



ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ



แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล
Way of Masjids in Developing Life Quality of Muslims in Satun Province.

ทนงศักดิ์ หมาดthing
Tanongsak Madthing

วิทยานิพนธ์นี้สำหรับการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy in Islamic Studies
Prince of Songkla University

2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล
ผู้เขียน นายทงศักดิ์ หมาดทั้ง
สาขาวิชา อิสลามศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิสมาแอ กาเต๊ะ)

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ชากริษา หะมะ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิสมาแอ กาเต๊ะ)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซาฟีอี อาดำ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซาฟีอี อาดำ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอหนิง ลือเต)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุสมาน ยูนู)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
สำหรับการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชาอิสลามศึกษา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกกิง วงศ์ศิริ โชติ)
รักษาการแทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิสมาแอ กาเต๊ะ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ลงชื่อ

(นายทนงศักดิ์ หมดทั้ง)

นักศึกษา

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน
และไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ

(นายทนงศักดิ์ หมดทั้ง)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล
ผู้เขียน	นายทนงศักดิ์ หมาดทิ่ง
สาขาวิชา	อิสลามศึกษา
ปีการศึกษา	2565

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม 2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับมุสลิมและมัสยิดในอิสลาม รวมถึงความเป็นมาของมุสลิมและมัสยิดในจังหวัดสตูล 3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต

สำหรับวิธีการดำเนินการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้กระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจาก อัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณกรรมของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกรายบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อใช้เฉพาะในการเก็บข้อมูลโดยรวมจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน รองประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน ฝ่ายวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 2 คน อิมาม 7 คน คอเต็บ 7 คน บิลาต 7 คน และผู้นำชุมชนมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลทั้ง 7 อำเภอ (เฉพาะมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางราชการเท่านั้น) 7 ท่าน ซึ่งคัดเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณภาพชีวิตที่ดีในอิสลามนั้นประกอบด้วย การดำรงชีวิตโดยการแสวงหาปัจจัยยังชีพที่ศาสนาอนุมัติ การมีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ การดำรงชีวิตโดยเป็นผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ พร้อมด้วยการปฏิบัติภักดีต่อพระองค์ การได้รับความสุขต่างๆ และการมีชีวิตอยู่ในสวรรค์ของอัลลอฮ์ ﷻ ในวันแห่งการตอบแทน

2. การดำเนินชีวิตของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตหลายด้าน เช่น ด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม ด้านครอบครัว ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสังคม และด้านสุขภาพ เป็นต้น

3. มัสยิดถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทต่อสังคมมุสลิมในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ เป็นศูนย์รวมศรัทธาของมุสลิมทั้งหลาย ซึ่งการดำเนินชีวิตของมุสลิมนั้นย่อมมีความผูกพันกับมัสยิดตั้งแต่เกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

4. ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ ได้แก่ ปัญหาการฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนา ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจน ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาการทะเลาะวิวาทของเยาวชน ปัญหาการหย่าร้าง และปัญหาการศึกษาทางด้านศาสนา

5. แนวการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ตามทัศนะอิสลาม ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตควรพัฒนา 7 ด้านคือ 1) ด้านความรู้มัสยิดควรมีห้องสมุด หรือสร้างโปรแกรมห้องสมุดออนไลน์ของทางมัสยิดเองผ่านสื่อต่างๆทางเว็บไซต์ จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงมีการอบรมจัดการเรียนการสอนภายในมัสยิดในระบบที่หลากหลาย มีการไลฟ์สด สร้างเพจของมัสยิดบนทวิตเตอร์จัดการเรียนการสอนเผยแพร่ย้อนหลัง และมีสื่อประชาสัมพันธ์แบบครบวงจรแก่มุสลิมในพื้นที่ 2) ด้านการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่มัสยิดควรมีให้ออวาต ตักเตือน และชี้แจงถึงหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางของอิสลาม 3) ด้านการประกอบอาชีพ มัสยิดควรส่งเสริมแนะนำให้คนในพื้นที่ที่มีความตระหนักและขยันในการประกอบอาชีพและประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้าอบรมฝึกทักษะวิชาชีพ 4) ด้านการประกอบศาสนกิจ มัสยิดควรนำแนวทางการเชิญชวนผ่านคำพูด การนำเสนอคุตบะฮ์วันศุกร์ และเชิญชวนผ่านระบบออนไลน์ต่างๆ 5) ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ มัสยิดควรส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้มีการทดแทนทรัพยากร ส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ส่งเสริมให้มีการรักษาความสะอาด และส่งเสริมให้มีการรักษาสุขภาพอนามัยและการเยียวยา 6) มัสยิดควรมีโครงการหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างความรักภายในครอบครัว คัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง เพื่อเป็นแบบอย่างแก่คนในพื้นที่ 7) มัสยิดควรส่งเสริมให้คนสังคมให้มีหลักความเชื่อ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง จัดตั้งกองทุนชะกาตเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ รมรงค์ต่อต้านยาเสพติดและสิ่งที่ไม่ดีต้องห้ามทุกชนิด สนับสนุนและส่งเสริมคนดีให้เป็นผู้ผู้นำในสังคม และส่งเสริมให้คนในสังคมมีความรักสามัคคีกันท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Thesis Title	Way of Masjids in Developing Life Quality of Muslims in Satun
Province.Author	Mr. Tanongsak Madthing
Major Program	Islamic Studies
Academic Year	2022 CE

ABSTRACT

The research on ways of Masjids in developing life quality of Muslims in Satun Province aims : 1) to study the meaning, characteristics and ways of developing life quality in Islam; 2) to study about Muslims and Masjids in Islam, including the history of Muslims and Masjids in Satun Province; 3) to study the problems and ways of Masjids to develop the Muslims' life quality in Satun Province in Islam that corresponds with the current and future social context.

As for the research methodology, this research is a qualitative research which uses a descriptive analysis and presentation of data by collecting documentary data from the Qur'an, Hadiths, and the views of Muslim scholars including textbooks and related researches and individual in-depth interviews for the key informants to collect overall data from the interview. They are; the chairman of the Satun Provincial Islamic Committee, 1 vice chairman of the Satun Provincial Islamic Committee, 1 academic staff of the Office of the Islamic Committee, 2 Satun Provincial Islamic Committeemen, 7 Imams, 7 Khatebs 7, 7 Bilals, and 7 Muslim community leaders from the 7 districts of Satun (only mosques registered with the government) selected by using a specific method.

The study found that:

1) Good life quality in Islam consists of subsistence by seeking sustenance approved by religion, being satisfied with what one has, living a life of believer in Allah, the Almighty with devotion to Him, and bliss and happiness of living in the paradise of Allah on the day of retribution.

2) The life quality of Muslims in Satun Province still needs development in various aspects such as maintaining life based on Islamic way, family, occupation, social life and health, etc.

3) Masjid are an organization that plays a crucial role in Muslim society in driving and developing the life quality of Muslims in their area. It is the center of the faith of all Muslims. The life of a Muslim is bound to Masjid from birth until the end of life.

4) Problems affecting the development of the life quality of Muslims in the area are the problems of violating religious provisions, drug problems, poverty problems, unemployment problems, the problems of quarrels among youths, divorce problems, and religious education problems.

5) Ways of Masjids in developing life quality of Muslims in Satun Province in Islam that corresponds with the current and future social context are of 7 aspects as follows:

1) Knowledge, namely Masjids should have a library or create their own online library program of Masjid through various media on websites, prepare electronic books, including training in teaching within Masjid in a variety of systems, having a live broadcast, creating a page of Masjid recording a video of teaching for future use, and has a comprehensive public relations media for Muslims in the area; 2) Life and well-being, Masjids should give sermons, admonish and point out the principles of Islamic lifestyle; 3) Occupationally, Masjids should encourage and advise people in the area to be aware and diligent in their careers and to seek cooperation from relevant agencies for training and training in vocational skills; 4) Religious practice, Masjids should adopt the approach of inviting through words with Friday Khutbah presentation, and invite through various online systems; 5) Environment and health, Masjids should promote environmental conservation, Promote the replacement of resources, promote the use of land, promote cleanliness, and promote health and healing; 6) Masjids should have projects or activities to promote family love, select a model family to be a role model for people in the area. 7. Masjids should encourage people in society to have faith and correct practice, establish a Zakat fund to help the poor, campaign against drugs and prohibited substances of all kinds, support and promote good people to be leaders in society and encourage people in the society to have love and unity in the midst of a multicultural society to develop Muslims' life quality effectively.

عنوان البحث	طريقة المساجد في تطوير نوعية حياة المسلمين في ولاية ستول
الباحث	تانونج ساك مادتينج
قسم التخصص	الدراسات الإسلامية
العام الدراسي	2022 م

مستخلص البحث

يهدف البحث في طرق المساجد في تطوير جودة حياة المسلمين في منطقة ساتون إلى: (1) دراسة معنى وخصائص وطرق تطوير جودة الحياة في الإسلام، (2) دراسة المسلمين والمساجد في الإسلام، بما في ذلك تاريخ المسلمين والمساجد في ولاية ساتون، (3) دراسة مشاكل وأساليب المساجد لتطوير جودة حياة المسلمين في ولاية ساتون في نظر الإسلام بما يتوافق مع السياق الاجتماعي الحالي والمستقبلي.

أما بالنسبة لمنهجية البحث، فإن هذا البحث هو بحث نوعي يستخدم التحليل الوصفي وعرض البيانات من خلال جمع البيانات الوثائقية من القرآن والأحاديث وآراء علماء المسلمين بما في ذلك الكتب المدرسية والبحوث ذات الصلة والمقابلات الفردية المتعمقة للمخبرين الرئيسيين لجمع البيانات الإجمالية من المقابلة. وهم؛ رئيس أعضاء المجلس الإسلامي لولاية ستول، و 1 من نُواب لرئيس المجلس الإسلامي لولاية ستول، و 1 من أعضاء هيئة التدريس في مكتب المجلس الإسلامي، و 2 من أعضاء المجلس الإسلامي لولاية ستول، و 7 أئمة، و 7 خطباء، و 7 مؤذنين (بلال)، و 7 من قادة المجتمع المسلم يتم اختيارهم من مقاطعات ساتون السبع (فقط المساجد المسجلة لدى الحكومة) باستخدام طريقة محددة.

ووجدت الدراسة أن:

(1) جودة الحياة الجيدة في الإسلام تتمثل في الكفاف بالسعي للحصول على الرزق الذي يقره الدين، والرضا بما له، والعيش حياة المؤمن بالله، والطعة له تعالى بإخلاص، ونعيم الحياة وسعادتها في جنة الله يوم الحساب.

(2) لا تزال جودة حياة المسلمين في ولاية ساتون بحاجة إلى تطوير في جوانب مختلفة مثل مزاوله الحياة وفقاً للمنهج الإسلامي والأسرة والمهنة والحياة الاجتماعية والصحة، إلخ.

(3) المسجد هو منظمة تلعب دورًا حاسمًا في المجتمع الإسلامي في قيادة وتطوير جودة حياة المسلمين في منطقتها. إنه مركز عقيدة جميع المسلمين. ترتبط حياة المسلم بالمسجد منذ ولادته حتى نهاية حياته.

(4) المشاكل التي تؤثر على تطور جودة حياة المسلمين في المنطقة هي مشاكل انتهاك الأحكام الدينية، مشاكل المخدرات، مشاكل الفقر، مشاكل البطالة، مشاكل الخلافات بين الشباب، مشاكل الطلاق، ومشاكل التعليم الديني.

(5) طرق المساجد في تطوير جودة حياة المسلمين في ولاية ساتون في الإسلام والتي تتوافق مع السياق الاجتماعي الحالي والمستقبلي هي من 7 جوانب على النحو التالي: (1) المعرفة، أي يجب أن يكون لدى المساجد مكتبة أو إنشاء برنامج مكتبة خاص بها عبر الإنترنت من خلال وسائل الإعلام المختلفة على المواقع الإلكترونية، وإعداد الكتب الإلكترونية، بما في ذلك التدريب على التدريس داخل المسجد في مجموعة متنوعة من الأنظمة، وبث مباشر، وإنشاء صفحة للمسجد تسجل مقطع فيديو للتدريس للاستخدام المستقبلي، ولديها وسائل علاقات عامة شاملة للمسلمين في المنطقة؛ (2) الحياة والرفاهية، يجب على المساجد إلقاء الخطب والوعظ والإشارة إلى مبادئ نخط الحياة الإسلامية؛ (3) من الناحية المهنية، يجب على المساجد تشجيع الأشخاص في المنطقة وتقديم المشورة لهم ليكونوا على دراية واجتهاد في حياتهم المهنية وأن يلتمسوا التعاون من الوكالات ذات الصلة للتدريب على المهارات المهنية؛ (4) الممارسة الدينية، يجب أن تتبنى المساجد نهج الدعوة من خلال الكلمات مع عرض خطبة الجمعة، والدعوة من خلال أنظمة مختلفة عبر الإنترنت؛ (5) البيئة والصحة، يجب على المساجد تعزيز الحفاظ على البيئة، وتعزيز استبدال الموارد، وتشجيع استخدام الأرض، وتعزيز النظافة، وتعزيز الصحة والشفاء؛ (6) المساجد يجب أن يكون لها مشاريع أو أنشطة لتعزيز الحب الأسري، واختيار عائلة نموذجية لتكون نموذجًا يحتذى به للأشخاص في المنطقة؛ (7) يجب أن تشجع المساجد الناس في المجتمع على الإيمان والممارسة الصحيحة، وإنشاء صندوق للزكاة لمساعدة الفقراء، ومكافحة المخدرات والمواد المنوعة بجميع أنواعها، ودعم وترقية الأخيار ليكونوا قادة في المجتمع وتشجيع الناس في المجتمع أن يكون لديهم الحب والوحدة في وسط مجتمع متعدد الثقافات لتطوير جودة حياة المسلمين بشكل فعال.

กิตติกรรมประกาศ

มวลการสรรเสริญเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้เป็นเจ้าของสากลโลก ขออัลลอฮ์ทรงประทานพรและความสันติที่สมบูรณ์ยิ่งแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตลอดจนครอบครัวและวงศ์วานและบรรดาสหายของท่าน

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความเมตตาและการช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงกรุณาปรานียิ่ง หลังจากที่ผู้วิจัยได้รับความเอื้อเฟื้อจากคณาจารย์หลายท่านและได้รับความช่วยเหลือทั้งด้านองค์ความรู้และแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงขอแสดงกิตติกรรมประกาศไว้ดังนี้

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซาฟีอี อาดำ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้สละเวลาในการให้คำปรึกษาและแนะนำทูลกระเปียบ ขั้นตอนในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอให้อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบแทนความดีงามแก่ท่าน

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อับดุลเลาะ การ์รินา ที่ส่งเสริมและให้คำแนะนำในการศึกษาต่อครั้งนี้

ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ซากาเรียยา หะมะ ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อีสม่าแอะ กาเต๊ะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อับดุลรอญิง ลีอเต และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุสมาน ยูนู ทั้งสี่ท่านที่เป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ และได้วิพากษ์ ตรวจสอบ เสนอแนะและแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งคณาจารย์คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนถ่ายทอดวิทยาการความรู้ และเป็นแบบอย่างที่ดีและสร้างสรรค์แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศอลาสุดดีน สماعيلและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฮัสนีดา สماعيل ที่สนับสนุนช่วยเหลือด้านปัจจัยทางการศึกษาในครั้งนี้มาโดยตลอด ขอให้อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบแทนความดีงามแก่ท่านและครอบครัวของท่าน

ขอขอบคุณ ประธาน รองประธาน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล อิมาม คอเต็บ บิลาล และผู้นำชุมชนทุกท่าน ที่สละเวลาให้ข้อมูลพร้อมทั้งเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณยิ่งแก่ บิดามารดาของผู้วิจัย รวมถึงสมาชิกในครอบครัวและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน ที่ให้กำลังใจและถามถึงความสำเร็จทุกเมื่อ ด้วยความรักและความหวังใยเสมอ ขอให้อัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความดีงามและความรุ่งเรืองแก่ท่านเหล่านี้

สุดท้ายนี้ขอชูโกรและน้อมสคูดีต่ออัลลอสู ^ﷻ ที่ทรงประทานความสำเร็จในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และผลประโยชน์ คุณงามความดีและผลานิสงค์ที่ได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอให้อัลลอสู ^ﷻ ทรงตอบแทนแก่บิดามารดา คณาจารย์ บรรดาพี่น้องร่วมศาสนาทุกท่าน และผู้ที่มีส่วนร่วมในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยเทอญ อามีน

ทนงศักดิ์ หมายทัง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
ABSTRACT.....	(7)
مستخلص البحث	(9)
กิตติกรรมประกาศ.....	(11)
สารบัญ.....	(13)
รายการภาพประกอบ.....	(19)
ตารางปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทย.....	(20)
ตารางปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทย.....	(22)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา.....	1
1.2 อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	21
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	39
1.4 คำถามวิจัย.....	39
1.5 ความสำคัญและประโยชน์การวิจัย.....	39
1.6 ขอบเขตการวิจัย.....	40
1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	42
1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	44
1.9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย.....	44
1.10 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	45
บทที่ 2 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม.....	47
2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในอิสลาม.....	47
2.1.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต.....	47
2.1.2 ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี.....	49
2.1.3 ประเภทของคุณภาพชีวิตในอิสลาม.....	50
2.1.4 วงจรคุณภาพชีวิตที่ดีตามทัศนะอิสลาม.....	58
2.2 แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม.....	60
2.2.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการแสวงหาปัจจัยยังชีพที่หลากหลาย.....	60

สารบัญ

	หน้า
2.2.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการครองตนด้วยความพอเพียง.....	64
2.2.3 การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ.....	67
2.2.4 การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์	70
2.3 เคล็ดลับต่างๆที่เสริมสร้างให้ชีวิตได้รับความสุข.....	71
2.3.1 สร้างศรัทธาและประกอบคุณงามความดีให้มั่นคง.....	72
2.3.2 ทำดีต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งด้านคำพูดและการกระทำ.....	73
2.3.3 ให้ทุ่มเทอยู่กับงานที่ดีและความรู้ที่เป็นประโยชน์.....	74
2.2.4 ทุ่มเทให้ปัจจุบัน ไม่กังวลกับอนาคตและไม่เสียใจกับอดีต	75
2.3.5 รำลึกถึงอัลลอฮ์ให้มากๆ.....	76
2.3.6 พுகถึงความโปรดปรานของอัลลอฮ์อย่างสม่ำเสมอ.....	76
2.3.7 ให้คุณาะของคนทีล่ำปากกว่า.....	77
2.3.8 ขจัดสาเหตุและต้นตอทีนำไปสู่ความวิตกกังวล	78
2.3.9 ขอพรต่ออัลลอฮ์ให้ปรับปรุงทุกเรื่องทั้งในโลกลุณยานี้และโลกอาคิเราะฮ์.....	78
2.3.10 พยายามผ่อนหนักให้เป็นเบามากที่สุด.....	79
2.3.11 มีกำลังใจอันเข้มแข็งและไม่หวาดหวั่น.....	80
2.3.12 มอบหมายทุกอย่างต่ออัลลอฮ์.....	80
2.3.13 มองความดีของผู้อื่นและมองข้ามข้อบกพร่องในตัวเอง.....	81
2.3.14 อย่าทุ่มเทเวลากับความวิตกกังวลและความทุกข์ใจ	82
2.3.15 เปรียบเทียบความโปรดปรานทีได้รับกับสิ่งไม่ดีทีพบผ่าน.....	82
2.3.16 อย่าใส่ใจกับคำพูดให้ร้ายของผู้อื่น	83
2.3.17 จง คิดดีและห่างไกลจากการคิดไม่ดี	83
2.3.18 ไม่หวังคำยกย่องหรือคำกล่าวขอบคุณจากใคร	84
2.3.19 ปฏิบัติอะไรด้วยความเต็มใจ และรู้จักเลือกแต่สิ่งทีดีงาม	84
2.3.20 สะสางงานให้เสร็จเรียบร้อยเป็นปัจจุบัน	84
2.3.21 จัดลำดับความสำคัญของงาน	84
2.4 บทสรุปเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม.....	85
บทที่ 3 มุสลิมและมัสยิดในอิสลาม และความเป็นมาของจังหวัดสตูล.....	87
3.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับมุสลิม.....	87

สารบัญ

	หน้า
3.1.1 นิยามของมุสลิม.....	87
3.1.2 หลักการปฏิบัติของมุสลิม.....	93
3.1.3 การปฏิญาณตนของมุสลิม.....	94
3.1.4 การละหมาดของมุสลิม	104
3.1.5 การถือศีลอดของมุสลิม.....	107
3.1.6 การจ่ายซะกาตของมุสลิม.....	110
3.1.7 การประกอบพิธีหัจญ์ของมุสลิม	116
3.1.8 เครื่องหมาย และหน้าที่ของมุสลิม.....	120
3.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับมัสยิด.....	127
3.2.1 นิยามของมัสยิด.....	127
3.2.2 มัสยิดในอิสลาม.....	128
3.2.3 ลำดับความสำคัญและความประเสริฐของมัสยิด.....	131
3.2.4 ลักษณะพิเศษของมัสยิดทั้งสาม.....	132
3.2.5 บทบัญญัติจากอัลกุรอานเกี่ยวกับมัสยิด.....	133
3.2.6 บทบัญญัติจากอัลหะดีษเกี่ยวกับมัสยิด.....	137
3.2.7 ข้อห้ามต่างๆเกี่ยวกับมัสยิด.....	144
3.2.8 สิ่งที่ควรปฏิบัติและอนุญาตให้กระทำได้ในมัสยิด.....	152
3.2.9 มัสยิดอันตราย (ฎิْرْوَ).....	165
3.3 พระราชบัญญัติต่างๆเกี่ยวกับมัสยิด.....	171
3.3.1 พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 เกี่ยวกับมัสยิด.....	171
3.3.2 การจัดตั้งและการยกเลิกมัสยิด.....	172
3.3.3 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด.....	172
3.3.4 การสร้างและการจัดตั้งมัสยิด.....	176
3.3.5 การจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด.....	177
3.3.6 การย้าย การรวม และการเลิกมัสยิด.....	178
3.4 ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย.....	179
3.4.1 การคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำมัสยิด.....	179

สารบัญ

	หน้า
3.4.2 กำหนดการคัดเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด.....	180
3.4.3 บัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด.....	181
3.4.4 การประชุมสัปบุรุษ.....	183
3.4.5 การลงคะแนนคัดเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด.....	184
3.4.6 การแต่งตั้งและการร้องคัดค้านกรรมการอิสลามประจำมัสยิด.....	187
3.4.7 การพ้นจากตำแหน่งของอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น.....	189
3.4.8 บันทึกต่อท้ายการพ้นตำแหน่งของอิหม่ามคอเต็บและบิหลั่น พ.ศ. ๒๕๔๒.....	191
3.4.9 วิธีพิจารณาการจำหน่ายชื่อสัปบุรุษมัสยิด พ.ศ.๒๕๖๐.....	192
3.4.10 การปฏิบัติหน้าที่เมื่อพ้นจากตำแหน่งตามวาระ.....	195
3.4.11 ทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด.....	196
3.4.12 ทรัพย์สินของมัสยิด.....	197
3.5 ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลเกี่ยวกับมัสยิด.....	198
3.5.1 การกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่ง	198
3.5.2 การขอตะเบียนจัดตั้งมัสยิด พ.ศ.๒๕๕๑.....	199
3.6 ความเป็นมาของมุสลิมและมัสยิดในจังหวัดสตูล.....	201
3.6.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล.....	201
3.6.2 มุสลิมและมัสยิดในจังหวัดสตูล	216
บทที่ 4 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล.....	226
4.1 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดจากบทสัมภาษณ์.....	226
4.1.1 สัมภาษณ์ประธาน รองประธาน และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล.....	226
4.1.2 สัมภาษณ์อิหม่ามทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล.....	231
4.1.3 สัมภาษณ์คอเต็บทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล.....	241
4.1.4 สัมภาษณ์บิลาททั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล.....	249
4.1.5 สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล.....	258
4.2 การกำหนดนโยบายและแบบแผนของมัสยิดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม.....	272
4.2.1 บทบาทของผู้นำมัสยิดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม	272
4.2.2 แบบแผนของมัสยิดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม.....	285

สารบัญ

หน้า

4.3 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับ	
บริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต.....	286
4.3.1 ด้านความรู้.....	287
4.3.2 ด้านการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิม.....	291
4.3.3 ด้านการประกอบอาชีพ.....	293
4.3.4 ด้านการประกอบศาสนกิจ.....	295
4.3.5 ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ.....	298
4.3.6 ด้านครอบครัว.....	306
4.3.7 ด้านสังคม.....	308
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	318
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	318
5.1.1 ผลการวิจัยด้านความหมายลักษณะแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม....	318
5.1.2 ผลการวิจัยด้านความหมายของมุสลิมและมัศยิดในอิสลาม และความเป็นมาของ	
มุสลิมและมัศยิดในจังหวัดสตูล.....	322
5.1.3 ผลการวิจัยด้านปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดใน	
จังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและอนาคต..	326
5.2 อภิปรายผล.....	328
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	332
5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้.....	333
5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	333
บรรณานุกรม.....	335
ภาคผนวก.....	349
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์.....	350
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	354
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล.....	359
ภาคผนวก ง ประมวลผลการออกสัมภาษณ์.....	368
ภาคผนวก จ แบบฟอร์มต่างๆเกี่ยวกับมัศยิด.....	379

ภาคผนวก ฉ การเข้าร่วมปรึกษาหารือเฉพาะกลุ่ม (Focus Group).....	394
ภาคผนวก ช นิพนธ์ต้นฉบับ.....	400
ประวัติผู้เขียน.....	449

รายการภาพประกอบ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้	9
ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดของการวิจัย	41
ภาพที่ 3 แบบจำลองมัสยิดในสมัยของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ	142
ภาพที่ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งหัวเมืองฝ่ายใต้จังหวัดสตูลสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	202
ภาพที่ 5 แผนที่มำบังนังคะราแสดงเขตการปกครองละงู	203
ภาพที่ 6 แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองสตูลระหว่างปีพ.ศ. 2382- 2445	207
ภาพที่ 7 ภาพกฎหมายสนักู์เคินในอดีต	212
ภาพที่ 8 ภาพเจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี และคณะทำงานสมัยพระยาภูมินาถภักดี	213
ภาพที่ 9 แผนที่แสดงลำดับการตั้งเมืองสตูล	215
ภาพที่ 10 เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตนกูอับลฮามิด)	217
ภาพที่ 11 หล่มฝิ่งศพวันฮุมาร์ บิน วันฮาดี หน้ามัสยิดมำบังในปัจจุบัน	218
ภาพที่ 12 มัสยิดอากีบี มัสยิดหลังแรกของเมืองสตูล	219
ภาพที่ 13 มัสยิดมำบัง(หลังใหม่) ซึ่งเป็นมัสยิดกลางประจำจังหวัดในปัจจุบัน	221
ภาพที่ 14 ในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระราชินี พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพและเจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ เสด็จมายังมัสยิดมำบัง วันที่ 20 กันยายนพศ. 2522	222
ภาพที่ 15 ผู้นำศาสนาและประชาชนเข้าเฝ้าในหลวงรัชกาลที่ 9 ณ มัสยิดมำบัง	222
ภาพที่ 16 ในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระบรมราชินี ประทับ ณ มัสยิดมำบัง ภายหลังจากเปิดป้ายมัสยิด	223
ภาพที่ 17 กรอบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดตามทัศนะอิสลาม	286

ตารางเปรียบเทียบอักษรอาหรับ-ไทย
วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
أ	อดีฟ	อ
ب	บอ	บ
ع	ฮัมชะฮุ	อ (อ ในกรณีเป็นตัวสะกดสุดท้าย)
ت	ตอ	ต
ث	ษอ	ษ
ج	จีม	ญ (จัญ ในกรณีเป็นตัวสะกด)
ح	หุอ	หุ (ยกเว้นรอสีม)
خ	คอ	ค
د	ดาล	ด
ذ	ษาล	ษุ
ر	รอ	ร
ز	ซาล	ซ
س	ซีน	ส
ش	ซีน	ช
ص	ศอด	ศ
ض	ฎอด	ฎ
ط	ฏอ	ฏ
ظ	ซุอ	ซุ
ع	อัยนุ	อู

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะไทย
غ	ฆอยนุ	ฆ
ف	ฟาฮ์	ฟ
ق	กอฟ	ก
ك	กาฟ	ก
ل	ลาม	ล
م	มีม	ม
ن	นูน	น
هـ	ฮาฮ์	ฮ (ในกรณีเป็นตัวสะกดใช้ ฮ)
و	วาา	ว
ي	ยาฮ์	ย
الفتحة		-อ (ในกรณีมีตัวสะกด เช่น มัรวาน อาคัม ๆ ะ,-วะ(ฮ์ ในกรณีมีตัวสะกด)
الكسرة		-อิ
الضمة		-อุ
الفتحة الممدودة		า (อ ในกรณีมีตัวสะกด เช่น อัลฟา รอบๆ)
الكسرة الممدودة		-อี
الضمة الممدودة		อู
ال- الشمسية		ฮ์-ตามด้วยพยัญชนะตัวแรกของคำต่อไป เช่น อัคดีน อักฎีนๆ
ال- القمرية		ฮ์ล ตามด้วยคำต่อไปโดยไม่ต้องเว้น วรรคเช่น อัลกุรอาน อัลลอฮ์ อัลอิสลามๆ

ตารางเปรียบเทียบอักษรอาหรับ-อังกฤษ
วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะอังกฤษ
أ	อลีฟ	a
ب	บอ	b
ء	ฮัมซะฮ์	a, i, u
ت	ตอ	t
ث	ษอ	th
ج	จีม	j
ح	หุอ	h.
خ	คอ	kh
د	ดาด	d
ذ	ษาด	dh
ر	รอ	r
ز	ซาด	z
س	ซีน	s
ش	ชีน	sh
ص	ศอด	s.
ض	ฎอด	d.
ط	ฏอ	t.
ظ	ซุอ	z.
ع	อัยนุ	'a, 'i, 'u
غ	ฆอยนุ	gh
ف	ฟา	f
ق	กอฟ	q
ك	กาฟ	K

พยัญชนะอาหรับ	คำอ่าน	พยัญชนะอังกฤษ
ل	ลาม	l
م	มีม	m
ن	นูน	n
ه	ฮ่าฮ์	h
و	วาว	w
ي	ย่าฮ์	y

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดอิสลามให้เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของมวลมนุษยชาติทั้งหลาย ทั้งด้านการยึดมั่นและการปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นผู้ที่ได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ และได้รับความสุขอย่างแท้จริงทั้งในโลกดุนยาและโลกอาคีเราะฮ์ ดังนั้นคุณภาพชีวิตที่ดีถือเป็นความงดงามและความสุขที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตของบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลที่สะท้อนจากความเชื่อมั่นและการปฏิบัติที่ถูกต้อง ทั้งด้านจิตใจ ด้านการปฏิบัติตน รวมถึงการใช้ชีวิตภายในครอบครัวและสังคม (Muhamad bin Hasan, 2011 : 5) มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ การที่จะพัฒนาประเทศให้ประสบผลสำเร็จและก้าวหน้าได้นั้น ทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่จะต้องเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ ดังนั้นคุณภาพชีวิตของประชากร จึงถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนา การที่จะเป็นคนที่มีความรู้ที่ดีนั้นไม่ได้พิจารณาแต่เพียงความต้องการทางกายภาพของบุคคลในด้านต่างๆ เท่านั้น สำหรับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ทุกคนนั้นจำเป็นต้องนำหลักการทางศาสนาที่เกี่ยวข้อง เพราะมุสลิมไม่สามารถแยกศาสนาออกจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งการมีวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักการของศาสนาอิสลาม ตามที่อัลลอฮ์ ﷻ กำหนดไว้นั้น เป็นบทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่สำคัญอย่างยิ่ง หากมุสลิมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ย่อมจะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในด้านต่างๆตามไปด้วย (คณิตา ชันชชัย, สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2557: 83) ดังนั้นมุสลิมจำเป็นต้องนำแบบแผนการมีคุณภาพชีวิตที่ดีมาเป็นแนวทาง โดยยึดมั่นและปฏิบัติตามอัลกุรอาน¹ และสุนนะฮ์²ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างเคร่งครัด

¹ อัลกุรอาน (القرآن) คือ คัมภีร์เล่มสุดท้ายของชาวมุสลิมซึ่งเป็นคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่รวบรวมบรรดาคำสั่งใช้และข้อห้ามต่างๆ รวมถึงสัญญาณเตือน เรื่องราวอุทาหรณ์ต่างๆในอดีต การตอบแทนความดี ความชั่ว และศาสตร์แขนงต่างๆซึ่งถูกประทานลงมาให้แก่มนุษยชาติโดยผ่านท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเราะสุล

ดั่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้มีพระดำรัสเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ดีในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً
طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(النحل : 97)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดีไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ตาม โดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธา ดั่งนั้นเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดี และแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดี ยิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้”

(อันนะหฺลุ : 97)

จากอายะฮ์ข้างต้นนี้ได้ระบุถึงการตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งคุณงามและอาภิเราะฮ์¹ สำหรับผู้ที่ได้ปฏิบัติการทำงานที่ดี ซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ทั้งชายและหญิงจากวงศวานของท่านนบีอาดัม⁵ ﷺ และหัวใจของเขา

เมื่อมีอายุได้ 40 ปี ณ ถ้ำฮิเราะฮ์ จนกระทั่งท่านได้กลับไปสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ ณ นครมาดีนะฮ์ เมื่ออายุได้ 63 ปี (al-Zarkashiy, 1957:1/278)

² สุนนะฮ์ด้านภาษา หมายถึง แนวทาง ด้านวิชาการ หมายถึง คำพูด การกระทำ การยอมรับ หรือคุณลักษณะของท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ (Mahmud al-Tohan, 2004 : 14) ก่อนได้รับการแต่งตั้งหรือหลังจากได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนบี ﷺ (อับดุลเลาะ การีนา, 2551 : 90)

³ คุณงาม หมายถึง ชั่วคราว อัลกุรอานใช้คำนี้เพื่อหมายถึงชีวิตแห่งโลกนี้ซึ่งมีช่วงเวลาสั้นๆสำหรับมนุษย์เพื่อเตรียมตัวสำหรับการไปใช้ชีวิตถาวรในโลกหน้า อิสลามถือว่าโลกนี้เป็นสถานที่ที่มนุษย์ถูกส่งมาให้มีชีวิตเป็นการชั่วคราวโดยมีวัตถุประสงค์บางอย่างที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงไปในโลกคุณงามนี้ (บรรจง บินกาชัน, 2547 : 72)

⁴ อาภิเราะฮ์ คือ วันที่มนุษย์เสียชีวิตไปแล้วฟื้นชีพใหม่ เพื่อรับการพิพากษาการทำงานที่เขาปฏิบัติขณะที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ และได้รับการตอบแทนผลงานที่เขาทำไว้ (มุนิร มุหะหมัด, 2534 : 45)

⁵ ท่านนบีอาดัมเป็นมนุษย์คนแรกที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงสร้างขึ้นมาและได้ส่งลงมายังโลกคุณงามนี้ ซึ่งก่อนที่จะสร้างท่านนบีอาดัม ท่านอิบนุกอตาอะฮ์ได้กล่าวว่า มลาอิกะฮ์ได้ถูกแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับการสร้างอาดัมและลูกหลานของเขาโดยญินมีชีวิตอยู่ก่อนอาดัม ท่านอับดุลลอฮ์ อิบนุ อุมร์ได้กล่าวว่า ญินได้เกิดก่อนอาดัม ประมาณ 2000 ปี ท่านอบูมูซา อัลอัซฮารีได้กล่าวว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ซึ่งมีใจความว่า อัลลอฮ์ได้ทรงสร้างอาดัมจากดินหนึ่งกำซึ่งนำมาจากแผ่นดินต่างๆ ดั่งนั้นลูกหลานอาดัมจึงได้ถูกสร้างขึ้นมาตามส่วนประกอบของดิน มนุษย์จึง

ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเราะสุล ﷺ ของพระองค์ แท้จริง นี่เป็นการทำงานที่ถูกสั่งใช้โดยอัลกุรอาน และแนวทางเราะสุล ﷺ ของพระองค์ ซึ่งถูกกำหนดไว้ ณ อัลลอฮ์ ﷻ โดยที่พระองค์ทรงให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกคุณยานี้ และทรงตอบแทนรางวัลที่ดียิ่งจากสิ่งที่เขาได้กระทำไว้ในโลกอาคิเราะฮ์ (Ibn Kathir, 2010 : 4/516) นอกจากนี้อายะฮ์ข้างต้นยังขจัดความเข้าใจผิดของบรรดามุสลิมและผู้ปฏิเสธที่มีความเห็นว่า คนที่อาศัยความยุติธรรม ความซื่อตรงและความมีคุณธรรมนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ที่ขาดทุนในโลกนี้ถึงแม้ว่าพวกเขาจะเป็นผู้ได้รับในอาคิเราะฮ์ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ขจัดความเข้าใจผิดนี้เหมือนกับจะกล่าวว่า การที่พวกเขาเจ้าคิดเช่นนี้เป็นเรื่องผิด การมีคุณธรรมนั้นไม่เพียงแต่จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่เป็นสุขในโลกอาคิเราะฮ์เท่านั้น แต่มันคือความจริง บรรดาคนที่ทำความดีด้วยความจริงใจ ซื่อตรง บริสุทธิ์จะได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกนี้ ส่วนตำแหน่งของพวกเขาในอาคิเราะฮ์จะถูกตัดสินตามการทำดีที่สุดของพวกเขา กล่าวคือ หากใครได้ทำความดีทั้งเล็กน้อยและมากมาย เขาจะได้รับการตอบแทนด้วยตำแหน่งอันสูงส่งที่เขาจะได้รับตามความดีอันยิ่งใหญ่ของเขา (เมอลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 1/324)

การสร้างคุณภาพที่ดีในการดำเนินชีวิตของผู้ศรัทธานั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง นอกจากมีหลักฐานจากอัลกุรอานแล้ว ยังมีหลักฐานจากอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่กำชับให้มุสลิมขอคู่อต่ออัลลอฮ์ ﷻ ให้มีความสุข ความสบาย ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายงานจากอัลหะดีษ ริฟาอะฮ์ อิบนุ รอฟีอฺ เล่าว่า วันหนึ่ง ขณะที่ท่านอับูบักร์ ฎิ عَلَيْهِ السَّلَامُ ได้ขึ้นขึ้นปราศรัยบนมิมบัร⁶ แล้วท่านก็ร้องให้ ท่านเล่าว่า ครั้งหนึ่งท่านเราะสุล ﷺ ได้ขึ้นบนมิมบัรแห่งนี้ แล้วท่านก็ร้องให้ ท่านเราะสุล ﷺ กล่าวแก่พวกเราว่า

((سَلُوا اللَّهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ، فَإِنَّ أَحَدًا لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنْ

(العافية))

มีผิวขาว ผิวแดง ผิวดำและผิวเหลือง มีทั้งดีและชั่ว มีความสุขสบายและความโศกเศร้าและสิ่งที่อยู่ในระหว่างนั้น บันทีก โดยอัลบุคอรีย (Ibn Kathir, 1988 : 20)

⁶ มิมบัรเป็นองค์ประกอบสำคัญ สำหรับให้อิหม่ามหรือคอเต็บขึ้นกล่าวคุตบะฮ์ แจ้งข่าวสาร หรือปราศรัย ในโอกาสที่มีการละหมาดร่วมกันในวันศุกร์ ในสมัยของท่านนบี ﷺ ได้ยกพื้นที่สำหรับขึ้นให้สูงขึ้น เพื่อให้คนที่อยู่ไกลได้มองเห็น และได้ยินเสียงท่านอย่างทั่วถึง เวลาต่อมาจึงได้พัฒนารูปแบบเป็นแท่นขึ้น ที่มีที่นั่งพัก และมีบันไดทางขึ้น โดยอาจมีซุ้มโค้ง เพื่อเน้นทางขึ้นและมีหลังคาคลุมส่วนที่ยืน ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตัวอย่างของสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิม เช่น บัลลังก์ของบาทหลวง ในอาณาจักรโบแซนไทน์ บัลลังก์ของแม่ทัพในอาณาจักรซซซาเนียน โดยทั่วไป มิมบัรมักจะวางอยู่กลางหรืออยู่ด้านขวาของมิมฮุรอบ เมื่อเสร็จจากการกล่าวคุตบะฮ์แล้ว อิหม่ามหรือคอเต็บจะลงมาละหมาดร่วมกับทุกคนในระดับที่เท่าเทียมกัน (อาดิศร์ อิดริส รักษมณี, 2554 : 116)

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥ : ٣٥٥٨)

ความว่า “พวกเจ้าจงขอต่ออัลลอฮ์ให้มีความสุขสบาย ปลอดภัย
จากโรคร้ายทั้งปวงเถิด เพราะไม่มีความดีอันใดที่บุคคลหนึ่ง
จะได้รับหลังจากการตัดทอน ที่จะดียิ่งไปกว่าการมีสุขภาพอนามัย
ที่ดี”

(al-Tirmidhi, 1975 : 3558)

ท่านอิบนุ กอยอิม ⁷ ได้อธิบายอัลหะดีษบทนี้ไว้ในหนังสือ ตุหฺฟะตุช-ซาคีรียีน
หน้า 305 ว่า “เขาได้รับความสุขสบายทั้งในเรื่องศาสนาและการใช้ชีวิตในโลกนี้ ซึ่งบุคคลหนึ่งจะมี
คุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขทั้งในดunyaและอาคิเราะฮ์ ได้ก็ต่อเมื่อเขามีความมั่นใจและมีพละทานามัย
ที่ดี ความมั่นใจในศรัทธาจะคอยปกป้องเขาจากการลงโทษในวันอาคิเราะฮ์ ส่วนการมีพละทานามัยที่ดี
จะปกป้องเขาจากโรคร้ายไข้เจ็บที่จะเกิดขึ้นทางด้านจิตใจและร่างกายในโลกนี้” (อะมีน บิน อับ
ดุลลอฮ์ อัช-ชะกอวียฺ, 2555 : 7-8) ดังนั้นการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทัศนะของอิสลามจึงหมายถึง
การมีชีวิตที่ดีทั้งดunyaและอาคิเราะฮ์ ทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางวิญญาณ รวมถึงการดำเนินชีวิต
ภายในครอบครัวและสังคม ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
ได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ และสามารถดำรงชีวิตด้วยความสันติสุขอย่างแท้จริง
(อาเช็ม อัชชะรีฟ, 2552 : 10)

หากพิจารณาโดยทั่วไปถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในประเทศไทยเรา ตามระเบียบ
สำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561 ได้ระบุไว้ว่า เพื่อให้เกิด
การขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับพื้นที่ เป็นไปในทิศทาง ยุทธศาสตร์
และเป้าหมาย อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน
ของรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างเป็นองค์รวม รวมทั้งมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของ
ทุกภาคส่วนในพื้นที่ ที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เสริมสร้างความเป็นผู้นำและเจ้าของร่วมกันใน
การพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ตลอดจนสร้างเสริมให้บุคคล ครอบครัว และชุมชน มี
สุขภาพทางกาย จิต และสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและเกิดความยั่งยืนสืบไป อาศัยอำนาจตามความ

⁷ ท่านอิบนุ กอยอิม มีชื่อเต็มว่า อับดุลลอฮ์ ชัมสุดดีน มุหัมมัด บิน อิบน์ กุร บิน อัยยูบ บิน ชะฮ์ด บิน หะ
ริษ บิน มักรีย ชัยนุดดีน อรชานอียฺ อัลดิมชากีย อัลหัมบาลีย หรือรู้จักกันในนาม อิบนุ กอยอิม อัลญะฮิซียะฮ์ คำว่า
อัลญะฮิซียะฮ์ เป็นชื่อของสถานที่ศึกษาแห่งหนึ่งในกรุงคามาสะกัศ ซึ่งบิดาของท่านเป็นผู้ก่อตั้งสถานที่ศึกษาดังกล่าว
(กษิดีย ศรีสง่า, 2552 : 16)

ในมาตรา 11(6) แล (8) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ดังนั้นจึงได้วางระเบียบไว้ โดยระบุในข้อที่ 1 ว่า ระเบียบนี้ เรียกว่า “ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561”(ราชกิจจานุเบกษา, 2561 : 135/54 ง)

การมีคุณภาพชีวิตที่ดี (Good Quality of Life) ในเชิงมนุษยวิทยาด้านการปฏิบัติ นั้น คือ การให้ความสำคัญกับ “การมีความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction)” และ “ความเป็นอยู่ที่ดี (Subjective Well-being)” ของรายบุคคล ครอบครัว ชุมชน ตำบล และภาพรวมของทั้งอำเภอ จากการสัมผัส รับรู้และเข้าถึง ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในอำเภอ เป็นการดำเนินการพร้อมไปกับการพัฒนาเชิงวิชาการเพื่อการวัด (Measurement) คุณภาพชีวิต (Quality of Life) ทั้งเชิงทวิสัย (Objective Well-being) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเครื่องมือเพื่อวัดกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ และสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมต่างๆ และเชิงอัตวิสัย (Subjective Well-being) (สำนักงานบริหารยุทธศาสตร์สุขภาพดีวิถีชีวิตไทย, 2561 : 13) ดังนั้นคุณภาพชีวิตมีบทบาทสำคัญในแง่ความผาสุกของมนุษย์ ซึ่งคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับสวัสดิการมนุษย์และความสุข รวมถึงพัฒนาการทางด้านแนวคิด และความหมายของคุณภาพชีวิต มีความเป็นมาอย่างต่อเนื่องในช่วง พ.ศ. 2493-2502 (ทศวรรษ 1950) มาสโลว์ (Maslow)⁸ ได้พัฒนาทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Maslow's Hierarchy of Needs Theory) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่นักการจัดการให้ความสนใจ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร เนื่องจากมนุษย์ย่อมมีความต้องการ และเมื่อความต้องการยังไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเกิดความเครียด นำไปสู่การกระตุ้นให้เกิดแรงขับเคลื่อนเพื่อหาวิธีการหรือพฤติกรรมที่นำไปสู่สิ่งที่ตนเองต้องการ เพื่อลดความตึงเครียด ดังนั้นลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์ แบ่งเป็น 5 ระดับดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เช่น ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ที่พักอาศัย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เช่น ความต้องการความมั่นคง ความต้องการความคุ้มครองจากอันตรายทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นต้น
3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เช่น ความต้องการความรัก ความใส่ใจ

⁸ อับราฮัม ฮาโรลด์ มาสโลว์ (Abraham Harold Maslow) นักจิตวิทยาและนักมนุษยวิทยาเป็นศาสตราจารย์ทางด้านจิตวิทยาที่มหาวิทยาลัยแบรนดิส ผู้คิดค้น ทฤษฎีจิตวิทยามนุษยนิยมและทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (เถลิงศักดิ์ อินทรสร, 2554 : 19)

ความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการได้รับการยอมรับ เป็นต้น

4. ความต้องการเกียรติยศ (Esteem Needs) เช่น ชื่อเสียงเกียรติยศ ตำแหน่ง อำนาจ การยกย่องสรรเสริญ เป็นต้น

5. ความต้องการให้ความฝันของตนเป็นจริง (Self-Actualization Needs) เช่น ความเจริญรุ่งเรืองในทางยศสรรเสริญ เป็นต้น (ชลธิชา มะลิพรม, 2561 : 213-214)

จากทฤษฎีของมาสโลว์ ทั้ง 5 ระดับนี้ เป็นการให้ความสำคัญในมิติของความ ต้องการพื้นฐานซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์เพื่อค้นหาประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา คุณภาพชีวิต แมคคอลล (McCall) ได้อธิบายและขยายประเด็นลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ออกไปในเรื่องของประสบการณ์ชีวิต แมคคอลลเสนอเกณฑ์การวัดคุณภาพชีวิตเป็นมิติต่างๆ ตามประสบการณ์ชีวิตของคนทั้งในแง่ความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ รวมถึงความชอบและความ เจ็บปวด ความสุขและความทุกข์ นอกจากนี้คัดเคย์และรูคได้ให้นิยามอื่นๆ อีกในเรื่องของความ ผาสุก ความพึงพอใจ และไม่พึงพอใจในชีวิต หรือความสุขและความทุกข์ แมคคอลลยังได้ชี้ให้เห็น ว่า รากฐานของคุณภาพชีวิตคือ ความผาสุกที่เกี่ยวกับสุขภาพและความสุข เซอร์ก็ก็ได้ศึกษาทฤษฎี คุณภาพชีวิตที่พัฒนาต่อจากมาสโลว์ โดยให้ความสำคัญในมิติทางวัฒนธรรมและชี้ให้เห็นว่าลำดับ ขั้นความต้องการของมาสโลว์นั้นได้ให้จุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์เพื่อค้นหาประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต (ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, กาญจนา ตั้งชลทิพย์, จรัม พร โห้ถ้ายอง, 2555 : 14)

นายขยศ ธรรมวุฒิ ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารยุทธศาสตร์สุขภาพวิถีชีวิตไทย ได้กล่าวว่า “คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ต้องถึงพร้อมด้วยสุขภาวะ มีความสมดุล สมบูรณ์ ทั้งด้านกาย ใจ สังคมและปัญญา เป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของประชาชน มีความร่วมมือกันระหว่างกระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ รวมไปถึงภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยการสนับสนุนของสำนักงาน หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ ภายใต้คณะกรรมการพัฒนา คุณภาพชีวิตระดับอำเภอ ที่มีแนวคิดการทำงาน “พื้นที่เป็นฐาน ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตามแนวทางประชารัฐ” เป็นกลไกสำคัญในการจัดการกับปัญหาในระดับพื้นที่ ทั้งในด้านสุขภาพ สังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งคำว่า พื้นที่ในที่นี้ ระดับอำเภอ นับว่ามีความเหมาะสมในการ จัดการ ไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไปที่จะก่อให้เกิดพลังในการพัฒนา นำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงกับ ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เป็นการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการของภาครัฐอีกวิธี หนึ่ง ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ ดำเนินการบนหลักการของภาวะการณ การบูรณาการ และการมีส่วนร่วม เป็นการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งอย่างเป็นทางการ

และไม่เป็นทางการ ตลอดจนการจัดสรร แบ่งปัน ทรัพยากรที่มีทั้งจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว ขจัดช่องว่างและความซ้ำซ้อนต่างๆ เพื่อการบรรลุเป้าหมายสุขภาวะหรือคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน” (สำนักงานบริหารยุทธศาสตร์สุขภาพวิถีชีวิตไทย, 2561 : 4) นอกจากนี้คุณภาพชีวิตยังเป็นแนวคิดที่กว้างกว่ามิติการผลิตทางเศรษฐกิจและมาตรฐานความเป็นอยู่ มีความหมายที่ครอบคลุมปัจจัยต่างๆมากมาย ซึ่งมีอิทธิพลต่อสิ่งที่เรามองว่า มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต การที่จะบ่งชี้ว่าคนในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข หรือมีความเป็นอยู่ที่ดีหรือไม่นั้น สังคมจะต้องหันมาพิจารณาและสร้างตัวชี้วัดที่สามารถวัดคุณภาพชีวิตได้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงโดยคำนึงถึงบริบทของสังคมนั้นๆ (โจเซฟ อี. สติกลิตซ์, 2553 : 2) ซึ่งคุณภาพชีวิตของบุคคลนั้น ย่อมแตกต่างกัน ดังนั้นการพัฒนาโดยภาพรวมทุกกลุ่มต้องมีเป้าหมายและจุดประสงค์ที่เหมือนกันคือ เพื่อให้บุคคลในสังคมมีชีวิตที่มีคุณภาพ มีความสุข ความสมบูรณ์ และมีการกินคืออยู่ดี ปัจจุบัน “คุณภาพชีวิต” ได้รับการกำหนดให้เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาประเทศ ดังนั้นเป้าหมายของการพัฒนาทุกด้าน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง ฯลฯ ล้วนมุ่งไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคม ด้วยเหตุนี้ความหมายของคุณภาพชีวิตจึงมีความสำคัญ และได้รับการอธิบายตีความกันอย่างกว้างขวาง (สำราญ จุช่วย, 2554 : 21)

จากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ มนุษย์จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่นำพาชีวิตให้ได้รับความผาสุก โดยเฉพาะในหลักคำสอนของอิสลามเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นคือการมีชีวิตที่ดีทั้งคุณยาและอาภิเราะฮ์ ในกรอบของหลักการจากอัลกุรอานและฮัสนุนนะฮ์ ตลอดจนการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์อย่างมากมาย นั่นเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ตามพระราชกฤษฎีกา⁹ว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2551 มาตรา 26 ได้กำหนดให้คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่ม

⁹ พระราชกฤษฎีกา คือ บัญญัติแห่งกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ หรือพระราชกำหนดเพื่อใช้ในการบริหารราชการแผ่นดิน ตามคำแนะนำของคณะรัฐมนตรี ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 187 บัญญัติว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการตราพระราชกฤษฎีกา โดยไม่ขัดต่อกฎหมายในการตราพระราชกฤษฎีกา ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน สามารถแบ่งเป็น 3 กรณี คือ

1. พระราชกฤษฎีกาที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ตราพระราชกฤษฎีกาในกิจการที่สำคัญอันเกี่ยวกับฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งจะเป็นการกำหนดรายละเอียดปลีกย่อยของกฎหมาย เพื่อให้การปฏิบัติตามกฎหมายมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เช่น พระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐสภา พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร

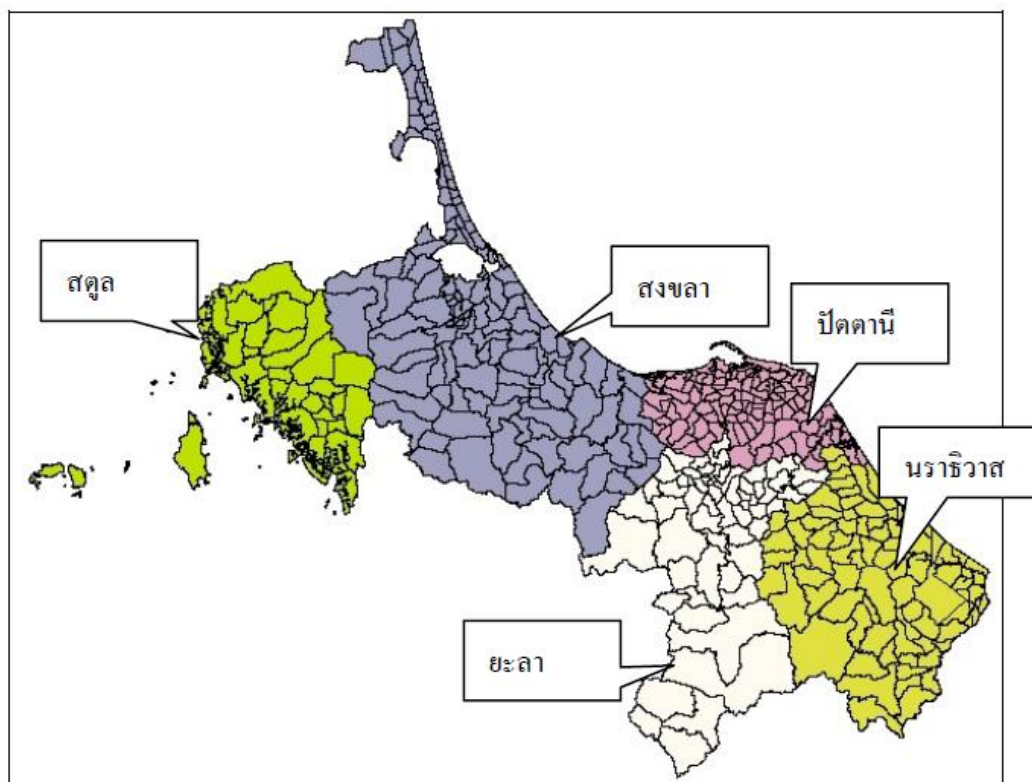
จังหวัดแบบบูรณาการ พิจารณาจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด และเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดของจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มจังหวัด และคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 ได้มีมติเห็นชอบในการจัดตั้งกลุ่มจังหวัดจำนวน 18 กลุ่มจังหวัด และกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัดตามที่เสนอโดยกลุ่มจังหวัดชายแดนใต้ ประกอบด้วย 5 จังหวัด คือ สงขลา สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสตั้งอยู่ตอนล่างของประเทศอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 5 องศา 30 ลิปดาเหนือ ถึง 8 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศาตะวันออก ถึง 105 องศา 15 ลิปดาตะวันออก ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถไฟ ประมาณ 937 กิโลเมตร โดยทางรถยนต์ 1,200 กิโลเมตร ทางทะเล 725 กิโลเมตร ติดต่อทะเลอ่าวไทย ด้านทิศตะวันออกระยะทาง 330 กิโลเมตร ติดต่อทะเลอันดามัน ด้านทิศตะวันตก ระยะทาง 144.3 กิโลเมตร ส่วนด้านทิศใต้ติดต่อประเทศมาเลเซียระยะทาง 500 กิโลเมตร มีเนื้อที่รวมประมาณ 20,809.730 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 12.97 ล้านไร่ ซึ่งจังหวัดสงขลามีพื้นที่มากที่สุด และจังหวัดปัตตานีมีพื้นที่น้อยที่สุด โดยรายละเอียดดังนี้ (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน, 2557 : 2-3)

พระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

2. พระราชกฤษฎีกา ที่ออกมาเพื่อใช้กับฝ่ายบริหารเพียงอย่างเดียวไม่บังคับใช้กับประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นกรณีที่รัฐบาลเห็นสมควรตราข้อบังคับใช้ในการบริหารงานทั่วไป ในกิจการของฝ่ายบริหาร เช่น พระราชกฤษฎีกาว่าด้วย เบี้ยประชุมกรรมการ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเบิกค่าเช่าบ้านของข้าราชการ เป็นต้น

3. พระราชกฤษฎีกาที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแม่บท คือ พระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนด ที่ให้อำนาจตราพระราชกฤษฎีกาได้ โดยการวางหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข หรือการจัดระเบียบการบริหารราชการไว้ เช่น พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2522 กำหนดว่าการให้ปริญญาใด ๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต้องตราเป็นพระราชกฤษฎีกา กรณีนี้กฎหมายแม่บทจะกำหนดแต่หลักสาระสำคัญไว้ ส่วนรายละเอียดให้ออกเป็นพระราชกฤษฎีกา หรือให้ออกเป็นกฎกระทรวง(สถาบันพระปกเกล้าออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2562)

รูปภาพที่ 1
แผนที่ 5 จังหวัดชายแดนใต้



ที่มา : แผนพัฒนาภูมิภาคใต้ชายแดน 4 ปี, 2561 : 3

จังหวัดสตูล ตั้งอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทยเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เลียบทางชายฝั่งทะเลอันดามันซึ่งมียาว 144.80 กิโลเมตร และยังเป็นเป็นจังหวัดสุดเขตแดนใต้ของประเทศไทยทางชายฝั่งทะเลอันดามัน ทางด้านตะวันตกอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 6 องศา 4 ลิปดา และ 7 องศา 2 ลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูดที่ 99 องศา 5 ลิปดา และ 100 องศา 3 ลิปดาตะวันออก มีพื้นที่ประมาณ 2,807.522 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับ 1,754,701 ไร่ ขนาดใหญ่เป็นอันดับ 60 ของประเทศ มีเกาะในทะเลอันดามันอยู่ในการปกครองจำนวน 105 เกาะ ทิศเหนือติดอำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง และอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ทิศตะวันออกติดอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และรัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย ทิศใต้ติดรัฐเปอร์ลิสและรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ทิศตะวันตกติดทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย (สน สุวรรณ, 2559 : 1-2) ดังนั้นจังหวัดสตูลจึงเป็นหนึ่งใน 4 จังหวัดของประเทศไทยที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีมากถึงร้อยละ 67.8 ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายมลายู มีมัสยิด 236 แห่ง โดยมีมัสยิดกลางประจำจังหวัดคือ มัสยิดมาบัง รองลงมาคือชาวพุทธซึ่งมีอยู่ร้อยละ 31.9 มีวัดทั้งหมด 30 แห่ง และที่เหลือ

คือศาสนาคริสต์ ซึ่งศาสนสถานอยู่ 3 แห่งในเขตอำเภอเมืองสตูล ท่งหว่า และละงู(วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2561)

จากข้อมูลการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามข้อมูล จปฐ. บางส่วนใน ปี 2560 ผลการ จัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)¹⁰ ปี 2560 การจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของจังหวัดสตูลจากทุกครัวเรือนในเขตชนบท จำนวน 71,138 ครัวเรือน 270 หมู่บ้าน 56 ชุมชน 35 ตำบล 7 อำเภอ มีจำนวนประชากรทั้งหมด 223,981 คน โดยแยกเป็นเพศชาย 112,073 คน เพศหญิง 111,908 คน จัดเก็บระหว่างเดือนธันวาคม 2559 ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2560 พบว่า คุณภาพชีวิตของคนไทยในชุมชนจังหวัดสตูล ตามเครื่องชี้วัด จปฐ. ด้านสุขภาพ ครัวเรือนกินอาหาร ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน ในรอบปีที่ผ่านมาสำรวจทั้งหมด 71,138 ครัวเรือน ผ่านเกณฑ์จำนวน 68,235 ครัวเรือน ไม่ผ่านเกณฑ์ 2,903 ครัวเรือน อำเภอที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ได้แก่ เมืองสตูล 1,454 ครัวเรือน ละงู 937 ครัวเรือน ควนโดน 349 ครัวเรือน ท่งหว่า 115 ครัวเรือน ควนกาหลง 23 ครัวเรือน มะนัง 23 ครัวเรือน และท่าแพ 2 ครัวเรือน คนอายุ 6 ปีขึ้นไป ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน ๆ ละ 30 นาที ในรอบปีที่ผ่านมา สำรวจทั้งหมด 208,221 คน ผ่านเกณฑ์ จำนวน 206,886 คน ไม่ผ่านเกณฑ์ 1,335 คน อำเภอที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ได้แก่ เมืองสตูล 452 คน ควนกาหลง 301 คน ควนโดน 238 คน ละงู 139 คน ท่าแพ 75 คน ท่งหว่า 73 คน และมะนัง 57 คน ด้านสภาพแวดล้อมครัวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และบ้านมีสภาพทนถาวร ในรอบปีที่ผ่านมาสำรวจทั้งหมด 71,138 ครัวเรือน ผ่านเกณฑ์จำนวน 68,982 ครัวเรือน ไม่ผ่านเกณฑ์ 2,156 ครัวเรือน อำเภอที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ได้แก่ ท่งหว่า 871 ครัวเรือน เมืองสตูล 554 ครัวเรือน ควนโดน 8 ครัวเรือน ละงู 6 ครัวเรือน มะนัง 715 ครัวเรือน และควนกาหลง 2 ครัวเรือน ครัวเรือน มีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และถูกสุขลักษณะ ในรอบปีที่ผ่านมาสำรวจ ทั้งหมด 71,138 ครัวเรือน ผ่านเกณฑ์จำนวน 66,014 ครัวเรือน ไม่ผ่านเกณฑ์ 5,124 ครัวเรือน อำเภอที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ได้แก่ เมืองสตูล 2,665 ครัวเรือน ละงู 1,319 ครัวเรือน ควนโดน 473 ครัวเรือน

¹⁰ ความหมายของคำว่า “ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)” (1) จปฐ. หมายถึง ความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์แต่ละคนในสังคม (2) จปฐ. หมายถึง สิ่งจำเป็นต่อการครองชีพพื้นฐานของบุคคลหรือเป็นความต้องการพื้นฐานขั้นต่ำของชุมชนเพื่อที่จะให้เป็นเกณฑ์ตรวจสอบได้ว่าในชุมชนหนึ่งๆ นั้นยังขาดแคลนในเรื่องใดบ้างและขาดแคลนแค่ไหน (3) จปฐ. หมายถึง ความต้องการขั้นต่ำที่ชาวบ้านทุกคนหรือชุมชน ควรจะมี หรือจะเป็นเพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุขพอสมควร (พออยู่พอกิน) ในช่วงเวลาหนึ่งๆ (4) จปฐ. หมายถึง ความต้องการต่ำสุดที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้นมาได้และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขพอสมควร (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสตูล, 2560 : 7)

ผู้หญิง 318 ครั้วเรือน ควนกาหลง 222 ครั้วเรือน มะนัง 123 ครั้วเรือน และท่าแพ 4 ครั้วเรือน ด้านการศึกษา คนในครั้วเรือนที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ที่ไม่ได้เรียนต่อและยังไม่มียานทำ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ ในรอบปีที่ผ่านมาสำรวจทั้งหมด 542 คน ผ่านเกณฑ์จำนวน 430 คน ไม่ผ่านเกณฑ์ 112 คน อำเภอที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ได้แก่ ละงู 66 คน เมืองสตูล 42 คน ควนโดน 2 คน และควนกาหลง 2 คน ด้านครอบครัวมีความอบอุ่น ในรอบปีที่ผ่านมาสำรวจทั้งหมด 71,138 ครั้วเรือน ผ่านเกณฑ์จำนวน 70,860 ครั้วเรือน ไม่ผ่านเกณฑ์ 278 ครั้วเรือน อำเภอที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ได้แก่ เมืองสตูล 92 ครั้วเรือน ผู้หญิง 69 ครั้วเรือน มะนัง 63 ครั้วเรือน ควนกาหลง 39 ครั้วเรือน ควนโดน 12 ครั้วเรือน และละงู 3 ครั้วเรือน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสตูล, 2560: 1-4) ข้อมูลสำรวจดังกล่าวนี้ เป็นการสำรวจเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตโดยทั่วไปในภาพรวมทั้งหมดของประชากร ในจังหวัดสตูล ดังนั้นหากพิจารณา เจาะจงเฉพาะมุสลิมภายในจังหวัดโดยเน้นมัสยิดเป็นศูนย์กลาง ในการประสาน ดำเนินการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมภายในจังหวัดโดยการสัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นดังนี้

จากการสัมภาษณ์นายยู โสภ สลาม¹¹ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม ในเขตตัวเมืองจังหวัดสตูลนั้น ส่วนใหญ่คนในพื้นที่ขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ทางศาสนา เนื่องจากคนในพื้นที่จะเน้นการพัฒนาตนเองในทางโลกเป็นส่วนมาก การดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เห็นแก่เพียงความเจริญด้านวัตถุแต่ขาดการสร้าง ความเจริญทางด้านจิตใจ คุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา บางคนก็เน้นหนักแต่เพียงการประกอบ ศาสนกิจทางศาสนาละเลยการบริหารจัดการในการสร้างคุณภาพชีวิตของตนและครอบครัวใน ทางโลก นอกจากนี้แล้วชาวบ้านทั่วไปยังขาดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สุขภาวะและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันในกรอบของศาสนา ปัญหา อุปสรรคอีกอย่างหนึ่งที่เป็นปัญหาของมัสยิด คือ ขาดงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่างๆ เนื่องด้วย ท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรมและบริบทของสังคมปัจจุบัน งบประมาณในการจัดกิจกรรม ไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินกิจกรรมมีความบกพร่อง ด้วยเหตุนี้สมควรเป็นอย่างยิ่งให้มีการวิจัย แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลเพื่อนำมาใช้เป็นแบบแผน และ แนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมแก่มัสยิดต่างๆภายใน จังหวัด

¹¹ นายยู โสภ สลาม อายุ 77 ปี อิมามประจำมัสยิดมาบัง มัสยิดกลางประจำจังหวัดสตูล ตำบลพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

นายรอหมาน หลังจิ¹² ได้กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคของทางมัซยิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีหลายๆด้านด้วยกัน เช่น ด้านวิชาความรู้ทางศาสนา ในพื้นที่คนส่วนมากขาดความรู้พื้นฐานทางศาสนา ด้วยเหตุนี้ทางมัซยิดมีการจัดการเรียนการสอนทางศาสนาเพื่อพัฒนาสภาพคุณภาพชีวิตในด้านความรู้ เสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาให้กับคนในพื้นที่โดยมีการจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆทางศาสนา เพื่อให้มุสลิมตระหนักถึงประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งทางมัซยิดยังส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้วิชาศาสนาเพื่อนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตจริง เช่น ประสานสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอบรมความรู้ก่อนแต่งตั้งให้กับเยาวชน ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มีการจัดค่ายอบรมความรู้ในเชิงปฏิบัติศาสนกิจเบื้องต้น นอกจากนี้แล้วทางมัซยิดเอื้อเพื่อสถานที่ให้กับหน่วยงานภาครัฐในการอบรมด้านวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับคนในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสัปปุรุษและคนในพื้นที่ แต่ก็มีปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของทางมัซยิดเอง คือยังขาดงบประมาณในการสนับสนุนนานๆครั้งถึงแม้ว่าทางราชการมีการจัดการอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่คนในพื้นที่ บางครั้งผู้เข้าร่วมอบรมไม่สามารถเข้าร่วมอบรมภายในเวลาที่กำหนดได้ เนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา

นายอดิระะ สุมตรา¹³ ได้กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคของทางมัซยิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีหลายๆด้านด้วยกัน เช่น ด้านวิชาความรู้ทางศาสนา ในพื้นที่คนส่วนมากขาดความรู้พื้นฐานทางศาสนา ถึงแม้ว่าทางมัซยิดจะมีการจัดการเรียนการสอนความรู้ทางศาสนาเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่จะสร้างคุณภาพชีวิตพื้นฐานของมุสลิมเองก็ตาม แต่การให้ความร่วมมือกันมีน้อยมาก เนื่องจากคนในพื้นที่ประกอบอาชีพที่แตกต่างกันและมีเวลาว่างไม่พร้อมเพียงกัน อีกทั้งทางมัซยิดยังขาดแคลนงบประมาณและการส่งเสริมจากทางภาครัฐและหน่วยงานต่างๆที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมร่วมกับทางมัซยิดนั้นมีน้อยมาก

นายเจ๊ะนัย การ์ังงัน¹⁴ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่นั้นส่วนใหญ่คนในพื้นที่ละเลยต่อการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษารับรู้ศาสนาซึ่งเป็นพื้นฐานหลักของการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน เพราะหากมุสลิมละเลยต่อการศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนา การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมก็จะไม่เกิดขึ้น รวมถึงคนในพื้นที่ขาดความร่วมมือและ

¹² นายรอหมาน หลังจิ อายุ 50 ปี อิมามประจำมัซยิดเรากลูตุสซอลีฮีน หมู่ 5 ตำบลควนขัน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

¹³ นายอดิระะ สุมตรา อายุ 59 ปี อิมามประจำมัซยิดนูรุลเอียะห์ซาน หมู่ 3 ตำบลควนขัน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

¹⁴ นายเจ๊ะนัย การ์ังงัน อายุ 58 ปี อิมามประจำมัซยิดบ้านลูโบ๊ะการ์ันยี หมู่ 7 ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

ความสามัคคีในการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้นำมัศยิด ด้านการประกอบอาชีพส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยางพารา ซึ่งคนในพื้นที่ไม่ได้พัฒนาตนเองในการประกอบอาชีพเพื่อเสริมสร้างรายได้ ในบางครั้งเมื่อมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติม คนในพื้นที่เข้ามาอบรมและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และจะนำองค์ความรู้เหล่านั้นไปปฏิบัติจริงเพียงไม่กี่คนเท่านั้น

นายฮาสนัน พรัดชา¹⁵ ได้กล่าว การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในจังหวัดสตูล มีแนวโน้มการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นหลายด้าน อาทิเช่น มุสลิมมีความกระตือรือร้นในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และวิชาการทางโลก ด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่น่าพอใจ แต่เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น เพราะเนื่องด้วยคนส่วนใหญ่ยังขาดการตระหนักขาดความพร้อมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างจริงจัง เพราะเมื่อทางมัศยิดได้มีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ทั้งทางโลกและทางธรรม คนส่วนใหญ่ยังขาดความร่วมมือ ทำให้ไม่บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ส่วนใหญ่เป็นบุคคลเดิมๆเท่านั้นที่ให้ความร่วมมือ จึงทำให้การจัดกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ขาดความต่อเนื่อง ขาดการติดตาม และประเมินผลยิ่งกว่านั้นงบในการจัดกิจกรรมมีจำนวนจำกัดและค่อนข้างน้อย ดังนั้นถือเป็นเรื่องที่ดียิ่งในการวิจัยแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลเพื่อเป็นประโยชน์แก่องค์กร มัศยิด และคนในพื้นที่ต่อไป

นายวิศศักดิ์ เส็มหยัง¹⁶ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมถือเป็นเรื่องจำเป็นซึ่งมุสลิมจะต้องพัฒนาตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษา การประกอบอาชีพ สุขภาพอนามัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ มุสลิมในพื้นที่ยังขาดการตระหนัก ขาดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง และไม่มีความพร้อมที่จะก้าวสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง เป็นเหตุทำให้มุสลิมเกิดความตกต่ำและล่าช้าต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในการดำรงชีวิตประจำวัน อีกทั้งคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังขาดความร่วมมือและความสามัคคีในการมีส่วนร่วมต่อการจัดกิจกรรมต่างๆของทางมัศยิด

นายอนันต์ นาปาเลน¹⁷ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่นั้นยังมีปัญหาและข้อบกพร่องอีกมากมาย โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะเยาวชนในเรื่องของการศึกษาทั้งด้านวิทยาศาสตร์และสามัญ เพราะเยาวชนนั้นมีความสำคัญต่อสังคมมุสลิมเป็นอย่างมาก

¹⁵ นายวิศศักดิ์ เส็มหยัง อายุ 61 ปี อิมามประจำมัศยิดกาเต๊ะ ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

¹⁶ นายฮาสนัน พรัดชา อายุ 57 ปี อิมามประจำมัศยิดบูเก๊ะตุมหงา ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

¹⁷ นายอนันต์ นาปาเลน อายุ 52 ปี อิมามประจำมัศยิดคารุลญันนะฮ์ ตำบลหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

ดังนั้นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับเยาวชน โดยเฉพาะยาเสพติด และการละเมิดบทบัญญัติของศาสนา เกิดขึ้นอย่างมากมาย ทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่มีอุปสรรคโดยเริ่มตั้งแต่ระดับของเยาวชน และระดับของคนทั่วไปที่ยังขาดองค์ความรู้ที่ชัดเจน ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน อีกทั้งการให้ความร่วมมือกับทางมัสยิด และการเข้าร่วมกิจกรรมที่มัสยิดได้จัดขึ้น ส่วนใหญ่แล้วคนในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนที่น้อยมาก รวมถึงงบประมาณในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งไม่เพียงพอในการดำเนินกิจกรรม ดังนั้นการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลจึงเป็นทางออกหนึ่งในการเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพมุสลิมที่มัสยิดได้ยึดมาเป็นแบบแผนต่อไป

นายคอโต๊ะ หมาดเต๊ะ¹⁸ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในรูปแบบของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นั้น คนในพื้นที่ยังขาดความร่วมมือและมีความเห็นที่แตกต่างกัน ขาดความสามัคคี อีกทั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนและบุคคลภายในจังหวัดเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมหรือจัดกิจกรรมให้กับคนในพื้นที่น้อยมาก รวมถึงปัญหาภายในของคนในพื้นที่เองที่เพิกเฉยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพเกี่ยวกับการใช้ชีวิตบนโลกนี้หรือการเตรียมเสบียงสะสมความดีในโลกอาคิเราะฮ์ ถึงแม้ว่าทางมัสยิดจะเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในการกระจ่ายองค์ความรู้ ได้รับความเข้าใจ และส่งเสริมให้คนในพื้นที่ที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตมาแล้วก็ตาม ดังนั้นการทําวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และเหมาะสมที่สุดในการนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมต่อไป

นายวัชรรงค์ สลาม¹⁹ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมนั้นถือว่ามีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการจัดการศึกษาภายในพื้นที่นั้นทางมัสยิดได้จัดให้มีจัดการเรียนการสอนในรอบสัปดาห์เป็นประจำ แต่คนในพื้นที่เองยังขาดความตระหนักและขาดความสนใจต่อการศึกษารุ่นอื่นเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมคุณธรรมจริยธรรมทางมัสยิดนั้น ได้เชิญวิทยากรผู้รู้ทางศาสนาภายในจังหวัดเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนพื้นที่ คนในพื้นที่ส่วนน้อยที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของทางมัสยิด และอีกประการหนึ่งทางมัสยิดยังขาดการสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณและยังขาดความร่วมมือจากหน่วยงานทางภาครัฐและองค์กรต่างๆที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมให้ความรู้แก่คนในพื้นที่ โดยเฉพาะความรู้ด้านการประกอบอาชีพและการหารายได้เพิ่มเติมเพื่อเป็นการพัฒนา

¹⁸ นายคอโต๊ะ หมาดเต๊ะ อายุ 65 ปี อิมามประจำมัสยิดกลางหลุม หมู่ 4 ตำบลหลุม อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

¹⁹ นายวัชรรงค์ สลาม อายุ 51 ปี อิมามประจำมัสยิดบากระบาดดารุสสลาม ตำบลพิมาน อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

คุณภาพชีวิตในด้านการประกอบอาชีพ รวมถึงด้านสุขภาวะ และด้านสาธารณสุขถึงแม้ว่าทางเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการบริการตรวจสุขภาพประจำปีให้กับคนในพื้นที่ แต่คนในพื้นที่เองยังขาดความร่วมมือ ด้วยเหตุนี้เห็นควรเป็นอย่างยิ่งที่มีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมภายในจังหวัด ถือว่าเป็นการสร้างองค์ความรู้ แนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่อย่างยั่งยืน

นายตาด บิลังโหลด²⁰ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมของคนในพื้นที่ในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางมัสยิดได้จัดขึ้นนั้นไม่น่าจะมีปัญหาเท่าใดนัก เพราะคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับทางมัสยิดเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการจัดกิจกรรมต่างๆ การอบรม การฝึกวิชาชีพที่หน่วยงานทางภาครัฐและองค์กรต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการบริการความรู้แก่คนในพื้นที่ ส่วนใหญ่แล้วก็ได้น้อมรับและตอบสนองเป็นอย่างดี มีเพียงคนในพื้นที่จำนวนน้อยเท่านั้นที่ยังขาดความร่วมมือ อันเนื่องจากระยะเวลาของการจัดกิจกรรมนั้นเป็นช่วงเวลาที่คุณบางส่วนประกอบอาชีพหลัก หรือเป็นช่วงที่มีการทำประมง จึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับทางมัสยิดและหน่วยงานต่างๆ ได้ อีกประการหนึ่งคิดว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ในด้านการศึกษาทางศาสนานั้น มีเพียงคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ยังขาดความรู้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตในโลกนี้ โดยเฉพาะด้านสุขอนามัย เยาวชนมั่วสุมยาเสพติด ปัญหาคนยากจนภายในพื้นที่ คนชราขาดการดูแลเอาใจใส่ เด็กกำพร้าขาดทุนทรัพย์ และทางมัสยิดเองยังขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมและส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต นับว่าเป็นสิ่งที่ดีในการทำวิจัยหัวข้อนี้ ถือว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อทางมัสยิดในจังหวัดและคนในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง

นายหมาน โม่งหมั้น²¹ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมคือการที่มุสลิมมีความเข้าใจต่อคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ อันเป็นแบบแผนที่ยิ่งใหญ่ที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกด้าน คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ก็ยังขาดองค์ความรู้ ขาดการทำ ความเข้าใจต่อหลักคำสอนของอิสลาม จึงทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่นั้นมีความล่าช้าต่อการพัฒนาในที่สุด ทั้งด้านองค์ความรู้ วิถีปฏิบัติ รวมถึงการใช้ชีวิตประจำวัน ถึงแม้ว่าทางมัสยิดจะมีบทบาทเป็นตัวเชื่อมระหว่างคนในพื้นที่ให้ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะข้อคิดเห็นต่างๆ แล้วนำมาดำเนินเป็นกิจกรรมให้คนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน

²⁰ นายตาด บิลังโหลด อายุ 83 ปี อิมามประจำมัสยิดอะฮ์มาดียะฮ์ หมู่ 1 ตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

²¹ นายหมาน โม่งหมั้น อายุ 65 ปี อิมามประจำมัสยิดคารุลนาอิม หมู่ 3 ตำบลย่านซื่อ อำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล

อบรมเชิงปฏิบัติการ ฝึกฝนอาชีพ แต่คนในพื้นที่ยังขาดความร่วมมือ ขาดความสามัคคีและความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นี่ถือว่าเป็นปัญหาหลักในการที่องค์กรมัสยิดจะหาแนวทางแก้ไขและ ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่คนในพื้นที่ นอกจากนี้แล้วยังมีปัญหาคความยากจน ปัญหาเยาวชน เสพสิ่งมีนเมา ปัญหาการหย่าร้างและผลที่ตามมา รวมถึงการเพิกเฉยของคนในพื้นที่ เหล่านี้ถือเป็น สิ่งที่ปิดกั้นความเจริญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่อย่างที่สุด ดังนั้นถือเป็นเรื่องที่ดีใน การทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งจะเป็ประโยชน์ และเป็นแนวทางในการพัฒนาใน อนาคตอย่างแน่นอน

นายเจ๊ะอิสมาแอณ ปะดุกา²² ได้กล่าวว่า สภาพปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตทาง โลกของมุสลิมในพื้นที่นั้นมีหลากหลาย เช่นในระดับของข้าราชการ พนักงานลูกจ้าง กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มเยาวชนที่ว่างงาน ฉะนั้นแล้วกลุ่มที่ด้อยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากที่สุดคือกลุ่มที่ ว่างงาน เพราะกลุ่มนี้จะประมาทต่อการดำเนินชีวิตของตน เข้าใจว่ายังมีเวลาและปล่อยปะละเลย ชีวิตกับสิ่งที่ไร้สาระ กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้จึงตกเป็นเหยื่อของยาเสพติดในที่สุด ดังนั้นปัญหาต่อมาคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดหลักคำสอนของอิสลามมาใช้ในชีวิตประจำวันนั้น คนในพื้นที่ยังขาด องค์กรความรู้ความเข้าใจต่อหลักคำสอนที่แท้จริง ทำให้การดำเนินชีวิตไม่มีเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ถ้าเข้า ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และยังขาดการเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้ง ด้านองค์ความรู้ศาสนาและสามัญ การฝึกฝนอาชีพ สุขภาวะและสุขอนามัย ที่ทางมัสยิดและ หน่วยงานต่างๆ ได้จัดขึ้น มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนที่น้อยมาก เนื่องจากคนในพื้นที่ยังขาดการตระหนัก และเพิกเฉยต้องการเรียนรู้ พัฒนาตนเอง และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับตนเอง ดังนั้นการทำวิจัย ในหัวข้อดังกล่าวนี้ ถือเป็นสิ่งที่ดีเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นประโยชน์แก่พี่น้องมุสลิมและสังคมต่อไป

นายมาแอ มาลินี²³ ได้กล่าวว่า สมควรอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นเยาวชน คนทั่วไป ตลอดจนคนชรา ที่มีการประกอบอาชีพอย่างหลากหลาย ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ยังไม่มีปัญหาใหญ่ๆมากนัก นอกจากปัญหาเยาวชนใน เรื่องของการพัฒนาตนเองด้านการศึกษาทั้งสามัญและศาสนา ปัญหาการละเลยการปฏิบัติศาสนกิจ ของเยาวชนและใช้เวลาว่างไปในหนทางที่ผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นกับ เยาวชน เป็นปัญหาหลักที่ทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในแต่ละระดับยุดติง เนื่องจาก ปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่บั่นทอนครอบครัว ทั้งครอบครัวผู้เสพและเพื่อนบ้าน ผลที่จะตามมา

²² นายเจ๊ะอิสมาแอณ ปะดุกา อายุ 51 ปี อิมามประจำมัสยิดพืดหุเราะห์มาน บ้านนาปรัก หมู่ 9 ตำบลควนโดน อำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล

²³ นายมาแอ มาลินี อายุ 65 ปี อิมามประจำมัสยิดบูเก็ดยามู หมู่ 7 ตำบลควนโดน อำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล

ภายหลัง เช่น ปัญหาการลักทรัพย์ การ โน้มน้ำวของเยาวชน มีการชักจูงให้เพื่อนเยาวชนด้วยกัน ทดลองเสพ สูดท้ายก็ตกเป็นทาสของยาเสพติด และปัญหาอื่นๆอีกมากมาย ส่วนประเด็นอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับคนทั่วไปในพื้นที่ คือการสละเวลาในการร่วมกิจกรรมที่ทางมัสยิดได้จะขึ้นมาโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ หลายคนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับทางมัสยิดได้ เนื่องจากติดภาระ หรือเป็นช่วงเวลาที่ประกอบอาชีพ นอกเหนือจากนี้แล้วในพื้นที่ยังมีปัญหาในเรื่องของความยากจน สุขภาพอนามัย และปัญหาคนว่างงานเกิดขึ้น

นายอาซีซัน โต๊ะประคู่²⁴ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่นั้น คนส่วนใหญ่ขาดความกระตือรือร้นจริงจังกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเต็มที่ ทั้งในด้าน การศึกษาเรียนรู้ทางศาสนา การประกอบศาสนกิจ โดยคนส่วนมากมุ่งเน้นเพียงแค่การศึกษาทาง โลกเท่านั้น ทำให้ขาดความเข้าใจในการนำหลักคำสอนของอิสลามมาใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ในด้านดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งทางมัสยิดเองมีการจัดกิจกรรม โครงการต่างๆให้กับคนในพื้นที่ โดย พยายามติดต่อกับหน่วยงานภายนอก ถึงแม้ว่าบางครั้งอาจไม่ได้รับการตอบรับในเวลาที่กำหนดไว้ แต่ทางมัสยิดก็ปรับเปลี่ยนเวลาเพื่อให้เหมาะสมกับช่วงเวลาว่างของคนในพื้นที่ ดังนั้นทุกกิจกรรม ที่ได้จัดขึ้นยังมีคนในพื้นที่อีกมากมายที่ขาดการตระหนักให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมของ ทางมัสยิด ซึ่งการให้ความร่วมมือของคนในพื้นที่นั้นอยู่ในระดับที่พอใช้เท่านั้น ด้านการอบรม วิชาการทางศาสนา คนในพื้นที่ยังขาดความร่วมมือกับสัปบุรุษของมัสยิด คือคนส่วนมากนั้น มองข้ามและละเลยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในหลายๆด้าน

นายอิคริส แดยิหฺวา²⁵ ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่นั้นยังไม่เห็นใน รูปแบบที่ชัดเจนเนื่องจากคนในพื้นที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งการดำเนิน ชีวิตในทางโลกและในทางธรรม เพราะองค์ความรู้ที่จำเป็นปัจจัยสำคัญอันเป็นแนวทางของการ พัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนมุสลิมนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อรัฐธรรมนูญที่ สูงสุดคืออัลกุรอานอันเป็นแบบแผนที่ยิ่งใหญ่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมอย่างแท้จริง คน ในพื้นที่ส่วนมากอ่านอัลกุรอานไม่ออก ไม่มีมีความเข้าใจต่อคำสอนของอัลกุรอานในการพัฒนา คุณภาพชีวิต ถึงแม้ว่าทางมัสยิดมีการจัดการเรียนการสอน แต่ก็ถือว่าน้อยมากที่คนในพื้นที่เข้ามา ศึกษาเรียนรู้ ส่วนด้านสุขภาพของคนในพื้นที่มีปัญหามากมายเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ เยาวชนที่ติดยาเสพติด คนชราที่ขาดการดูแลสุขภาพอนามัย การเจ็บป่วยถือเป็นอุปสรรคในการ

²⁴ นายอาซีซัน โต๊ะประคู่ คอเต็บประจำมัสยิดกลางควนโดน หมู่ 1 ตำบลควนโดน อำเภควนโดน จังหวัดสตูล

²⁵ นายอิคริส แดยิหฺวา อายุ 33 ปี อิมามประจำมัสยิดอัล-นุร หมู่ 5 ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

พัฒนาคุณภาพชีวิตหากละเลยต่อการเยียวยารักษา อีกทั้งทางภาครัฐเข้ามาดูแลสำรวจบริการตรวจสุขภาพคนในพื้นที่นานๆครั้ง

นายเหบบ แซะอาห์ลี²⁶ ได้กล่าวว่า ปัญหาของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ประกอบด้วยเรื่องการศึกษาทั้งด้านสามัญและศาสนา คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ขาดความรู้ทางศาสนา ให้ความร่วมมือน้อยมากในการเข้าร่วมกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมการจัดการเรียนการสอนของทางมัสยิด ด้านความสามัคคีในพื้นที่จำนวนน้อยที่ยังขาดความสามัคคีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างพี่น้องมุสลิมด้วยกันในการให้ความร่วมมือกับทางมัสยิดในการจัดกิจกรรม โครงการต่างๆของมัสยิด และด้านการประกอบอาชีพคนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพหลักของตนเท่านั้น น้อยมากที่มีการประกอบอาชีพเสริม และมีความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน

นายซอหมาด อาเก็ม²⁷ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่นั้นส่วนใหญ่มีปัญหาเนื่องจากขาดองค์ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และขาดผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมตามหลักคำสอนของอิสลามภายในพื้นที่ ถึงแม้ว่าจะมีการจัดการอบรมจากหน่วยงานต่างๆแต่ส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงทั่วไปตามทฤษฎีแนวคิดต่างๆ โดยไม่ได้นำหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม อีกทั้งคนในพื้นที่ถึงแม้ว่าจะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมอบรมโครงการต่างๆที่ภาครัฐได้จัดสรรให้ แต่ส่วนมากก็ยังขาดการนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันตามความรู้ที่ได้เข้าร่วมอบรม ฉะนั้นปัญหาหลักที่เห็นได้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่ คือขาดองค์ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง แนวทางการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

นายหมาดหนอด โต้ะแดง²⁸ ได้กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่เข้าใจของคนในพื้นที่และขาดความรู้แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักคำสอนของอิสลาม คนในพื้นที่ขาดความสามัคคีเนื่องจากความหลากหลายของคนในชุมชน ความไม่เท่าเทียมกันด้านการศึกษา ทำให้มีการขัดแย้งกันบ่อยครั้ง เมื่อ

²⁶ นายเหบบ แซะอาห์ลี อายุ 85 ปี อิมามประจำมัสยิดสะพานเคียน หมู่ 2 ตำบลควนโดน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

²⁷ นายซอหมาด อาเก็ม อายุ 70 ปี อิมามประจำมัสยิดบ้านควนไสนย หมู่ 9 ตำบลควนสตอ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

²⁸ นายหมาดหนอด โต้ะแดง อายุ 69 ปี อิมามประจำมัสยิดอะห์มาดียะปันจอร์ หมู่ 6 ตำบลย่านซื่อ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

มีการจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ทางศาสนาในมัสยิดบางครั้งก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากคนในพื้นที่บางส่วนที่มีความเห็นที่แตกต่างจากคนหมู่มาก อีกประการหนึ่งคนในพื้นที่บางส่วนไม่รักและชอบในการไปมัสยิดทำให้บุคคลเหล่านั้นไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆที่ทางมัสยิดได้จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ นอกจากนี้แล้วอาณาบริเวณในเขตรับผิดชอบของมัสยิดนั้นกว้างขวางทำให้บุคลากรของมัสยิดไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง

นายคนเถาะ สามะ²⁹ ได้กล่าวว่า ปัญหาหลักของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่นั้นคือปัญหาเยาวชนติดยาเสพติดเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เกิดผลเสียที่ตามมาอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการศึกษาของเยาวชน ปัญหาการลักขโมย การละเลยการประกอบศาสนกิจทางศาสนา ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของมัสยิดที่ได้จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ทั้งในเรื่องศาสนาและเรื่องทางโลก เยาวชนและคนทั่วไปบางส่วนขาดจิตสำนึก ขาดความเสียสละ และมีการต่อต้านของบางกลุ่มในพื้นที่ที่มีความเห็นต่างกันในด้านความคิด ทำให้ขาดการส่งเสริมและเข้าร่วมกิจกรรมของทางมัสยิด และอีกปัญหาหนึ่งก็ตามมาคือปัญหาความยากจนของคนในพื้นที่ เด็กกำพร้าขาดทุนทรัพย์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนในด้านการศึกษา และคนทั่วไปในพื้นที่ที่มีความแตกแยกอันเกิดจากทรศนะความเข้าใจความเห็นต่างทั้งในเรื่องศาสนาและเรื่องทั่วไป รวมถึงการปรับความเข้าใจของคนในพื้นที่ในการสร้างพื้นฐานของความสามัคคี ความรักใคร่ระหว่างพี่น้องมุสลิมด้วยกัน และการยอมรับของคนในพื้นที่ที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน

นายอับดุลเลาะ บังแลมาปูเลา³⁰ ได้กล่าวว่า มุสลิมในจังหวัดสตูลนั้นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งปัจจุบันนี้เห็นว่า คุณภาพชีวิตของมุสลิมเมื่อเปรียบเทียบกับต่างศาสนิกนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาของเยาวชน การเข้าร่วมกิจกรรมและโครงการต่างๆที่ทางมัสยิดได้จัดขึ้น ส่วนใหญ่แล้วเยาวชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงบุคคลทั่วไปในพื้นที่ยังขาดความเสียสละในการมีส่วนร่วมกับทางมัสยิดในการดำเนินกิจกรรม และทางมัสยิดยังประสบปัญหาในการดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับคนในพื้นที่ทั้งในเชิงขององค์ความรู้ทางศาสนา การอบรมฝึกปฏิบัติด้านวิชาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ และโครงการต่างๆที่

²⁹ นายคนเถาะ สามะ อายุ 55 ปี อิมามประจำมัสยิดดารุสสุดา หมู่ 7 ตำบลควนสตอ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

³⁰ นายอับดุลเลาะ บังแลมาปูเลา อายุ 55 ปี คอเต็บประจำมัสยิดดารุสศอลิฮีน หมู่ 2 ตำบลย่านซื่อ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล

เน้นให้มัสยิดเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือแก่คนในพื้นที่นั้นยังขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์เท่าใดนัก ด้วยเหตุนี้ขอแนะนำให้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมแก่คนในพื้นที่เพื่อเสนอต่อหน่วยงาน องค์กรในการสนับสนุนงบประมาณและโครงการต่างๆให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

นายอิน รัญจวน³¹ ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ถือเป็นเรื่องที่ทำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการดำเนินชีวิตของคนมุสลิมเพื่อยกระดับชีวิตให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นสำหรับคนในพื้นที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตหลายด้านด้วยกัน เช่น คุณภาพชีวิตของมุสลิมในด้านการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิชาศาสนา คนบางส่วนไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แบบแผนจากบทบัญญัติทางศาสนา ในการปรับใช้ต่อการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ คนในพื้นที่ยังขาดองค์ความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ถึงแม้ว่าทางมัสยิดได้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่คนในพื้นที่ แต่ยังคงขาดความร่วมมือ ขาดการตระหนักให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรม บางคนถึงกลับไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ขาดโอกาสในการศึกษาองค์ความรู้ที่จะกลับมาพัฒนาตนเอง นอกเหนือจากนี้แล้วปัญหาด้านอื่นๆที่คนในพื้นที่เผชิญอยู่ ก็ปัญหาความยากจน คนในพื้นที่มีรายได้น้อย ขาดการพัฒนาทักษะวิชาชีพที่เป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว ถึงแม้ว่าหน่วยงาน องค์กรต่างๆเข้ามาอบรมให้ความรู้ แต่คนในพื้นที่เองยังขาดความตระหนัก ความสำคัญและความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งทางมัสยิดเองได้ดำเนินการกำหนดแนวทางแบบแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ แต่ยังมีอุปสรรคในเรื่องของงบประมาณที่ใช้จ่ายในการดำเนินการไม่เพียงพอ จากปัญหาดังกล่าวนี้ ขอแนะนำให้มีการทำวิจัย และสร้างแบบแผน เครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามสู่สังคมมุสลิมภายในจังหวัดเป็นอย่างยิ่ง

จากสภาพดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล โดยเน้นมัสยิดของแต่ละพื้นที่ บทบาทและหน้าที่ภายในองค์กรเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดทุกมัสยิดในจังหวัดสตูล เพื่อหาข้อสรุปแนวทาง และข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต และจังหวัดอื่นๆภายในประเทศและต่างประเทศต่อไป

³¹ นายอิน รัญจวน อายุ 56 ปี คอเต็บประจำมัสยิดบ้านไร่ทอง หมู่ 3 ตำบลท่าเรือ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล

1.2 อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล”
มีอัลกุรอาน อัลหะดีษ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.2.1. อัลกุรอาน

1.2.1.1. อายะฮ์ที่ 1

﴿ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴾

(الأعراف: آية ๒๙)

ความว่า “จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด) ว่า พระเจ้าของฉันได้ทรงสั่งให้มีความยุติธรรม และพวกเจ้าจงฉันให้ตรงซึ่งใบหน้าของพวกเจ้า ณ ทุก ๆ มัสยิด และจงวิงวอนต่อพระองค์ในฐานะผู้มอบอิบาคะฮ์ทั้งหลายแด่พระองค์โดยบริสุทธิ์ใจ เช่นเดียวกับที่พระองค์ได้ทรงบังเกิดพวกเจ้าแต่แรกนั้น พวกเจ้าก็จะกลับไป”

(อัลอะรอฟ : อายะฮ์ที่ 29)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญชาให้มนุษย์มีการดำเนินชีวิตด้วยความยุติธรรมและความถูกต้อง ซึ่งเขาจะต้องผินหน้าของเขา ณ ทุก ๆ มัสยิด หมายถึง การปฏิบัติศาสนกิจของเขาจะต้องมุ่งตรงไปยังอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น และจะต้องไม่มีสิ่งใดที่เป็นการตั้งภาคีต่อพระองค์ในการปฏิบัติศาสนกิจของเขาจะต้องไม่แสดงออกใดๆถึงการเชื่อฟังหรือการยอมในความเป็นบ่าวต่อผู้ใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น (เมอลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 2/608) ดังนั้นการที่บ่าวดำรงตนด้วยความยุติธรรมและความถูกต้อง พร้อมทั้งปฏิบัติศาสนกิจต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียวโดยไม่มีสิ่งใดเป็นการตั้งภาคีต่อพระองค์นั้น ถือเป็นพื้นฐานแรกในการสร้างคุณภาพชีวิตของมุสลิมในการภักดีต่อพระเจ้าอย่างแท้จริง

1.2.1.2 อายะฮ์ที่ 2

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۗ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴾
(الأنفال: آية ٢٤)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! จงตอบรับอัลลอฮ์ และรอซูลเถิด เมื่อเขาได้เชิญชวนพวกเจ้าสู่สิ่งที่ทำให้พวกเจ้ามีชีวิตชีวาขึ้น และพึงรู้เถิดว่า แท้จริงอัลลอฮ์นั้นจะทรงกั้นระหว่างบุคคลกับหัวใจของเขา และแท้จริงยังพระองค์นั้นพวกเจ้าจะถูกนำกลับไปชุมนุม”

(อัลอันฟาล : อายะฮ์ที่ 24)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้สั่งใช้ให้บรรดาผู้ศรัทธาน้อมรับสิ่งที่มาจากอัลลอฮ์ ﷻ และท่านเราะสูล ﷺ ด้วยการศรัทธาอย่างแท้จริง ซึ่งเขาจะต้องเกี่ยวข้องกับอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงรอบรู้ทุกสรรพสิ่ง แม้แต่เจตนา ความต้องการ แผนการ ความคิดของเขาและทุกสิ่งที่อยู่ในจิตใจของเขา และในที่สุดเขาจะต้องกลับไปยังพระองค์(เมกาลานา ซัยยิด อบุล อะลา เมาดูดี, 2545 : 2/729) และในอายะฮ์นี้ยังใช้สำนวน(لِمَا يُحْيِيكُمْ)หมายถึง สู่สิ่งที่ทำให้พวกเจ้ามีชีวิตชีวาขึ้น ทั้งๆที่คำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ มีพระบัญชาถึงบรรดาผู้ศรัทธาที่ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการย้ำเตือนบรรดาผู้ศรัทธาให้ปฏิบัติตนน้อมรับคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลของพระองค์ ดำเนินตามหลักการอย่างเคร่งครัด เพื่อจะได้มีชีวิตชีวาที่งดงาม ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบรรดาผู้ศรัทธาให้ดียิ่งขึ้น

1.2.1.3 อายะฮ์ที่ 3

﴿ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۗ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴾
(هود: 105)

ความว่า “วันที่เมื่อมันมาถึงไม่มีชีวิตใดจะพูดได้เว้นแต่โดยอนุมัติของพระองค์ ดังนั้น ในหมู่พวกเขาจะมีผู้เป็นทุกข์และผู้เป็นสุข”

(ฮูด : 105)

จากอายะฮ์นี้ วันที่เมื่อมันมาถึงไม่มีชีวิตใดจะพูดได้เว้นแต่โดยอนุมัติของพระองค์ นั้นหมายถึง ในวันกิยามะฮ์เป็นวันแห่งการฟื้นคืนชีพจะมาถึงในเวลาที่ยัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดไว้ ซึ่งในวันนั้นไม่มีใครพูดได้เว้นแต่ยัลลอฮ์ ﷻ ทรงอนุญาต ในวันนั้นมีทั้งกลุ่มที่เศร้าหมองและกลุ่มที่มีความสุข (al-Tabariy, 2001 : 4/312) ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงความทุกข์และความสุขจากอายะฮ์นี้ ยัลลอฮ์ ﷻ ได้แจ้งให้ทราบถึงสภาพของผู้ที่ได้ผลตอบแทนในวันกิยามะฮ์ ซึ่งเป็นผลที่สะท้อนถึงคุณภาพในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนที่ได้กระกระทำไว้ในโลกดุนยานี้ ผู้ที่ได้รับความทุกข์แสดงให้เห็นว่าเขานั้นขาดคุณภาพในการดำเนินชีวิต ขาดการเตรียมพร้อมในการปฏิบัติคุณงามความดีเพื่อความสุขในโลกอาคิเราะฮ์เป็นเหตุให้พบกับจุดจบแห่งความทุกข์ในที่สุด ดังนั้นมุสลิมจะต้องเตรียมความพร้อมด้วยการปฏิบัติตามพระบัญชาของยัลลอฮ์ ﷻ และแบบอย่างของท่านนบี ﷺ มาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่มั่นคงให้กับตนเองอันมีผลไปยังโลกอาคิเราะฮ์ให้ได้รับความสุขที่ถาวรตลอดกาล

1.2.1.4 อายะฮ์ที่ 4

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ سَعَدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ
وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرُ مَجْذُودٍ﴾

(هود : 108)

ความว่า “และสำหรับบรรดาผู้เป็นสุขก็จะอยู่ในสวนสวรรค์ พวกเขาจะพำนักอยู่ในนั้นตลอดกาลตราบเท่าที่ชั้นฟ้าทั้งหลาย และแผ่นดินยืนยง เว้นแต่ที่พระเจ้าของของเจ้า ทรงประสงค์ เป็นการประทานให้โดยปราศจากการตัดทอน”

(ฮุด : 108)

จากอายะฮ์ข้างต้นได้ระบุถึงผู้ที่ได้รับความสุขคือ บรรดาผู้ที่ห่างไกลจากไฟ และเข้าสู่สวรรค์โดยพำนักอยู่ในสวรรค์ตลอดกาลตราบเท่าที่ชั้นฟ้าและแผ่นดินดำรงอยู่ หมายถึง ชั้นฟ้าและแผ่นดินถูกเพิ่มระยะเวลาของความคงทนคือนิรันดร์ในสวนสวรรค์นั้น ซึ่งเป็นพระประสงค์ ของยัลลอฮ์ ﷻ ที่พระองค์ได้ประทานให้เป็นขวัญจากพระเจ้าโดยปราศจากการตัดทอน ใดๆจากบรรดาชาวสวรรค์(al-Tabariy, 2001 : 4/313) ดังนั้นผู้ที่ได้รับผลตอบแทนสวรรค์และได้รับความสุขอย่างถาวรนั้น คือสิ่งที่บ่งบอกถึงความสำเร็จของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างแท้จริงสำหรับ

มุสลิม เพราะการได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นคือการได้รับความสุข ความปลอดภัยทั้งโลกคุณา และอาคิเราะฮ์

1.2.1.5 อายะฮ์ที่ 5

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاتًا طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(النحل: ๙๗)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดีไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ตาม โดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธา ดังนั้นเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดี และแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดี ยิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้”

(อันนะหฺลุ : 97)

จากอายะฮ์ข้างต้น ผู้ที่ปฏิบัติความดี คือผู้ที่ปฏิบัติตนภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งชายและหญิงจากวงศัวานของท่านนบีอาดัม عليه السلام เขาผู้นั้นคือผู้ศรัทธาและจะได้รับรางวัลที่ดียิ่งจากอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถูกเตรียมไว้สำหรับผู้เชื่อฟังภักดีต่อพระองค์ และผู้ที่ไม่เชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ ﷻ เขาจะได้รับบาปต่อการฝ่าฝืนของเขา สำหรับสำนวนในอายะฮ์นี้ที่ว่า فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاتًا طَيِّبَةً ดังนั้นเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดีนั้น ท่านอิบน์อับบาส رضي الله عنه ได้ให้ความหมายชีวิตที่ดีคือ การได้รับปัจจัยยังชีพที่ดีใน โลกคุณา (al-Tabariy, 2001 : 4/555-556) ดังนั้นการมีชีวิตที่ดีหมายถึงการมีคุณภาพในการดำเนินชีวิต ซึ่งมุสลิมจะต้องดำเนินชีวิตด้วยการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริงและหวังในพระเมตตาของพระองค์ เมื่อพระองค์ประทานสิ่งที่ดีงามในการดำเนินชีวิตแล้ว สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

1.2.1.6 อายะฮ์ที่ 6

﴿فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾

(النحل: ๑๑๔)

ความว่า “พวกเจ้าจงบริโภคนสิ่งที่อัลลอฮฺทรงประทานปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้า ซึ่งเป็นที่อนุมัติที่ดี และพวกเจ้าจงขอขอบคุณความโปรดปรานของอัลลอฮฺ หากพวกเจ้าเคารพภักดีเฉพาะพระองค์เท่านั้น”

(อันนะหฺล : 114)

จากอายะฮฺข้างต้นอัลลอฮฺ ﷻ ได้กำชับให้บริโภคนสิ่งที่พระองค์ทรงอนุมัติจากสิ่งที่ดีมีประโยชน์และงดเว้นสิ่งที่ต้องห้าม ซึ่งทั้งสองนี้เป็นบททดสอบในการแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ บ่าวที่ศรัทธาต่อพระองค์นั้นจะต้องบริโภคนสิ่งที่อนุมัติ สะอาดบริสุทธิ์และแสดงความขอบคุณต่อพระองค์พร้อมทั้งห่างไกลจากสิ่งที่ต้องห้าม(แมลาเนา ซัยยิด อิบูล อะลา มาคูดี, 2545 : 3/1176) ดังนั้นการบริโภคนอาหารที่ดีมีประโยชน์จากสิ่งที่ดีมีประโยชน์และห่างไกลจากสิ่งที่ต้องห้ามนั้นถือเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างสุขภาพที่ดีต่อร่างกาย

1.2.1.7 อายะฮฺที่ 7

﴿ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ ۚ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ
الْحَيَوَانُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴾

(العنكبوت: 64)

ความว่า “และการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้มีใช่อื่นใด เว้นแต่เป็นการละเล่น และการสนุกสนานร่าเริง และแท้จริงสถานที่ในปรโลกนั้น แน่นอนมันคือชีวิตที่แท้จริงหากพวกเขาได้รู้”

(อัลอันกะบุต : อายะฮฺที่ 64)

จากอายะฮฺข้างต้นความจริงการใช้ชีวิตบนโลกนี้ไม่ได้มีอะไรมากมายไปกว่าการเล่นสนุกสนานของเด็กเพียงชั่วครู่หนึ่งแล้วหลังจากนั้นก็กลับบ้าน ดังนั้นผู้ที่หลงอยู่กับชัยชนะระยะสั้นๆแห่งโลกดุนยานี้และสามารถสะสมปัจจัยแห่งความสุขสำราญและความรุ่งเรืองโดยสูญเสียความสำนึกและความศรัทธาของพวกเขา นั่นก็เป็นเพียงคนที่กำลังสนุกสนานอยู่กับการละเล่น ซึ่งของเล่นเหล่านั้นจะเป็นประโยชน์อะไรต่อพวกเขาหลังจากที่มันให้ความสนุกสนานแก่พวกเขาเพียงไม่กี่สัปดาห์ในโลกดุนยานี้ และหลังจากนั้นพวกเขาจะต้องผ่านประตูแห่งความตายเข้าไปยังโลก

แห่งชีวิตใหม่ที่นิรันดร์และพบว่าสิ่งของเหล่านั้นเป็นสาเหตุทำให้พวกเขาต้องได้รับความทุกข์ทรมานอย่างยาวนาน(เมาลานา ซัยยิด อิบูล อะลา เมาคูดี, 2545 : 5/1913) และแท้จริงชีวิตในวันอาคิเราะฮ์นั้นเป็นสิ่งที่ถาวรไม่มีการดับสูญหรือเสียชีวิตอีกต่อไป หากบรรดาผู้ปฏิเสธได้รับรู้ถึงความจริง พวกเขาจะไม่ปฏิเสธต่อพระเจ้าและมีการภักดีต่อพระองค์ แต่พวกเขาเหล่านั้นไม่ได้รับรู้ในเรื่องดังกล่าวนี้(al-Tabariy, 2001 : 6/87)

เมื่อมุสลิมได้พิจารณาถึงความหมายของอายะฮ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสัจธรรมในการดำเนินชีวิตบนโลกคุณาเป็นเพียงแต่ความสุขเพียงชั่วคราว แต่โลกอาคิเราะฮ์นั้นเป็นสิ่งที่ถาวรซึ่งมุสลิมเองจะต้องดำเนินชีวิตบนโลกคุณาเพื่อเตรียมความพร้อมสู่ความสุขที่แท้จริงในโลกอาคิเราะฮ์ด้วยการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี โดยคำนึงถึงผลจากการใช้ชีวิตบนโลกคุณา ทั้งในเรื่องของการภักดีต่อพระเจ้า การแสวงหาปัจจัยยังชีพ การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น รวมถึงหน้าที่ทุกประการที่จะต้องพึงปฏิบัติ ซึ่งทั้งหมดนั้นจะต้องถูกสอบสวนและได้รับผลตอบแทนในโลกอาคิเราะฮ์อย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้มุสลิมจำเป็นจะต้องตระหนักในเรื่องของคุณภาพชีวิตทั้งในโลกคุณาและคุณภาพชีวิตที่ถาวรในโลกอาคิเราะฮ์

1.2.1.8 อายะฮ์ที่ 8

﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾

(المجادلة: جزء من آية 11)

ความว่า “อัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทิดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้อย่างยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำ”

(อัลมุนาอะละฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 11)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ยกย่องเกียรติของบรรดาผู้ศรัทธาที่มีความรู้ โดยที่เขาเหล่านั้นจะได้รับผลบุญในวันอาคิเราะฮ์และได้รับเกียรติในโลกคุณา ดังนั้นผู้ศรัทธาจะได้รับการยกย่องเหนือกว่าผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา และบรรดาผู้ที่มีความรู้ย่อมเหนือกว่าบรรดาผู้ที่ไม่มีความรู้(al-Qurtubiy, 2006 : 1/319) และสิ่งที่จะทำให้ใครได้รับการยกย่องอย่างแท้จริงนั้นคือความศรัทธาและความรู้ เพราะผู้ที่จะได้รับตำแหน่งสูงส่งคือผู้ที่มีทั้งสองประการนี้ แม้กระทั่งการได้นั่ง

ใกล้กับท่านนบี ﷺ เป็นเวลานานนั้นก็ไม่ได้ทำให้เขาได้รับการยกย่องอยู่ในตำแหน่งที่สูงส่งเป็นอันขาด ผู้ที่มีตำแหน่งสูงส่งในทัศนะของอัลลอฮ์คือผู้ศรัทธาและมีวิชาความรู้ที่แท้จริงเปี่ยมไปด้วยศีลธรรมของความเป็นผู้ที่มีความศรัทธาอย่างแท้จริงต่างหาก(เมาลานา ชัยยิด อบุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 7/2895)

เมื่อพิจารณาจากคำอธิบายดังกล่าวแล้วการที่มุสลิมมีความศรัทธาและมีวิชาความรู้ นั้นถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมเอง เพราะความรู้ที่เปรียบเสมือนแสงสว่างในการดำเนินชีวิต ทั้งในด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตในครอบครัว และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย ซึ่งในแต่ละยุคสมัยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งหมดนั้นจะต้องอาศัยองค์ความรู้มาเป็นบรรทัดฐานในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันตามหลักคำสอนของอิสลาม

1.2.1.9 อายะฮ์ที่ 9

﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا (٢) وَيَزِدْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾

(الطلاق: جزء من آية ٢-٣)

ความว่า “และผู้ใดยำเกรงอัลลอฮ์ พระองค์ก็จะทรงหาทางออกให้แก่เขา และจะทรงประทานปัจจัยยังชีพแก่เขาจากที่ที่เขา มิได้คาดคิด”

(อัญญาอลาก : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 2-3)

จากอายะฮ์ข้างต้นผู้ที่ยำเกรงอัลลอฮ์ ﷻ นั้นพระองค์ทรงให้ทางออกให้แก่เขา และประทานปัจจัยยังชีพแก่เขา หมายถึง ผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาให้ และละทิ้งสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม พระองค์จะทรงประทานทางออกให้แก่เขาเหล่านั้นและประทานปัจจัยยังชีพแก่เขา คือประทานปัจจัยยังชีพที่เขาไม่สามารถคาดคิดมาก่อน(Ibn Kathir, 2010 : 8/146) การให้ทางออกของอัลลอฮ์ ﷻ นั้นพระองค์จะทรงให้เขาหลุดพ้นจากปัญหาที่เกิดขึ้นแก่เขา และเขาจะได้รับปัจจัยยังชีพโดยปราศจากสภาพเลวร้ายใดๆทั้งปวงหมายถึงเต็มเปี่ยมไปด้วยความดีและสิ่งที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน นี่เป็นหลักฐานที่บ่งบอกว่า แท้จริงความยำเกรงนั้น คือหนทางสู่ความสำเร็จให้พ้นจากวิถีชีวิตที่คับแคบ เศร้าหมอง ความกังวลที่จะเกิดขึ้นทั้งคุณยา อากิเราะฮ์ และโลกแห่ง

ความตาย จึงสรุปได้ว่าความยำเกรงนั้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ได้รับปัจจัยยังชีพที่ได้อย่างกว้างขวาง ไร้ขีดจำกัดอีกเช่นเดียวกัน(Wahbah al-Zuhayli, 2009 : 14/656)

การได้รับปัจจัยยังชีพที่คั้นนั้น นับได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่สนองความต้องการต่อการดำรงชีวิตบนโลกคุณานี้ และเป็นเครื่องหมายที่ยืนยันถึงการมีคุณภาพชีวิตของมุสลิม เพราะปัจจัยยังชีพที่ได้มา จะต้องได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริต หรือได้มา ด้วยหนทางที่ไม่ขัดแย้งกับบทบัญญัติของอิสลาม ซึ่งมุสลิมจำเป็นจะต้องตระหนักถึงดังกล่าวเรื่องนี้ โดยตั้งมั่นบนพื้นฐานของความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการแสวงหา ปัจจัยยังชีพที่ได้มาอย่างถูกต้อง

1.2.1.10 อายะฮ์ที่ 10

﴿الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ﴾

(الملک: آية 2)

ความว่า “พระเจ้าทรงให้มีความตายและให้มีความเป็น เพื่อจะ ทดสอบพวกเจ้าว่า ผู้ใดบ้างในหมู่พวกเจ้าที่มีผลงานดียิ่ง และ พระองค์เป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงให้ภัยเสมอ”

(อัลมุลก : อายะฮ์ที่ 2)

จากอายะฮ์ข้างต้นเป็นหลักฐานที่ยืนยันว่า ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะแท้จริงความตายนั้นเป็นที่สิ่งถูกสร้างขึ้นมาเช่นกัน อัลลอฮ์ ﷻ ได้สร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายจาก ที่ไม่มีอะไรเลย เพื่อทำการทดสอบพวกเขา และแจ้งแก่พวกเขาเหล่านั้นว่าใครบ้างเป็นผู้ที่มีการงาน ที่ดี และพระองค์นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจที่ยิ่งใหญ่ ในเวลาเดียวกันพระองค์ก็ทรงภัยแก่ผู้ที่สำนึกผิด ขออภัยโทษและหันกลับมาดำรงอยู่บนแนวทางของพระองค์ หลังจากที่ได้กระทำความผิด โดยไม่ ปฏิบัติตามคำสั่งใช้ ซึ่งพระองค์ผู้ทรงสูงส่งและยิ่งใหญ่ ในเวลาเดียวกันพระองค์ก็ทรงอภัยโทษ ทรงเมตตา ทรงอภัย และทรงกรุณายิ่ง(Ibn Kathir, 2010 : 8/176) และวัตถุประสงค์ของการ ประทานชีวิตแก่มนุษย์ในโลกนี้และทำให้เขาตายก็เพื่อเป็นการทดสอบพวกเขาว่าผู้ใดในหมู่พวก เขาที่มีการปฏิบัติที่ดีที่สุดในการดำเนินชีวิตไว้ดังนี้ คือ

1. ชีวิตและความตายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีใครสามารถจะให้ชีวิตและทำให้ตายได้ นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ
2. ไม่มีชีวิตและความตายของมนุษย์คนใดที่อัลลอฮ์ ﷻ ประทานอำนาจให้กระทำ ได้ทั้งความดีและความชั่วอย่างไร้วัตถุประสงค์ พระองค์ทรงสร้างเขามาในโลกเพื่อทดสอบ ชีวิตคือระยะเวลาของการทดสอบสำหรับเขาและความตายก็หมายถึงเวลาที่ถูกจัดไว้สำหรับเขาได้ สิ้นสุดลง
3. เพื่อเป็นการทดสอบดังกล่าวนี้พระองค์ได้ประทานโอกาสสำหรับการกระทำแก่ มนุษย์ทุกคนทั้งนี้เพื่อที่เขาจะได้กระทำความดีหรือทำชั่วในโลกคุณยານี้และได้แสดงว่าเขาเป็น คนประเภทใด
4. อัลลอฮ์ ผู้ทรงสร้างเท่านั้นที่จะตัดสินว่าใครทำดีหรือทำชั่ว ไม่ใช่ตัวเราที่จะไป เสนอกฎเกณฑ์ตัดสินความดีหรือความชั่วออกไปจากพระองค์ ดังนั้นใครก็ตามที่ต้องการผ่านการ ทดสอบนี้จะต้องดูว่าจะอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำความดีในทัศนะของพระองค์
5. สิ่งที่อยู่ในความหมายของการทดสอบนั้นคือทุกคนจะได้รับการตอบแทน ตามที่เขาได้กระทำไว้ หากไม่มีการตอบแทนหรือการลงโทษการทดสอบนั้นก็จะไม่มี ความหมาย (เมอลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 8/3110-3111)

เมื่อพิจารณาถึงคำอธิบายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้สร้างความตายและ ความเป็นเพื่อเป็นการทดสอบบ่าวของพระองค์ว่าผู้ใดบ้างที่มีผลงานดี ยิ่ง ดังนั้นสิ่งที่จะยืนยันว่าบ่าว ของพระองค์นั้นมีคุณภาพในการดำเนินชีวิตที่ดีทุกด้าน คือผลจากการปฏิบัติความดีของตนเองที่ได้ กระทำไว้ ฉะนั้นมุสลิมจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องตระหนักถึงผลที่จะได้รับการตอบแทนที่ดีงามในโลก อากิเราะฮ์ โดยที่มุสลิมมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนในทุกด้านอยู่เสมอ เพื่อให้บรรลุตาม เป้าหมายดังกล่าว และเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างแท้จริงทั้งโลกคุณยา และอากิเราะฮ์

1.2.2. อัลหะดีษ

1.2.2.1 อัลหะดีษที่ 1 มีรายงานจากอัลหะดีษ ริฟาอะฮ์ อิบนุ รอฟิอ์

เล่าว่า วันหนึ่ง ขณะที่ท่านอับูบักร์ رضي الله عنه³² ได้ขึ้นขึ้นปราศรัยบนมิมบัร

³²ท่านอับูบักร์เป็นคอลีฟะฮ์ระหว่างปี ฮ.ศ. 11-13 หรือ ค.ศ. 632-634 มีชื่อเต็มว่า อับดุลลอฮ์ บุตร อุสมาน (อับดุล ฮาฟะฮ์) บุตร อามิร บุตร อัมรฺ บุตร กะอับ บุตร สะอัด บุตร คัยมุ บุตร มุรเราะฮ์ มารดาของท่านมีชื่อว่า ซัลมา

แล้วท่านก็ร้องไห้ ท่านเล่าว่า ครั้งหนึ่งท่านเราะสูล ﷺ ได้ยืนบน
มิมบรฺแห่งนี้แล้วท่านก็ร้องไห้ ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวแก่พวกเราว่า

((سَلُوا اللَّهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ، فَإِنَّ أَحَدًا لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنْ
الْعَافِيَةِ))

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥ : ٣٥٥٨)

ความว่า “พวกเจ้าจงขอต่ออัลลอฮฺให้มีความสุขสบาย ปลอดภัย
จากโรคร้ายทั้งปวงเถิด เพราะไม่มีความดีอันใดที่บุคคลหนึ่ง
จะได้รับหลังจากการตักวา ที่จะดียิ่งไปกว่าการมีความสุขพลานามัย
ที่ดี”

(al-Tirmidhi, 1975 : 3558)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้การมีความสุขพลานามัยที่ดีนั้นเป็นผลแห่งความดีที่ได้รับ
หลังจากการตักวาต่ออัลลอฮฺ ﷻ เพราะสุขภาพของคนเรานั้นถือเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต หาก
สุขภาพดีร่างกายแข็งแรง การดำเนินชีวิตก็จะราบรื่น มีความสุขกาย สบายใจ อีกทั้งสามารถ
ประกอบกิจการงานต่างๆ ได้อย่างสะดวก ทั้งเรื่องการปฏิบัติอิบาดะฮฺ การประกอบอาชีพ และอื่นๆ
อีกมากมาย ดังนั้นสิ่งที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้แนะนำในอัลหะดีษบทนี้ คือการขอพรต่ออัลลอฮฺ ﷻ
ให้มีความสุขที่ดีปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บและให้มีความสุขสบาย ซึ่งประการเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคน
ปรารถนา และเป็นเครื่องหมายหนึ่งของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้านร่างกาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า
การขอต่ออัลลอฮฺ ﷻ และรักษาสุขภาพทางด้านร่างกายนั้นเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของมุสลิม

ท่านเป็นที่รู้จักในนาม อิบูบักร์ อัศชิดดีก มีอายุอ่อนกว่าท่านเราะสูล ﷺ สองปีเศษ อิบูบักร์ เกิดที่มักกะฮ์
ปี ค.ศ. 573 เป็นชาวอาหรับตระกูล บะนุตัยม เผ่ากุร็อยฮฺ ท่านเกิดในครอบครัวที่มีเกียรติเป็นที่นับหน้าถือตา
ในมักกะฮ์ ท่านเป็นคนที่จิตใจบริสุทธิ์และจริงใจ ท่านเราะสูล ﷺ ได้ให้สมญานามท่านว่า " อัซชิดดีก " (ผู้ที่มี
ความเชื่อมั่นอย่างบริสุทธิ์ใจในการศรัทธา) สาเหตุที่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ให้สมญานาม " อัซชิดดีก " เพราะ อิบู
บักร์เชื่อในคำพูดของท่านเราะสูล ﷺ โดยไม่มีความสงสัยใดๆ (ศูนย์สารสนเทศอิสลามและอิสลามศึกษา
ออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2561)

1.2.2.2 อัลหะดีษที่ 2 จากท่านอับดุลลอฮ์ อันนุอมาน บินบะซีร์ رضي الله عنه³³
ได้กล่าวว่า ฉันได้ยืนท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه กล่าวว่า

((إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ
لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدْ اسْتَبْرَأَ
لِدِينِهِ وَعِزِّهِ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ ، كَالرَّاعِي
يُرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى
، أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مُحَارَمَةٌ ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْعَةً ، إِذَا
صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ،
أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ.))

(رواه البخاري، 1992: 52; ومسلم، 1955: 1099)

ความว่า “แท้จริง สิ่งที่อนุมัติ (หะลา) นั้นชัดเจน สิ่งที่ต้องห้าม (หะรอม) ก็ชัดเจน และในระหว่างทั้งสองสิ่งนั้นคือ สิ่งที่คลุมเครือ (ไม่ชัดเจน) ซึ่งผู้คนส่วนมากไม่รู้ ดังนั้น ผู้ใดรักษาตัวเองจากสิ่งที่คลุมเครือนั้น เขาได้ชำระตัวเองในการปกป้องศาสนาของเขาและเกียรติของเขา ส่วนที่ตกลงไปในการกระทำสิ่งที่คลุมเครือ เขาก็ได้ตกลงไปในเรื่องที่ต้องห้าม เช่นเดียวกับผู้ที่เลี้ยงปศุสัตว์รอบ ๆ ที่ดินที่ต้องห้าม (เช่น สวนของคนอื่น) ไม่ข้ามมันก็จะเข้าไปกินใน(สวน)นั้น จงจำไว้ว่า ผู้ปกครอง (กษัตริย์) ทุกคนมีขอบเขตที่ต้องห้าม จงจำไว้เถิดว่า ที่อัลลอฮ์ทรงห้ามนั้น คือสิ่งที่พระองค์ไม่ทรงอนุมัติ จงจำไว้

³³ท่านอับดุลลอฮ์ อันนุอมาน บินบะซีร์ رضي الله عنه เป็นทารกคนแรกของชาวอันศอรุหลังเหตุการณ์การฮิจญเราะฮ์ เกิดเมื่อเดือนญมาดีลุลฮาปีที่สองฮิจญเราะฮ์ศักราช เมื่อท่านนบี ﷺ เสียชีวิต นุอมานมีอายุได้เก้าปีเท่านั้น ในจำนวนหะดีษที่ท่านได้รายงานก็คือ “แท้จริง สิ่งหะลาที่ชัดเจน สิ่งหะรอมก็ชัดเจน และระหว่างทั้งสองนั้นมีสิ่ง **ที่คลุมเครือ**” ท่านเป็นคนที่มีมุ่งมั่นหาความรู้ และเป็นที่รำลึกในความสามรถด้านการวินิจฉัยข้อตัดสินชี้ขาดและการพิพากษา มุอาวียะฮ์ได้แต่งตั้งให้ท่านดูแลเมืองกุฟะฮ์เป็นเวลาเก้าเดือน จากนั้นก็ย้ายไปเป็นผู้พิพากษาที่เมืองชาม ท่านเป็นคนที่เอื้ออารีและใจกว้างต่อคนยากไร้และขัดสน และท่านเสียชีวิตเมื่ออายุได้ 65 ปี ด้วยสภาพที่ตายชะฮีดในสงคราม(ศูนย์สารสนเทศอิสลามและอิสลามศึกษา ออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2561)

ว่า ในร่างกายนั้นมีเนื้อก้อนหนึ่ง เมื่อมันดี ร่างกายนั้นก็ดีด้วย
แต่เมื่อมันเสีย ร่างกายก็จะเสียไปด้วย จงจำไว้ว่ามันคือ หัวใจ”

(al – Bukhariy, 1992: 52; Muslim, 1955 : 1599)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้สิ่งที่ศาสนาอนุมัติและสิ่งที่ต้องห้ามนั้นมีความชัดเจนและ
การห่างไกลจากสิ่งที่คลุมเครือไม่ชัดเจนนั้นเป็นการป้องกันตนเองจากความเสี่ยงที่จะนำไปสู่สิ่งที่
ต้องห้าม ดังนั้นการสร้างคุณภาพชีวิตของมุสลิมในเชิงของการบริโภคและการประกอบอาชีพต่างๆ
จะต้องดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอน โดยไม่ละเมิดขอบเขตตามบทบัญญัติของอัลลลอฮ์ ﷻ โดยปฏิบัติใน
สิ่งที่ถูกอนุมัติเท่านั้น เพราะการบริโภคหรือการประกอบอาชีพที่ผิดหลักการทางศาสนานั้นถือเป็น
บาป และเป็นการทำลายคุณภาพชีวิตของความเป็นมุสลิมในด้านการดำรงชีวิต อีกทั้งการบริโภคสิ่ง
ที่ถูกห้ามนั้นเป็นการสร้างความโสมมให้กับจิตใจ สุดท้ายทำให้จิตใจมีความมืดมนอันเป็นผลจาก
การกระทำที่เป็นบาป เมื่อจิตใจไม่ดีทุกส่วนของร่างกายก็จะไม่ดีตามไปด้วย และหากจิตใจนั้นดี
ร่างกายทุกส่วนก็จะดีตามไปด้วย เพราะจิตใจนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการเจตนาที่จะนำไปสู่การ
ปฏิบัติต่างๆ ด้วยเหตุนี้มุสลิมจำเป็นจะต้องบริโภคและกระทำในสิ่งที่ศาสนาอนุมัติ ซึ่งประการ
เหล่านี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของมุสลิมเช่นกัน

1.2.2.3 อัลหะดีษที่ 3 จากท่านอัลมิกดาด رضي الله عنه จากท่านนบี ﷺ
ได้กล่าวว่

((مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ،
وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٢٠٧٢)

ความว่า “ไม่มีผู้ใดทานอาหารคนใดที่จะดีกว่าผู้ที่ทานอาหารที่
ได้จากการทำงานด้วยมือของตนเอง และแท้จริงท่านนบีของ
อัลลลอฮ์ ﷺ ท่านจะทานอาหารที่ได้จากการทำงานด้วย
มือของตนเอง ”

(al – Bukhariy, 1992 : 2072)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้ท่านนบี ﷺ ได้บอกถึงความประเสริฐของการรับประทาน
อาหารที่ได้จากการทำงานด้วยตนเอง หมายถึงการประกอบอาชีพที่สุจริตจากน้ำพักน้ำแรงของตน

ดังนั้นจากคำสอนดังกล่าวนี้ อิสลามส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องของการประกอบอาชีพ และค่าตอบแทนจากการประกอบอาชีพด้วยตนเองนั้นถือเป็นปัจจัยยังชีพที่มีคุณค่าอย่างยิ่งและมีความประเสริฐ ดังนั้นการประกอบอาชีพถือเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตของมุสลิมในการดำรงฐานะทางสังคม หากมุสลิมมีความขยันหมั่นเพียรและมีการพัฒนาในอาชีพที่ตนถนัดอย่างต่อเนื่องนั้น คุณภาพชีวิตของมุสลิมในเชิงปัจจัยยังชีพก็จะดีขึ้นและมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

1.2.2.4 อัลหะดีษที่ 4 ได้เล่าโดยท่านอิบนุอับบาส رضي الله عنه³⁴ว่า ท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((نِعْمَتَانِ مَعْبُودُونَ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٦٤١٢)

ความว่า “ความโปรดปรานสองประการ ที่มนุษย์ส่วนมากมักจะปล่อยให้สูญหายไป โดยเปล่าประโยชน์ นั่นคือ การมีสุขภาพที่ดี และการมีเวลาว่าง”

(al – Bukhariy, 1992 : 6412)

จากอัลหะดีษดังกล่าวนี้ท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه ได้บอกถึงความโปรดปรานสองประการ คือ การมีสุขภาพที่ดี และการมีเวลาว่าง ดังนั้นการมีสุขภาพที่ดีเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับมุสลิม เพราะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้นั้นเริ่มต้นที่สุขภาพที่ดี หากสุขภาพย่ำแย่การประกอบศาสนกิจ การประกอบอาชีพ และอื่นๆ ไม่สามารถที่จะดำเนินการอย่างสมบูรณ์ได้ จึงกล่าวได้ว่าสุขภาพ คือ คุณภาพอย่างหนึ่งของชีวิตมุสลิมที่มีผลต่อร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญดังกล่าวแล้ว เป็นหน้าที่ของมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติตามคำสอนของท่านนบี ﷺ ด้วยการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ดูแลรักษาสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อย่าให้สูญเปล่ากับเรื่องที่ไม่ไ้สาระ เพราะทั้งสองประการนี้หากมุสลิมละเลย คุณภาพชีวิตของมุสลิมก็จะตกต่ำและขาดการพัฒนาในที่สุด

³⁴ท่านอับดุลลอฮ์ อิบน์ อับบาส رضي الله عنه เกิดก่อนการอพยพของท่านนบี ﷺ 3 ปี เมื่อท่านนบี ﷺ เสียชีวิต ขณะนั้นท่านอิบนุอับบาสมีอายุเพียงสิบสามปีทั้งๆที่อายุยังน้อย แต่ท่านก็ท่องจำฮะดีษจากท่านนบี ﷺ ถึง 1660 หะดีษ นับเป็นประโยชน์แก่มุสลิมเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งท่านอิหม่ามอัลบุคอรีย์และมุสลิมได้บันทึกไว้ในตำราของท่านทั้งสอง (ห้องสมุดประวัติศาสตร์ และชีวประวัติ ออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2561)

1.2.2.5 อัลหะดีษที่ 5 ได้เล่าโดยอบูฮุร็อยเราะฮฺ³⁵ رضي الله عنه ว่า ท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ได้กล่าวว่

((لَأَنْ يَخْتَطِبَ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ أَحَدًا فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ))

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥: ١٢١٧؛ وأبو داود، ١٩٩٠: ١٦٤١)

ความว่า “การที่คนใดจากพวกท่านหาพินแล้วแบกขึ้นบนหลังเอาไปขายนั้นย่อมดีกว่าการที่ขวอจากผู้อื่น ซึ่งเขาอาจให้หรือไม่ให้ก็ได้”

(al-Tirmidhi, 1975: 1217; Abu Dawud, 1990 : 1641)

จากอัลหะดีษข้างต้นได้ระบุถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพ ซึ่งมีความประเสริฐยิ่งถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงการประกอบอาชีพแบกพินขายก็ตาม ดังนั้นอิสลามส่งเสริมให้มุสลิมมีความตระหนักรู้ มีอาชีพในการดำเนินชีวิต และไม่ส่งเสริมให้มุสลิมขอลานจากผู้อื่น เพราะการกระทำดังกล่าวนี้ไม่มีความแน่นอนอีกทั้งเป็นปัญหาสังคมอันเป็นผลมาจากปัญหาความยากจน คนที่เกียจทำงาน ทำให้คุณภาพของการดำเนินชีวิตตกต่ำ ฉะนั้นแล้วมุสลิมจำเป็นจะต้องยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านการประกอบอาชีพให้มีความมั่นคงโดยปฏิบัติตามแนวทางของท่านนบี ﷺ ประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม มีความขยันหมั่นเพียรและรู้จักพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

1.2.3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.3.1 งานวิจัย เรื่อง ชาวไทยมุสลิม: วิธีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิตกรณีศึกษาชุมชนลำสนุ่น ตำบลคลองสอง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดย พันเอกหญิง ปาณชรา มินะกนิษฐ (ปาณชรา มินะกนิษฐ, 2551 : บทคัดย่อ)

การวิจัยเรื่องชาวไทยมุสลิม: วิธีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทของศาสนาอิสลามที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิม

³⁵ ท่านอบูฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه มีชื่อจริงว่า อับดุลเราะหฺมาน อิบน์ศ็อยคร อัดเคาะซิบ ท่านได้รับฉายานามจากท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ว่า อบูฮุร็อยเราะฮฺ رضي الله عنه ท่านรายงานหะดีษเป็นจำนวนมากถึง 5,374 บท(ห้องสมุดประวัติศาสตร์และชีวประวัติ ออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2561)

2) ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม 3) ศึกษาโลกทัศน์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวไทยมุสลิม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยวิทยาวัฒนธรรมในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประชากรที่ศึกษา คือ ชาวไทยมุสลิมชุมชนลำสนุ่น ตำบลคลองสอง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า 1) ศาสนามีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมลำสนุ่นในด้านต่างๆ ได้แก่ การปกครองและการรวมกลุ่มทางสังคม โดยให้ความเคารพนับถือผู้นำศาสนาเป็นสำคัญ ศาสนามีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของครอบครัว การประกอบอาชีพ การศึกษา สุขภาพอนามัย การบริโภคอาหาร การนันทนาการ รวมทั้งภาษาและการสื่อสาร ซึ่งชาวไทยมุสลิมลำสนุ่นนำบทบัญญัติทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ดังกล่าว มาอย่างเคร่งครัดตามวิถีชีวิตของมุสลิม 2) วิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมลำสนุ่นเดิมใช้ชีวิตแบบเกษตรกรรมทำนา สามารถดำรงชีวิตสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในแบบการพึ่งพาอาศัยกันปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นชุมชนอุตสาหกรรม ส่งผลให้วิถีชีวิตต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจมากขึ้น 3) โลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวไทยมุสลิมลำสนุ่นมีโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักคำสอนทางศาสนา ที่สอนให้รู้จักความพอเพียงและการแบ่งปัน ในด้านการปกครองมีความเคารพและเชื่อฟังผู้นำทั้งฝ่ายศาสนาและฝ่ายปกครอง มีความรักความผูกพัน เกื้อกูลในครอบครัว ดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและพึ่งพาทางธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต มีโลกทัศน์ในการใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตด้านสุขภาพอนามัยยังขาดการตระหนักรู้ถึงอันตรายของโรคที่เกิดจากการบริโภคอาหาร ใช้ศิลปะและนันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการสรรเสริญและขอพรจากพระเจ้า ชาวชุมชนไทยมุสลิมใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน และใช้ภาษาอาหรับเพื่อปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาสรุปได้ว่า ชาวไทยมุสลิมชุมชนลำสนุ่นมีโลกทัศน์ที่ดีในด้านต่างๆ ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ยกเว้นในเรื่องของการบริโภคอาหาร และสุขภาพที่ยังไม่ให้ความสำคัญมากนักข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเชื่อมโยงโลกทัศน์ของชาวไทยมุสลิมในชุมชนลำสนุ่นไปพัฒนาชาวไทยมุสลิมในชุมชนอื่น และเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

งานวิจัยข้างต้นนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยศึกษาถึงบทบาทของศาสนาอิสลามต่อการดำเนินชีวิตของมุสลิม วิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมชุมชนลำสนุ่น ตำบลคลองสอง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นวิจัยเชิงคุณภาพที่จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

1.2.3.2 งานวิจัย เรื่อง คุณภาพชีวิตของประชากรในเขตควบคุมมลพิษของประเทศไทย โดยนางสาวดวงกมล คนโทเงิน (ดวงกมล คนโทเงิน, 2556 : บทคัดย่อ)

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดดัชนีคุณภาพชีวิต ศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อค่าดัชนีคุณภาพชีวิต วิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชากรในเขตควบคุมมลพิษของประเทศไทย โดยเน้นการศึกษาเชิงปริมาณเป็นหลัก ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบพบจากกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเป็นหัวหน้าครัวเรือนและอาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ใน 3 พื้นที่ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พื้นที่สมุทรสาคร และพื้นที่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี จำนวนทั้งหมด 680 คน โดยสถิติที่ความแตกต่างระหว่างพื้นที่ คือการทดสอบแบบไคสแควร์ ส่วนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับความพึงพอใจโดยรวมคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน และนำมาคำนวณเป็นค่าดัชนีคุณภาพชีวิต คือ การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างในเขตควบคุมมลพิษ 3 พื้นที่ที่มีปัจจัยด้านจิตวิสัยที่แตกต่างกันซึ่งประกอบด้วยสภาพเศรษฐกิจสภาพสังคมสภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัยจึงทำให้มีความพอใจต่อปัจจัยด้านจิตวิสัย 5 ด้านหลัก ซึ่งได้แก่ด้านที่อยู่อาศัยด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสุขภาพอนามัย และมีความพึงพอใจโดยรวมต่อคุณภาพชีวิตในปัจจุบันแตกต่างกัน ทั้งนี้จึงมีผลให้มีความดัชนีคุณภาพชีวิตของประชากรในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีค่าดัชนีคุณภาพชีวิตสูงกว่าพื้นที่อื่นซึ่งมีค่าเท่ากับ 80.0 (จากคะแนนเต็ม 100.0) หมายความว่ามีความคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี รองลงมาคือ กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร มีค่าดัชนีคุณภาพชีวิตเท่ากับ 76.7 และกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีค่าดัชนีคุณภาพชีวิตเท่ากับ 75.1 ตามลำดับ แต่ถือว่ายังมีความคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ปานกลางเช่นกัน

จากข้อค้นพบ พอสรุปได้ว่า ปัจจัยหลักที่ต้องพิจารณาให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชากรในเขตควบคุมมลพิษให้สูงขึ้น คือ ปัจจัยด้านสุขภาพอนามัย โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องปรับปรุงให้บริการของสถานพยาบาลในพื้นที่ให้มีความรวดเร็วมากขึ้น จัดให้มีบริการดูแล และตรวจสุขภาพแก่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง รมรงค์ต่อต้านไม่ให้ดื่มสุราและยาเสพติด อบรมให้มีความรู้เกี่ยวกับการกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะแก่คนในชุมชน และสนับสนุนงบประมาณเพื่อก่อตั้งสถานพยาบาลใกล้แหล่งชุมชน

งานวิจัยข้างต้นนี้เป็นการวิจัยที่ศึกษาเชิงปริมาณเป็นหลัก เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตควบคุมมลพิษ เป็นการพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพชีวิต โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขพัฒนา สถานพยาบาลเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมปัจจัยด้านสุขภาพอนามัย และเสริมสร้างสุขลักษณะที่ถูกต้องให้แก่คนในพื้นที่

1.2.3.3 งานวิจัย เรื่อง อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลาม คลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยนางสาวพิพรรณ มุหะหมัด (พิพรรณ มุหะหมัด, 2556 : บทคัดย่อ)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักศาสนาอิสลามมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยศึกษากรณีของชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามที่ตั้งถิ่นฐานริมคลองแสนแสบ ในเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ ได้แก่ อีหม่าม (ผู้นำศาสนา) คอเต็บ (ผู้ทำหน้าที่แสดงธรรมแก่สับบุรุษ (สมาชิก) ในมัสยิด) บิหลัน (ผู้ประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจ) คณะกรรมการมัสยิดผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากสมาชิกจำนวน 12 คนและคณะกรรมการเครือข่ายชุมชน 22 ชุมชนๆ ละ 1 คน วิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาข้อสรุปและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เชิงพรรณนา (Description Method)

ผลการวิจัย พบว่า ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลสูงต่อความเป็นอยู่ของมุสลิม ความศรัทธาต่ออัลลอฮ์เป็น สิ่งที่สำคัญที่สุดเป็นพลังทางสังคมที่ทำให้เกิดความสามัคคี ความผูกพันภายในชุมชนและมีผู้ศาสนาเป็นบุคคลสำคัญในการประยุกต์ใช้ศาสนาในการรักษาคลองแสนแสบผ่านการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายโดยอีหม่ามวินัย สะมะฮุน เป็นผู้อธิบายให้ความรู้และเชิญชวนให้คนในชุมชนรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเน้นแนวคิดในการพัฒนาตน พัฒนาสังคมให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศให้เกิดคุณภาพที่จะพัฒนาชีวิตให้ครอบคลุมและสมบูรณ์ในทุกมิติ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม โดยมีอัลลอฮ์เป็นพระเจ้าเพียงองค์เดียวทำให้เกิดการปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันเป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยการปฏิบัติศาสนกิจ (ละหมาด) 5 ครั้งต่อวันอย่างเคร่งครัด ทำให้ชุมชนมีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกัน และแน่นแฟ้นคง โดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติศาสนกิจทำให้ได้พบปะพูดคุย ปรึกษา แลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็น เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหา ทั้งนี้มัสยิดยังเป็นสถาบันที่สำคัญในการปลูกฝังความศรัทธาและส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจริยธรรมและสิ่งสำคัญที่สุดคือ ศักยภาพของอีหม่าม ซึ่งอีหม่ามเป็นผู้นำที่มีบทบาททางสังคม โดยประยุกต์ใช้หลักคำสอนศาสนาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนา หรืออีหม่ามเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ทำให้คนในชุมชนเชื่อถือ ไว้วางใจและปฏิบัติตามแบบอย่างผู้นำ ซึ่งผู้นำได้ส่งเสริมและให้ความรู้ อบรมบุคลากรและคณะกรรมการมัสยิดอยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้และศักยภาพโดยถ่ายทอดผ่านเสียงตามสายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้คนในชุมชนให้

ความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจอย่างจริงจังในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะชุมชนมีความเป็นอยู่แบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดและผูกพันกับคลองแสนแสบจึงทำให้เกิดจิตสำนึกรักคลองแสนแสบและช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนมัศยิดกมาลุลอิสลามมีศักยภาพในการพัฒนาด้วยตนเอง โดยไม่คาดหวังความช่วยเหลือจากภายนอก จึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพร้อมรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่จะเข้ามาได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ให้ชุมชนประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบของชุมชนที่พัฒนาให้แก่ชุมชนอื่นได้

งานวิจัยข้างต้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยประยุกต์หลักศาสนาอิสลามมาใช้ในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยหลักคำสอนศาสนาจากอัลกุรอานและอัลหะดีษมาเป็นบรรทัดฐานในการพัฒนาโดยที่ผู้นำศาสนาเป็นผู้ประสานส่งเสริมและให้ความรู้แก่คนในชุมชน ทำให้ชุมชนมีศักยภาพและพัฒนาเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นได้

1.2.3.4 งานวิจัยต่างประเทศ เรื่อง EDUCATIONAL INDICATIONS OF A GOOD LIFE IN LIGHT OF SURAH ALMU'MINUN AND AL-NUR: AN EMPIRICAL STUDY ON YEMENI POSTGRADUATE STUDENTS IN MALAYSIA (Abdulmalek Mohammed Saad, 2021 : บทคัดย่อ)

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ดีจากคำสอนในซูเราะฮ์ อัล-มูมินูน และอัล-นุร โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง และศึกษาด้านหลักคำสอน ด้านบทบัญญัติ และด้านจริยธรรม นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจถึงบทบาทและผลกระทบของการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาชาวเยเมนในประเทศมาเลเซียเพื่อหาแนวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันการให้ความสำคัญต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกประเทศทั่วโลกนั้นถือเป็นเรื่องที่เป็น และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการศึกษาจากหลักคำสอนในอัลกุรอานที่ปรากฏในซูเราะฮ์ อัล-มูมินูน และอัล-นุร นั้นมีน้อยมาก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาหลักคำสอนจากซูเราะฮ์ อัล-มูมินูน และอัล-นุร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความศรัทธา (อะกีดะฮ์) ด้านการปฏิบัติตามบทบัญญัติ (ชะรีอะฮ์) และด้านจริยธรรม (อัคลาก) แก่นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาชาวเยเมนในประเทศมาเลเซีย ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงทดลองถึงบทบาทและผลกระทบของการดำเนินชีวิตโดยวิจัยถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีผ่านการศึกษาออกสถานที่ของนักศึกษาวเยเมนในประเทศมาเลเซีย โดยวิธีการวิเคราะห์และเชิงพรรณนาจากการนำหลักคำสอนมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งพอสรุปผลลัพธ์ได้ดังนี้ นัยทางการศึกษาโดยนำหลักคำสอนจากอัลกุรอานทั้งสองซูเราะฮ์นี้มาใช้ทั้งด้านความศรัทธา (อะกีดะฮ์) ด้านบทบัญญัติ (ชะรีอะฮ์) และด้าน

จริยธรรม (อัครลาค) ส่งผลกระทบเชิงบวกอย่างมากต่อการมีคุณภาพชีวิตของนักศึกษาเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างชัดเจน

งานวิจัยข้างต้นนี้เป็นการวิจัยที่นำหลักคำสอนจากอัลกุรอานมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาชาวเยเมนในประเทศมาเลเซียทั้ง3ด้าน คือ ด้านการศรัทธา ด้านการปฏิบัติ และด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์ต่อมุสลิมในการนำมาเป็นแบบแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นองค์ความรู้ที่สามารถขยายต่อไปให้กับประเทศมุสลิมทั่วโลกได้

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม

1.3.2 เพื่อศึกษาเกี่ยวกับมุสลิมและมัศยิดในอิสลาม รวมถึงความเป็นมาของมุสลิมและมัศยิดในจังหวัดสตูล

1.3.3 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต

1.4 คำถามวิจัย

1.4.1 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลามนั้นเป็นอย่างไร?

1.4.2 มุสลิมและมัศยิดในอิสลาม และความเป็นมาของมุสลิมและมัศยิดในจังหวัดสตูลนั้นเป็นอย่างไร?

1.4.3 ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไร?

1.5 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1.5.1 ทราบถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม

1.5.2 ทราบถึงคุณภาพชีวิตของมุสลิมและมัศยิดในจังหวัดสตูล

1.5.3. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล

1.5.4. ทราบถึงแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน

1.5.5. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตใน
ทัศนะอิสลาม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล

1.5.6. เพื่อขยายแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและ
จังหวัดอื่นๆทั้งภายในประเทศและต่างประเทศต่อไป

1.6 ขอบเขตการวิจัย

1.6.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้แนวทาง
กระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Research) โดย
ศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล คุณภาพชีวิตใน
อิสลาม แนวทางการพัฒนา ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดตาม
ทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน โดยยึดหลักการจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และ
ทรรศนะของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.6.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิด
ในจังหวัดสตูล โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่สัปบุรุษของ
มัสยิดทั้ง 241 มัสยิดในจังหวัดสตูลโดยวิธีการเจาะจงดังต่อไปนี้

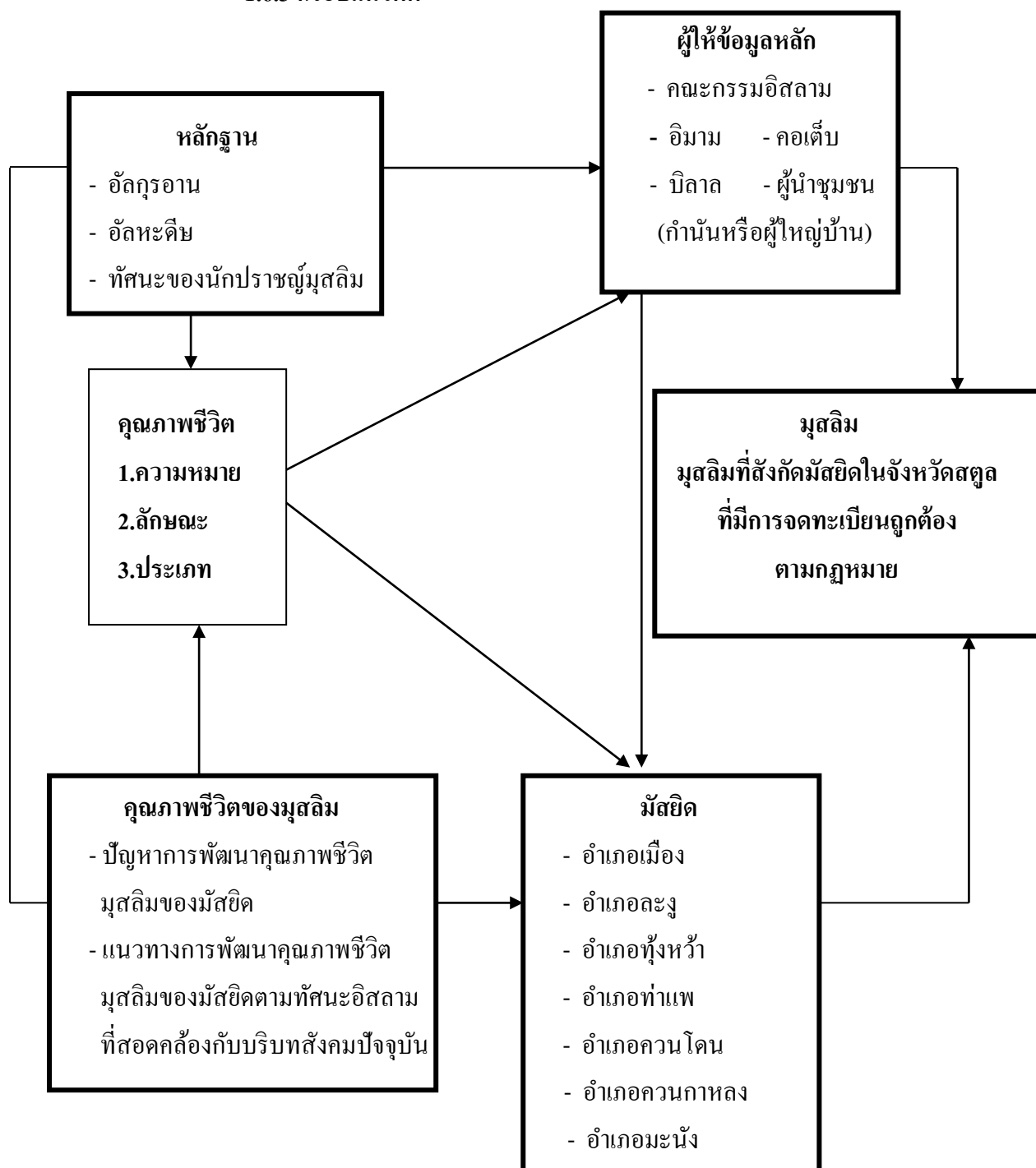
1.6.2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้คือ ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ
อิสลามประจำจังหวัดสตูล อิมาม คอเต็บ บิลาล และสัปบุรุษคณะกรรมการมัสยิด โดยแบ่งออกเป็น
2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อใช้เฉพาะในการเก็บข้อมูล
โดยรวมจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน รอง
ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน ฝ่ายวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการ
อิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 2 คน รวมกลุ่มตัวอย่างนี้
จำนวน 5 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ใช้ศึกษาโดยการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลหลัก จำนวน 28 คน จาก
อิมาม 7 คน คอเต็บ 7 คน บิลาล 7 คน และผู้นำชุมชนมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลทั้ง 7 อำเภอ(เฉพาะ
มัสยิดที่จดทะเบียนกับทางราชการเท่านั้น) 7 ท่าน ซึ่งคัดเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง

รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 33 คน

1.6.3 กรอบแนวคิด



ภาพประกอบที่ 2 กรอบแนวคิดของการวิจัย

1.7 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1.7.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้กระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Research) โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจาก อัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณกรรมของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล

1.7.2 แหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล ตามลำดับต่างๆของเนื้อหาในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ห้องสมุดอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต

ปัตตานี

2. หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
3. ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสตูล
4. หอสมุดมหาวิทยาลัยฟาฏอนี
5. หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติมาเลเซีย
6. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
7. ห้องสมุดวิทยาลัยชุมชนจังหวัดสตูล
8. ห้องสมุดโรงเรียนพัฒนาการศึกษามูลนิธิจังหวัดสตูล
9. ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ เช่น المكتبة الشاملة
10. ฐานข้อมูลออนไลน์ และอินเทอร์เน็ต
11. การสัมภาษณ์เชิงลึก

1.7.3 เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย 2 ส่วน คือ เครื่องมือในการวิจัยที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจากการ อัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณกรรม

ของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสำหรับเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบบันทึกข้อมูลเอกสารเพื่อให้ข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยรวมเอกสารสำคัญ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในอิสลาม มุสลิม มัสยิดในจังหวัดสตูล และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน หลักฐานและบทบัญญัติจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณกรรมของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงแบบบันทึกข้อมูลเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยได้นำแบบบันทึกข้อมูลเอกสารที่สร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักเพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไข

2. แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์คำถามปลายเปิดที่มีความละเอียด ซึ่งแนวของคำถามนั้น ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้ถามผู้ให้สัมภาษณ์ในลักษณะการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับรายละเอียดของแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิด และบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์ ดังมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ครอบคลุมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล และทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน

2. สร้างแบบสัมภาษณ์โดยครอบคลุมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล และทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสม เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการแก้ไขให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีเชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล 2 ท่าน เพื่อทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแล้ว ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นนำมาเรียบเรียงและวิเคราะห์

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล” ผู้ทำการวิจัยมีนิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

1.8.1 แนวทางการพัฒนา หมายถึง แนวทางที่นำมาจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และทัศนะของนักปราชญ์มุสลิม

1.8.2 คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตที่ดีที่สอดคล้องกับอัลกุรอาน และอิสลามในด้านการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การครองตนบนความพอเพียง การสร้างความสุขทางด้านจิตใจ และการแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อให้ได้รับความดีงามทั้งคุณยาและอากิเราะฮ์

1.8.3 อิสลาม (الإسلام) แปลว่า มอบตัว นอบน้อมถ่อมตน และสันติ หมายถึง ศาสนาอิสลาม ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเรียกว่า มุสลิม ดังนั้นมุสลิมก็ต้องน้อมรับอิสลามอย่างสมบูรณ์ โดยมอบตัวทั้งทางใจ ทางวาจาและทางกาย

1.8.4 มุสลิม (مسلم) คือ ประชาชน รองประชาชน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล สัปบุรุษคณะกรรมการมัศยิด ได้แก่ อิมาม คอเต็บ บิลาต และผู้นำชุมชน

1.8.5 ความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในอิสลาม

1.8.6 ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสัปบุรุษมัศยิดในจังหวัดสตูล

1.8.7 มัศยิด หมายถึง มัศยิดที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายในจังหวัดสตูล

1.9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล” ผู้วิจัยได้สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1.9.1 เครื่องหมาย ﴿...﴾ วงเล็บดอกไม้ ใช้สำหรับอายะฮ์อัลกุรอาน

1.9.2 เครื่องหมาย “...” เป็นเครื่องหมายที่ใช้สำหรับการแปลความหมายของอัลกุรอานและอัลหะดีษ ตลอดจนคำพูดของนักวิชาการที่นำมาอ้างอิง

1.9.3 ((...)) วงเล็บปีกกู่ ใช้สำหรับตัวบทอัลหะดีษ

1.9.4 (...) วงเล็บเดี่ยว ใช้สำหรับการเขียนอ้างอิงและการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ

1.9.5 สัญลักษณ์ $\text{سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْمُكَ أَحَدٌ وَلَا تُلْمُ أَحَدًا}$ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “สุบหานะฮู วะตะอาลา” ซึ่งมีความหมายว่า “พระองค์ทรงมหาวริสุทธิ์และสูงส่งยิ่ง” เป็นคำที่มุสลิมใช้กล่าวยกย่องและสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ หลังจากที่ได้อ่านนามพระองค์

1.9.6 สัญลักษณ์ $\text{سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْمُكَ أَحَدٌ وَلَا تُلْمُ أَحَدًا}$ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “ซ็อลลัลลอฮู อะลัยฮิ วะสัลลัม” ซึ่งมีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน” เป็นคำที่มุสลิมใช้หลังจากได้มีการกล่าวถึงนบีมุฮัมมัด ﷺ

1.9.7 สัญลักษณ์ $\text{سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْمُكَ أَحَدٌ وَلَا تُلْمُ أَحَدًا}$ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “อะลัยฮิสสะลาม” หมายถึง ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงประทานความสันติแก่ท่าน เป็นคำที่ใช้หลังจากได้มีการกล่าวถึงท่านนบีหรือเราะสูลท่านอื่นยกเว้นนบีมุฮัมมัด ﷺ หลังจากที่มีการกล่าวถึง

1.9.8 สัญลักษณ์ $\text{سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْمُكَ أَحَدٌ وَلَا تُلْمُ أَحَدًا}$ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮู” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่เขา” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบะฮ์ทุกครั้งหลังจากที่มีการกล่าวถึง

1.9.9 สัญลักษณ์ $\text{سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْمُكَ أَحَدٌ وَلَا تُلْمُ أَحَدًا}$ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮา” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่นาง” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบียะฮ์ทุกครั้งหลังจากที่มีการกล่าวถึง

1.9.10 สัญลักษณ์ $\text{سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْمُكَ أَحَدٌ وَلَا تُلْمُ أَحَدًا}$ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุมมา” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่เขาทั้งสอง” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบะฮ์หรือเศาะหาบียะฮ์จำนวนสองท่านทุกครั้งหลังจากที่มีการกล่าวถึง

1.9.11 สัญลักษณ์ $\text{سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْمُكَ أَحَدٌ وَلَا تُلْمُ أَحَدًا}$ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุมมัลลาฮ์” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดปรานแก่เขาทั้งหลาย” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบะฮ์จำนวนสามท่านขึ้นไปทุกครั้งหลังจากที่มีการกล่าวถึง

1.9.12 สัญลักษณ์ $\text{سُبْحَانَكَ يَا مَنْ لَا يَلْمُكَ أَحَدٌ وَلَا تُلْمُ أَحَدًا}$ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะหิมะฮ์อัลลอฮู” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ﷻ ทรงโปรดประทานความเมตตาแก่เขาผู้ชาย” จะเขียนต่อท้ายซ็อนักปราชญ์มุสลิมจำนวนหนึ่งท่านขึ้นไปทุกครั้งหลังจากที่มีการกล่าวถึง

1.10 ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล” ผู้ทำการวิจัยมีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1.10.1 ในการอ้างอิงหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล ผู้วิจัยยึดหลักฐานจากอัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ และทัศนะของนักปราชญ์มุสลิม

1.10.2 การแปลความหมายพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยใช้พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมคำแปลเป็นภาษาไทยของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย ฉบับแปล ศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน แห่งนครมาดีนะฮ์ ประเทศซาอุดีอาราเบีย

1.10.3 การเปรียบเทียบตัวอักษรอาหรับ-ไทย ผู้วิจัยใช้ตามตารางการเปรียบเทียบของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทที่ 2

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม

เนื้อหาบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลามจากหลักการในอัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณกรรมของนักปราชญ์มุสลิม จากหนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอตามลำดับดังนี้

2.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในอิสลาม

การดำรงชีวิตของมุสลิมให้มีคุณภาพนั้นถือเป็นความจำเป็นพื้นฐาน ซึ่งจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม โดยมีความรู้เกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งในโลกดุนยาและผลตอบแทนในโลกอาคิเราะฮ์ เพื่อเป็นแบบแผนในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจประเด็นต่างๆที่สำคัญดังต่อไปนี้

2.1.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

คำว่าคุณภาพชีวิตที่ดีในภาษาอาหรับนั้น คือคำว่า **حَيَاةٌ طَيِّبَةٌ** ซึ่งมีปรากฏในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(النحل : 97)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดีไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ตาม โดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธา ดังนั้นเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดี และแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดี ยิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้”

(อันนะหฺล : 97)

จากอาเยฮ์ซุซังตันท่านอิมามฮุซัยน عليه السلام ได้ให้ความหมาย حَيَاةً طَيِّبَةً คุณภาพชีวิตที่ดี ในโลกคุณยານี้ คือ การที่คนคนหนึ่งได้รับปัจจัยยังชีพที่สุจริตถูกต้องตามหลักการของศาสนา ยังรวมถึงสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงทำให้บ่าวของพระองค์รู้สึกความพอใจในโลกคุณยานี้ ด้วยปัจจัยยังชีพที่ถูกอนุมัติ แม้นว่ามันจะมีเพียงน้อยนิดก็ตาม ฉะนั้นจิตใจของเขาจะไม่เรียกร้องปัจจัยยังชีพที่ศาสนาไม่อนุมัติ ดังนั้นถึงแม้ว่าจะไม่เห็นคนจำนวนมากที่ประกอบกิจการงานที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงพอพระทัย จะได้รับปัจจัยยังชีพที่ศาสนาอนุมัติอย่างมากมายแต่อย่างไรในโลกคุณยานี้ก็ตาม (กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์มิรอาต, 2558: 84) ฮัยคุหมัมมัด อัลอามีน อัชชานกิฎีย رحمته الله ได้กล่าวไว้ในหนังสืออิฎฎาวอ อัลบายาน פי إيضاح هيلقووان بيلقووانว่า ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสว่า وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا และแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดียิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้ ก็จะกลายเป็นคำพูดที่ซับซ้อนกับคำพูดก่อนหน้า ในทางกลับกัน หากเรากำหนดให้ชีวิตที่ดีนี้คือชีวิตบนโลกคุณยานี้ ความหมายก็จะกลายเป็น เราจะให้เขาคำรงชีวิตในคุณยา อันเป็นชีวิตที่ดี และเราจะตอบแทนให้กับเขาในวันอาคิเราะฮ์ด้วยสิ่งที่ดียิ่งกว่าที่เขากระทำ แบบนี้จึงมีความชัดเจนและมีสุนนะฮ์จากท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ มาสนับสนุน ด้วยเหตุนี้เองคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับผู้ศรัทธาในโลกคุณยานี้จึงไม่ได้หมายถึงการไม่ถูกทดสอบจากอัลลอฮ์ ﷻ แต่อย่างใด (Muhamad al-Amin al-Shanqitiy, 2006 : 2/441)

นอกจากนี้แล้วท่านอิมามอัฎฎ็ออบรีย رحمته الله นักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้กล่าวถึงทัศนคติของนักปราชญ์ในอิสลามเกี่ยวกับการให้นิยาม คุณภาพชีวิตไว้ด้วยกัน 5 ประการดังต่อไปนี้

1. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การใช้ชีวิตในโลกนี้โดยอาศัยอยู่และดำรงชีวิตด้วยปัจจัยยังชีพที่สะอาด(ด้วยสิ่งที่ศาสนาอนุมัติ)
2. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีความพึงพอใจ ความพอเพียงในสิ่งที่ตนมีอยู่ โดยไม่มีความโลภเกิดขึ้นภายในจิตใจ
3. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การดำรงชีวิต โดยเป็นผู้ศรัทธาต่อพระเจ้าพร้อมด้วยการปฏิบัติภักดีต่อพระองค์
4. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การได้รับความสุข
5. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีชีวิตอยู่ในสวรรค์ของอัลลอฮ์ ﷻ ในวันแห่งการตอบแทน(วันอาคิเราะฮ์) (al-Tabariy, 2001 : 17/291-292)

จากการให้คำนิยามข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความหมายของคุณภาพชีวิตในอิสลาม จากคำอธิบายของนักปราชญ์นั้น คุณภาพชีวิตหมายถึง การเป็นผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ พร้อมด้วยการปฏิบัติที่ดีต่อพระองค์ การได้รับปัจจัยยังชีพที่หะลาลถูกต้องตามหลักการของ ศาสนา การมีความพึงพอใจในสิ่งที่มีอยู่ การได้รับความสุขกายสบายใจ และการได้มีชีวิตอยู่ใน สวรรค์ของอัลลอฮ์ ﷻ ในวันอาคีเราะฮ์

2.1.2 ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเป็นเป้าหมายของมนุษย์เรื่องปัญญา ตั้งแต่อดีตจนกระทั่ง ปัจจุบันและอนาคต มนุษย์พยายามคิดค้นทฤษฎีต่างๆ เพื่อนำมาซึ่งความสุขตลอดจนไขว่คว้า ทุกอย่างเพื่อให้บรรลุถึงความสุขที่คาดหวังไว้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่มนุษย์ก็ยังเป็นเพียงสิ่งมีชีวิต ที่ได้แต่ตะเกียกตะกายฝ่าฟันและค้นหาความสุข แม้มันอาจเป็นแค่ชั่วแค้นหรือจอมปลอมก็ตาม ดังนั้นเงื่อนไขของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทัศนะอิสลามนั้นประกอบด้วย 2 ประการคือ

1. ความศรัทธา
2. การทำความดี ซึ่งเขาได้รับผลตอบแทนที่ดีกว่า

(อิสมาอีลลุดฟี จะปะเกีย, 2553 :1,4)

สำหรับลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งเกิดขึ้นกับผู้ศรัทธาและผู้ปฏิบัติศรัทธา ทั้งคนดีและคนไม่ดีนั้น ไม่ว่าจะเป็นการมีอาหารการกินที่ดี เสื้อผ้าที่สวยงาม และมีชีวิตคู่ที่เป็นสุข เพราะบางทีผู้ที่ปฏิบัติศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ อาจได้รับสิ่งเหล่านี้มากกว่าผู้ที่เป็นที่รักของพระองค์ มากมาย หลายเท่า แต่อัลลอฮ์ ﷻ ได้รับประกันสำหรับทุกคนที่ปฏิบัติการทำงานที่ดีจะให้เขามีชีวิต ที่ดีกว่า คือผู้ที่รักษาสัตย์ไม่ทรยศบิดพลิ้วต่อคำสัญญา แล้วจะมีชีวิตที่ดีไปกว่าชีวิตที่ความทุกข์โศก ทั้งหมดถูกรวบรวมไว้ แต่กลายเป็นความพึงพอใจพระทัยจากพระองค์ หัวใจของผู้ที่ได้ประสบกับการ มีชีวิตที่ดีอย่างแท้จริงนั้นเขาจะไม่รู้สึกรอ แต่มันกลับเป็นการมุ่งสู่อัลลอฮ์ ﷻ โดยรวบรวมความ ต้องการและความคิดต่างๆ ให้ทุกจุดมีสาขาที่มุ่งเข้าหาอัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง ด้วยความรักต่อ พระองค์หวังที่จะพบและใกล้ชิดต่อพระองค์ แล้วพระองค์คือผู้คอยดูแลเขา คดีคลายความหมอง เสร้าให้แก่เขา จัดการกับความต้องการของเขา ความรู้สึกนึกคิดของเขา หรือแม้กระทั่งจังหวะหัวใจ ของเขา(Ibn Qiayim al-Jawziyah, 1996 : 129-130) นักวิชาการมุสลิมได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับลักษณะ ของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีไว้ดังนี้

1. การได้รับปัจจัยยังชีพที่หะลาลและดี
2. ความรู้สึกเพียงพอในสิ่งที่ได้รับ

3. ความสุขสภาพ
4. ปัจจัยยังชีพที่หะลาลและการประกอบอิบาเดฮฺ (เคารพภักดี) อย่างถูกต้องบนโลกคุณยา
5. การได้รับปัจจัยยังชีพในแต่ละวัน
6. การเชื่อฟังในคำสอนและมีความสุขใจ
7. มีชีวิตเปี่ยมสุขอันแท้จริงคือชีวิตในสวนสวรรค์ในวันอาคีเราะฮฺ
8. มีชีวิตเปี่ยมสุขคือชีวิตในหลุมสุสาน

(อิสมาอีลตุตฟี จะปะเกีย, 2553 : 4)

ท่านอิบนุกะษีร رحمته นักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้สรุปว่า ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น คือ ชีวิตที่ครอบคลุมทั้งแปดประการดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะชายหรือหญิง ซึ่งปฏิบัติความดีพร้อมศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูตของพระองค์ เขาก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่เปี่ยมสุขบนโลกคุณยานี้ และได้รับผลตอบแทนที่ดีในโลกอาคีเราะฮฺ (Ibn Kathir, 2010 : 4/516)

2.1.3 ประเภทของคุณภาพชีวิตในอิสลาม

หากพิจารณาความหมายและลักษณะของคุณภาพชีวิตตามที่กล่าวมา จะพบว่าความสุขในโลกคุณยานี้ จะทำให้เกิดความสุขในโลกอาคีเราะฮฺไม่ได้เลย หากไม่รวมความสุขในการศรัทธาต่อพระเจ้าเข้าไปด้วย ซึ่งเป็นความสุขของผู้ที่ศรัทธาต่อพระเจ้าและเป็นเจ้าและวันอาคีเราะฮฺ จะเห็นได้ว่าผู้คนจำนวนมากที่เป็นเจ้าของวัตถุต่างๆเป็นผู้ที่มีเกียรติยศ ชื่อเสียง ตระกูล ตำแหน่ง และยศฐาบรรดาศักดิ์ แต่เขาเหล่านั้นไม่ได้รับความสุขหรือขาดคุณภาพชีวิตที่แท้จริง นอกจากผู้ศรัทธาต่อพระเจ้าและประกอบคุณงามความดี ถึงแม้เขาจะไม่มีสิ่งต่างๆดังที่กล่าวมา แต่เขาก็ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีความอบอุ่นใจ เพราะเขามั่นใจว่า คุณภาพชีวิตที่แท้จริงที่สมบูรณ์ คือการมีคุณภาพชีวิตที่มีความสุขในโลกคุณยาและอาคีเราะฮฺ (ดารี บินอะหฺมัด, 2547 : 6-7) ดังนั้นคุณภาพชีวิตในอิสลามจึงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. คุณภาพชีวิตหรือความสุขทางโลกคุณยานี้ซึ่งมีข้อกำหนดเวลาสั้นเพียงชั่วครวในโลกนี้เท่านั้น
2. คุณภาพชีวิตในโลกอาคีเราะฮฺซึ่งเป็นความสุขที่ยั่งยืนถาวรตลอดกาลไม่มีการขาดตอนหากแต่ต่อเนื่องตั้งแต่โลกนี้จนถึงโลกหน้า

(ทงศักดิ์ หมายทั้ง, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 179)

2.1.3.1 คุณภาพชีวิตในโลกนี้

การมีคุณภาพชีวิตบนโลกนี้คือการดำรงชีวิตด้วยความพอใจ โดยมีปัจจัยยังชีพที่ทะลาลและความสำเร็จแห่งการทำงานที่ดี ซึ่งท่านหะสันบศรียุ رضي الله عنه กล่าวว่า “การดำรงชีวิตของคนหนึ่งจะดีขึ้นตลอดไปไม่ได้เว้นแต่ในสรวงสวรรค์ เพราะมันเป็นการมีชีวิตอยู่ที่ไม่มียังชีพ ความมั่งมีที่ไม่มีความจนเกิดขึ้น ความสุขสบายที่ไม่มีการเจ็บป่วย และความทุกข์ที่ไม่มีความทุกข์” มีคำถามว่า ความสำเร็จจะนำพาไปสู่ความสุขใช่หรือไม่? คำตอบคือ ไม่ใช่ ทุกๆความสำเร็จจะนำพาไปสู่ความสุข แต่ทุกความสำเร็จที่นำมาซึ่งความสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจำเป็นต้องประกอบด้วย 3 เงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. **الْبِرُّ الصَّالِحُ** การตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์ก็คือ มีเจตนาพร้อมทั้งความสำเร็จของท่านเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ มิใช่เพียงแต่การดำเนินชีวิตแห่งโลกคุณยานี้ มันคือเพียงแต่ท่านมีเจตนาของท่านเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ท่านก็จะได้ทั้งคุณยาและอาคิเราะฮ์ เพราะพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบันทึกความดีให้แก่ท่านทุกๆ เวลาที่ท่านได้กระทำไป

2. **التَّوَاتُرُ** การดำเนินชีวิตของท่าน โดยทำให้ความสมดุลในการดำเนินชีวิตของโลกคุณยา และไฝหาผลงานเพื่อความสุขในโลกอาคิเราะฮ์

3. **اتِّبَاعُ السُّنَّةِ** ปฏิบัติตามและเจริญรอยตามแบบอย่างของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ทั้งในด้านการประกอบอิบาดะฮ์ ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านการใช้ชีวิตประจำวัน

(ฝ่ายเผยแผ่ศาสนาสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร, 2555 : 3)

ดังนั้นการมีคุณภาพชีวิตที่ดีบนโลกนี้ จะต้องมิเจตนาที่ดีประกอบคุณงามความดีทั้งทางโลกและทางธรรมตามข้อบัญญัติของศาสนาด้วยความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง พร้อมทั้งตระหนักถึงผลตอบแทนในโลกอาคิเราะฮ์โดยเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตในโลกนี้ให้มีความสมดุลกับโลกอาคิเราะฮ์ ขอมงานและมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังที่มีหลักฐานจากอัลหะดีษ ซึ่งรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนิ อับบาส رضي الله عنه ได้กล่าวว่า ท่านเราะฮ์ ﷺ กล่าวว่า

(قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرَزَقَ كَفَافًا وَفَتَنَّهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ)

(أخرجه مسلم ، ١٩٥٥ : ١٠٥٤)

ความว่า “ผู้ที่มอบหมายและขอมงานต่ออัลลอฮ์ เขาจะได้รับความสำเร็จ และปัจจัยยังชีพที่เพียงพอ และอัลลอฮ์ทรงทำให้

เขามีความพอใจในสิ่งที่พระองค์ทรงประทานให้แก่เขา ย่อมเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จโดยแท้”

(Muslim, 1955 : 1054)

จากอัลหะดีษข้างต้น ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้บอกถึงคุณลักษณะของผู้ที่จะได้รับความสำเร็จอย่างแท้จริง ซึ่งเขาผู้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มอบหมายตน และยอมจำนนตนต่ออัลลอฮฺ ﷻ ทุกๆเรื่องในการดำเนินชีวิตของเขา อัลลอฮฺ ﷻ จะทรงทำให้เขาเกิดความพอใจในสิ่งที่มีอยู่และได้รับปัจจัยยังชีพที่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วแสดงให้เห็นว่าเขาผู้นั้นย่อมมีคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกนี้และจะส่งผลไปยังโลกอาคิเราะฮฺเช่นกัน

2.1.3.2 คุณภาพชีวิตในโลกอาคิเราะฮฺ

โลกอาคิเราะฮฺ เป็นโลกที่อัลลอฮฺ ﷻ จะทรงให้ทุกสรรพสิ่งได้ฟื้นคืนชีพอีกครั้งเพื่อการสอบสวนและการตอบแทน การที่ได้ชื่อว่า “อัล-ยามู อัล-อาคิร” แปลว่า วันสุดท้าย อันเนื่องมาจากไม่มีวันใดอีกแล้วหลังจากวันดังกล่าวนี้ เพราะชาวสวรรค์ก็จะพำนักอยู่ในสวรรค์ ไม่มีวันสิ้นสุดและชาวนรกก็จะพำนักอยู่ในนรก ดังนั้นการที่จะได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกอาคิเราะฮฺนั้นมุสลิมจะต้องศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ และเชื่ออย่างสัตย์จริงในทุกสิ่งที่อัลลอฮฺ ﷻ และเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวมา ทั้งในเรื่องการฟื้นคืนชีพ การไล่ต้อนสรรพสิ่งไปยังสนามรวมยังทุ่งมะหุซรุ การสอบสวน สะพานสิรอตฺ ตาซังวัตความดีความชั่ว สวรรค์ นรก และอื่นๆที่เกิดขึ้นในวันอาคิเราะฮฺ ซึ่งการเชื่อมั่นดังกล่าวนี้ถือเป็นหลักประกันถึงความสันติสุขและความสำเร็จทั้งในโลกคุณยาและอาคิเราะฮฺ (Muhamad bin Ibrahīm al-Tuwijiri, 2017 : 1-2) อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَاهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(هود: ๑๕-๑๖)

ความว่า “ผู้ใดปรารถนาการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้และความเพริศแพรวของมันเราก็จะตอบแทนให้พวกเขาอย่างครบถ้วน ซึ่งการทำงานของพวกเขาในโลกนี้เท่านั้น และพวกเขาจะไม่ถูกรีดรอนในการทำงานนั้นแต่อย่างใด คนเหล่านั้น พวกเขาจะไม่ได้

รับการตอบแทนอันใดในโลกอาคิเราะฮ์ นอกจากไฟนรกและ
 สิ่งที่เขาได้ปฏิบัติไว้ในโลกศุนยาก็จะไร้ผลและสิ่งที่เขา
 เขาได้กระทำไว้ก็จะสูญเสียไป”

(ฮุด : 15-16)

จากอายะฮ์ข้างต้น ย้ำเตือนให้ตระหนักถึงชีวิตในโลกอาคิเราะฮ์ และผู้ที่แสวงหา
 ความสุขเพียงโลกนี้เท่านั้น ผู้คนเหล่านี้มีความเข้าใจอย่างผิดๆและสวนทางจากอัลกุรอานที่ว่าไม่มี
 อะไรมีค่ายิ่งไปกว่าความสุขแห่งโลกนี้ และความมั่นคงทางวัตถุ ดังนั้นจึงไม่ควรที่จะมีข้อจำกัด
 ในการแสวงหาสิ่งเหล่านั้นในตอนแรกของพวกเขาได้เลือกเอาความสุขทางโลกนี้ หลังจากนั้น
 พวกเขาก็สร้างข้อโต้แย้ง เพื่อหลอกลวงความคิดของตนเองและของผู้อื่น นี่เป็นการตักเตือน
 ที่ชัดเจนและรุนแรงต่อผู้ที่ยึดติดกับวัตถุ พวกเขาควรจะรู้ว่าพวกเขาจะได้รับรางวัลตอบแทน
 โดยครบถ้วนสำหรับความพยายามที่จะแสวงหาผลประโยชน์ทางโลก แต่พวกเขาควรจะรู้ด้วยว่า
 พวกเขาจะไม่ได้รับสิ่งใดในโลกอาคิเราะฮ์ เมื่อพวกเขาจำกัดความพยายามของพวกเขาไว้เพื่อ
 ผลประโยชน์แห่งโลกนี้เท่านั้น และมีได้ทำสิ่งใดเพื่อผลประโยชน์แห่งโลกอาคิเราะฮ์ ดังนั้น
 พวกเขาก็ไม่น่าที่จะหวังสิ่งใดสำหรับการกระทำที่พวกเขาได้ทำไปเพื่อผลประโยชน์แห่งวัตถุทาง
 โลกนี้ เพื่อที่จะให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น หากพิจารณาถึงกรณีของคนที่ต้องการจะสร้างคุณาสน์
 หลังหนึ่งเพื่อตนเองบนโลกนี้ และได้ใช้วิธีการรวบรวมทั้งปัจจัยต่างๆมาช่วยในการสร้างดังกล่าว
 แน่นอนที่สุดคนเหล่านี้จะประสบความสำเร็จในการสร้างคุณาสน์อันหรูหรา เพราะไม่มีอิฐ
 ก้อนไหนที่จะแยกจากอิฐก้อนอื่นได้ในสร้างคุณาสน์ของเขาเพียงเพราะว่าเขานั้นเป็นผู้ปฏิเสธ
 แต่ในขณะที่เดียวกันก็เป็นได้เห็นได้ชัดเจนว่าเขาจะต้องทิ้งคุณาสน์อันหรูหราและสิ่งประดับประดา
 อันสวยหรูในโลกนี้ทันทีที่เขาหายใจเป็นครั้งสุดท้าย เพราะไม่มีเหตุผลว่าทำไมคุณาสน์ที่เขา
 ได้สร้างไว้สำหรับโลกนี้จะต้องตามไปเป็นสมบัติของเขาในโลกอาคิเราะฮ์ด้วย ถ้าหากเขาไม่ได้
 เตรียมมันไว้สำหรับตนเองในโลกอาคิเราะฮ์ จะมีก็แต่ผู้จัดเตรียมวัตถุที่จำเป็นสำหรับการสร้าง
 คุณาสน์ในโลกอาคิเราะฮ์ให้ตนเองตามกฎของอัลลอฮ์ ^ﷻ เท่านั้นที่สมควรจะได้รับ ที่นี้ก็มีคำถาม
 ที่เป็นข้อโต้แย้งขึ้นมาเกี่ยวกับคำพูดสรุปที่ว่าเขาไม่ควรที่จะได้คุณาสน์ในโลกหน้าอาคิเราะฮ์
 คำถามดังกล่าวก็คือ เขาอาจจะไม่ได้คุณาสน์ เขาจะต้องถูกโยนลงไปไฟนรกด้วย คำตอบก็คือ
 คนที่พยายามและทำงานเพียงเพื่อสร้างคุณาสน์ในโลกนี้ โดยไม่คำนึงถึงโลกหน้าอาคิเราะฮ์นั้น
 ย่อมจะเฝ้ามาตรการและทุกวิธีการต่างๆที่เป็นเครื่องช่วยสร้างไฟกองใหญ่ไว้สำหรับตนเองในขุม
 นรก(เมาลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 3/926-927) ซัยคุมุหัมมัด บิน อับดุลวะฮาบ ^{رحمۃ اللہ علیہ}
 กล่าวอธิบายว่า อายะฮ์ดังกล่าวนี้ครอบคลุมคนหลายประเภทด้วยกันดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง ผู้ที่ตั้งภาคีและ ผู้ปฏิบัติศรัทธาซึ่งปฏิบัติคุณงามความดีเพียงในโลกคุณยาเท่านั้น เช่น แจกจ่าย อาหาร ให้เกียรติเพื่อนบ้าน ทำดีต่อบุพการี บริจาคทาน และ ความดีอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเขาจะไม่ได้ผลตอบแทนใด ๆ ในอาคิเราะฮฺ เพราะความดีเหล่านั้นมิได้วางอยู่บนพื้นฐานของการศรัทธา ดังนั้น เมื่อผู้ปฏิบัติศรัทธากระทำความดีใด ๆ เขาก็ อาจจะได้รับผลตอบแทนนั้นในโลกคุณยา แต่จะไม่มีส่วนแบ่งผลตอบแทนใด ๆ จากอัลลอฮฺ ﷻ อีกในอาคิเราะฮฺ เพราะเขาขาดความศรัทธาและความบริสุทธิ์ใจต่อพระองค์

ประเภทที่สอง ผู้ศรัทธาที่ปฏิบัติคุณงามความดีที่เป็นเรื่องอาคิเราะฮฺ แต่เขามีได้กระทำเพื่ออัลลอฮฺ ﷻ ทว่ากลับทำเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยทางคุณยา ดังเช่น ผู้ที่ทำหัจญ์และอุมเราะฮฺแทนผู้อื่นเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนเป็นทรัพย์สินเงินทอง หรือ ผู้ที่ศึกษาวิชาความรู้ศาสนาเพียงเพื่อต้องการตำแหน่งหน้าที่ในองค์กร คนเหล่านี้การงานของเขา ถือเป็น โมงะ สูญเปล่าทั้งในคุณยาและอาคิเราะฮฺ และยังเป็นการตั้งภาคีแบบเล็กอีกด้วย

ประเภทที่สาม ผู้ศรัทธาที่ปฏิบัติคุณงามความดีด้วย ความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮฺ ﷻ โดย มิได้ต้องการทรัพย์สินหรือผลตอบแทนใดๆในคุณยา แต่ เขาหวังเพียงให้พระองค์ตอบแทนด้วยการทำให้เขาหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ หรือปกป้องเขาให้พ้นจากสายตาคาพิมาตริชยา (อัยนุ) และคุ้มครองเขาจากเหล่าศัตรู แน่แน่นอนว่าหากจุดประสงค์ของการเพียงสิ่งนี้ย่อมถือเป็นความคิดที่เลวร้าย ทั้งนี้มุสลิมผู้ศรัทธานั้นควรที่จะหวังผลบุญในอาคิเราะฮฺ ซึ่งมีความสำคัญเหนือสิ่งใดในคุณยา และจำเป็นที่เขาจะต้อง มีปณิธานความมุ่งมั่นอันสูงส่ง ซึ่งแน่นอน ว่าผู้ใดหวังผลตอบแทนในอาคิเราะฮฺ อัลลอฮฺ ﷻ ก็จะทรงให้ความช่วยเหลือ และให้ความง่ายดายแก่เขาในโลกคุณยา

ประเภทที่สี่ ซึ่งร้ายแรงกว่าบุคคลทั้งสามประเภท ข้างต้น คือผู้ที่กระทำความดีเพียงเพื่อโอ้อวดผู้คน มิได้หวังผลบุญใดๆในอาคิเราะฮฺ จากนั้นท่านกล่าวว่า ยังเหลือบุคคลอีกประเภทหนึ่ง คือ ผู้ที่ปฏิบัติละหมาดห้าเวลา จ่ายซะกาต ถือศีลอด และทำหัจญ์เพื่ออัลลอฮฺ ﷻ โดยหวังในผลบุญอาคิเราะฮฺ แต่หลังจากนั้น เขากลับปฏิบัติความดีเพื่อหวังผลในคุณยาด้วย เช่นผู้ที่ได้ทำหัจญ์ที่เป็นฟิรฎุโดยมีความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮฺ ﷻ หลังจากนั้นเขาก็กลับไปทำอีกครั้ง เพื่อผลตอบแทนในคุณยา กรณีเช่นนี้ให้พิจารณาว่าเขาเน้นหนักในส่วนใดมากกว่า (ระหว่างส่วนที่ทำเพื่ออัลลอฮฺ ﷻ กับส่วนที่ทำเพื่อคุณยา) เขาก็จะได้รับการตอบแทน (Abd al-Rahman bin hasan, 2012 : 437-441)

ชัยคุอัศรเราะฮฺมาน บิน สะอฺดียฺ ได้กล่าวถึงบุคคล ประเภทที่สองข้างต้นว่า “เป็นผู้ที่ปฏิบัติคุณความดีเพียงแก่ประโยชน์ในโลกคุณยาเท่านั้น ตัวอย่างเช่น ผู้ที่แสวงหาวิชาความรู้เพื่อหน้าที่การงาน หรือทำอุมเราะฮฺแทนคนอื่นเพียงเพื่อต้องการค่าจ้าง ทรัพย์สิน เงินทอง

เท่านั้น ทั้งนี้ผู้ที่ปฏิบัติกิจการงานใด ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางคุณยานั้น หากเป้าหมายทั้งหมดของเขา เพียงแค่สิ่งนี้ มิได้กระทำเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ และผลบุญในโลกอาคิเราะฮ์เลย เขาจะไม่ได้รับผลตอบแทนใดๆทั้งสิ้นในอาคิเราะฮ์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่อาจเกิดขึ้นกับผู้ศรัทธาได้ เพราะผู้ศรัทธานั้นแม้จะเป็นผู้ที่มีระดับความศรัทธาต่ำเพียงใดก็ตาม ก็ยังหวังอยู่บ้างที่จะได้รับผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ และการตอบแทนในโลกอาคิเราะฮ์ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติทั้งหมดเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ และเพื่อคุณยาอย่างเท่าเทียมกัน ในกรณีนี้หากเขาเป็นผู้ศรัทธา ก็ถือว่าความศรัทธา และความบริสุทธิ์ใจของเขานั้นมีความบกพร่อง การงานของเขา ก็บกพร่องเช่นกัน เพราะขาดความบริสุทธิ์ใจที่สมบูรณ์ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติความดีเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงพระองค์เดียว ด้วยความบริสุทธิ์ใจอย่างแท้จริง ในขณะที่เดียวกันเขาก็รับค่าตอบแทนการทำงานของเขาเพื่อการดำรงชีพและดำรงศาสนาด้วย เช่น ผู้ที่รับเงินเดือน ค่าจ้างจากการทำงาน นักรบที่ได้รับส่วนแบ่งหลังการทำศึกสงคราม หรือผลประโยชน์จาก วกัฟ (การอุทิศทรัพย์สินเป็นสาธารณประโยชน์) ที่มอบให้แก่ผู้ปฏิบัติภารกิจเพื่อมัสยิด โรงเรียน หรืองานศาสนาอื่น ๆ กรณี เช่นนี้ผู้ที่รับค่าตอบแทนดังกล่าวไม่ถือว่าศรัทธาของเขามีความบกพร่องแต่ประการใด เพราะเขาไม่ได้ทำเพื่อมุ่งหวังผลตอบแทนทางโลก แต่เขาทำเพื่อศาสนา และผลตอบแทนที่ได้รับก็เป็นเพียงปัจจัยที่ช่วยให้เขาดำรงศาสนาต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้อัลลอฮ์ ﷻ จึงได้ทรงบัญญัติหลักศาสนาที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน เงินทองที่เป็นส่วนของผู้ที่รับหน้าที่ทางศาสนา หรือประกอบอาชีพที่เป็นประโยชน์ไว้เป็นส่วนสำคัญ เช่น ษะกาต ทรัพย์สินที่ได้จากการทำสงคราม และอื่นๆ (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2007 : 187-189)

นอกจากนี้อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสอีกว่า

﴿وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ
سَعْيُهُمْ مَّشْكُورًا ۗ أَكَلَا هُلَاً وَهُؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ
عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾

(الإسراء: ๑๙-๒๐)

ความว่า “และผู้ใดปรารถนาปรโลก(อาคิเราะฮ์) และขวนขวายเพื่อมันอย่างจริงจัง โดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธาชนเหล่านั้น การขวนขวายของพวกเขาจะได้รับการชมเชย ทั้งหมด เราช่วยเขาเหล่านี้และเขาเหล่านั้น จากการประทานให้ของพระเจ้าของเจ้า และการประทานให้ของพระเจ้าของเจ้านั้นมิถูกห้าม (แก่ผู้ใด)”

(อัลอิสเราะฮ์ : 19-20)

จากอาเยฮ์ข้างต้นนี้อัลลอฮ์ ﷻ ได้บอกถึงแนวทางแก่ผู้ที่แสวงหาความดีงามในโลกอาคิเราะฮ์ ดังนั้นผู้ใดปรารถนาอาคิเราะฮ์ เขาจงประกอบการงานที่ดีด้วยการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ และสิ่งที่พระองค์ทรงพอพระทัย โดยทุ่มเทต่อมันอย่างทวีคูณ ซึ่งเป็นภารกิจของพวกเขาในการเชื่อฟังต่อพระเจ้า และรู้จักขอบเขตต่อพระองค์ สำหรับความพยายามของพวกเขา นั่นคือรางวัลที่ดีจากพระองค์สำหรับพวกเขาเอง(al-Tabariy, 2001 : 5/19) และความหมายที่ว่า การขวนขวายของพวกเขาจะได้รับการชมเชย กล่าวคือเขาจะได้รับรางวัลตอบแทนสำหรับความพยายามที่เขาได้ทำไว้พวกความสำเร็จในโลกหน้าอาคิเราะฮ์ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานปัจจัยแห่งโลกนี้แก่ผู้ที่คืนรศันคว่ำเพื่อโลกนี้และผู้ที่คืนรศันต่อสู้อะลุเพื่อโลกอาคิเราะฮ์ของอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น ไม่ใช่ของใครอื่น คนที่แสวงหาโลกนี้ไม่มีอำนาจที่จะมายับยั้งสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ จะให้แก่ผู้ที่แสวงหาโลกอาคิเราะฮ์ และผู้ที่แสวงหาโลกอาคิเราะฮ์ก็ไม่มีอำนาจใดๆที่จะมายับยั้งสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงประทานแก่คนที่แสวงหาโลกนี้(เมอลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 3/1213)

มีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه ได้กล่าวว่าท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه กล่าวว่า

((مَنْ كَانَتْ الْآخِرَةُ هَمَّهُ جَعَلَ اللَّهُ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ وَجَمَعَ لَهُ شَمْلَهُ،
وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ، وَمَنْ كَانَتْ الدُّنْيَا هَمَّهُ جَعَلَ اللَّهُ فُفْرَهُ بَيْنَ
عَيْنَيْهِ، وَفَرَّقَ عَلَيْهِ شَمْلَهُ، وَمَنْ يَأْتِيهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا قُدِّرَ لَهُ.))
(رواه الترمذي، ١٩٧٥ : ٢٣٨٩)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่อาคิเราะฮ์เป็นที่วิตกกังวลแก่เขา อัลลอฮ์ก็จะทำให้หัวใจของเขามีความรุ่มรวย (คือเป็นอิสระและพอเพียง) และพระองค์จะทำให้เขามีความใจจดใจจ่อแล้วคุณยาจะมามาหาเขาเอง แม้ว่าจะไม่เป็นที่ต้องการก็ตาม ผู้ใดก็ตามที่คุณยาเป็นที่วิตกกังวลแก่เขา อัลลอฮ์ก็จะให้ความยากจนเกิดขึ้นระหว่างสองตาของเขา(คือกลัวความยากจน) และพระองค์จะแยกสลายความใจจดใจจ่อของเขาเสีย แล้วคุณยาจะไม่มาหาเขา เว้นแต่สิ่งที่อัลลอฮ์ได้กำหนดแก่เขาแล้ว”

(al-Tirmidhi, 1975 : 2389)

จากหลักฐานอัลหะดีษข้างต้นนี้ ส่งเสริมให้ตระหนักถึงอาคิเราะฮ์ หากผู้ใดที่มีความกังวลต่ออาคิเราะฮ์นั้น ถือเป็นความเพียงพอแก่เขาแล้วในคุณยา แต่หากเขามีความกังวลเรื่อง

คุณขา เขาก็จะมีความวิตกและกลัวความยากจน เขาจะไม่ได้รับมันเว้นแต่สิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประสงค์ให้แก่เขา ดังนั้นมุสลิมจะต้องตระหนักถึงการได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกอาคิเราะฮ์ ให้มาก ประกอบคุณงามความดีตามบทบัญญัติของศาสนา ในขณะที่เดียวกันเขาก็ไม่ละทิ้งคุณขา การดำเนินชีวิตและภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบ เพราะคุณขานั้นคือทางผ่านไปสู่อาคิเราะฮ์ และท่าน หะสัน อัลบัสรี رضي الله عنه ได้กล่าวเตือนสติไว้ว่า

يا ابن آدم، بع دنياك بأخركَ تَرَبُّحَهُمَا جَمِيعًا، ولا تَبِعْ آخِرَكَ بَدُنِيَاكَ فَتُخْسِرَهُمَا جَمِيعًا

ความว่า “โอ้ลูกหลานอาดัมเอ๋ย? เจ้าจงขายคุณขาเพื่อแลกกับอาคิเราะฮ์เถิด แล้ว เจ้าก็จะได้กำไรทั้งโลกนี้และโลกหน้า และเจ้าอย่าได้ขายอาคิเราะฮ์เพื่อแลกกับ คุณขาเถิด มิฉะนั้นแล้วเจ้าจะขาดทุนทั้งโลกนี้และโลกหน้า”

(Mahmud al-Malaah, 2017 : 147)

ส่วนท่านกอตาดะฮ์ رضي الله عنه ก็ได้กล่าวเตือนสติเช่นกันว่า “ผู้ใดที่การกระทำของเขา นั้น มุ่งหวัง และขวนขวายแต่เพียงโลกคุณขา อัลลอฮ์ ﷻ ก็จะทรงตอบแทนความดีของเขาเฉพาะใน คุณขาเท่านั้น เมื่อเขากลับสู่อาคิเราะฮ์ จะไม่มีส่วนแบ่งความดีหลงเหลืออีก สำหรับพวกเขา ในขณะที่ ผู้ศรัทธานั้นจะได้รับผลตอบแทน ความดีทั้งใน โลกคุณขาและอาคิเราะฮ์ (Ahmad bin Muhamad al-Fayuwmi, 2009 : 632)

จากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้น พอสรุปได้ว่า การมีคุณภาพชีวิต ในโลกอาคิเราะฮ์นั้น คือการได้รับสรรเสริญจากอัลลอฮ์ ﷻ เป็นที่พำนัก เพราะถือเป็นการ ได้รับความสุขอย่างแท้จริงอย่างไม่มีวันหมดไป และแสดงถึงความสำเร็จของการมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีจากผลแห่งการประกอบคุณงามความดีในโลกคุณขานี้ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ جَزَاؤُهُمْ
عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ عَدْنٍ يَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ حَشِيَ رَبَّهُ ﴾

(البينة: 7-8)

ความว่า “แท้จริง บรรดาผู้ศรัทธาและประกอบความดีทั้งหลาย
ชนเหล่านั้น พวกเขาเป็นมนุษย์ที่ดียิ่ง การตอบแทนของพวกเขา

เขา ณ ที่พระเจ้าของพวกเขาคือสวนสวรรค์หลากหลายอัน
สถาพร ณ เบื้องล่างของมันมีลำน้ำหลายสายไหลผ่าน พวกเขา
เป็นผู้พำนักอยู่ในนั้นตลอดกาล อัลลอฮฺทรงปิติต่อพวกเขา
และพวกเขาก็ยินดีในพระองค์ นั่นคือสำหรับผู้ที่ถูกวาง
พระเจ้าของพวกเขา”

(อัลบัยฮินะฮฺ : 7-8)

จากอายะฮฺข้างต้นหมายถึงบรรดาผู้ที่มีความศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ และรอซูล
ของพระองค์คือท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยที่พวกเขาเคารพภักดีต่ออัลลอฮฺ ﷻ อย่างแท้จริง อีกทั้งมี
ความบริสุทธิ์ใจในศาสนาของพระองค์ ดำรงละหมาด จ่ายซะกาต เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งใช้
ของอัลลอฮฺ ﷻ และละทิ้งจากคำสั่งห้ามของพระองค์ ดังนั้นผลบุญและรางวัลของบรรดาผู้ศรัทธา
ที่ประกอบคุณงามความดีจะได้รับในวันอาคิเราะฮฺ คือสวนสวรรค์อันหลากหลายสถาพร พวกเขา
จะได้พำนักอยู่อย่างตลอดกาล โดยที่ไม่มีวันตายและจะไม่พลัดพรากจากมันตลอดไป อัลลอฮฺ ﷻ
ทรงพอพระทัยต่อพวกเขา ด้วยการที่พวกเขาเชื่อฟังภักดีต่อพระองค์ในโลกดุนยานี้ และ
ประกอบกิจการด้วยความบริสุทธิ์ใจเพื่อพวกเขาจะได้รอดพ้นจากการลงโทษของพระองค์
พวกเขาเหล่านั้นต่างมีความพึงพอใจต่อพระองค์กับรางวัลและความมีเกียรติที่พวกเขาได้รับ
ในวันนั้น (al-Tabariy, 2001 : 8/599)

ดังนั้นการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกอาคิเราะฮฺคือการได้รับความสันติสุข ความ
ปลอดภัยจากการลงโทษของอัลลอฮฺ ﷻ โดยได้รับความโปรดปรานจากพระองค์ให้พำนักอยู่ใน
สวนสวรรค์อันบรมสุขอย่างถาวรตลอดกาล

2.1.4 วงจรคุณภาพชีวิตที่ดีตามทัศนะอิสลาม

การดำรงชีวิตของมุสลิมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีและความสุขได้นั้นจะต้อง
ประกอบด้วย 4 ด้านดังต่อไปนี้

1. الْجَانِبُ الْإِيمَانِيُّ ด้านความศรัทธา คือ ฐานหลักยึดที่เหนียวแน่นแห่งความศรัทธา
และเป็นองค์ประกอบที่มั่นคงของความสุขที่แท้จริง และความสำเร็จอันสมบูรณ์ มันจะเกิดขึ้นแก่
บ่าวของอัลลอฮฺ ﷻ ไม่ได้้นอกจากทางน้าและการให้ความช่วยเหลือจากอัลลอฮฺ ﷻ

2. الْجَانِبُ الشَّخْصِيُّ ด้านปัจเจกบุคคล คือ ด้านที่ครอบคลุมการวางแผนแห่งการ
ดำเนินชีวิตเพื่อสู่เป้าหมายที่ดีงาม

3. **الجانب الاجتماعي** ด้านสังคม คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เริ่มจากทางครอบครัว ที่ประกอบไปด้วยภรรยา และบรรดาลูกๆ ตลอดจนสังคมส่วนรวม

4. **الجانب المادي** ด้านวัตถุ คือ ความสุขที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพการงาน ที่ได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพที่หะลาลและปัจจัยต่างๆพร้อมกับการมีความสุขภาพที่ดี

(ฝ่ายเผยแผ่ศาสนาสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร, 2555 : 3)

ดังนั้นจาก 4 องค์ประกอบนี้ถือเป็นส่วนที่สำคัญของการดำเนินชีวิตมุสลิมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการสร้างคุณภาพชีวิตให้เกิดขึ้นได้นั้นไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงจาก 4 องค์ประกอบนี้ได้ ทั้งด้านความศรัทธา มุสลิมจะต้องมีความเชื่อมั่นและหลักการยึดมั่นที่ถูกต้องตามที่อัลลอฮ์ ﷻ และเราะฮูตของพระองค์ที่ได้แจ้งไว้ ด้านปัจเจกบุคคลจะต้องมีแผนในการดำเนินชีวิตโดยยึดตามแบบอย่างของท่านเราะฮูต ﷺ มาใช้ในการดำรงชีวิต ด้านสังคมจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม และด้านวัตถุนั้นจะต้องประกอบสัมมาอาชีพที่ถูกต้องสุจริตให้ได้มาซึ่งปัจจัยต่างๆพร้อมกับการมีความสุขภาพที่ดีในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้แล้ว ยังพอสรุปได้ว่าวงจรคุณภาพชีวิตที่ดีตามทัศนะอิสลามทั้งโลกนี้ และโลกอาคิเราะฮ์ นั้นมีดังต่อไปนี้

คุณภาพชีวิตที่ดีในโลกนี้	คุณภาพชีวิตที่ดีในโลกหน้า(อาคิเราะฮ์)
1. (كلمة طيبة) รากฐานของชีวิต : พจนารถที่ดี (หมายถึง คำปฏิญาณ ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮุ มุหัมมาตุรรอฮูตุลลอฮุ)	1. (النفس الطيبة) สภาออกจากโลกนี้ : จิตที่ดี
2. (نور القرآن وهدى المصطفى) กำกับและควบคุม โดย : ทางนำแห่งอัลกุรอานและสุนนะฮ์ตามแนวทางท่านนบี ﷺ	2. (سلام عليكم طيبم) ลักษณะการต้อนรับ : เสี่ยงสรรเสริญจากมะลาอิกะฮ์
3. (حلالا طيبا) อาศัยกระบวนกร: การประกอบอาชีพและอาหารที่ดีและหะลาล	3. (مساكن طيبة) สถานพำนัก : สวรรค์อันเป็นวินาสถานอันบรมสุขสถาพร
4. (عملا صالحا) ผลผลิต: การปฏิบัติอะมัลที่ดี	
5. (أخلاق حسنة) บทพิสูจน์: จริยธรรมที่ดีงาม	
6. (زوجا صالحا) รูปแบบการดำเนินชีวิต : มีคู่ชีวิตที่ดี	

คุณภาพชีวิตที่ดีในโลกนี้	คุณภาพชีวิตที่ดีในโลกหน้า(อาคิเราะฮ์)
7. (ذرية طيبة) ลักษณะของทายาทสืบสกุล: มีลูกหลานที่ดี	
8. (بلدة طيبة ورب غفور) ภายใต้อาณาเขตล้อม: สังคมที่ดีและได้รับความโปรดปราน	

(อิสมาอีลลุดฟี จะปะเกีย, 2553 : 5)

2.2 แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม

อิสลามได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมโดยยึดหลักการจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และพระวจนะของท่านนบี ﷺ มาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต เพื่อให้มุสลิมมีคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริงและได้รับความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกตลอดจนการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ รวมถึงผลสะท้อนจากการดำเนินชีวิตบนโลกคุณานี้ที่จะได้รับผลตอบแทนในวัน โลกหน้าอาคิเราะฮ์(ทงศักดี หมาดทัง, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 180-181) ดังนั้นผู้วิจัยขอนำเสนอทัศนะของนักปราชญ์ในอิสลามตามการอธิบายของท่านอิมามอฏฺฎออบรียูม ร.ฮ. เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมทั้ง 4 แนวทางดังต่อไปนี้

2.2.1 การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการแสวงหาปัจจัยยังชีพที่ทะเลาะ

(ศาสนานอญ์มาตี)

การแสวงหาปัจจัยยังชีพในการดำเนินชีวิตบนโลกนี้ถือเป็นหลักพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะทุกชีวิตนั้นมีความต้องการทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภคในการดำเนินชีวิตของตน(ทงศักดี หมาดทัง, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 181) ดังนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ
إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴾

(النحل: ๑๑๔)

ความว่า “พวกเจ้าจงบริโภคนสิ่งที่อัลลอฮฺทรงประทานปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้า ซึ่งเป็นที่อนุมัติที่ดี และพวกเจ้าจงขอขอบคุณต่อความโปรดปรานของอัลลอฮฺ หากพวกเจ้าเคารพภักดีเฉพาะพระองค์เท่านั้น”

(อันนะหฺลุ : 114)

จากอายะฮฺข้างต้น อัลลอฮฺ ﷻ ได้สั่งใช้ให้บริโภคนสิ่งที่พระองค์ทรงประทานให้จากปัจจัยยังชีพที่ทรงอนุมัติและมีทรงห้ามแก่พวกเจ้าทั้งหลาย และจงขอบคุณถึงความโปรดปรานของพระองค์จากสิ่งที่ถูกอนุมัติแก่พวกเจ้า และสิ่งอื่นๆจากสิ่งดังกล่าว หากพวกเจ้าเป็นผู้ที่ภักดีต่อพระองค์ ดังนั้นจงเชื่อฟังในคำสั่งใช้ของพระองค์ และละทิ้งในสิ่งที่พระองค์ทรงห้ามแก่พวกเจ้าทั้งหลาย (al-Tabariy, 2001 : 4/564) ดังนั้นการปฏิบัติในสิ่งที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงอนุมัติและงดเว้นสิ่งที่ต้องห้ามได้ถูกทำให้เป็นการทดสอบในเรื่องของการแสดงความจงรักภักดีต่ออัลลอฮฺ ﷻ บ่าวผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮฺ ﷻ นั้นจะบริโภคนสิ่งที่อนุมัติและสะอาดบริสุทธิ์ และจะแสดงความขอบคุณต่อพระองค์ เขาจะละเว้นจากสิ่งที่ต้องห้าม และสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์ด้วยการยอมรับอย่างแท้จริง (แมลาเนา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคฺดูดี, 2545 : 3/1176)

การแจ้งแก่บรรดาผู้ศรัทธาถึงการบริโภคนสิ่งที่พระองค์ทรงประทานให้ โดยให้จำแนกสิ่งที่หะลาลและสิ่งหะรอม พร้อมกับได้เตือนให้รำลึกอยู่เสมอว่าสิ่งที่พระองค์ได้ประทานเป็นปัจจัยยังชีพแก่พวกเขา พระองค์เท่านั้นเป็นผู้ประทานให้ และสิ่งดีๆ ที่เป็นปัจจัยยังชีพของพวกเขา พระองค์ทรงอนุมัติให้แก่พวกเขา เพื่อให้พวกเขามีความรู้สึกว่า พระองค์มิได้ห้ามพวกเขาในการบริโภคนสิ่งดีๆทั้งหลาย และเมื่อพระองค์ทรงห้ามสิ่งใดแก่พวกเขาแล้วก็พึงทราบเถิดว่าสิ่งนั้นไม่ดี มิใช่ว่าพระองค์ประสงค์ที่จะห้ามโดยปราศจากเหตุผล หรือต้องการจะทำความลำบากใจให้แก่พวกเขาก็หาไม่ ทั้งๆ ที่พระองค์ก็ได้ประทานปัจจัยยังชีพแก่พวกเขาอย่างล้นเหลืออยู่แล้ว และพระองค์ยังได้ชี้แนะพวกเขาให้ขอบพระคุณ หากพวกเขาปรารถนาที่จะเคารพภักดีต่อพระองค์โดยปราศจากสิ่งคู่เคียงใดๆ ฉะนั้นให้พวกเขาทราบไว้ด้วยว่า การขอบคุณนั้นเป็นอิบาเดฮฺเป็นการภักดีต่อพระองค์ และเป็นความโปรดปรานที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงพอพระทัยต่อปวงบ่าวของพระองค์ (อัลอิศลาหฺ สماعيل บางกอกน้อย, 2558: 4361) ดังที่กล่าวมานั้น มนุษย์ย่อมมีความจำเป็นในการอุปโภคและบริโภค ดังนั้นการประกอบอาชีพเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพถือเป็นหน้าที่ในการแสวงหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวจำเป็นต้องรับผิดชอบสมาชิกภายในบ้านของตน และการแสวงหาปัจจัยยังชีพนั้นอัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ
وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

(الجمعة: ١٠)

ความว่า “ต่อเมื่อการละหมาดได้สิ้นสุดลงแล้ว ก็จงแยกย้ายกัน
ไปตามแผ่นดิน และจงแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์
และจงรำลึกถึงอัลลอฮ์ให้มาก ๆ เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับชัยชนะ”

(อัลอุมมะฮฺ : 10)

จากอายะฮ์ข้างต้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้อนุญาตแก่ผู้ศรัทธาทั้งหลายเมื่อสิ้นสุดจากการ
ละหมาดวันศุกร์ ให้แยกย้ายกันไปในพื้นที่แผ่นดิน เพื่อแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ
จากปัจจัยยังชีพ ดังนั้นผู้ใดประสงค์ที่จะออกไปแสวงหา ก็เป็นที่อนุมัติ และผู้ใดที่ประสงค์จะนั่งอยู่
ต่อ ก็เป็นที่อนุมัติเช่นกัน (al-Tabariy, 2001 : 7/296) เนื่องจากก่อนอายะฮ์นี้ได้มีคำสั่งให้ยุติธุรกิจ
การค้าทุกอย่างทันทีที่ได้ยินเสียงประกาศเรียกร้องให้ไปละหมาดวันศุกร์ ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นจากการ
ละหมาด ก็เป็นที่อนุญาตให้มุสลิมได้ประกอบอาชีพ ค้าขาย และทำธุรกิจต่างๆ ได้ (เมอลานา ซัยยิด
อบุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 7/3011)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการแสวงหาปัจจัยยังชีพถือเป็นการแสวงหาพระเมตตาปราณี
จากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในหน้าแผ่นดิน มิใช่เพียงแต่การประกอบอาชีพอย่างเดียว แต่ละทิ้งการ
แสวงหาปัจจัยยังชีพนั้นไม่ใช่จุดหมายของศาสนา ในขณะที่เดียวกันการประกอบอาชีพก็ยังสามารถ
รำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ได้ ด้วยการทามาหากินในหนทางที่ดี บริสุทธ์ ไม่ประกอบอาชีพที่ฝ่าฝืน
ต่อบทบัญญัติทางศาสนา หากมุสลิมปฏิบัติได้เช่นนี้ก็ถือเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับมุสลิม
เองในการประกอบอาชีพบนโลกนี้ (ยะกู๊บบ ท้วมประถม, ม.ป.ป. : 2/224-225)

มีรายงานจากท่านมิกดาม رضي الله عنه ว่า ท่านเราะฮ์ลุส رضي الله عنه ได้กล่าวว่

((مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٢٠٧٢)

ความว่า “ผู้ใดผู้หนึ่งจะไม่รับประทานอาหารใดๆ ที่ประเสริฐ
ไปกว่าสิ่งที่เขาได้หามาด้วยการทำงานจากน้ำมือของตนเอง”

(al – Bukhariy, 1992: 2072)

และยังมีรายงานจากท่านอุมุรเราะฮ์ رضي الله عنه ว่า ท่านเราะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((لَا نَ يَخْتَطِبُ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ
أَحَدًا فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ))

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥ : ١٢١٧؛ وأبو داود، ١٩٩٠ : ١٦٤١)

ความว่า “การที่คนใดจากพวกท่านหาพินแล้วแบกขึ้นบนหลัง
เอาไปขายนั้นย่อมดีกว่าการที่ยิวขอจากผู้อื่น ซึ่งเขาอาจให้หรือ
ไม่ให้ก็ได้”

(al-Tirmidhi, 1975: 1217; Abu Dawud, 1990 : 1641)

จากตัวบทอัลอะหะดีษทั้งสองข้างต้นนี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าท่าน
เราะฮ์ رضي الله عنه ได้แจ้งถึงความประเสริฐของการประกอบอาชีพ และยังสนับสนุนให้ประกอบอาชีพ
อย่างสุจริต ดังนั้นการทำงานเพื่อหาเลี้ยงชีพนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่มีเกียรติ เพราะเป็นการเลี่ยงจากการ
ขอรทานผู้อื่นและยังทำให้เกิดความต่ำต้อยในสังคม แม้จะเป็นเพียงการประกอบอาชีพแบกพินขาย
ก็ตาม ซึ่งการมีอาชีพในการดำเนินชีวิตนั้นย่อมเป็นการมั่นคงต่อตนเองและครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า มุสลิมต้องมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเรื่องของการประกอบ
อาชีพตามที่ตนถนัด แสวงหาปัจจัยยังชีพด้วยการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น
การเกษตร การค้าขาย การประดิษฐ์หัตถกรรม หรืออุตสาหกรรม หรือทำงานบริษัท สถาน
ประกอบการ องค์กร หรือรับราชการ ครอบครัวยุคใหม่ที่มีการประกอบอาชีพนั้น ไม่ใช่สิ่งต้องห้าม หรือ
มีส่วนเกี่ยวพันต่อสิ่งต้องห้าม ต้องเป็นอาชีพหรืองานที่ศาสนาอนุมัติให้กระทำได้และถูกต้อง
ตามกฎหมายของบ้านเมือง สำหรับกรณีนี้ต้องเป็นกฎหมายที่ไม่ขัดต่อศาสนบัญญัติอิสลามอีกด้วย
เช่น การขายลอตเตอรี่ การขายสุรา การเลี้ยงสุกร การเปิดบ่อนที่มีใบอนุญาต และการทำธุรกิจสถาน
บริการเรียมย์ตลอดจนการทำธุรกรรมที่มี ดอกเบี้ย ซึ่งมุสลิมไม่สามารถกระทำได้ถึงแม้จะถูกต้อง
ตามกฎหมายของบ้านเมืองก็ตาม(วิศรุต เลาะวิถี, 2562 : 133) เมื่อมุสลิมมีความเข้าใจดังที่กล่าวมา
ทั้งหมดแล้ว การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพแสวงหาปัจจัยในการดำเนินชีวิตถือเป็น
หน้าที่ของมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าครอบครัวซึ่งต้องรับผิดชอบสมาชิกภายในบ้าน
และผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของตน และการประกอบอาชีพนั้นยังมีแบบอย่างมาจากท่านเราะฮ์ رضي الله عنه
ซึ่งท่านเองประกอบอาชีพด้านการค้าขาย คุมกองคาราวานบรรทุกสินค้าออกไปขายยังดินแดนต่างๆ
และบรรดาอัครสาวก رضي الله عنهم ทั้งหลายทุกท่านต่างก็มีการประกอบอาชีพด้วยกันทั้งนั้น ถือว่าปัจจัย
ยังชีพที่ได้มาจากน้ำพักน้ำแรงของตน ย่อมมีศักดิ์ศรี มีความสิริมงคลยิ่งเป็นอย่างยิ่ง และยังทำให้

เกิดการสำนึกขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในเรื่องของการประทานปัจจัยยังชีพจากพระองค์และเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตอีกด้วย(ยะกูบ ท้วมประถม, ม.ป.ป. : 3/168-169)

2.2.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการครองตนด้วยความพอเพียง

ความพอเพียง หรือเพียงพอ เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกัน หมายถึง ได้เท่าที่ต้องการ หรือได้เท่าที่ประมาณไว้หรือ เหมาะควรในระดับปานกลาง ดังนั้นความหมายโดยรวมของคำว่า “พอเพียง” จึงมีนัยบ่งชี้ที่อยู่ในกรอบหลักการของอิสลาม(วิศรุต เลาะวิถิ, 2562 : 131) ซึ่งความพอเพียงเป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างความสมถะและความพอใจ โดยเป็นที่รับรู้ร่วมกันในทางภาษา และคำว่าพอเพียงยังหมายถึง การพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่และยอมรับต่อสิ่งที่ตนได้รับยังมีความสุขใจ (Ibrahim bin Muhamad al-Haqil, 2008 : 3) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا كَتَبْنَا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا كَتَبْنَا وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴾

(النساء: ๓๒)

ความว่า “และจงอย่าปรารถนาในสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้แก่บางคนในหมู่พวกเจ้าเหนือกว่าอีกบางคน สำหรับผู้ชายนั้นมีส่วนได้รับจากสิ่งที่พวกเขาได้ขวนขวายไว้ และสำหรับหญิงนั้นก็มีส่วนได้รับจากสิ่งที่พวกนางได้ขวนขวายไว้ และพวกเจ้าจงขอต่ออัลลอฮ์เถิด จากความกรุณาของพระองค์แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรอบรู้ในทุกสิ่งทุกอย่าง”

(อันนิสาอู : 32)

จากอายะฮ์ข้างต้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้สั่งห้ามมิให้ปรารถนาในสิ่งที่พระองค์ได้ทรงให้แก่บางคนในหมู่พวกเจ้าเหนือกว่าอีกบางคนนั้นหมายถึง อย่าได้โลภมากในสิ่งที่พระองค์ได้ประทานให้กับบุคคลอื่น เนื่องจากความปรารถนาในความโลภนั้นทำให้พวกเขา เกิดความอิจฉาริษยาและกดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกันได้(al-Tabariy, 2001 : 2/448) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้คำสั่งทางด้านศีลธรรมที่มีความสำคัญมาก ซึ่งถ้าหากว่าคำสั่งนี้ได้รับการปฏิบัติ ก็จะนำมาซึ่งความสันติ ความพอเพียง ความพอใจ ในชีวิตทางสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบัน โดยพระองค์ได้สอนให้ผู้คนมิให้อิจฉาและอยากได้สิ่งที่คนอื่นมีอยู่ เพราะพระองค์มิได้ทรงสร้างคนทุกคนมาให้เหมือนกันหมด หากไม่

เข้าใจเรื่องความแตกต่างก็จะขาดคุณภาพชีวิต ชีวิตก็อาจจะมืดมน พระองค์ย่อมรู้ดีในทุกสิ่ง ทรงสร้างบางคนให้มีความสุข บางคนมีความน่าเกลียด บางคนมีเสียงไพเราะ ในขณะที่บางคนมีเสียงกระด้าง บางคนมีร่างกายที่แข็งแรงในขณะที่บางคนมีร่างกายที่อ่อนแอ บางคนพระองค์ก็ทรงให้มีความคิดและจิตใจดีกว่าอีกบางคน บางคนร่ำรวยในขณะที่อีกคนหนึ่งพระองค์ทรงให้เขายากจน หากทุกคนมีความเข้าใจความแตกต่างในสังขารของมนุษย์นี้ เนื่องจากความต่างต่างนั้น ได้ถูกวางบนพื้นฐานแห่งวิทย์ปัญญาและความรู้ที่สมบูรณ์คือเหตุผลที่ว่าทำไมความปั่นป่วนวุ่นวายได้เกิดขึ้น ทำให้ผู้คนขาดคุณภาพชีวิตด้านความพอเพียงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ เมื่อใดก็ตามที่ผู้คนพยายามจะซ้ำเติมความแตกต่างเหล่านี้หรือไม่ก็พยายามที่จะไปทำลายมันให้หมดไปโดยสิ้นเชิงจิตของมนุษย์ที่จะคิดอีกจากคนอื่น เพราะเห็นคนอื่นเหนือกว่าตนนั้นก็ได้ออกให้เกิดการริษยา การแข่งขันชิงดีชิงเด่น การเป็นศัตรูกันอย่างเอาเป็นเอาตาย และการต่อสู้ทางชนชั้น คนที่ได้รับความเจ็บปวดจากการไม่มีก็พยายามที่จะแย่งชิงสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ มีทรงประทานให้แก่เขาโดยวิธีการที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นพระองค์จึงได้แนะนำบรรดามุสลิมให้หลีกเลี่ยงความคิดความรู้สึกเช่นนั้น และให้ออกห่างจากการอิจฉาคนอื่น ด้วยความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ มีความพอเพียงในจิตใจของตน พร้อมทั้งวิงวอนขอพรต่อพระองค์ และให้มั่นใจว่าแต่ละคนจะได้รับส่วนแบ่งที่แต่ละคนควรจะได้รับตามที่แต่ละคนได้ขวนขวายไว้(เมกาลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 1/343)

นอกจากนี้แล้วการสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นแก่มุสลิมนั้นยังมีคำสอนจากอัลหะดีษ ซึ่งมีรายงานจากท่านอับูฮุร็อยเราะฮ์ ﷺ ว่า ท่านเราะฮ์ลุส ﷺ ได้กล่าวว่า

((لَيْسَ الْغِنَىٰ عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلَكِنَّ الْغِنَىٰ غِنَى النَّفْسِ.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٦٤٤٦)

ความว่า “ความร่ำรวยไม่ใช่การมีทรัพย์สินอย่างมากมาย แต่ทว่าความร่ำรวยนั้น คือความพึงพอใจ”

(al – Bukhariy, 1992: 6446)

จากอัลหะดีษข้างต้นท่านเราะฮ์ลุส ﷺ สอนให้มุสลิมมีความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ และความหมายของความร่ำรวยที่ถูกสรรเสริญนั้น คือความร่ำรวยทางด้านจิตใจ ความอึดอัดภายในใจ ไม่มีความโลภมาก มีความพอเพียง ไม่ใช่ร่ำรวยเนื่องจากการมีทรัพย์สินอย่างมากมาย พร้อมกับความปรารถนาอยากได้เพิ่มเติมที่ไม่รู้จักพอ เพราะผู้ที่ต้องการเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องด้วยความโลภนั้นย่อมไม่พอใจกับสิ่งที่ตนมีอยู่อย่างแน่นอน ดังนั้นจึงไม่ใช่ผู้ที่มีความร่ำรวยอย่างแท้จริง(Amin bin Abdullah al-Shaqawi, 2011 : 2)

และยังมีรายงานจากท่านอับดุลอะฮ์ดี อัลคุดรีย์ رضي الله عنه ว่า ท่านเราะสูล صلی الله علیه و آله ได้กล่าวว่า

((وَمَنْ يَسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللَّهُ ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ١٤٢٧)

ความว่า “ผู้ใดแสวงหาความเรียบง่าย อัลลอฮ์จะทรงให้เขามีความเรียบง่าย และผู้ใดแสวงหาความพอเพียง อัลลอฮ์จะทรงให้เขามีความพอเพียง”

(al – Bukhariy, 1992: 1427)

จากอัลอะหะดีษข้างต้นนี้บ่งบอกให้รู้ว่าท่านเราะสูล صلی الله علیه و آله ได้แจ้งว่า อัลลอฮ์ عز وجل นั้นทรงประทานความเรียบง่ายและความพอเพียงแก่ผู้ที่ปราศนา ดังนั้นความพอเพียงคือสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุข และดับความปรารถนาอันไร้ขอบเขตอย่างไม่สิ้นสุดได้อย่างแท้จริง ท่านอิบน์ ญะริร رضي الله عنه กล่าวว่า มนุษย์เมื่อเห็นผู้ที่มีความประเสริฐเหนือกว่าตนในเรื่องของโลกนี้จิตใจย่อมปรารถนาต่อสิ่งนั้น โดยมองว่าความโปรดปรานของอัลลอฮ์ عز وجل ที่ตนเองมีอยู่นั้นน้อย ต้องการได้เพิ่มเติมเพื่อบรรลุสู่สิ่งนั้น หรือได้รับสิ่งที่ใกล้เคียงกัน นี่คือนิสัยที่เกิดขึ้นในหมู่ผู้คนทั่วไป แต่หากเขามองดูผู้ที่ต่ำกว่าตนในเรื่องของโลกนี้ ความโปรดปรานของอัลลอฮ์ عز وجل ที่มีต่อเขาย่อมปรากฏชัดขึ้นทำให้เขาขอบคุณต่อความโปรดปรานนั้น นอบน้อมและทำความดีเพื่อพระองค์ (Amin bin Abdullah al-Shaqawi, 2011 : 3)

ความพอเพียงตามคำสอนอิสลามคือคุณธรรมอันดีงามและมีความสำคัญสำหรับมนุษยชาติในยุคใหม่เป็นอย่างยิ่ง โดยสัญญาชาติญาณแล้ว มนุษย์ทุกคนมีความต้องการความสงบสุขและความสะดวกสบาย และหนึ่งในสิ่งที่จะทำให้บรรลุในเรื่องนี้คือ คุณลักษณะทางด้านจริยธรรม ได้แก่ ความรู้สึกพอเพียงในสิ่งที่ตนมีอยู่ (วิศรุต เลาะวิถี, 2562 : 135)

ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการครองตนด้วยความพอเพียง มุสลิมจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้จากหลักคำสอนของอิสลามแล้วนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตจริง ด้วยความพอดี ดำรงตนอยู่ในทางสายกลาง ซึ่งเหล่าบรรดาเศาะหาบะฮ์ رضي الله عنهم ได้ดำรงตนด้วยความพอเพียง ท่านอุมัร رضي الله عنه กล่าวว่า : “ความละโมภนั้นคือความยากจน การไม่คาดหวังคือความร่ำรวยแท้จริงแล้วใครที่หมดหวังจากสิ่งที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของคนอื่นเขายอมเพียงพอ (ไม่ต้องการ) จากพวกเขา” ความพึงพอใจคือคลังทรัพย์อันยิ่งใหญ่ เป็นสัญลักษณ์หนึ่งจากสัญลักษณ์แห่งความเข้มแข็ง ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “ความพึงพอใจคือคลังที่ไม่มีวันเสียหาย” ท่านอะลี อิบน์ อับิฏออลิบ رضي الله عنه กล่าวว่า : “ความเข้มแข็ง คือความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ عز وجل การปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกประทานลงมา

ความพึงพอใจต่อสิ่งที่มีน้อยนิด และการเตรียมความพร้อมเพื่อวันแห่งการกลับไป” (Amin bin Abdullah al-Shaqawi, 2011 : 4) จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการครองตนด้วยความพอเพียงมุสลิมควรปฏิบัติดังนี้

1. รู้จักพอเพียงในอำนาจ บารมีที่ได้สะสมความดีไว้จนคนยกย่องนับถือ ไม่ใช่กระสันอยากได้ ตำแหน่งอำนาจ โดยการกว้านซื้อด้วยเงินทอง หรือการบังคับขู่เข็ญ หรือการรวมกลุ่มประท้วง
2. รู้จักพอเพียงในวิถีของการทำมาหากิน ตามความสามารถที่ตนมีใครที่มีความสามารถมากก็จงต่อสู้ดิ้นรนและใช้ความสามารถในหนทางที่ถูกต้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินที่สุจริต และแบ่งปันช่วยเหลือบุคคลที่ด้อยกว่า
3. รู้จักพอเพียงในคู่ครองที่ได้ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ด้วยความยุติธรรม นั่นคือบุคคลที่มีความยุติธรรมในทรัพย์สิน การแบ่งเวลา การให้ความสุขในครอบครัว และการให้ความยุติธรรมกับบุตรหลาน
4. รู้จักพอเพียงในชีวิต ความเป็นอยู่ มิได้อยากได้เหมือนคนอื่น เพราะจะมีส่วนทำให้ตนเองและครอบครัวเดือดร้อน และไม่มีความสุขในชีวิต
5. รู้จักพอเพียง ไม่ทะเยอทะยาน จนถึงกับไปทำร้ายผู้อื่นด้วยการอิจฉาริษยา นินทาว่าร้าย หรือถึงขั้นใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนเองต้องการจะครอบครอง

(วิศรุต เลาะวิถี, 2562 : 136-137)

เมื่อมุสลิมปฏิบัติตนด้วยความรู้จักพอเพียงทั้งประการนี้แล้ว โดยเริ่มต้นจากจิตใจที่ซื่อซบแต่สิ่งดีงามเป็นจิตภาพ และพยายามปลูกจิตสำนึกให้เข้าถึงแก่นแท้แห่งชีวิต เพื่อแสดงออกทางกายภาพที่สอดคล้องกันมาสู่การปฏิบัติรูปนอกก็จะเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตด้านความพอเพียงให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งมุสลิมจำเป็นต้องยึดแนวทางบทเรียนแห่งชีวิตของท่านเราะสูล ﷺ มาเป็นแบบอย่างแห่งความพอเพียง จากคำสอนและการปฏิบัติของท่านเราะสูล ﷺ มุสลิมก็จะพบกับแบบฉบับแห่งความพอเพียงอย่างแท้จริง

2.2.3 การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ

อิสลามได้มีหลักคำสอนเกี่ยวกับการบำบัดจิตใจและสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ ทำใจให้สงบ ทำใจให้เป็นสุขด้วยวิธีการเข้าหาพระเจ้า รำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าให้มากยิ่งขึ้น เป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ทำให้สภาวะทางจิตใจมีความเบิกบานและสงบลง ขณะเดียวกัน

ก็ช่วยขจัดความวิตกกังวลและความโศกเศร้าเสียใจไปด้วย(คารี บินอะหฺมัด, 2547: 24) ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾

(الرعد: 28)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธา และจิตใจของพวกเขาสงบด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ฟังทราบเถิด! ด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮฺเท่านั้น ทำให้จิตใจสงบ”

(อิร-เราะอฺดู : 28)

จากอายะฮ์ข้างต้น อัลลอฮฺ ﷻ ได้แจ้งถึงแนวทางที่ทำให้จิตใจสงบมีความสุขด้วยการรำลึกถึงพระองค์ บรรดาผู้ศรัทธา และจิตใจของพวกเขาสงบด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ นั้น หมายถึง การทำให้จิตใจของพวกเขาให้เป็นสถานที่แห่งการรองรับในการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ (al-Tabariy, 2001 : 4/423) และการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ ยังสามารถนำไปสู่การเพิ่มความยำเกรงต่อพระองค์และเกรงขามต่อความยิ่งใหญ่ของพระองค์ ในที่สุดก็จะนำไปสู่การยอมศิโรราบ และฟังฟังต่อพระองค์เพียงผู้เดียว นั่นย่อมเป็นเหตุแห่งการรอดพ้นจากไฟนรกและได้รับความสำเร็จในวิมานแห่งสวรรค์ ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุด การรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ อย่างสม่ำเสมอเป็นเครื่องหมายว่าถึงผูกพันกับพระองค์ ศรัทธาต่อพระองค์โดยไม่ตั้งภาคีใดๆ ซึ่งเป็นหัวใจของการศรัทธาที่จะนำไปสู่การยอมรับบทบัญญัติอื่นๆของพระองค์มาปฏิบัติใช้ และก่อให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิต ของมุสลิมอย่างเต็มเปี่ยม(ซูฟอัม อุษมาน, 2550 : 3)

นอกจากนี้แล้วท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้ส่งเสริมให้ทำการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ ให้มากๆเพราะจะทำให้จิตใจนั้นเป็นสุขและสงบยิ่งขึ้นดังที่มีรายงานจากท่านอับดุลเราะฮ์มาน ได้กล่าวไว้ว่า ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่า

((أَلَا أَنْتُمْ كُنْتُمْ بِخَيْرِ أَعْمَالِكُمْ، وَأَرْكَأَهَا عِنْدَ مَلِيكِكُمْ، وَأَرْفَعَهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ إِنْثَاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرَقِ، وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقُوا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوا أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوا أَعْنَاقَكُمْ؟ قَالُوا: بَلَى. قَالَ: ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى.))

(رواه الترمذي، 1970 : 3377)

ความว่า “เอาไหม ฉันจะบอกพวกท่านถึงงานที่ดีที่สุดของพวกท่าน และเป็นการขัดเกลาที่สะอาดที่สุด ณ ผู้ทรงกรรมสิทธิ์พวกท่าน และได้ลำดับชั้นสูงสุดของพวกท่าน และดีกับพวกท่านมากกว่าการบริจาคเป็นทองเป็นเงินเสียอีก และดีกับพวกท่านมากกว่าการออกไปเผชิญกับข้าศึกของพวกท่าน ที่ต่างฝ่ายต่างก็ห้าห้าพันคอกันและกัน? พวกเขาตอบว่า เอาสิ ท่านเราะสุลุลลอฮฺ ท่านตอบว่า คือ การรำลึกถึงอัลลอฮฺ ผู้ทรงสูงส่ง”

(al-Tirmidhi, 1975 : 3377)

จากอัลหะดีษข้างต้นท่านเราะสุลุลลอฮฺ ﷺ ได้แนะนำถึงงานที่ดีที่สุด ซึ่งทำให้จิตใจสะอาดและได้รับตำแหน่งที่สูงที่สุด นั่นคือการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งสิ่งดังกล่าวนั้นเป็นการสร้างความสงบและความสุขให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของมุสลิม ท่านอัศสะอฺดี ร.ฮ. ได้กล่าวว่าสาเหตุสำคัญยิ่งที่ทำให้เกิดความสงบทางใจและความเบิกบาน คือ การรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ เพราะการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ มีผลลบที่มหัศจรรย์อย่างมากในการนำความสุขและเบิกบานทางใจ พร้อมขจัดความเศร้าหมองและความทุกข์ระทมต่างๆ ได้(ฝ่ายเผยแผ่ศาสนาสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร, 2555 : 2)

ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม โดยการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ มุสลิมจะต้องเริ่มจากการปรับความรู้สึกภายในไปสู่การกระทำภายนอก ซึ่งจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการอิบาดะฮฺและประกอบคุณงามความดีต่างๆตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ในประเด็นนี้ท่านอิมามอัลฆอซาลี ร.ฮ. ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวทางแห่งความสุขไว้ 3 ประการด้วยกัน หากผู้ใดได้ปฏิบัติก็จะพบกับความสุข จะเป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งสิทธิแห่งความสุข เป็นผู้ที่มึเกียรติในวันอาคิเราะฮฺ แต่หากผู้ใดละเลยก็จะประสบกับความทุกข์ ซึ่ง 3 ประการนั้นมีดังต่อไปนี้

1. พลังแห่งความโกรธ
2. พลังแห่งอารมณ์
3. พลังแห่งความรู้

ดังนั้นทั้งสามประการนี้ต้องอยู่ในความเป็นกลางและสมดุล ความพอดีทำให้เกิดความสุข เพื่อไม่ให้เกิดทิวความรุนแรงของอารมณ์มากเกินไป จนกระทั่งทำให้มีความอ่อนแอ เป็นเหตุให้ตกอยู่ในความเสียหาย หรือไม่ควรมีความโกรธมากเกินไปจนกระทั่งนำไปสู่ความดีร้าย ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ตกอยู่ในความเสียหายเช่นกัน เมื่อพลังทั้งสองคือพลังแห่งความโกรธและพลังแห่ง

อารมณ์ มีความพอดีด้วยการชี้้นำของพลังแห่งความรู้ ดังนั้นพลังแห่งวิชาความรู้จึงนำไปสู่ทางนำ เช่นเดียวกัน ในเรื่องของความโกรธเมื่อมันได้ทวีคุณมันย่อมง่ายแก่การพิชิต และหากมันลดลง ความกระตือรือร้นในเรื่องศาสนาและคุณยาย่อมมลายี่สิ้น แต่หากมันมีความพอดี แน่นอนมันจะทำให้เกิดความอดทน ความกล้าหาญและวิทย์ปัญญา เช่นเดียวกันกับอารมณ์ ซึ่งหากมันทวีคุณขึ้น มันก็ย่อมทำให้เกิดความเลวและความชั่ว แต่หากมันลดลงมันจะทำให้เกิดความอ่อนแอ แต่หากมัน มีความพอดีก็จะก่อให้เกิดการห่างไกลจากความชั่วก่อให้เกิดความพอดี และมีความสมดุล ในการสร้างความสุขทางด้านจิตใจและสะท้อนไปยังร่างกายด้วยความสุขอย่างแท้จริง(al-Ghazaliy, 2019 : 11)

2.2.4 การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการปฏิบัติตามพระบัญชาของพระองค์นั้นเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีเยี่ยมสำหรับมุสลิม เป็นการกระจัดความทุกข์ทั้งปวง และเป็นการสร้างศรัทธาอันแน่วแน่ต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าด้วยหลัก ความเชื่อที่เด็ดขาด และความหวังอันสูงสุดที่จะได้พบกับพระองค์และผลแห่งการตอบแทน สรวงสวรรค์อันบรมสุขเป็นดินแดนแห่งความสุขตลอดกาล ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่มีจิตใจเป็นทุกข์ กระวนกระวายใจ เมื่อสิ่งที่ไม่สบอารมณ์เกิดขึ้นกับตนก็ไม่สามารถดับกิเลสได้ ทำให้สภาวะจิตใจ เต็มไปด้วยความรุ่มร้อน ดังนั้นอิสลามได้ระบุถึงสองสวรรค์ สองความสุขที่จะได้รับตั้งแต่โลกนี้คือ ความสุขทางจิตใจอันเปรียบดังสรวงสวรรค์แห่งโลก และสวรรค์ในโลกอาคิเราะฮ์ที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตอบแทนให้กับบ่าวของพระองค์ ที่มีความจงรักภักดีและแสวงหาความโปรดปรานจาก พระองค์(อัब्ดุลลาฮ์ บินอะหฺมัด, 2541 : 8) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿وَلِمَن حَافٍ مَّقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾

(الرحمن: ๔๖)

ความว่า “และสำหรับผู้ที่เกรงกลัวต่อตำแหน่งของพระเจ้าของเขา นั้น เขาจะได้รับสองสวรรค์”

(อิร-เราะหฺมาน : 46)

จากอายะฮ์ข้างต้น สำหรับผู้ที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ จากบ่าวของพระองค์ ด้วยการเกรงกลัวต่อตำแหน่งของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของเขา ดังนั้นเขาได้เชื่อฟังเคารพภักดีด้วยการ ปฏิบัติสิ่งที่เป็นพึงสุ และห่างไกลจากสิ่งที่เป็นความชั่วทั้งหลาย เขาจะได้รับสองสวรรค์ (al-Tabariy, 2001 : 7/190) ดังนั้นมุสลิมที่จะได้รับความโปรดปรานและความสุขที่แท้จริงคือผู้ที่

ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทำทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้และกลัวว่าจะต้องถูกสอบสวนในโลกอาคิเราะฮ์ ใครก็ตามที่มีความเชื่อเช่นนี้ก็จะหลีกเลี่ยงการทำตามอารมณ์ใฝ่ต่ำของตนเอง จะหลีกเลี่ยงการเดินทางตามทุกอย่างที่มีเดบอด แยกแยะระหว่างความจริงกับความเท็จ ความยุติธรรมกับความอยุติธรรม สิ่งที่น่าหวาดกลัวและสิ่งที่ต้องห้าม และจะไม่หันห่างออกไปจากการปฏิบัติตามคำบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ นี่คือเหตุผลที่แท้จริงสำหรับการตอบแทนที่จะได้รับ ส่วนคำว่า สองสวรรค์นั้น หมายถึงโลกทั้งหมดที่ผู้ทำความดีจะได้อยู่อาศัยนั้นถูกเรียกว่า สวนหรือสวรรค์ในโลกคุณยา ดังนั้นผู้ที่กระทำความดีทุกคนจะได้รับสองสวรรค์ทั้งในคุณยา และอาคิเราะฮ์ซึ่งถูกจัดไว้สำหรับเขา โดยเฉพาะ เขจะมีวังเป็นของตนเอง ซึ่งจะพำนักอยู่ในนั้นกับครอบครัวของเขา และมีคนเฝ้ารับใช้ เหมือนกับราชาคนหนึ่ง และในนั้นเขาจะได้รับทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการ(เมาลานา ชัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 7/2008)

จากเนื้อหาที่กล่าวมานั้น มุสลิมจะต้องมีการวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการได้รับทั้งสองสวรรค์ คือสวรรค์แห่งโลกคุณยาและสวรรค์ในโลกอาคิเราะฮ์ ก่อนที่มุสลิมจะได้รับสวรรค์ จำเป็นจะต้องรับรู้ว่าจะต้องรับรู้ว่าสวรรค์นั้นคืออะไร ในทำนองเดียวกันเมื่อต้องการหลีกเลี่ยงจากขุมนรก ก็จำเป็นต้องรับรู้ว่าจะต้องรับรู้ว่านรกนั้นคืออะไร สวรรค์เป็นดินแดนแห่งความสุข และความสุขใดหนอในโลกนี้จะเทียบเท่ากับความสุขทางใจ ฉะนั้นหากมุสลิมทำจิตใจให้เป็นสุขอยู่ตลอดเวลาด้วยการรำลึกและภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ พร้อมทั้งปฏิบัติตามแนวทางของท่านเราะสูล ﷺ ก็เท่ากับมุสลิมผู้นั้นได้เป็นชาวสวรรค์ในโลกคุณยานี้แล้ว ในขณะที่เดียวกันนรกคือดินแดนแห่งความทุกข์ และทุกข์ใดหนอในโลกนี้จะเทียบเท่ากับทุกข์ทางใจ เพราะฉะนั้นถ้าจิตใจของมุสลิมมีทุกข์แล้ว ก็เปรียบเสมือนว่ากำลังตกลงไปในขุมนรก ดังนั้นผู้ที่มีจิตใจที่เป็นทุกข์กังวลใจ เมื่อเกิดสิ่งที่ไม่สบายอารมณ์ แต่เมื่อมีความปิติยินดีเกิดขึ้นแก่เขา เขาก็จะไม่หึงยโส ทะนง โอ้อวด นั่นแหละอุปนิสัยของชาวนรก ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมให้ได้รับความโปรดปรานจากพระเจ้าด้วยผลตอบแทนแห่งสวรรค์ทั้งสองโลก มุสลิมจำเป็นต้องทำใจให้เป็นสุขอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้จะมีสิ่งที่ไม่สบายอารมณ์เกิดขึ้น ก็สามารถวางเฉยได้ อดทนรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อยู่ตลอดเวลา หากมีความโปรดปรานจากพระองค์หรือสิ่งที่ดีงามต่างๆ เกิดขึ้นแก่เขา เขาก็จะไม่หึงยโส โอ้อวด แต่จะเป็นผู้ที่รู้จักขอบเขตต่ออัลลอฮ์ ﷻ การมีสภาพจิตใจเช่นนี้แหละคือคุณลักษณะของชาวสวรรค์ที่จะได้รับตั้งแต่โลกคุณยานี้ และโลกอาคิเราะฮ์ต่อไป ด้วยความประสงค์ของอัลลอฮ์ ﷻ (อับดุลวาฮับ บินอะห์มัด, 2541 : 8-9)

2.3 เคล็ดลับต่างๆที่เสริมสร้างให้ชีวิตได้รับความสุข

การมีจิตใจที่สงบเต็มไปด้วยความสุข โดยปราศจากความโศกเศร้ากังวล เป็นสิ่งที่

มนุษย์ทุกคนปรารถนา เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเบิกบานในชีวิต ซึ่งดังกล่าวนั้นมีมูลเหตุที่มาจากหลักกรรมทางศาสนา และวิถีตามธรรมชาติ หรือการวางแผนลงมือปฏิบัติ ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นมีอาจที่จะเกิดขึ้นได้ เว้นแต่กับบรรดาผู้ศรัทธาเท่านั้น ส่วนคนอื่นๆอาจจะมิได้ก็เพียงบางด้าน พวกเขาอาจจะพบกับมูลเหตุบางอย่างผ่านความพยายามค้นหาจากบรรดาผู้มีปัญญา แต่ก็ต้องพลาดไปอีกหลายด้านที่มีประโยชน์ยิ่งกว่า มั่นคงกว่า ดีกว่า สำหรับชีวิตในโลกดุนยาและโลกอาคิเราะฮ์(Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 4) ดังนั้นเคล็ดลับต่างๆที่ทำให้ชีวิตได้รับความสุขนั้นมีมากมายทั้งจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ ดังนั้นจึงขออธิบายไว้ดังต่อไปนี้

2.3.1 สร้างศรัทธาและประกอบคุณงามความดีให้มั่นคง

สาเหตุหลักประการสำคัญที่สุด ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีคือการศรัทธาและประกอบคุณงามความดี ซึ่งบรรดาผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ที่ได้ศรัทธาอย่างถูกต้องจนส่งผลพวงให้เขาประกอบคุณงามความดี และช่วยปรับปรุงหัวใจ นิสัย ชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์นั้น พวกเขาจะต้องมีหลักการและแนวทาง ที่จะใช้ในการรับมือกับสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมูลเหตุแห่งความดีใจ ความอึดอึด หรือมูลเหตุแห่งความกังวล ความกลัวมอกกลุ่มใจ และความเศร้าโศก พวกเขาจะรับมือกับปัจจัยแห่งความสุขที่ตนชอบและปรารถนา ด้วยการยอมรับและขอบคุณ และใช้มันให้เกิดประโยชน์ เมื่อพวกเขาใช้ไปในด้านนี้ก็จะยังเกิดความภูมิใจ และมีความหวังแรงกล้าที่จะให้มันอยู่กับพวกเขาทุกๆ และเพิ่มพูนเป็นสิริมงคล พร้อมกับหวังที่จะได้รับผลบุญในฐานะผู้ขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ﷻ ที่ได้ประทานความสุขเหล่านั้นมา คุณูปการและสิริมงคลอันยิ่งใหญ่เหล่านี้ถึงแม้จะเป็นเพียงผลพวงในภายหลัง แต่กลับมีความสำคัญมากกว่าปัจจัยแห่งความสุขที่ตนได้รับมาแต่แรกเสียอีกด้วยซ้ำ ยามที่พวกเขาประสบกับสิ่งที่ไม่ปรารถนา อันตราย ความทุกข์ ความกลัวมอกกลุ่มใจ ก็จะเผชิญหน้ากับมันอย่างที่สุด เท่าที่สามารถจะรับมือได้ หรืออย่างน้อยก็พยายามลดความหนักหนาสาหัสให้เบาบางลง และอดทนอดกลั้นในกรณีที่ไม่สามารถจะรับมือหรือบรรเทาความสาหัสนั้นได้ ผลจากการเผชิญหน้ากับความทุกข์เหล่านั้น ทำให้พวกเขาได้รับประโยชน์เป็นการรับมือที่ให้คุณ ได้ประสบการณ์ชีวิต และความแข็งแกร่ง ใต้ออดทนและหวังในผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นอานิสงค์ยิ่งใหญ่ที่สามารถลดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเหล่านั้นให้เล็กลงได้ ความปลื้มปิติและความหวังที่ดีจะเข้ามาแทนที่ พร้อมๆ กับความหวังในความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ และผลตอบแทนของพระองค์(Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 5-6) ดังที่มีรายงานจากท่านศุฮัยบ رضي الله عنه ว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا
لِلْمُؤْمِنِ، إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءٌ شَكَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ
ضَرَّاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ.))
(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٢٩٩٩)

ความว่า “ช่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง สำหรับกิจการของผู้ศรัทธา
แท้จริง กิจการทั้งหมดของเขาล้วนเป็นความดี สิ่งนั้นไม่เกิดกับ
ผู้ใดนอกจากกับผู้ศรัทธาเท่านั้น หากมีความสุขมาประสบ เขา
ก็ขอบคุณต่ออัลลอฮ์ (นั่นก็) กลายเป็นความดีสำหรับเขา และ
หากมีทุกข์ภัยมาประสบ เขาก็อดทน (นั่นก็) กลายเป็นความดี
สำหรับเขา”

(Muslim, 1955 : 2999)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้ ได้แจ้งถึงความดีงามและผลจากการกระทำของผู้ศรัทธาจะ
เพิ่มทวีคูณในทุกด้านที่เขาได้ประสบ ไม่ว่าจะสิ่งที่สบายใจหรือสิ่งที่น่ารังเกียจ หากความสุขประสบ
แก่เขาก็รู้จักขอบคุณต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเมื่อความทุกข์มาประสบ เขาก็มีความอดทน ดังนั้นเมื่อ
มุสลิมปฏิบัติได้ตามหลักคำสอนนี้ แน่نونเขาก็จะได้ได้รับความสุขแห่งความศรัทธาภายในจิตใจ
ของเขาเองอย่างเต็มเปี่ยม

2.3.2 ทำดีต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งด้านคำพูดและการกระทำ

ส่วนหนึ่งจากปัจจัยที่ทำให้ความเศร้าโศก ความวิตกกังวล และความกระวน
กระวายมลายหายไป คือการทำดีต่อเพื่อนมนุษย์ไม่ว่าจะด้วยคำพูด การกระทำ หรือคุณประโยชน์
ต่างๆ ทั้งหมดนั้นเป็นความดีและกุศลทาน เป็นสาเหตุที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงให้รอดพ้นจากความวิตก
กังวลและความเศร้าโศกเสียใจเหมือนกัน ตามระดับสภาพของความดีที่แต่ละคนมี ที่ต่างกันก็คือ
ผู้ศรัทธาจะพิเศษและสมบูรณ์กว่า เนื่องจากการทำความดีของเขาเกิดมาจากก้นบึ้งของความบริสุทธิ์
ใจเพื่ออัลลอฮ์ มิได้หวังผลจากมนุษย์ อีกทั้งมาจากความปรารถนาที่จะได้รับผลตอบแทนอัน
ประเสริฐจากพระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้น อัลลอฮ์จะทรงประทานความง่ายดายให้แก่เขาในการทำดี
ต่อผู้อื่นตามที่เขาตั้งใจอยากจะได้ความดีมานั้น และพระองค์จะทรงปกป้องเขาให้รอดพ้นจากสิ่งที่
ไม่พึงประสงค์เพราะการที่เขาบริสุทธิ์ใจและหวังในผลบุญจากพระองค์ (Abd al-Rahman bin Nasir
al-Saedi, 2016 : 8) ดังคำยืนยันจากคำรัสของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿ لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۗ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾

(النساء: 114)

ความว่า “ไม่มีความดีใดๆ ในการพูดคุยซบอันมากมายของพวกเขา นอกจากผู้ที่ใช้ให้ทำทานหรือให้ทำสิ่งที่ดีงาม หรือให้ประนีประนอมระหว่างผู้คนเท่านั้น และผู้ใดกระทำความดีเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์แล้ว เราจะให้แก่เขา ซึ่งรางวัลอันใหญ่หลวง”

(อันนิสาอ : 114)

จากอาเยฮ์ข้างต้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้บอกว่า การงานทั้งหมดที่กล่าวมานี้หากผู้ใดปฏิบัติก็ล้วนเป็นความดีงามทั้งสิ้น ความดีประการหนึ่งย่อมผลิตหรือนำความดีอื่นซ้ำตามมาอีก รวมทั้งจะปกป้องให้รอดพ้นจากความชั่วได้ ผู้ศรัทธาที่กระทำความดีเพื่อหวังบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ก็จะประทานผลตอบแทนอันยิ่งใหญ่ให้แก่เขา และส่วนหนึ่งจากผลตอบแทนที่ว่านั้นก็คือ การมลายหายไปของความวิตกกังวล ความเศร้าโศก ความทุกข์ใจ และอื่นๆ ที่รุมเร้า (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 8)

2.3.3 ให้ทุ่มเทอยู่กับงานที่ดีและความรู้ที่เป็นประโยชน์

ปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยขจัดความกังวลอันเกิดจากอาการจิตวิตกกังวลกับสิ่งที่ก่อให้เกิดทุกข์บางอย่าง คือ การจดจ่อและพะวงอยู่กับงานใดงานหนึ่ง หรือศึกษาหาความรู้อะไรก็ตามที่เป็นประโยชน์ เพราะมันจะทำให้หัวใจเขาจดจ่ออยู่กับงานแทนที่จะเฝือมทุกข์กับความวิตกกังวลนั้น จนบางที่การยุ่งงานก็อาจจะเป็ผลทำให้เขาลืมสาเหตุต่างๆ ที่เป็นต้นตอของความวิตกกังวลจนหมดสิ้น ทำให้ชีวิตเขามีความสุขใจและเพิ่มความกระฉับกระเฉงให้กับตัวเองแทน ปัจจัยในข้อนี้ก็เกิดขึ้นได้ทั้งกับผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และคนอื่นๆ ทั่วไป แต่ผู้ศรัทธาจะโดดเด่นกว่าเนื่องจากความศรัทธา ความบริสุทธิ์ใจ และความคาดหวังในผลบุญจากการที่เขาพะวงอยู่กับความรู้ที่ตนศึกษาเรียนรู้หรือนำไปสอนผู้อื่น และการที่ได้ทำความดีตามที่เขาได้เรียนรู้มา หากสิ่งที่เขาทำอยู่เป็นเรื่อง อิบาเดฮ์ เขาก็จะได้รับผลบุญในฐานะที่มันเป็นอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ แต่หากสิ่งที่ทำอยู่เป็นเรื่องทางโลกหรือประเพณีปฏิบัติต่างๆ ไป เขาก็จะกำหนดเจตนาที่ดีและตั้งใจว่าทำลงไปเพื่อให้มันช่วยเขาในการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยเหตุดังกล่าว มันจะส่งผลอย่างดีมากในการขจัด

ความวิตกกังวลและความเศร้าโศกเสียใจ ก็มากขึ้นแล้วที่มนุษย์ถูกทดสอบด้วยความวิตกกังวลและจมปลักอยู่กับความเศร้าโศก จนทำให้โรคร้ายต่างๆ มารุมเร้าเขา สุดท้าย ยากนานวิเศษที่ดีที่สุดในการรักษาอาการดังกล่าวก็คือ การที่เขาล้มสาเหตุที่เคยทำให้วิตกกังวลหรือเศร้าโศกเสียใจ แล้วไปมุ่งมั่นเอาใจใส่และยุ่งง่วนอยู่กับงานของตัวเองที่ต้องรับผิดชอบ อนึ่ง งานที่ทำนั้นควรจะต้องเป็นงานที่เขาชอบและรัก เพราะนั่นย่อมจะมีผลมากกว่าในการเยียวยาและบรรลุดังเป้าหมายอันเป็นประโยชน์ (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 8-9)

2.3.4 ทুমเทให้ปัจจุบัน ไม่กังวลกับอนาคตและไม่เสียใจกับอดีต

ประการหนึ่งที่จะช่วยขจัดความวิตกกังวลได้ คือ การให้ความสำคัญต่องานที่กำลังทำอยู่ ณ วันนี้ ไม่ต้องคอยกังวลกับเรื่องในอนาคต และไม่ต้องมานั่งเสียใจกับสิ่งที่ผ่านมาในอดีต ด้วยเหตุนี้ผู้ที่เป็นบ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ นั้นจะต้องอยู่กับปัจจุบัน รวบรวมสมาธิ ทุมเทความพยายามให้กับการปรับปรุงแก้ไขวันนี้และปัจจุบันของเขาให้ดี เพราะการทุมเทจิตใจให้กับปัจจุบันจะส่งผลสัมฤทธิ์ให้งานต่างๆ เกิดความสมบูรณ์ และทำให้เขาได้ผ่อนคลายจากความเศร้าโศกกังวล มีรายงานจากท่านอับดูรอฮฺเราะฮ์ ﷺ เล่าว่าท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((اِحْرَصْ عَلَىٰ مَا يَنْفَعُكَ، وَاسْتَعِزْ بِاللَّهِ وَلَا تَعْجِزْ، وَإِذَا أَصَابَكَ شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَ كَذَا وَكَذَا، وَلَكِنْ قُلْ: قَدَّرَ اللَّهُ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ.))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٢٦٦٤)

ความว่า “จงมุ่งมั่นทุมเทแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ท่าน และจงขอความช่วยเหลือต่ออัลลอฮ์ และอย่าได้อ่อนแอ หากเกิดว่ามีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาประสบกับท่าน ท่านอย่าได้พูดว่า มาตรฐาน หากว่าฉันทำอย่างนี้ มันคงจะเป็นอย่างนั้น แต่จงพูดว่า อัลลอฮ์ทรงกำหนดไว้แล้ว และสิ่งที่ทรงประสงค์ก็จะทรงให้มันเป็นไปตามนั้น แท้จริงคำว่า มาตรฐาน หากว่า นั่นเป็นการเปิดประตูให้แก่งานของชัยฏอน”

(Muslim, 1955 : 2664)

จากอัลหะดีษบทนี้ จะพบว่าท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้รวบรวมระหว่าง การมุ่งมั่นจริงจังแสวงหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ในทุกสภาพ รวมถึงการขอความช่วยเหลือต่ออัลลอฮ์ ﷻ ไม่ยอม

ข้อที่ข่มขู่คือความเกียจคร้านที่เป็นโทษ ควบคู่กับการยอมรับต่อสิ่งที่เกิดขึ้นผ่านมาแล้ว และยอมจำนนต่อกฎสภาพการณ์ของอัลลอฮฺ ﷻ ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้แบ่งงานออกเป็น 2 ประเภท อันได้แก่

ประเภทแรก คือการทำงานที่มนุษย์สามารถใช้ความพยายามเพื่อให้บรรลุมาทั้งหมด หรือบรรลุบางส่วนที่สามารถจะเป็นไปได้ หรือสามารถจัดมันออกไปได้ทั้งหมด หรือสามารถลดปริมาณให้เบาบางลงได้บ้าง ประเภทนี้ขึ้นอยู่กับความพยายามของมนุษย์เองและการขอความช่วยเหลือจากอัลลอฮฺ ﷻ

ประเภทที่สอง การงานที่ไม่มีมนุษย์ไม่มีความสามารถจะกระทำการอันใดได้เลย ประเภทนี้ เขาจะต้องยอมรับอย่างสงบ พอใจ และยอมจำนน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ไม่เป็นที่สงสัยอันใดเลย แท้จริงการปฏิบัติตามหลักการข้อนี้เป็นมูลเหตุแห่งความสุข และทำลายความเศร้าโศกเสียใจให้หมดไปได้ (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 9-10)

2.3.5 รำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ ให้มากๆ

การรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ ให้มากๆ รำลึกถึงพระองค์อยู่เป็นเนืองนิตย์ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากอันจะทำให้จิตใจมีความเปี่ยมสุข เบิกบาน และมีความสงบนิ่งอย่างน่ามหัศจรรย์ จะทำให้มีสมาธิ ไม่อ่อนไหว และในขณะเดียวกันก็จะทำให้ความเศร้าโศกเสียใจ ความวิตกกังวลจางหายไปอีก (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 10)

2.3.6 พุดถึงความโปรดปรานของอัลลอฮฺ ﷻ อย่างสม่ำเสมอ

การพุดถึงความโปรดปรานของอัลลอฮฺ ﷻ ก็เช่นเดียวกัน ทั้งที่เห็นได้ชัดเจนหรือ ชุกซ่อนอยู่ เพราะการสำนึกและพุดถึงความโปรดปรานของอัลลอฮฺ ﷻ นั้น เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่พระองค์จะช่วยขจัดความเศร้าโศก เสียใจหรือความกังวลใจให้หมดไป และยังกระตุ้นให้มนุษย์ได้ขอบคุณ ซึ่งเป็นสถานะอิบาอะฮฺขั้นสูงสุด แม้ว่าเขาจะอยู่ในสภาพที่ยากจนขัดสน ป่วยไข้ ทูพพลภาพ หรือต้องทนทุกข์ทรมานด้วยการทดสอบอื่นๆ แต่เมื่อเขาได้เปรียบเทียบระหว่างความโปรดปรานของอัลลอฮฺที่มีมากมายจนไม่สามารถคำนวณนับได้ กับการโดนทดสอบด้วยสิ่งไม่พึงประสงค์บางอย่างเพียงน้อยนิด ก็จะพบว่าสิ่งที่ตนไม่ปรารถนานั้นแทบจะไม่สามารถเอามาเปรียบเทียบกับความโปรดปรานที่ตนมีอยู่ได้เลย ยิ่งกว่านั้น เมื่ออัลลอฮฺ ﷻ ได้ทดสอบบ่าวกับสิ่งที่ไม่ชอบหรือกับความทุกข์ต่างๆ เหล่านั้น ถ้าเขาได้ใช้ความอดทน ยอมรับและจำนนในบททดสอบของอัลลอฮฺ ﷻ ความรุนแรงของมันก็จะกลายเป็นเรื่องเบา ความหนักหนา

จะทุเลาลง และการที่มนุษย์ได้พิจารณาผลบุญของบททดสอบพร้อมกับการอดทนและยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น จะทำให้เขาทิ้งเรื่องต่างๆ ที่ขึ้นขมจนเหลือแต่ความหอมหวาน และความหอมหวานของผลบุญที่เขาได้รับจะทำให้เขาหลงลืมความขื่นขมจากการต้องอดทนต่อบททดสอบเหล่านั้น (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 10-11)

2.3.7 ให้ฐานะของคนทีล้ามากกว่า

อีกประการหนึ่งสิ่งที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการจัดความ โศกเศร้าเสียใจ หรือความวิตกกังวล คือการนำคำชี้แนะของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังที่มีปรากฏในอัลหะดีษซึ่งมีรายงานจากท่านอบูสุรอรเราะฮ์ ﷺ ได้เล่าว่าท่านเราะฮ์สุลูลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวไว้ว่า

((انظروا إلى من هو أسفل منكم ، ولا تنظروا إلى من هو فوقكم ؛
فإنه أجدُر أن لا تزددوا نعمة الله تعالى عليكم .))

(رواه مسلم ، 1955 : 2963)

ความว่า “จงมองบุคคลที่มีฐานะด้อยกว่าท่าน อย่าได้มองบุคคลที่มีฐานะสูงกว่าท่าน เพราะวิธีนี้จะทำให้ท่านไม่ดูถูกความโปรดปรานของอัลลอฮ์ที่ประทานให้กับพวกท่าน”

(Muslim, 1955 : 2963)

จากอัลหะดีษข้างต้นแท้จริง เมื่อมุสลิมได้พิจารณาจุดตรงจุดนี้ หรือเอาความคิดความรู้สึกนี้มาวางไว้ตรงหน้า เขาจะพบว่าตัวเองยังมีอะไรที่เหนือกว่าคนอื่นอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพ บัจจัยยังชีพ หรืออื่นๆ ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพอย่างไรก็ตามที่ เมื่อคิดได้ดังนั้น ก็จะทำให้ความเศร้าโศกเสียใจและความวิตกกังวลมลายหายไป ความสุขสดชื่นจะคืนกลับมา จะขอบคุณและสำนึกหวงแหนต่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ได้ประทานให้แก่เขาอย่างสูงส่งเหนือกว่าคนอื่นๆ อีกมากมาย ทุกครั้งเมื่อมุสลิมพิจารณาใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งถึงความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งที่เปิดเผยชัดเจนและซุกซ่อนเร้นลับ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนาและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตในโลกนี้ เขาจะพบว่าอัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานสิ่งที่ดีงามให้กับเขาอย่างมากมายมหาศาล และทั้งยังปกป้องเขาจากความชั่วร้ายนานัปการ และไม่เป็นที่สงสัยอีกว่าความรู้สึกแบบนี้จะช่วยขจัดความ โศกเศร้าและความกังวลให้หมดไปได้ และทำให้เกิดความรู้สึกยินดีและสบายใจเข้ามาแทน (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 11)

2.3.8 ขจัดสาเหตุและต้นตอที่นำไปสู่ความวิตกกังวล

ปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดความสุขและหมดความเศร้าหมอง นั่นคือ การพยายามขจัดสาเหตุที่นำไปสู่ความวิตก และพยายามหาปัจจัยที่ส่งเสริมให้ได้รับความสุขสถาพร วิธีของมันก็คือให้ลืมสิ่งเลวร้ายที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งมันไม่สามารถหวนคืนมาได้อีก และรู้ดีว่าการหมกมุ่นครุ่นคิดอยู่กับอดีตเหล่านั้นเป็นเรื่องที่ป่วยการและไร้ประโยชน์ เป็นความโง่เง่าและวิกลจริต ดังนั้น จงต่อสู้ข่มหัวใจตัวเองไม่ให้คิดถึงเรื่องพวกนั้นอีก และต้องอดกลั้นข่มหัวใจอย่าให้กังวลกับสิ่งที่จะเจอในอนาคตด้วย ซึ่งมักจะเป็นเรื่องคาดเดาเกี่ยวกับความยากจน ความหวาดกลัว หรือเรื่องไม่พึงปรารถนาอื่นๆ ที่ตัวเองตื่นตระหนกไปล่วงหน้าแล้วในชีวิตอนาคต ดังนั้นต้องตระหนักว่าเรื่องราวในอนาคตเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหยั่งรู้ได้ ว่าอะไรจะดีหรืออะไรจะชั่ว อะไรเป็นความดีที่ชื่นชอบ อะไรเป็นสิ่งที่ปรารถนา หรืออะไรที่จะเป็นความเจ็บปวดครวคร้าว ให้รู้ว่าทุกเรื่องอยู่ในพระหัตถ์ของอัลลอฮ์ผู้ทรงเกรียงไกรและปรีชาญาณ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับมือของมนุษย์แต่ประการใด มนุษย์ผู้เป็นบ่าวทำได้เพียงแค่พยายามเพื่อแสวงหาความดีงามและขจัดทุกขภัยเท่านั้นเอง บ่าวต้องตระหนักว่า เมื่อเขาได้ขจัดความวิตกกังวลหมกมุ่นต่อเรื่องราวในอนาคตให้หมดไป แล้วมอบหมายต่อพระองค์ให้ปรับปรุงแก้ไข และเชื่อใจต่อการดูแลพระองค์ ถ้าเขาสามารถบริหารความรู้สึกลดลงได้เพียงนั้น ก็จะทำให้จิตใจของเขาสงบนิ่ง เยือกเย็น ในที่สุดความวิตกกังวล ความเศร้าหมองก็จะหมดไปจากตัวเขา (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 11-12)

2.3.9 ขอพรต่ออัลลอฮ์ ﷻ ให้ปรับปรุงทุกเรื่องทั้งในโลกุณยานี้และโลกอาคิเราะฮ์

อีกประการหนึ่งที่มีประโยชน์มากในการเฝ้ามองสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คือการวิงวอนขอพรต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งมีรายงานจากท่านอับูสุรอยเราะฮ์ ﷺ ได้เล่าว่าท่านเราะฮ์สุลุลลอฮ์ ﷺ ได้พำร่ขอต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นประจำว่า

((اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةٌ أَمْرِي، وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ
الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي، وَاجْعَلْ
الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَاجْعَلْ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ.))
(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٢٧٢٢)

ความว่า “โอ้อัลลอฮ์ ขอพระองค์ทรงปรับปรุงศาสนาอันเป็นที่ยึดมั่นของข้าพระองค์ ขอทรงปรับปรุงโลกุณยานันเป็นที่แห่งการมีชีวิตของข้าพระองค์ ขอทรงปรับปรุงอาคิเราะฮ์อันเป็นที่แห่งการกลับคืนของข้าพระองค์ ขอทรงให้การมีชีวิตเป็นการ

เพิ่มความดีแก่ข้าพระองค์ในทุกๆ เรื่อง และขอทรงให้การตาย
เป็นการพักผ่อนแก่ข้าพระองค์จากทุกสิ่งที่ชั่วร้าย”

(Muslim, 1955 : 2720)

จากอัลหะดีษนี้การขอพรจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยบทขอพรนี้ เพื่อให้ปรับปรุงแก้ไข
อนาคตของเขา ทั้งในเรื่องศาสนาและเรื่องการค้าเดินชีวิตทางโลก ด้วยหัวใจที่มีความมุ่งมั่น
ปรารถนาอย่างแรงกล้า และด้วยความตั้งใจอย่างจริงจัง พร้อมทั้งใช้ความพยายามอย่างจริงจังที่จะ
ให้บรรลุผล อัลลอฮ์ ﷻ ก็จะประทานให้ตามที่เขาวอนขอ คอยเฝ้าหวัง และลงมือปฏิบัติเพื่อให้
ได้มาซึ่งการนั้นจริงๆ ความทุกข์ระทมของเขาก็จะเปลี่ยนเป็นความปลื้มปิติและความเปรมปรีดิ์
แทน(Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 12)

2.3.10 พยายามผ่อนหนักให้เป็นเบามากที่สุด

อีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยจัดการความวิตกกังวลและความเศร้าโศกเสียใจให้หมดไป เมื่อ
มนุษย์ประสบกับความทุกข์ยาก ก็คือ พยายามผ่อนหนักให้เป็นเบา ด้วยการคาดคะเนระดับของ
ผลเสียที่รุนแรงสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้ว่าอาจจะเกิดขึ้น แล้วเตรียมใจของตัวเองให้เข้มแข็งพร้อม
รับมือ หลังจากนั้น ก็ค่อยๆ ทขอยหาวิธีการแก้ปัญหาทีละอย่าง อะไรที่ผ่อนหนักให้เป็นเบาได้ก็ทำ
เท่าที่สามารถจะทำได้อย่างถึงที่สุด ด้วยการเตรียมตัวเตรียมใจให้มันเหมาะสม บวกกับ
ความพยายามที่มีประโยชน์เช่นนี้ ความวิตกกังวลและความทุกข์ก็จะหมดไป ความง่ายดายในการ
แสวงหาประโยชน์สุขและจัดทุกข์ภัยก็จะเข้ามาแทนที่ เมื่อเกิดสภาวะคับขัน ความหวาดกลัว
ความป่วยไข้ สุขภาพอ่อนแอ ความยากจน หรือการไม่ได้รับในสิ่งที่ตนปรารถนา
เกิดขึ้นแก่เขา ก็ให้เขารับมือสถานการณ์นั้นด้วยอารมณ์ที่สงบนิ่ง สุขุม เยือกเย็น และเตรียมตัว
เตรียมใจให้มัน เพื่อจะรับมือกับปัญหาพวกนั้น แม้ว่าจะเป็นปัญหาเลวร้ายที่สุดตามที่คิดว่าอาจจะ
เป็นไปได้ แท้จริง การฝึกตนเองให้เตรียมรับมือกับความยุ่งยาก จะช่วยทำให้เกิดความง่ายดายขึ้น
ทำให้เรื่องหนักเป็นเรื่องเบา และลดระดับความรุนแรงของปัญหาได้ โดยเฉพาะถ้าเขาทุ่มเท
ความพยายามในทุกวิธีอย่างเต็มความสามารถแล้ว นั่นก็เท่ากับว่าเขาได้เตรียมใจตั้งรับบวกกับ
การแสวงหาวิธีการภาคปฏิบัติที่มีประโยชน์ ที่จะทำให้เขาลืมเรื่องความทุกข์ไปโดยปริยาย อีกทั้ง
ยังได้ต่อสู้กับตัวเองเพื่อฟันพลังแห่งการเผชิญหน้ากับความยุ่งยากที่ต้องเจอ พร้อมกับมอบหมาย
ต่ออัลลอฮ์ ﷻ และคิดบวกต่อการช่วยเหลือของพระองค์ ไม่น่าสงสัยอีกเลยว่า ทั้งหมดนี้ล้วนแล้ว
มีคุณประโยชน์อันใหญ่หลวงในการนำความสุขใจและความโล่งอกมาสู่มุสลิม(Abd al-Rahman bin
Nasir al-Saedi, 2016 : 13)

2.3.11 มีกำลังใจอันเข้มแข็งและไม่หวาดหวั่น

ส่วนหนึ่งจากการเยียวยาที่ดีมากสำหรับโรคทางใจและทางประสาท หรือแม้กระทั่งโรคทางกาย ก็คือ การมีพลังใจที่เข้มแข็งและไม่หวั่นไหวไปกับการคาดเดาหรือจินตนาการที่มาพร้อมกับความคิดชั่วๆ ร้ายๆ เพราะเมื่อใดที่มนุษย์ยอมจำนนต่อจินตนาการและหัวใจคล้อยตามกับสิ่งต่างๆ รอบตัว ไม่ว่าจะเป็นความหวาดกลัวต่อโรคร้าย ความโกรธเคืองหรืออารมณ์เสียเพราะสาเหตุต่างๆ ที่เจ็บปวด และกลัวว่าจะเกิดเรื่องไม่ดีขึ้น ของที่รักจะหายไปคนที่ห่วงใยจะตีตนออกห่าง ความคิดแบบนี้จะทำให้เขตกอยู่ในความวิตกกังวล ส่งผลให้เกิดโรคทางใจและทางกาย ประสาทเสียวอ่อนแรง ซึ่งมีผลกระทบที่เลวร้าย ดังที่เราท่านได้ประจักษ์มาแล้วว่ามีมันมีโทษมากมายขนาดไหน (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 13)

2.3.12. มอบหมายทุกอย่างต่ออัลลอฮ์ ﷻ

เมื่อใดที่หัวใจของมุสลิมได้มอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ ไม่ยอมให้ตนเองตกเป็นทาสของมโนภาพที่เพื่อเจ้าและจินตนาการที่เป็นพิษ และเชื่อมั่นต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างหนักแน่น คิดบวกต่อพระองค์ มีความกระหายต่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ อย่างที่สุด แน่นอนมันก็จะช่วยขจัดความวิตกกังวล ความเศร้าโศก หม่นหมองให้หมดไป โรคอีกมากมายที่เกิดขึ้นทางร่างกายและจิตใจจะหายไปด้วย และมันจะทำให้หัวใจเกิดความเข้มแข็ง มีจิตใจที่เบิกบานเกินที่จะบรรยายได้ มีผู้ป่วยทางจิตจากสาเหตุความนึกคิดเพื่อเจ้าและจินตนาการไร้สาระจำนวนเท่าไรที่ได้ออนเต็มโรงพยาบาล อาการเหล่านั้นมีผลต่อสภาพจิตใจของคนที่มีสุขภาพแข็งแรงมาต่อมากแล้ว ส่วนคนที่มีสุขภาพอ่อนแอแล้วยิ่งไม่ต้องพูดถึงเลย มันทำให้คนเป็นโรคประสาทหรือวิกลจริตไปตั้งมากมายเท่าไรแล้ว คนที่มีสุขภาพสมบูรณ์ก็คือคนที่อัลลอฮ์ ﷻ บันดาลให้เขาปลอดภัยจากโรคพวกนี้ และช่วยเหลือเอื้ออำนวยให้เขาสามารถต่อสู้กับจิตใจของตนเองเพื่อขวนขวายสิ่งที่เป็นประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับหัวใจ อีกทั้งยังขจัดความวิตกกังวลออกไปได้เหตุการณ์ต่างๆ จะไม่ทำให้เขาหวั่นไหว เนื่องจากเขารู้ว่าสิ่งนั้นเกิดขึ้นมาจากความอ่อนแอของหัวใจ ความท้อแท้ และความหวาดกลัวซึ่งมันไม่มีอยู่จริง และเขาจะรับรู้ว่แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ จะปกป้องคนที่มอบหมายต่อพระองค์ด้วยการดูแลที่ดีที่สุดอย่างครบถ้วนเพียงพอ เขาเลยเชื่อมั่นต่อพระองค์และในสัญญาของพระองค์ ความวิตกกังวลจึงมลายหายไป และพระองค์จะเปลี่ยนความยากให้เป็นความง่ายดายแก่เขา ความโศกเศร้าจะกลายเป็นความเบิกบานใจ และความกลัวจะแทนที่ด้วยความรู้สึกปลอดภัย ดังนั้น เราขอให้อัลลอฮ์ทรงคุ้มครองให้ปลอดภัย ประทานหัวใจที่เข้มแข็ง หนักแน่นด้วยการมอบหมายที่สมบูรณ์อย่างแท้จริงต่อพระองค์ ซึ่งพระองค์ทรงประกันไว้แล้วว่าคนของพระองค์

จะต้องได้รับความดีงามทุกประการ และจะทรงขจัดทุกสิ่งทีเลวร้ายและเป็นภัยออกไป (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 14)

2.3.13 มองความดีของผู้อื่นและมองข้ามข้อบกพร่องในตัวเอง

มีผู้คนจำนวนมากไม่น้อยที่มีความมุ่งมั่นสูง สามารถที่จะอดกลั้นทำใจให้นิ่งและอดทนได้เมื่อประสบกับภัยพิบัติและความยุ่งยากต่างๆ มากมาย แต่เขากลับมาวิตกกังวลกับเรื่องไร้สาระเพียงเล็กน้อย และพ่นมัวกับเรื่องจุกจิก สาเหตุเนื่องจากเขาให้ความสำคัญกับการรับมือเรื่องใหญ่ๆ แต่ละเลยที่จะเตรียมใจรับมือกับเรื่องเล็กๆ มันจึงส่งผลกระทบต่อความสบายใจของเขา ดังนั้น ผู้ที่มีความเด็ดขาดจะต้องเตรียมใจในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ และจะต้องขอความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ ﷻ ในเรื่องดังกล่าว และวิงวอนขอต่อพระองค์อย่าปล่อยภาระให้เขาต้องเผชิญบททดสอบด้วยตัวคนเดียวเพียงลำพัง แม้เพียงชั่วพริบตาเดียวก็ตาม ดังนั้น ทั้งเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ก็จะเป็นเรื่องง่ายดายแก่เขา และเขาจะเป็นคนที่สงบเยือกเย็น และสบายใจ (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 15) มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ เราะฮ์มาน ได้เล่าว่าท่านเราะฮ์มาน เราะฮ์มาน ได้กล่าวว่า

((لا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ))

(رواه مسلم ، 1900 : 1679)

ความว่า “สามีผู้ศรัทธาอย่าได้โกรธเกลียดภรรยาผู้ศรัทธา หากเขาไม่ชอบการประพฤติบางอย่างในตัวเธอ ก็ยังมีพฤติกรรมอื่นให้เขาพอใจตัวเธออยู่อีก”

(Muslim, 1955 : 1469)

จากอัลหะดีษนี้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก การใช้ชีวิตร่วมกับภรรยา ญาติใกล้ชิด มิตรสหาย คนงาน ลูกค้า/ผู้ติดต่อใช้บริการ และทุกผู้คนที่ท่านคบหาหรือมีปฏิสัมพันธ์กับเขา เป็นเรื่องที่สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องทำใจให้ได้ว่ามนุษย์ต้องมีข้อตำหนิ ข้อบกพร่อง หรือสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ และเมื่อท่านได้พบเจอบุคคลที่มีลักษณะนิสัยดังกล่าวที่ทำให้ท่านไม่ชอบ ก็จงเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ท่านไม่ชอบกับหน้าที่พึงปฏิบัติของท่านต่อเขา หรือความคู่ควรในการที่ท่านจะรักษาสัมพันธ์ภาพและไม่ตรีต่อกันเอาไว้ให้เข้มแข็ง ด้วยการนึกถึงด้านดีต่างๆ ในตัวเขา ให้คำนึงถึงเป้าหมายส่วนตัวและเป้าหมายส่วนรวมจากการที่ท่านผูกมิตรกับเขา และด้วยวิธีการมองข้ามข้อบกพร่องของคนอื่นและเอาใจใส่

ด้านดีในตัวเขาแบบนี้เอง จะส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ยาวนาน และเกิดความสบายใจอย่างสมบูรณ์แก่ท่าน

ประการที่สอง ความวิตกกังวลจะหายไป ไมตรีจิตจะคงอยู่ การทำหน้าที่ต่อกันทั้งที่จำเป็นต้องปฏิบัติและควรปฏิบัติยังคงดำเนินต่อไปได้ ความสบายใจก็จะเกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย ส่วนผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามคำชี้แนะของท่านนบีﷺ ในเรื่องนี้ ชำร่ายยังปฏิบัติในทางตรงกันข้าม โดยเขาพยายามแต่จะจ้องหาสิ่งไม่ดีของอีกฝ่าย และปิดหูปิดตามองไม่เห็นความดีงามของเขา คนประเภทนี้ย่อมจะวิตกอยู่ร่ำไป ความรักความสัมพันธ์ของเขากับคนอื่นที่เกี่ยวข้องด้วยย่อมขุ่นมัวไม่ราบรื่น และหน้าที่ต่างๆ ที่จำเป็นต้องปฏิบัติต่อกันทั้งสองฝ่ายก็จะบกพร่องไปอีกหลายประการ (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 14)

2.3.14 อย่าทุ่มเทเวลากับความวิตกกังวลและความทุกข์ใจ

ผู้มีปัญญาย่อมตระหนักดีว่า ชีวิตที่แท้จริง คือชีวิตที่ดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขและสงบ และชีวิตนี้ก็ช่างสั้นนัก ดังนั้น เขาจึงไม่ควรบั่นทอนชีวิตตัวเองด้วยความวิตกกังวล หรือปล่อยเวลาให้หมดไปกับความทุกข์ใจ เพราะลักษณะดังกล่าวมันค้านกับแก่นแท้ของการดำเนินชีวิตอันสงบสุข แล้วเขาก็กักชีวิตตัวเองให้หมดเวลาส่วนใหญ่ไปกับความเครียดและความเศร้าหมอง เรื่องนี้ไม่ต่างกันเลยระหว่างคนดีหรือคนชั่ว แต่สำหรับผู้ศรัทธาที่เข้าใจและปฏิบัติได้ตามนี้ จะได้รับโชคที่เต็มเปี่ยมกว่า และได้ผลลัพธ์ที่มีประโยชน์ทั้งในโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์ (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 15)

2.3.15 เปรียบเทียบความโปรดปรานที่ได้รับกับสิ่งไม่ดีที่พบผ่าน

เมื่อสิ่งไม่ดีมาประสบพบผ่าน หรือได้รับความหวาดกลัวจากมัน สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องเอาเรื่องดีอื่นๆ ที่ได้รับมา ทั้งในเรื่องศาสนาและเรื่องทางโลก มาเปรียบเทียบดู เมื่อได้เปรียบเทียบก็จะเห็นประจักษ์ชัดว่าความโปรดปรานที่ได้รับจากอัลลอฮ์ ﷻ นั้นมากมายเหลือเกิน และสิ่งที่เขาไม่ปรารถนานั้นมันเล็กน้อยมาก และในทำนองเดียวกัน ให้เปรียบเทียบระหว่างความกลัวว่าจะเกิดอันตรายบางอย่างกับการคาดหวังอันมากมายว่าจะต้องปลอดภัย จะต้องไม่ยอมให้ความเป็นไปได้อันน้อยนิดมาครอบงำเอาชนะการคาดหวังความเป็นไปได้อันมากมายและหนักแน่นกว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะเตรียมใจพร้อมรับมือถ้าหากมันจะเกิดขึ้นจริง พยายามป้องกันสิ่งที่ยังไม่เกิด และขจัดหรือลดสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วให้เบาลง (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 16)

2.3.16 อย่าใส่ใจกับคำพูดให้ร้ายของคนอื่น

พึงทราบเถิดว่าการที่มนุษย์ให้ร้ายต่อท่าน โดยเฉพาะการให้ร้ายหรือทิ่มแทงด้วยคำพูดที่ไม่สร้างสรรค์ มันไม่สามารถให้โทษอันใดแก่ท่านได้เลย แต่มันจะย้อนกลับไปให้โทษแก่ผู้ที่พูดหรือผู้กระทำความขึ้นมา เว้นแต่ว่า ท่านมัวแต่จะสนใจในความสัมพันธ์กับคำพูดเหล่านั้น และเปิดโอกาสให้มันเข้ามาครอบงำความรู้สึก เมื่อนั้นแหละ ที่มันจะส่งผลร้ายต่อท่าน เหมือนกับที่มันส่งผลร้ายแก่เจ้าของคำพูด แต่ถ้าหากท่านไม่สนใจใยดี มันก็จะไม่สามารถก่อให้เกิดผลร้ายใดๆแก่ท่านได้เลย (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 16)

2.3.17 จงคิดดีและห่างไกลจากการคิดไม่ดี

พึงตระหนักเถิดว่า ชีวิตของท่านจะก้าวเดินตามความคิดของท่าน ฉะนั้นหากความคิดของท่านดำเนินไปในทางที่ดีงาม มีคุณค่าที่สร้างสรรค์ มันก็จะประโชชน์อย่างมหาศาล ทั้งต่อเรื่องศาสนาและเรื่องทางโลก ชีวิตของท่านก็จะพบพานแต่ความสุข และในทางตรงกันข้าม หากคิดไม่ดี ทำไม่ดี ชีวิตนี้ก็จะอย่าหมายว่าจะได้พบกับความสุข (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 16)

2.3.18 ไม่หวังคำยกย่องหรือคำกล่าวขอบคุณจากใคร

อีกประการหนึ่งที่ส่งผลอย่างใหญ่หลวงในการขับไล่ความเศร้าโศกเสียใจ คือ การฝึกฝนตนเองให้คุ้นชินกับการไม่เรียกร้องหรือขอคำขอบคุณจากผู้ใดที่เราได้ทำดีกับเขา นอกจากพรำวอนขอต่อพระองค์อัลลอฮฺ ﷻ เท่านั้น เมื่อท่านได้ทำดีแก่ผู้ที่ท่านต้องรับผิดชอบ หรือผู้ที่ท่านไม่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบ พึงตระหนักเถิดว่า นี่เป็นการปฏิสัมพันธ์ของท่านกับอัลลอฮฺ ﷻ ดังนั้นอย่าได้สนใจต่อการขอบคุณของใคร ดังคำรัสของอัลลอฮฺ ﷻ ที่ได้ตรัสถึงบ่าวกลุ่มพิเศษที่มีความกตัญญูว่า

﴿ إِنَّمَا نَطَعُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا ﴾

(الإنسان : 9)

ความว่า “แท้จริง เราได้ให้อาหารแก่พวกท่าน โดยหวังความโปรดปรานของอัลลอฮฺ เรามีได้หวังการตอบแทนและการขอบคุณจากพวกท่านแต่ประการใด”

(อัลอินसान : 9)

จากอวัยวะข้างต้น ได้เน้นย้ำเป็นกรณีพิเศษในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว ลูกหลาน หรือเครือญาติ และคนที่ท่านมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น ยังไม่ต้องเรียกร้องหรือถามหาคำขอบคุณอันใด เมื่อใดที่ท่านตั้งใจแน่วแน่ในการขจัดเรื่องราวๆ ออกจากพวกเขา นั้นเท่ากับว่าท่านได้ทำให้พวกเขาสบายใจ และท่านเองก็สบายใจตามไปด้วย(Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 16-17)

2.3.19 ปฏิบัติอะไรด้วยความเต็มใจ และรู้จักเลือกแต่สิ่งที่ดีงาม

ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความสุขใจอีกประการ ก็คือ การกระทำความดีโดยสมัครใจ และเต็มใจ ไม่ใช่การบังคับตัวเองจนเกิดความรู้สึกวิตกกังวล แล้วท่านก็จะหวนกลับมาโทษตัวเอง เนื่องจากไม่ได้รับผลดีอะไรเลย เหตุเพราะท่านเลือกเดินบนทางที่คดเคี้ยวซับซ้อนเอง นี่เป็นส่วนหนึ่งจากวิทญปัญญาและวิธีการที่ชาญฉลาด อีกประการหนึ่งก็คือ เวลาที่มีเรื่องต่างๆ ยุ่งยากมากมาย ให้เลือกทำ ต้องรู้จักเลือกสิ่งที่ไม่ฝืนฝืนและสวยงามน่าสนใจ เพราะมันจะยิ่งเพิ่มความรู้สึกสบายใจ และปลดความทุกข์ระทมให้หมดไปได้ จับเอางานที่มีประโยชน์มาวางไว้ตรงหน้า และมุ่งมั่นในการปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อท่านจะได้เพลิดเพลินและไม่ต้องเหลียวมองเรื่องราวๆ ที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความวิตกกังวลและ โศกเศร้า จงอาศัยการผ่อนคลายและรวบรวมจิตใจเพื่อการทำงานที่สำคัญ(Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 17)

2.3.20 สะสางงานให้เสร็จเรียบร้อยเป็นปัจจุบัน

ส่วนหนึ่งจากสิ่งที่เป็นประโยชน์มาก ก็คือ การสะสางงานให้เป็นปัจจุบัน ทำงานของแต่ละวันให้เสร็จลุล่วง อย่าผัดวันประกันพรุ่ง แล้วท่านจะได้มีเวลาเหลือในวันต่อไป เพราะการผัดวันประกันพรุ่งจะทำให้งานถูกกองสะสม ทั้งงานแล้วๆ มาที่ยังทำไม่เสร็จบวกกับงานใหม่ที่เข้ามาเพิ่ม มันก็จะยิ่งทำให้ท่านแย่มากขึ้น แต่ถ้าหากท่านได้สะสางงานต่างๆ ให้เสร็จในเวลาของมัน ท่านก็จะได้ทำงานใหม่ที่เข้ามาด้วยความคิดและความสามารถอย่างเข้มแข็งเต็มกำลัง(Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 17)

2.3.21 จัดลำดับความสำคัญของงาน

สมควรอย่างยิ่งที่ท่านจะต้องจัดเรียงงานต่างๆ ที่มีประโยชน์ตามลำดับความสำคัญ และคัดแยกสิ่งที่ตัวท่านชอบและปรารถนามันอย่างมาก เพราะสิ่งที่ตรงกันข้ามกันมักจะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและไม่สบายใจ หาตัวช่วยในเรื่องเหล่านี้ด้วยการใช้ความคิดให้ถูกต้องและการปรึกษาหารือกับผู้อื่นด้วย ใครที่รู้จักปรึกษาหารือเขาจะไม่มีวันเสียใจ จงศึกษางานที่จะลงมือทำ

อย่างละเอียด เมื่อวิเคราะห์แล้วว่ามิใช่ประโยชน์และตั้งใจแน่วแน่ก็จงมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ แท้จริง พระองค์ทรงรักใคร่บรรดาผู้ที่มอบหมายต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 17)

จากเนื้อหาเคล็ดลับต่างๆที่เสริมสร้างให้ชีวิตได้รับความสุขทั้ง 21 ประการนี้ หากมุสลิมได้นำมาปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวัน ก็จะเป็นการเสริมสร้างความสุขทางด้านจิตภาพและกายภาพได้ดีเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผู้วิจัยเองได้นำมาจากข้อคิดเคล็ดลับต่างๆ รวมถึงคำอธิบายของท่านซัยคุ้อับดุลเราะหฺมาน อัศสะอฺดี¹ เกี่ยวกับการสร้างความสุขและขจัดความทุกข์โศกในชีวิต ซึ่งเป็นข้อมูลและเป็นประโยชน์แก่มุสลิมในบริบทสังคมปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง

2.4 บทสรุปเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลามนั้นมุสลิมจำเป็นต้องยึดหลักคำสอนจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและแบบอย่างสุนนะฮฺของท่านนบี ﷺ มาเป็นแนวทางในการสร้างคุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดความสุข และได้รับสัจธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริงทั้งโลกนี้และโลกอาคิเราะฮฺ ดังนั้นแนวทางการสร้างคุณภาพชีวิตให้เกิดขึ้นในโลกนี้ คือการดำรงตนอยู่ในหลักคำสอนของศาสนา ด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งใช้และละทิ้งสิ่งที่เป็นข้อห้ามทางศาสนาทั้งปวง โดยเริ่มจากการแสวงหาปัจจัยยังชีพ ด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริตศานาอนุมัติ ดำรงตนอยู่บนหลักแห่งความพอเพียง ทำจิตใจให้เป็นสุข โดยการประกอบศาสนกิจรำลึกต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างสม่ำเสมอ และประการต่อมาคือการแสวงหาความโปรดปรานด้วยศรัทธาที่ตั้งมั่นพร้อมทั้งการปฏิบัติทั้งกาย วาจา ใจ ต่ออัลลอฮ์ ﷻ และมีความหวังยังต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขอย่างแท้จริงในวันอาคิเราะฮฺด้วยการได้พำนักอยู่ในสวนสวรรค์ของอัลลอฮ์ ﷻ อย่างถาวร ในทางกลับกันสิ่งที่เห็น

¹ ซัยคุ อัดออลิม อัดออลามะฮฺ อับดุลเราะฮฺมาน บิน นาสิรุ บิน อับดุลลอฮฺ อัศสะอฺดี กำเนิดที่อุษัยษะฮฺ เมืองเกาะซิม ประเทศซาอุดีอาระเบีย บิดาและมารดาได้เสียชีวิตขณะที่ท่านยังเยาว์วัย แต่ทว่าด้วยความอัจฉริยะและมีความวิริยะมุ่งมั่น ในการแสวงหาวิชาความรู้ ท่านท่องจำอัลกุรอานตั้งแต่อายุยังน้อย และจำได้อย่างแม่นยำ ขณะอายุ 12 ปี จากนั้นท่านได้เริ่มศึกษาหลากหลายศาสตร์วิชาจากบรรดาอุละมาอ์ผู้มีชื่อเสียง มุัมเตสรรพกำลังในด้านการแสวงหาความรู้จนกระทั่งได้รับความรู้อย่างมากมายและเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เมื่ออายุของท่านได้ 22 ปี เริ่มรวบรวมความรู้ด้วยการสอน การเรียบเรียง ประพันธ์ตำรับตำรา ตลอดจนระยะเวลาการมีชีวิต มีบรรดาสานุศิษย์จำนวนมากที่รับการศึกษาคำรู้และรับคุณูปการจากท่าน ท่านมีงานประพันธ์อีกมากมายหลายศาสตร์ อาทิ ฟิกฮฺ เตาฮีด หะดีษ อุศูล งานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และพะตาวาต่างๆ อันหลากหลาย ท่านยได้เสียชีวิต ซึ่งได้ล้มป่วยหนักอย่างกะทันหัน และเสียชีวิตในคืนพฤหัสบดีที่ 23 เดือนญมาดัยฮานียะฮฺ ฮ.ศ. 1376 ณ เมืองอุษัยษะฮฺ โดยที่ท่านได้ทิ้งร่องรอยแห่งความเศร้าโศกอาดูรที่ลึกยิ่งในหัวใจผู้ที่เคยรู้จัก เคยได้อ่าน หรือเคยได้อ่านงานของท่านขอให้อัลลอฮ์ ﷻ โปรดประทานความเมตตาแก่ท่าน (Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi, 2016 : 2)

ได้อย่างชัดเจนในสังคมปัจจุบัน มุสลิมส่วนมากยังขาดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวทางการสร้างคุณภาพชีวิตในอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการดำรงชีวิตด้วยปัจจัยยังชีพที่หะลาล การครองตนด้วยความพอเพียง การทำใจให้มีความสุขและการแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ (ทงศ์ศักดิ์ หมายดี, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 184-185)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมุสลิมในการนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งวิวัฒนาการสมัยใหม่ ความเจริญต่างๆ ที่ทยอยเข้ามาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มุสลิมได้รับประโยชน์จากแนวทาง หลักคำสอนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามทัศนะอิสลาม และเกิดความสมบูรณ์ทั้งโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์ มุสลิมทุกคนจะต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ อยู่เสมอ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข อดทนต่อความทุกข์ ทั้งปวง พร้อมที่จะมีชีวิตอยู่ระหว่างความสุขกับความทุกข์ได้ และหาทางแก้ปัญหาโดยนำหลักคำสอนในอิสลามมาปรับใช้ตามสภาพต่างๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วมุสลิมก็จะพบกับความสุขอย่างแท้จริง ด้วยการช่วยเหลือ ความเมตตา และการประทานความสำเร็จจากอัลลอฮ์ ﷻ

บทที่ 3

มุสลิมและมัศยิดในอิสลาม และความเป็นมาของจังหวัดสตูล

เนื้อหาบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณกรรมของนักปราชญ์มุสลิม จากหนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอแนะนำตามลำดับดังนี้

3.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับมุสลิม

3.1.1 นิยามของมุสลิม

คำว่ามุสลิม **مُسْلِمٌ** ด้านภาษาศาสตร์เป็นคำภาษาอาหรับมีรากศัพท์มาจากคำว่า **سَلِمَ** แปลว่าปลอดภัย อีกทั้งคำว่า **مُسْلِمٌ** ยังอยู่ในรูปคำ **مُفْعِلٌ** ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากบรรดาชื่อของผู้ชาย **أَسْمَاءُ الرِّجَالِ** (Nashwan bin Saeed al-humairi, 1993 : 141) ดังนั้นคำว่ามุสลิม **مُسْلِمٌ** ซึ่งมาจากคำว่า **سَلِمَ** นั้นเป็นคำนามที่แสดงถึงผู้กระทำ **أَسْمٌ فَاعِلٌ** 'มาจากคำว่า **أَسْلَمَ** แปลว่ายอมจำนน หมายถึงมุสลิมนั้นต้องดำรงการละหมาดห้าเวลาโดยเป็นผู้ที่ยอมจำนนยอมรับปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม และสิ่งที่ท่านนบี **ﷺ** นำมาจากสิ่งที่เป็นฟิรฎู¹ (Abdul al-gani abu azm, 2011 : 3117) สำหรับพหูพจน์ของคำว่า **مُسْلِمٌ** ในสภาพที่รับด้วยสระอุมมะฮุ **مُسْلِمُونَ** และในสภาพที่รับด้วยสระกะสเรฮุ **مُسْلِمِينَ** โดยทั่วไปแล้วในทางภาษามุสลิมคือผู้ที่เข้ารับนับถือศาสนาของอัลลอฮ์ **ﷻ** ด้วยความบริสุทธิ์ใจ (Ibrahim Mustafa, 2010 : 446)

¹ คำนามที่รับด้วยสระอุมมะฮุ ซึ่งปรากฏหลังคำกริยาอยู่ในรูปคงที่อันเป็นที่รู้จักกัน และบ่งชี้ถึงผู้ที่กระทำหรือมีลักษณะเหมือนการกระทำนั้นๆ (Fuad Niamah, 2007 : 29)

² มีความหมายเหมือนกับวาญิบที่มุสลิมผู้บรรลุนิติภาวะจะต้องกระทำในกรณีที่มิผู้อื่นทำไปแล้วก็จะไม่ทำให้ผู้ที่ยังไม่ได้กระทำหมดภาระในการกระทำสิ่งที่เป็นฟิรฎูนั้นๆ เพราะวัตถุประสงค์ของฟิรฎูคือต้องปฏิบัติเป็นรายบุคคลในความหมายนี้หมายถึงฟิรฎูอื่น และอีกประเภทหนึ่งคือฟิรฎูกิฟายะฮุหมายถึงสิ่งที่จำเป็นให้กับมุสลิมปฏิบัติโดยภาพรวม แต่ไม่ใช่ทุกคนดังนั้นหากมีผู้หนึ่งผู้ใดหรือบางกลุ่มก็ทำไปแล้วก็จะทำให้ผู้อื่นหมดภาระไปด้วย แต่หากไม่มีบุคคลใดหรือกลุ่มใดกระทำเลยทุกคนจะต้องรับบาปหรือต้องรับผิดชอบ เพราะวัตถุประสงค์ของฟิรฎูกิฟายะฮุ ต้องการให้มีการทำโดยไม่คำนึงถึงผู้กระทำ เช่น การตอบรับสลาม การประกอบอาชีพที่มีความจำเป็นต่อสังคม เพราะหากไม่มีผู้ใดประกอบอาชีพนั้นแล้ว ก็จะทำให้สังคมได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น (อิสมาแอ อาลี, 2557 : 17)

มุสลิมคือ ผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ว่าเป็นพระเจ้าที่แท้จริงแต่เพียงพระองค์เดียว และนอบน้อมยอมจำนนต่อพระประสงค์ของพระองค์โดยสิ้นเชิง คำจำกัดความดังกล่าว มุสลิมจึงเป็นบุคคลใดก็ได้โดยไม่คำนึงถึงสีผิว เผ่าพันธุ์หรือภาษา และมุสลิมก็มีใช้เพียงจะมีขึ้นมาในสมัยของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เท่านั้น หากแต่มีขึ้นมาในทุกยุคทุกสมัยที่มีนบีหรือศาสนทูตก่อนหน้านั้นแล้ว สิ่งที่ตัดสินว่าใครเป็นมุสลิมก็คือการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านนบีที่มาจากพระองค์ (บรรจง บินกาชัน, 2547 : 116) ดังนั้นมุสลิมจึงเป็นผู้ที่ยอมรับนับถือศาสนาอิสลามและดำรงไว้ซึ่งความสงบสุข(Ahmad Mukhtar Omar, 2008 : 2100) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

(سورة آل عمران : اية 78)

ความว่า “โอ้ผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงยำเกรงอัลลอฮ์อย่างแท้จริงเถิด และพวกเจ้าจงอย่าตาย เป็นอันขาดนอกจากในฐานะที่พวกเจ้าเป็นมุสลิมผู้นอบน้อมเท่านั้น”

(อาลิอิมรอน : ายะฮ์ 102)

จากอายะฮ์ข้างต้นนี้อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำชับให้มุสลิมผู้ศรัทธาให้มีความเกรงกลัวต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการภักดีต่อพระองค์โดยห่างไกลจากอบายมุขทั้งหลาย ซึ่งการยำเกรงอัลลอฮ์ ﷻ นั้นจะต้องเป็นการยำเกรงอย่างแท้จริง ส่วนประโยคที่ว่าพวกเจ้าจงอย่าตายเป็นอันขาดนั้น หมายถึงให้มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูตของพระองค์ก่อนที่ความตายนั้นมาเยือน นอกจากในฐานะที่พวกเจ้าเป็นมุสลิมผู้นอบน้อมเท่านั้น หมายถึง มุสลิมที่ยอมจำนนต่อพระเจ้าของเขาโดยการเชื่อฟังและภักดีต่อพระองค์ด้วยความบริสุทธิ์ใจพร้อมทั้งประกอบอิบาเดฮ์ต่อพระองค์(al-Tabariy, 2001 : 64-65) ดังนั้นการเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์จะต้องเป็นผู้ที่ศรัทธารวมทั้งน้อมรับปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ โดยยึดแนวทางของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ มาใช้ในการดำเนินชีวิต หากไม่ศรัทธาและปฏิบัติตามดังกล่าวแล้วถือว่าผู้นั้นมิใช่มุสลิมอย่างแท้จริง

ท่านนบี ﷺ ได้ให้นิยามของคำว่า مُسْلِمٌ มุสลิม ซึ่งมีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบน์ อัมรฺ³ ﷺ ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ))

(أخرجه البخاري ، ١٠ : ١٩٩٢)

ความว่า “มุสลิม คือผู้ที่ไม่รังแกบรรดาพี่น้องมุสลิมด้วยลิ้น และมือของเขา และอัลมุฮาญิรฺ (ผู้อพยพ) คือผู้ที่อพยพจากสิ่ง ที่อัลลอฮ์ทรงห้าม”

(al – Bukhariy, 1992: 10)

จากความหมายของอัลหะดีษบทนี้จะเห็นว่าท่านนบี ﷺ ได้แบ่งความหมายของ มุสลิมและผู้อพยพในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ อย่างเป็นระเบียบขั้นตอนคือจะเริ่มที่มุสลิมผู้ที่ยอม จำนวนคนต่ออัลลอฮ์ ﷻ โดยเป็นผู้ที่ศรัทธาอย่างแท้จริง และเป็นบุคคลที่อพยพหลีกเลี่ยงห่างจากความชั่วร้ายต่างๆที่มีความอดทนในหนทางของอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งหมดนั้นจะต้องมีลำดับขั้นตอนเหมือนมี เส้นทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จต่างๆในชีวิตของมนุษย์นั้นจำเป็นต้องผ่านประตูของการเป็นมุสลิม เป็นลำดับแรก โดยไม่มีหนทางอื่นใดอีกแล้ว หากผู้ใดที่เดินบนเส้นทางอื่นจากที่ท่านนบี ﷺ ได้ วางเอาไว้แน่นอนเขาจะไม่ได้พบกับความสมบูรณ์ของอิสลามเลย(ก้อหรี บุตรหล้า, 2550 : 63)

³ ท่านอับดุลลอฮ์อิบน์ อัมรฺ ﷺ ท่านได้เข้ารับศาสนาอิสลามก่อนบิดาของท่านภายหลังจากการอพยพ ก่อนการ พัดหลุมักกะฮ์(พิชิตมักกะฮ์) ท่านเป็นนักอิมบาอะฮ์ผู้สันโดษโดยไม่สนใจลุ่มหลงกับโลกคุณาและสิ่งที่สวยงามในโลก คุณานี้ ท่านรักในการถือศีลอดและละหมาดอย่างมากมาย ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้รายงานหะดีษจากท่านเราะสูล ﷺ ประมาณ 700 หะดีษ หลังจากที่ท่านได้ขออนุญาตท่านเราะสูล ﷺ แล้ว ท่านก็ได้บันทึกหะดีษทั้งหมดที่ได้ยิน จากท่านเราะสูล ﷺ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ ท่านอนุหุรอยเราะฮ์ ﷺ กล่าวไว้ว่า “ไม่มีใครที่จดจำหะดีษของ ท่านเราะสูล ﷺ มากไปกว่าฉัน นอกจากอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ บิน อัลอาศ เพราะเขานั้นบันทึกหะดีษ แต่ฉันไม่ได้ บันทึกใดๆ” ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ รายงานหะดีษจากท่านอุมร์ บิน อัลค็อฏฏอบ มุอาซ บิน อุบบาด อับดุลเราะฮ์มาน บิน อาฟ และคนอื่นๆ และมีผู้ที่ได้รับการรายงานหะดีษต่อจากท่าน ได้แก่ ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อุมร์ บิน อัลค็อฏฏอบ อัสสะอีด บิน ยะซีด สะอูด บิน อัลมุสัซบ ฎอวูด และอิกริมะฮ์ สายรายงานที่น่าเชื่อถือที่สุดที่มาจากท่าน คือ สายรายงานจากอัมรฺ บิน ซุอัยบ จาก บิดาของเขา และพี่ชายของเขาที่ชื่อว่า อับดุลลอฮ์ ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ ท่านได้เสียชีวิตในปีฮิรเราะฮ์ศักราชที่ 63 (Ibnu al-Hajjar, 2007 : 111-112)

ดังนั้นความหมายที่แท้จริงของมุสลิม **مُسْلِمٌ** จากอัลหะดีษข้างต้นนั้นได้ระบุถึงส่วนหนึ่งของคุณลักษณะของการเป็นมุสลิมคือ จะต้องรักษาลิ้นและมือจากการกระทำที่ก่อให้เกิดความลำบากหรืออันตรายต่อผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อมุสลิมด้วยกัน ด้วยเหตุนี้เองสังคมจึงปลอดจากความไม่สงบต่างๆ การก่ออาชญากรรม ความขัดแย้ง และการแตกแยก เมื่อใดที่มุสลิมยอมรับรักษาลิ้นของเขาจากการคำทอผู้อื่น การนินทาต่อผู้อื่น การใส่ร้ายป้ายสีและการยุแหย่ให้แตกแยกกัน เช่นเดียวกัน การที่มุสลิมจะต้องรักษามือของเขาจากการไปทำร้ายร่างกายผู้อื่น ไม่กระทำการอธรรม ไม่กดขี่ข่มเหง กระทำสิ่งที่ไม่ดีและไม่มาผู้อื่นนั้นบ่งบอกว่าลิ้นและมือของเขานั้นปลอดภัยจากลักษณะที่ตรงข้ามจากการเป็นมุสลิมที่แท้จริง ดังนั้นมุสลิมทุกคนจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามคุณลักษณะและอุปนิสัยของการเป็นมุสลิม ด้วยเหตุนี้เองจึงกล่าวได้ว่า มุสลิมเป็นผู้รักในความสันติสุข เพราะอิสลามได้สอนให้ประกอบคุณงามความดีและห่างไกลจากการกระทำที่ชั่วร้ายทุกประการ(ฮาสัน หะยีมะเย็ง, กาเคร์ สะอะ, อับดุลรอหมัน เจอะอารง, 2548 : 87-88)

ด้านบทบัญญัติคำว่ามุสลิม **مُسْلِمٌ** หมายถึง ชื่อเรียกสำหรับผู้ที่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามซึ่งอัลลอฮ์ **ﷻ** เป็นผู้ตั้งให้ (Muhammad Amim Ihsan, 2003 : 206) อัลลอฮ์ **ﷻ** ได้ตรัสว่า

﴿ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ ﴾

(سورة الحج : جزء من اية 78)

ความว่า “พระองค์ทรงเรียกชื่อพวกเจ้าว่ามุสลิมิน”

(อัลหัจญ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 78)

ดังนั้นความหมายของมุสลิมในทางบทบัญญัติยังหมายถึงผู้ที่เชื่อมั่นอย่างแท้จริงต่อสิ่งที่ท่านนบีมุฮัมมัด **ﷺ** ได้นำมาพร้อมทั้งแสดงความนอบน้อมและยอมรับทุกประการซึ่งเป็นผู้ที่ยึดมั่นปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม (Ibrahim Mustafa, 2010 : 446) มุสลิมจึงเป็นบุคคลที่ยอมจำนนตนต่ออัลลอฮ์ **ﷻ** เพียงผู้เดียวพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งใช้และคำสั่งห้ามโดยถือปฏิบัติตามวะหฺยู (วิวรณ์)⁴ ที่ได้ถูกประทานลงมาหรือบุคคลที่รับเอาอิสลามเป็นระบอบการ

⁴ วะหฺยูด้านภาษาศาสตร์หมายถึง การให้การชี้นำที่ลึกซึ้งและฉับพลัน สำหรับบุคคลที่ได้รับวะหฺยูเป็นการเฉพาะ ส่วนบุคคลอื่นนั้นไม่สามารถรับรู้ในเรื่องนี้ได้ ส่วนความหมายด้านวิชาการนั้นวะหฺยู คือ คำดำรัสของอัลลอฮ์ **ﷻ**

ดำเนินชีวิตไม่จำกัดเชื้อชาติผิวพรรณภาษาหรือวรรณะ-ตระกูลคำว่ามุสลิมแปลว่า ผู้รักสันติ, ผู้ใฝ่สันติในวิธีของพระเจ้าผู้อภิบาลเพื่อนมนุษย์ชาติ, ผู้ยอมตนโดยนอบน้อมอย่างสิ้นเชิงยังพระประสงค์แห่งอัลลอฮ์ ﷻ (ก้อหรี บุตรหล้า, 2550 : 61) โดยที่มุสลิมนั้นจำเป็นจะต้องมีความเชื่อมั่นศรัทธาในข้อบังคับดังต่อไปนี้

1. มุสลิมต้องศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ ﷻ องค์เดียว ผู้ทรงมีอำนาจสูงสุด ผู้ทรงมีอยู่ชั่วนิรันดร์ ผู้ทรงคุณลักษณะเป็นพระเจ้า ผู้ทรงอภิสิทธิ์แต่ผู้เดียว ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตา ผู้ทรงสร้าง และผู้ทรงประทานให้ซึ่งปัจจัยยังชีพ

2. มุสลิมต้องศรัทธามั่นต่อบรรดานบีและบรรดาเราะสุลทั้งหลายของอัลลอฮ์ ﷻ โดยปราศจากการแบ่งแยกใด ๆ ระหว่างท่านเหล่านั้น ทุก ๆ ประชาชาติ ที่มีชื่อในอดีต ต่างก็มีนบีและเราะสุลเป็นผู้กล่าวเตือน ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้คัดเลือกและส่งท่านเหล่านั้นมาเพื่อมาสั่งสอนมนุษยชาติ และนำข่าวสารของพระองค์มาเผยแผ่ ซึ่งอัลกุรอานได้กล่าวถึงชื่อของบรรดาเราะสุล 25 ท่าน สำหรับท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เป็นเราะสุลท่านสุดท้ายในบรรดาเราะสุลที่ถูกส่งมาทั้งหมด ท่านคือผู้ทรงเกียรติยศที่ยิ่งใหญ่บนรากฐานแห่งความเป็นศาสนทูต

3. มุสลิมต้องศรัทธามั่นต่อบรรดาคัมภีร์ของพระองค์ คัมภีร์เหล่านี้ คือ แสงสว่างนำทางที่ได้ถูกประทานมายังบรรดาเราะสุลเพื่อแนะนำชี้แจงให้แก่บรรดาประชาชาติของท่านได้รับทราบแนวทางที่เที่ยงตรงจากอัลลอฮ์ ﷻ ได้มีการกล่าวอ้างเป็นพิเศษ ถึงคัมภีร์ต่าง ๆ ของท่านนบีอิบรอฮีม عليه السلام ท่านนบีมูซา عليه السلام ท่านนบีดาวิด عليه السلام และท่านนบีอิซา عليه السلام แต่ทว่าบรรดาคัมภีร์ดังกล่าวบางเล่มได้ถูกแก้ไข เพิ่มเติมหรือสูญหายก่อนหน้าคัมภีร์อัลกุรอานจะถูกประทานลงมาแก่ท่านนบีมุหัมมัด عليه السلام เป็นเวลาช้านาน ฉะนั้น พระคัมภีร์ที่ยังดำรงแบบฉบับดั้งเดิม และสมบูรณ์แบบที่สุดในปัจจุบันนี้คืออัลกุรอานเท่านั้น

4. มุสลิมที่แท้จริงต้องศรัทธาต่อบรรดามลาอิกะฮ์ของอัลลอฮ์ ﷻ มลาอิกะฮ์เหล่านี้ทรงรูปแบบจิตวิญญาณอันบริสุทธิ์ เป็นสิ่งถูกสร้างที่ดีเลิศ ซึ่งปราศจากความต้องการกินดื่มหรือหลับนอน มลาอิกะฮ์จะเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ตลอดกลางวันและกลางคืน เป็นบ่าวที่ทรง

ที่ทรงประทานลงมาแก่บรรดานบีของพระองค์ และท่านอ็ชชัรกอณีย์ได้ให้ความหมายว่า การที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้การชี้นำและความรู้ต่างๆแก่บ่าวที่พระองค์ทรงเลือกโดยวิธีที่ถี่กลับซึ่งมนุษย์ธรรมดาไม่สามารถทราบได้ (อับดุลละาะ การ์รีนา, 2551 : 1,3)

เกียรติของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่สำคัญ ๆ และจะไม่พูดก่อนที่อัลลอฮ์ ﷻ จะสั่ง แต่จะปฏิบัติหน้าที่ตามที่พระองค์ทรงสั่งใช้ทุกประการ

5. มุสลิมต้องศรัทธาต่อวันสุดท้ายวันแห่งการตัดสิน โลกนี้จะสูญสลายในวันหนึ่ง ซึ่งในวันนั้นบรรดาผู้ที่เสียชีวิตจะถูกให้ฟื้นคืนชีพ เพื่อรับทราบผลกรรมทั้งดีและชั่ว การตัดสินจะกระทำโดยความยุติธรรมยิ่ง บุคคลใดที่ผลการบันทึกของเขาดี ก็จะได้รับรางวัลด้วยความเอื้อเฟื้อ และได้รับการต้อนรับสู่สวนสวรรค์ของอัลลอฮ์ สำหรับคนที่การบันทึกของเขามีแต่ความชั่ว ก็จะได้รับกลงโทษและขับไล่ส่งสู่ขุมนรก

6. มุสลิมต้องศรัทธามั่นในกฎกำหนดศกาวะทั้งดีและชั่ว ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงกำหนดให้แก่บรรดาสิ่งถูกสร้างและมนุษยชาติ ด้วยความรอบรู้ของพระองค์เป็นการล่วงหน้า ทุกสิ่งทุกอย่างได้ถูกวางแผนการไว้ล่วงหน้า ด้วยอำนาจและความรอบรู้ของพระองค์โดยปราศจากเวลา และไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นในอาณาจักรของพระองค์นอกจากความรอบรู้และความต้องการของพระองค์ ความรอบรู้และอำนาจของพระองค์ทรงมีอยู่และปฏิบัติการได้ตลอดเวลาเหนือบ่าวและสิ่งถูกสร้างอื่น ๆ ของพระองค์ พระองค์ทรงรอบรู้เหนือทุกสรรพสิ่ง ทรงเมตตา กรุณา กิจการใด ๆ ของพระองค์ย่อมมีเป้าหมายอันดีเลิศ หากมีความเชื่อเช่นนี้ในจิตใจและในความคิด จะต้องยอมรับด้วยความศรัทธามั่นอย่างแท้จริงในสิ่งที่พระองค์ทรงลิขิตไว้ (อนุชชรอฮิสมอาอิลละฮุมัด, ม.ป.ป. : 7-9)

สารานุกรมไทย เล่มที่ 36 ได้ระบุความหมายของมุสลิมไว้ว่า มุสลิมคือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งคำว่า อิสลาม แปลว่า “การยอมจำนน การปฏิบัติตาม และการนอบน้อม” ศาสนาอิสลามจึงมีความหมายถึงการเป็นศาสนาแห่งการนอบน้อมต่ออัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นพระเจ้าองค์เดียว และมีท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นศาสนทูตองค์สุดท้าย ศูนย์กลางของการเผยแผ่ศาสนาอยู่ที่นครมักกะฮ์ หรือที่คนทั่วไปเรียกว่า “เมกกะ” และนครมะดีนะฮ์ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย ดังนั้นหลักคำสอนอิสลามนั้นได้กำหนดให้มุสลิมทุกคนทำความดี เพื่อหวังในความโปรดปรานจากพระเจ้าอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งมุสลิมนั้นเป็นผู้ยึดถือปฏิบัติตามคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต โดยมีหลักศาสนาที่สำคัญ ได้แก่ หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ(อาคิสรฺ อิดริสรฺ รัคฆมณฺี, 2554 : บทนำ)

เมื่อพิจารณาความหมายของมุสลิมดังที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น จึงสรุปได้ว่า มุสลิมคือ เป็นผู้ที่นอบน้อมยอมตนต่อพระประสงค์ของอัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานบทบัญญัติของ ศาสนาอิสลาม ฉะนั้นเมื่อผู้หนึ่งผู้ใดมีความเข้าใจอย่างแท้จริงว่า อัลลอฮฺ ﷻ เป็นพระผู้เป็นเจ้าของคนเดียว ซึ่งพระองค์นั้นทรงแตกต่างจากสรรพสิ่งทั้งหลายอย่างสิ้นเชิง พร้อมทั้งยอมจำนนทุก อย่างต่ออัลลอฮฺ ﷻ และปฏิบัติแนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ผู้นั้นคือมุสลิมทั้งร่างกายและ จิตใจ และมีสิทธิ์ที่จะได้เข้าสวรรค์ของอัลลอฮฺ ﷻ ดังนั้นผู้ใดก็ตามไม่ว่าจะอาศัยอยู่ที่แห่งใด เวลาใด เขาก็สามารถเป็นมุสลิมผู้ซึ่งปฏิบัติตามศาสนาที่แท้จริงของอัลลอฮฺ ﷻ ได้ด้วยการยอมรับ ศรัทธาและปฏิบัติตามบทบัญญัติทางศาสนา(Bilal Philips, 2008 : 26-27)

3.1.2 หลักการปฏิบัติของมุสลิม

หลักการสำคัญที่แสดงถึงฐานะของความเป็นมุสลิมคือการแสดงความภักดี ต่ออัลลอฮฺ ﷻ ทั้งด้านวาจาและการปฏิบัติที่เรียกว่าอركانุลอิสลาม (หลักการอิสลาม) ซึ่งเป็น หลักปฏิบัติที่แสดงออกถึงการยอมจำนนต่ออัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการปฏิบัติในหลายๆประการด้วย หลักทางวาจาคือการกล่าวคำปฏิญาณตน และหลักด้านการปฏิบัติด้วยอวัยวะทางร่างกาย คือการ ละหมาด จ่ายซากาต และการประกอบพิธีหัจญ์ (Abdul al-Rahman, Abdul al-Karim al-Shihah, 2011 : 44) มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮฺ อิบน์ อัมรฺ رضي الله عنه ว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِنَّ الْإِسْلَامَ بُنِيَ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَإِقَامِ

الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَصِيَامِ رَمَضَانَ، وَحَجِّ الْبَيْتِ.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٨)

ความว่า “แท้จริงอิสลามวางอยู่บนรากฐานห้าประการคือ หนึ่ง การกล่าวปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่สมควรแก่การ กราบไว้้นอกจากอัลลอฮฺ สองการดำรงการละหมาด สามการ จ่ายซะกาต สี่การถือศีลอดเดือนเราะมะฎอน ห้าการประกอบ พิธีหัจญ์ ณ บัยตุลลอฮฺ”

(al – Bukhariy, 1992: 8)

จากหะดีษข้างต้นสามารถเข้าใจได้ว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้อธิบายเกี่ยวกับอิสลาม นั้นจะต้องปฏิบัติกิจศาสนิกทั้ง 5 ประการด้วยอวัยวะภายนอก และทั้งรประการเหล่านั้นนับเป็นเสาหลักสำคัญของอิสลาม หากขาดตกบกพร่องประการหนึ่งประการใดความเป็นมุสลิมจะไม่สมบูรณ์ โดยเต้คขาด(อับดุลเลาะ การ์รินา, 2555 : 7) ดังนั้นหลักการปฏิบัติของมุสลิมจึงประกอบด้วย 5 ประการดังต่อไปนี้

1. ต้องการปฏิญาณตนหรือเรียกกันว่ากล่าว กะลิมะฮฺ ชะฮาดะฮฺ คือ

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า แท้จริงไม่มีพระเจ้าอื่นใดเว้นแต่อัลลอฮฺเดียว และข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า แท้จริงท่านนบีมุหัมมัดเป็นเราะสูล (ศาสนทูต) ของอัลลอฮฺ

2. ต้องกระทำละหมาดทุกๆวัน 5 เวลา

3. ต้องบริจาคทรัพย์ ซะกาต

4. ต้องถือศีลอดทุกวันตลอดเดือนรอมะฎอน

5. ต้องเดินทาง ไปประกอบพิธีหัจญ์ที่นครมักกะฮฺ 1 ครั้งในขณะที่มีชีวิตอยู่หากมีความสามารถที่จะเดินทางไปกลับได้(การ์ริม อับดุลเลาะฮ์, ม.ป.ป. : 83-84)

3.1.3 การปฏิญาณตนของมุสลิม

การเริ่มต้นของการเป็นมุสลิมคือการกล่าวสองคำปฏิญาณตน **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กะลิมะฮฺ ชะฮาดะฮฺ เป็นการปฏิญาณพระเจ้าทั้งหลายที่จอมปลอม และน้อมรับพระผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริงคือ อัลลอฮฺ ﷻ พระเจ้าที่จะต้องเคารพภักดี สujud รุกูอ ขอความช่วยเหลือ และเป็นที่พักพิงทั้งยามสุขและยามทุกข์(อับดุลเลาะ การ์รินา, 2555 : 9) และยอมรับว่าท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เป็นศาสนทูตของอัลลอฮฺ พร้อมทั้งเจริญรอยตามแบบอย่างของท่าน ดังนั้นความหมายของ **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกะของอัลลอฮฺ ด้วยจุดประสงค์นี้เองทุกสรรพสิ่งถูกสร้างขึ้น และด้วยเป้าหมายนี้เช่นกันสวรรค์นรกจึงถูกสร้างขึ้นมา อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾

(الذاريات: ٥٦)

ความว่า “และข้า (อัลลอฮฺ) มิได้ให้บังเกิดมวลญิน และมนุษย์มาเพื่อการใด เว้นแต่เพื่อให้พวกเขาอับมาอะฮฺต่อข้า”

(อัซ-ซารียาต : 56)

ถ้อยคำแห่งกะลิมะฮฺ เคาหิดนี้จึงเป็นแก่นแท้ของบรรดาศาสนทูตของอัลลอฮฺในการเผยแพร่วิสัยอิสลามนับตั้งแต่สมัยท่านนบีมูฮัมมัด จนกระทั่งถึงสมัยของท่านศาสนทูตองค์สุดท้ายคือ ท่านนบีมูฮัมมัด ﷺ และอัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴾

(الأَنْبِيَاءُ : ๒๐)

ความว่า “และเรา(อัลลอฮฺ)มิได้ส่งเราะสูลคนใดก่อนหน้าเจ้า นอกจากเราได้โอองการแก่เขาว่า แท้จริงไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากข้า(อัลลอฮฺ) ดังนั้นพวกเจ้าจงเคารพภักดีต่อข้า”

(อัลอัมบิยาต : 25)

คำว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนั้นเป็นการปฏิเสธสิ่งอื่นทั้งหมดที่ถูกกราบไหว้นอกเหนือจากอัลลอฮฺ ﷻ และคำว่านอกจากอัลลอฮฺ ﷻ นั้น เป็นการยืนยันว่าการเคารพภักดีทั้งหมดนั้นจะต้องกระทำต่ออัลลอฮฺ ﷻ เพียงองค์เดียว โดยไม่มีภาคอื่นใดมาเทียบเคียงหรือควบคู่ร่วมกับพระองค์ทั้งในด้านการอิบาดะฮฺและในด้านพลังอำนาจกรรมสิทธิ์ในการครอบครองทุกสรรพสิ่งทั้งหมด(Muhammad bin Abdul al-Wahab, 1991 : 36) ดังนั้นความหมายของคำปฏิญาณตนว่า لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ﷻ มุสลิมจะต้องมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

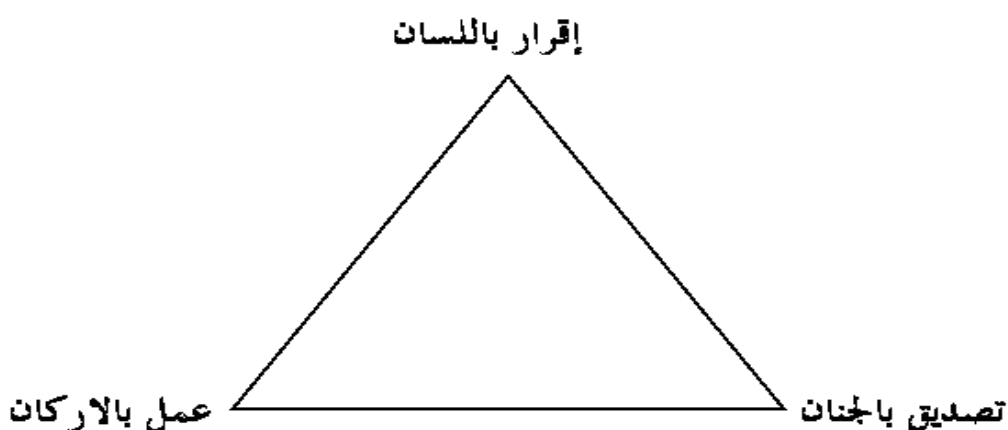
1. ไม่มีพระเจ้าอื่นใดในจักรวาลทั้งหลายนี้นอกจากอัลลอฮฺ ﷻ เพียงองค์เดียวเท่านั้น
2. สิทธิในการควบคุมและบริหารนั้นเป็นของอัลลอฮฺ ﷻ เพียงองค์เดียว
3. ไม่มีพระเจ้าที่เหมาะสมแก่การภักดีอย่างแท้จริงนอกจากอัลลอฮฺ ﷻ เท่านั้น
4. อัลลอฮฺ ﷻ ทรงมีคุณลักษณะที่สมบูรณ์ที่สุด บริสุทธิ์ปราศจากความบกพร่องทั้งหมด

(Abdul al-Rahman Abdul al-Karim al-Shihah, 2011 : 46)

สำหรับเงื่อนไขของการเป็นมุสลิมในการยอมรับคำปฏิญาณตนนั้น อิมามมาลิก อิมามชาฟีอี อิมามอะหฺมัด อิมามเอาชาอี อิมามอิสหาก บิน รอฮะวัยสุ และนักวิชาการหะดีษได้อธิบายว่า แท้จริงมุสลิมจะต้องศรัทธาซึ่งประกอบด้วย 3 ประการ คือ กล่าวประกาศยอมรับอิสลามด้วยการกล่าวคำปฏิญาณตนด้วยวาจา ยอมรับอย่างแน่วแน่ด้วยหัวใจ ปฏิบัติตามข้อบัญญัติและละเว้นข้อบัญญัติห้าม (Abdul al-Rahman bin Nasir, 2003 : 239)

รูปภาพที่ 2

แผนผังแสดงเงื่อนไขการศรัทธาของมุสลิม



ที่มา : โครงการศูนย์สารสนเทศอิสลามและอิสลามศึกษา ตามยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2563

สิ่งที่มุสลิมจำเป็นต้องรับรู้ในกะลิมะฮฺ(คำปฏิญาณตน) "أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ" นั้นมีดังต่อไปนี้

1. การรับรู้ที่สิ่งอิบาอะฮฺทั้งหมดนอกเหนืออัลลอฮฺถือว่าโมฆะกล่าวคือไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่เหมาะสมแก่การอิบาอะฮฺนอกจากอัลลอฮฺเท่านั้น พระองค์คือพระผู้ทรงสิทธิ์สำหรับการภักดีทั้งหมดเริ่มจากการละหมาด การวิงวอนขอ การเชือดสัตว์ และการสัตยาบัน พร้อมสาบานตน เป็นต้น ผู้อื่นไม่มีสิทธิในสิ่งนี้ถึงแม้เขาผู้นั้นจะเป็นถึงศาสนทูตหรือมะลาอิกะฮฺก็ตาม ผู้ใดมอบการกระทำเหล่านี้ให้กับผู้อื่นนอกเหนือจากอัลลอฮฺ พร้อมทั้งยกย่องและแสดงการภักดีต่อมันถือว่าตกเป็นกุฟรุ (ผู้ปฏิเสธศาสนา) ขัดกับคำปฏิญาณตนในข้อนี้
2. มีการเชื่อมั่นที่แน่นแฟ้นแบบไม่ต้องสงสัยและลังเลในหลักการนี้อีกแล้ว ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَزِنُوا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴾

(الحجرات: 15)

ความว่า “แท้จริงศรัทธาชนที่แท้จริงนั้นคือบรรดาผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์และศาสนทูตของพระองค์แล้ว พวกเขาไม่สงสัยเคลือบแคลงใจแต่พวกเขาได้เสียสละต่อผู้คืนรันด้วยทรัพย์สินสมบัติของพวกเขา และชีวิตของพวกเขาไปในหนทางของอัลลอฮ์ ชนเหล่านั้นแหละคือบรรดาผู้สัตย์จริง”

(อัลหุจญรอต : 15)

3.ยอมรับตามหลักการนี้และไม่ปฏิเสธ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿ إِيَّاهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴾

(الصفات: 35)

ความว่า “เพราะว่าพวกเขาเหล่านั้นเมื่อได้มีการกล่าวแก่พวกเขาว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์พวกเขาก็ยังผยอง”

(อัศศอฟฟาต : 35)

4.ปฏิบัติตามหลักการนี้พร้อมการน้อมรับที่ดีและปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ ละทิ้งสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้าม อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿ وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴾

(لقمان : 22)

ความว่า “และผู้ใดยอมมอบน้อมใบหน้าของเขาไปยังอัลลอฮ์ โดยที่เขาเป็นผู้กระทำดี แน่แน่นอนเขาได้ยึดห่วงอันมั่นคงไว้แล้ว และบั้นปลายของกิจการทั้งหลายย่อมกลับไปหาอัลลอฮ์”

(ลุกมาน : 22)

5. การเชื่อมั่นในหลักการนี้ด้วยความสัจจะอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿يَقُولُونَ بِاللَّيْسِ فِي قُلُوبِهِمْ﴾

(الفتح : جزء من آية ١١)

ความว่า “พวกเขากล่าวด้วยลิ้นของพวกเขาโดยไม่มีอะไรในหัวใจของพวกเขา”

(อัลฟัตหุ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 22)

6. การแสดงการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียวด้วยความบริสุทธิ์ใจ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ﴾

(البينة : ٥)

ความว่า “และพวกเขามีได้ถูกบัญชาให้กระทำอื่นใดนอกจากเพื่อเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์เป็นผู้มีเจตนาบริสุทธิ์ในการภักดีต่อพระองค์เป็นผู้อยู่ในแนวทางที่เที่ยงตรงและดำรงการละหมาดและจ่ายซะกาตและนั่นแหละคือศาสนาอันเที่ยงธรรม”

(อัลบัยยีนะฮ์ : 5)

7. รักอัลลอฮ์ ศาสนาทูตและบรรดาผู้ซึ่งพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรัก และบ่าวผู้ภักดีทั้งหลาย และเกลียดชังคนที่ต่อต้านอัลลอฮ์และบรรดาศาสนาทูตของพระองค์และยึดเอาความรักต่อพระองค์และศาสนาทูตของพระองค์เป็นอันดับแรกถึงแม้มันจะขัดกับความรู้สึกส่วนตัวดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า

﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِينُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ
إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ
وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾

(التوبة : ٢٤)

ความว่า “จงกล่าวเถิด(มุหัมมัด)ว่าหากบรรดาบิดาของพวกเจ้า และบรรดาลูก ๆ ของพวกเจ้าและบรรดาพี่น้องของพวกเจ้า และบรรดาผู้ครองของพวกเจ้าและบรรดาญาติของพวกเจ้าและ บรรดาทรัพย์สมบัติที่พวกเจ้าแสวงหาไว้และสินค้าที่พวกเจ้า กล่าวว่าจะจำหน่ายมันไม่ออกและบรรดาที่อยู่อาศัยที่พวกเจ้าพึง พอใจมันนั้นเป็นที่รักใคร่แก่พวกเจ้ายิ่งกว่าอัลลอฮ์และศาสน ทูตของพระองค์และการต่อสู้ในทางของพระองค์แล้วไซร้ก็จง รอคอยกันเถิดจนกว่าอัลลอฮ์จะทรงนำมาซึ่งกำลังของพระองค์ และอัลลอฮ์นั้นจะไม่ทรงนำทางแก่กลุ่มชนที่ละเมิด”

(อัตเตาบะฮ์ : 24)

นอกจากนี้แล้วมุสลิมจะต้องเชื่อมั่นว่าสิทธิในการออกบทบัญญัติด้านหลักการ ปฏิบัติเพื่อการภักดีและการจัดระเบียบการเป็นอยู่ในระดับบุคคลและสังคมเป็นของอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น เช่นเดียวกันการอนุมัติและการห้ามสิ่งใดคือสิทธิของพระองค์เท่านั้นและเรื่องเหล่านี้ถูก อธิบายอย่างชัดเจนผ่านท่านศาสนทูตของพระองค์ ดังนั้นมุสลิมจำเป็นต้องตระหนักถึงองค์ความรู้ ทั้ง 7 ประการนี้พร้อมทั้งยึดมั่นและนำมาปฏิบัติเพื่อเป็นการเสริมสร้างหลักศรัทธาในกะลิมะฮุ ชะฮาดะฮ์(คำปฏิญาณตน) **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (Abdul al-Rahman, Abdul al-Karim al-Shihah, 2011 : 46-48)

สำหรับการรับรู้ความหมายของคำปฏิญาณตน **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** นั้นเป็น สิ่งที่จำเป็นเพราะจะทำให้มุสลิมได้บรรลุถึงเป้าหมายที่แท้จริงได้อย่างถูกต้องโดยเชื่อฟังและปฏิบัติ ตามท่านเราะสูล ﷺ ในสิ่งที่ท่านสั่งใช้โดยเชื่อมั่นสิ่งที่ท่านได้นำมาออกห่างจากสิ่งที่ท่านห้ามปราม ซึ่งหลักฐานของคำปฏิญาณตนนี้ (Muhammad bin Abdul al-Wahab, 1991 : 39) อัลลอฮ์ ﷻ ทรง ตรัสไว้ว่า

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

(التوبة : 128)

ความว่า “แท้จริงมีเราะสูลคนหนึ่งจากพวกท่านเองได้มาหา พวกท่านแล้ว เป็นที่ลำบากใจแก่เขาในสิ่งที่พวกท่านได้รับ

ความทุกข์ยาก เป็นผู้ที่ห่วงใยแก่พวกเจ้า เป็นผู้เมตตา ผู้กรุณา
 สงสาร ต่อบรรดาผู้ศรัทธา”

(อัลเตาบะฮฺ : 128)

จากอายะฮ์ข้างต้นนี้แท้จริงมีเราะสูลคนหนึ่งจากพวกท่านนั้นหมายถึง ท่านนบี
 มุหัมมัด ﷺ โดยที่ท่านนั้นลำบากใจเป็นที่สุดในสิ่งที่พวกท่านได้รับความทุกข์ยาก อธิบายได้ว่า
 เป็นความยากลำบากและสิ่งพวกท่านประสบสิ่งที่น่ารังเกียจ ซึ่งท่านนั้นเป็นผู้ที่ห่วงใยแก่พวกเจ้าใน
 การที่จะได้รับทางนำ ท่านคือ ผู้เมตตา ผู้กรุณา สงสาร ต่อบรรดาผู้ศรัทธาซึ่งถึงความเมตตาเป็น
 อย่างยิ่ง ด้วยความสงสารที่ต้องการให้พวกเขาเป็นผู้ที่ประพฤติดี (Jalal ad-Din Suyuti, 2010 : 170)

ดังนั้นข้อบังคับที่จำเป็นต่อมุสลิมในการปฏิญาณตนว่า แท้จริงท่านนบีมุหัมมัด ﷺ
 นั้นเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷻ หมายถึง ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ นั้นเป็นบ่าวผู้หนึ่งของอัลลอฮ์ ﷻ
 ที่จะต้องไม่ถูกเคารพบูชา และท่านคือศาสนทูตที่จะต้องเชื่อฟังโดยไม่มีการปฏิเสธแต่อย่างใด ซึ่งมี
 รายละเอียดในการที่มุสลิมจะต้องยึดมั่นดังนี้

1. มุสลิมจะต้องเชื่อฟังท่านในทุกๆ สิ่งที่ท่านได้สั่งใช้ เพราะท่านนบี ﷺ คือผู้ที่
 เผยแพร่คำสั่งใช้ที่มาจากอัลลอฮ์ ﷻ

2. มุสลิมจะต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่ท่านบอก เพราะท่านนบี ﷺ คือผู้ที่ซื่อสัตย์และเป็น
 ที่ไว้วางใจ

3. มุสลิมจะต้องออกห่างจากทุกสิ่งที่ท่านนบี ﷺ ห้ามปรามและตัดเตือนให้ออก
 ห่างถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะตรงข้ามกับความต้องการก็ตาม

4. มุสลิมจะต้องไม่กระทำอิบาดะฮ์ใดๆ ต่ออัลลอฮ์ ﷻ นอกจากสิ่งที่ท่านนบี ﷺ
 นำมาเผยแพร่เท่านั้น ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มที่กระทำสิ่งที่เป็นอูตริกรรมในการประกอบศาสนกิจโดย
 ไม่ได้มีหลักฐานที่มาจากบทบัญญัติอิสลาม (Muhammad bin Abdul al-Wahab, 1991 : 40)

อีกประการหนึ่งที่มุสลิมจะต้องทำความเข้าใจคือแก่นแท้คำว่า **وَأَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا**
رَسُولُ اللَّهِ หมายถึงการปฏิญาณตนว่า ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ คือบ่าวและศาสนทูตของอัลลอฮ์
 มุสลิมจะต้องศรัทธาและปฏิบัติดังนี้

1. แสดงการจงรักภักดีต่อคำบัญชาของท่านศาสนทูต ﷺ และเชื่อมั่นในสิ่งที่ท่าน
 บอกโดยหลีกเลี่ยงห่างจากสิ่งที่ท่านทรงห้ามปราม อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
 حَفِيظًا﴾

(النساء : 80)

ความว่า “ผู้ใดเชื่อฟังศาสนทูตอัลลอฮ์ แน่แน่นอนเขาก็เชื่อฟังอัลลอฮ์แล้ว และผู้ใดผินหลังให้ เราก็คงหาได้ส่งเจ้าไปในฐานะเป็นผู้ควบคุมพวกเขาไม่”

(อันนิสาอู : 80)

2.เชื่อมั่นในสารที่ท่านบิ ﷺ นามา และเชื่อมั่นว่าท่านคือศาสนทูตท่านสุดท้าย โดยที่ท่านเป็นผู้ประเสริฐกว่าท่านอื่นๆ ในบรรดาศาสนทูต ไม่มีศาสนทูตองค์ใดหลังจากท่านอีก เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴾

(الأحزاب : 40)

ความว่า “มุหัมมัดมิได้เป็นบิดาผู้ใดในหมู่บุรุษของพวกเขา แต่เป็นศาสนทูตอัลลอฮ์ของอัลลอฮ์และคนสุดท้ายแห่งบรรดานบี และอัลลอฮ์นั้นทรงรอบรู้ทุกสิ่ง”

(อัลอะหฺซาบ : 40)

3.เชื่อมั่นว่าท่านบิ ﷺ ไม่มีการปกปิดในสิ่งที่ท่านเผยแพร่ว่า ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสในอัลกุรอานว่า

﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۚ ۙ إِنْ هُوَ إِلَّا خَيْرٌ يُؤْتَىٰ ۖ ۙ ﴾

(النجم : 3-4)

ความว่า “และเขามิได้พูดตามอารมณ์ อัลกุรอานมิใช่อื่นใด นอกจากเป็นวะฮีย์ที่ถูกระทานลงมา”

(อันนัจญม : 3-4)

ส่วนการกระทำในทางโลกถือว่า ท่านเป็นเพียงแ่ก่มุขยัคนหนึ่ง ซึ่งนั่นแปลว่า ความเป็นอยู่ของท่านและการตัดสินใจของท่าน คือส่วนหนึ่งที่มาจากการวินิจฉัยของท่านเอง ซึ่งมี รายงานจากมารดาของท่านสะละมะฮะ⁵ ได้กล่าวว่าคุณนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ
الْحَنَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ فَأَقْضِي عَلَى نَحْوِ مَا أَسْمَعُ، فَمَنْ قَضَيْتُ
لَهُ بِحَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا فَلَا يَأْخُذْهُ، فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ))
(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٧١٦٩)

ความว่า “แท้จริงฉันก็คือมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง และพวกท่าน ก็นำข้อพิพาทมายังฉัน และเกรงว่าบางคนอาจจะนำหลักฐาน (ที่ทำให้คดีคลาดเคลื่อนได้) ดีกว่าอีกคน แล้วฉันจะตัดสิน ตามที่ฉันได้รับฟัง ดังนั้นผู้ใดที่ฉันได้ตัดสินให้เขาสิ่งใดก็ตาม (สิทธิของผู้อื่น) เขาอย่าได้เอามั่น เพราะแท้จริงฉันได้ตัดส่วน หนึ่งจากไฟนรกให้แก่เขา”

(al – Bukhariy, 1992 : 7169)

4. สรรทว่า สิ่งที่คุณนบี ﷺ นำมานั้น สู่ปวงชนทั้งสองฝ่ายคือ มุขยัและญิน⁶ จนกว่าวันกิยามะฮะจะมาถึง อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

⁵ ท่านหญิงอุมมุสะละมะฮะ⁵ มีชื่อเดิมว่า อินค เป็นบุตรสาวของท่านหุซัยฟะฮะ อิบนุ อัลมุฮัมมะเราะฮะ อัลมัคชุมีนางอยู่ในตระกูลที่มีเกียรติของเผ่ามัคชุมซึ่งเป็นเผ่าที่สำคัญของชาวกุเรช หุซัยฟะฮะ บิดาของนางได้รับฉายานามว่า ซาด อีรรอเกิบ มีความหมายว่าเสบียงของนักเดินทาง เนื่องจากท่านมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพราะทุกครั้งที่ท่านเดินทาง ผู้ที่ร่วมเดินทางกับท่านไม่ต้องเตรียมเสบียงใดๆ เพราะท่านจะเป็นผู้เตรียมไว้เสมอ ไม่ว่าจะมีส่วนร่วมทางเท่าใดก็ตามและระยะทางไกลเพียงใดก็ตาม นี่คือสภาพครอบครัวของท่านหญิงอุมมุสะละมะฮะ⁵ เติบโตมา นางเป็นผู้หญิงที่ฉลาด มีความรอบรู้ มีบุคลิกภาพและมารยาทที่งดงาม(Muhamad ali al-Qutub, 2005 : 102)

⁶ ญินเป็นสิ่งถูกสร้างอย่างหนึ่งที่มีมุขยัไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า มันสามารถจำแลงแปลงร่างและเข้าสิง มุขยัได้ ญินเรานั้นมีสรีระต่างกักับสรีระของมุขยัเรา เพราะมันถูกสร้างขึ้นมาจากธาตุไฟ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็น เรื่องร่างหรือเงาของมันเราก็ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า แต่การเป็นอยู่ของพวกญินนั้นมีอยู่จริงอย่าง แน่นอน การที่พวกญินได้ถูกสร้างให้อยู่ในสภาพเช่นนี้นับว่าเป็นพระปรีชาญาณอย่างหนึ่งของอัลลอฮ์ ﷻ และยังเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของอัลลอฮ์ ﷻ ที่มีต่อบรรดาบ่าวของพระองค์ที่เป็นมุขยั หากสภาพที่แท้จริงของพวกญินได้ถูกเปิดเผยแก่มุขยัแน่นอนบรรดากระดุกข้อต่อต่างๆ ในร่างกายของมุขยัก็จะรู้สึกอ่อน

﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾

(سبأ : ٢٨)

ความว่า “และเราได้ส่งเจ้ามาเพื่ออื่นใด เว้นแต่เป็นผู้แจ้งข่าวดี ถึงการตอบแทนในผลงานที่ดี หากพวกเขาเชื่อฟังและศรัทธา และเป็นผู้ตักเตือนแก่มนุษย์ทั้งหลาย เรื่องการลงโทษของเรา หากพวกเขาฝ่าฝืนและปฏิเสธ แต่ว่าส่วนมากของมนุษย์ไม่รู้”

(สะบะอู : 28)

5.ปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบี ﷺ พร้อมยึดมั่นปฏิบัติตัวอย่างหนักแน่น โดยไม่มีการเพิ่มเติมใดๆ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾

(آل عمران : ٣١)

ความว่า “จงกล่าวเถิด(มุหัมมัด) ว่า หากพวกท่านรักอัลลอฮ์ ก็จงปฏิบัติตามฉัน อัลลอฮ์ก็จะทรงรักพวกท่าน และจะทรงอภัยให้แก่พวกท่านซึ่งโทษทั้งหลายของพวกท่าน และอัลลอฮ์นั้นเป็นผู้ทรงอภัยโทษ ผู้ทรงเมตตาเสมอ”

(อาละอิมรอน : 31)

(Abdul al-Rahman, Abdul al-Karim al-Shihah, 2011 : 48-49)

จากข้อบังคับที่จำเป็นต่อมุสลิมในการปฏิบัติตนว่า แท้จริงท่านนบีมุหัมมัด ﷺ นั้นเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷻ และแก่นแท้คำว่า رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ที่มุสลิมจำเป็นต้อง

กำลังไม่สามารถดำเนินชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้ เพราะรูปแบบเรือนร่างของพวกมันมีทั้งเตี้ยที่สุด สูงที่สุด มีทั้งสีแดง ดำ และขาว อีกทั้งยังมีรูปแบบอื่นๆเป็นจำนวนมากนับไม่ถ้วน ไม่มีผู้ใดรู้นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ (อับดุลการิม เกิด กักดี, ม.ป.ป. : 2-3)

ศรัทธานั้น จึงสรุปได้ว่า มุสลิมจำเป็นต้องศรัทธาต่อท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ในการเป็นดำรงตำแหน่งเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ ﷻ ท่านสุดท้ายอย่างสมบูรณ์โดยปราศจากข้อสงสัยใดๆ ซึ่งมุสลิมจะต้องน้อมรับด้วยการเชื่อมั่นที่เด็ดขาดตามที่มิระบุไว้ในอัลกุรอานและอัลหะดีษ พร้อมทั้งปฏิบัติตามสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ในทุกๆ เรื่อง

ดังนั้นสองคำปฏิญาณตน(ชะฮาดะฮ์)ของคนมุสลิม **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ** เป็นสิ่งที่มุสลิมจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจ เริ่มตั้งแต่พิธีฮัจญ์ชะฮาดะฮ์ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ พิธีฮัจญ์ชะฮาดะฮ์นั้นมีสองประการ คือ หนึ่งจะต้องกล่าวยอมรับด้วยกบฏ สองจะต้องยอมรับด้วยกับหัวใจ, สิ่งที่ทำให้ชะฮาดะฮ์มีความสมบูรณ์นั้นมีสี่ประการ คือ หนึ่งจะต้องรู้ความหมายของชะฮาดะฮ์ สองจะต้องกล่าวยอมรับด้วยกบฏ สามจะต้องยอมรับด้วยจิตใจสี่จะต้องมีความเชื่อมั่นในชะฮาดะฮ์, กฎเกณฑ์(รูกน)ชะฮาดะฮ์นั้นมีสี่ประการคือ หนึ่งจะต้องยอมรับว่าอัลลอฮ์ ﷻ นั้นมี สองจะต้องยอมรับว่าอัลลอฮ์ ﷻ นั้นมีคุณลักษณะ สามจะต้องยอมรับต่อการกระทำของอัลลอฮ์ ﷻ สี่จะต้องยอมรับต่อความมีเกียรติของท่านเราะสูล ﷺ, เงื่อนไขที่ทำให้ชะฮาดะฮ์นั้นใช้ได้(เศาะหุ)มีสี่ประการคือ หนึ่งต้องศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับชะฮาดะฮ์ สองจะต้องกล่าวยอมรับด้วยกบฏ สามจะต้องเชื่อมั่นในชะฮาดะฮ์ สี่จะต้องปฏิบัติตามเป้าหมายของชะฮาดะฮ์ และสุดท้ายมุสลิมจะต้องรับรู้สิ่งที่ทำให้ชะฮาดะฮ์นั้นเสียหายเป็นเหตุให้หลุดพ้นจากความเป็นมุสลิมซึ่งมีสี่ประการ คือ หนึ่งยอมรับว่าอัลลอฮ์ ﷻ นั้นมีสอง สองมีความสงสัยในสองคำชะฮาดะฮ์ สามปฏิเสธการสร้างของอัลลอฮ์ ﷻ สี่ปฏิเสธต่อการมีของอัลลอฮ์ ﷻ (Abdul al-Rashid Banjar, 1979 : 2)

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่มุสลิมจะต้องศึกษาสองคำปฏิญาณตน(ชะฮาดะฮ์)นั้น เป็นสิ่งจำเป็น เพราะเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ เงื่อนไข และสิ่งที่ทำให้เสียหายชะฮาดะฮ์ เพื่อให้มุสลิมมีความเข้าใจที่ถูกต้อง ศรัทธาและปฏิบัติตามเป้าหมายของสองคำปฏิญาณตน ได้อย่างสมบูรณ์ด้วยการดำรงตนเป็นมุสลิมอย่างครบถ้วน

3.1.4 การละหมาดของมุสลิม

การละหมาดนั้นเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดให้กับมุสลิมทุกคนที่บรรลุนิติภาวะจะต้องปฏิบัติอันได้แก่ ละหมาดศุบหุ ชุฮรี อัศรี มัจริบ และอิชาอู ละหมาดทั้ง 5 เวลาถูกบัญญัติในคืนที่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เดินทางในเวลากลางคืนจากมัศยิดอัลหะรออมไปยังมัศยิดอัลอักศอแล้วหลังจากนั้นท่านถูกนำขึ้นสู่ฟากฟ้าเบื้องบน อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดให้ท่านนบี ﷺ และมวลมุสลิมทั้งหลายละหมาดวันกับคืน 50 เวลา หลังจากนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงลดหย่อนให้จนเหลือเพียง 5 เวลา(Mustafa al-Kin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Shar baji , 1992 : 1/100) ดังนั้นการละหมาดนั้นถือ

เป็นสิ่งที่ตักหนักร่วมกันทุกคนที่บรรลุนิสภาและมัสยิดสมัยซุนนีย์ ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดเป็นสิ่งแรกที่วาญิบ(จำเป็น)จากบรรดาอิมามอะฮ์ลุลบัยตฺ(Muhammad Abdul al-Malik, 1992 : 13) ซึ่งคำสั่งใช้เกี่ยวกับการบัญญัติละหมาดนั้นถูกระบุไว้ในอัลกุรอาน และถูกกำหนดให้เป็นฟัรฎุแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างสมบูรณ์ โดยท่านนั้นเป็นแบบอย่างในรูปแบบของการปฏิบัติแก่บรรดามุสลิมทั้งหลาย(Ibn Taimiyah, 2008 : 19) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا ﴾

(النساء : جزء من اية 103)

ความว่า “แท้จริงการละหมาดนั้นเป็นบัญญัติที่ถูกกำหนดเวลาให้แก่ผู้ศรัทธาทั้งหลาย”

(อันนิสาอ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์103)

จากอายะฮ์ดังกล่าวข้างต้นแท้จริงการละหมาดเป็นบัญญัติที่ถูกกำหนดเวลาให้แก่ผู้ศรัทธาทั้งหลายนั้นท่านอับดุลอับบาส رضي الله عنه ได้ให้ความหมายถึงการละหมาดที่ถูกกำหนดให้เป็นฟัรฎุคือละหมาด 5 เวลา ส่วนท่านอับนุญัยม رضي الله عنه ได้อธิบายถึงการกำหนดเวลาของการละหมาดว่าแท้จริงสำหรับการละหมาดนั้นมีช่วงเวลาที่ชัดเจนเสมือนกับการประกอบพิธีหัจญ์(Ibn Kathir, 2010 : 1/95) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการละหมาดถูกกำหนดเป็น 5 เวลาถือเป็นการประกอบศาสนกิจที่จำเป็นของมุสลิมจะต้องปฏิบัติทั้งกลางและกลางคืน มีรายงานจากท่านญาบิร⁷ رضي الله عنه ได้กล่าวว่าฉันได้ยินท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

⁷ ท่านญาบิร บิน อับดุลลอฮ์ رضي الله عنه ได้รายงานหะดีษจำนวน 1,540 หะดีษ บิดาของท่านชื่อ อับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ บินฮัมรอน อัลอันศอรีย์ อัศสะลามีย์ ท่านและบิดาของท่านพร้อมกับป้าคนหนึ่งของท่านได้ร่วมกันทำสัตยาบันอัลอะกออะบะฮ์ต่อท่านนบีพร้อมกัน ทั้งสองท่านเป็นส่วนหนึ่งของเศาะหาบะฮ์ที่เป็นชาวอันศอรในจำนวน 70 คนที่ได้ให้คำมั่นสัญญาว่าจะสนับสนุนและเผยแพร่ศาสนาอิสลาม ท่านญาบิร رضي الله عنه เคยได้เข้าร่วมสงครามพร้อมกับท่านนบี ﷺ ยกเว้นสงครามบัศรและอุหุดเท่านั้น เนื่องจากถูกบิดาของท่านสั่งห้ามไว้แต่ภายหลังที่บิดาของท่านเสียชีวิตแล้ว ท่านก็ติดตามท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ เข้าร่วมในสงครามเสมอ ท่านเคยได้ไปเยือนเมืองอิยิปต์และซาม และมีผู้คนมากมายที่ได้รับความรู้จากท่าน ไม่ว่าจะอยู่ ณ สถานที่ใดก็ตาม โดยเฉพาะมัศญิดนะบาวีย์ที่นครมะดีนะฮ์นั้น ท่านได้ตั้งกลุ่มเพื่อศึกษาความรู้ ณ สถานที่แห่งนี้เองที่ผู้คนต่างรวมตัวกันเพื่อแสวงหาวิชาความรู้ ท่านได้เสียชีวิต ณ เมืองมะดีนะฮ์ ในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 74 ท่านอับบาส บิน อุยมาน

((إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكَفْرِ تَرَكَ الصَّلَاةَ))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٨٢)

ความว่า “แท้จริงระหว่างผู้ที่เป็นมุสลิมและผู้ปฏิเสธศรัทธานั้น
คือการละทิ้งละหมาด”

(Muslim, 1955 : 82)

สำหรับการที่มุสลิมละทิ้งละหมาด 5 เวลานั้น บรรดานักวิชาการไม่เป็นที่ขัดแย้ง
กันในเรื่องของบาป เพราะแท้จริงการละทิ้งละหมาดโดยเจตนาเป็นส่วนหนึ่งจากบาปใหญ่ ดังนั้น
สำหรับอัลลอฮ์ ﷻ แล้วการละทิ้งละหมาด 5 เวลาถือเป็นบาปที่ยิ่งใหญ่กว่าการฆ่าคน การเอา
ทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมิชอบธรรม การผิดประเวณี การลักทรัพย์ และการดื่มสุรา ซึ่งสิ่งดังกล่าว
นั้นถือเป็นการต่อต้านต่อการลงโทษของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ที่ปฏิบัติมันจะประสบกับความขาดทุนและ
ได้รับความอับยศทั้งโลกคุณยาและอาคิเราะฮ์ (Ibn Qayyim, 2018 : 5) ดังนั้นเคล็ดลับของการ
ละหมาดสำหรับมุสลิมจึงมีมากมายและพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การละหมาดเป็นการเตือนสติให้มุสลิมรู้จักตนเองว่าเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ
ผู้ทรงยิ่งใหญ่และเกรียงไกร เพื่อระลึกไว้ตลอดไป โดยที่กิจการงานในทางโลกและความสัมพันธ์
กับผู้อื่นอาจทำให้มนุษย์หลงลืมตนเองแต่เมื่อถึงเวลาละหมาดจะทำให้มุสลิมนึกขึ้นได้อีกครั้งว่า
ตนเองเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงยิ่งใหญ่และเกรียงไกร

2. การละหมาดนั้นเพื่อให้มุสลิมตระหนักอยู่ในใจเสมอว่าไม่มีผู้ที่จะให้ความ
ช่วยเหลืออันใดและให้ความสุขอย่างแท้จริงนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงเกียรติไกรเท่านั้น แม้จะ
พบว่าในโลกนี้มีคือและสาเหตุมากมายเพียงแค่อำนวยความสะดวกสบายแก่มนุษย์เท่านั้น ทุกครั้งที่
มนุษย์หลงลืมและปล่อยตัวไปกับสิ่งต่างๆเพียงผิวเผิน ดังนั้นการละหมาดจะเป็นเครื่องเตือนสติให้
ทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงมาจากเพียงผู้เดียว พระองค์ทรงช่วยเหลือ ทรงประทานความสุข ทรงให้
โทษ ทรงให้คุณ ทรงให้เป็น ทรงให้ตาย

3. มุสลิมจะได้ใช้ละหมาดเป็นช่วงเวลาของการสำนึกผิด จากความผิดบาปต่างๆที่
ได้ก่อขึ้น เนื่องจากในช่วงเวลาแต่ละวันนั้น มนุษย์ต้องเผชิญกับบาปและความผิดต่างๆมากมาย

ผู้ปกครองเมืองมะดีนะฮ์ในขณะนั้นได้ติดตามเพื่อละหมาดญะนาซะฮ์ให้แก่ท่าน สำหรับสายรายงานที่เป็นที่รู้จัก
และเศาะหิหฺ(น่าเชื่อถือที่สุด)ของท่าน คือ สายรายงานจากซาวมัคกะฮ์ ผ่านทางท่านสุฟยาน บิน อุยัยนะฮ์ จากอัมร
บิน ดินาร์ จากท่านญาบิร บิน अबดุลลอฮ์ (Ibnu al-Hajjar, 2007 : 548)

ทั้งที่เขารู้ตัวและอาจจะไม่รู้ตัว ดังนั้นการละหมาดระหว่างเวลาหนึ่งถึงอีกเวลาหนึ่งจะเป็นเครื่องช่วยขัดเกลาให้สะอาดบริสุทธิ์จากบาปและความผิดต่างๆ

4. ละหมาดจะเป็นเสมือนสิ่งหล่อเลี้ยงความศรัทธาที่อยู่ในจิตใจมุสลิม ความเพลิดเพลินในโลกนี้และการล่อลวงของมารร้ายจะทำให้มนุษย์หลงลืมหลักศรัทธาถึงแม้ว่าจะถูกปลุกฝังอยู่ในจิตใจแล้วก็ตาม เมื่อมนุษย์ตกอยู่ในความหลงลืมในลักษณะเช่นนี้อย่างต่อเนื่อง ด้วยสาเหตุของการปฏิบัติตามอารมณ์ใฝ่ต่ำ และการชักนำของผู้อื่น ความหลงลืมนี้จะเปลี่ยนเป็นการปฏิเสธและแสดงความไม่ยอมรับเหมือนต้นไม้ที่ขาดน้ำหล่อเลี้ยงก็จะเหี่ยวเฉาและตายไปในที่สุด ในไม่ช้าต้นไม้ต้นนั้นก็จะกลายเป็นฟืนที่ไร้ค่า แต่มุสลิมที่ยืนหยัดปฏิบัติละหมาดอย่างสม่ำเสมอ การละหมาดนั้นจะเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงความศรัทธาให้มีความชื่นฉ่ำและงอกงาม ไม่อาจทำให้ศรัทธาของมุสลิมอ่อนแอและถูกทำลายได้ (Mustafa al-Kin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Shar baji , 1992 : 1/98-99)

3.1.5 การถือศีลอดของมุสลิม

อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนให้เป็นfirman แก่อุมมะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ดังที่พระองค์ได้เคยกำหนดให้แก่อุมมะฮ์ของบรรดาศาสนทูตก่อนหน้า ซึ่งมิลักษณะการถือศีลอดที่คล้ายคลึงกัน แต่มีความแตกต่างกันบ้างในช่วงวันเวลาและเดือนในการถือศีลอด เช่น อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดการถือศีลอดให้แก่บิมุสา عليه السلام ถือศีลอด 40 วัน (Asad Muhammad bin Saeed, 1993 : 11) ดังนั้นการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนจึงเป็นวาญิบให้กับมุสลิมทุกคน โดยปรากฏหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลสุนนะฮ์ และมติของปวงปราชญ์ (Sayyid Sabiq, 1971 : 2/365) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

(البقرة : 183)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย การถือศีลอดนั้นได้ถูกกำหนดแก่พวกเจ้าแล้ว เช่นเดียวกับที่ได้ถูกกำหนดแก่บรรดาผู้ศรัทธาก่อนหน้าพวกเจ้ามาแล้ว เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้ยำเกรง”

(อัลบะกอเราะฮ์ : 183)

จากอาเยฮ์ซุฮ์ฮ์อันอัลลอฮ์ ﷺ ได้เจาะจงเฉพาะผู้ที่มีความศรัทธาซึ่งพวกเขาได้เชื่อมั่นและยอมรับต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเราะฮ์สูลของพระองค์ โดยที่พระองค์ได้กำหนดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนให้เป็นภาคบังคับแก่พวกเขาทั้งหลาย เสมือนกับที่พระองค์ได้ทรงกำหนดให้เป็นภาคบังคับแก่บรรดาผู้ที่มีความศรัทธาในยุคก่อนหน้า (al-Tabariy, 2001 : 28) ซึ่งการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนนั้น ได้ถูกบัญญัติในปีอิญเราะฮ์ศักราชที่ 2 แก่มุสลิมทั้งหลาย ถือเป็นภาคบังคับจะต้องปฏิบัติ เสมือนกับยุคก่อนหน้า การถือศีลอดนั้น ได้เป็นที่รู้จักกันในประชาชาติยุคก่อนๆ เป็นอย่างดี และในหมู่ชาวกัมภีร์ที่อยู่ในสมัยเดียวกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ (Mustafa al-Kin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Shar baji , 1992 : 2/73)

สำหรับหลักฐานจากอัสสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ เกี่ยวกับการถือศีลอดภาคบังคับของมุสลิม นั้น มีรายงานจากท่านอุลลหะฮ์ บุตรของ อุบัยดิลลาฮ์⁸ ﷺ ได้เล่าว่า แท้จริงได้มีชายคนหนึ่งได้ถามท่านนบี ﷺ ว่า

((أَخْبَرَنِي بِمَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الصِّيَامِ ؟ قَالَ : شَهْرَ رَمَضَانَ إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ شَيْئًا))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ١٩٢٥)

ความว่า “ได้โปรดแจ้งแก่ฉันถึงการถือศีลอดที่อัลลอฮ์ได้บังคับแก่ฉันด้วย? ท่านนบี ﷺ ตอบว่า การถือศีลอดในเดือน

⁸ ท่านอุลลหะฮ์ บิน อุบัยดิลลาฮ์ บิน อุสมาน อัล-กูเราะชีฮ์ อัศศัยมีฮ์ ﷺ มีชื่อเล่นว่า อุมูฮัมมัด ท่านเป็นที่รู้จักในนามว่า ฎ็อลซะฮ์ “อัล-คอยร” (ผู้มีความดีงาม) และอุลลหะฮ์ “อัล-ฟัยยาฎ” (ผู้ใจบุญ) เพราะความเมตตากรุณาและเผื่อแผ่ของท่าน เป็นหนึ่งในบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เรื่องราวของเศาะหาบะฮ์ท่านนี้ อบอุ่นไปด้วยความหอมหวานของแรงศรัทธาที่เปี่ยมล้น แผ่ด้วยบทเรียนอันทรงคุณค่า ทั้งยังให้แง่คิดและแบบอย่างที่ดีเยี่ยมแก่ชนรุ่นหลัง เศาะหาบะฮ์ท่านนี้ ได้เข้าร่วมสงครามเคียงบ่าเคียงไหล่กับท่านเราะฮ์สูล ﷺ ในทุกสมรภูมิตบียะฮ์ สงครามบัตร์ ซึ่งท่านไม่ได้เข้าร่วมเพราะเหตุสุดวิสัย (สงครามบัตร์เกิดขึ้นในช่วงที่ท่านออกไปค้าขาย ณ เมืองชามท่านจึงไม่ได้เข้าร่วมด้วย - ผู้แปล) แต่หลังจากเสร็จสิ้นสงคราม ท่านเราะฮ์สูล ﷺ ก็ได้ให้การตอบแทนแก่ท่านเช่นเดียวกับผู้ที่เข้าร่วมสงคราม และได้แบ่งทรัพย์สินที่ได้จากสงครามให้แก่ท่านด้วยเช่นกัน ท่านคือหนึ่งในแปดคนที่เข้ารับอิสลามในยุคแรกๆ ท่านมีชื่อเสียงอย่างยิ่งในเรื่องการรบ เป็นผู้ที่เก่งกาจเรื่องการจี้ม้า และมีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ทั้งนี้ท่านได้สร้างผลงานและวีรกรรมที่ยิ่งใหญ่ในสงครามอุหุด ท่านเราะฮ์สูล ﷺ จึงกล่าวว่า “สมควรแล้ว” หมายถึงสมควรแล้วที่ท่านจะได้รับสวนสวรรค์เป็นรางวัลตอบแทน ท่านเสียชีวิตในปีอิญเราะฮ์ศักราชที่ 36 เดือนญะมาดีอาคิร ขณะนั้นอายุได้ 64 ปี (Amin bin Abdullah al-Shaqawi, 2013 : 3-5)

รอมฎอน นอกเหนือจากนั้นเว้นแต่ท่านจะสมัครใจถือศีลอด”

(al – Bukhariy, 1992 : 1925)

อัลหะดีษข้างต้นนี้ เป็นหลักฐานยืนยันถึงการกำหนดบทบัญญัติให้กับมุสลิมในเรื่องของการถือศีลอดเดือนรอมฎอน ซึ่งเป็นภาคบังคับแก่มุสลิมทุกคนที่บรรลุนิติภาวะและมีสติสัมปชัญญะอย่างสมบูรณ์จะต้องปฏิบัติเป็นรายบุคคล นอกจากในกรณีที่ถูกอนุโลมเนื่องจากการเจ็บป่วยหรือเดินทางตามระยะทางที่ศาสนาได้กำหนดไว้ ซึ่งจำเป็นจะต้องชดใช้หรือทดแทนการถือศีลอดภายหลังจากนั้น

จากหลักฐานที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมดนั้นจึงสรุปได้ว่า บรรดานักปราชญ์ได้ลงมติเห็นพ้องต้องกันถึงการถือศีลอดในเดือนรอมฎอนนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นแก่มุสลิมทุกคน และถือเป็นหนึ่งในหลักการอิสลาม 5 ประการ ดังนั้นมุสลิมคนใดที่ปฏิเสธไม่ยอมรับถือว่าเขาผู้นั้นได้หลุดพ้นจากศาสนาอิสลาม และมุสลิมคนใดที่ฝ่าฝืนละทิ้งการถือศีลอดภาคบังคับนี้ ถือว่าเขาผู้นั้นได้กระทำความผิดที่เป็นบาป(Sayyid Sabiq, 1971 : 2/366) ดังนั้นเคล็ดลับของการถือศีลอดที่มุสลิมจะได้รับนั้นมีคุณประโยชน์อย่างมากมาย ซึ่งบางส่วนก็ได้รับการเปิดเผยแล้ว แต่ยังคงเหลืออีกจำนวนมากมายที่ยังไม่ได้รับการเปิดเผย และส่วนหนึ่งจากเคล็ดลับที่มุสลิมได้รับเนื่องจากการถือศีลอด คือ

1. การถือศีลอดที่ปฏิบัติอย่างถูกต้อง เป็นการเร่งเร้าจิตใจของมุสลิมให้เกิดสำนึกขึ้นว่าตนเองถูกควบคุมและถูกติดตามดูพฤติกรรมจากอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งนี้เพราะในเวลากลางวันผู้ที่ถือศีลอดจะเกิดความหิวและกระหาย เกิดความอยากอาหารและเครื่องดื่ม แต่ความรู้สึกรู้สึกของเขาซึ่งกำลังถือศีลอดอยู่จะขัดขวางมิให้เขากระทำตามความต้องการและตามจิตปรารถนา เพื่อสนองคำบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ และในช่วงของการต่อสู้กันนี้จิตใจของเขาจะตื่น ความสำนึกถูกควบคุมรวมถึงพฤติกรรมต้องอยู่ในกรอบของการถือศีลอด เขาจะรำลึกอยู่เสมอถึงความยิ่งใหญ่และความเกรียงไกรของอัลลอฮ์ ﷻ พร้อมทั้งสำนึกตนอยู่เสมอว่าเขาเป็นบ่าวที่ต้องยอมรับและสนองคำบัญชาใช้ของพระองค์

2. เดือนรอมฎอนเป็นเดือนที่มีความสำคัญยิ่งต่อมุสลิม ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ทรงประสงค์ให้บ่าวของพระองค์บรรจุกุศลดีและกุศลต่างๆ ให้เต็มทั้งเดือน เพื่อทำให้ความหมายของความเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นจริงขึ้นมา ซึ่งดังกล่าวนั้นจะเกิดขึ้นได้ยากตราบใดที่ยังมีสำหรับอาหารและเครื่องดื่มวางอยู่เบื้องหน้ารวมถึงกระเพาะที่เต็มไปด้วยอาหารที่คอยรบกวนสมาธิและมันสมอง ดังนั้นการถือศีลอดในเดือนนี้เป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดจะทำให้ภารกิจและหน้าที่ของความเป็บ่าวนั้นเกิดความสมบูรณ์

3. การถือศีลอดจะช่วยมุสลิมได้ขัดเกลาและชำระนิสัยที่หยาบกร้านตลอดจนความเห็นแก่ตัวให้นุ่มนวลและลดน้อยลง

4. การถือศีลอดนั้นเป็นหลักสำคัญที่ทำให้สังคมมุสลิมเจริญรุ่งเรือง กล่าวคือการทำมุสลิมมีความเอื้ออาทร เมตตาสงสารซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการยากสำหรับผู้ที่มิฐานะร้ายจะเกิดความเมตตาสงสารต่อคนยากจนอย่างแท้จริง โดยที่ตนนั้นไม่มีความเจ็บปวดเนื่องจากความขัดสนและความชื่นชมของความหิวโหยมาสลับความร่ำรวยและความอึดหน้าสำราญของตน ดังนั้นการถือศีลอดจะเป็นตัวกระตุ้นและเร่งรื้อคนรวยให้มีความเมตตาและสงสารคนจนได้ดีที่สุด (Mustafa al-Kin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Shar baji , 1992 : 2/75-76)

3.1.6 การจ่ายชะกาตของมุสลิม

การจ่ายซากาตสำหรับมุสลิมนั้นถือเป็นฟัรฎูที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากบรรดาคำสั่งใช้ที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติไว้ และเป็นหลักการข้อที่ 3 จากหลักการอิสลามทั้ง 5 ประการ อันเปรียบเสมือนโครงสร้างในอิสลามถือเป็นการช่วยเหลือคนยากจน คนขัดสนในสังคม อีกทั้งการจ่ายซากาตนั้นเป็นสิ่งที่ถูกระบุไว้ในอัลกุรอานควบคู่กับการละหมาด (Saeed bin Ali, 2011 : 11) จากจำนวนหลายอายะฮ์ นั้นแสดงให้เห็นว่า ซากาตเป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญยิ่ง ส่วนการละหมาดนั้นเป็นหลักปฏิบัติต่อพระเจ้า เป็นเสาหลักของศาสนา ในขณะที่ชะกาตนั้นเป็นหลักปฏิบัติเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ (อับดุลสุโก ดินอะ, 2555 : 12) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾

(النور : جزء من اية ๕๖)

ความว่า “และพวกท่านทั้งหลายจงดำรงละหมาด และจงจ่ายซากาต”

(อันนุร : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 56)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติให้มุสลิมผู้ศรัทธาต่อพระองค์ดำรงละหมาด ซึ่งเป็นการภักดีต่อพระองค์เพียงองค์เดียวโดยห้ามมิให้มีสิ่งใดเป็นภาคีต่อพระองค์ และพระองค์ทรงกำหนดให้มีการจ่ายซากาตเพื่อเป็นการกระทำความดีต่อบรรดาผู้ที่ขัดสนและยากจน (Ibn Kathir, 2010 : 6/81) ส่วนหลักฐานจากอัลหะดีษนั้น มีรายงานจากท่านอับนุอับบาส رضي الله عنه ได้

เล่าว่าแท้จริงท่านนบี ﷺ ได้กล่าวแก่ท่านมูอาซุ⁹ ﷺ เมื่อคราวแต่งตั้งไปว่าการเมืองเยเมนว่า

⁹ ท่านมูอาซุ บิน ญะบัล บิน อัมรุ บิน เอาสุ อัลคอซรอญีย์ มีฉายานามว่า “อูบอับดุลเราะหฺมาน” เกิดที่นครมะดีนะฮฺ ท่านได้เข้ารับอิสลามเมื่อตอนอายุ 18 ปี ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีความฉลาดและเสียสละอย่างยิ่ง ท่านเป็นผู้ที่มีร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ อัลลอฮฺทรงมอบความโปรดปรานหนึ่งให้แก่โดยที่ท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านภาษา จนมีวาทศลิปปีในการพูด ท่านเป็นหนึ่งในบรรดากลุ่มคน 72 คนของเมืองมะดีนะฮฺที่ให้สัตยาบันแก่ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ซึ่งภายหลังจากนั้น ท่านก็คือหนึ่งในบรรดานักเผยแพร่อิสลามในสังคมมะดีนะฮฺ ทำให้มีเศาะหาบะฮฺชั้นแนวหน้าบางคนเข้ารับอิสลาม เช่น ท่านอัมรุ บิน อัลญามุหุ ในช่วงที่ท่านนบี ﷺ อพยพไปยังเมืองมะดีนะฮฺ ท่านมูอาซุได้อยู่กับท่านเราะฮฺลุล ﷺ เสมอ จนท่านสามารถเข้าใจอัลกุรอานและบทบัญญัติต่างๆของอิสลามเป็นอย่างดี เหตุนี้ จึงทำให้ท่านได้กลายเป็นเศาะหาบะฮฺท่านหนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องอัลกุรอาน ท่านคือผู้ที่ดียิ่งในการอ่านอัลกุรอาน อีกทั้งยังดียิ่งในการเข้าใจบทบัญญัติของอัลลอฮฺด้วย ฉะนั้น ท่านเราะฮฺลุล ﷺ จึงได้กล่าวยกย่องท่านว่า “อุมมะฮฺของฉันที่มีความรอบรู้ในเรื่องหะลาละและหะรอมนั้น ก็คือ มูอาซุ บิน ญะบัล” (หะดีษบันทึกโดย ตีรมิซียฺ และอิบนุ มาญะฮฺ) ท่านรายงานหะดีษจากท่านอับดุลลอฮฺ บิน อับบาส ท่านอับดุลลอฮฺ บิน อุมร์ และผู้ที่รายงานหะดีษจากท่าน ได้แก่ ท่านอนัส บิน มาลิก , มัสรูค , อับดุลฟัยล อามิร บิน วะสีละฮฺ นอกจากนี้ ท่านมูอาซุยังเป็นหนึ่งในหกของผู้ที่ทำการรวบรวมอัลกุรอานในสมัยท่านเราะฮฺลุลลอฮฺ เมื่อท่านเราะฮฺลุล ﷺ ได้มาถึงเมืองมักกะฮฺ ชาวเมืองมักกะฮฺมีความต้องการบุคคลที่จะอยู่ร่วมกับพวกเขาเพื่อสั่งสอนพวกเขาเกี่ยวกับบทบัญญัติของอิสลาม ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ได้ตอบรับคำขอร้องของพวกเขา และขอให้ท่านมูอาซุอยู่กับชาวเมืองมักกะฮฺเพื่อสอนอัลกุรอานและทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาของอัลลอฮฺให้แก่พวกเขา คุณลักษณะอันประเสริฐของท่านอันนี้เป็นที่ประจักษ์ยิ่งขึ้น เมื่อบรรดาคหฺรีษจากเมืองเยเมนได้เข้าพบท่านเราะฮฺลุล ﷺ เพื่อเข้ารับอิสลาม และพวกเขาขอให้ท่านเราะฮฺลุลส่งครูสอนอิสลามให้แก่พวกเขา ก็เป็นอีกครั้งหนึ่งที่ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ได้เลือกเอาท่านมูอาซุ บิน ญะบัล เพื่อรับหน้าที่นี้พร้อมกับเศาะหาบะฮฺท่านอื่นๆ ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ได้สร้างความเป็นพี่น้องขึ้นระหว่างท่านมูอาซุกับท่านอับดุลลอฮฺ บิน มัสอูด ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ฝากฝังท่านยังเมืองเยเมนเพื่อสอนให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา และอบรมพวกเขาจนชาวเมืองเยเมนสามารถท่องจำอัลกุรอานได้ ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ได้ส่งท่านมูอาซุเพื่อไปยังเยเมนโดยที่ท่านเดินเท้า ส่วนท่านมูอาซุขี่พาหนะ และท่านเราะฮฺลุล ﷺ ก็กล่าวแก่ท่านมูอาซุ ว่า “แท้จริง ฉันรักเจ้า”จากนั้น ท่านได้สั่งเสียแก่ท่านมูอาซุว่า “โอ้มูอาซุ เป็นไปได้ว่าเจ้าไม่อาจจะได้พบเจอฉันอีกแล้วหลังจากนี้” จากนั้นท่านมูอาซุก็ร้องไห้เพราะเศร้าใจยิ่งนักที่ต้องจากลาจากท่านเราะฮฺลุล ﷺ ซึ่งภายหลังจากเหตุการณ์นี้ ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ก็เสียชีวิต และท่านมูอาซุก็มีอาจเห็นท่านเราะฮฺลุล ﷺ ได้อีกเลย ท่านมูอาซุเสียใจอย่างหนักกับการจากไปของท่านเราะฮฺลุล ﷺ ท่านร้องไห้เสียใจเพียงเวลาไม่นานเท่านั้น ท่านตระหนักและมุ่งมั่นดำเนินการกิจแห่งการละฮฺของ ท่านที่แบกรับไว้บนไหล่ของท่าน ท่านมุ่งมั่นรักษาพลังแห่งอิสลามในตัวท่านไว้ไม่ถอยห่าง และภายหลังจากท่านอุมร์ บิน อัลคอฎฏอบได้เป็นเคาะลีฟะฮฺแล้ว ท่านอุมร์แต่งตั้งให้ท่านมูอาซุเป็นผู้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บนิกลาบั และท่านก็ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจนี้ ในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมร์เช่นกัน ผู้ดูแลเมืองซาม (ปัจจุบันคืออิยิปต์) ได้ส่ง ยาซิด บิน อบิสูฟยาน เพื่อขอครูผู้สอนอิสลามให้แก่ชาวเมืองที่นั่น และท่านอุมร์ก็เรียนท่านมูอาซุ บิน ญะบัล ท่านอุบัยดะฮฺ บิน อัศศอมิด ท่านอัยยูบ อัลอันศอรียฺ ท่านอุบัน บิน กะอับ และท่านอบูคัรดาอฺ เข้าพบ ณ ห้องหนึ่ง และท่านอุมร์ก็กล่าวว่า “แท้จริง พี่น้องของท่าน ณ เมืองซาม ร้องขอจากฉันเพื่อให้ส่งบุคคลที่สามารถสอนอัลกุรอานแก่พวกเขา และ

((فَاعْلَمُوهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي أَمْوَالِهِمْ تَتَوَخَّذُ مِنْ
أَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ١٣٩٥)

ความว่า “ดังนั้นท่านจงประกาศให้พวกเขาได้รับรู้ว่า แท้จริงอัลลอฮ์ได้บัญญัติการจ่ายซากาตต่อพวกเขาในทรัพย์สินของพวกเขา โดยรวบรวมจากผู้ที่มีรายสูงกว่าของพวกเขา แล้วจัดจ่ายให้แก่ผู้ที่ยากจนในหมู่พวกเขา”

(al – Bukhariy, 1992 : 1395)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้เป็นหลักฐานที่แสดงถึงข้อบัญญัติในการจ่ายซากาตของมุสลิม ซึ่งถือว่ามีความจำเป็นสำหรับมุสลิมที่ครบเงื่อนไขต้องจ่ายซากาตในทรัพย์สินของเขาเพื่อช่วยเหลือมุสลิมที่ยากจน อนาถา เป็นการสร้างความดีด้วยการบริจาคและชำระทรัพย์สินที่เหลืออยู่ให้สะอาดบริสุทธิ์ทำให้ผู้ยากจนขัดสนได้รับสิทธิของตนที่มีอยู่ในซากาตนั้น

สำหรับทรัพย์สินที่มุสลิมจำเป็นต้องบริจาคซากาตเมื่อครบปีคัตนั้นมี 5 ประเภท ได้แก่

1. ปศุสัตว์
2. เงินและทอง
3. ผลิตผลทางเกษตร

สามารถให้ความเข้าใจเกี่ยวกับอิสลามแก่พวกเขา ฉันจึงต้องการ 3 คนจากหมู่พวกท่าน เพื่อที่อัลลอฮจะทรงเมตตาต่อพวกท่าน หากว่าพวกท่านต้องการนับคะแนนเสียงกัน พวกท่านก็จะได้มันดี หากมีเช่นนั้นแล้ว ฉันจะคัดเลือก (และแต่งตั้ง) 3 คนจากหมู่พวกท่าน (ด้วยตัวเอง)” แล้วพวกเขา (หมายถึง บรรดาเศาะหาบะฮ์ที่อยู่ ณ ที่นั้น) ตอบว่า “เราจะไม่ทำการลงคะแนนคัดเลือกแต่อย่างใด เพราะว่าอูบัยยูนนั้นแก่ชราแล้ว ส่วนอูบัยยูนก็มีการป่วยไข้ และที่เหลือก็มีเพียงเรา 3 คนเท่านั้น” ท่านอุมัรจึงกล่าวแก่พวกเขาว่า “พวกท่านจงไปอาศัยอยู่ที่อิมสุ หากว่าพวกท่านประทับใจผู้คนที่นั่น คนหนึ่งคนใดในหมู่พวกท่านจงพักอาศัย (เพื่อสอนผู้คน) ที่นั่นเถิด และอีกคนจากพวกท่านจงไปที่คัมซิก และอีกคนที่ปาลีสไตน์” แล้วพวกท่านทั้งสามคนก็มุ่งสู่อิมสุ และให้ท่านอูบัยยะฮ์ บิน อัศศอมิต อยู่ที่นั่น ให้ท่านออบูดร์ดาอู ไปยังคัมซิก และท่านมูอาฮะ บิน ญะบัล มุ่งหน้าไปยังเมืองอูรดูน ท่านมูอาฮะ บิน ญะบัล เสียชีวิตในปีอิหฺเราะฮ์ศักราชที่ 18 เมื่อครั้งเกิดโรคระบาดอย่างรุนแรงที่เมืองอูรดูนดังกล่าว ในขณะที่ท่านมีอายุได้เพียง 33 ปีเท่านั้น

(Muhammad bin Saud bin Manie al-Zahri, 2006 : 539-541)

4. ผลไม้

5. สิ้นค้า

(จาริก เซ็นเจอร์, มุหัมมัด พายิบ, ม.ป.ป. : 1/126)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นการจ่ายซากาตสำหรับมุสลิมถือเป็นวาญิบ เมื่อครบเงื่อนไขและพิกัดของซากาต ดังนั้นผู้ใดฝ่าฝืนไม่จ่ายซากาต ท่านอิมามนะวะวี¹⁰ رحمته ได้รายงานจากท่านอับดุลลอฮ์บิษรว่า ผู้ที่ปฏิเสธว่าซากาตไม่ใช่ฟรฎุในขณะนี้ถือว่าเขาเป็นกาфир โดยการลง

¹⁰ อิมามนะวะวี رحمته ชื่อเต็มว่า มุหิยุดดีน อับดุลอะซฮาร์ อิบน์ อะลี อิบน์ อิบน์ นะวะวี ท่านอิมามอันนะวะวีมีเชื้อสายต้นตอจนถึงท่านศอฮาบะฮ์ คือ อะหฺมาด บิน ฮะรอฟ บิน มุรริย บิน หะสัน บิน หุเสน บิน มุหัมมัด บิน ลุมอะฮ์ บิน อิชาม และศอฮาบะฮ์ที่นั่น คือท่านฮาकिม บิน อิชาม ท่านอิมามอันนะวะวีถูกขนานนามว่า อะฮฺมาด ซากาเรีย เนื่องจากตามประเพณีของชาวอาหรับบุคคลใดที่มีนามว่า “อะหฺมาด” จะถูกขนานนามว่า “อะฮฺมาด ซากาเรีย” เพราะชื่อเรียกดังกล่าวอิงไปยังนบีของอัลลอฮ์ ﷺ คือ ท่านนบี “อะหฺมาด” ซึ่งเป็นบุตรของนบียะฮ์กาเรีย เช่นเดียวกับชื่อที่ใช้เรียก “อะฮฺมาดอะฮฺมาด” เป็นชื่อที่ใช้เรียกบุคคลที่มีชื่อว่า “ฮุสฟา” เพราะนามทั้งสองเป็นชื่อของท่านนบีอัลลอฮ์ ท่านอิมามอันนะวะวีมีชื่อเรียกหลายชื่อแต่มีอยู่ชื่อหนึ่งที่ท่านอิมามอันนะวะวีมิชอบให้ใช้เรียก คือ “มุหิยุดดีน” ท่านเกิดเดือนมุหฺรอมปี ฮ.ศ. 631 ตรงกับปี ค.ศ. 1233 และเสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ. 676 ตรงกับปี ค.ศ. 1277 ส่วนวันที่นั้นไม่ชัดเจนอยู่ระหว่างสิบวันกลางของเดือนมุหฺรอม คือ ระหว่างวันที่ 10-19 ที่หมู่บ้านนะวาทางตอนใต้ของเมืองมะดัยนัศ ประเทศซีเรีย เนื่องจากท่านมาจากหมู่บ้านนะวาท่านจึงเป็นที่รู้จักกันในชื่ออันนะวะวี (ชาวนะวา) นักประวัติศาสตร์อิสลามหลายท่านที่เห็นพ้องกันเกี่ยวกับปีเกิดและเดือนตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น แต่มีความขัดแย้งในเรื่องวันที่ เช่น ท่านอิมามอัลสะกอวี อิมามอัลสุยดี และอิมามอัลยาฟี ได้เห็นพ้องกันว่าอิมามอันนะวะวีเกิดช่วงสิบวันกลางเดือนมุหฺรอมปี ฮ.ศ. 631 ทศวรรษนี้ได้น้ำหนักโดยท่านอิมามอัลชะบรีคีดี และ อิมามอัลสะกอวี ส่วนอิมามอัลฮันฟีลี ได้ให้ทัศนะว่าอิมามอันนะวะวีเกิดวันที่ช่วงสิบวันแรกของเดือนมุหฺรอม ปี ฮ.ศ. 631 แต่ส่วนมากนักประวัติศาสตร์ได้เห็นพ้องกันช่วงสิบวันกลางเพราะจากหลักฐานที่น่าเชื่อถือโดยท่านอับดุลอะซฮาร์ อิบน์ นะวะวีที่ระบุว่าท่านอิมามอันนะวะวีเกิดช่วงสิบวันกลางเดือนมุหฺรอม ท่านอิมามอันนะวะวีได้เสียชีวิตเมื่ออายุ 46 ปี ก่อนที่ท่านจะเสียชีวิตท่านได้เดินทางไปมักกะฮ์เพื่อไปประกอบกิจการฮัจญ์พร้อมกับบิดาและมารดาของท่าน และได้ไปอาศัยอยู่ชั่วคราวที่เมืองมาดีนะฮ์เป็นเวลา 15 เดือน ในช่วงชีวิตของท่านอิมามอันนะวะวีท่านได้ประกอบศาสนกิจเกี่ยวกับหัจญ์สองครั้ง ท่านได้กลับไปยังบ้านเกิดของท่าน คือ หมู่บ้านนะวา ก่อนที่ท่านจะกลับมาบ้านท่านได้ไปเยี่ยมสุสานของบรรดาอะฮฺมาด และท่านได้ขอพรต่อเอกองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในคุณค่าที่ท่านได้ศึกษาความรู้กับบรรดาอะฮฺมาดของท่านพร้อมด้วยหลังน้ำตาหลังจากนั้นท่านได้ไปเยี่ยมมัสยิดบัยตุลมักดิส จากนั้นแล้วท่านก็เดินทางกลับไปยังหมู่บ้านนะวะหลังจากที่ท่านอาศัยอยู่ ณ หมู่บ้านนะวาท่านก็ล้มป่วยไม่นานก็เสียชีวิตกลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ ในวันที่ 24 เดือน รอฎิบ ฮ.ศ. 676 สุสานของท่านอิมามนะวะวีฝังอยู่ที่หมู่บ้านนะวา ก่อนที่ท่านอิมามอันนะวะวีจะเสียชีวิตท่านได้กล่าวกับครอบครัวของท่านที่เป็นญาติพี่น้องว่า “ห้ามมิให้ใครไปสร้างสิ่งใดที่สุสานหลังจากที่ฉันได้เสียชีวิตไปแล้ว” (มุฮัมมาดอาดลันด์ มะแซ, 2561 : 77-78)

มติของมวลมุสลิม และท่านยังกล่าวอีกว่า เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในหมู่มุสลิมทั้งผู้รู้และคนทั่วไปว่า ซากาตนั้นเป็นสิ่งวาญิบ ดังนั้นจึงไม่มีข้อแก้ตัวใดๆสำหรับผู้ปฏิบัติเศาะลาต และจะใช้ข้อกำหนดเดียวกันนี้กับบุคคลที่ปฏิเสธศาสนกิจอื่นๆของศาสนาที่ได้มีมติร่วมกันแล้วและรู้จักกันโดยแพร่หลาย เช่น ละหมาด 5 เวลา การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน การอาบน้ำเนื่องจากมีญุนูป ข้อห้ามจากการผิประเวณี ห้ามแต่งงานกับหญิงที่ศาสนากำหนดไว้แล้วว่าเป็นบุคคลต้องห้าม และข้อกำหนดอื่นๆที่เสมือนกับที่กล่าวมาแล้ว (al-Nawawiy, 1930 : 1/205) ท่านอิมามอิบนุหะญูร¹¹ رحمته ได้

¹¹ ท่านอิมามอิบนุหะญูร^{رحمته} มีชื่อเต็มว่า อะหมัด บิน อาลี บิน มุหัมมัด บิน มุหัมมัด บิน อาลี บิน มะหฺมูด บิน อะหมัด บิน หะญูร อัลกันนानी อัลอัศกอลานีย อัลมึศร ท่านได้รับได้ขนานนามว่า อามิรุลมุอฺมินีน ฟิละหะดีษ (ผู้นำของมุอฺมินในแขนงวิชาหะดีษ) และได้รับชญาว่า ซิฮาบุดดีน ด้วยชื่อเล่นว่า อับดุลฟิฏฏ และท่านยังถูกรู้จักในนาม อานุล หะสัน อาลี และชื่อที่เป็นที่รู้จักมากที่สุดคือ อิบนุหะญูร นูรุดดีน อัชชาฟีอีย โดยครูของท่านได้ตั้งชื่อให้ว่า อัตเตาฟิก และ ผู้รักษาการตะอูกิก ท่านถือกำเนิดในวันที่ 12 เดือน ชะอฺบาน ปี ฮ.ศ.ที่ 773 ณ รีมแม่น้ำไนล์ ประเทศอียิปต์ ซึ่งสถานที่ดังกล่าว ใกล้กับคารุน นุฮาส ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากมัศยิด อัลญาดิด ท่านได้เดินทางเพื่อแสวงหาวิชาความรู้ มุ่งสู่ประเทศซีเรีย ,ซีياس ,เยเมน และความรู้ของท่านเต็มเปี่ยมในขณะที่ท่านอายุยังอยู่ในวัยหนุ่มจึงเป็นเหตุให้บรรดาอุลามาอฺในยุคของท่านต่างอนุญาตให้ท่านทำการพัศวะ และสอนหนังสือโดยที่ท่านอิบนุหะญูร ได้สอนที่ มัรกัส อิลมียะฮฺในหลายแห่งด้วยกัน เช่น สอนตฺฟิรที่มีครุอะสะฮฺ อัลหุสยีนียะฮฺ และ อัลมันศูรียะฮฺ ,สอนหะดีษ ที่ มัครุอะสะฮฺ อัลบับรียะฮฺ และสถานที่อื่น และท่านยังเปิด มัจญลิส ตฺซามีย อัลหะดีษในสถาบันอัลมะหฺมุดียะฮฺ พร้อมกับสอนฟิกลุ ในสถาบันมุหฺยุดดีน และ สถานที่อื่นๆ ในขณะที่ท่านอายุได้ 12 ปี ท่านก็ถูกใช้ให้เป็นอิมามนำละหมาดคารอเวียฮฺ ในมัศยิดหะรอม ในปี 785 หลังจากที่ท่านผ่านช่วงชีวิตที่เต็มไปด้วยงานทางวิชาการในการเสียดลรับใช้ต่อความรู้ และทำงานหนัก เพื่อเผยแพร่ความรู้ ด้วยรูปแบบหลายๆอย่างที่มี ท่านได้เกิดอาการป่วยภายในบ้านของท่าน ภายหลังจากท่านออกจากตำแหน่งกอฎีผู้พิพากษา ในวันที่ 25 ญามาตุลอาคิร ปลายปี 852 ฮ.ศ ท่านได้หมกมุ่นอยู่กับการเขียนหนังสือ การสอนหนังสือในมัจญลิสต่างๆ จนกระทั่งโรคนั้นได้รับการติดเชื้อในครั้งแรก ตรงกับเดือน ชุลกออะฮฺ ปี 852 ฮ.ศ ในขณะที่ท่านป่วย และใกล้จะเสียชีวิต ท่านได้กล่าวซึ่งมีใจความว่า “โอ้อัลลอฮฺ พระองค์ไม่ทรงประทานสุขภาพที่ดีแก่ข้าพระองค์ก็ได้ แต่พระองค์ได้โปรดอย่าถือโทษแก่ข้าพระองค์เลย ด้วยการไม่กัษโทษให้” ท่านพยายามที่จะปกปิดโรคที่ท่านป่วย และยังคงทำหน้าที่ของท่านในการสอนต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม โรคดังกล่าวก็กำเริบอาการเจ็บก็ยิ่งเพิ่มทวีคูณขึ้น จนกระทั่ง บรรดาผู้คนและผู้ปกครอง บรรดาสถาบันต่างสลับเปลี่ยนมาเยี่ยมท่าน การป่วยของท่านกินระยะเวลาถึง 1 เดือน หลังจากนั้น ท่านก็มีการทอ้งรวงอย่างรุนแรง จนกระทั่งเลือดออกมาด้วย อิมาม อัศสาอวีย ได้กล่าวว่า “ฉันคิดว่า อัลลอฮฺทรงให้เกียรติท่าน ด้วยการตายชาฮิด เนื่องจากโรค (ฎอฮูน)โรคระบาด ที่กำลังเกิดขึ้น “ หลังจากนั้น ในคำคืนวันเสาร์ ตรงกับวันที่ 18 ชุลหิจญะฮฺ ปี 852 ฮ.ศ. สองชั่วโมง หลังจากละหมาดอิซาอฺ บรรดาผู้คนและมิตร

กล่าวว่า สำหรับหลักฐานเรื่องซากาตนั้นเป็นพริฐุ คังนั้นผู้ใดปฏิเสธถือว่าผู้นั้นพ้นสภาพจากการเป็นมุสลิม(Ibn Hajar, 1989 : 3/262) ส่วนเคล็ดลับและประโยชน์ของการจ่ายชะกาตของมุสลิมนั้น จะสะท้อนกลับสู่ผู้ให้และผู้รับ และจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งกลับส่วนบุคคลและส่วนรวมดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

1. ชะกาตเป็นสาเหตุให้ผู้จ่ายมีความเสียสละและรักในการบริจาค ออกจากจิตใจของเขา เมื่อเขาได้สัมผัสกับผลของมันด้วยตนเอง และเขาจะระลึกอยู่เสมอว่า ชะกาตจะทำให้ทรัพย์สินเพิ่มพูนยิ่งกว่าจะทำให้ลดน้อยลง ดังที่มีรายงานจากท่านอับดุลฮุรอัยเราะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า แท้จริงท่านเราะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ))

(رواه مسلم ، 1955 : 2588)

ความว่า “การบริจาคนั้นจะไม่ทำให้ทรัพย์สินลดน้อยลง”

(Muslim, 1955 : 2588)

ทรัพย์สินจะไม่ลดลงเพราะอัลลอฮ์ ﷻ จะเพิ่มพูนให้ เนื่องจากการบริจาคด้วยการที่พระองค์ไม่让他และครอบครัวต้องประสบโรคร้ายไข้เจ็บ ไม่ให้มีใครปองร้ายเขาและทรัพย์สินของเขา และอัลลอฮ์ ﷻ จะอำนวยความสะดวกให้เขาพบช่องทางที่จะทำให้ทรัพย์สินของเขาออกงอกเงยขึ้นอย่างง่ายดาย ทั้งนี้ นอกเหนือจากคนละบุญอันยิ่งใหญ่ที่เขาจะได้รับการตอบแทนจากพระองค์

2. ซากาตเป็นสาเหตุทำให้มุสลิมมีสายสัมพันธ์แห่งความเป็นพี่น้องและความรักระหว่างผู้ให้กับผู้รับมั่นคง หากหลักการอิสลามข้อนี้ถูกยกขึ้นมาปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสังคมและมุสลิมทุกคนที่ครอบครองชะกาตได้จ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิ์ได้รับอย่างครบถ้วนเราก็จะเห็นภาพความสนิทสนมซึ่งสายใยของมันจะประสานสังคมมุสลิมให้แน่นแฟ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างชัดเจนที่สุด และถ้าปราศจากความสนิทสนมนี้ สังคมก็ไม่อาจติดต่อกันได้ ซึ่งโดยหน้าที่ของมันแล้วจะเกาะติดและยึดกันแน่นประดุจดั่งอาคาร และมีความเอื้ออาทร มีความรักต่อกันดุจเรือนร่างเดียวกัน

สหายของท่านต่างก็รวมตัวกัน ซึ่งอยู่ใกล้ๆกับท่า เพื่อเฝ้าดูท่านในช่วงวินาทีสุดท้าย และท่านก็ได้เสียชีวิตลงในวันนั้น สิริอายุได้ 79 ปี(Sulayman Muhamad, 2015 : 4-5)

3. ชะกาดเป็นสาเหตุให้สมาชิกมุสลิมในสังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้ไม่ว่าจะมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นจะนำไปสู่ความแตกต่างกันทางสังคมหรือทำให้เกิดความยากจนขัดสนขึ้นในสังคม ชะกาดถือได้ว่าเป็นกลไกเพียงอย่างเดียวที่ช่วยค้ำประกันและรักษาสังคมให้พ้นจากความแตกต่างทางระดับชนชั้นและให้พ้นจากความยากจนและความขัดสนที่ได้ผลอย่างชัดเจนที่สุด

4. ชะกาดเป็นสาเหตุช่วยขจัดปัจจัยและการว่างงานให้หมดไป เพราะหลักสำคัญของการว่างงานคือการไม่มีเงินทุนที่จะนำไปใช้ในกิจการของตน และเมื่อบทบาทบุญญัตติเรื่องชะกาดถูกนำมาปฏิบัติคนจนก็จะได้รับชะกาดไปเป็นทุนเพื่อดำเนินกิจการที่เหมาะสมกับความชำนาญและความสามารถของตน

5. ชะกาดเป็นแนวทางเดียวเท่านั้นที่จะชำระจิตใจของมุสลิมให้สะอาด จากความอาฆาตมาดร้ายและความอิจฉาริษยา ซึ่งเป็นสนิมร้ายที่เกาะกินสังคมมุสลิมในยามที่มีความเมตตา สงสาร ความช่วยเหลือและเอื้ออาทรต่อกันเหือดหายไป และสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่จะแสดงออกได้โดยทางคำพูด แต่ต้องด้วยการกระทำผลลัพธ์ของมันจึงปรากฏออกมา(Mustafa al-Kin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Shar baji , 1992 : 2/12-13)

3.1.7 การประกอบพิธีหัจญ์ของมุสลิม

การประกอบพิธีหัจญ์นั้นเป็นอิบาเดฮ์ที่ถูกกำหนดให้เป็นฟัรฎูเหนือมุสลิมทุกคนที่มีความสามารถ ซึ่งเป็นหลักการอิสลามข้อที่ห้า หัจญ์หมายถึง การมุ่งสู่บัยตุลลอฮ์¹²อัลหะรออม

¹² เป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมที่ถูกสร้างด้วยหินตรงใจกลางของมัสยิดอัลหะรออม ในนครมักกะฮ์ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางศาสนาของชาวมุสลิมทั่วโลก ความเป็นมาอาคารหลังนี้ถูกสร้างขึ้นตั้งแต่มนุษย์คนแรกเป็นสถานที่เคารพภักดีต่อพระเจ้า หลังจากนั้นก็ได้พังทลายเมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมโลก ได้หลักฐานที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรบอกให้เราทราบ ว่าบัยตุลลอฮ์ได้ถูกบูรณะสร้างขึ้น โดยท่านนบีอิบรอฮีมและนบีอิสมาอีลบุตรชายของท่านตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการภักดีต่อพระองค์ หลังจากนั้นพระองค์ได้บัญชาให้เรียกชื่อภูเขาผู้คนให้มาสักการะต่อพระองค์ ณบ้านหลังนี้ นับแต่นั้นมาผู้ที่มีความศรัทธาตามคำเชิญชวนของท่านนบีอิบรอฮีมจากทั่วสารทิศก็ได้ทยอยเดินทางมาสักการะต่ออัลลอฮ์ ﷻ ต่อเนื่องโดยมิขาด หลังจากสมัยของท่านนบีอิบรอฮีมผู้คนในแผ่นดินอาระเบียได้หลงออกไปจากแนวทางคำสอนของท่าน และได้มีการนำเอาเทวรูปบูชาต่างๆมาเคารพสักการะหรือ ไม่ก็ตั้งเทวรูปขึ้นเป็นพระเจ้าควบคู่ไปกับอัลลอฮ์ จนเทวรูปบูชารอบบัยตุลลอฮ์มีจำนวนมากมายถึง 300 กว่ารูป แต่หลังจากที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เข้ายึดมักกะฮ์แล้ว ท่านก็สั่งให้ทำลายเทวรูปบูชาทั้งหลายที่อยู่ข้างในและรอบบัยตุลลอฮ์จนหมดสิ้นและประกาศให้เป็นเหตุแห่งการสักการะต่อพระเจ้าเพียงองค์เดียว บัยตุลลอฮ์เป็นอาคารที่ถูกสร้างขึ้นด้วยหินธรรมชาติ ตัวอาคารเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมมีความกว้างยาวด้านละประมาณ 40 ฟุตและสูงประมาณ 50 ฟุต ผนังทั้งสี่ไม่มีหน้าต่าง มีแต่เพียงประตูด้านเดียว ข้างในวางแปลตตรงมุมด้านหนึ่งของตัวอาคารเป็นที่ตั้งของหินดำเพื่อใช้เป็นจุดเริ่มต้น

ด้วยการปฏิบัติอิบาดะฮ์เฉพาะ ในเวลาหรือช่วงเวลาที่ถูกกำหนดไว้ ตามบทบัญญัติ(วาสนา มะเจเนน, 2557 : 86) อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾

(آل عمران : جزء من اية 97)

ความว่า “และสิทธิของอัลลอฮ์ที่มีแก่นมนุษย์นั้น คือการมุ่งสู่ บ้านหลังนั้น อันได้แก่ผู้ที่สามารถหาทางไปยังบ้านหลังนั้น ได้”

(อาลิอิมรอน : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์97)

จากอายะฮ์นี้บรรดานักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้อธิบายว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดให้ การประกอบพิธีหัจญ์นั้นเป็นวาญิบแก่มุสลิมที่มีความสามารถทุกคน (Ibn Kathir, 2010 : 1/413) ดังนั้นมุสลิมที่ถือว่าจำเป็นต้องเดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์นั้นต้องมีคุณสมบัติตามเงื่อนไข 7 ประการดังนี้

1. เป็นอิสลามมิกชน
2. บรรลุศาสนภาวะ
3. มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์
4. เป็นอิสระชน
5. มีค่าใช้จ่ายสมบูรณ์และมีพาหนะในการเดินทาง
6. มีความปลอดภัยในการเดินทาง
7. มีพลังกำลังพอที่จะประกอบพิธีหัจญ์ได้

(จารีก เซ็นเจริญ, มุหัมมัด พายิบ, ม.ป.ป. : 1/151)

และจุดครบรอบการเวียนบังเกิดของอัลลอฮ์ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่จำเป็นอย่างหนึ่งของการประกอบพิธีหัจญ์และอุมเราะฮ์ ปัจจุบันรัฐบาลซาอุดีอาระเบียทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลและจัดเตรียมความสะดวกให้แก่ผู้ที่มาประกอบพิธีได้สั่งทำผ้า กัมาะห์ยีสต์ดำประดับประดาด้วยการปักคิ่นทองตัวอักษรภาษาอาหรับ โดยนำมาใช้เป็นผ้าคลุม เนื่องจากบังเกิดของอัลลอฮ์ เป็นบ้านแห่งแรกที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการเคารพภักดีต่อพระเจ้าดังนั้นจึงเป็นจุดศูนย์กลางในการผินหน้าของมุสลิม ในเวลาละหมาด (บรรจง บินกาซัน, 2542 : 9-10)

ส่วนหลักฐานการประกอบพิธีหัจญ์ในอัลหะดีษนั้น มีรายงานจากท่านอุมุรฺรอยเราะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่าแท้จริงท่านเราะฮ์ رضي الله عنه ได้อ่านคุฎบะฮ์ซึ่งท่านได้กล่าวว่า

((يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ١٣٣٧)

ความว่า “โอ้มนุษย์ทั้งหลายอัลลอฮ์ได้บัญญัติเรื่องการประกอบพิธีหัจญ์แก่พวกท่าน ดังนั้นพวกท่านจงประกอบพิธีหัจญ์เถิด”

(Muslim, 1955 : 1337)

จากอัลหะดีษบทนี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงการประกอบพิธีหัจญ์สำหรับมุสลิมทั้งหลาย ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติให้เป็นฟัรฎุสำหรับผู้ที่มีความสามารถตามเงื่อนไขที่ศาสนาได้กำหนดไว้ ดังนั้นเป็นหน้าที่ของมุสลิมต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างน้อยแล้วครั้งหนึ่งในชีวิตเพื่อประกอบพิธีหัจญ์ ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามหลักการข้อที่ 5 จากหลักการอิสลาม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่า การประกอบพิธีหัจญ์สำหรับมุสลิมย่อมมีเคล็ดลับและประโยชน์อย่างมากมาอาทิเช่น

1. การประกอบพิธีหัจญ์ถือเป็นการร่วมชุมนุมกันของมุสลิม อันแสดงถึงความเป็นรากฐานของอิสลามที่มุสลิมมีการอยู่ร่วมกัน สามัคคีกันระหว่างพี่น้องมุสลิม ด้วยเหตุนี้อัลลอฮ์ ﷻ จึงให้อิบาดะฮ์ส่วนใหญ่ที่ถูกระบุบัญญัติขึ้นเป็นสื่อนำไปสู่การพบปะกัน มีการพบปะกันอย่างน้อยวันละ ห้าครั้ง ในระดับหมู่บ้านเพื่อปฏิบัติละหมาดญะมาอะฮ์ร่วมกัน มีการร่วมชุมนุมและพบปะกัน สัปดาห์ละหนึ่งครั้งในการละหมาดวันศุกร์ ครั้งในการละหมาดวันศุกร์และ ครั้งในการละหมาดวันศุกร์และมีการรวมตัวกันครั้งยิ่งใหญ่ประจำปีระดับโลกในการประกอบพิธีหัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์

2. การประกอบพิธีหัจญ์ เป็นการฟื้นฟูแก่นแท้ของความเป็นพี่น้องร่วมศาสนาอิสลามและแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรม ถึงแม้ว่าภาษาที่ใช้จะแตกต่างกัน และความห่างไกลกันทางด้านภูมิศาสตร์ ไม่ได้เป็นอุปสรรคขวางกั้นแม้แต่น้อย สื่อที่ดีที่สุดในการฟื้นฟูแก่นแท้ของความเป็นพี่น้องกันคือ การพบปะกันขณะทำการกุอวาฟรอบบัยตุลลอฮ์ ซึ่งมุสลิมทุกคนต่างวิงวอนขอพรต่อพระเจ้าองค์เดียวกัน มุ่งไปในแนวทางเดียวกัน และถือแบบแผนปฏิบัติอย่างเดียวกัน

3. การประกอบพิธีหัจญ์นำมุสลิมเข้าสู่จุดศูนย์กลางเดียวกัน นั่นคือ มakkะฮ์ อัลมุกัรรอมาฮ์ ไม่ว่าจะอยู่ห่างกันเพียงใดก็ตาม โดยที่มakkะฮ์เป็นแหล่งกำเนิดของอิสลาม แสงสว่างของความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ องค์เดียวได้แผ่กระจายออกไปทั่วทุกมุมโลกจากจุดนั้น มakkะฮ์จึงเป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีของมวลมุสลิมทั้งหลาย

4. การประกอบพิธีหัจญ์เป็นการแสดงออกถึงความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันระหว่างมุสลิม ความแตกต่างทางสีผิว เชื้อชาติ ความร่ำรวยในเรื่องที่พักอาศัยรวมถึงเครื่องแต่งกายจะถูกสลัดทิ้งไปหมดสิ้น ในการประกอบพิธีหัจญ์ ณทุ่งอะรอฟะฮ์ที่มีนาขณะขวางลูกหินและในขณะฏอวาฟทุกคนสวมชุดอย่างเดียวกัน มีจิตวิญญาณเดียวกัน มุ่งกระทำอิบาดะฮ์ชนิดเดียวกัน เพื่อหวังความใกล้ชิดต่ออัลลอฮ์ ﷻ มันเป็นปรากฏการณ์ที่น่าประทับใจ และทำให้รำลึกถึงจุดเริ่มต้นของทุกคนขณะที่พ้นจากห้องของมารดาที่เท่าเทียมกัน ไม่มีใครเหนือกว่ากัน เช่นเดียวกัน ทำให้รำลึกถึงจุดที่ต้องกลับคืนไปขณะที่ถูกบังเกิดขึ้นใหม่ รอรับการตัดสินที่ทุกคนอยู่ในสภาพเปลือยกาย ไม่มีรองเท้าสวมใส่ ไม่มีสมบัติ ไม่มีเกียรติศักดิ์แห่งตระกูลและเชื้อชาติ

5. การประกอบพิธีหัจญ์เป็นสิ่งที่จะทำให้มุสลิมได้รำลึกถึงบรรดานบี และศาสนทูตทั้งหลาย ทุกย่างก้าวในแผ่นดินที่ผูกพันกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จะคอยกระตุ้นความรู้สึกรักของผู้ที่ประกอบพิธีหัจญ์อยู่ตลอดเวลา ณ บัยตุลลอฮ์เขาจะนึกถึงท่านนบีอิบรอฮีม ﷺ กับนบีมุฮัมมัด ﷺ ขณะที่ทั้งสองกำลังสร้างบัยตุลลอฮ์ จะนึกถึงเหตุการณ์ที่ท่านนบี ﷺ จวบหินคำ และทำลายรูปเคารพต่างๆที่เรียงรายรอบกะอเบฮ์ สอฟา และมัรวะฮ์ จะระลึกถึงพระนางหะญูร์ที่กำลังหาน้ำให้กับลูกน้อยอิสมาอีล ﷺ ที่มินาจะนึกถึงท่านนบีอิบรอฮีม ﷺ ขณะไม่ยอมตามคำแนะนำของมารร้ายและขวางมันด้วยลูกหิน และปฏิบัติตามคำบัญชาขององค์อภิบาลในความฝันที่ให้เชือดบุตรของตนที่ อะรอฟะฮ์ จิตใจของมุสลิมทุกคนหวังยิ่งต่อความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ รวมถึงมีความหวังที่จะได้รับการอภัยโทษจากพระองค์ สายตาจะไม่ละวางจากสถานที่ที่ท่านเราะฮ์ลุ ﷺ ได้ทำการรูกูฟอยู่บนหลังอูฐของท่าน พร้อมทั้งได้กล่าวสุนทรพจน์สั่งสอนมุสลิม และกล่าวขำหลักการในการดำเนินชีวิตร่วมกัน หลักภราดรภาพ และความเป็นพี่น้องกันอย่างแท้จริง

6. การประกอบพิธีหัจญ์เป็นการฝึกฝนให้ร่างกายแข็งแรงและมีความอดทน สามารถเผชิญกับความยากลำบากตรากตรำได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการฝึกให้เกิดมารยาทในการอยู่ร่วมกัน ให้อภัยกัน และถ่อมตน ฝึกให้มีนิสัยเสียสละ ทำทานและสุภาพอ่อนโยน รวมถึงเป็นการ

ฝึกฝนชำระจิตใจให้สะอาดและยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ (Mustafa al-Kin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Shar baji , 1992 : 2/118-120)

3.1.8 เครื่องหมาย และหน้าที่ของมุสลิม

การเป็นมุสลิมนั้นคือการยอมรับอิสลามด้วยคำพูดหรือคำกล่าวด้วยลิ้น และการกระทำด้วยอวัยวะจึงจะสมบูรณ์ในความเป็นมุสลิม(อับดุลเลาะ การีนา, 2555. : 4) ดังนั้นมุสลิมจะต้องรักษาอิสลามและอิมานให้มั่นคง ซึ่งทั้งสองนี้มีข้อแตกต่างกันในด้านความหมาย อิสลาม คือ การเชื่อฟังและปฏิบัติตามบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ ส่วนอิมาน คือ การยอมรับศรัทธาด้วยกับหัวใจ ดังนั้นจึงเป็นที่ชัดเจนว่า อิสลามเป็นรากฐาน อิมานเป็นส่วนกลาง และอิหฺसानเป็นจุดสุดยอดของความเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ที่สุด(Muhammad bin Abdul Karim Al-Shahristani, 1986 : 1/40-41) เมื่อพิจารณาดังกล่าวแล้ว การเป็นมุสลิมนั้นจะต้องเชื่อมั่นและปฏิบัติ พร้อมทั้งแสดงออกถึงพฤติกรรมที่ดีงาม ดังนั้นเครื่องหมายและหน้าที่ของมุสลิมจึงมีมากมายหลายประการด้วยกัน พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. มุสลิมเป็นผู้ที่ยอมรับต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลของพระองค์ ซึ่งการยอมรับนั้น ได้แก่ การศรัทธาและยอมรับต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นพระผู้เป็นเจ้าที่แท้จริงเพียงองค์เดียวเท่านั้น ส่วนพระเจ้าอื่นนั้นเป็นพระเจ้าที่จอมปลอมทั้งสิ้น(อับดุลเลาะ การีนา, 2555. : 8)
2. มุสลิมเป็นผู้ที่มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของพระองค์ และห่างไกลจากสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม(อิสมาอิล อาวัง, ม.ป.ป. : 16)
3. มุสลิมเป็นผู้ที่มีความสำนึกผิดจากการกระทำบาป ด้วยการขออภัยโทษต่ออัลลอฮ์ ﷻ พร้อมทั้งนอบน้อมจิตใจ และความรู้สึกนึกคิดด้วยการกล่าวขอภัยโทษต่อพระองค์ด้วยความบริสุทธิ์ใจ และมุ่งหวังในการให้อภัยจากพระองค์ (ฮะนาฟี มุฮัมมัด, ม.ป.ป. : 5-6)
4. มุสลิมจำเป็นต้องมีความอดทนต่อสภาพแห่งความทุกข์ที่ประสบและต่อการกำหนดสภาวะการณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ พร้อมทั้งมีความอดทนในการสนองปฏิบัติตามพระบัญชาแห่งพระองค์ (อับดุลฮาติม วันแอะเลาะ, ม.ป.ป. : 26)
5. มุสลิมจะต้องเป็นผู้ที่ตระหนักถึงความโปรดปราน ความสุขสบายที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานให้ในโลกดุนยานี้ และนำมาเปรียบเทียบกับความสุขสบายในโลกอาคิเราะฮ์ โดยที่ไม่ลุ่มหลงกับความสุขเพียงชั่วคราวในโลกดุนยานี้ ในประเด็นดังกล่าวนี้ท่านอิมามอัลฆอซาลี¹³

¹³ ท่านอิมามอัลฆอซาลี رحمته มีนามจริงว่า มุฮัมมัด ซึ่งเป็นชื่อเดียวกันกับบิดาของท่านด้วย ท่านถือกำเนิดในปี ฮิจญเราะฮ์ศักราชที่ 450 ที่หมู่บ้านฆอซาละฮ์ อันเป็นหมู่บ้านหนึ่งในเมืองกูซในเทศอิหร่าน ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นที่รู้จักกันในนามฆอซาลี อันเป็นนามซึ่งบ่งบอกถึงถิ่นกำเนิดของท่านนั่นเอง ท่านได้เดินทางไปมาระหว่าง

ﷺ ได้ระบุไว้ในตำราอัลกัซฟูล วัตตบยีน เพื่อเป็นข้อเตือนสติแก่มุสลิมทั้งหลาย(al-Ghazaliy, 2018 : 27)

7. มุสลิมจะต้องไม่กระทำการชั่วร้าย สร้างความลำบากใจและสร้างความเสียหายต่อมุสลิมด้วยกันรวมถึงต่างศาสนิกในรูปแบบและวิธีการใดๆก็ตาม ไม่ว่าจะป็นด้วยคำพูดหรือการกระทำ(อับดุลเลาะ การ์รีนา, 2555. : 15)

8. มุสลิมทุกคนจำเป็นจะต้องมีความบริสุทธิ์ใจในการยึดมั่นด้านการศรัทธาและการปฏิบัติ โดยมีความบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ รวมถึงด้านความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน(อับดุลฮาติม วันแอะเลาะ, ม.ป.ป. : 30-31)

9. มุสลิมเป็นผู้ที่มีความรักต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเราะฮ์ตุลของพระองค์อย่างมั่นคง ซึ่งเป็นความรักที่สูงและลึกซึ้งอย่างเป็นที่สุด และมุสลิมที่แท้จริงนั้นนั้นจะมีความรักทุกอย่างเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ (อิสมาอีล อาวัง, ม.ป.ป. : 17)

10. มุสลิมจะต้องเป็นผู้ที่มีความละเอียดเพราะเป็นมารยาทที่เกิดขึ้นมาเพื่อให้ทำลายสิ่งที่ทำให้จิตใจกระด้างและสิ่งน่ารังเกียจ ความละอายนั้นเป็นสิ่งดีงาม เมื่อมุสลิมมีความ

เมื่องูช และเมืองนิซาบรอยู่เป็นเมืองิจ เพื่อศึกษาร่ำเรียนวิชาโดยที่ท่านมีอาจารย์ซึ่งเป็นนักวิชาการชั้นแนวหน้าในสมัยนั้น คือ ท่านอิมามหะรอมีษน อัลญวัยนียุ ภายหลังอสังกรรมของท่านอัลญวัยนียุ ผู้เป็นอาจารย์ ท่านอิมามอัลฆอซาลีศำรงคนในฐานะนักวิชาการ ผู้มีความคิดอ่านเป็นตัวของตัวเองอย่างยิ่ง มุมมองของท่านในบ้านเรื่องขัดแย้งกับนักวิชาการบางกลุ่ม จนเกิดการปะทะทางความคิดอยู่เสมอ แต่เหตุการณ์นี้ก็ทำให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่มีสมญานามว่า นิซอม อัลมอลิก เล็งเห็นถึงวุฒิภาวะอันสูงส่งของท่าน จึงได้มอบหมายหน้าที่ในการสอนในสำนักศึกษาอัลนิซอมียะฮุ ประจำกรุงแบกแดดซึ่งเป็นแหล่งวิชาการอันทรงความสำคัญยิ่งในสมัยนั้นให้แก่ท่าน และในแต่ละครั้งที่ท่านทำการสอนจะมีผู้ใฝ่รู้ถึงประมาณ 300 คนมาเล่าเรียน บุคคลเหล่านี้บางคนก็เดินทางมาจากแดนไกล ในปีฮิจญเราะฮ์ศักราชที่ 488 ท่านได้ปลีกตัวจากแบ่งๆไปใช้ชีวิตเยี่ยงนักซูฟี ท่านไปยังนครมักกะฮ์เพื่อประกอบพิธีหัจญ์ ค้นแล้วจึงเดินทางสู่แคว้นขาม ดินแดนอันเป็นประเทศซีเรีย จอร์แดน และปาเลสไตน์ในปัจจุบัน ท่านพำนักอยู่ที่นั่นอย่างสันโดษ แล้วความสันโดษและวิเวกนี้เป็นสาเหตุช่วยให้กระแสทางความคิดของท่านล้นไหลอย่างไม่ขาดสายเช่นثرลได้แต่งงานประพันธ์อันทรงคุณค่าที่มีชื่อว่า อีหฺยาอฺุลมิดดิน หรือการฟื้นฟูวิทยาการทางศาสนา จึงเริ่มต้นที่นี้ ในช่วงบั้นปลายชีวิตของท่าน ท่านได้ย้อนกลับมาสู่มาตุภูมิเดิมอีกครั้งหนึ่ง และได้ทำการสอนที่สำนักศึกษาอัลนิซอมียะฮุ ประจำโดยแบ่งการสอนออกเป็น 2 ภาค ภาพแรกว่าด้วยเรื่องนิติศาสตร์อิสลาม ส่วนภาพที่ 2 ว่าด้วยเรื่องแนวทางซูฟี ในช่วงดังกล่าวนี้ท่านได้แบ่งเวลาแห่งชีวิตของท่านเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เพื่อการถวายเป็นกุศลต่อพระผู้เป็นเจ้า ส่วนที่ 2 เพื่อถ่ายทอดวิทยาการองค์ความรู้ต่างๆ และส่วนที่ 3 เพื่อการสมาคมพบปะกับกลุ่มซูฟี ซึ่งท่านได้ปฏิบัติกิจวัตรเหล่านี้เป็นประจำ トラบจนสิ้นอายุขัย ท่านได้กลับไปสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ในปีฮิจญเราะฮ์ศักราชที่ 505แม้ว่าสังขารของท่านจะล่วงลับไปแล้ว แต่ลูกก็ยังบังเจ็ดแจ่มด้วยแสงแห่งวิทยาการ และคุณงามความดีที่ท่านผู้นี้ได้ฝากเพียรประกอบขึ้นเป็นวิทยาทานแก่มนุษยชาติโดยทั่วไป (วิสุทธิ์ บิลล่ำเต๊ะ, 2539 : 3-5)

ละอายอย่างมากแน่นอนจะไม่กล้ากระทำการที่ผิด ดังนั้นความละอายที่ประเสริฐที่สุดคือความ
ละอายต่ออัลลอฮ์ ﷻ ละอายที่พระองค์ทรงเห็นท่านทำสิ่งที่เป็นการฝ่าฝืนคำสั่งต่อพระองค์
(Rashid bin Hussein al-Abdul Karim, 2014 : 5)

11. มุสลิมจะต้องเป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอหังทะนงตนหรือก้าวร้าว
ด้วยการถือตัว มุสลิมจำเป็นต้องละทิ้งความอหังการทุกรูปแบบไม่ว่าจะออกมาในรูปแบบของกิริยา
ท่าทาง หรือคำพูดที่แสดงถึงความไม่อ่อนน้อมถ่อมตน(อิสมาอีล อาวัง, ม.ป.ป. : 40)

12. มุสลิมจะต้องเป็นผู้ที่มีความความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นคุณธรรม
อย่างหนึ่งที่มีความสวยงามและสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้ให้บรรดาเราะสูลของพระองค์
และมุสลิมทั้งหลายได้มีคุณลักษณะแห่งความซื่อสัตย์ในการดำเนินชีวิต(Amin bin Abdullah al-
Shaqawi, 2013 : 13)

13. มุสลิมจะต้องเป็นผู้ที่มีความสมถะ ซึ่งท่านอิบนุล-กัอยยิม เราะหิมะฮ์อัลลอฮ์ ﷻ ได้
อธิบายว่า การแสวงหาโลกแห่งอาคิเราะฮ์ของมุสลิมจะไม่สมบูรณ์ เว้นแต่จะต้องมีความสมถะ
ต่อชีวิตในโลกนี้ และความสมถะในโลกคยานี้จะไม่ถูกต้องเว้นแต่จะต้องมองโลกนี้ในสองมิติได้
คือ หนึ่งมุสลิมต้องมองว่า โลกใบนี้จะต้องสลายลงไม่มีอะไรที่ยั่งยืน การแก่งแย่งและความพยายาม
กับโลกคunyaย่อมพบกับความทรมาน โลกคunyaเต็มไปด้วยความทุกข์ยากลำบาก ความสาหัส
สาครรจ์ สุดท้ายก็ต้องพังพินาศ พร้อมทั้งมีความระทม ผู้แสวงหาคunyaจะมุ่งมั่นก่อนที่เขาจะได้รับ
ตั้งใจหวัง และยังคงมุ่งมั่นต่อไปเมื่อได้รับมาแล้ว และเขาจะรู้สึกเศร้าโศกเสียใจเมื่อไม่ได้รับตามที่
คาดหวัง สองมุสลิมต้องมองไปยังโลกอาคิเราะฮ์ว่า มันกำลังคืบคลานเข้ามาหา และมีความจริง
มันคงตลอดไป ซึ่งในโลกนี้มีความดิ้งามและความปลื้มใจอันมากมายมีค่าง่ายนัก ระหว่างโลกนี้กับ
โลกหน้ามีความต่างกันอย่างมากมาย(Amin bin Abdullah al- Shaqawi, 2012 : 9-10)

14. มุสลิมจะต้องเป็นผู้ที่มอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ ผู้สูงส่งในทุกการงาน ซึ่งการ
มอบหมายนั้นคือสถานะที่จิตใจที่ยึดมั่นอย่างแท้จริงต่ออัลลอฮ์ ﷻ พระองค์คือผู้ทรงเป็นผู้นำ
ประโยชน์และปกป้องจากภัยอันตรายต่างๆไม่ว่าจะเป็นในเรื่องเกี่ยวกับโลกคunyaนี้ หรือโลก
อาคิเราะฮ์ ดังนั้นการมอบหมายนั้นคือการที่มุสลิมทำการมอบการงานทุกอย่างให้กับอัลลอฮ์ ﷻ
แสดงออกถึงการศรัทธามั่นและชัดเจนว่าไม่มีผู้ใดที่สามารถยังประโยชน์หรือให้โทษนอกจาก
อัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น(Zain al-Din Abu Al-Faraj, 2008 : 2/497)

15. มุสลิมควรหมั่นวิงวอนขออู่ต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ยิ่งด้วยคำอู่ที่มาจากท่านนบี ﷺ หรืออู่ที่ควรแก่การตอบรับพร้อมทั้งควรอ่านคุณุต
นาซิละฮ์อย่างสม่ำเสมอในละหมาดฟรฎูทั้ง 5 เวลาทุกครั้งที่เกิดวิกฤตกับประชาชาติอิสลาม
(อิสมาอีล ลุดฟี จะปะเกีย, 2552 : 3)

16. มุสลิมจะต้องเป็นผู้ที่รักในการเชิญชวนไปสู่อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นภารกิจของบรรดาเราะฮูล และเป็นวิถีทางของมุสลิมผู้ศรัทธา การกระทำดังกล่าวนี้จะได้รับรางวัลตอบแทนอันใหญ่หลวง และมุสลิมคนใดที่เชิญชวนผู้คนให้มาทำความดี เขาก็จะได้รับผลบุญเหมือนกับผู้ที่ปฏิบัติตามเขา(Rashid bin Hussein al-Abdul Karim, 2014 : 5-6)

17. มุสลิมจะต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละในการบริจาคทาน อันเป็นความดีงามที่นำมาซึ่งความจำเริญแก่ทรัพย์สิน และเป็นเหตุให้ได้รับปัจจัยยังชีพที่เพิ่มพูน ดังนั้นสิ่งใดที่มุสลิมบริจาคไปนั้นคือทรัพย์สินที่แท้จริงของเขา เพราะเขาจะได้รับผลตอบแทนในวันกิยามะฮ์(Rashid bin Hussein al-Abdul Karim, 2013 : 6)

18. มุสลิมที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่พุดจาสุภาพเต็มไปด้วยวิชาความรู้และวิทญปัญญา พร้อมทั้งให้ข้อคิดแก่ผู้ฟัง และมีมารยาทในการพูดอย่างดีที่สุด(อับดุลเลาะ การินา, 2555 : 16)

19. มุสลิมควรกล่าวสลามเมื่อพบปะกับมุสลิมด้วยกัน ซึ่งการให้สลามนั้นควรปฏิบัติทั้งผู้ที่รู้จักหรือผู้ที่ไม่รู้จักก็ตาม ส่วนมุสลิมที่ถูกให้สลามถือเป็นว่าจำเป็นในการตอบรับสลามสำหรับเขา(อับดุลเลาะ การินา, 2555 : 17)

20. มุสลิมควรมีการเยี่ยมคนป่วย เมื่อทราบข่าวถึงการเจ็บป่วยของพี่น้องมุสลิม เพราะการเยี่ยมเยียนคนป่วยนั้นเป็นการช่วยให้เขาไม่คิดฟุ้งซ่านและทำให้เขามีกำลังใจดีขึ้น ดังนั้นถือว่าเป็นสิทธิของมุสลิมต่อพี่น้องมุสลิมด้วยกันให้ทำการเยี่ยมเยียนคนป่วยอย่างสม่ำเสมอ (Rashid bin Hussein al-Abdul Karim, 2014 : 4-5)

21. มุสลิมควรตอบรับคำเชิญ เมื่อมีพี่น้องมุสลิมเชิญท่านไปยังบ้านของเขาเพื่อรับประทานอาหารหรือทำธุระอื่นๆ ดังนั้นจงตอบรับคำเชิญของเขา ซึ่งการตอบรับคำเชิญเป็นสุนนะฮ์ มุอักกะดะฮ์ (เน้นให้กระทำ) เนื่องจากการตอบรับดังกล่าวเป็นการโอบอุ้มหัวใจของผู้เชิญไม่ให้เสียความรู้สึก และทำให้เกิดความรักไคร่สนิทสนมระหว่างมุสลิมกัน(Muhammad bin Salih al-ausi min, 1988 : 47)

22. มุสลิมควรมีการดักเตือนซึ่งกันและกัน เนื่องจากการดักเตือนเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้จิตใจมีความมั่นคงต่อศาสนา เพราะผู้ที่ดักเตือนผู้อื่นย่อมมีความต้องการที่จะปฏิบัติสิ่งที่ตนได้ดักเตือน เพื่อไม่ให้การกระทำของเขานั้นขัดแย้งกับสิ่งที่ตนพูด อีกทั้งการดักเตือนนั้นถือเป็นการแสดงความรักและความหวังดีต่อมุสลิมด้วยกัน โดยไม่ต้องการให้มุสลิมกระทำสิ่งที่ผิดฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ (Rashid bin Hussein al-Abdul Karim, 2014 : 12-13)

23. มุสลิมจะต้องปฏิบัติดีต่อเพื่อนบ้าน หมายถึงผู้ที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน ดังนั้นเพื่อนบ้านมีสิทธิที่ควรจะได้รับมากมาย หากเพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเป็นมุสลิม เขาก็ควรจะได้รับสิทธิสามประการด้วยกันคือ สิทธิในฐานะเพื่อนบ้าน สิทธิในฐานะเครือญาติ และ

สิทธิในฐานะพี่น้องมุสลิม หากเพื่อนบ้านเป็นมุสลิมแต่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เขาควรจะได้รับสิทธิสองประการคือ สิทธิในฐานะเพื่อนบ้านและสิทธิในฐานะพี่น้องมุสลิม เช่นเดียวกับเพื่อนบ้านที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติแต่เขาไม่ใช่มุสลิม เขาก็ควรจะได้รับสิทธิสองประการเหมือนกันคือสิทธิในฐานะเพื่อนบ้านและสิทธิในฐานะเครือญาติ ส่วนเพื่อนบ้านที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติและไม่ใช่มุสลิมเขาก็ควรจะได้รับสิทธิเพียงประการเดียวนั่นคือ สิทธิในฐานะเพื่อนบ้าน(Muhammad bin Salih al-ausi min, 1988 : 39)

24. มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องปฏิบัติต่อบิดามารดา และห้ามเนรคุณหรือทำร้ายท่านทั้งสอง แม้จะด้วยกับคำพูดที่เล็กน้อยที่สุดก็ตาม การทำดีต่อท่านทั้งสองนั้นเป็นสาเหตุให้ได้รับการอภัยบาป และได้เข้าสวรรค์ ดังนั้นหนึ่งในสิทธิของท่านทั้งสองควรได้รับ คือ การที่บุตรนั้นขอคุดอาให้ท่านทั้งสองได้รับความเมตตาจากอัลลอฮ์ ﷻ และดูแลเอาใจใส่ต่อท่านทั้งสองเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามที่ท่านทั้งสองชราภาพ (Rashid bin Hussein al-Abdul Karim, 2015 : 2)

25. มุสลิมควรปฏิบัติเมื่อทราบข่าวว่ามุสลิมคนหนึ่งเสียชีวิตถึงตามส่งศพของเขา ซึ่งการติดตามส่งขุณาซะฮฺหรือการส่งศพนั้น เป็นหนึ่งในบรรดาสิทธิที่มุสลิมพึงปฏิบัติต่อพี่น้องของเขา ขณะเดียวกันการติดตามส่งศพก็ยังได้รับผลบุญที่ยิ่งใหญ่อีกด้วย(Muhammad bin Salih al-ausi min, 1988 : 39)

26. มุสลิมจะต้องแสวงหาปัจจัยยังชีพที่หะลาลในการดำเนินชีวิตบนโลกคุณยານี้ ถือเป็นหลักพื้นฐานที่จะนำมาสู่ความสำเร็จของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะทุกชีวิตนั้นมีความต้องการทั้งเรื่องอุปโภคและบริโภคในการดำเนินชีวิตของตน(ทงนศักดี หมาดทั้ง, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 181)

27. มุสลิมควรขอคุดอาให้เมื่อมุสลิมคนหนึ่งจามและกล่าวสรรเสริญอัลลอฮ์ ﷻ ว่าอัลฮัมดุลิลลาฮ์ الحمد لله (หมายถึงมวลการสรรเสริญเป็นเอกสิทธิ์ของอัลลอฮ์) ดังนั้นก็จงกล่าวแก่เขาว่า ยัรหะมุกัลลอฮุ یرحمک الله (หมายถึงขออัลลอฮ์โปรดประทานความเมตตาแก่ท่าน) เพื่อเป็นการขอบคุณแก่เขาที่ได้กล่าวสรรเสริญพระผู้อภิบาลของเขาขณะจาม แต่หากเขาจามแล้วไม่ได้กล่าวสรรเสริญอัลลอฮ์ ﷻ เขาไม่มีสิทธิที่จะได้รับคุดอาอันี้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องขอคุดอาให้แก่เขา เพราะในเมื่อเขาไม่ได้กล่าวคำสรรเสริญต่ออัลลอฮ์ ﷻ ผลตอบแทนของเขาก็คือ การไม่สมควรที่จะได้รับคุดอาดังกล่าว(Muhammad bin Salih al-ausi min, 1988 : 38-39)

28. มุสลิมควรบำบัดจิตใจและทำให้สงบและสร้างความสุขทางใจด้วยวิธีการเข้าหาอัลลอฮ์ ﷻ รำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ให้มากๆ สิ่งดังกล่าวจะทำให้สภาวะทางจิตใจมีความเบิกบานและสงบลง ขณะเดียวกันถือเป็นการช่วยขจัดความวิตกกังวลและความเสียใจออกจากจิตใจของมุสลิมได้อย่างดี(ทงนศักดี หมาดทั้ง, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 181)

29. มุสลิมควรแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการปฏิบัติตามพระบัญชาของพระองค์ และสร้างศรัทธาอันแน่วแน่ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยหลักความเชื่อที่เด็ดขาดและความหวังอันสูงสุดที่จะได้พบกับพระองค์ และผลแห่งการตอบแทนสรรเสริญอันบรมสุขซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขตลอดกาลสำหรับมุสลิม(ทงงศักดิ์ หมาดทิ้ง, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 184)

30. มุสลิมจะต้องพัฒนาตนเองด้วยการแสวงหาวิชาความรู้อย่างต่อเนื่อง และเป้าหมายของการแสวงหาวิชาความรู้คือการแสวงหาความรู้จากอัลกุรอาน และสุนนะฮ์แบบฉบับของท่านนบี ﷺ ในเรื่องนี้ท่านอิบน์อับดุลฮะซิม¹⁴ ได้กล่าวไว้ซึ่งมีใจความว่า “มนุษยชาติมีความ

¹⁴ ท่านอิบน์อับดุลฮะซิม มีชื่อเต็มว่า อะหมัด ตะกีฮุดดีน อับดุล อับบาซ บิน ซิฮาบุดดีน อะนุมาฮาซิน อับดุลอะลีม บิน มัจญญูดดีน อะบิลบารอกะฮ์ อับดุลสาลาม บิน อะบิล อุสมาส อัลคอฎูร บิน มุหัมมัด บิน อัลคอฎูร บิน อะลี บิน อับดุลลอฮ์ บิน ฮัยยะฮ์ อัลหุรริณีย์ อะหมัด ตะกีฮุดดีน ภายหลังเป็นที่รู้จักหรือเรียกกันสั้นๆว่า ฮัยยะฮ์ ท่านถือกำเนิดที่หมู่บ้านเฮราน ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆแห่งหนึ่งในปาเลสไตน์ ตรงกับวันที่ 10 เดือนรอบีอุลเอาวัล ปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 661(มุซา มณี โชติ, ม.ป.ป : 17) ส่วนที่มาของ ฮัยยะฮ์ นักวิชาการระบุว่า เนื่องจากมารดาของปู่ซึ่งเป็นผู้คอยตักเตือนมีนามว่า ฮัยยะฮ์ และบางรายงานบอกว่า ฮัยยะฮ์ มาจากคำว่า ฮัยมาฮ์(حيماء)ซึ่งแปลว่าทะเลทราย ทั้งนี้เนื่องจากปู่ของท่านได้เดินทางไปทำฮัจญ์ผ่านทะเลทรายและเห็นเด็กผู้หญิงเล่นอยู่ บังเอิญเมื่อท่านกลับบ้านภรรยาได้เกิดเป็นเด็กผู้หญิง ปู่จึงเรียกลูกผู้หญิงว่า ฮัยมาฮ์ หมายถึงเด็กผู้หญิงที่ชอบเล่นในทะเลทราย ท่านเกิดในครอบครัวของสุ้ฟ พ่อของท่านชื่อว่า อับดุลอะลีม อาชื่อว่า ฟักรุดดีน และปู่ชื่อว่า มัจญญูดดีน ส่วนแม่เป็นอุละมาฮ์คนสำคัญของมัชฮับหัมมะลียะฮ์ และได้เขียนหนังสือไว้จำนวนมาก ในปีค.ศ 1269 ครอบครัวของท่านถูกบังคับให้ออกจากที่อยู่อาศัย ก่อนที่กองทัพมองโกลจะเข้ามายึดครอง ทำให้ครอบครัวของท่านต้องกลายเป็นผู้ลี้ภัยที่ต้องอพยพไปอยู่นครดามัสกัส ตอนนั้นท่านอิบน์ ฮัยยะฮ์ อายุได้ 7 ขวบ บิดาของท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอาจารย์และเป็นหัวหน้าของมัคดรอสะฮ์ ชุคกะรียะฮ์ ในดามัสกัส ในตอนนี้เองที่อิบน์ ฮัยยะฮ์ได้รับการศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นท่องจำอัลกุรอานและอัลหะดีษ การศึกษาทุกสาขาของวิชาฟิกฮ์ ตรีทวิทยาและคณิตศาสตร์ ด้วยสติปัญญาที่เฉียบแหลมและด้วยความจำที่ดีเลิศ ท่านสามารถครอบครองศาสตร์ต่างๆเหล่านี้ได้อย่างลึกซึ้ง ครูของอิบน์ ฮัยยะฮ์ มีมากกว่า 200 ท่าน ในจำนวนนี้มีครูที่มีชื่อ ซึ่งท่านได้ศึกษาอยู่หลายปี นั่นคือ ท่านซัยนุดดีน อัลมูกอดดีฮียะฮ์ ท่านนัจญุมุดดีน อะซาฮิร และปราชญ์ที่เป็นสตรีท่านซัยนับ บินดีมิกียด้วยวัยเพียง 17 ปี อิบน์ ฮัยยะฮ์ จึงมีความสามารถในการฟิควา และเปิดการเรียนการสอนวิชาการต่างๆได้แล้ว ท่านจึงถูกจัดให้เป็นอุละมาฮ์ชั้นนำคนหนึ่งของนครดามัสกัสตั้งแต่วัยหนุ่มแล้ว อิบน์ ฮัยยะฮ์ จะได้รับการฝึกฝนทางความรู้ร่วมกับมัชฮับ(สำนักฟิกฮ์) หัมมะลียะฮ์ แต่ความรู้ของท่านได้ก้าวข้ามมัชฮับที่ท่านสังกัดไปสู่มัชฮับอื่นๆ(ในกลุ่มอะหฺลุสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์) จุดเด่นที่อยากจะหาจากอุละมาฮ์ท่านอื่นๆก็คือ ท่านไม่อคติกับมัชฮับสะนาฟี ชาฟีอียะฮ์ และมาลิก การฟิควาของท่านยังอ้างอิงถึงมัชฮับอื่นๆอีกด้วย งานเขียนของท่านยังยกพรตชนะมาจากมัชฮับทั้งสี่อยู่บ่อยๆ วิธีการของท่านเช่นนี้ถือเป็นเรื่องปกติสำหรับนักวิชาการในทุกวันนี้ แต่สำหรับคุณนั้นกลายเป็นเรื่องแปลกอยู่ไม่น้อย จนบางครั้งนำไปสู่การบิดเบือนให้ร้ายต่อท่าน นอกจากนี้ ท่านยังเข้าไปศึกษาดำรับตำราของกลุ่มบิดเบือนต่างๆและแนวคิดที่มีโทษอิสลามอย่างมากจนเป็นที่มาของความปราดเปรื่องในการ

เข้าถึงวิธีคิดที่หลากหลายรูปแบบของท่าน เมื่ออายุได้ 30 ปี ท่านถูกเสนอให้เป็นผู้พิพากษาใหญ่จากทางการ แต่ท่านปฏิเสธ เนื่องจากไม่ต้องการให้การทำงานของ ท่านถูกจำกัดด้วยทางการ ท่านอิบนุ คัยมียะฮฺ ได้ใช้ชีวิตในช่วงเวลาที่วิกฤตของโลกมุสลิม ด้านหนึ่งศัตรูภายนอกอย่างพวกตาร้ตาร้กำลังรุกรานโลกมุสลิม อีกด้านหนึ่งกลุ่มบิดเบือนกำลังเติบโตภายในโลกมุสลิมเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ ความเป็นเลิศทางวิชาการของท่านจึงไม่จำกัดอยู่ในสนามทางความคิดอีกต่อไป ท่านได้เข้าไปสู่กิจกรรมทางการเมืองและปัญหาของโลกมุสลิม ท่านไม่กำหนดตัวเองเป็นเพียงนักวิชาการ นักเขียน หรือนักพูด แต่ได้ก้าวไปสู่การเป็นนักต่อสู้เพื่อความยุติธรรมและนักรบในสมรภูมิจihadอีกด้วย ในปีค.ศ 1300 พวกมองโกล ภายใต้การนำของกษัตริย์มอฮาน ได้รุกรานซีเรีย ท่วมกลางนักวิชาการที่ได้ลี้ภัยไปอยู่อียิปต์ อิบนุ คัยมียะฮฺได้ออกไปปราศรัยเรียกร้องประชาชนสู่สมรภูมิจihad โดยท่านได้ออกเดินทางปลุกเร้าไปตามเมืองต่างๆ และเมื่อถึงเวลามองโกลบุกซีเรีย ท่านได้นำนักรบเข้าปะทะกับกองทัพมองโกลอย่างกล้าหาญที่สมรภูมิจักฮับ และกองทัพมุสลิมก็มีชัยในสงครามครั้งนั้น สงครามครั้งนี้สามารถหยุดกองทัพมองโกลในการรุกรานโลกมุสลิมได้สำเร็จ นอกจากนี้ท่านยังได้เข้าร่วมกับสงครามย่อยๆกับกองทัพของพวกมัมลุก(กลุ่มผู้ปกครองมุสลิมแห่งอียิปต์)อีกหลายครั้ง ตลอดเวลาท่านได้ใช้เวลาไปกับการฟื้นฟูคำสอนอิสลาม การสอนหนังสือของท่านมีทั้งโฆวารที่ดึงดูดใจคน และการอ้างอิงหลักฐานที่คมชัด ท่านได้ใช้ความรู้ในการคัดค้านความหลงผิดต่างๆ จนถูกผู้ปกครองอธรรมจับกุมขังหลายครั้ง ท่านเมอลานา ซัยยิด อบุล ฮะซัน อลี อัน นัควีย ได้เขียนถึงอิบนุ คัยมียะฮฺ ในแง่มุมต่างๆ ไว้ในหนังสือเล่มใหญ่ของท่านชื่อว่า “อัล ฮาฟิซ อะหฺมัด อิบนุ คัยมียะฮฺ” โดยท่านได้กล่าวถึงหลักการในการฟื้นฟูอิสลามของอิหม่ามอิบนุ คัยมียะฮฺ ไว้ว่ามี 4 ประการ สรุปได้ดังต่อไปนี้ 1.การฟื้นฟูแก่นแท้ของคำสอนอิสลาม ได้แก่ การฟื้นฟูเตฮฺดีด และขจัดแนวคิดชิรก 2.การวิพากษ์แนวคิดที่ครอบงำโลกมุสลิม ได้แก่ การวิพากษ์ตรรกวิทยาและปรัชญาของกรีก พร้อมๆกับนำเสนอวิธีการของอัล กุรอานและอัซซุนนะฮฺเข้าแทนที่ทุกสนามของอิสลาม 3.การใช้วิธีการทางวิชาการชี้แจงกลุ่มที่ออกนอกกรอบคำสอนอิสลาม เป็นการตอบโต้กลุ่มบิดเบือนต่างๆ และคัดค้านแนวคิดและอิทธิพลของมัน 4.การฟื้นฟูศาสตร์ต่างๆ ของอิสลาม และการนำแนวคิดอิสลามกลับมาใหม่ สำหรับศิษยานุศิษย์ของอิบนุ คัยมียะฮฺนั้น การเป็นครูที่อุทิศตัวของท่าน ทำให้ท่านมีลูกศิษย์มากมาย ตั้งแต่ซีเรียถึงอียิปต์ และที่ไกลออกไปจากนี้ก็มีมาก ที่สำคัญกลุ่มศิษย์ของท่านได้เข้าร่วมการสอนและพัฒนาแนวทางการฟื้นฟูของท่าน กล่าวได้ว่าจุดเด่นของท่านคือการที่มีศิษย์ที่มีความสามารถมากมายร่วมงานด้วย คนที่สำคัญคนแรกคือ 1.ท่านอิบนุ กอยยิม อัล ญะซีเยฮฺ(เสียชีวิตปีค.ศ 1350) นักเขียนผู้ยิ่งใหญ่ นักปฏิรูปแนวทางซุฟีให้อยู่ในแนวทางสลัฟ ซึ่งถือว่าเป็นศิษย์ที่สะท้อนแนวคิดของอาจารย์ได้มากที่สุด ศิษย์ที่โดดเด่นคนอื่นๆ เช่น 2.ท่าน อิบนุ อับดุล ฮาดียฺ เสียชีวิตเมื่ออายุได้เพียง 40 ปี มีความรอบรู้มาก และได้ทำงานเขียนที่มีค่าไว้ชุดหนึ่ง 3.ท่านอิบนุ กะษีร เป็นศิษย์ที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่ง เป็นนักประวัติศาสตร์ (งานที่โด่งดังด้านนี้คือ อัล บิดายะฮฺ วัล นิฮายะฮฺ)และเป็นนักตัฟซีร(ตัฟซีร อิบนุ กะษีร อัน โด่งดัง) ท่านผู้นี้สังกัดมัซฮับชาฟีอี(โดยไม่อคติกับมัซฮับอื่นเช่นครูของท่าน) 4.ท่านฮาฟิซ อีซ ซะฮาบีโยโดดเด่นทางด้านหะดีษ โดยได้แต่งหนังสือไว้หลายเล่มในสาขานี้ 5.ท่านมุฮัมมัด บิน มุฟลิหฺนักเขียนหนังสือหลายเล่ม 6.ท่านอับดุล ฮัฟซฺ อัล บัซซารเป็นผู้เขียนประวัติอิบนุคัยมียะฮฺ 7.ท่านอิบนุ อัล วัลดีเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมและไวยากรณ์อาหรับ 8.ท่านกอฎียฺ อิบนุ ฟุฏลุลลอฮฺนักเขียนผู้โด่งดัง ด้านงานเขียนของ อิบนุ คัยมียะฮฺ ท่านไม่เพียงผลิตศิษย์ที่ได้สร้างสรรค์งานวิชาการอย่างมากมาย ท่านเองได้เขียนหนังสือไว้เป็นจำนวนมากกว่า 500 เล่ม แต่ส่วนใหญ่จะสูญหายไป คงเหลือ 64 เล่ม งานพิทวา 37 เล่มใหญ่ของท่านเป็นผลงานชิ้นสำคัญที่ถูกรวบรวมไว้ในชื่อ “มััจญมูฮฺ

จำเป็นต่อวิชาความรู้ทางด้านศาสนามากยิ่งขึ้นกว่าที่พวกเขามีความจำเป็นในด้านอาหารและเครื่องคัมเสียดีก” ดังนั้นภาคผลบุญของวิชาความรู้จะยังคงอยู่หลังจากที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองได้เสียชีวิตลงไปแล้ว (Amin bin Abdullah al- Shaqawi, 2011 : 6)

3.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับมัสยิด

3.2.1 นิยามของมัสยิด

คำว่าอัลมัสญิด **مَسْجِدٌ** หมายถึง สถานที่ละหมาดญะมาอะฮ์ร่วมกัน เช่น มัสยิดอัลหะรอม และมัสยิด อัลอักศอ (Ahmad al-Zayat, Hamid Abdul al-Qadir, Ibrahim Mustofa, Muhammad al-Najar, 2010 : 416) ดังนั้นคำว่ามัสยิด **مَسْجِدٌ** จึงมีรากมาจากคำว่า **سَجَدَ** สะญะดะ แปลว่า กราบ มัสยิดคือสถานสุญูดก็มกราบต่ออัลลอฮ์ **ﷻ** บนพื้นแผ่นดินเนื่องจากเป็นสถานที่ใช้ทำการละหมาด (Husain bin Abdullah al-humairi, 1178 : 2980) มัสยิด **مَسْجِدٌ** เป็นคำนามที่ใช้เรียกสถานที่ (اسم مكان) ตามหลักภาษาอาหรับแล้วให้อ่านสระฟัดหะฮ์ที่อักษรญีม คือ มัสยัด **مَسْجِدٌ** แต่ไม่มีการอ่านในลักษณะดังกล่าวเท่าใดนัก (Muhamad bin Abi bakr bin Aabdul al-Qadir al-razi, 1986 : 121) สำหรับพหูพจน์ของคำว่า มัสยิด **مَسْجِدٌ** คือ **مَسَاجِدَ** มัสยิดจึงเป็นบ้านแห่งการละหมาด

พะดาวา” ซึ่งเป็นงานที่เป็นเหมือนคลังความรู้ให้แก่นักวิชาการรุ่นหลัง ท่านชัยยิด อิบดุล อะฮฺลา อัล เมาดุคีย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ A Short History of the Revivalist Movement in Islam ถึงความสามารถในการเป็นนักฟื้นฟูที่โดดเด่นของท่านอิบนุ ดัยมียะฮ์ ไว้ด้วยผลงาน 4 ประการ ซึ่งมีทั้งสนามทางความคิดและสนามการต่อสู้ พุทที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้ 1.ความสามารถในการวิพากษ์ตรรกวิทยาและปรัชญาของกรีกที่ครอบงำวิชาการด้านอะกีดะฮ์อิสลาม แม้ว่าอิหม่ามฆอซาลีจะทำได้ก่อนหน้านี้ แต่อิหม่ามอิบนุ ดัยมียะฮ์ ทำได้จริงจังและหนักแน่นกว่าและส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวาง 2.การนำเสนออะกีดะฮ์อิสลามและกฎเกณฑ์อิสลามพร้อมข้อโต้แย้งที่หนักแน่นและสมเหตุสมผล โดยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของอิสลาม ด้วยการนำเสนอจากอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์ที่บริสุทธิ์โดยตรง 3.ความสามารถในการ อัจญูติฮาด (การวินิจฉัยด้วยทศเข้ากับความเป็นจริง) พร้อมๆกับการเข้าถึงสำนักนิติศาสตร์ที่หลากหลาย และยังคงแสดงให้เห็นถึงวิธีใช้อัจญูติฮาดอย่างแม่นยำ 4.การลงไปสู่สนามแห่งการปฏิบัติ ด้วยการคัดค้านชิริกและประเพณีที่หลงผิดต่างๆ ความกล้าหาญของท่านในเรื่องนี้ทำให้ท่านต้องถูกจำคุกหลายครั้ง นอกจากนี้ ท่านยังได้ประกาศอิฮาดกับพวกคาร์ดาร์ที่รุกรานโลกมุสลิม โดยท่านได้เป็นผู้นำคนหนึ่งในการต่อสู้อย่างกล้าหาญ ท่านอิบนุ ดัยมียะฮ์ เสียชีวิตในบ้อมปรการอันเป็นที่คุมขังท่านในเมืองดามัสกัส เมื่อวันที่ 26 กันยายน 1328 หลังจากถูกจับขังกว่าสองปีสามเดือน อันเป็นการจับกุมครั้งสุดท้ายซึ่งก่อนหน้านี้ท่านถูกจับมาแล้วหลายครั้งจากผู้ปกครองมุสลิมที่อธรรม ซึ่งรวมเวลาอยู่ในคุกแล้วมากกว่าห้าปี วันที่ท่านเสียชีวิต ผู้คนจำนวนมาก ทั้งผู้เห็นด้วยกับท่านและผู้ไม่เห็นด้วยกับท่าน ได้ร่วมในพิธีศพของท่านอย่างสันหลามเป็นที่ยอมรับกันว่า อิบนุ ดัยมียะฮ์ มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งกับนักฟื้นฟูอิสลามรุ่นหลัง ทั้งในคาบสมุทรอาหรับ แอฟริกาเหนือ จนถึงอินเดีย ตลอดจนจนถึงขบวนการเคลื่อนไหวเพื่ออิสลามจำนวนมากในทุกวันนี้ (อับดุลลาตีฟ การ์, 2554 : 3-5)

และเป็นสถานที่ประกอบอิบาดะฮ์ของบรรดามุสลิมทั้งหลาย โดยมีมัสยิดที่เป็นศูนย์กลางที่ใหญ่ที่สุดได้แก่ มัสยิดอัลอะรอมนกรมักกะฮ์ มัสยิด อัลอักศอ และมัสยิดนะบะวียูนครมาดีนะฮ์ (Abdul al-gani abu azm, 2011 : 4958) ฉะนั้นแล้วมัสยิด คือบ้านของอัลลอฮ์ ﷻ หมายถึงสถานที่ที่ใช้ปฏิบัติศาสนกิจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งมัสยิดยังเป็นสถานที่ซึ่งมนุษย์ได้แสดงความศรัทธาของตน เป็นบ้านที่สร้างขึ้นมาด้วยความยำเกรงหรือการทำความดี ดังนั้นจึงเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของมุสลิมทั้งหลาย (ภัทรavnันต์ ร่มแก้ว, 2559 : 13)

3.2.2 มัสยิดในอิสลาม

มัสยิดเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นและคงอยู่กับสังคมมุสลิมมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและอนาคต ถือเป็นศาสนสถานที่มีมุสลิมจัดตั้งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนามนุษยชาติในกรอบของความดีงาม และเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ มัสยิดแห่งแรกที่เกิดขึ้นคือมัสยิดอัลอะรอม (อัลหะมัด สมบูรณ์บัวหลวง, 2544 : 8) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِنَاءَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴾

(سورة آل عمران : 96)

ความว่า “แท้จริงบ้านหลักแรกที่ถูกตั้งขึ้นสำหรับมนุษย (เพื่อการอิบาดะฮ์) นั้น คือบ้านที่มักกะฮ์ โดยเป็นที่ที่ถูกให้มีความจำริญ และเป็นที่ย่างก้าวแห่งทางนำแก่ประชาชาติทั้งหลาย”

(อาลิอิมรอน : 96)

จากอายะฮ์ข้างต้นสาเหตุของการประทานอายะฮ์นี้ มีชาวยาฮูดีกลุ่มหนึ่งได้กล่าวแก่บรรดามุสลิมว่า บัซซุลมักคิสันนั้นเป็นกิบละฮ์ของพวกเขาและมีความประเสริฐมากกว่าบัซซุลลอฮ์ และบรรดามุสลิมก็ได้กล่าวแก่พวกเขาว่า กะบะฮ์ (บัซซุลลอฮ์) นั้นย่อมมีความประเสริฐกว่า ดังนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ประทานอายะฮ์นี้ลงมา แท้จริงบ้านหลักแรกที่ถูกตั้งขึ้นสำหรับมนุษยนั้น คือบ้านที่มักกะฮ์ โดยเป็นที่ที่ถูกให้มีความจำริญ และเป็นที่ย่างก้าวแห่งทางนำแก่ประชาชาติทั้งหลาย ในบ้านนั้น (บัซซุลลอฮ์) มีหลายสัญญาณที่ชัดเจน ส่วนหนึ่งนั้นคือมะกะอมอิบรอฮีม และผู้ใดได้เข้าไปในบ้าน

นั่นเขาก็เป็นผู้ที่ได้รับปลดปล่อย ซึ่งความประเสริฐเหล่านี้จึงไม่มีปรากฏอยู่ ณ บัยตุลมักคิส ดังนั้น บัยตุลลอฮ์ คือ บ้านหลังแรกที่ถูกให้เป็นศูนย์รวมและเป็นมัสยิดแห่งแรกสำหรับการอียาคะฮ์แก่ มนุษย์ชาติ(al-Husayn bin Masaud al-Baghawi, 2007 : 2/69-70) มีรายงานจากท่านอับูซุร¹⁵ رضي الله عنه ว่า ฉันทันได้กล่าวว่

((يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوْلَى؟ قَالَ : الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ . قَالَ : قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ : الْمَسْجِدُ الْأَفْصَى . قُلْتُ : كَمْ كَانَ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ : " أَرْبَعُونَ سَنَةً، وَأَيْنَمَا أَذْرَكْتِكَ الصَّلَاةُ فَصَلِّ، فَهُوَ مَسْجِدٌ.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٣٤٢٥)

ความว่า “โอ้ท่านเราะฮ์มุลลอฮ์ มัสยิดใดถูกตั้งขึ้นในหน้าแผ่นดินเป็นที่แรก ? ท่านนบิตอบว่า "มัสยิดหะรอม"และฉันทันก็กล่าวอีกว่า หลังจากนั้นล่ะ ? ท่านนบิตอบว่า "มัสยิดอัคศอ" และฉันทันกล่าวต่ออีกว่า ระหว่างการสร้างมันทั้งสองมีระยะเวลาเท่าไร ? ท่านนบิตอบว่า 40 ปี และไม่ว่าเวลาละหมาด

¹⁵ ท่านอับูซุร อัลฆิฟารี^{رضي الله عنه} มีชื่อเดิมว่า ญุนดับ บิน ญุนาดะฮ์ ซึ่งมีเชื้อตระกูลจากปู่ของท่านที่มาจากเผ่ามิฟิร เขาเป็นหนึ่งในเผ่ากินานีย ท่านอับูซุร^{رضي الله عنه} เป็นนักอียาคะฮ์ตั้งแต่ก่อนที่ท่านนบิตอบ^{رضي الله عنه} จะถูกแต่งตั้งเป็นเราะฮ์มุลลอฮ์อีก ท่านคือเสาหะบะฮ์คนที่ 5 ที่เข้ารับอิสลาม และท่านเพิ่งจะอพยพไปยังมะดีนะฮ์ ภายหลังจากทำสงครามคอนคัก ท่านอับูซุร^{رضي الله عنه} มีชีวิตล้มละเป็นอย่างมาก โดยที่ท่านไม่เคยจัดเตรียมอาหารไว้สำหรับพรุ่งนี้เลย อันเนื่องจากไม่มีทรัพย์สิน หรืออาหารอยู่กับตัวท่านเลย แต่ท่านในสมัยการปกครองของท่านอุมัยมานั้น ท่านอับูซุร^{رضي الله عنه} ได้เชิญชวนผู้คนให้สร้างบางอย่างที่เหมือนกับบัยตุลมาล ซึ่งเรื่องนี้ได้รับการสนับสนุนจากผู้คน แต่ท่านอุมัยมาน^{رضي الله عنه} มิได้สนใจในความคิดนี้แต่อย่างใด หลังจากนั้นท่านอับูซุร^{رضي الله عنه} ก็ปลีกตัวไปยังเมืองเราะฮ์บะฮ์และอยู่ที่นั่นจนกระทั่งสิ้นชีวิต ในขณะที่ท่านอับินุญมัสอูด^{رضي الله عنه} เดินทางผ่านเราะฮ์บะฮ์พอที่ ท่านจึงได้ละหมาดญะนาซะฮ์แก่ท่านอับูซุรด้วย ท่านอับูซุร^{رضي الله عنه} ได้รายงานหะดีษจากท่านอุมัร ท่านอับินุอับบาส ท่านอับินุอุมัร^{رضي الله عنه} และคนอื่นๆ และผู้ที่รายงานหะดีษจากท่าน เช่น อัลหะนาฟ บิน กัยฮุส , อับดุลเราะฮ์มาน บิน เฆาะนัม และ อะฏูอฺ ฮาย รายงานเศาะหิห์ที่น่าเชื่อถือที่สุดที่สืบยังท่าน คือสาหรานงานที่รายงานโดยชาวเมืองซาม จากสะอูด บิน อับดุลอะซีซ จากเราะฮ์บะฮ์ บิน ยาซิด จากอับูอิลริส อัลกาลานี จากท่านอับูซุร^{رضي الله عنه} ท่านได้รายงานหะดีษทั้งสิ้น 281 บท และท่านเสียชีวิตในปีอิจเราะฮ์ศักราชที่ 32 (Muhammad bin Saud bin Manie al-Zahri, 2006: 161)

จะมาถึงท่านในสถานที่ใดก็ตาม ท่านก็จงละหมาดเถิด เพราะ
แท้จริงมันคือมัสยิด”

(al – Bukhariy, 1992: 3425)

จากอัลหะดีษบทนี้เป็นหลักฐานที่แสดงถึงที่มาของมัสยิดแห่งแรกในอิสลาม ซึ่งท่านนบี ﷺ ได้ตอบแก่ท่านอับดุลอะซียะฮ์ ราว้อย่างชัดเจน คือมัสยิดหะรออม ตั้งอยู่ ณ มหานครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียในปัจจุบัน และมัสยิดหลังที่สองคือ มัสยิดอัลอักศอหรือบัยตุลมักกิส ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าของกรุงเยรูซาเล็ม รัฐปาเลสไตน์ ซึ่งทั้งสองมัสยิดนี้ถือเป็นมัสยิดที่มีความประเสริฐยิ่งในอิสลาม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า มัสยิดในอิสลาม คือ บ้านของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นสถานที่ที่อิบาคะฮ์ต่อพระองค์บนพื้นพิภพแห่งนี้ และเป็นที่ยิ่งความเมตตาของพระองค์ได้ถูกประทานลงมา อีกทั้งเป็นสถานที่ที่พบปะของบรรดาผู้ศรัทธา เป็นศูนย์รวมจิตใจของบรรดาผู้ยำเกรง เป็นสถานที่อันดีเยี่ยมที่ถูกส่งประกายด้วยรัศมีและความปิติ ซึ่งทำให้ความหมายที่แท้จริงของความรักและความสัมพันธ์ที่บังเกิดขึ้น ณ สถานที่แห่งนี้ (ฝ่ายวิชาการและเผยแพร่มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาสังคมขนาดใหญ่, 2551 : 7) และในหลักการของอิสลามนั้น ยังถือว่าทุกสถานที่ในพื้นแผ่นดินสามารถสร้างเป็นมัสยิดและใช้เป็นมัสยิดได้ ซึ่งมีรายงานจากญาบิร บิน อับดุลลอฮ์ ﷺ ถึงความพิเศษห้าอย่างที่ท่านนบี ﷺ ได้รับซึ่งไม่มีใครเลยที่เคยได้รับในสิ่งเหล่านี้มาก่อน หนึ่งในห้าประการนั้นคือแผ่นดินทั้งหมดนั้นสามารถใช้เป็นมัสยิดได้ ดังที่ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((وَجَعَلْتُ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا، فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكْتَهُ
الصَّلَاةَ فَلْيَصِلْ.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٣٣٥)

ความว่า “สำหรับฉันแล้วพื้นแผ่นดินทั้งหมดเป็นมัสยิดและสะอาด(คือสามารถใช้เป็นที่เคารพภักดีอัลลอฮ์ได้ทุกแห่ง) เพราะฉะนั้นผู้ใดในหมู่ประชาชาติของฉันที่ถึงเวลาสำหรับการละหมาดก็จงทำการละหมาด (ณ พื้นแผ่นดินแห่งนั้น)”

(al – Bukhariy, 1992: 335)

และยังมีรายงานจากท่านอับดุลอะซียะฮ์ อัลคุศรียะ ﷺ จากท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((الْأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدٌ إِلَّا الْمَقْبَرَةَ وَالْحَمَامَ))

(أخرجه الترمذي ، ١٩٧٥ : ٣١٧)

ความว่า “พื้นพิภพทั้งหมดนั้น เป็นมัสยิดเป็นสถานที่
อียาอะฮะหะมาด นอกจาก บริเวณสุสานและห้องสุขา”

(al-Tirmidhi, 1975: 317)

จากตัวบทอ้อละหะดีษทั้งสองข้างต้นนั้นเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าท่าน
นบี ﷺ ได้อนุญาตให้ใช้พื้นแผ่นดินทั้งหมดนั้นเป็นมัสยิดได้ หมายถึงใช้ในการสวดและประกอบ
ศาสนกิจต่างๆได้ นอกจากสุสานและห้องสุขาที่ท่านนบี ﷺ ได้ห้ามไว้

3.2.3 ลำดับความสำคัญและความประเสริฐของมัสยิด

มัสยิดคือศูนย์รวมศรัทธาของมวลมุสลิมทั้งหลาย ซึ่งการดำเนินชีวิตของมุสลิมนั้น
ย่อมมีความผูกพันกับมัสยิด อีกทั้งมัสยิดมีความสำคัญในชีวิตของคนมุสลิมตั้งแต่เกิดมาจนถึงบั้น
ปลายอันเป็นจุดจบของชีวิต มัสยิดจึงเป็นสัญลักษณ์ของอิสลาม มีมัสยิดอยู่คนที่ใดก็หมายความว่า
มุสลิมย่อมมีอยู่สถานทีนั้น(แเอาเซ็ง มะแดเฮาะ, คลมนรจรัน บากา, สุวิชา ยี่สุนทรง, 2539 : 10)
ดังนั้นมัสยิดที่มีความสำคัญและมีความประเสริฐยิ่งกว่ามัสยิดทั้งหลายนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรง
เจาะจงให้มัสยิดหะรอมที่มักกะฮะ และมัสยิดนะบะวีที่มะดีนะฮะฮะเป็นการเฉพาะไม่เหมือนกับที่อื่นๆ
และพระองค์ทรงให้ความโปรดปรานทั้งสองมากกว่ามัสยิดที่อื่นๆและทำให้ผลบุญของการ
ละหมาดในมัสยิดทั้งสองนี้มากกว่าผลบุญของการละหมาดที่อื่นหลายเท่า และทรงห้ามการเดินทาง
ที่ไปเพื่อใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ นอกจากมัสยิดทั้งสองและมัสยิดอัลอักศอ(Rashid bin Hussein al-
Abdul Karim, 2014 : 5) มีรายงานจากท่านอุมุฮุรอยเราะฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِ

الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ١١٨٩)

ความว่า “ห้ามท่านทั้งหลายจัดเตรียมสัมภาระเพื่อเดินทางไป
ยังที่ใดนอกจากสามมัสยิดเท่านั้น คือ มัสยิดหะรอม และมัสยิด
ของท่านเราะฮ์สูล ﷺ และมัสยิดอักศอ”

(al – Bukhariy, 1992: 1189)

และยังมีรายงานจากท่านอิบนุ อุมร์ رضي الله عنه อีกว่า ได้เล่าว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا، أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيَمَا سِوَاهُ إِلَّا
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ١١٩٠)

ความว่า “ละหมาดหนึ่งเวลาในมัสยิดของฉันแห่งนี้ ประเสริฐ
มากกว่าการละหมาดพันครั้งในมัสยิดอื่นๆ ยกเว้นมัสยิดอัล
หะรอม”

(al – Bukhariy, 1992: 1190)

จากตัวบทอัลอะหะดีษทั้งสองนั้นจึงสรุปได้ว่า มัสยิดทั้งสามนั้นมีความสำคัญและ
ความประเสริฐยิ่งกว่ามัสยิดอื่นๆ ซึ่งคุณค่าของการละหมาดในมัสยิดอัลหะรอมและมัสยิดนบีได้รับ
ผลบุญมากมายมหาศาล รวมถึงท่านนบี ﷺ ยังห้ามเดินทางที่มีเป้าหมายเพื่อทำอิบาอะฮ์นออกจาก
มัสยิดทั้งสาม คือ มัสยิดอัลหะรอม มัสยิดนะบะวี และมัสยิดอัลอักศอ (Rashid bin Hussein al-
Abdul Karim, 2014 : 5)

3.2.4 ลักษณะพิเศษของมัสยิดทั้งสาม

มัสยิดทั้งสามแห่ง คือ มัสยิดอัลหะรอม มัสยิดนะบะวี และมัสยิดอัลอักศอ ซึ่งมี
ลักษณะพิเศษดังนี้

1. มัสยิดอัลหะรอมสร้างโดยท่านนบีอิบรอฮีม عليه السلام และบุตรชายของท่านคือ
ท่านนบีอิสมาอีล عليه السلام ซึ่งถูกกำหนดเป็นทิศกิบละฮ์ (ทิศทางในการประกอบอิบาอะฮ์) สำหรับ
ชาวมุสลิม เป็นสถานที่ประกอบพิธีหัจญ์ และเป็นมัสยิดหลังแรกที่ถูกสร้างขึ้นสำหรับมวลมนุษย
โดยที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานความจำเริญแก่มัสยิดแห่งนี้ ให้เป็นทางนำแห่งสากลโลก และ
เป็นศูนย์กลางของมุสลิมทั่วโลก ส่วนมัสยิดนะบะวีเป็นมัสยิดที่ถูกสร้างโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ
และบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่าน رضي الله عنهم ซึ่งเป็นมัสยิดที่ถูกสร้างขึ้นบนรากฐานแห่งความศรัทธา
ส่วนมัสยิดอัลอักศอนั้น สร้างโดยท่านนบียะอฺูบ عليه السلام ถือเป็นทิศกิบละฮ์แรกสำหรับชาวมุสลิม
2. ผลบุญการละหมาดในมัสยิดทั้งสามแห่งนี้จะได้รับการเพิ่มพูนอย่าง
มหาศาล ด้วยลักษณะพิเศษเหล่านี้และลักษณะพิเศษอื่นๆ ศาสนาจึงไม่อนุญาตให้ตั้งใจแน่วแน่ที่จะ

เดินทางไปยังที่ใดที่หนึ่งนอกเหนือไปจากมัสยิดทั้งสามแห่งนี้ (Muhamad bin Ibrahim al-Tuwijiri, 2009 : 1)

3.2.5 บทบัญญัติจากอัลกุรอานเกี่ยวกับมัสยิด

มัสยิดถือเป็นศาสนสถาน เป็นบ้านที่มีมุสลิมผู้ศรัทธาจะเข้าไปประกอบศาสนกิจ และขอความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งเป็นสถานที่ที่มุสลิมได้จัดตั้งขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริหารและจัดการชุมชน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนามุสลิมชาติในกรอบของความดีงามในการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ (อหฺมัด สมบูรณ์บัวหลวง, 2544 : 4) ดังนั้นในพระมหาคำกัรอัลกุรอานจึงมีข้อบัญญัติเกี่ยวกับมัสยิดในหลายๆด้านด้วยกัน จึงขออธิบายพอสังเขปดังต่อไปนี้

3.2.5.1 มัสยิดเป็นสถานที่แห่งการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ

มัสยิดเป็นสถานที่ที่บรรดามุสลิมทั้งหลายมารวมตัวกันอิมาดะฮ์และวิงวอนต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังที่พระองค์ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴾

(الأعراف: آية ٢٩)

ความว่า “จงกล่าวเถิด(มุหัมมัด) ว่า พระเจ้าของฉันได้ทรงสั่งให้มีความยุติธรรม และพวกเจ้าจงฉันให้ตรงซึ่งใบหน้าของพวกเจ้า ณ ทุก ๆ มัสยิด และจงวิงวอนต่อพระองค์ในฐานะผู้มอบอิมาดะฮ์ทั้งหลายแด่พระองค์โดยบริสุทธิ์ใจ เช่นเดียวกับที่พระองค์ได้ทรงบังเกิดพวกเจ้าแต่แรกนั้น พวกเจ้าก็จะกลับไป”

(อัลอะรอฟ : อายะฮ์ที่ 29)

จากอายะฮ์ข้างต้นนี้อัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญชาให้ผู้ศรัทธาทั้งหลายทำการภักดีต่อพระองค์อย่างสม่ำเสมอในสถานที่แห่งนี้หมายถึงทุกๆมัสยิด ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวนี้ ถือเป็น

ปฏิบัติตามบรรดาเราะสูลทั้งหลาย ในสิ่งที่พวกเขาเหล่านั้น ได้บอกถึงสิ่งที่มาจากอัลลอฮ์ ﷻ และสิ่งที่พวกเขานำมาจากบทบัญญัติด้วยความบริสุทธิ์ใจในการอิมานะฮ์ก็คิดต่อพระองค์ ดังนั้น อัลลอฮ์ ﷻ จะไม่ทรงตอบรับการทำงานของผู้นั้น จนกว่าจะประกอบไปด้วยสองประการ คือ การงานนั้นจะต้องปฏิบัติถูกต้องสอดคล้องตามบทบัญญัติ และมีความบริสุทธิ์ใจปราศจากการตั้งภาคีต่อพระองค์ (Ibn Kathir, 2010 : 6/281)

เมื่อพิจารณาคำอธิบายข้างต้นแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดให้มัสยิดเป็นสถานที่แก่บรรดามุสลิมทั้งหลายให้ได้มารวมตัวกันภักดีต่อพระองค์ มัสยิดจึงเป็นศูนย์กลางในการประกอบศาสนกิจและกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ในสมัยของท่านนบี ﷺ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง จะเห็นได้ว่าท่านนบี ﷺ ได้สร้างมัสยิดขึ้นมาเพื่อเป็นสถานที่ชุมนุมของชาวมุสลิม โดยที่ท่านเองเป็นผู้นำในการประกอบศาสนกิจ ดังนั้นมัสยิดในแต่ละสมัยจึงเป็นศูนย์กลางของการปรึกษาหารือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นสถานที่ที่มุสลิมประกอบกิจกรรมทุกอย่างเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นจึงนับได้ว่ามัสยิดเป็นศูนย์กลางศรัทธาของมวลมุสลิม วิถีชีวิตของมุสลิมทุกคนย่อมมีความผูกพันอยู่กับมัสยิดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต (แวนูเซ็ง มะแคเฮาะ, ดลมนรรัตน์ บากา, สุวีชา ยี่สุนทร, 2539 : 1)

3.2.5.2 มัสยิดเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ﷻ

มัสยิดนั้นเปรียบดังศาสนสถานที่สำคัญเป็นบ้านที่มุสลิมผู้ศรัทธาจะเข้าไปกราบสุญูดต่ออัลลอฮ์ ﷻ รวมถึงการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ และแสวงหาความเมตตาจากอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นผู้ที่เป็นเจ้าของบ้านที่แท้จริง คือ อัลลอฮ์ ﷻ (อัสหมัด สมบูรณ์บัวหลวง, 2544 : 4) ซึ่งพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า

﴿وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾

(الجن: آية 18)

ความว่า “และแท้จริงบรรดามัสยิดนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ดังนั้นพวกเจ้าอย่าวิงวอนขอผู้ใดเคียงคู่กับอัลลอฮ์”

(อัลญิน : อายะฮ์ที่ 18)

จากอายะฮ์ข้างต้น โดยทั่วไปแล้วนักอรรถาธิบายอัลกุรอานได้ถือว่า มัสยิดคือสถานที่แห่งการเคารพสักการะซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นอายะฮ์นี้จึงหมายถึง จะต้อง

ไม่นำผู้ใดหรือสิ่งใดมาเป็นภาคีร่วมกับอัลลอฮ์ ﷻ ในการเคารพสักการะในมัสยิด ท่านหะสัน บัศรีญ رضي الله عنه¹⁶ ได้กล่าวว่า แผ่นดินทั้งหมดนั้นเป็นสถานที่แห่งการเคารพสักการะคือมัสยิด และอายะฮ์ นี้เป็นการอธิบายว่าบนโลกของพระเจ้านี้ไม่ควรที่จะมีการบูชาเทวรูปต่างๆท่านใดให้เหตุผลในการอธิบายความหมายนี้ในอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่ว่า *فَأَيُّمَا رَجُلٍ أَذْرَكْتُهُ الصَّلَاةَ فَلْيَصَلِّ وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطُحُورًا، فَأَيُّمَا رَجُلٍ* ที่ว่า *فَأَيُّمَا رَجُلٍ أَذْرَكْتُهُ الصَّلَاةَ فَلْيَصَلِّ* สามารถใช้เป็นที่เคารพสักการะอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทุกแห่ง) เพราะฉะนั้นผู้ใดในหมู่ประชาชาติของฉันที่ถึงเวลาสำหรับการละหมาดก็จงทำการละหมาด (ณ แผ่นดินแห่งนั้น) แต่ท่านสะอิด บิน ญับรฺ ได้ อธิบายว่า *مَسْجِدًا* มาสายิด หมายถึงส่วนต่างๆของร่างกายที่ใช้ในการกราบ นั่นคือมือทั้งสองข้าง เข้า ปลายเท้าและหน้าผาก ตามการอธิบายนี้ จึงหมายความว่าอวัยวะเหล่านี้ได้ถูกสร้างมาโดยอัลลอฮ์ ﷻ โดยไม่อนุญาตให้ใช้อวัยวะเหล่านี้ต่อผู้ใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เพียงพระองค์เดียว (maalana ซัยยิด อบุล อะลา เมาคฺุดี, 2545 : 8/3181)

¹⁶ ท่านหะสันบัศรีญ رضي الله عنه มีชื่อเต็มว่าศ ออบุ ซาอิด อัลหะสัน บิน ยาสิร อัลบัศรีญ บิดาของท่านเป็นชาวมัยซาน และ มารดาของท่านคอบเราะฮ์ เป็นคนรับใช้ในบ้านของอุมลัสะละมะฮ์ ภรรยาของท่านนบี ﷺ ท่านเกิดที่เมือง มาดีนะฮ์ในปีอิจญ์เราะฮ์ศักราชที่ 21 แต่ใช้ชีวิตในเมืองบัศเราะฮ์ ชีวิตในวัยเด็กและการเลี้ยงดูท่านอิมามหะสัน บัศรีญท่าน เติบโตและถูกเลี้ยงดูในบ้านของอุมลัสะละมะฮ์ ภรรยาของท่านนบี ﷻ ซึ่งสิ่งแวดล้อมในบ้านแห่งนี้ นั้นเต็มไปด้วยสิ่งที่ดีงามทำให้ท่านมีความเป็นผู้ใหญ่ทั้งในด้านบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยที่สมบูรณ์ เพราะ ท่านเติบโตและถูกเลี้ยงดูปราศอนโดยบรรดาศอหาบะฮ์ และ ตาบี้อื่นบุคลิกภาพของท่านมีความเชี่ยวชาญในการ อธิบาย จากออบุ อัมรุ บิน อัล อาลาอฺ กล่าวว่า ฉันไม่เคยเห็นใครที่มีความเชี่ยวชาญในอธิบายมากกว่า หะสัน บัศรีญ และ จาก ฮาจาต บิน ยูซุฟ อัล ซาฆอฟี ได้มีชายถามเขาว่า ใครมีความเชี่ยวชาญในการอธิบายมากที่สุด เขาตอบว่า หะสันบัศรีญ ท่านมีความสมถะอย่างมาก ถึงแม้ว่าท่านจะมีอาหารการกินที่ดีแต่ท่านก็ถือศีลอดเป็นประจำทุกวัน จันทร์ พุธ และสัปดาห์ต่างๆ ฮากี อิบน์ ชุซาบ จากมาฏูรอฺ กล่าวว่า เราได้เข้าไปในบ้านของท่านหะสันบัศรีญ มัน ไม่มีอะไรเลย นอกจากเตียงและเสื่อที่สานด้วยพืชชนิดหนึ่ง ด้านวิชาการตำราที่ท่านเขียนคือ *فضائل مكة* คำคม และปรัชญาที่สำคัญจากท่านคือ “แท้ที่จริงแล้วผู้ศรัทธานั้น ตื่นขึ้นมาในตอนเช้าก็พบกับความเสียดใจ พอตกเย็นก็ พบกับเสียดใจ เพราะผู้ศรัทธานั้นกลัวในสองสิ่ง สิ่งแรก คือ บาปที่เขากระทำนั้นจะมีมากเท่าใด และ สิ่งที่สอง คือ ผลบุญที่เขาทำนั้นจะเหลือซากเพียงใด” “โอ้ ลูกหลานของอาดัมเอ๋ย แท้จริงเวลาได้เดินผ่านไปเรื่อยๆเสมือนครึ่ง ชีวิตได้ผ่าน และถ้าหากครึ่งชีวิตได้ผ่านไปเสมือนทั้งชีวิตได้ผ่านไปด้วย และท่านศึกษาและปฏิบัติเถิด” การ เสียดชีวิตของท่าน ท่านเสียดชีวิตในช่วงอายุ 90ปี ณ เมืองบัศเราะฮ์ในปีอิจญ์เราะฮ์ศักราชที่ 110 (AL-BUDEWEWE สืบค้นเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2564)

3.2.5.3 มัสยิดเป็นสถานที่สรรเสริญพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ

มัสยิดยังเป็นสถานที่แห่งการสรรเสริญพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ และมีการสวดถึง
ความบริสุทธิ์ของพระองค์ทั้งในยามเช้าและยามเย็น ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ فِي بُيُوتِ الَّذِينَ أُذِنَ لَهُمْ أَنْ يُرْفَعُوا فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴾

(النور: آية 36)

ความว่า “ในบรรดาบ้าน (หมายถึงมัสยิด) อัลลอฮ์ทรงอนุญาต
ให้เทิดพระเกียรติ และให้พระนามของพระองค์ถูกรำลึกอยู่
เสมอ เพื่อที่จะแซ่ซร้องสวดแต่พระองค์ในนั้น ทั้งในยามเช้า
และยามเย็น”

(อันนุร : อายะฮ์ที่ 36)

อายะฮ์นี้อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงบัญชาให้ยกเกียรติด้วยการกล่าวถึงพระนามของ
พระองค์ ซึ่งการกระทำเช่นนี้ถือเป็นการชำระตนให้สะอาดจากมลทิน อีกทั้งพระองค์ทรงห้ามจาก
คำพูดที่ไร้สาระ การกระทำต่างๆ และคำพูดที่ไม่เหมาะสมในมัสยิดของพระองค์ (Ibn Kathir, 2010 :
10/516)

3.2.5.4 มัสยิดเป็นศูนย์รวมแห่งความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ

มัสยิดจึงเป็นสถานที่รวมตัวกันบนความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ มิใช่สถานที่เพื่อ
สนองความต้องการในเกียรติยศของผู้สร้างหรือเพื่อแสดงถึงความร่ำรวยถือดี อวดเก่ง แต่มัสยิดนั้น
ถูกสร้างบนพื้นฐานของความยำเกรงถือเป็นศาสนสถานที่สะอาดบริสุทธิ์ และอบอวลด้วยความดี
งามของผู้ที่ศรัทธามั่นในการเข้าสู่มัสยิดของพระองค์(แวอูเซ็ง มะแคเฮาะ, คลมนรจรณ์ บากา,
สุวิษา ยี่สุนทรง, 2539 : 12) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ ۚ

فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۚ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ ﴾

(التوبة: جزء من آية 108)

ความว่า “แน่นอน มัสยิดที่ถูกวางรากฐานบนความยำเกรงตั้งแต่วันแรกนั้นสมควรอย่างยิ่งที่เจ้าจะเข้าไปยืนละหมาดในนั้น เพราะในมัสยิดนั้นมีคณะบุคคลที่ชอบจะชำระตัวให้บริสุทธิ์ และอัลลอฮ์นั้นทรงรักบรรดาผู้ที่ชำระตัวให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เสมอ”

(อิตเตาะบะฮฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 108)

จากอายะฮฺนี้เป็นหลักฐานที่ส่งเสริมให้ทำการละหมาดในมัสยิด ซึ่งเป็นสถานที่แรกในการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียวโดยปราศจากภาคีใดๆ และยังเป็นสถานที่ที่ศาสนาส่งเสริมให้บรรดาคนศอลิหฺทั้งหลายมารวมตัวละหมาดญะมาอะฮฺรวมถึงบ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ชอบชำระตนให้บริสุทธิ์ต่างมุ่งสู่สถานที่นี้ ซึ่งผู้ที่ชำระตนให้สะอาดบริสุทธิ์นั้น หมายถึงผู้ที่รักษาการอาบน้ำละหมาดให้สมบูรณ์ และรักษาจากการเปราะเปื้อนของสิ่งสกปรกโสโครกทั้งหลาย (Ibn Kathir, 2010 : 4/216)

ดังนั้นจากหลักฐานบางส่วนในอัลกุรอานเกี่ยวกับมัสยิดนั้น จึงพอสรุปได้ว่า มัสยิดเป็นสถานที่แห่งการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ มัสยิดเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ ﷻ มัสยิดเป็นสถานที่สรรเสริญพระนามของอัลลอฮ์ ﷻ และมัสยิดเป็นศูนย์รวมแห่งความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งมุสลิมย่อมมีความผูกพันกับมัสยิด อีกทั้งมีการเรียกร้องไปสู่การรำลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า และเป็นสถานที่ที่ประเสริฐที่สุดในการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ คือ มัสยิด เพราะ เป็นสถานที่ที่ละหมาด ซึ่งถือเป็นบ่อเกิดของความยำเกรงอย่างแท้จริง

3.2.6 บทบัญญัติจากอัลหะดีษเกี่ยวกับมัสยิด

ส่วนในอัลหะดีษซึ่งเป็นการบันทึกพระวจนะและการปฏิบัติของท่านนบี ﷺ กล่าวเกี่ยวกับมัสยิดหลายแห่งด้วยกัน ซึ่งเป็นหลักฐานที่ชัดเจนถึงความสำคัญของมัสยิดในอิสลาม (แวนูเซ็ง มะแดเฮาะ, คลมนรจรณ์ บากา, สุวิชา ยี่สุนทร, 2539 : 21) และเป็นส่วนหนึ่งจากสิทธิพิเศษที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงประทานให้กับประชาชาตินี้คือพระองค์ได้กำหนดให้พื้นดินเป็นสิ่งที่ใช้เป็นที่ตั้งของมัสยิด ดังนั้นที่ใดก็ตามที่ได้ถึงเวลาของการละหมาด เขาก็จงละหมาด ณ สถานที่นั้น (Sayyid Sabiq, 1971 : 1/422) ดังที่มีรายงานจากท่านอับูซุรฺ รัฎฎิ กล่าวว่าคุณนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((...وَأَيْنَمَا أَدْرَكْتُمْ الصَّلَاةَ فَصَلُّوا، فَهُوَ مَسْجِدٌ...))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٣٤٢٥)

ความว่า “...และไม่ว่าเวลาละหมาดจะมาถึงท่านในสถานที่ใดก็ตาม ท่านก็จงละหมาดเถิด เพราะแท้จริงมันคือมัสยิด”

(al – Bukhariy, 1992: 3425)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้เป็นหลักฐานที่แสดงว่าบรรดาพื้นพิภพทั้งหลาย สามารถใช้เป็นที่ละหมาดได้ และสามารถใช้สร้างเป็นมัสยิดได้

3.2.6.1 ความประเสริฐของการสร้างมัสยิด

มัสยิดถือเป็นสถานที่ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยความยำเกรงต่อพระเจ้าจึงเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างมัสยิด ทั้งความคิดสร้างสรรค์ การลงมือทำ การเสียสละเวลา ทรัพย์สิน จะต้องมาจากความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ และยังถือว่าผู้สร้างเหล่านั้นมิได้เป็นเจ้าของมัสยิด เช่นสมบัติที่เขาหวงแหน เพราะทรัพย์สินอื่นที่แสวงหามาได้นั้นถือเป็นสิทธิของผู้ครอบครอง ซึ่งต่างจากมัสยิดซึ่งเป็นสถานที่ส่วนรวมของบรรดามุสลิมทั้งหลาย(แวนูเซ็ง มะแคเฮาะ, คลมนรจัน บากา, สุวิชา ยี่สุนทรง, 2539 : 12) ดังนั้นความประเสริฐของการสร้างมัสยิดจึงมีรายงานจากยังมีรายงานจากท่านญาบิร บิน अबดุลลอฮ์ ﷺ แท้จริงท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ كَمْفَحْصٍ فَطَاةٍ أَوْ أَصْعَرَ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ))

(رواه ابن ماجة ، ١٩٩٧ : ٧٣٨)

ความว่า “ใครที่สร้างมัสยิดเพื่ออัลลอฮ์เท่ากับที่นั้งของนรกพิราบ อัลลอฮ์จะสร้างบ้านให้แก่เขาในสวรรค์”

(Ibn Majah, 1997 : 738)

และยังมีรายงานจากท่านอุสมาน บิน อีฟฟาน ﷺ แท้จริงท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٤٥٠)

ความว่า “ใครที่สร้างมัสยิดเพื่ออัลลอฮ์ โดยหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ อัลลอฮ์จะสร้างบ้านให้แก่เขาหนึ่งหลังในสวรรค์”

(al – Bukhariy, 1992 : 450)

จากอัลหะดีษทั้งสองข้างต้นเป็นหลักฐานที่แสดงถึงความประเสริฐของการสร้างมัสยิดด้วยความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ แม้กระทั่งเพียงเล็กน้อยก็ตาม อัลลอฮ์ ﷻ จะตอบแทนผลบุญมากมายให้แก่ผู้ที่สร้างมัสยิดเพื่อพระองค์ โดยที่พระองค์ทรงประทานรางวัลด้วยบ้านหนึ่งหลังให้แก่เขาในสวรรค์ของพระองค์

3.2.6.2 การทำนุบำรุงรักษามัสยิด

มัสยิดเป็นสถานที่สำคัญในการประกอบศาสนกิจ ดังนั้นถือว่าจำเป็นในการทำรักษาความสะอาดและใส่เครื่องหอมภายในมัสยิด อีกทั้งจะต้องบำรุงรักษามิให้เกิดความสกปรกและกลิ่นเหม็นภายใน ด้วยการทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ เพราะเป็นสถานที่ที่มีเกียรติ ซึ่งบรรดามุสลิมทั้งหลายมารวมตัวกันเข้าเฝ้าและภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ (Sayyid Sabiq, 1971 : 1/429) มีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه แท้จริงท่านเราะฮะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((إِنَّ هَذِهِ الْمَسَاجِدَ لَا تَصْلُحُ لِشَيْءٍ مِنْ هَذَا الْبَوْلِ، وَلَا الْقَدْرِ إِذَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالصَّلَاةِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ.))

(رواه مسلم ، 1955 : 285)

ความว่า “แท้จริงมัสยิดเหล่านี้ไม่เหมาะสมกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดจากปัสสาวะ และสิ่งสกปรก แท้จริงแล้วมันมีไว้เพื่อการรำลึกถึงอัลลอฮ์ผู้สูงส่ง ใช้ทำการละหมาดและอ่านอัลกุรอาน”

(Muslim, 1955 : 285)

นอกจากนี้ยังมีรายงานจากท่านสะมุเราะฮ์ บิน ญุนดุบ رضي الله عنه ¹⁷ ได้เล่าว่าแท้จริงท่านเราะฮะฮ์ رضي الله عنه ได้เคยใช้พวกเรา

¹⁷ สะมุเราะฮ์ บิน ญุนดุบ ท่านเป็นหนึ่งในบรรดานักปราชญ์รุ่นศอหาบะฮ์ โดยที่ท่านมีถิ่นพำนักอยู่ ณเมืองบักเราะฮ์ ถือเป็นศอหาบะฮ์ผู้หนึ่งที่รายงานหะดีษจากท่านเราะฮะฮ์ رضي الله عنه เป็นจำนวนมากเช่นกัน ท่านเสียชีวิตในปีฮิจเราะฮ์ศักราชที่ 58 บางรายงานระบุว่าปีที่ 59 (al-Dhahabi, 1994 : 3/184-186)

((كَانَ يَأْمُرُنَا بِالْمَسَاجِدِ أَنْ نَصْنَعَهَا فِي دِيَارِنَا، وَنُصَلِّحَ صِنْعَتَهَا
وَنُطَهِّرَهَا.))

(رواه أبو داود ، ١٩٩٠ : ٤٥٦)

ความว่า “ปรากฏว่าท่านเคยใช้ให้พวกเราสร้างมัสยิด โดยให้
เราสร้างในหมู่บ้านของเรา เราสร้างมันอย่างดี และทำความสะอาดมัน”

(Abu Dawud, 1990 : 456)

และยังมีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก رضي الله عنه ว่าท่านเราะสูล صلی الله علیه و آله ได้กล่าวว่า

((عَرَضْتُ عَلَى أَجُورِ أُمَّتِي حَتَّى الْقَدَاةُ يُخْرِجُهَا الرَّجُلُ مِنْ
الْمَسْجِدِ.))

(رواه أبو داود ، ١٩٩٠ : ٤٦١)

ความว่า “ได้ถูกเสนอให้แก่นั้นถึงผลตอบแทนแก่ประชาชาติ
ของฉัน แม้กระทั่งฝุ่นละอองที่คนๆหนึ่งเอามันออกไปจาก
มัสยิด”

(Abu Dawud, 1990 : 461)

จากหลักฐานข้างต้นทั้งหมดนั้น บ่งบอกถึงการทะนุบำรุงรักษามัสยิด ให้มีความ
เป็นระเบียบเรียบร้อย รักษาความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ อย่าให้มีสิ่งสกปรกปะปนอยู่ในเขตมัสยิด
แม้กระทั่งว่าการนำฝุ่นละอองเพียงเล็กน้อยออกจากมัสยิดก็ยังสามารถได้รับผลตอบแทนแห่งความดีงาม
อย่างมหาศาล ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนจะต้องให้เกียรติต่อสถานที่แห่งการเคารพภักดี
ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการดูแลเอาใจใส่ให้เป็นอย่างดี

3.2.6.3 การให้เกียรติต่อมัสยิด

ในสมัยของท่านนบี ﷺ มุสลิมจะไปรวมตัวกันละหมาดที่มัสยิดเป็นประจำ
วันละ 5 เวลา ตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้นจนกระทั่งดวงอาทิตย์ตก ดังนั้นมัสยิดยังใช้เป็นสถานที่ของ
ส่วนรวมในชุมชนนั้นๆในการปรึกษาหารือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งในเรื่องส่วนตัวหรือหมู่คณะ
มัสยิดเป็นสถานที่ทำกิจการทุกอย่างเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามคำสอนของอัลกุรอาน

และอัลหะดีษ ชีวิตของมุสลิมย่อมมีความผูกพันกับมัสยิดอย่างแน่นแฟ้น ดังนั้นมัสยิดจึงเป็นสถานที่ที่มีเกียรติสำหรับมุสลิม และมุสลิมทุกคนจะต้องให้เกียรติต่อสถานที่ดังกล่าวตั้งแต่แรกเข้าจนกระทั่งออกจากมัสยิด(แวอุเซ็ง มะแคเฮาะ, คลมนรรจัน บากา, สุวีชา ยี่สุนทร, 2539 : 10) ซึ่งมีรายงานจากท่านอับดุลอะซฮ์ رضي الله عنه แท้จริงท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكِعْ رُكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٤٤٤)

ความว่า “เมื่อคนหนึ่งคนใดในหมู่พวกเจ้ามาถึงมัสยิด ดังนั้นเขาจงละหมาดสองรอกอะฮ์ก่อนที่จะนั่งลง”

(al – Bukhariy, 1992 : 444)

จากหลักฐานข้างต้นนี้บ่งชี้ให้เห็นว่าท่านท่านเราะสูล ﷺ ได้แนะนำวิธีการปฏิบัติสำหรับมุสลิม เมื่อเข้ามายังมัสยิดแล้ว ก็จงให้เกียรติในสถานที่แห่งนี้ ด้วยการละหมาด 2 รอกอะฮ์ก่อนที่จะนั่งลง ดังนั้นเมื่อมุสลิมเข้าสู่มัสยิดเขาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของสถานที่ ด้วยการรักษามารยาทและพฤติกรรมของตนเองให้อยู่ในสภาพที่มีความสำรวมอ่อนน้อมถ่อมตนในการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ

3.2.6.4 ลักษณะมัสยิดในสมัยของท่านนบี ﷺ

สมัยของท่านนบี ﷺ ท่านได้เริ่มสร้างมัสยิด ณ สถานที่ซึ่งอุฐของท่านถูกเข่าลง ซึ่งเป็นลานตากผลอินทผาลัมและเป็นสมบัติของเด็กกำพร้า 2 คน ภายใต้การดูแลของอัสอัด อิบนิชะรอเราะฮ์ ท่านนบี ﷺ จึงเรียกเด็กกำพร้าทั้งสองมาเพื่อขอซื้อที่ดินแต่เด็กทั้งสองต้องการที่จะมอบให้แก่ท่าน ท่านนบี ﷺ ไม่ยอมรับเมื่อมีการซื้อขายกันเรียบร้อยแล้ว ท่านนบี ﷺ สั่งให้ปรับพื้นที่โดยใช้อิฐดิบก่อเป็นฝา ช่องประตูก่อด้วยหินมุงหลังคาด้วยกำนไบอินทผาลัม เสาทำจากต้นอินทผาลัม หลังคามัสยิดสูงกว่าศีรษะเล็กน้อย ท่านนบี ﷺ ได้กำหนดทิศทางกิบละฮ์ มัสยิดของท่านนบีประตุ 3 บาน และปูพื้นด้วยกรวดเล็กๆ เพื่อไม่ให้เกิดโคลนในมัสยิดเมื่อมีฝนตกลงมา ซึ่งเป็นไปอย่างเรียบง่ายภายในไม่มีผ้าหรือพรมปู(มุณีร มุหะหมัด, 2538 : 87) สำหรับหลักฐานเกี่ยวกับลักษณะของมัสยิดในสมัยของท่านนบี ﷺ นั้นมีปรากฏในสายรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนิ อุมร์ رضي الله عنه ได้เล่าว่า

((أَنَّ الْمَسْجِدَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَبْنِيًّا))

بِاللَّيْنِ، وَسَقْفُهُ الْجَرِيدُ، وَعُمْدُهُ حَشَبُ النَّخْلِ، فَلَمْ يَزِدْ فِيهِ أَبُو
بَكْرٍ شَيْئًا، وَزَادَ فِيهِ عُمَرُ وَبَنَاهُ عَلَى بُنْيَانِهِ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْنِ وَالْجَرِيدِ وَأَعَادَ عُمْدَهُ حَشَبًا، ثُمَّ غَيَّرَهُ
عُثْمَانُ فَزَادَ فِيهِ زِيَادَةً كَثِيرَةً وَبَنَى جِدَارَهُ بِالْحِجَارَةِ الْمَنْقُوشَةِ، وَالْقِصَّةُ
وَجَعَلَ عُمْدَهُ مِنْ حِجَارَةٍ مَنْقُوشَةٍ وَسَقْفَهُ بِالسَّاجِ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٤٣٥)

ความว่า “แท้จริงมัสยิดในสมัยของท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ นั้น
สร้างด้วยอิฐ หลังคาทำด้วยก้านอินทผาลัม ในสมัยของท่าน
อุมัยรฺ ﷺ ไม่ได้เพิ่มอะไรเลย แต่ในสมัยของท่านอูษมาน ﷺ
ได้มีการเพิ่มเติม โดยสร้างอาคารคล้ายในสมัยของท่าน
เราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ด้วยอิฐและก้านต้นอินทผาลัม แต่ใช้เสาไม้
ต่อมาในสมัยของท่านอูษมาน ﷺ ได้มีการเปลี่ยนแปลง
ต่อเติมมากมาย ฝาผนังใช้หินที่มีลวดลายและปูนขาว ส่วนเสา
เป็นหินแกะสลัก สำหรับหลังคาใช้ไม้สัก”

(al – Bukhariy, 1992 : 435)

จากหลักฐานอัลหะดีษข้างต้นบ่งบอกถึงลักษณะของมัสยิดในสมัยของท่าน
เราะสูลุลลอฮฺ ﷺ รวมถึงมัสยิดในสมัยของท่านอุมัยรฺ อุมัยรฺ และท่านอูษมาน ﷺ ที่มีการพัฒนา
และต่อเติมตามยุคสมัย

รูปภาพที่ 3 แบบจำลองมัสยิดในสมัยของท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ



ที่มา : <https://lite.islamstory.com/ar/artical/6647/> المسجد النبوي - عهد رسول الله -

3.2.6.5 ความประเสริฐของการเดินทางไปกลับมัสยิด

หลักการของศาสนาอิสลามได้สนับสนุนให้มุสลิมมารวมกันในมัสยิด ได้ปฏิบัติศาสนกิจ ได้ทำความรู้จัก ตลอดจนสนทนาปรึกษาหารือกัน แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็น เพื่อเพิ่มพูนความรู้และเพื่อให้เกิดความรักใคร่สามัคคีหรือความเป็นปึกแผ่นในสังคมมุสลิม (สาการียา กาเร็ง, 2554 : 10) ดังนั้นการไปมัสยิดนั้นจึงมีผลบุญมากมาย ดังที่มีรายงานจากท่านออบูฮุรอัยเราะฮะฮ์ رضي الله عنه แท้จริงท่านเราะฮะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ أَوْ رَاحَ، أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ نُزُلًا كَمَا غَدَا أَوْ رَاحَ))

(أُخْرَجَ الْبُخَارِيُّ ، ١٩٩٢ : ٢٩١)

ความว่า “ใครก็ตามที่จะเดินทางไปสู่มัสยิดหรือจะกลับจากมัสยิดตลอดสัปดาห์เตรียมไว้สำหรับเขาซึ่งสถานที่หนึ่ง (หรือวังหรือบ้านหลังหนึ่งหรือที่พำนัก) ในสวนสวรรค์ในทุกครั้งที่เขาเดินทางไปสู่มัสยิดหรือกลับจากมัสยิด”

(al – Bukhariy, 1992 : 291)

และยังมีรายงานจากท่านออบูฮุรอัยเราะฮะฮ์ رضي الله عنه จากท่านเราะฮะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ مَشَى إِلَى بَيْتِ مَنْ يُؤْتِي اللَّهُ، لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ، كَانَتْ خَطْوَاتُهُ إِحْدَاهُمَا تَحُطُّ خَطِيئَةً، وَالْأُخْرَى تَرْفَعُ دَرَجَةً))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٦٦٦)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่อาบน้ำละหมาดมาจากบ้านของเขาแล้วเดินทางไปมัสยิดใดมัสยิดหนึ่งเพื่อทำการละหมาด ถือว่าในสองก้าวเดินของเขานั้น ก้าวหนึ่งเขาจะได้ลบบาป และอีกก้าวหนึ่งเขาจะได้ผลบุญ”

(Muslim, 1955 : 666)

จากอัลหะดีษทั้งสองข้างต้นนี้บ่งบอกถึงผลบุญมหาศาลจากการเดินทางไปมัสยิด หากพิจารณาถึงหะดีษบทนี้ ทุกครั้งที่มุสลิมเดินทางไปละหมาดที่มัสยิดนั้นถือว่าเป็นการกระทำความดีอย่างมหาศาล เพราะอัลลอฮ์ ﷻ ได้เตรียมที่พำนักของเขาในสวนสวรรค์ซึ่งที่ท่านเราะฮ์สูล ﷺ ได้สัญญาไว้ ดังนั้นคนที่จะไปมัสยิดหรือจะกลับมาจากมัสยิด ผลบุญจากการเดินไปและกลับจากมัสยิด เขายังได้รับการลบล้างบาปและถูกเพิ่มผลบุญในทุกย่างก้าวอีกด้วย

3.2.7 ข้อห้ามต่างๆเกี่ยวกับมัสยิด

มัสยิดเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิม ดังนั้นจำเป็นที่มุสลิมจะต้องรักษามารยาท ไม่เข้าไปในมัสยิดในสภาพที่ร่างกายยังมีความสกปรกอยู่ ไม่ส่งเสียงดัง ไม่กระทำหรือพูดคุยสนทนาเรื่องไร้สาระในมัสยิด ไม่เข้ามัสยิดในสภาพที่มีกลิ่นปากจากการรับประทานอาหารที่มีกลิ่นเหม็น และต้องปฏิบัติตนอย่างสำรวมภายในมัสยิด(เมลานามุฮัมมัด ยูซุฟ, 2553 : 237) ดังนั้นข้อห้ามต่างๆเกี่ยวกับมัสยิดนั้นมีมากมาย แต่ขอสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

3.2.7.1 ห้ามส่งเสียงดังในมัสยิด

ตามหลักการอิสลามได้ห้ามมิให้มุสลิมส่งเสียงดังรบกวนผู้ละหมาด ผู้ที่เข้าไปในมัสยิดจะต้องอยู่ในความสำรวมและสงบ ไม่ส่งเสียงดังรบกวนผู้ละหมาด ไม่ว่าจะเป็นการอ่านกุรอ่าน หรือการกล่าวซิกิรุลลอฮ์โดยใช้เสียงดัง(มุนีร มุหะหมัด, 2543 : 99-100) ซึ่งมีรายงานจากท่านอบีสะอีด อัลคุดรี رضي الله عنه แท้จริงท่านเราะฮ์สูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((أَلَا إِنَّ كُلُّكُمْ مَنَاجٍ رَبِّهِ فَلَا يُؤْذِيَنَّ بَعْضُكُمْ بَعْضًا، وَلَا يَرْفَعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْقِرَاءَةِ.))

(رواه أبو داود ، ١٩٩٠ : ١٣٣٢)

ความว่า “พึงรู้เถิดทุกท่านต่างก็วิงวอนพระเจ้าของเขา ดังนั้นแต่ละคนก็จงอย่าสร้างความเดือดร้อนซึ่งกันและกัน และจงอย่าส่งเสียงดังซึ่งกันและกันในการอ่านอัลกุรอ่าน”

(Abu Dawud, 1990 : 1332)

จากอัลหะดีษข้างต้นท่านเราะฮ์สูล ﷺ ได้ห้ามการส่งเสียงดังซึ่งเป็นการรบกวนผู้อื่นในการประกอบอิบาดะฮ์ เพราะทุกคนที่เข้ามาในชีวิตนั้นต่างมีเป้าหมายในการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นคนๆหนึ่งอย่าได้ใช้เสียงดังรบกวนอีกคนหนึ่งในการวิงวอนของเขา

หรือแม้กระทั่งการที่เขาอ่านพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานที่ใช้เสียงดังเป็นการรบกวนสมาธิบุคคลอื่นที่กำลังทำละหมาดหรือประกอบศาสนกิจอื่นๆภายในมัสยิดก็ตาม ยิ่งกว่านั้นการพูดคุยกันภายในมัสยิดจากเรื่องไร้สาระโดยใช้เสียงที่ดัง อันเกิดจากการหัวเราะ สนุกสนาน จากการปรบมือชอบดั่งๆ และการพิวปากที่ก่อความรำคาญแก่ผู้อื่น สิ่งนี้ถือเป็นการทำลายข้อห้ามโดยไม่สมควรกระทำอย่างยิ่งในมัสยิดของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ถูกจัดเตรียมไว้เพื่อการอิบาดะฮ์ต่อพระองค์

3.2.7.2 ห้ามนำสิ่งที่มีกลิ่นน่ารังเกียจเข้ามาในมัสยิด

อย่าได้นำสิ่งที่มีกลิ่นน่ารังเกียจและสิ่งที่ไม่เหมาะสมเข้าไปในมัสยิดด้วยเหตุนี้ท่านเราะสูล ﷺ จึงได้ห้ามสิ่งที่มีกลิ่นน่ารังเกียจแม้แต่เพียงเล็กน้อยเข้าไปในมัสยิด(มุณีร มุหะหมัด, 2543 : 98) ดังที่มีรายงานจากท่านญาบิร บิน अबดุลลอฮ์ ﷺ แท้จริงท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالثُّومَ وَالْكُرَّاثَ فَلَا يُقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَى مِمَّا يَتَأَذَى مِنْهُ بَنُو آدَمَ.))

(رواه مسلم ، 1900 : 564)

ความว่า “ผู้ใดรับประทานกระเทียม หอม กุยช่าย เขาอยากได้เข้าไปใกล้มัสยิดของเรา แท้จริงมะลาอิกะฮ์ต้องได้รับความเดือดร้อนจากสิ่งที่ถูกหลานของอาดัมได้รับความเดือดร้อนเช่นกัน”

(Muslim, 1955 : 564)

จากหลักฐานข้างต้นนี้ ท่านเราะสูล ﷺ ได้ห้ามมิให้ผู้รับประทานอาหารที่มีกลิ่นฉุนซึ่งได้แก่ กระเทียม หัวหอม กุยช่าย เข้าไปใกล้มัสยิดหรือภายในมัสยิด เพราะอาหารเหล่านี้เป็นอาหารที่มีกลิ่นแรง และถือว่าเป็นการรบกวนมะลาอิกะฮ์ของอัลลอฮ์ ﷻ แม้กระทั่งบุคคลอื่นที่ประกอบศาสนกิจอยู่ในมัสยิด

3.2.7.3 ห้ามประกาศหาของหาย ทำการซื้อขายภายในมัสยิด

ท่านเราะสูล ﷺ ได้ห้ามจากการประกาศหาของหาย และทำการซื้อขายภายในมัสยิด(มุณีร มุหะหมัด, 2543 : 98) โดยมีหลักฐานจากรายงานของท่านอนูสรอยเราะฮ์ ﷺ ได้เล่าว่าท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يَنْشُدُ فِي مَسْجِدٍ صَلَاةً فَلْيَقُلْ: لَا أَدَاهَا اللَّهُ إِلَيْكَ،
فَإِنَّ الْمَسَاجِدَ لَمْ تُبْنَ لَهُدَا.))

(أخرجه مسلم ، ١٩٥٥ : ٥٦٨)

ความว่า “ผู้ใดได้ยินชายผู้หนึ่งประกาศหาของหายในมัสยิด ก็จงกล่าวว่า อัลลอฮฺจะไม่ส่งมันคืนแก่เจ้า เพราะแท้จริงมัสยิดนั้นไม่ได้ถูกสร้างมาเพื่อการนี้”

(Muslim, 1955 : 568)

และยังมีจากท่านอบูสุรอยเราะฮฺ رضي الله عنه อีกว่าท่านเราะฮฺลุล رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبِيعُ أَوْ يَبْتَاعُ فِي الْمَسْجِدِ فَقُولُوا لَا أَرْسَخَ اللَّهُ
تِجَارَتَكَ.))

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥ : ١٣٢١)

ความว่า “เมื่อพวกท่านพบเห็นการซื้อขายในมัสยิด ก็จงกล่าวว่า อัลลอฮฺจะไม่ทำให้การซื้อขายของท่านได้รับผลกำไร”

(al-Tirmidhi, 1975 : 1321)

จากหลักฐานของอัลหะดีษทั้งสองนี้ ท่านเราะฮฺลุล رضي الله عنه ได้ยื่นเตือนให้ตระหนักถึงเป้าหมายที่แท้จริงของมัสยิด โดยมีให้มาประกาศหาของหายและทำการซื้อขายในมัสยิด เพราะเป็นส่วนหนึ่งจากบรรดาข้อผิดพลาดที่เป็นเรื่องที่น่ารังเกียจและไม่เหมาะสมในการกระทำความผิดกล่าวในสถานที่แห่งนี้

3.2.7.4 ห้ามสวมเสื้อผ้าที่น่าเกลียดเข้าไปในมัสยิด

ความเป็นจริงแล้วจะเห็นได้ว่า มีอยู่มากมายจากบรรดาผู้ทำละหมาด ที่ได้ไปยังมัสยิดด้วยการสวมเสื้อผ้าที่มีรอยฉีกขาด มีลวดลายเป็นรูปสิ่งมีชีวิตบ้าง แม้กระทั่งมีกลิ่นที่น่ารังเกียจ ในขณะที่ยื่นเข้าเฝ้าต่ออัลลอฮฺ ﷻ มีรายงานจากท่านอบูสุรอยเราะฮฺ رضي الله عنه ได้เล่าว่าท่านเราะฮฺลุล رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ فَلْيَلْبَسْ ثَوْبَيْهِ ، فَإِنَّ اللَّهَ أَحَقُّ مِنْ ثَوْبَيْهِ لَهٗ))

(رواه أبو داود ، ١٩٩٠ : ٦٤٥)

ความว่า “เมื่อคนหนึ่งคนใดจากพวกท่านจะทำการละหมาด
ตั้งนั้นเขาจงสวมใส่เสื้อผ้าสองชิ้นเถิด แท้จริงอัลลอฮ์ คือ ผู้ที่
เหมาะสมที่สุดแก่เขา จากผู้ที่เขาจะประดับดาให้”

(Abu Dawud, 1990 : 645)

จากอัลหะดีษบทนี้ ได้อธิบายว่า แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ คือ ผู้ที่สมควรที่สุด ที่บ่าวจะ
ทำการแต่งกายให้สวยงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทุกๆครั้งที่บ่าวเข้าเฝ้าต่อพระองค์ด้วยการละหมาด
ณ มัสยิดของพระองค์ แม้ว่าเสื้อเพียงชิ้นเดียวนั้น จะสามารถปกปิดร่างกายในขณะที่ละหมาดได้
แต่ก็ควรที่จะหามาประดับประดาเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความสวยงาม และควรเลือกเสื้อผ้าที่เหมาะสม
ที่สุดในการเข้าเฝ้าพระองค์

3.2.7.5 ห้ามออกจากมัสยิดในขณะที่มีเสียงอาซาน

ผู้ที่เข้าไปยังมัสยิดแล้วอยากได้ออกไปจากมัสยิด เมื่อได้มีการอาซานเพื่อละหมาด
นอกจากจะมีเหตุจำเป็นจริงๆหรือสุควิสัยที่จำเป็นจะต้องออก(มุนิร มุหะหมัด, 2543 : 100) ซึ่งมี
รายงานจากท่านอนูสรอยเราะฮ์ ﷺ ได้เล่าว่าท่านเราะฮ์สุล ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِذَا كُنْتُمْ فِي الْمَسْجِدِ فَتَوَدَّيْ بِالصَّلَاةِ فَلَا يُزْجَأُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ

(يُصَلِّيَ))

(رواه أحمد ، ١٩٩٣ : ٥٣٧)

ความว่า “เมื่อท่านทั้งหลายอยู่ในมัสยิดแล้วมีการประกาศเพื่อ
ทำการละหมาด คนหนึ่งคนใดในหมู่พวกท่านจงอย่าได้
ออกไปจนกว่าจะทำการละหมาดเสียก่อน”

(Ahmad, 1993 : 537)

จากอัลหะดีษนี้ ถือเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ สำหรับที่คนๆหนึ่งได้เดินออกไปจากมัสยิด
ในขณะที่มีเสียงอะซานเกิดขึ้น ซึ่งสิ่งที่สมควรกระทำเป็นอย่างยิ่งในเวลานั้น คือ ละทิ้งจากการ
กระทำทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยใดๆก็ตาม ถึงแม้ว่าจะเป็นการบรรยายหรือจัดการเรียนการ

สอนทางศาสนาก็ตาม เพราะการอาชานนั้นเป็นการประกาศให้คนทั้งหลายได้รับทราบว่ ขณะนี้ได้ถึงเวลาของการละหมาดแล้ว ซึ่งมุสลิมทั้งหลายจะต้องมุ่งสู่การละหมาดเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นหากมีความจำเป็นประการใดประการหนึ่งที่จะต้องออกไปนอกมัสยิด เช่น เสียน้ำละหมาดในขณะที่ยังมีการอาชานอยู่ ทางที่ดีแล้ว ให้ออกไปเมื่อเสียงอาชานสิ้นสุดลง เพื่อมิให้เป็นการค้านกับคำสั่งของท่านเราะสุล ﷺ จากดัวบข้างต้น

3.2.7.6 ห้ามแข่งขันระดับประดามัสยิด

มัสยิดถือเป็นสถานที่ประกอบการอิบาดะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นผู้ที่ไปมัสยิดเพื่อปฏิบัติศาสนกิจต่อพระผู้เป็นเจ้า เขาจะมีความนอบน้อมมีความสำนึกในความยิ่งใหญ่ ความเมตตา และความดีงามของพระองค์ ซึ่งทำให้บ่าวมีความสำนึกในบุญคุณของพระองค์ ปฏิบัติในสิ่งที่พระองค์และศาสนทูตของพระองค์ได้สั่งใช้ โดยละเว้นในสิ่งที่พระองค์และศาสนทูตของพระองค์ได้ทรงห้ามไว้ ดังนั้นมัสยิดจึงเป็นสถานที่ที่ถูกสร้างขึ้นอันเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของบรรดามุสลิมทั้งหลายโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อใช้เป็นสถานที่แสดงความภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ มิใช่ถูกสร้างขึ้นด้วยการแข่งขันระดับประดามและเน้นแต่ความสวยงามของสถานที่(มุนิร มุหะหมัด, 2543 : 101-102) มีรายงานจากท่านอิบนิ อับบาส رضي الله عنهما ได้เล่าว่าท่านเราะสุล ﷺ ได้กล่าวว่า

((ما أَمَرْتُ بِتَشْيِيدِ الْمَسَاجِدِ . قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَتَزْحَرْفَنَّهَا كَمَا

زَحْرَفَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى.))

(رواه أبو داود ، ١٩٩٠ : ٤٤٨)

ความว่า “ฉันมิได้ถูกใช้ให้สร้างมัสยิดที่ใหญ่โตสูงตระหง่าน ท่านอิบนิ อับบาสกล่าวว่ ท่านทั้งหลายระดับประดามันดังเช่นพวกยิวและคริสเตียนระดับประดามัน”

(Abu Dawud, 1990 : 448)

และยังมีรายงานจากท่านอิบนิ อับบาส رضي الله عنهما อีกว่าท่านเราะสุล ﷺ ได้กล่าวว่า

((لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَتَبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ .))

(رواه أبو داود ، ١٩٩٠ : ٤٤٩)

ความว่า “วันกียามะจะยังไม่เกิดขึ้นจนกว่ามนุษย์ทั้งหลาย จะโอดวอดกันเกี่ยวกับมัสยิด”

(Abu Dawud, 1990 : 449)

จากอัลหะดีษทั้งสองนี้ ในหลักคำสอนของอิสลามแล้วไม่ส่งเสริมหรือสนับสนุน ให้มีการแข่งขันประดับประดามัสยิดเพียงแต่ความสวยงาม ลวดลาย และวัสดุที่มีราคาแพง ซึ่งนำมา ก่อสร้างมัสยิด แต่หัวใจหลักจุดประสงค์ของการสร้างมัสยิดนั้นเพื่อใช้เป็นสถานที่เคารพภักดี ต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง

3.2.7.7 ห้ามแต่งตั้งผู้เสนอตัวเป็นผู้นำในมัสยิด

มัสยิดแต่ละพื้นที่ย่อมมีผู้นำในการประกอบศาสนกิจ ดังนั้นห้ามแต่งตั้งผู้ที่ เสนอตัวหรือผู้ที่อยากเป็นอิมาม คอฎิบ บิลาต รวมถึงกรรมการมัสยิดมาเป็นผู้นำ(มุนิร มุหะหมัด, 2543 : 103) ซึ่งมีรายงานจากท่านอนูมุสา อัลอัซฮารีญ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่าท่านเราะฮูต رضي الله عنه กล่าวว่า

((إِنَّا وَاللَّهِ لَا نُؤَيِّي عَلَىٰ هَذَا الْعَمَلِ أَحَدًا سَأَلَ))

(أخرجه مسلم ، ١٩٥٥ : ١٧٣٣)

ความว่า “ฉันมิได้ถูกใช้ให้สร้างมัสยิดที่ใหญ่โตสูงตระหง่าน ท่านอิบนุ อับบาสกล่าวว่า ท่านทั้งหลายประดับประดามัน ดังเช่นพวกยิวและคริสเตียนประดับประดา”

(Muslim, 1955 : 1733)

และมีรายงานจากท่านอิบนุ อับบาส رضي الله عنه ได้กล่าวว่าท่านเราะฮูต رضي الله عنه กล่าวว่า

((مَنْ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا مِنْ عَصَابَةِ وَفِي تِلْكَ الْعِصَابَةِ مَنْ هُوَ أَرْضَىٰ

لِلَّهِ مِنْهُ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَخَانَ رَسُولَهُ وَخَانَ الْمُؤْمِنِينَ))

(رواه الحاكم ، ٢٠١١ : ٧٠٢٣)

ความว่า “ผู้ใดแต่งตั้งคนหนึ่งคนใดจากพวกพ้องให้ดำรง ตำแหน่ง และในหมู่พวกเขา มีผู้ที่เป็นที่พอพระทัย สำหรับอัลลอฮ์(เช่นมีความดีความชอบ)มากกว่าเขาผู้นั้น แท้จริง

เขาได้บิดพริ้วต่ออัลลอฮ์ เราะฮูลของพระองค์ และผู้ศรัทธาทั้งหลาย”

(al-Hakim, 2011 : 7023)

จากหลักฐานอัลหะดีษทั้งสองนี้ ส่งเสริมให้เลือกคนดี คนที่มีความขำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้นำ และมีความเหมาะสมที่สุดในการเข้าดำรงตำแหน่ง โดยเฉพาะผู้นำในมัสยิด โดยที่ท่านเราะฮูล ﷺ จะไม่แต่งตั้งคนหนึ่งคนใดมาทำหน้าที่ จากผู้ที่เสนอตัวเพื่อเข้ารับตำแหน่ง นั้นแสดงให้เห็นว่าบุคคลที่ยกตนอยากได้ตำแหน่งอยากเป็นผู้นำนั้นมีคุณลักษณะที่ไม่เหมาะสม เพราะมีความต้องการกับเกียรติยศในตำแหน่งหน้าที่นั้น ดังนั้นจากคำสอนในอัลหะดีษนี้ จำเป็นต้องให้เลือกผู้นำที่ความขำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ มากที่สุด

3.2.7.8 ห้ามสร้างความเสียหายและผายลมในมัสยิด

ส่วนหนึ่งที่เป็นข้อผิดพลาดในมัสยิด คือ การที่บุคคลหนึ่งได้สร้างความเสียหาย หรือนำกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ออกมา เช่น ผายลม ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้ได้ส่งผลเสียต่อบรรดามะลาอิกะฮ์ของอัลลอฮ์ ﷻ หมายถึงบรรดามะลาอิกะฮ์นั้นรังเกียจมัน และส่งผลเสียต่อบรรดามุสลิมที่มาทำการละหมาด เพราะกลิ่นของมัน มีรายงานจากท่านอบูฮุร็อยเราะฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า แท้จริงท่านเราะฮูล ﷺ กล่าวว่า

((أَنَّ الْمَلَائِكَةَ تَصَلِّي عَلَى الَّذِي يَأْتِي الْمَسْجِدَ لِلصَّلَاةِ ، فَتَقُولُ :

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ، مَا لَمْ يُوْذِ فِيهِ ، مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ

قِيلَ : وَمَا يُحْدِثُ ؟ ، قَالَ : يَفْسُو أَوْ يَضْرطُّ.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٤٦٧)

ความว่า “แท้จริงมาลาอิกะฮ์ จะกล่าวขอพรให้แก่ผู้ที่มาขำมัสยิดเพื่อทำการละหมาด โดยกล่าวว่า โอ้อัลลอฮ์ขอทรงโปรดขกदारอญะฮ์และอภัยโทษแก่เขาด้วย และขอพระองค์ทรงเมตตาเขาด้วย ตราบใดที่เขาไม่สร้างผลเสียในมัสยิด และไม่ทำสิ่งใหม่ ก็มีผู้กล่าวขึ้นว่า : อะไรคือสิ่งใหม่ ? ท่านเราะฮูลทรงตอบว่า "การผายลมเบาๆที่ไม่มีเสียง หรือ การผายลมที่มีเสียง”

(al – Bukhariy, 1992 : 467)

จากอัลหะดีษข้างต้น บรรดาผู้ที่ไปมัสยิดเพื่อทำการละหมาดนั้น จะได้รับการขอ
 คุอาของบรรดามะลาอิกะฮ์ให้ได้รับคารวะและ การอภัยโทษและความเมตตาจากอัลลอฮ์ ﷻ
 ตราบใดที่เขาผู้นั้นยังไม่สร้างความเสียหายทุกประการภายในมัสยิด รวมถึงการพายุลมในมัสยิดนั้นเป็น
 การเสียมารยาทในสถานที่ที่อิบาอะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ﷻ เป็นอย่างมาก และถือเป็นการกระทำที่น่ารังเกียจ
 ซึ่งเป็นการรบกวนต่อบรรดามะลาอิกะฮ์และคนรอบข้างเพราะกลิ่นของมัน

3.2.7.9 ไม่ควรเอามัสยิดเป็นทางผ่าน

การเอามัสยิดเป็นทางผ่านนั้นถือเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมยิ่ง หรือใช้เป็นทางผ่าน
 จากสถานที่หนึ่งไปสู่อีกสถานที่หนึ่ง เพราะถือเป็นการเบียดเบียนไม่ให้เกียรติต่อสถานที่ที่อิบาอะฮ์
 ต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังที่มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน อุมร์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่าท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه
 กล่าวว่า

((لا تَتَّخِذُوا الْمَسَاجِدَ طُرُقًا إِلَّا لَذِكْرٍ أَوْ صَلَاةٍ))

(رواه الطبراني، ٢٠٠٧ : ٧٢١٥)

ความว่า “พวกท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดเอามัสยิดเป็นทางเพื่อใช้
 ผ่าน เว้นแต่เพื่อการรำลึกถึงอัลลอฮ์ หรือเพื่อทำการละหมาด”

(al-Tabaraniy, 2007 : 7215)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้ ท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه ได้ย้ำเตือนให้มุสลิมทั้งหลาย รักษา
 มารยาทในมัสยิดโดยไม่ใช้สถานที่ของมัสยิดเป็นทางผ่านสำหรับที่จะเดินทางไปยังอีกสถานที่หนึ่ง
 เพื่อเป็นการให้เกียรติต่อสถานที่ที่บรรดามุสลิมทั้งหลายมารวมตัวกันแสดงความภักดี
 ต่ออัลลอฮ์ ﷻ นอกจากใช้สถานที่แห่งนี้ในการรำลึกถึงพระองค์ ใช้ในการละหมาดและการ
 ประกอบศาสนกิจอื่นๆ แต่การห้ามตรงนี้ ถือเป็นมักรูฮ์ไม่สมควรกระทำ แต่ไม่ถึงขั้นหะรอมห้าม
 โดยเด็ดขาด ดังนั้นควรหลีกเลี่ยงจากการใช้มัสยิดเป็นทางสัญจรเพราะถือว่าไม่เหมาะสม
 เป็นอย่างยิ่ง

3.2.7.9 ห้ามกล่าวบนกลอนที่ไม่ดีในมัสยิด

การนำบทกวีหรือบทกลอนต่างๆ ที่สื่อความหมายไปในทางไม่ดีมานำเสนอ
 ในมัสยิดนั้นถือเป็นสิ่งถูกห้าม ดังที่มีรายงานจากปู่ของอัมรฺ บิน ซุฮัยบ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า ท่าน
 เราะฮ์ลุล رضي الله عنه กล่าวว่า

((هى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الشراء والبيع في المسجد
وأن تُنشدَ فيه الأشعارُ وأن تُنشدَ فيه الضَّالَّةُ وعن الحَلِقِ يومَ
الجمعةِ قبلَ الصلاةِ))

(رواه أحمد، ١٩٩٣ : ١٥٦)

ความว่า “ท่านเราะสูล ﷺ ได้ห้ามจากการซื้อขายในมัสยิด
และกล่าวคำโคลงบทกลอน และประกาศของหาย และห้าม
ตั้งวงกันก่อนละหมาดวันศุกร์”

(Ahmad, 1993 : 156)

จากอัลหะดีษบทนี้ ท่านเราะสูล ﷺ ได้ห้ามการซื้อขาย การกล่าวคำโคลง
บทกลอน การประกาศของหาย และตั้งวงกันก่อนละหมาดวันศุกร์ในมัสยิด สำหรับคำโคลงหรือ
บทกลอนที่ต้องห้ามนั้น หมายถึงบทกลอนที่ครอบคลุมไปถึงการค้าต่อคนมุสลิม ชมเชยยกย่อง
คนชอบโกง หรือใช้คำพูดที่น่าเกลียดไม่สุภาพ ส่วนคำกลอนที่เป็นภายิต หรือสรรเสริญอิสลาม
หรือส่งเสริมสนับสนุนให้กระทำความดีนั้นถือว่าไม่เป็นไร (Sayyid Sabiq, 1971 : 1/431)

3.2.8 สิ่งที่ควรปฏิบัติและอนุญาตให้กระทำได้ในมัสยิด

มัสยิดเป็นสถานที่จัดไว้เฉพาะสำหรับการเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งเป็น
ญะมาอะฮ์และเป็นรายบุคคล โดยที่มุสลิมนั้นสามารถเข้ามาประกอบศาสนกิจต่างๆทางศาสนาบน
พื้นฐานแห่งความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ (มุณีร มุหะหมัด, 2543 : 101-102) ดังนั้นสิ่งที่ควรปฏิบัติ
และอนุญาตให้กระทำในมัสยิดนั้นมีมากมาย แต่ขอสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

3.2.8.1 มีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในการไปมัสยิด

ความบริสุทธิ์ใจนั้นเป็นการงานที่ปฏิบัติเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงพระองค์เดียว
มันคือแก่นแท้ของศาสนา ดังนั้นการงานที่มีความบริสุทธิ์ใจแต่ไม่มีความถูกต้องการงานนั้นย่อม
ไม่ถูกต้องรับ และหากการงานนั้นมีความถูกต้องแต่เป็นการงานที่ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ การงานนั้น
ก็ย่อมไม่ถูกต้องรับเช่นเดียวกัน จนกว่าการงานนั้นต้องมีความบริสุทธิ์ใจและมีความถูกต้อง และ
ความถูกต้องนั้นเป็นการปฏิบัติที่มีความสอดคล้องตามแบบอย่างของท่านเราะสูล ﷺ (Ibnu
Qiyam al-Jawziyah, 2013 : 2/93) มีรายงานจากท่านออบูซุรรอยเราะฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า ท่าน
เราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ أَتَى الْمَسْجِدَ لِشَيْءٍ فَهُوَ حَظُّهُ))

(رواه أبو داود ، ١٩٩٠ : ٤٢٢٧)

ความว่า “ใครที่มา masjid เพื่อสิ่งใดเขาก็จะได้สิ่งนั้น”

(Abu Dawud, 1990 : 4227)

จากอัลหะดีษบทนี้ ท่านเราะสูล ﷺ ได้แจ้งถึงผลตอบแทนที่จะได้รับในการไปมัสยิดของบุคคลหนึ่ง หากเขาตั้งใจไปเพื่อสิ่งใดเขาก็จะได้รับสิ่งนั้น ดังนั้นหากบุคคลใดมีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ การไปมัสยิดของเขานั้นจะได้รับความดีงามและผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ อย่างแน่นอน

3.2.8.2 ความมีน้ำสะอาดทุกครั้งที่เขาไปยังมัสยิด

การรักษาความสะอาดทุกครั้งที่เขาไปยังมัสยิดด้วยการอาบน้ำสะอาดอย่างสมบูรณ์นั้นถือเป็นความประเสริฐและเป็นรักษาความสะอาดของร่างกายในสถานที่ที่อบาจะสุต่ออัลลอฮ์ ﷻ ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿... لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ،

فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾

(التوبة: جزء من آية 108)

ความว่า “แน่นอน มัสยิดที่ถูกวางรากฐานบนความยำเกรงตั้งแต่วันแรกนั้นสมควรอย่างยิ่งที่เจ้าจะเข้าไปยืนละหมาดในนั้น เพราะในมัสยิดนั้นมีคนะบุคคลที่ชอบจะชำระตัวให้บริสุทธิ์ และอัลลอฮ์นั้นทรงรักบรรดาผู้ที่ชำระตัวให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เสมอ”

(อัตเตาบะฮ์ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 108)

จากอายะฮ์ข้างต้นนี้ท่านอิมามอะหมัด رحمته الله นักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้อธิบายความหมายของผู้ที่ชำระตัวให้สะอาดบริสุทธิ์ หมายถึง ผู้ที่รักษาการอาบน้ำสะอาดอย่างสม่ำเสมอและทำน้ำสะอาดให้สมบูรณ์ พร้อมทั้งรักษาร่างกายจากการเปื้อนของสิ่งสกปรกโสโครกต่างๆ (Ibn Kathir, 2010 : 4/216)

นอกจากนี้ยังมีรายงานจากท่านเชาบาน رحمته الله ได้ยินท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((وَلَا يُحَافِظُ عَلَى الْوُضُوءِ إِلَّا الْمُؤْمِنُ))

(رواه ابن ماجه ، ١٩٩٧ : ٢٧٧)

ความว่า “และไม่มีบุคคลใดรักษาน้ำละหมาดนอกจากผู้ที่มีความศรัทธา”

(Ibn Majah, 1997 : 277)

จากอัลหะดีษบทนี้ ท่านมุนาวิญ رضي الله عنه ได้อธิบายไว้ว่า บุคคลที่รักษาน้ำละหมาดนั้น คือผู้ที่ดูแลรักษาน้ำละหมาดให้คงอยู่ตลอดเวลา และความหมายของผู้ศรัทธานั้น หมายถึง ผู้ศรัทธาที่มีความศรัทธาอย่างสมบูรณ์ (Ali al-Qariy Muhammad al-Khatib al-Tabrizi, 2008 : 2/13) ดังนั้น หลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ผู้ที่เข้ามัสยิดนั้นจะต้องมีความสะอาดทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ควรชำระร่างกายให้สะอาดบริสุทธิ์ด้วยการอาบน้ำละหมาดอย่างถูกต้องและสมบูรณ์อย่างสม่ำเสมอทุกครั้ง

3.2.8.3 ควรแต่งกายให้เรียบร้อยและใส่เครื่องหอมเมื่อเข้าไปยังมัสยิด

อิสลามส่งเสริมให้มุสลิมแต่งกายด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยและใส่เครื่องหอมไปมัสยิดเพื่อทำการละหมาด ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿... يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ...﴾

(الاعراف: جزء من آية ٣١)

ความว่า “โอ้ลูกหลานอาดัม จงแต่งกายให้สวยงามขณะไปยังทุกมัสยิดเถิด”

(อัลอะอูรอฟ : ส่วนหนึ่งจากอายะฮ์ที่ 31)

จากอายะฮ์ข้างต้นคำว่า แต่งกายนั้น หมายถึงการแต่งกายอย่างปกปิด และเหมาะสม อายะฮ์นี้ได้สั่งให้ผู้คนแต่งกายอย่างปกปิดเมื่อพวกเขาต้องการปฏิบัติศาสนกิจ ดังนั้นแค่เพียงการปกปิดส่วนต่างๆของร่างกายที่ศาสนาได้กำหนดให้ปกปิดนอกจากส่วนที่พึงละอายเท่านั้น ถือว่ายังไม่เป็นการเพียงพอแต่จะต้องปกปิดแต่งกายให้เหมาะสมและประณีตเรียบร้อย ตามปัจจัยที่ตัวเองมีอยู่ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เป็นไปตามความเหมาะสม คำบัญชานี้มีเจตนาที่จะปฏิเสธทัศนคติผิดๆของกลุ่มคนในสมัยยุคอะฮ์ลิยะฮ์ที่เป็นการยึดถือปฏิบัติต่อกันมา คนพวกนั้นคิดว่าพวกเขาควรที่จะ

แสดงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในสภาพร่างกายที่เปลือยเปล่า หรือจึงเปลือยและควรที่จะปรากฏอยู่ต่อหน้าพระองค์ในสภาพร่างกายที่สกปรกมอมแมม ในทางตรงกันข้ามกับทัศนคติผิดๆนี้ อัลลอฮ์ ﷻ ไม่เพียงแต่จะทรงห้ามการเปลือยร่างกายเท่านั้น แต่พระองค์ยังทรงบัญชาว่าพวกเขาจะต้องแต่งกายให้ปกปิดมิดชิดและสะอาดเรียบร้อยในเวลาปฏิบัติศาสนกิจ และจะต้องไม่สวมใส่เสื้อผ้าที่ดูสกปรกหรือไม่ประณีต(เมอลานา ซัยยิด อิบุด อะลา เมาคูดี, 2545 : 2/608-609)

มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนิ มัสอูด رضي الله عنه ได้กล่าวว่า ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ مُّحِبُّ الْجَمَالِ.))

(أخرجه مسلم ، ١٩٥٥ : ٩١)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์นั้นทรงงดงามและทรงรักความงดงาม”

(Muslim, 1955 : 91)

และยังมีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ อิบนิ อับบาส رضي الله عنه ได้กล่าวว่า ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضُ فَإِنَّهَا خَيْرٌ ثِيَابِكُمْ.))

(رواه الترمذي ، ١٩٧٥ : ٩٩٤)

ความว่า “จงสวมใส่เสื้อผ้าสีขาวเถิด เพราะมันเป็นเสื้อผ้าที่ดีที่สุดของพวกเจ้า”

(al-Tirmidhi, 1975 : 994)

จากหลักฐานอัลหะดีษทั้งสองข้างต้นนั้นส่งเสริมให้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ดี มีความเรียบร้อย และสะอาดไปมัสยิด โดยเฉพาะสีที่ดีที่สุดคือสีขาว ดังนั้นมุสลิมจะต้องรักษาความสวยงามของเครื่องแต่งกาย เพราะอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ทรงรักในความสวยงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ทำการละหมาดเข้าเฝ้าต่อพระองค์

3.2.8.4 ควรเดินทางไปมัสยิดด้วยความสำรวม

มีสุนนะฮ์จากท่านเราะสูล ﷺ ให้ผู้ที่เดินทางไปมัสยิดเดินอย่างสงบด้วยความสำรวมและไม่เร่งรีบ เพราะการเดินอย่างสงบจะทำให้การละหมาดของเขานั้นมีความสงบ

ดังที่มีหลักฐานอัลหะดีษที่รายงานจากท่านอับดุลลอฮ์เราะฮ์ฎะอ์ ได้กล่าวว่า ท่านเราะฮ์ฎะอ์ ได้กล่าวว่า

((إِذَا سَمِعْتُمُ الْإِقَامَةَ، فَاْمَشُوا إِلَى الصَّلَاةِ وَعَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ
وَالْوَقَارِ، وَلَا تُسْرِعُوا، فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا، وَمَا فَاتَكُمْ فَأْتِمُوا.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٦٣٦)

ความว่า “เมื่อพวกท่านได้ยินเสียงอิกอมะห์ก็จงไปละหมาด โดยเดินอย่างสงบและสำรวม อย่ารีบเร่ง ดังนั้นจงละหมาด เท่าที่ท่านอิมาม และสิ่งใดที่ขาดก็จงเพิ่มให้สมบูรณ์”

(al – Bukhariy, 1992 : 636)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้ ท่านเราะฮ์ฎะอ์ ส่งเสริมให้มุสลิมเดินทางไปละหมาด ยังมีสติ ด้วยการเดินอย่างสงบไม่รีบเร่งและสำรวมจิตใจ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนทำการละหมาด เนื่องจากการไม่รีบเร่งนั้นจะทำให้จิตใจภายในมีความสงบตั้งแต่เริ่มต้น และท่านเราะฮ์ฎะอ์ ยังได้กำชับอีกว่าจงละหมาดเท่าที่ท่านอิมาม และให้เพิ่มเติมสิ่งที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์ครบถ้วน

3.2.8.5 บทขอพรที่ควรกล่าวขณะเดินทางไปมัสยิด

ส่งเสริมให้ขอพรขณะมุ่งหน้าไปยังมัสยิด เพื่อความศุริมงคล ดังที่มีรูปแบบของการขอพรตามแบบอย่างของท่านเราะฮ์ฎะอ์ (Sayyid Sabiq, 1971 : 1/422) ซึ่งมีหลักฐานจากอัลหะดีษที่รายงานจากท่านอับนิ อับบาส ได้กล่าวว่า ท่านเราะฮ์ฎะอ์ เมื่อท่านได้ออกไปละหมาด ท่านจะกล่าวว่า

((اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ يَسَارِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا، وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا، وَخَلْفِي نُورًا، وَعَظْمِي لِي نُورًا.))

(أخرجه مسلم ، ١٩٥٥ : ٧٦٣)

ความว่า “โอ้อัลลอฮ์ ขอให้โปรดบันดาลให้หัวใจของฉันมีรัศมี ในตาของฉันมีรัศมี ในหูของฉันมีรัศมี ด้านขวาของฉันมีรัศมี ด้านซ้ายของฉันมีรัศมี ด้านบนของฉันมีรัศมี ด้านใต้ของฉัน

มีรัศมี ด้านหน้าของฉันมีรัศมี ด้านหลังของฉันมีรัศมี และ
โปรดประทานรัศมีที่ยิ่งใหญ่ให้แก่ฉัน”

(Muslim, 1955 : 763)

และยังมีหลักฐานจากอัลหะดีษที่อยู่ในระดับหะสัน¹⁸ มีรายงานจากท่านอบูสะอีด
อัลคูดรี رضي الله عنه ได้กล่าวว่า แท้จริงท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า เมื่อคนๆหนึ่งออกจากบ้านของเขา
ไปละหมาด เขาก็กล่าวว่า

((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ السَّائِلِينَ عَلَيْكَ، وَبِحَقِّ مَمَشَايَ، فَإِنِّي لَمْ
أَخْرُجْ أَشْرًا، وَلَا بَطْرًا، وَلَا رِيَاءً، وَلَا سُمْعَةً، خَرَجْتُ اتِّقَاءَ
سَخَطِكَ، وَاتِّبَاعَ مَرْضَاتِكَ، أَسْأَلُكَ أَنْ تُنْقِدَنِي مِنَ النَّارِ، وَأَنْ
تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. وَكَلَّ اللَّهُ بِهِ سَبْعِينَ
أَلْفَ مَلَكٍ يَسْتَغْفِرُونَ لَهُ، وَأَقْبَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ، حَتَّى يَفْرَغَ
مِنْ صَلَاتِهِ.))

(رواه ابن ماجة ، ١٩٩٧ : ٧٧٨)

ความว่า “โอ้อัลลอฮ์ ฉันขอต่อพระองค์ท่านด้วยสิทธิของผู้ขอ
ต่อท่าน และด้วยสิทธิแห่งการเดินทางไปนี้ ความจริงฉันไม่ได้
ออกไปอันเนื่องจากการปฏิเสธความโปรดปรานและไม่รู้คุณ
ต่อพระองค์ ไม่โอ้อวดและไม่ต้องการชื่อเสียง แต่ฉันได้
ออกไปเพราะกลัวความโกรธกริ้วของพระองค์ท่าน แสวงหา
ความโปรดปรานจากพระองค์ท่าน ฉันขอต่อพระองค์ท่านได้
โปรดช่วยฉันให้พ้นจากไฟนรกด้วยเถิด และอภัยโทษให้ฉัน
ด้วย เพราะความจริงไม่มีใครอภัยโทษได้นอกจากพระองค์
ท่าน อัลลอฮ์ได้ส่งมอบหมายมาลาอิกะฮ์เจ็ดหมื่นองค์คอยขอ
อภัยอย่าโทษให้แก่เขา อัลลอฮ์จะทรงมองมายังเขาจนกระทั่ง
เขาเสร็จสิ้นการละหมาด”

(Ibn Majah, 1997 : 778)

¹⁸อัลหะดีษที่อยู่ในระดับหะสัน หมายถึง อัลหะดีษที่มีสายรายงานติดต่อกันจากการรายงานของผู้รายงานที่มี
คุณธรรมและมีความจำดีจากบุคคลที่มีสถานภาพเดียวกันจนถึงปลายสะนั้ดการรายงานนั้นไม่ขัดแย้งกับการ
รายงานของคนอื่นและไม่มีความบกพร่องด้วย(อับดุลเลาะ การีนา, 2550 : 71)

จากหลักฐานอัลหะดีษทั้งสองนี้มีสุนนะฮ์ให้แก่ผู้ที่เดินทางไปมัสยิด ทำการอ่านดุอาขอพรจากอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งในความหมายของบทดุอาจากอัลหะดีษแรกนั้นเป็นการขอให้วิงวอนให้อัลลอฮ์ ﷻ ประทานรัศมีให้เกิดขึ้นภายในจิตใจและบรรดาอวัยวะต่างๆ ส่วนบทดุอาจากอัลหะดีษที่สองนั้นเป็นการขอให้ได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ และขอต่อพระองค์ให้รอดพ้นจากไฟนรก และได้รับการอภัยโทษจากพระองค์ ดังนั้นสมควรเป็นอย่างยิ่งแก่มุสลิมทั้งหลาย เมื่อเดินทางไปมัสยิดเพื่อทำการละหมาดไม่ควรละทิ้งการขอดุอาต่ออัลลอฮ์ ﷻ

3.2.8.6 ส่งเสริมให้ขอพรขณะเข้าออกมัสยิด

มีสุนนะฮ์จากท่านเราะสูล ﷺ สำหรับผู้ที่ต้องการจะเข้ามัสยิดนั้น ให้ก้าวเท้าขวาของเขาเข้าไปก่อน และเมื่อต้องการจะออกจากมัสยิดก็ให้ออกด้วยเท้าซ้ายก่อน (Sayyid Sabiq, 1971 : 1/424-425) มีรายงานจากอับดุลลอฮ์ อิบนิ อัมรฺ رضي الله عنه ได้เล่าว่าแท้จริง ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ

((أَنَّكَ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ قَالَ "أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" . قَالَ أَقْبَطُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَإِذَا قَالَ ذَلِكَ قَالَ الشَّيْطَانُ خُفِظَ مِنِّي سَائِرَ الْيَوْمِ.))

(رواه أبو داود ، ١٩٩٠ : ٤٤٦)

ความว่า “เมื่อท่านเข้ามัสยิดท่านจะกล่าวว่า ฉันขอความคุ้มครองด้วยอัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ และด้วยพระพักตร์อันทรงเกียรติของพระองค์ และด้วยอำนาจอันดั้งเดิมของพระองค์ จากชัยฏอนผู้ถูกสาปแช่ง อุกบะฮ์ ถามผู้ที่ฟังหะดีษ(นักรายงานที่ชื่อว่า หัยวะฮ์)ว่า "ท่านฟังจากฉันเท่านี้เองหรือ?" เขา(หัยวะฮ์) ตอบว่า "ใช่" อุกบะฮ์ จึงกล่าวต่อไปว่า "เมื่อเขากล่าวดุอานี้ ชัยฏอนก็จะพูดว่า เขาถูกปกป้องจากฉันวันนั้นทั้งวัน”

(Abu Dawud, 1990 : 446)

และมีรายงานจากอบูหุัยษะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า แท้จริงท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((إذا دخل أحدكم المسجد ، فليسلم على النبي صلى الله عليه وسلم ، ثم ليقل : اللهم افتح لي أبواب رحمتك ، وإذا خرج فليقل : اللهم إني أسألك من فضلك.))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٧١٣)

ความว่า “เมื่อคนใดคนหนึ่งจากพวกท่านได้เข้ามัสยิด ดังนั้น ให้เขากล่าวสลามแก่ท่านนบี ﷺ ต่อมาก็ให้เขากล่าวว่า โอ้อัลลอฮฺ ขอพระองค์ทรงเปิดประตูแห่งความเมตตาของพระองค์ให้แก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด และเมื่อเขาออกจากมัสยิด ก็ให้เขากล่าวว่า โอ้อัลลอฮฺ แท้จริงข้าพระองค์ ขอต่อพระองค์ ท่านจากความโปรดปรานของพระองค์”

(Muslim, 1955 : 713)

นอกจากนี้ยังมีมีรายงานจากท่านอสุรเราะฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า แท้จริงท่านเราะฮฺสุลลอลฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า

إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
(،) وَيَقُلْ :

اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ ، وَإِذَا خَرَجَ فَلْيُسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَيَقُلْ : اللَّهُمَّ اعْصِمْنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

(رواه ابن ماجة ، ١٩٩٧ : ٧٧٣)

ความว่า “เมื่อผู้หนึ่งผู้ใดจะเข้ามัสยิด ก็จงให้สลามแก่ท่านนบี ﷺ และจงกล่าวว่า โอ้อัลลอฮฺ ขอพระองค์ทรงเปิดประตูแห่งความเมตตาของพระองค์แก่นั่นด้วยเถิด และเมื่อจะออกจากมัสยิด ก็จงสลามแก่ท่านนบี ﷺ และจงกล่าวว่า โอ้อัลลอฮฺ ขอพระองค์ทรงให้นั้นรอดพ้นจากชัยฏอนมารร้ายที่ถูกสาปแช่งด้วยเถิด”

(Ibn Majah, 1997 : 773)

จากหลักฐานทั้งหมดนั้น ส่งเสริมให้ขอคู่อก่อนเข้าและออกจากมัสยิดอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วยังมีมุสลิมหลายคนละเลยจากการกล่าวคู่อ ทั้งๆที่เป็นสุนนะฮฺที่ปฏิบัติไม่ยากเลย ดังนั้นมุสลิมไม่ควรละเลยต่อการปฏิบัติดังกล่าวนี้ เพื่อที่จะได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮฺ ﷻ ด้วยการขอคู่อต่อพระองค์ และเป็นการแสดงออกถึงความนอบน้อมของบ่าวในการวิงวอนต่อพระองค์อย่างแท้จริง

3.2.8.7 อนุญาตให้พูดคุยเรื่องที่ดีมีประโยชน์ในมัสยิด

ท่านอิมามนะวาเวีย رحمته الله ได้กล่าวว่า อนุญาตให้พูดคุยกันได้ด้วยคำพูดที่เป็นที่อนุญาตในมัสยิด ทั้งในเรื่องของโลกนี้และอื่นๆ ที่ศาสนานั้นอนุญาต ถึงแม้จะมีการหัวเราะเล็กน้อยหรือค้ายๆกันตรงบริเวณที่มันเป็นที่อนุญาตก็ถือว่ากระทำได้ (Sayyid Sabiq, 1971 : 1/433) ทั้งนี้เพราะมีรายงานจากท่านญาบีร อิบนิ สะมุเราะฮ์ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((كَانَ لَا يُقُومُ مِنْ مُصَلَاةٍ الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ الصُّبْحَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، فَإِذَا طَلَعَتْ قَامَ وَكَانُوا يَتَحَدَّثُونَ، فَيَأْخُذُونَ فِي أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ فَيَضْحَكُونَ وَيَتَبَسَّمُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ))

(رواه مسلم ، 1955 : 2322)

ความว่า “ท่านเราะฮ์สุลุดลอฮ์ จะไม่ลุกจากสถานที่ละหมาดศุบหฺจนกว่าดวงอาทิตย์ขึ้น เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นท่านเราะฮ์สุลุดลอฮ์จะลุกขึ้นซึ่งในตอนนั้นบรรดาศอหาบะฮ์กำลังพูดคุยเรื่องสมัยญาฮิลียะฮ์กันอยู่ พวกเขาหัวเราะกันท่านเราะฮ์สุลุดลอฮ์ رضي الله عنه ก็ยิ้ม”

(Muslim, 1955 : 2322)

จากหลักฐานข้างต้น อนุญาตให้ทำการพูดคุยในเรื่องที่ดีมีประโยชน์ในมัสยิดได้ เพราะเคยมีการกระทำของบรรดาอัครสาวก رضي الله عنهم ของท่านนบี صلى الله عليه وسلم ได้ทำการพูดคุยกันถึงเรื่องสมัยญาฮิลียะฮ์ โดยที่พวกเขาก็หัวเราะกัน และท่านนบี صلى الله عليه وسلم ก็ได้ห้ามแต่ประการใด ดังนั้นการพูดคุยในมัสยิดนั้นจะต้องรักษามารยาท ไม่เกินเลย หรือเสียงดังเกินไป ดังนั้นสิ่งที่พึงระวังในขณะที่พูดนั้นจะต้องไม่รบกวนผู้ที่กำลังละหมาด หรืออ่านอัลกุรอาน หรือผู้ที่กำลังเรียนอยู่ รวมถึงผู้ที่ประกอบอิบาดะฮ์อื่นภายในมัสยิด อย่าพูดเรื่องคุณยาในมัสยิดจนปฏิบัติเป็นประจำ และไม่พูดคุยในเรื่องที่หะรอม เช่น การนินทา ให้ร้ายต่อพี่น้องมุสลิม รวมถึงการพูดจาที่ไร้สาระและไม่มีประโยชน์

3.2.8.8 อนุญาตให้อนุญาตให้กินและดื่มในมัสยิดได้

อนุญาตให้มุสลิมนำอาหารที่ไม่กลั่นรุนแรงรบกวนผู้อื่นเข้ามาในเขตมัสยิดได้ และ

อนุญาตให้กินและดื่มในมัสยิดได้โดยไม่ถือว่าเป็นมกรูสุแต่อย่างใด เพราะมีกลุ่มอะฮฺลุศศุฟพะฮะ¹⁹ เคยรับประทานอาหารในมัสยิดของนบี ﷺ และเป็นเพราะว่าการรับประทานอาหารในมัสยิดเป็นการกระทำที่ได้ส่งผลเสียต่อสถานะอันมีเกียรติของมัสยิด ยกเว้นในกรณีที่อาหารนั้นเป็นสิ่งที่มกรูสุในการรับประทาน เช่น กระเทียม หัวหอม(ดิบ) เป็นต้น และจำเป็นที่ผู้รับประทานอาหารในมัสยิดจะต้องระวังจากการทำให้พรมหรือพื้นของมัสยิดสกปรก อย่างไรก็ตามนักวิชาการสังกัดมัซฮับอัช-ชาฟีอียุบางท่านถือว่าเป็นมกรูสุสำหรับการรับประทานอาหารในมัสยิด(Muhamad Bakr Ismaeil, 2017 : 1/376) มีหลักฐานจากอัลหะดีษในระดับหะสันซึ่งมีรายงานจากท่านอับดุลลฮุอิบนิ ฮาริษ رضي الله عنه ว่า

((كُنَّا نَأْكُلُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ
الْحَبِيزِ وَاللَّحْمِ))

(رواه ابن ماجه ، ١٩٩٧ : ٢٦٨٥)

ความว่า “ในสมัยท่านนบี ﷺ เราเคยทานขนมปังและเนื้อในมัสยิด”

(Ibn Majah, 1997 : 2685)

จากหลักฐานในอัลหะดีษบทนี้ อนุญาตให้รับประทานอาหารที่ไม่มิกลิ่นที่เป็นมกรูสุในมัสยิดได้ จำเป็นจะต้องรักษาและทำความสะอาดให้เรียบร้อยหลังจากเสร็จสิ้นจากการรับประทานอาหารและอย่าให้เลอะเทอะภายในมัสยิด

3.2.8.9 อนุญาตให้ผู้ชายนอนในมัสยิดได้

ท่านอิมามชาฟีอีย رحمته الله ได้กล่าวไว้ในหนังสืออุมว่า เมื่อคนใดที่ยังไม่ได้เป็นมุสลิมนอนในมัสยิดได้คนมุสลิมก็ขอมนอนได้ ท่านได้กล่าวไว้ในหนังสือมุคตะศอรว่า “ไม่เป็นไรที่คนที่มุชริก คนที่ไม่ใช่มุสลิมจะนอนในมัสยิดทุกแห่งเว้นแต่มัสยิดอัลหะรอม และท่านอิมาม

¹⁹ชาวอะฮฺลุศศุฟพะฮะฮะ คือ ชาวมุฮาญีรีน และชาวอันศอรุที่ยากจน ไม่มีญาติ ไม่มีพวกพ้อง และไม่มีทรัพย์สินจึงได้สร้างสถานที่พำนักอยู่ด้านหลังมัสยิดของท่านเราะซูล ﷺ คนเหล่านี้ได้ปฏิบัติหน้าที่สำคัญมาก นั่นคือรักษาดูแลมัสยิดของท่านเราะซูล ﷺ และคอนรับอาคันตุกะของท่าน นอกจากนี้แล้วชาวอะฮฺลุศศุฟพะฮะฮะได้ใช้ชีวิตทั้งในด้านวจีกรรม พฤติกรรมและมโนกรรม แสดงถึงความมีสมณะและความนอบน้อม (อับดุลกาเร็ม วันแอะเลาะ, ม.ป.ป. : 2-3)

นะวะวีย์ رضي الله عنه ยังได้กล่าวอีกว่า ชาวอะฮฺลุศศุฟพะฮะฮฺ อัลอุรอนียีน ท่านอะลี ศอฟวาน อิบนูมุยยะฮฺ และบรรดาศอหาบะฮฺกลุ่มหนึ่งเคยนอนในมัสยิด และมุมาซะฮฺก็เคยนอนในมัสยิดก่อนเข้ารับอิสลาม(Sayyid Sabiq, 1971 : 1/433) ดังนั้นเป็นที่อนุญาตให้ผู้ชายนอนในมัสยิดได้โดยไม่ถือเป็นสิ่งน่ารังเกียจ (มักรูฮฺ) แต่อย่างไร เพราะอะฮฺลุศศุฟพะฮะฮฺ ก็เคยนอนในมัสยิดของท่านนบี ﷺ และบรรดาคณะตัวแทนซึ่งมุ่งหน้ามาสู่นครมะดีนะฮฺเพื่อเข้ารับอิสลามก็เคยนอนในมัสยิดของท่านนบี ﷺ เช่นกัน(al-Nawawi, 2006 : 2/188) มีรายงานจากท่านอะนัส อิบนิ มาลิก رضي الله عنه ว่า

((قَدِمَ رَهْطٌ مِنْ عُكْلٍ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانُوا فِي الصُّفَّةِ))

(رواه البخاري ، ١٩٩٢ : ٤ : ٦٨٠)

ความว่า “มีชาวเผ่าอูกุลได้เดินทางมาหาท่านนบี ﷺ ซึ่งพวกเขาได้พักอยู่กับพวกอัสศุฟพะฮะฮฺทางท้ายๆมัสยิด”

(al – Bukhariy, 1992 : 6804)

และยังมีรายงานจากท่านอับดุลลอฮฺ อิบนิ อุมร์ رضي الله عنه ได้เล่าว่า

((أَنَّهُ كَانَ يَتَأَمُّ وَهُوَ شَابٌّ أَعْرَبٌ لَا أَهْلَ لَهُ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ))

(رواه البخاري ، ١٩٩٢ : ٤٤٠ : ٤٤٠)

ความว่า “แท้จริงมีชายหนุ่มผู้หนึ่งที่ยังไม่ได้แต่งงานและมีครอบครัว เขาเคยนอนในมัสยิดของท่านนบี ﷺ”

(al – Bukhariy, 1992 : 440)

จากหลักฐานอัลหะดีษทั้งสองนี้ เป็นที่อนุญาตให้ผู้ชายนอนในมัสยิดได้ แต่จะต้องรักษามารยาทและไม่ทำให้เกิดความสกปรกในมัสยิด ตามที่ศนะของมัฮัซซาฟีฮียะฮฺ และกลุ่มหนึ่งจากบรรดานักวิชาการฟิกฮฺ เช่น ท่านอะฏออ อิบนู อัลมุสัฮฺยิบ และท่านหะสัน อัลบัศรีฮฺ ถือว่ากระทำได้ แต่มีนักวิชาการฟิกฮฺบางท่านกำหนดเงื่อนไขสำหรับการอนุญาตให้นอนในมัสยิดโดยไม่เป็นที่มักรูฮฺว่าต้องเป็นการนอนเพื่อที่จะทำละหมาด ท่านอิมามมาลิก رضي الله عنه กล่าวว่า “ไม่เป็นอะไรด้วยสิ่งดังกล่าวสำหรับบรรดาคณะต่างถิ่น และฉันไม่เห็นว่สิ่งดังกล่าวจะเป็นที่อนุญาตสำหรับคนที่

ประจำท้องถิ่น ส่วนท่านอิมามอะหมัด ร.ฮ. กล่าวว่า ถ้าหากเป็นผู้เดินทางหรือที่คล้ายกันก็ถือว่าไม่เป็นไร แต่ถ้าจะมายึดเอามัสยิดเป็นที่นอนตอนเวลากลางวันและค้างแรมก็ไม่ได้ (al-Nawawi, 2006 : 2/188)

3.2.8.10 อนุญาตให้คนต่างศาสนิกเข้าในมัสยิดได้

ตามหลักการอิสลามนั้นอนุญาตให้คนต่างศาสนิกเข้าในมัสยิดได้หากมีความจำเป็น ดังที่มีรายงานจากท่านสะอีด อิบนิ อิบิสะอีด ร.ฮ. ว่าเขาได้ยินท่านอบิสุรอยเราะฮ์ ร.ฮ. กล่าวว่า

((بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ، فَجَاءَتْ
بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي خَنْيَمَةَ يُقَالُ لَهُ: ثَمَامَةُ بْنُ أَنَاثِلٍ، سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ،
فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنَ سَوَارِي الْمَسْجِدِ.))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ١٧٦٤)

ความว่า “ท่านเราะฮ์มะตุลลอฮ์ ﷺ ได้ส่งกองทหารม้าไปยังเมืองนัจญุด และกองทหารม้าได้นำชายคนหนึ่ง จากตระกูลบนิยหะนีพะฮ์ มีชื่อว่า มุมามะฮ์ บิน อุษาล ซึ่งเป็นหัวหน้าชาวยะมามะฮ์ แล้วพวกเขาได้จับผูกติดไว้กับเสาต้นหนึ่งจากเสาของมัสยิด”

(Muslim, 1955 : 1764)

จากหลักฐานอัลหะดีษข้างต้นนี้ อนุญาตให้คนต่างศาสนิกเข้าในมัสยิดได้ในกรณีที่จำเป็น ซึ่งในขณะนั้น มุมามะฮ์ บิน อุษาล ยังอยู่ในสภาพที่เป็นกาเฟรอยู่ ต่อมาท่านได้เข้ารับนับถืออิสลาม สำหรับประเด็นนี้ มีทรรศนะแตกต่างกันของนักวิชาการ มัซฮับหะนาฟีถือว่าอนุญาต สำหรับคนต่างศาสนิกเข้ามาในมัสยิดได้ทุกมัสยิด แท้กระทั่งมัสยิดอัลหะรอม มัซฮับชาฟีอีย อนุญาตสำหรับคนต่างศาสนิกเข้ามาในมัสยิดได้ทุกมัสยิด หากได้รับอนุญาตจากมุสลิมเว้นแต่มัสยิดอัลหะรอม และทุกมัสยิดในเขตหะรอมที่ห้ามเข้าในทุกรณีย์ มัซฮับ หัมบาลียถือว่าไม่อนุญาตสำหรับคนต่างศาสนิกเข้ามาในมัสยิด เพราะมีนาญิสถึงสกปรกตามหลักศาสนาอยู่ที่ตัวพวกเขา เหมือนกรณีที่ไม่อนุญาตให้คนมีประจำเดือน และคนมีญุนุบเข้ามัสยิด ฉะนั้นคนต่างศาสนิกไม่เคยยกหะดีษอยู่แล้ว จึงมีหุกมเดียวกันกับคนมีญุนุบหรือประจำเดือน และมัซฮับมาลิกียไม่อนุญาตสำหรับคนต่างศาสนิกเข้ามาในมัสยิดเว้นแต่มีความจำเป็น เช่น เข้ามาทำการซ่อม

บุรณะ สร้างอาคารเป็นต้น(Muhammad Arafah al-Disuqiu, 2016 : 1/138) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หากรวมทัศนะทั้งหมดแล้ว ดังนั้นทัศนะที่มีน้ำหนักมากที่สุดคือ ทัศนะที่อนุญาตให้คนต่างศาสนิกเข้ามัสยิดได้ทุกมัสยิด ยกเว้นมัสยิดอัลหะรอม และหากว่ามีความจำเป็น เช่น เพื่อซ่อมแซม หรือเพื่อเชิญชวนคนให้เข้ารับนับถืออิสลาม หรือ เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมนั้นถือว่าอนุญาต

3.2.8.11 อนุญาตให้อนหงายในมัสยิด และยึดเท้าออกไป

การอนหงายในมัสยิดและยึดเท้าออกไปนั้น เป็นที่อนุญาตให้กระทำได้ เพราะมีสุนนะฮจากท่านเราะสูล ﷺ ดังที่มีรายงานจากท่าน अबดุลลอฮฺ บิน ซัยด์ رضي الله عنه ว่า

((أَنَّ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَلْقِيًا فِي الْمَسْجِدِ،
وَاضِعًا إِخْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى. وَعَنْ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ
بِْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ، وَعُثْمَانُ يَفْعَلَانِ ذَلِكَ.))

(رواه البخاري ، ١٩٩٢ : ٤٧٥)

ความว่า “แท้จริงเขาเห็นท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ อนหงายในมัสยิด โดยเอาเท้าข้างหนึ่งวางทับอีกข้างหนึ่ง ส่วนรายงานของท่านอบินิ ซิฮาบ จากท่านสะอีด บิน มุสัยยิบ ได้กล่าวว่า ท่านอุมร์ และท่านอุษมานก็เคยกระทำอย่างนั้น ”

(al – Bukhariy, 1992 : 475)

จากหลักฐานอัลหะดีษข้างต้นนี้ อนุญาตให้อนหงายในมัสยิดและยึดเท้าออกไปได้โดยให้เท้าข้างหนึ่งทับไว้อีกข้างหนึ่ง ซึ่งการกระทำเช่นนี้มีแบบอย่างมาจากท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ และศอหาบะฮ์ทั้งสองของท่าน رضي الله عنه คือ ท่านอุมร์ رضي الله عنه และท่านอุษมาน رضي الله عنه

3.2.8.12 อนุญาตให้มีการกางเต็นท์ในมัสยิดให้คนป่วยและคนอื่นๆ

การกางเต็นท์ในมัสยิดให้คนป่วยและคนอื่นๆนั้น มีเหตุการณ์ที่ศอหาบะฮ์ رضي الله عنه ของท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้รับความเจ็บในสงครามคอนดัก ท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้มีคำสั่งให้กางเต็นท์ในมัสยิด เพื่อสะดวกในการเยี่ยมผู้ป่วย ดังที่มีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها ว่า

((أَصِيبَ سَعْدُ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فِي الْأُكْحَلِ، فَضَرَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَيْمَةَ فِي الْمَسْجِدِ، لِيَعُودَهُ مِنْ قَرِيبٍ فَلَمْ يَرُعْهُمْ وَفِي

المسجد حَيْمَةَ مِنْ بَنِي غِفَارٍ، إِلَّا الدَّمُ يَسِيلُ إِلَيْهِمْ، فَقَالُوا: يَا أَهْلَ
الْحَيْمَةِ، مَا هَذَا الَّذِي يَأْتِينَا مِنْ قِبَلِكُمْ؟ فَإِذَا سَعْدٌ يَغْدُو جُرْحُهُ
دَمًا، فَمَاتَ فِيهَا.))

(رواه البخاري ، ١٩٩٢ : ٤٦٣)

ความว่า “สะอัดได้รับบาดเจ็บที่แขนในวันสงครามคอนดัก
ท่านนบี ﷺ ได้ให้กางเต็นท์ในมัสยิด เพื่อที่จะเย็บไข้ได้ใกล้ๆ
ในมัสยิดยังมีเต็นท์ของเผ่าฆิฟารอีกด้วย ไม่มีอะไรเคยทำให้
พวกเขาหวาดกลัว นอกจากเลือดที่ไหลมาทางพวกเขา พวกเขา
จึงกล่าวว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในเต็นท์ทั้งหลาย อะไรกันนี่ที่มันมา
จากพวกท่านมาสู่เรา? พวกเขาพบว่าบาดแผลของสะอัดมีเลือด
ไหลออกมามากมาย และเขาก็สิ้นชีวิตอยู่ภายในเต็นท์นั้น”

(al – Bukhariy, 1992 : 463)

จากหลักฐานอัลหะดีษข้างต้นนี้ ในสมัยของท่านนบี ﷺ ท่านเคยใช้มัสยิด
กางเต็นท์ให้แก่ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากสงครามและคนป่วยพำนักอาศัยอยู่ในมัสยิด และ
นอกเหนือจากนี้แล้วในมัสยิดของท่านยังมีเต็นท์ของเผ่าฆิฟารอาศัยอยู่ในมัสยิดอีกด้วย ดังนั้น
การกางเต็นท์ให้กับคนป่วยและคนอื่นๆในมัสยิดจึงเป็นที่อนุญาต เพราะมีแบบอย่างมาจาก
การกระทำของท่านนบี ﷺ

3.2.9 มัสยิดอันตราย (ฎิรอร)

หลังจากได้เกิดสงครามตะบูกในป้อญญเราะฮ์ศักราชที่ 9 ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ได้ใช้ให้
บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ กลุ่มหนึ่ง เดินทางกลับสู่เมืองมะดีนะฮ์ เมื่อมาถึงตำบลกุกบาอ พวกมุนาฟิค
(กลับกลอก) ได้เชิญให้ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ ไปละหมาดณมัสยิดที่พวกเขาสร้างขึ้นซึ่งอยู่ตรงข้ามกับ
มัสยิดกุกบาอ ท่านเราะฮ์ลุล ﷺ จึงถามถึงสาเหตุที่พวกเขาสร้างมัสยิดดังกล่าวขึ้น พวกเขาได้สาบาน
ว่าได้สร้างมัสยิดดังกล่าวขึ้นโดยปรารถนาจะได้รับความดี แต่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงยืนยันว่าพวกเขา
โกหก(มุณีร มุหะหมัด, 2543 : 151) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِزْوَادًا
لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفْنَ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَى وَاللَّهُ

يَشْهَدُ لَهُمْ لَكَادِبُونَ ﴿﴾

(التوبة: آية ١٠٧)

ความว่า “และบรรดาผู้ที่ขี้อายมาสยิดหลังหนึ่งเพื่อก่อให้เกิดความเดือดร้อนและปฏิเสธศรัทธาและก่อก่อให้เกิดการแตกแยกระหว่างบรรดามุอิมินด้วยกัน และเป็นแหล่งช่องสุ่มสำหรับผู้ที่ทำสงครามต่อต้านอัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์มาก่อน และแน่นอนพวกเขาจะสาบานว่า เราไม่มีเจตนาอื่นใดนอกจากที่ดี และอัลลอฮ์นั้นทรงเป็นพยานยืนยันว่า แท้จริงพวกเขานั้นเป็นพวกกล่าวเท็จอย่างแน่นอน”

(อัตเตาบะฮ์ : อายะฮ์ที่ 107)

และอัลลอฮ์ ﷻ ยังคริสต์ต่อไปอีกว่า

﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾

(التوبة: آية ١٠٨)

ความว่า “เจ้าอย่าไปร่วมยืนละหมาดในมัสยิดนั้นเป็นอันขาดแน่นอน มัสยิดที่ถูกวางรากฐานบนความยำเกรงตั้งแต่วันแรกนั้น สมควรอย่างยิ่งที่เจ้าจะเข้าไปยืนละหมาดในนั้น เพราะในมัสยิดนั้นมีคณะบุคคลที่ชอบจะชำระตัวให้บริสุทธิ์ และอัลลอฮ์นั้นทรงรักบรรดาผู้ที่ชำระตัวให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เสมอ”

(อัตเตาบะฮ์ : อายะฮ์ที่ 108)

จากสองอายะฮ์ข้างต้นนี้อัลมาดูดี رضي الله عنه ได้อธิบายว่า ในนครมะดีนะฮ์มีพวกมุนาฟิกกลุ่มหนึ่งได้ให้ความร่วมมืออย่างสุดจิตสุดใจกับอบูอามิรซึ่งเป็นคนในชนเผ่าเอาซุ คนผู้นี้เป็นนักบวชคริสเตียนในยุคนิวาสติยะสก่อนหน้าการอพยพของท่านเราะสูล ﷺ และเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง

ในเรื่องของการมีความรู้ในคัมภีร์โบราณต่างๆจนเป็นที่เคารพนับถือของผู้คน แต่แทนที่การมีความรู้และความเคร่งครัดของเขาจะนำไปสู่สวรรค์ มันจะกลายเป็นอุปสรรคกีดขวางเขา นั่นคือเหตุผลที่ว่าทำไมเขาไม่เพียงปฏิเสธอิสลามเท่านั้นแต่ยังได้เป็นศัตรูของท่านเราะสุล ﷺ และการปฏิบัติภารกิจของท่านด้วย ทั้งนี้เพราะเขาถือว่าท่านเราะสุล ﷺ เป็นคู่แข่งของเขาในด้านศาสนา ดังนั้นคนพวกนี้จึงมีการต่อต้านอิสลามในตอนต้นทุกอย่าง คนพวกนี้เห็นด้วยกับอบูอามิรอย่างเต็มที่ว่าเขาควรรื้ออิทธิพลทางจิตใจของเขาเพื่อขอความช่วยเหลือทางทหารจากจักรพรรดิซีซาร์แห่งโรมันและรัฐคริสเตียนในทางตอนเหนือของอาระเบีย ดังนั้นพวกเขาจึงวางแผนสร้างมัสยิดขึ้นมาหลังหนึ่งเพื่อใช้เป็นสถานที่ประชุมที่ปลอดภัยในการรวมพรรคพวกของเขา เพราะมันจะทำให้ไม่มีใครระแวงว่าพวกเขากำลังดำเนินกิจกรรมที่ชั่วร้ายอยู่ภายใต้เสื้อคลุมของศาสนา ยิ่งไปกว่านั้นมัสยิดแห่งนี้ยังได้ถูกใช้เป็นแหล่งแอบซ่อนสำหรับตัวแทนของอบูอามิรที่จะเข้ามาพักอาศัยในฐานะผู้เดินทางและนักบุญเร่ร่อนโดยไม่ก่อให้เกิดความสงสัยใดๆว่าคนเหล่านั้นคือสายลับของศัตรู (เมลานา ซัยยิด อบุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 2/824-825)

ท่านอิบนอบีฮาติม رضي الله عنه กล่าวว่า มีอายะฮ์หนึ่งจากอัลกุรอานได้ประทานลงมาว่า ﴿وَالَّذِينَ أَخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا﴾ และบรรดาผู้ที่ยึดเอามัสยิดหลังหนึ่งเพื่อก่อให้เกิดความเดือดร้อนและปฏิเสธศรัทธา ปรากฏว่า บรรดาผู้ที่ร่วมกันสร้างมัสยิดหลังดังกล่าว มีทั้งหมด 12 คน ได้แก่

1. กิซาม บิน คอลิด
2. ษะอละบะฮ์ บิน หาญิบ
3. ฮัซซาล บิน อุมัยยะฮ์ บิน ซัยด
4. มุอตับ บิน อุซัยริน
5. ออบูหะบิยะฮ์ บิน อัลอัซอ์
6. อับบาด บิน หุนัยฟิน
7. ญาริยะฮ์ บินอามิร
8. มุญัมมิอฺ บิน ญาริยะฮ์
9. ซัยด บิน ญาริยะฮ์
10. นับตัล บินอัลฮาริษ
11. บุคซัจญ
12. วะดีอะฮ์ บิน ฆาบิต

ในนครมะดีนะฮ์มีมัสยิดสองแห่งแล้ว คือมัสยิดที่กุบาอ์และมัสยิดนะบะวีในตัวเมือง ดังนั้นจึงไม่จำเป็นที่ท่านใดที่จะต้องมิมัสยิดเป็นแห่งที่สาม พวกมุนาฟิกเฝ้าก็เข้าใจในเรื่องนี้ ดังนั้นพวกเขาจึงเริ่มสร้างเหตุผลขึ้นมาแสดงให้เห็นว่ามีมัสยิดแห่งที่สามนั้นเป็นเรื่องจำเป็น หลังจากนั้นก็ไปหาท่านเราะสูล ﷺ และกล่าวกับท่านว่าเราต้องการมัสยิดอีกแห่งหนึ่งเพราะมันเป็นการลำบากสำหรับผู้คนในแถบนี้ โดยเฉพาะคนแก่ คนป่วยและคนพิการที่จะไปละหมาดประจำในมัสยิดแห่งหนึ่งแห่งใดในสองแห่งนี้ในระหว่างฤดูหนาวและช่วงที่ฝนตก ดังนั้นพวกเขาจึงคิดที่จะสร้างมัสยิดใหม่ขึ้นมาอีกแห่งหนึ่ง เพื่อความสะดวกของผู้คนที่อยู่ห่างไกล จากมัสยิดทั้งสองแห่งนี้ ด้วยคำพูดที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ใจดังกล่าว พวกก่อกบฏร้ายเหล่านี้จึงได้สร้างมัสยิดใหม่ขึ้นมา จากนั้นพวกเขาก็ไปขอร้องให้ท่านเราะสูล ﷺ เข้าไปยื่นละหมาดในเมื่อคิดใหม่หลังนี้และนำผู้คนละหมาดประจำสักเวลาหนึ่งเพื่อเป็นการเปิดพิธี แต่ท่านเราะสูล ﷺ ได้ขอเลื่อนออกไปโดยกล่าวว่าตอนนี้ ท่านกำลังยุ่งอยู่กับการเตรียมการสงครามที่ตะบูก และคนพวกนี้ก็เริ่มแผนการชั่วร้ายของตน โดยการจับกุมการวางแผนต่อต้านอิสลามในมัสยิด และได้ตัดสินใจที่จะแต่งตั้งอับดุลลอฮ์ บิน อุบัยยฺ ให้เป็นกษัตริย์ของพวกเขาทันทีที่มุสลิมต้องประสบความพ่ายแพ้พวกโรมันตามที่พวกเขาได้คาดหมายไว้ แต่กลับตรงกันข้ามที่พวกเขาได้คาดหวังไว้ ดังนั้นเมื่อท่านเราะสูล ﷺ ได้รับอายะฮ์เหล่านี้ในตอนที่มาถึงสถานที่แห่งหนึ่งชื่อว่า ซือวาน ใกล้กับเมืองมะดีนะฮ์ ท่านจึงได้ส่งคนของท่านกลุ่มหนึ่งออกไปทำลายมัสยิดแห่งนี้ก่อนที่ท่านจะเข้าเมือง (เมอลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดิ, 2545 : 2/825) เนื่องจากมัสยิดประเภทนี้ เป็นสถานที่ที่สร้างมาจากความขัดแย้งและไม่ได้เป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักการทางศาสนาจริงๆ ดังนั้นมัสยิดแห่งนี้จึงมีชื่อเรียกว่ามัสยิดฎิรอร หรือมัสยิดอันตราย (มุณีร มุหะหมัด, 2543 : 151)

3.2.9.1 นิยามของมัสยิดฎิรอร

มัสยิดฎิรอรหรือมัสยิดอันตราย หมายถึง มัสยิดที่สร้างขึ้นมาจากความขัดแย้ง แยกแยก หรือขัดแย้งกับผู้นำ โดยมีได้สร้างขึ้นเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง (มุณีร มุหะหมัด, 2543 : 151)

ดังนั้นจากนิยามข้างต้นจึงสรุปได้ว่า มุสลิมย่อมไม่อาจแบ่งแยกสังคมให้แตกเป็นเสี่ยงด้วยการแยกมัสยิด แยกละหมาดได้ เพราะการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการเช่นนั้น จะยิ่งทำให้สังคมมุสลิมอ่อนแอและเปราะบางมากขึ้น จากความห่างเหินระหว่างกัน และความเป็นพี่น้องที่ขาดหายไป มัสยิดและการละหมาดที่นำสู่ภาวะเช่นนี้ จึงขัดแย้งกับเจตนารมณ์ในการสร้างมัสยิดของท่านเราะสูล ﷺ อย่างแน่นอน

3.2.9.2 การสร้างมัสยิดหลังใหม่โดยไม่พอใจผู้นำ

การสร้างมัสยิดหลังใหม่โดยไม่พอใจผู้นำ หรือเกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง นั้น ถือเป็นเรื่องต้องห้ามในอิสลาม อีกทั้งการเข้าไปสนับสนุนก็เท่ากับไปส่งเสริมความชั่ว เพราะเกิดจากความขัดแย้งกันและความแตกแยก ดังนั้นหากผู้นำในมัสยิดเดิมบกร่องต่อหน้าที่ หรือทำอะไรที่ผู้สร้างเห็นว่าผิดพลาด ก็ควรที่ผู้สร้างมัสยิดจะต้องตระหนักถึงคำสอนของท่านเราะสุล ﷺ ซึ่งมีรายงานจากท่านอับดุลลอฮฺ อิบนิ อับบาส رضي الله عنه ได้กล่าวว่า ท่านเราะสุลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่าว่า

((مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ ، فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ يُفَارِقُ الْجَمَاعَةَ شَبْرًا فَيَمُوتُ ، إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً.))

(رواه البخاري ، ١٩٩٢ : ٦٢٤٩)

ความว่า “ผู้ใดเห็นสิ่งที่น่ารังเกียจจากผู้นำของตน ก็จงอดทนเถิด (อย่าได้ทำการแยกตัวตั้งกลุ่มใหม่) เพราะใครก็ตามแยกตัวไปจากญะมาอะฮฺแม้เพียงคืบหนึ่ง แล้วตายไปในลักษณะนั้น เว้นแต่การตายของเขานั้นอยู่ในสภาพของชาวญะฮิลียะฮฺ”

(al – Bukhari, 1992 : 6249)

จากหลักฐานอัลหะดีษข้างต้นนี้ คำว่า “ญะฮิลียะฮฺ” นั้น สะท้อนให้เห็นถึงการกระทำที่ตามใจตนเอง โดยไม่เคารพกฎระเบียบ ไม่ให้ความสำคัญกับผู้นำ การตายแบบญะฮิลียะฮฺ จึงถือเป็นการตายของผู้ทรยศต่ออัลลอฮฺ ﷻ แบบหนึ่ง เพราะแม้ผู้นำจะเลวร้าย แต่มุสลิมถูกสอนให้ตักเตือนผู้นำด้วยความอดทน ไม่สามารถแยกตัวเป็นอิสระโดยไม่ขึ้นกับญะมาอะฮฺได้ เว้นแต่หากผู้นำนั้นได้กระทำการใดอันต่อแสดงความเป็นมูรตัดอย่างชัดเจนเท่านั้น เพราะความแตกแยกในสังคมมุสลิมนั้นเลวร้ายยิ่งกว่า และอาจนำความเสียหายมาสู่ชีวิตมากกว่าการที่ผู้นำมีพฤติกรรมชั่วเสียอีก

3.2.9.3 อนุญาตให้ทำการละหมาดในมัสยิดถูกรื้อได้หรือไม่

การละหมาดในมัสยิดถูกรื้อนั้น ถือเป็นที่ต้องห้ามตามบทบัญญัติของอัลลอฮฺ ﷻ ดังที่พระองค์ทรงตรัสไว้ว่า

﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾

(التوبة: آية 108)

ความว่า “เจ้าอย่าไปร่วมยินดีในละหมาดในมัสยิดนั้น (หมายถึงในมัสยิดกิรอร) เป็นอันขาด แน่นนอน มัสยิดที่ถูกวางรากฐานบนความข่าเกรงตั้งแต่วันแรกนั้นสมควรอย่างยิ่งที่เจ้าจะเข้าไปยินดีในละหมาดในนั้น เพราะในมัสยิดนั้นมีคณะบุคคลที่ชอบจะชำระตัวให้บริสุทธิ์ และ อัลลอฮ์นั้นทรงรักบรรดาผู้ที่ชำระตัวให้สะอาดบริสุทธิ์อยู่เสมอ”

(อัตเตาบะฮฺ : อายะฮฺที่ 108)

จากอายะฮฺข้างต้น อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้ามการละหมาดในมัสยิดกิรอรซึ่งท่านอิมามกุฎุบียฺ رحمته ผู้เขียนคัมภีร์อัลกุฎุบียฺได้กล่าวไว้ในการอธิบายอายะฮฺเกี่ยวกับมัสยิดกิรอรว่า บรรดานักปราชญ์ต่างมีความเห็นว่า การสร้างมัสยิดหลังหนึ่งใกล้ๆกับมัสยิดอีกหลังหนึ่งนั้นไม่เป็นที่อนุญาต และจำเป็นต้องรื้อถอนมัสยิดหลังนั้นเสีย การห้ามสร้างก็เพื่อป้องกันมิให้คนในมัสยิดหลังเก่าหันเหไปยังหลังใหม่ ซึ่งอาจทำให้หลังเก่าเปลี่ยวร้างได้ ยกเว้น ในกรณีพื้นที่ที่ใหญ่ๆซึ่งมัสยิดหลังเดียวไม่อาจรองรับผู้คนได้ทั้งหมด จึงอนุญาตให้สร้างได้ ในเรื่องเดียวกันนี้บรรดานักปราชญ์ยังเห็นว่าในเมือง เมืองหนึ่งไม่ควรสร้างมัสยิดสองหรือสามแห่ง และวาญิบต้องห้ามสร้างหลังที่สอง (หากมีการสร้างขึ้นมา) แล้วผู้ใดไปละหมาดญุมอะฮฺในมัสยิดแห่งที่สองนั้น ถือว่าละหมาดของเขาใช้ไม่ได้ ทั้งนี้ท่านนบี ﷺ ได้สั่งให้เผาทำลายมัสยิดกิรอรมาก่อนแล้ว ซึ่งท่านอิมามอัลกุฎุบียฺ رحمته ได้อ้างถึงท่านซุกัยก رحمته ว่าท่านเคยจะไปละหมาดที่มัสยิดบนิฆอริรอฮฺ (หนังสือบางเล่มอ้างว่า บนิอามिर หรือ อามिरอฮฺ) แต่ไม่ทันจึงมีผู้แนะนำว่าที่มัสยิดอีกหลังหนึ่งของคนอีกกลุ่มหนึ่งยังไม่ละหมาด (ท่านสามารถไปละหมาดที่นั่นได้) ท่านซุกัยก رحمته บอกว่า ฉันไม่ชอบไปละหมาดที่มัสยิดนั้น เพราะมันถูกสร้างขึ้นในสภาพของมัสยิดกิรอร ดังนั้นบรรดานักปราชญ์ยังเห็นว่า มัสยิดใดก็ตาม หากถูกสร้างขึ้นบนฐานของความกิรอร หรือสร้างขึ้นเพื่อโอ้อวด ต้องการชื่อเสียง มัสยิดนั้นย่อมถือเป็นมัสยิดกิรอร และไม่อนุญาตให้ทำการละหมาดในนั้น” (al-Qurtubi, 2006 : 7/255)

ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นจึงสรุปได้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้บัญญัติห้ามมิให้ทำการละหมาดในมัสยิดกิรอรซึ่งมีหลักฐานระบุชัดเจนจากอัลกุรอาน ดังนั้นผู้ละหมาดที่มุ่งหวังผลบุญจากอัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริงจะต้องระวังที่จะไม่ละหมาดในมัสยิดกิรอรอย่างเด็ดขาด และยอม

เข้าใจได้ว่าเมื่อห้ามการละหมาด ก็ย่อมห้ามก่อสร้าง และห้ามสนับสนุนการก่อสร้างด้วย ผู้ใดสนับสนุนให้ก่อสร้างมัสยิดหรือร่อมไม่ว่าจะเป็นการบริจาคเงิน ที่ดิน หรือใช้แรงงาน กำลังความคิด เข้าช่วย ย่อมอยู่ในข่ายสนับสนุนให้มีการละเมิดคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ และร่วมกันสร้างความเสียหายแก่สังคมมุสลิม จึงยอมไม่ได้รับความพระทัยจากพระองค์แน่นอน และเมื่อมีการห้ามสร้างมัสยิดซึ่งถือเป็นหน่วยใหญ่แล้ว สิ่งทีเล็กกว่ามัสยิด เช่น มูซอลลา หากเข้าข่ายความเป็นมัสยิดที่กล่าวถึงแล้ว ก็ยอมเป็นที่ต้องห้ามเช่นกัน

3.3 พระราชบัญญัติต่างๆเกี่ยวกับมัสยิด

3.3.1 พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 เกี่ยวกับมัสยิด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยมัสยิดอิสลามและกฎหมายว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิก

(๑) พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. ๒๔๕๐

(๒) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช ๒๔๘๘

(๓) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๕๑

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“มัสยิด” หมายความว่า สถานที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจโดยจะต้องมีละหมาดวันศุกร์เป็นปกติ และเป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม

“สัปบุรุษประจำมัสยิด” หมายความว่า มุสลิมที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีมติรับเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด และมีชื่ออยู่ในทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด แต่ผู้นั้นจะเป็นสัปบุรุษเกินกว่าหนึ่งมัสยิดในเวลาเดียวกันไม่ได้

“อิหม่าม” หมายความว่า ผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิด

“คอเต็บ” หมายความว่า ผู้แสดงธรรมประจำมัสยิด

“บิหลั่น” หมายความว่า ผู้ประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวงระเบียบ ประกาศ และคำสั่ง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของแต่ละกระทรวง กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้ (คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 10-11)

3.3.2 การจัดตั้งและการยกเลิกมัสยิด

ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐ การจัดตั้งและการยกเลิกมัสยิดมีระบุดังต่อไปนี้

มาตรา ๑๒ การสร้าง การจัดตั้ง การย้าย การรวม การเลิก และการจดทะเบียนมัสยิด ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การจัดตั้ง การรวม และการเลิกมัสยิดให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๑๓ ให้มัสยิดที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นผู้แทนของมัสยิดในกิจการที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอก เพื่อการนี้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอาจมอบหมายให้กรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนทำการแทนก็ได้

มาตรา ๑๔ มัสยิดที่เป็นนิติบุคคลอาจเลิกได้โดยการจดทะเบียนเลิกมัสยิดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ บรรดาทรัพย์สินของมัสยิดที่เลิกตามวรรคหนึ่ง ให้โอนไปยังมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ใกล้ที่สุด ถ้าไม่อาจทำได้ให้โอนไปยังมัสยิดที่เป็นนิติบุคคลที่อยู่ในลำดับถัดไป เว้นแต่เป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้ และผู้อุทิศให้ได้แสดงเจตนาไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๕ มัสยิดที่ได้จดทะเบียนแล้วให้ดำเนินการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตามหมวด ๕ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันจดทะเบียน(สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล, 2560 : 110)

3.3.3 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ในหมวดที่ ๕ ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้นมีระบุดังต่อไปนี้

มาตรา ๓๐ ให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

- (๑) อิหม่ามเป็นประธานกรรมการ
- (๒) คอเต็บเป็นรองประธานกรรมการ

(๓) บิหลั่นเป็นรองประธานกรรมการ และ

(๔) กรรมการอื่นตามจำนวนที่ที่ประชุมสัจปุรุษประจำมัสยิดนั้นกำหนดจำนวนไม่น้อยกว่าหกคนแต่ไม่เกินสิบสองคนให้สัจปุรุษประจำมัสยิดซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไป ประชุมกันคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเลือกกรรมการตาม (๔) เป็นเลขานุการหนึ่งคน นายทะเบียนหนึ่งคน เหนรัญญิกหนึ่งคน และตำแหน่งอื่นตามความจำเป็น ให้ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่ได้รับมอบหมายจากประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นประธานในที่ประชุมสัจปุรุษประจำมัสยิด เพื่อดำเนินการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด แล้วเสนอคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา ๓๑ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(๑) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๗

(๒) อ่านพระคัมภีร์อัลกุรอานได้ถูกต้อง

(๓) สามารถนำในการปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

(๔) มีความสามารถแสดงธรรมได้

(๕) เป็นสัจปุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือกอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ไม่ถือเป็นนักพรตหรือนักบวช การพ้นจากตำแหน่งของ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา ๓๒ กรรมการตามมาตรา ๓๐ (๔) ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

(๑) มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๗

(๒) เป็นสัจปุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก

(๓) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่มัสยิดนั้นตั้งอยู่ไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก

มาตรา ๓๓ เมื่อตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ หรือบิหลั่น ว่างลง ให้นำวิธีการตามที่บัญญัติในมาตรา ๓๐ มาใช้เพื่อดำเนินการคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวแทนภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง

มาตรา ๓๔ กรรมการตามมาตรา ๓๐ (๔) มีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี เมื่อตำแหน่งกรรมการว่างลง ให้นำวิธีการตามที่บัญญัติในมาตรา ๓๐ มาใช้เพื่อดำเนินการคัดเลือกกรรมการ

แทนภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ตำแหน่งว่าง เว้นแต่ตำแหน่งกรรมการดังกล่าวว่างลง เนื่องจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๔๐ (๔) และผู้ที่พ้นจากตำแหน่งได้ยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยตามมาตรา ๔๑ ระยะเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันให้นับแต่วันที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีมติ ถ้าตำแหน่งกรรมการว่างลงก่อนถึงกำหนดตามวาระไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันจะไม่ดำเนินการคัดเลือกกรรมการแทนตำแหน่งที่ว่างก็ได้ กรรมการที่ได้รับการคัดเลือกแทนอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา ๓๕ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) บำรุงรักษามัสยิดและทรัพย์สินของมัสยิดให้เรียบร้อย
- (๒) วางระเบียบปฏิบัติภายในของมัสยิดเพื่อให้การดำเนินงานของมัสยิดเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- (๓) ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในเมื่อไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย
- (๔) สนับสนุนสับสนุนในการปฏิบัติศาสนกิจ ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (๕) พิจารณามิมีศรัทธาเข้ารับมัสยิดเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด
- (๖) อำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอนให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติศาสนกิจ โดยถูกต้องเคร่งครัด
- (๗) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสัปบุรุษประจำมัสยิดเมื่อได้รับการร้องขอ
- (๘) จัดให้มีและรักษาสมุดทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด และตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมสมุดทะเบียนดังกล่าวให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง
- (๙) จำหน่ายชื่อสัปบุรุษประจำมัสยิดออกจากทะเบียน เมื่อได้สอบสวนแล้วปรากฏว่าผู้นั้นกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (๑๐) จัดให้มีทะเบียนทรัพย์สิน เอกสาร และบัญชีรายรับรายจ่ายของมัสยิดให้ถูกต้องตรงความเป็นจริง และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ฐานะการเงิน และทรัพย์สินของมัสยิด แล้วรายงานให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี
- (๑๑) ดูแลวงจันทร์และแจ้งผลการดูแลวงจันทร์ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
- (๑๒) ส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

มาตรา ๓๖ สัปบุรุษประจำมัสยิดผู้ถูกจำหน่ายชื่อตามมาตรา ๓๕ (๘) มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้ประกาศให้จำหน่ายชื่อออกจากทะเบียน และให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จภายในหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับแต่วันที่รับคำร้องคัดค้าน มติของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เป็นที่สุด การยื่นคำร้องคัดค้านและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา ๓๗ อิหม่ามมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (๑) ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (๒) ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงาน ในหน้าที่ให้เรียบร้อย
 - (๓) แนะนำให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย
 - (๔) อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ
 - (๕) ส่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด

มาตรา ๓๘ คอเต็บมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในการแสดงธรรมแก่สัปบุรุษประจำมัสยิด

มาตรา ๓๙ บิหลั่นมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในการประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจตามเวลา

มาตรา ๔๐ กรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (๑) ครบกำหนดวาระตามมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง สำหรับกรรมการอื่นตามมาตรา ๓๐ (๔) ในคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
- (๒) ตาย
- (๓) ลาออก
- (๔) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๓๒

(๕) สัปบุรุษประจำมัสยิดตามมาตรา ๓๐ วรรคสอง จำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่งยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดขอให้พ้นจากตำแหน่ง และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวนและวินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง

(๖) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวนแล้วเห็นว่ามีความประพฤติในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่มัสยิด หรือบกพร่องต่อหน้าที่ หรือดำเนินกิจการของมัสยิดไปในทางไม่สงบเรียบร้อย หรือขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม หรือกระทำการอันอาจเสื่อมเสียประโยชน์ของมัสยิด และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดวินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้นจากตำแหน่งในกรณีที่สอบสวนแล้วเห็นว่าพฤติกรรมแห่งความผิดที่ได้กระทำยังไม่ถึงขั้นให้พ้นจากตำแหน่ง คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจวินิจฉัยให้ภาคทัณฑ์ไว้ก่อนก็ได้

มาตรา ๔๑ กรรมการอิสลามประจำมัสยิดซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๔๐ (๔) (๕) และ (๖) มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่รับคำร้องคัดค้าน มติของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยให้เป็นที่สุดการยื่นคำร้องคัดค้าน และการวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด

มาตรา ๔๒ การประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ให้นำมาตรา ๒๑ มาใช้บังคับโดยอนุโลม(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 10-11)

3.3.4 การสร้างและการจัดตั้งมัสยิด

ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๒) ออกตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐ หมวด ๑ การสร้างและจัดตั้งมัสยิดนั้นมีดังต่อไปนี้

ข้อ ๒ บุคคลใดประสงค์จะสร้างมัสยิดให้ยื่นคำขอรับความเห็นชอบต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดตามแบบ บอ. ๑ ท้ายกฎกระทรวงนี้ พร้อมด้วยเอกสาร ดังต่อไปนี้

- (๑) แผนผังแสดงการใช้ที่ดินและสิ่งก่อสร้างของมัสยิด
- (๒) แผนที่แสดงเขตที่ตั้งมัสยิดและระยะห่างจากมัสยิดอื่น
- (๓) สำเนาหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดินที่ใช้สร้างมัสยิด
- (๔) สำเนาหนังสือสัญญาซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์หรือผู้มีสิทธิครอบครองที่ดินตามกฎหมายทำกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด แสดงความจำนงว่าจะให้ที่ดินดังกล่าวเพื่อสร้างมัสยิด
- (๕) สำเนาหนังสือรับรองการจดทะเบียน วัตถุประสงค์ และผู้มีอำนาจลงชื่อแทนนิติบุคคล

ข้อ ๓ ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพิจารณาคำขอไปแล้วเสร็จภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับคำขอ และให้แจ้งมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบให้สร้างมัสยิดเป็นหนังสือให้ผู้ขอทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่มติดังกล่าวกรณีที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติไม่เห็นชอบให้สร้างมัสยิด ให้แสดงเหตุผลที่ไม่ให้ความเห็นชอบในหนังสือแจ้งมติดังกล่าวด้วย

ข้อ ๔ เมื่อได้สร้างอาคารมัสยิดเสร็จและพร้อมที่จะใช้ปฏิบัติศาสนกิจได้แล้ว ให้ผู้ได้รับความเห็นชอบให้สร้างมัสยิดแจ้งการสร้างมัสยิดแล้วเสร็จ เพื่อขอความเห็นชอบจัดตั้งมัสยิดต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และเมื่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าการสร้างมัสยิดนั้นเป็นไปตามแบบแปลนและแผนผังที่ได้ให้ความเห็นชอบไว้แล้ว และมีมติเห็นชอบให้จัดตั้งมัสยิดได้ให้แจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ขอรับความเห็นชอบทราบมติดังกล่าว (คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 28)

3.3.5 การจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด

ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๒) ออกตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐ หมวด ๒ การจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดนั้นมีดังต่อไปนี้

ข้อ ๕ การจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด ให้ผู้ได้รับความเห็นชอบให้สร้างและจัดตั้งมัสยิดหรืออิหม่ามคอเด็บ และบิหลันประจำมัสยิดที่ได้รับมอบหมายจากผู้ได้รับความเห็นชอบให้สร้างและจัดตั้งมัสยิดยื่นคำขอแบบ บอ.๒ ท้ายกฎกระทรวงนี้ ต่อนายอำเภอท้องที่ พร้อมด้วยเอกสารดังต่อไปนี้

(๑) หนังสือแจ้งมติเห็นชอบให้จัดตั้งมัสยิดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

(๒) สำเนาหนังสืออนุญาตให้ก่อสร้างอาคารมัสยิดหรือใบรับแจ้งการก่อสร้างอาคารมัสยิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

ข้อ ๖ เมื่อนายอำเภอท้องที่ได้รับคำขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดพร้อมด้วยเอกสารตามข้อ 5 แล้วให้ตรวจสอบความถูกต้องแล้วเสนอไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่พร้อมด้วยความเห็นของตนภายในสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องให้พนักงานเจ้าหน้าที่พิจารณามีคำสั่งภายในยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่องจากนายอำเภอท้องที่และแจ้งคำสั่งนั้นให้นายอำเภอท้องที่เพื่อแจ้งให้ผู้ขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดทราบ กรณีพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งรับจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ออกหนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนตามแบบ บอ.๓ ท้ายกฎกระทรวงนี้ ให้แก่ผู้ขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด และแจ้งไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อดำเนินการจัดให้มีการประกาศการจัดตั้งมัสยิดนั้นในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีพนักงานเจ้าหน้าที่มีคำสั่งไม่รับจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด ให้

พนักงานเจ้าหน้าที่แสดงเหตุผลแห่งการไม่รับจดทะเบียนไว้ในหนังสือแจ้งคำสั่งดังกล่าวไปยังผู้ขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดด้วย

ข้อ ๗ มัสยิดใดที่ได้สร้างและมีการประกอบศาสนกิจอยู่ก่อนวันที่กฎกระทรวงนี้ใช้บังคับ ประสงค์จะขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดตามหมวดนี้ ให้อธิหม่อม คอเด็บ และมีหลันประจำมัสยิดนั้น ยื่นคำขอรับความเห็นชอบจัดตั้งมัสยิดต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตามข้อ ๔ และให้นำ ข้อ ๒ มาใช้บังคับกับแบบคำขอและเอกสารที่ต้องยื่นพร้อมคำขอโดยอนุโลม เมื่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติเห็นชอบให้จัดตั้งมัสยิดได้แล้ว ให้ผู้ได้รับความเห็นชอบให้จัดตั้งมัสยิดนั้นมาขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามหมวดนี้ได้(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 28)

3.3.6 การย้าย การรวม และการเลิกมัสยิด

ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๒) ออกตามความในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐ หมวด ๓ การย้าย การรวม และการเลิกมัสยิดนั้น มีดังต่อไปนี้

ข้อ ๘ การย้ายมัสยิดที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งแล้ว ให้ประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ยื่นคำขอรับความเห็นชอบให้ย้ายมัสยิดตามแบบ บอ.๔ ท้ายกฎกระทรวงนี้ พร้อมด้วยเอกสารตามที่ระบุไว้ในแบบคำขอนั้นต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว ให้การสร้างและจัดตั้งมัสยิดแห่งใหม่เป็นไปตามหมวด ๑ และเมื่อได้ย้ายไปประกอบศาสนกิจยังมัสยิดแห่งใหม่แล้วให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดแจ้งต่อนายอำเภอท้องที่เพื่อแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ให้แก้ไขรายการในทะเบียนจัดตั้งมัสยิดให้ถูกต้อง

ข้อ ๙ การรวมมัสยิดที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งแล้ว สามารถรวมกันเข้าเป็นมัสยิดเดียวกับอีกมัสยิดหนึ่งที่เป็นหลักได้ โดยให้ประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิดของแต่ละมัสยิดร่วมกันยื่นคำขอรับความเห็นชอบตามแบบ บอ.๕ ท้ายกฎกระทรวงนี้ พร้อมด้วยเอกสารตามที่ระบุไว้ในแบบคำขอนั้นต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เมื่อให้ความเห็นชอบแล้ว ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดแจ้งต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อดำเนินการให้มีการประกาศการรวมมัสยิดในราชกิจจานุเบกษา การรวมมัสยิดให้มีผลนับแต่วันที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้ความเห็นชอบและให้มัสยิดเดิมเป็นอันสิ้นสภาพ โดยให้บรรดาทรัพย์สิน หนี้สิน สิทธิ และความรับผิดชอบของมัสยิดเดิม โอนไปเป็นของมัสยิดใหม่นับแต่วันที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้ความเห็นชอบ

ข้อ ๑๐ การเลิกมัสยิดที่ได้จดทะเบียนจัดตั้งแล้ว ให้ประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิดหรือกรรมการอิสลามประจำมัสยิดคนใดคนหนึ่ง ยื่นคำขอรับความเห็นชอบให้เลิกมัสยิดตามแบบ บอ.๖ ทำยกฎกระทรวงนี้ ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เมื่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเห็นชอบแล้ว ให้ผู้ขอเลิกมัสยิดยื่นคำขอจดทะเบียนเลิกมัสยิดตามแบบ บอ.๗ ทำยกฎกระทรวงนี้ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่จดทะเบียนเลิกมัสยิดโดยบันทึกสาเหตุแห่งการเลิกลงในทะเบียนจัดตั้งมัสยิด และแจ้งต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อดำเนินการให้มีการประกาศการเลิกมัสยิดในราชกิจจานุเบกษา กรณีไม่มีประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิดหรือกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ให้นายอำเภอท้องที่เป็นผู้ยื่นคำขอรับความเห็นชอบให้เลิกมัสยิดต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และเป็นผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนเลิกมัสยิดต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ (คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 29-30)

3.4 ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

3.4.1 การคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๐ วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐ และมติคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๘/ ๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๕ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำมัสยิด พ.ศ.๒๕๕๕”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำมัสยิด พ.ศ.๒๕๔๒

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“กรรมการอิสลามประจำมัสยิด” ให้หมายความรวมถึง อิหม่าม คอเต็บ หรือบิหลั่น ด้วย

“คณะกรรมการคัดเลือก” หมายความว่า คณะกรรมการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตามประกาศแต่งตั้งของประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

“เจ้าหน้าที่คัดเลือก” หมายความว่า ผู้ได้รับการแต่งตั้งหรือได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการการคัดเลือกเพื่อไปช่วยปฏิบัติงานการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

“ที่เลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด” หมายความว่า มัสยิดหรือสถานที่อื่น ที่
 ประชานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกำหนดให้เป็นสถานที่คัดเลือก

กรรมการอิสลามประจำมัสยิด

“บัญชีผู้มีสิทธิ์คัดเลือก” หมายความว่า บัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิ์คัดเลือกกรรมการ
 อิสลามประจำมัสยิด

“ผู้มีสิทธิ์คัดเลือก” หมายความว่า สัปบุรุษประจำมัสยิดผู้มีสิทธิ์คัดเลือกกรรมการ
 อิสลามประจำมัสยิด

“วันคัดเลือก” หมายความว่า วันที่มีการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตาม
 ประกาศของประชานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

ข้อ ๕ ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยอยู่รักษาการตามระเบียบนี้ และมี
 อำนาจตีความวินิจฉัยปัญหา กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติเพื่อบำบัดการให้เป็นไปตามระเบียบ
 นี้ ในกรณีมีเหตุอันสมควรก่อนวันคัดเลือก คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยยกเว้นหรือ
 ผ่อนผันการปฏิบัติตามความในระเบียบนี้ข้อหนึ่งข้อใดก็ได้(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่ง
 ประเทศไทย, 2561 : 88-89)

3.4.2 กำหนดการคัดเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๕/
 ๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๕ หมวด ๑ กำหนดการคัดเลือก คณะกรรมการกลางอิสลาม
 แห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๖ หากตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใดจะว่างลงเพราะเหตุครบวาระ ให้
 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้นจัดทำทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิดให้เป็นปัจจุบัน แล้วส่ง
 สำเนาทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิดฉบับปัจจุบันให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดภายในหก
 สิบวันก่อนวันครบวาระตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

เมื่อตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดว่างลง ให้คณะกรรมการอิสลามประจำ
 มัสยิดหรือกรรมการอิสลามประจำวันอาทิตย์ที่มีอยู่คนหนึ่งคนใดจัดทำบัญชีผู้มีสิทธิ์คัดเลือกตาม
 ข้อ ๔ วรรคหนึ่งให้แล้วเสร็จพร้อมทั้งแจ้งต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดภายในหกสิบวัน
 นับตั้งแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่างลง หากกรรมการอิสลามประจำมัสยิดหรือกรรมการอิสลามประจำ
 มัสยิดผู้ใดไม่จัดทำบัญชีผู้มีสิทธิ์คัดเลือกตามกำหนดให้สัปบุรุษประจำมัสยิดที่มีสิทธิ์คัดเลือกไม่
 น้อยกว่า ๑๒ คน แจ้งต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้ทราบภายในสิบห้าวัน นับตั้งแต่

วันที่ทราบว่ามีผู้ใดจัดทำบัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือกหรือแจ้งตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดว่างลง

ถ้าไม่มีผู้ใดแจ้งตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดว่างลงตามวรรค สอง ให้กรรมการอิสลามประจำจังหวัดเร่งรัดการจัดส่งบัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือกภายในระยะเวลาอันสมควร และหากไม่ส่งตามที่กำหนดให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจัดให้มีการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตามระเบียบนี้ โดยใช้บัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือกฉบับล่าสุดของมัสยิดนั้นที่เก็บรักษาไว้ ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อใช้คัดเลือกต่อไป

กรณีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดหรือกรรมการอิสลามประจำวันอาทิตย์ผู้ใดไม่ดำเนินการตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจพิจารณาสอบสวนและวินิจฉัยมีมติให้พ้นจากตำแหน่งหรือภาคทัณฑ์ตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

ข้อ ๗ การคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ให้ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดประกาศกำหนดวันคัดเลือก ที่คัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เวลาเริ่มประชุมและสิ้นสุดลงการลงคะแนน ตามแบบ กอม.๑ ทำระเบียบนี้ให้สัปบุรุษของมัสยิดที่จะทำการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวันก่อนวันคัดเลือก

ถ้าคณะกรรมการคัดเลือกเห็นว่าไม่สามารถจะดำเนินการตามกำหนดเวลาในวรรคหนึ่งได้ เนื่องจากมีเหตุจำเป็นให้ใช้ดุลพินิจยกเลิกการคัดเลือกและให้ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดกำหนดวันคัดเลือกใหม่โดยเร็ว(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 88-89)

3.4.3 บัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๕/ ๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๕ หมวด ๒ บัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือก คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๘ เมื่อต้องมีการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจัดทำบัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจากทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด ที่จะทำการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ตามแบบ กอม.๑ ทำระเบียบนี้ จำนวนสามชุด ส่งให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดรับทราบและให้ประธานกรรมการหรือผู้ได้รับมอบหมายลงนามรับทราบพร้อมประทับตราสำคัญคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทุกชุด ชุดที่หนึ่งให้ปิดประกาศที่ที่เลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ชุดที่สอง และชุดที่สาม มอบให้

คณะกรรมการคัดเลือกนำไปใช้ในวันเลือกตั้งหนึ่งชุด และสำรองไว้คิดที่ที่เลือกกรรมการอิสลามประจำประจำมัสยิดหนึ่งชุด

การปิดประกาศบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดชุดที่หนึ่ง ต้องปิดประกาศก่อนวันคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดไม่น้อยกว่าสี่สิบห้าวัน เพื่อให้ผู้มีสิทธิได้ตรวจสอบ และขอแก้ไขให้ถูกต้องก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน

ผู้มีสิทธิคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดผู้ใด ถ้าไม่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและไม่ดำเนินการขอเพิ่มชื่อตามวรรคสองต่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้ถือว่าผู้นั้นสละสิทธิ ให้จัดทำบัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพิ่มเติมและดำเนินการตามวรรคหนึ่ง

ผู้มีสิทธิคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดผู้ใดเห็นว่าชื่อบุคคลที่ไม่มีสิทธิคัดเลือกปรากฏอยู่ในบัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือก อาจร้องขอให้ถอนชื่อบุคคลนั้นออกจากบัญชีต่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดก่อนถึงกำหนดวันคัดเลือกไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ถ้าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสอบสวนวินิจฉัยให้ถอนชื่อแล้ว ให้ส่งผลการวินิจฉัยให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ชิดชื่อของผู้ถูกถอนชื่อในบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิคัดเลือกชุดที่สองและชุดที่สาม ให้ปิดประกาศคำวินิจฉัยไว้ ณ ที่เลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่เห็นได้โดยง่าย ก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

ผู้มีสิทธิคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดผู้ใดไม่ได้รับการเพิ่มชื่อตามวรรคสาม หรือไม่ถอนชื่อตามวรรคสี่ ให้ร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดก่อนวันคัดเลือกไม่น้อยกว่าห้าวัน คำวินิจฉัยชี้ขาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการประจำจังหวัดในการเพิ่มชื่อหรือถอนชื่อแล้วแต่กรณี ให้ถือเป็นที่สุด ให้ปิดประกาศคำวินิจฉัยนั้นไว้ที่ที่เลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและมอบให้คณะกรรมการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้ร่วมกับบัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือกหากเป็นการเพิ่มชื่อหรือถอนชื่อในบัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือก

ข้อ ๕ ให้ประธานกรรมการประจำจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ประกอบด้วย ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานการประชุมเป็นประธานคณะกรรมการคัดเลือก และมีกรรมการซึ่งประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเห็นสมควรและมีจำนวนที่เหมาะสมตามแบบกอม.๓ ทำระเบียบนี้ และให้คณะกรรมการคัดเลือกมีอำนาจหน้าที่สอบสวนวินิจฉัยให้เพิ่มชื่อหรือถอนชื่อในบัญชีผู้มีสิทธิคัดเลือก การประชุมคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด การตรวจ

หลักฐาน บันทึกคะแนน แต่งตั้งหรือมอบหมายเจ้าหน้าที่ที่คัดเลือก และงานอื่นเช่น สั่งให้บุคคลที่ก่อความวุ่นวายหรือขัดขวางการคัดเลือกออกไปจากสถานที่ที่เลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด หรือร้องทุกข์กล่าวโทษผู้ก่อเหตุนั้นต่อเจ้าหน้าที่พนักงานที่ไปร่วมรักษาความสงบ รวมทั้งดำเนินการเพื่อให้การคัดเลือกเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

การลงมติวินิจฉัยของกรรมการคัดเลือกให้ถือเสียงข้างมาก ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจขอความร่วมมือไปยังนายอำเภอท้องที่ หรือผู้อำนวยการเขต หรือเจ้าพนักงานตำรวจ ในพื้นที่ที่เลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตั้งอยู่ จัดเจ้าหน้าที่รักษาความสงบไปประจำทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยที่ที่เลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในวันคัดเลือก (คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 90-91)

3.4.4 การประชุมสัปบุรุษ

ตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๘/๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๕ หมวด ๓ การประชุมสัปบุรุษ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑๐ สัปบุรุษที่มีสิทธิคัดเลือกกรรมการประจำมัสยิดต้องมีอายุตั้งแต่สิบห้าปีบริบูรณ์ขึ้นไป และเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก

ข้อ ๑๑ ในการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ให้สัปบุรุษในที่ประชุมเสนอชื่อบุคคลผู้สมควรเป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และผู้ได้รับเสนอชื่อต้องบันทึกรับรองคุณสมบัติ และการไม่มีลักษณะต้องห้ามตามแบบ กอม.๔ ทำขระเบียบนี้ ต่อหน้าคณะกรรมการคัดเลือก

ถ้ามีผู้ได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งเพียงหนึ่งคนหรือไม่เกินจำนวนกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้ถือว่าผู้ถูกเสนอชื่อได้รับการคัดเลือก และให้บันทึกผลการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตามแบบ กอม.๗

ข้อ ๑๒ ในวันคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ให้คณะกรรมการคัดเลือก ชี้แจงต่อที่ประชุมสัปบุรุษที่จะทำการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ในการคัดเลือก คุณสมบัติของผู้มีสิทธิคัดเลือก คุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับคัดเลือก จำนวนกรรมการอิสลามประจำวันอาทิตย์ที่จะคัดเลือกตามวาระหรือแทนตำแหน่งที่ว่าง ตลอดจนวิธีการคัดเลือกให้ที่ประชุมสัปบุรุษทราบ

ในการประชุมสัปบุรุษเพื่อคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ให้ผู้มีสิทธิคัดเลือกแสดงบัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรที่ทางราชการออกให้ต่อคณะกรรมการคัดเลือกหรือเจ้าหน้าที่ที่คัดเลือก และลงลายมือชื่อหรือลายพิมพ์นิ้วมือในบัญชีรายชื่อ

ผู้มีสิทธิคัดเลือกพร้อมบัตรแสดงตัวตามแบบที่ฯระเบียบนี้ เพื่อเข้าร่วมการประชุมและใช้สิทธิลงคะแนนคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้คณะกรรมการคัดเลือกบันทึกเหตุการณ์และกรณีต่างๆที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการคัดเลือกไว้เป็นหลักฐานทุกระยะตามแบบกอม.๑๐ ที่ฯระเบียบนี้(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 91-92)

3.4.5 การลงคะแนนคัดเลือกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๕/ ๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๕ หมวด ๔ การลงคะแนน คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑๓ วิธีคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้กระทำโดยวิธีลับ เว้นแต่ที่ประชุมสภามุรุษฝ่ายข้างมากร้องขอให้กระทำโดยวิธีเปิดเผย

ข้อ ๑๔ ในกรณีคัดเลือกโดยวิธีลับ ให้ผู้มีสิทธิคัดเลือกแสดงหลักฐานอย่างใดอย่างหนึ่งได้แก่ บัตรประจำตัวบัตรประชาชน หรือบัตรที่ทางราชการออกให้ พร้อมบัตรแสดงตัวตามข้อ ๑๒ วรคสองเมื่อผู้มีสิทธิคัดเลือกได้แสดงหลักฐานดังกล่าว และกรรมการคัดเลือกเห็นว่าเป็นผู้มีสิทธิคัดเลือกแล้ว ถ้าไม่มีผู้มีสิทธิคัดเลือกอื่นทักท้วง ให้หมายเหตุชนิดบัตรและหมายเลขหลักฐานไว้ในต้นขั้วบัตรลงคะแนน

ในกรณีคัดเลือกโดยวิธีเปิดเผย ให้ผู้มีสิทธิคัดเลือกแสดงหลักฐานตามวรรคหนึ่งด้วย

ข้อ ๑๕ การออกเสียงคัดเลือกโดยวิธีเปิดเผย ให้ที่ประธานคณะกรรมการคัดเลือกกำหนดวิธีคัดเลือกตามความเหมาะสม

ข้อ ๑๖ เมื่อมีการทักท้วงการปฏิบัติของคณะกรรมการคัดเลือก ให้คณะกรรมการคัดเลือกพิจารณาชี้ขาดแล้วบันทึกไว้ตามแบบ กอม.๑๐ ให้ผู้ทักท้วงและคณะกรรมการคัดเลือกทุกคนลงชื่อในบันทึกเหตุการณ์ ถ้าผู้ทักท้วงไม่ยอมลงชื่อให้คณะกรรมการคัดเลือกบันทึกไว้

ข้อ ๑๗ บัตรลงคะแนนคัดเลือกให้ใช้กระดาษสีขาวเลือกอิหม่าม สีชมพูเลือกคอเด็บ สีเหลืองเลือกบิหลั่น สีขาวเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด บัตรลงคะแนนคัดเลือกแต่ละประเภทให้เขียนรวมกันเป็นเล่มๆละห้าสิบแผ่น โดยด้านหน้าและด้านหลังบัตรลงคะแนนคัดเลือกแต่ละประเภทมีลักษณะข้อความและขนาดตามแบบที่ฯระเบียบนี้ และเมื่อใช้คัดเลือกให้ประทับตราสำคัญคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดด้วย

ข้อ ๑๘ ในกรณีที่มีผู้เสนอชื่อผู้เข้ารับการคัดเลือกเป็นกลุ่มครบตามจำนวนตำแหน่งที่ต้องการคัดเลือก อีหม่าม คอเต็บ บิหลัน และกรรมการอื่น หรือคัดเลือกเฉพาะอีหม่ามกับกรรมการอื่น ให้ใช้บัตรลงคะแนนคัดเลือกตามวิธีที่ใช้คัดเลือกตำแหน่งอีหม่าม

ในกรณีที่มีผู้เสนอชื่อผู้เข้ารับการคัดเลือกเป็นกลุ่มครบตามจำนวนตำแหน่งที่ต้องการคัดเลือกเฉพาะคอเต็บ บิหลัน และกรรมการอื่น ให้ใช้บัตรลงคะแนนคัดเลือกตามวิธีที่ใช้คัดเลือกตำแหน่งคอเต็บ

ในกรณีที่มีผู้เสนอชื่อผู้เข้ารับการคัดเลือกเป็นกลุ่มครบตามจำนวนตำแหน่งที่ต้องการคัดเลือกเฉพาะบิหลัน และกรรมการอื่น ให้ใช้บัตรลงคะแนนคัดเลือกตามวิธีที่ใช้คัดเลือกตำแหน่งบิหลัน

ในกรณีที่มีผู้เสนอชื่อผู้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มครบตามจำนวนตำแหน่งที่ต้องการคัดเลือกกรรมการอื่น ให้ใช้บัตรลงคะแนนคัดเลือกตามวิธีที่ใช้คัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ในการกำหนดหมายเลขประจำกลุ่ม ให้ประธานคณะกรรมการคัดเลือกจัดให้ผู้แทนของแต่ละกลุ่มจับฉลากเพื่อกำหนดหมายเลขประจำตัวของแต่ละกลุ่มๆ หนึ่งหมายเลข และประกาศให้ที่ประชุมสัปบุรุษทราบ เพื่อให้ผู้มีสิทธิคัดเลือกใช้ลงคะแนนตามหมายเลขประจำตัวของกลุ่มที่ต้องการเลือกในบัตรลงคะแนนคัดเลือก

ข้อ ๑๙ ในการคัดเลือก อีหม่าม คอเต็บ บิหลัน หรือกรรมการอื่นแทนตำแหน่งที่ว่างและมีผู้เสนอชื่อผู้รับการคัดเลือกเป็นรายบุคคลมากกว่าจำนวนที่ต้องการคัดเลือก ให้ประธานคณะกรรมการคัดเลือก จัดให้ผู้รับการคัดเลือกจับฉลากเพื่อกำหนดหมายเลขประจำตัวคนละหนึ่งหมายเลขและประกาศให้ที่ประชุมสัปบุรุษทราบ เพื่อให้ผู้มีสิทธิคัดเลือกใช้ลงคะแนนตามหมายเลขประจำตัวของผู้ถูกเสนอชื่อที่ต้องการเลือกในบัตรลงคะแนนคัดเลือก

หากมีผู้เสนอชื่อผู้เข้ารับการคัดเลือกเป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนอกจากอีหม่าม คอเต็บ หรือบิหลัน ครบจำนวนที่ต้องการคัดเลือกเป็นกลุ่ม หรือมากกว่าหนึ่งกลุ่มและมีผู้ถูกเสนอชื่อไม่ครบจำนวนตามตำแหน่งที่ต้องการคัดเลือกอยู่ด้วย ให้ประธานคณะกรรมการคัดเลือกจัดให้ผู้แทนกลุ่มจับฉลากเพื่อกำหนดหมายเลขของแต่ละกลุ่ม กลุ่มละหนึ่งหมายเลข และให้กลุ่มที่จับฉลากได้หมายเลขก่อน ได้หมายเลขประจำตัวเป็นลำดับหนึ่ง ไปจนครบจำนวน และให้กลุ่มที่จับได้หมายเลขลำดับถัดไปได้หมายเลขประจำตัวต่อจากกลุ่มที่ได้รับหมายเลขประจำตัวแล้วต่อไปจนครบจำนวนตามกลุ่ม ส่วนผู้ถูกเสนอชื่อไม่ครบจำนวนที่ต้องการคัดเลือก ให้ประธานคณะกรรมการคัดเลือกจัดให้จับฉลากเพื่อกำหนดหมายเลขประจำตัวต่อจากหมายเลขประจำตัวลำดับสุดท้ายของกลุ่มเป็นรายบุคคลจนครบจำนวนของผู้ถูกเสนอชื่อ และประกาศให้ที่ประชุมสัปบุรุษทราบ เพื่อให้

ผู้มีสิทธิคัดเลือกใช้ลงคะแนนตามหมายเลขประจำตัวของแต่ละคนที่ต้องการเลือกในบัตรลงคะแนนคัดเลือก

ข้อ ๒๐ เมื่อผู้มีสิทธิเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้รับบัตรลงคะแนนคัดเลือกให้ไปยังคูหาลงคะแนนที่ว่างคราวละหนึ่งคนเพื่อลงคะแนน การลงคะแนนคัดเลือกให้ผู้มีสิทธิคัดเลือกทำเครื่องหมายกากบาทด้วยปากกาในช่องทำเครื่องหมายให้ตรงกับหมายเลขประจำตัวผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อที่ตนต้องการเลือกลงในบัตรลงคะแนนคัดเลือกและให้ทำเครื่องหมายกากบาทเพียงหนึ่งเครื่องหมายในช่องนั้น และทำเครื่องหมายกากบาทในช่องทำเครื่องหมายอื่นไม่เกินจำนวนที่ต้องคัดเลือก แล้วพับบัตรลงคะแนนคัดเลือกนั้น ทั้งนี้ต้องทำให้เสร็จภายในเวลาอันสมควรแล้วนำบัตรลงคะแนนคัดเลือกไปมอบแก่กรรมการคัดเลือกหรือเจ้าหน้าที่คัดเลือกใส่หีบบัตรต่อหน้าตนแล้วออกไปจากที่เลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ข้อ ๒๑ ถ้าผู้มีสิทธิคัดเลือกไม่สามารถลงคะแนนเลือกได้ เพราะบัตรลงคะแนนคัดเลือกบกพร่องหรือชำรุด ให้ส่งบัตรลงคะแนนคัดเลือกนั้นคืนแก่กรรมการคัดเลือก แล้วให้กรรมการคัดเลือกจัดบัตรลงคะแนนคัดเลือกให้แก่ผู้นั้นใหม่

ข้อ ๒๒ หีบบัตรลงคะแนนคัดเลือกอาจทำด้วยไม้โลหะหรือวัสดุอื่นใด ที่มีฝาหรือกุญแจหรืออุปกรณ์นิรภัยใด และที่ฝามีช่องใส่บัตรลงคะแนนคัดเลือกด้วย หรืออาจขอรับการสนับสนุนหีบบัตรและคูหาลงคะแนนจากผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอมาดำเนินการได้โดยอนุโลม

ข้อ ๒๓ ถ้าการลงคะแนนหรือการนับคะแนนไม่สามารถกระทำได้ หรือการนับคะแนนยังไม่เสร็จสิ้นเนื่องจากเกิดเหตุสุดวิสัยให้คณะกรรมการคัดเลือกประกาศยกเลิกการลงคะแนนหรือนับคะแนนตามแบบ กอม.๘ แล้วให้ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดประกาศวันคัดเลือกเพื่อให้ลงคะแนน นับคะแนน หรือนับคะแนนให้แล้วเสร็จ ภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับทราบว่ามีเหตุอันได้สงบลง และให้กำหนดวันคัดเลือกใหม่ให้ลงคะแนนหรือนับคะแนนแล้วแต่กรณีภายในสิบวันนับแต่วันประกาศนั้นตามแบบกอม.๘ ทำขระเบียบนี้

ข้อ ๒๔ การตรวจนับคะแนนให้กรรมการคัดเลือกหรือเจ้าหน้าที่คัดเลือกกรอกคะแนนตามแบบ กอม. ๕ ทำขระเบียบนี้ ถ้าจำนวนบัตรที่ลงคะแนนออกเสียงเท่ากัน หรือน้อยกว่าจำนวนผู้มีสิทธิคัดเลือก ให้ถือว่า การคัดเลือกนั้นสมบูรณ์ หากปรากฏว่ามีบัตรลงคะแนนคัดเลือกเกินจำนวนผู้มีสิทธิคัดเลือก กรรมการคัดเลือกต้องประกาศยกเลิกและดำเนินการตามข้อ ๒๓ โดยอนุโลม

ข้อ ๒๕ บัตรลงคะแนนคัดเลือกต่อไปนี้ถือว่าเป็นบัตรเสีย คือ

(๑) บัตรปลอม

(๒) บัตรที่ทำเครื่องหมายเกินกว่าหนึ่งเครื่องหมายในช่องทำเครื่องหมาย

(๓) บัตรที่มีได้ทำเครื่องหมาย

(๔) บัตรที่ปรากฏว่าได้พับซ้อนกันมากกว่าหนึ่งบัตร

(๕) บัตรที่มีเครื่องสังเกตุ หรือข้อความอื่นใดนอกจากที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้

(๖) บัตรที่ไม่อาจทราบได้ว่าลงคะแนนให้ผู้ถูกเสนอชื่อผู้ใด

บัตรดังกล่าวให้สลักว่า “เสีย” และให้กรรมการคัดเลือกคนหนึ่งลงชื่อกำกับไว้ การสลักบัตรเสียให้สลักด้านขวาใต้ตราคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

ข้อ ๒๖ ให้ผู้ได้รับการเสนอชื่อที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลำดับลงมาจนเท่ากับจำนวนกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จะทำการคัดเลือก เป็นผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ในกรณีที่ผู้ถูกเสนอชื่อมีคะแนนเท่ากัน ให้จับสลาก ก่อนจะให้จับสลาก ประธานคณะกรรมการคัดเลือกต้องจัดให้ผู้ที่ได้รับคะแนนเท่ากับตกลงเสียก่อนว่าจะให้ผู้ใดเป็นผู้จับสลากก่อนหลัง แล้วจัดทำบัตรสลากขนาดกว้างยาวเท่ากัน มีจำนวนเท่ากับจำนวนผู้ได้รับคะแนนเท่ากัน โดยเขียนข้อความว่า “ได้รับเลือกเป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิด” ตามจำนวนที่ต้องการและคณะกรรมการลงชื่อกำกับทุกบัตรสลาก

ข้อ ๒๗ เมื่อการนับคะแนนสิ้นสุดลงแล้ว ให้คณะกรรมการคัดเลือก เก็บบัตรลงคะแนนคัดเลือกที่ใช้คะแนนแล้ว บันทึกการเลือกตามแบบ กอม. ๑๐ และแบบกรอกคะแนนตามแบบ กอม. ๕ ทำระเบียบนี้ แล้วบรรจุในหีบบัตรลงคะแนนคัดเลือก ส่วนบัตรเสียนั้นให้บรรจุซอง หรือห่อไว้เป็นส่วนต่างหาก โดยมีให้ปะปนกับบัตรเลือกอื่น และให้เก็บไว้ด้วยกันในหีบบัตรลงคะแนนคัดเลือกแล้วปิดหีบบัตรเลือกใส่กุญแจหรืออื่นใด ประจำครั้งกับกุญแจหรืออื่นใด และให้เอากระดาษปิดทับช่องใส่บัตรลงคะแนนคัดเลือก โดยลงชื่อคณะกรรมการคัดเลือกกำกับไว้บนกระดาษนั้นด้วย ทั้งนี้ให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าปวงสัปบุรุษซึ่งอยู่ในที่นั้น และนำหีบบัตรเก็บรักษาไว้ ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

ในกรณีที่ไม่สามารถเก็บหลักฐานเกี่ยวกับการคัดเลือกไว้ในหีบบัตร ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเก็บที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือสถานที่อื่นที่เหมาะสมและปลอดภัย(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 92-95)

3.4.6 การแต่งตั้งและการร้องคัดค้านกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๘/๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๕ หมวด ๕ การแต่งตั้งและการร้องคัดค้านคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๒๘ เมื่อเสร็จการคัดเลือกและปรากฏผู้ได้รับเลือกเป็นกรรมการกลางอิสลามประจำมัสยิด ให้คณะกรรมการคัดเลือกบันทึกผลการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและลงลายมือชื่อพร้อมพยานสามคนตามแบบ กอม. ๖ หรือ กอม. ๗ ทำยระเบียบนี้ แล้วให้ประธานคณะกรรมการคือนำบันทึกผลการคัดเลือกเป็นหลักฐานเสนอคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เพื่อพิจารณาอนุมัติแต่งตั้งต่อไป

ข้อ ๒๙ เมื่อเสร็จการคัดเลือกตามข้อ ๒๘ แล้ว หากผู้ที่ไม่ได้รับการคัดเลือกเห็นว่าการคัดเลือกเป็นไปโดยมิชอบ ให้มีสิทธิร้องคัดค้านการคัดเลือกต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดโดยตรงภายในเจ็ดวันนับตั้งแต่วันคัดเลือก

ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคัดค้านภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันได้รับคำร้องคัดค้าน เมื่อวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคัดค้านแล้วเห็นว่าการคัดเลือกนั้นถูกต้องให้ยกคำร้อง หากเห็นว่าการคัดเลือกเป็นไปโดยไม่ชอบให้ยกเลิกการคัดเลือกแล้วมีคำสั่งให้ดำเนินการคัดเลือกใหม่ตามข้อ ๒๗ โดยอนุโลม

ข้อ ๓๐ คำร้องคัดค้านตามข้อ ๒๙ วรรคหนึ่ง ต้องทำเป็นหนังสือและใช้ถ้อยคำสุภาพโดยมีรายละเอียดดังนี้

(๑) วัน เดือน ปี ที่ร้องคัดค้าน

(๒) ชื่อและนามสกุล หมายเลขประจำตัวประชาชน และภูมิลำเนาของผู้ร้องคัดค้าน

(๓) ชื่อผู้ถูกคัดค้าน และภูมิลำเนาของผู้ถูกคัดค้าน

(๔) ระบุข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์เกี่ยวกับวัน เวลา และสถานที่เกิดการกระทำนั้น

(๕) ระบุพยานเอกสาร พยานวัตถุ และพยานบุคคลพร้อมภูมิลำเนา

(๖) ลงลายมือชื่อผู้คัดค้าน

คำร้องคัดค้านที่ได้ยื่นไว้แล้ว เมื่อพ้นระยะเวลายื่นคำร้องคัดค้านแล้ว ผู้คัดค้านจะขอแก้ไขเพิ่มเติมไม่ได้

ผู้ร้องคัดค้านมีสิทธิขอถอนคำร้องคัดค้านเสียในเวลาใดก่อนที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคัดค้านนั้นก็ได้อีก

ข้อ ๓๑ ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะทำลายบัตรลงคะแนนคัดเลือกและเอกสารที่เก็บอยู่ในหีบบัตรนั้นได้ เมื่อพ้นระยะเวลาคัดค้านการคัดเลือกตามข้อ ๒๙ แล้วไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน และในกรณีที่มีการคัดค้านการคัดเลือกให้ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเก็บรักษาหีบบัตร หรือเก็บไว้ในสถานที่ตามข้อ ๒๗ จนกว่าคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดวินิจฉัยชี้ขาดแล้ว

ข้อ ๓๒ ผู้ได้รับคัดเลือกเป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมายว่าด้วยการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามอยากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดก่อน

ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพิจารณาว่ามีมติแต่งตั้งผู้ได้รับคัดเลือกและผ่านการตรวจสอบตามวรรคหนึ่งแล้ว เพื่อดำรงตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ทั้งนี้ต้องดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสองนี้รวมระยะเวลาไม่เกินหกสิบวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับรายงานตามบันทึกผลการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตามข้อ ๒๘ และออกหนังสือแต่งตั้งตามแบบท้ายระเบียบนี้

ให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติแต่งตั้งเป็นต้นไป

ในกรณีที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพิจารณาไม่แต่งตั้งให้เป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ต้องมีมติไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนคณะกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ขณะนั้น ยกเว้นกรณีการขาดคุณสมบัติและมีลักษณะต้องห้ามการเป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตามกฎหมายในเรื่องเป็นผู้ต้องโทษจำคุกหรือการล้มละลายหรือเป็นผู้ทุพพลภาพหรือเป็นผู้มีโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวงให้ถือมติของที่ประชุมด้วยเสียงข้างมาก

ข้อ ๓๓ หนังสือแต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้ติดไว้ ณ มัสยิดโดยเปิดเผย

ข้อ ๓๔ บทเฉพาะกาล ในกรณีที่มีประกาศให้คัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและกำหนดวันคัดเลือกแล้วโดยประกาศนั้นออกไว้ก่อนวันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้ใช้ระเบียบระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการคัดเลือกและแต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพ.ศ. ๒๕๔๒ มาใช้บังคับโดยอนุโลมก่อนจนกว่าจะเสร็จสิ้นการคัดเลือกกรรมการอิสลามประจำมัสยิดตามประกาศนั้น(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 95-96)

3.4.7 การพ้นจากตำแหน่งของอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน

ตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการพ้นจากตำแหน่งของอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน พ.ศ. ๒๕๔๒ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๑ วรรคท้าย วรรคท้ายแห่งพระ วรรคท้ายแห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๒ และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเห็นสมควรออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการพ้นตำแหน่งของ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน พ.ศ. ๒๕๔๒

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบการแต่งตั้งถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (สุเหร่า) การอัน
 เกี่ยวแก่ศาสนกิจของมัสยิด(สุเหร่า) พ.ศ ๒๕๓๔

ข้อ ๔ ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยรักษาการตามระเบียบนี้ และให้มี
 อำนาจตีความวินิจฉัยปัญหา กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตาม
 ระเบียบนี้

ข้อ ๕ ในระเบียบนี้

อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น หมายความว่า อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ตามมาตรา
 ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ. ๒๕๔๐

ข้อ ๖ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น พ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออกต่อประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นลายลักษณ์อักษร

(๓) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง เพราะขาด
 คุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๓๑ วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กร
 ศาสนาอิสลามพ.ศ. ๒๕๔๐

(๔) ชักผ้าบุรุษประจำมัสยิดตามมาตรา ๓๐ วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติการ
 บริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ. ๒๕๔๐ จำนวนเกินกว่ากึ่งหนึ่งยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการ
 อิสลามประจำจังหวัดขอให้พ้นจากตำแหน่งและคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวนและ
 วินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง

(๕) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวนแล้วเห็นว่ามีคุณสมบัติ
 ในทางที่จะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่มัสยิด หรือบกพร่องต่อหน้าที่ หรือดำเนินกิจการของมัสยิด
 ไปในทางไม่สงบเรียบร้อย หรือขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม หรือกระทำการอันอาจเสื่อมเสีย
 ประโยชน์ของมัสยิด และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดวินิจฉัยแล้วมีมติให้พ้นจากตำแหน่ง

(๖) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่งเพราะ ไม่ปฏิบัติ
 หน้าที่อิหม่ามตามมาตรา๓๗ คอเต็บมาตรา๓๘ และบิหลั่นมาตรา๓๙ แห่งพระราชบัญญัติการ
 บริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.๒๕๔๐ ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหกเดือน

(๗) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้พ้นจากตำแหน่งเพราะ ไม่
 สามารถปฏิบัติหน้าที่อิหม่ามตามมาตรา๓๗ คอเต็บมาตรา๓๘ และบิหลั่นมาตรา๓๙ แห่ง
 พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.๒๕๔๐ ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

(๘) มัสยิดสิ้นสภาพเพราะเหตุคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติให้ร่วมกับ
 มัสยิดหลักอีกแห่งหนึ่ง หรือได้จดทะเบียนเลิกมัสยิดนั้นแล้ว

ข้อ ๗ อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามข้อ ๖ (๓) (๔) (๕) (๖) และ(๗) มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยภายในสามสิบวันนับตั้งแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง และให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จภายในเก้าสิบวัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับคำร้องคัดค้าน มติของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยให้เป็นที่สุด

การยื่นคำร้องคัดค้าน และการวินิจฉัยคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่งให้ใช้ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยวิธีพิจารณาการพ้นตำแหน่งกรรมการอิสลาม พ.ศ. ๒๕๖๐ มาบังคับใช้ (คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 131-132)

3.4.8 บันทึกต่อท้ายการพ้นตำแหน่งของอิหม่ามคอเต็บและบิหลัน พ.ศ. ๒๕๕๒

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ (๒) แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๕๒ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีมติเมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๒ ให้จัดทำเป็นบันทึกต่อท้ายระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการพ้นจากตำแหน่งของอิหม่าม คอเต็บและบิหลัน พ.ศ. ๒๕๕๒ เพื่อให้เป็นคำแนะนำเกี่ยวกับศาสนาอิสลามแก่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ดังนี้

๑. พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้แบ่งการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามออกเป็นสามระดับ คือ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย พร้อมทั้งกำหนดคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตลอดจนอำนาจหน้าที่ และการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการแต่ละระดับไว้ด้วย

ส่วนการดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน กำหนดเพียงคุณสมบัติลักษณะต้องห้ามและอำนาจหน้าที่ แต่การพ้นจากตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลันนั้นให้ปฏิบัติตามระเบียบที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกำหนด และบัดนี้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยได้กำหนดระเบียบดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว

๒. ในการกำหนดระเบียบดังกล่าว คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยได้พิจารณาหลักศาสนาอิสลาม ในกรณีที่อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน เข้าไปดำรงตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจะมีผลดีผลเสียอย่างไร

ผลการพิจารณาเห็นว่า ถ้าหากอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน เข้าไปดำรงตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ซึ่งมีหน้าที่ประนีประนอมหรือชี้ขาดคำร้องทุกข์ของสัปบุรุษประจำมัสยิดที่เห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตามมาตรา ๒๖ (๓)

อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ซึ่งเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่ถูก ร้องเรียนและดำรงตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอยู่ด้วย ก็จะเป็นทั้งผู้ถูกร้องเรียน และ เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดในเวลาเดียวกัน และเมื่อตัดสินชี้ขาดให้ฝ่ายตนได้รับประโยชน์ ก็จะเกิดคำครหา ขึ้นอย่างแน่นอนซึ่งหลักการศาสนาอิสลามไม่อนุญาตให้กระทำเช่นนั้น(คณะกรรมการกลางอิสลาม แห่งประเทศไทย, 2561 : 133)

3.4.9 วิธีพิจารณาการจำหน่ายชื่อสัปบุรุษมัสยิด พ.ศ.๒๕๖๐

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ (๕) และมาตรา ๓๖ วรรคท้ายแห่ง พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๕๐ ประกอบมติคณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๐ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงออกระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า ระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยวิธี พิจารณาการจำหน่ายชื่อสัปบุรุษประจำมัสยิด พ.ศ.๒๕๖๐

ข้อ ๒ ระเบียบ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๑๖ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๐ เป็นต้น ไป

ข้อ ๓ ให้ยกเลิกระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการสอบสวน การพิจารณา การยื่นคำร้องคัดค้าน และการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้าน กรณีสัปบุรุษประจำ มัสยิดถูกจำหน่ายชื่อจากทะเบียน พ.ศ.๒๕๕๒ บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งอื่นใด หรือที่ ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยรักษาตามระเบียบนี้ และให้มีอำนาจ วินิจฉัยปัญหา กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

ข้อ ๕ ในระเบียบนี้

คำร้อง หมายความว่า คำร้องที่ขึ้นต่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เพื่อ ขอให้สอบสวนและจำหน่ายชื่อสัปบุรุษประจำมัสยิดออกจากทะเบียนตามมาตรา ๑๕ (๕) แห่ง พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.๒๕๕๐

ผู้ร้อง หมายความว่า ผู้ยื่นคำร้องขอให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด สอบสวนเพื่อจำหน่ายชื่อสัปบุรุษประจำมัสยิดออกจากทะเบียน

ผู้ถูกร้อง หมายความว่า สัปบุรุษประจำวันอาทิตย์ที่ถูกร้องขอให้สอบสวนและ จำหน่ายชื่อออกจากทะเบียน

คำคัดค้าน หมายความว่า คำคัดค้านของผู้ถูกร้องที่ยื่นต่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

การสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการอื่น เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ว่าเป็นความผิดตามคำร้อง

คำร้องคัดค้าน หมายความว่า คำร้องคัดค้านของผู้ถูกร้อง ซึ่งคัดค้านคำสั่งให้จำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด โดยยื่นต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตามมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.๒๕๕๐

ข้อ ๖ การยื่นคำร้อง คำคัดค้าน หรือเอกสารอื่นๆ ตามระเบียบนี้ให้ยื่นด้วยตนเองต่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ข้อ ๗ การส่งสำเนาคำร้อง สำเนาคำคัดค้าน หรือเอกสารอื่นๆ ตามระเบียบนี้ การแจ้งกำหนดวันนัดสอบสวน หรือการแจ้งคำสั่งให้ทำเป็นหนังสือแจ้งให้คู่กรณีแต่ละฝ่ายที่ต้องรับหนังสือลงนามรับทราบไว้ หรือส่งหนังสือทางไปรษณีย์ตอบรับ

ข้อ ๘ การสอบสวนผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง รวมทั้งพยาน ผู้ให้ข้อมูล ให้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วอ่านให้ฟัง หรือให้อ่านเองและให้ลงลายมือชื่อไว้

ข้อ ๙ คำร้องให้ใช้ถ้อยคำสุภาพทำเป็นหนังสือ และต้องมี

(๑) วัน เดือน ปี ที่ยื่นคำร้อง ชื่อ นามสกุล อายุ เลขประจำตัวบัตรประชาชน และที่อยู่ของผู้ร้องตามหลักฐานทะเบียนราษฎร รวมทั้งที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

(๒) ชื่อ นามสกุล ที่อยู่ของผู้ถูกร้อง

(๓) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ถูกร้องได้กระทำการฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามบทบัญญัติศาสนาอิสลามเพื่อให้ผู้ถูกร้องถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียน

(๔) ลายมือชื่อของผู้ร้อง

การยื่นคำร้องต้องยื่นต้นฉบับพร้อมสำเนาตามจำนวนผู้ถูกร้อง

ข้อ ๑๐ เมื่อผู้ถูกร้องได้รับสำเนาคำร้องแล้ว มีสิทธิยื่นคำคัดค้านต่อคณะกรรมการภายในสามสิบวันนับแต่วันที่รับสำเนาคำร้อง หากไม่ยื่นภายในกำหนดให้ถือว่าไม่ประสงค์คัดค้านคำร้องแต่อย่างใด

คำคัดค้านให้ใช้ถ้อยคำสุภาพทำเป็นหนังสือ และต้องมี

(๑) วัน เดือน ปี ที่ยื่นคำร้อง ชื่อ นามสกุล อายุ เลขประจำตัวบัตรประชาชน และที่อยู่ของผู้ร้องตามหลักฐานทะเบียนราษฎร รวมทั้งที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

(๒) ให้ผู้ถูกร้องแสดงโดยแจ้งชัดในคำคัดค้านว่า หรือแต่บางส่วน รวมทั้งเหตุแห่งการนั้น

ข้อ ๑๑ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอาจแต่งตั้งคณะกรรมการทำการสอบสวนและสรุปข้อเท็จจริง หลักการของศาสนาอิสลาม แล้วนำเสนอคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเพื่อพิจารณาและมีคำสั่งก็ได้

การแต่งตั้งคณะกรรมการตามวรรคหนึ่ง ให้กรรมการอิสลามประจำมัสยิดผู้หนึ่งที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานอนุกรรมการ

ข้อ ๑๒ ในการสอบสวนถ้าผู้ร้องไม่มาตามกำหนดนัดให้ยกคำร้องเสีย แต่ถ้าผู้ร้องไม่มาตามกำหนดนัดให้ถือว่าไม่คิดใจให้การสอบสวน

กรณี que ผู้ร้องไม่ยื่นคำคัดค้าน มีสิทธิมาให้การสอบสวนแต่จะอ้างพยานอื่นไม่ได้ หากไม่มาตามกำหนดนัด ให้ถือว่าไม่ประสงค์ให้สอบสวน

ข้อ ๑๓ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องพิจารณาข้อเท็จจริงจากคำร้อง คำคัดค้าน พยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานอื่นใด รวบรวมผลการสอบสวนและพิจารณาวินิจฉัยมีมติ และมีคำสั่งการจำหน่ายชื่อสัปบุรุษออกจากทะเบียน หรือให้ยกคำร้อง

คำสั่งการจำหน่ายชื่อสัปบุรุษออกจากทะเบียน หรือให้ยกคำร้องตามวรรคหนึ่ง ต้องมีรายละเอียดข้อเท็จจริงที่สอบสวนและเหตุผลการพิจารณาวินิจฉัย ซึ่งประกอบด้วยข้อเท็จจริงและหลักการของศาสนาอิสลาม โดยแจ้งชัด

ข้อ ๑๔ ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดประกาศคำสั่งตามข้อ ๑๓ ไว้ในที่ประกาศของมัสยิด พร้อมทั้งให้แจ้งเป็นหนังสือส่งให้ผู้ร้องและผู้ถูกร้องทราบภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่มิประกาศนั้น

ต้นฉบับประกาศคำสั่งและสำนวนการสอบสวนให้เก็บรักษาไว้ที่มัสยิด

ข้อ ๑๕ เมื่อประกาศคำสั่งตามข้อ ๑๔ ผู้ถูกร้องมีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ประกาศนั้น

ข้อ ๑๖ เมื่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดได้รับคำร้องคัดค้านแล้ว ให้ปฏิบัติดังนี้

(๑) ให้มีหนังสือเรียกสำนวนการสอบสวนทั้งหมดจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และให้ส่งภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือดังกล่าว

(๒) ส่งสำเนาคำร้องคัดค้านให้ผู้ร้องแก้คำร้องคัดค้านภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำร้องคัดค้าน หากผู้ร้องไม่แก้คำร้องคัดค้านภายในกำหนดให้ถือว่าไม่ประสงค์แก้คำร้องคัดค้าน

ข้อ ๑๗ ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องคัดค้าน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อสรุปข้อเท็จจริง และหลักการของศาสนาอิสลาม แล้วเสนอต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพิจารณาวินิจฉัยก็ได้

ข้อ ๑๘ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดต้องพิจารณาวินิจฉัยจากสำนวนในข้อ ๑๓ เมื่อมีเหตุจำเป็น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจสอบพยานหรือขอหลักฐานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด กลุ่มเครือ หรือบุคคลอื่นก็ได้ คำวินิจฉัยของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดต้องมีรายละเอียดข้อเท็จจริงที่สอบสวน เหตุผลการพิจารณาวินิจฉัยซึ่งประกอบด้วยข้อเท็จจริง และหลักการของศาสนาอิสลาม โดยแจ้งชัด ทั้งนี้ต้องพิจารณาวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องคัดค้าน คำวินิจฉัยของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เป็นที่สุด

ข้อ ๑๙ ให้ส่งสำเนาคำวินิจฉัยถึงผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดภายในสามสิบวันนับแต่วันที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติ

ต้นฉบับคำวินิจฉัย และสำนวน ให้เก็บรักษาไว้ที่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

ข้อ ๒๐ บทเฉพาะกาล ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องตามระเบียบคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าด้วยการสอบสวน การพิจารณา การยื่นคำร้องคัดค้าน และการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องคัดค้าน กรณีสัปปุรุชประจำมัสยิดถูกจำหน่ายชื่อจากทะเบียนพ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งได้ดำเนินการไว้ก่อนวันที่ระเบียบนี้ใช้บังคับ ให้ระเบียบดังกล่าวใช้บังคับไปพลางก่อนจนกว่าจะเสร็จสิ้น (คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 134-137)

3.4.10 การปฏิบัติหน้าที่เมื่อพ้นจากตำแหน่งตามวาระ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ (๕) และมาตรา ๓๖ วรรคท้ายแห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๔๐ และมติคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๑๐/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบ หมวด ๓ ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑๗ การปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในกรณีที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในฐานะผู้แทนสำนักงานต้องพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ให้เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานปฏิบัติงานเฉพาะกิจการทั่วไปและกิจการที่หากละเว้นอาจเกิดความเสียหายแก่สำนักงานหรือที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีมติไว้

การปฏิบัติงานของมัศยิดในกรณีที่กรรมการอิสลามประจำมัศยิดพ้นจากตำแหน่งตามวาระให้อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ปฏิบัติงานเฉพาะกิจการทั่วไปและกิจการที่หากละเว้นอาจเกิดความเสียหายแก่มัศยิดได้

ข้อ ๑๘ กรรมการอิสลามประจำจังหวัดหรือกรรมการอิสลามประจำมัศยิดที่พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ด้วยเหตุใดๆก็ตาม ต้องมอบทรัพย์สิน สรรพเอกสารเลขบัญชีต่างๆที่ครอบครองอยู่ในขณะดำรงตำแหน่งหน้าที่นั้นให้แก่กรรมการที่ยังอยู่ในตำแหน่ง หรือให้แก่ผู้ที่ได้รับตำแหน่งใหม่ภายใน ๔๕ วัน นับแต่วันพ้นจากตำแหน่ง(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 140-141)

3.4.11 ทะเบียนสัปบุรุษประจำมัศยิด

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ (๕) และมาตรา ๓๖ วรรคท้ายแห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๕๐ และมติคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๑๐/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบ หมวด ๗ ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๒๗ เมื่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัศยิดนั้นมีมติรับมุสลิมเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัศยิดแล้ว ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัศยิดจัดทำทะเบียนสัปบุรุษประจำมัศยิดขึ้นไว้ตามแบบท้ายระเบียบนี้

ข้อ ๒๘ การมีมติรับผู้ใดเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัศยิด ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัศยิดออกเป็นระเบียบการรับมุสลิมเข้าเป็นสัปบุรุษมัศยิด โดยกำหนดให้มีเงื่อนไขและหลักเกณฑ์สำหรับผู้ประสงค์จะเป็นสัปบุรุษประจำมัศยิดนั้น

ข้อ ๒๙ ทะเบียนสัปบุรุษประจำมัศยิดที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัศยิดได้จัดทำนั้น ต้องตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ และให้เก็บรักษาไว้ที่มัศยิดหนึ่งชุด ส่งให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหนึ่งชุด และพร้อมที่จะให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดตรวจสอบได้ตลอดเวลา

คณะกรรมการอิสลามประจำวันอาทิตย์หรือกรรมการซึ่งได้รับมอบหมาย ละเลยไม่จัดทำทะเบียนสัปบุรุษให้เรียบร้อยจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจพิจารณาสอบสวนและวินิจฉัยมีมติให้พ้นจากตำแหน่งหรือภาคทัณฑ์ตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง

คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยอาจจัดทำระบบสารสนเทศทะเบียนสัจปุรุษประจำมัสยิด เพื่อให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้

ข้อ ๓๐ สัจปุรุษประจำวันอาทิตย์คนใดกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม หรือกระทำการฝ่าฝืนระเบียบคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หรือคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสัจปุรุษประจำมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำอาทิตย์อาจพิจารณาสอบสวนและให้มัจมาจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนสัจปุรุษประจำมัสยิดก็ได้

ข้อ ๓๑ สัจปุรุษประจำมัสยิดที่ถูกจำหน่ายชื่อตามข้อ ๓๐ หากได้สารภาพผิดและทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือต่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดแล้ว คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะพิจารณารับเป็นสัจปุรุษประจำมัสยิดหรือไม่ก็ได้

ข้อ ๓๒ ในกรณีที่มัสยิดไม่มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและไม่มีทะเบียนสัจปุรุษประจำมัสยิดหรือสูญหายหรือมีเหตุขัดข้องในการจัดทำทะเบียนสัจปุรุษ ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดแต่งตั้งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจัดทำทะเบียนสัจปุรุษเพื่อประโยชน์ในการบริหารมัสยิดต่อไป

ข้อ ๓๓ การดำเนินการเกี่ยวกับทะเบียนสัจปุรุษประจำมัสยิดในหมวดนี้ ห้ามไม่ให้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมใดๆทั้งสิ้น(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 142-143)

3.4.12 ทรัพย์สินของมัสยิด

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๘ (๕) และมาตรา ๓๖ วรรคท้ายแห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๔๐ และมติคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยในการประชุมครั้งที่ ๑๐/๒๕๖๐ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจึงกำหนดระเบียบ หมวด ๘ ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๓๔ ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน สถานะการเงินและบัญชีทรัพย์สินของมัสยิดขึ้นไว้สองชุด เก็บรักษาไว้ ณ มัสยิดหนึ่งชุด ส่งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดหนึ่งชุด เมื่อมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงต้องรายงานให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทราบเพื่อแก้ไขให้ถูกต้องตรงกัน

ข้อ ๓๕ ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กำกับดูแลและตรวจตราเอกสารการเงินและทรัพย์สินของมัสยิดในข้อ ๓๔ ให้เป็นไปตามระเบียบนี้(คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 143)

3.5 ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลเกี่ยวกับมัสยิด

3.5.1 การกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่ง

อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน

ว่าด้วยการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่ง อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูล ๒๕๕๕ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๑ (๒) (๓) (๔) (๕) แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงออก ระเบียบนี้ เพื่อกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่ง อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูล ให้มีประสิทธิภาพ และมาตรฐานเดียวกันทั้งจังหวัด จึงได้ออกระเบียบเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติดังนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า ระเบียบปฏิบัติคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลว่าด้วยการ กำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่ง อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ของ มัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูล ๒๕๕๕

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๔ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕

ข้อ ๓ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ของมัสยิด ในพื้นที่จังหวัดสตูล จะต้องผ่านการทดสอบการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานได้ถูกต้อง

ข้อ ๔ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ของมัสยิดใน พื้นที่จังหวัดสตูล จะต้องผ่านการทดสอบความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำการปฏิบัติศาสนกิจ ได้อย่างถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามโดยจะต้องผ่านการทดสอบภาคฟิรฎอัยนุและฟิรฎู กิฟายะฮ์ที่เกี่ยวกับด้านต่างๆดังนี้

๔.๑ ฟิรฎอัยนุที่เกี่ยวกับการปฏิบัติละหมาดฟิรฎูในด้านเงื่อนไข(ซารัต) หลักการ (รูกัน)ละหมาดประเภทรูกันเกาลีย และรูกันเฟียะลีย

๔.๒ ฟิรฎอัยนุที่เกี่ยวข้องกับหลักการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (รูกันอิมาน)

๔.๓ ฟิรฎูกิฟายะฮ์ในการเป็นผู้นำละหมาดญะนาซะฮ์และการจัดการเกี่ยวกับ ญะนาซะฮ์

๔.๔ ฟิรฎูกิฟายะฮ์ในการทำพิธีนิกاه

๔.๕ ฟิรฎอัยนุและฟิรฎูกิฟายะฮ์อื่นๆ ที่คณะกรรมการเห็นว่าควรที่จะทำการ ทดสอบ

ข้อ ๕ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ของ มัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูล จะต้องผ่านการทดสอบความสามารถในการแสดงธรรมอ่านคุตบะฮ์ได้

ข้อ ๖ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูล เข้ารับการทดสอบตามข้อ ๓ ข้อ ๔.๑, ๔.๒, ๔.๓, ๔.๔, ๔.๕ และข้อ ๕ ให้เสร็จแล้วก่อนวันพิจารณาอนุมัติแต่งตั้งจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

ข้อ ๗ ให้สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายวิชาการดำเนินการทดสอบตามข้อ ๓ ข้อ ๔.๑, ๔.๒, ๔.๓, ๔.๔, ๔.๕ และข้อ ๕

ข้อ ๘ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล มีอำนาจในการจัดอบรม หรือทดสอบความรู้ความสามารถตามข้อ ๓ ข้อ ๔.๑, ๔.๒, ๔.๓, ๔.๔, ๔.๕ และข้อ ๕ ให้กับผู้ที่ดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูลที่มีอยู่ก่อนระเบียบนี้

ข้อ ๙ บุคคล บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูลที่ไม่ผ่านเกณฑ์การทดสอบความรู้ความสามารถตามข้อ ๓ ข้อ ๔.๑, ๔.๒, ๔.๓, ๔.๔, ๔.๕ และข้อ ๕ ให้ถือว่าบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกดังกล่าวเป็นอันตกไป

ข้อ ๑๐ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูล จะต้องเป็นสัปปุรุษประจำมัสยิดนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก

ข้อ ๑๑ มัสยิดใดที่ไม่สามารถสรรหาบุคคลที่มีคุณสมบัติให้ดำรงตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ตามระเบียบนี้ ให้ระงับการคัดเลือกไว้ก่อน จนกว่าจะสามารถสรรหาบุคคลที่มีคุณสมบัติตามระเบียบนี้ได้ ในโอกาสต่อไป(สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล, 2560 : 131-132)

3.5.2 การขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด พ.ศ.๒๕๕๑ (ฉบับแก้ไข ปรับปรุง พ.ศ.

๒๕๕๓)

เพื่อให้การจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดในจังหวัดสตูลเป็นไปอย่างมีระบบ และมีระเบียบ ซึ่งอาศัยมติที่ประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ครั้งที่ ๗/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๕ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๓ เห็นสมควรแก้ไขปรับปรุง ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลหรือว่าด้วยการขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด พ.ศ.๒๕๕๑ ไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลว่าด้วยการขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด พ.ศ.๒๕๕๑ (ฉบับแก้ไข ปรับปรุง พ.ศ.๒๕๕๓)

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๘ เดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๓

ข้อ ๓ ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล รักษาการตามระเบียบนี้ และมีอำนาจวินิจฉัยปัญหา ตีความ หลักเกณฑ์ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบนี้ ในกรณีมีเหตุอันควร คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ยกเว้นหรือผ่อนผันการปฏิบัติตาม

ความในระเบียบนี้ได้

ข้อ ๔ ในระเบียบ

มัสยิด หมายความว่า มัสยิดตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม

พ.ศ.๒๕๔๐

สัปบุรุษ หมายความว่า สัปบุรุษตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๔๐

ที่ดิน หมายความว่า ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์โดยเจ้าของกรรมสิทธิ์ทำเอกสารหนังสือยกให้(วะกัฟ) ที่ดินให้แก่มัสยิดที่ขอจัดตั้งใหม่

เขตคอรียะฮ์ หมายความว่า อาณาเขตที่แยกระหว่างมัสยิดเดิม และมัสยิดใกล้เคียงกับมัสยิดที่ขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดใหม่

อิหม่าม หมายความว่า อิหม่ามตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๔๐

คอเต็บ หมายความว่า คอเต็บตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๔๐

บิหลัน หมายความว่า บิหลันตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามพ.ศ.๒๕๔๐

ข้อ ๕ มัสยิดที่ขอจดทะเบียนจัดตั้งบั้นชาติใหม่ต้องแจ้งเหตุผล ความจำเป็นการขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดแห่งใหม่ ติดต่อกณะกรรมกรอิสลามประจำจังหวัดสตูล

ข้อ ๖ การขอสร้างมัสยิดแห่งใหม่ให้ใช้ระเบียบนี้แทน โดยอนุโลม

ข้อ ๗ เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ทำการมอบ(วะกัฟ) ที่ดินให้เป็นกรรมสิทธิ์ของมัสยิดที่ขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดใหม่ โดยทำสัญญามอบที่ดินกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

ข้อ ๘ ที่ดินมีพื้นที่รวมไม่น้อยกว่า ๑ ไร่ โดยประมาณ หรือตามที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลเห็นสมควร

ข้อ ๙ ที่ดินมีพอที่จะสร้างอาคารประกอบอื่นๆได้ตามความเหมาะสม

ข้อ ๑๐ อาคารมัสยิดกว้างพอที่จะใช้ละหมาดวันศุกร์และปฏิบัติศาสนกิจได้ตามสภาพของท้องถิ่น

ข้อ ๑๑ อาคารมีสภาพคงทนถาวรมีเอกลักษณ์ความเป็นมัสยิด

ข้อ ๑๒ มีห้องน้ำและสถานที่อาบน้ำละหมาดที่เหมาะสมและใช้งานได้

ข้อ ๑๓ มีชื่อมัสยิดไม่ซ้ำกับมัสยิดอื่นที่จดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดอยู่ก่อนแล้ว

(สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล, 2560 : 142-143)

3.6 ความเป็นมาของมุสลิมและมัสยิดในจังหวัดสตูล

3.6.1 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล

เมืองสตูลเป็นที่รู้จักกันเป็นภาษามลายูคือ นคริส โดย แปลว่าเมืองสตูล ส โดย เป็นคำภาษามลายูหมายถึง ดันกระทอน เนื่องจากที่ตั้งเมืองมีต้นไม้ประเภทนี้ขึ้นอยู่ชุกชุม เดิมจังหวัดสตูลถือว่าต้นกระทอนเป็นต้นไม้ประจำเมือง(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสตูล, 2550 : 29) ตามหลักฐานและข้อมูลด้านโบราณคดี แผ่นดินเมืองสตูลเคยเป็นที่อยู่ของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาก่อน ตั้งแต่สมัยเมื่อ 4,000- 5,000 ปีล่วงมาแล้ว หลักฐานสำคัญก็มีการขุดพบสิ่งของเครื่องใช้ของมนุษย์ยุคโบราณตามถ้ำหลายแห่งกระจายอยู่ในหลายอำเภอ ได้แก่ เมืองสตูล ละงู ทุ่งหว้า ควนกาหลง และมะนัง ทำส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำลำคลอง แสดงว่ามนุษย์ ยุคนั้นอาศัยถ้ำ หรือเพิงผา เป็นที่อยู่อาศัย และใช้น้ำจากลำห้วยหรือคลองเป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงชีวิต(บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 59)

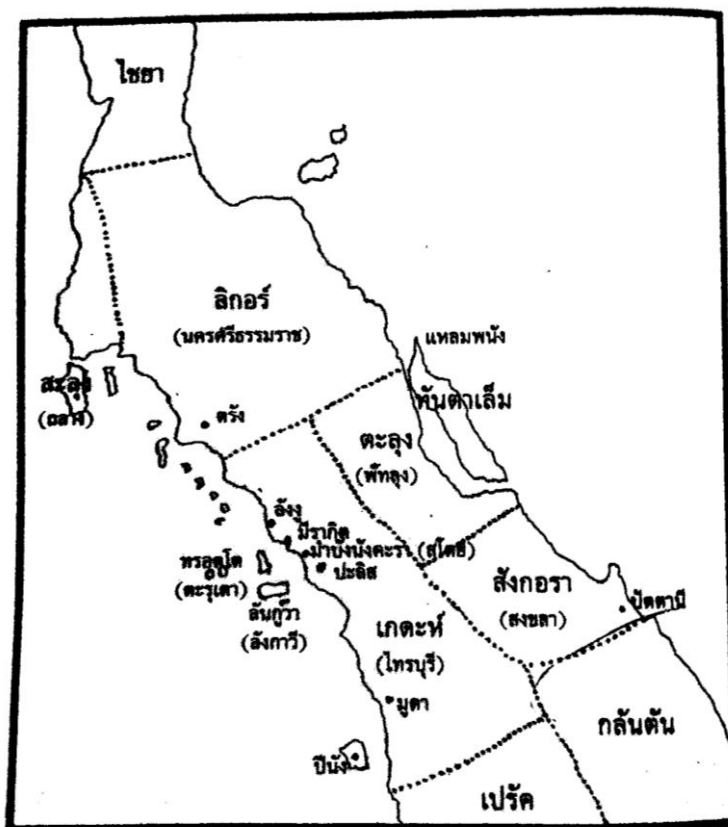
3.6.1.1 สตูลสมัยสุโขทัยและอยุธยา

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เมืองสตูลเป็นมุกแก้วหรือตำบลหนึ่งของเมืองไทรบุรี หรือเคดาห์มาก่อน ไทรบุรีเป็นเมืองสำคัญของแหลมมลายูฝ่ายใต้ ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมาสมัยนั้นไทยปกครองดินแดนแหลมมลายูตลอดถึงเกาะสิงคโปร์ด้วย ล่วงมาสมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อใดที่การปกครองของไทยอ่อนแอและบังเกิดความยุ่งเหยิงขึ้นในบ้านเมือง ฝ่ายมลายูก็แข็งเมือง แต่เมื่อใดเข้มแข็งมลายูก็ขึ้นอยู่กับไทยตามเดิม สำหรับเมืองไทรบุรีขึ้นต่อราชอาณาจักรไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเมื่อปีพ.ศ. 2310 ไทรบุรีตั้งตัวเป็นอิสระไม่ยอมขึ้นต่อฝ่ายไทยตลอดสมัยกรุงธนบุรีพระเจ้าตากสินมหาราชฝ่ายไทยก็กราบไม่ได้ล่วงมาสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ไทยประเเมืองไทรบุรีได้สำเร็จจึงตกเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทยตามเดิม(บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 63-65)

เมืองไทรบุรีหรือนิยมเรียกสั้นๆว่าเมืองไทร เท้าที่เล่าไว้ในหนังสือพระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไทรบุรีเป็นเมืองขึ้นของไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ผู้ก่อตั้งเมืองไทรบุรีน่าจะเป็นชนชาติไทยเจ้าเมืองไทรบุรีคนแรกมีพระนามว่าพระองค์มหาราช เจ้าเมืองคนต่อมาก็มีพระนามเป็นไทย ได้แก่พระองค์สิมหาราช เป็นต้น ชาวเมืองไทรบุรีเดิมนับถือพุทธศาสนา ต่อมาได้เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาตัวเอง สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไทยยกกองทัพไปตีเมืองมะละกาปรากฏว่าเมืองแประ ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของไทรบุรีตอนเหนือของมะละกานั้น มีผู้คนนับถือ

ศาสนาอิสลามกันหมดทั้งสิ้น เมืองไทรบุรีเป็นหัวเมืองมลายูเนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามแต่ก็มีคนสยามนับถือศาสนาพุทธส่วนหนึ่ง คนไทยเรียกเมืองไทรบุรีหรือเมืองไทร แต่ชาวโปรตุเกสกับเรียกชื่อว่า เกดะห์ ที่มาของชื่อเมืองไทรบุรีเป็นมาอย่างไร ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนจากแผนที่ของเฮนรีเบอร์นี่แสดงที่ตั้งของหัวเมืองฝ่ายใต้ แม่เขียนขึ้นสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ก็ตามแต่ก็พอเป็นแนวสืบค้นสภาพภูมิศาสตร์ หรือที่ตั้งของเมืองไทรบุรี สมัยอยุธยาได้เมืองไทรบุรีเป็นเมืองใหญ่ติดทะเลช่องมะละกา มีสิ้นชายฝั่งทะเลยาวไม่น้อยกว่า 400 กิโลเมตร กิโลเมตรทิศเหนือ กิโลเมตรทิศเหนือจดเมืองครั้ง ซึ่งถือเป็นเมืองท่าเรือขึ้นต่อเมืองนครศรีธรรมราชและติดต่อกับเมืองพัทลุงด้านทิศตะวันออกติดต่อกับเมืองสงขลา เมืองปัตตานีและเมืองกลันตัน ส่วนทิศใต้จรดเมืองเปรัก ดังนั้นพื้นที่ของไทรบุรีจึงกว้างใหญ่ไม่แพ้เมืองนครศรีธรรมราช ไทรบุรีจึงเป็นหัวเมืองฝ่ายใต้ที่มีความสำคัญ ดำราประวัติศาสตร์เรียกหัวเมืองมลายู แต่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองนครศรีธรรมราชมาช้านานเช่นกัน(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2533 : 171-172)

รูปภาพที่ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งหัวเมืองฝ่ายใต้จังหวัดสตูลสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ของเฮนรีเบอร์นี่

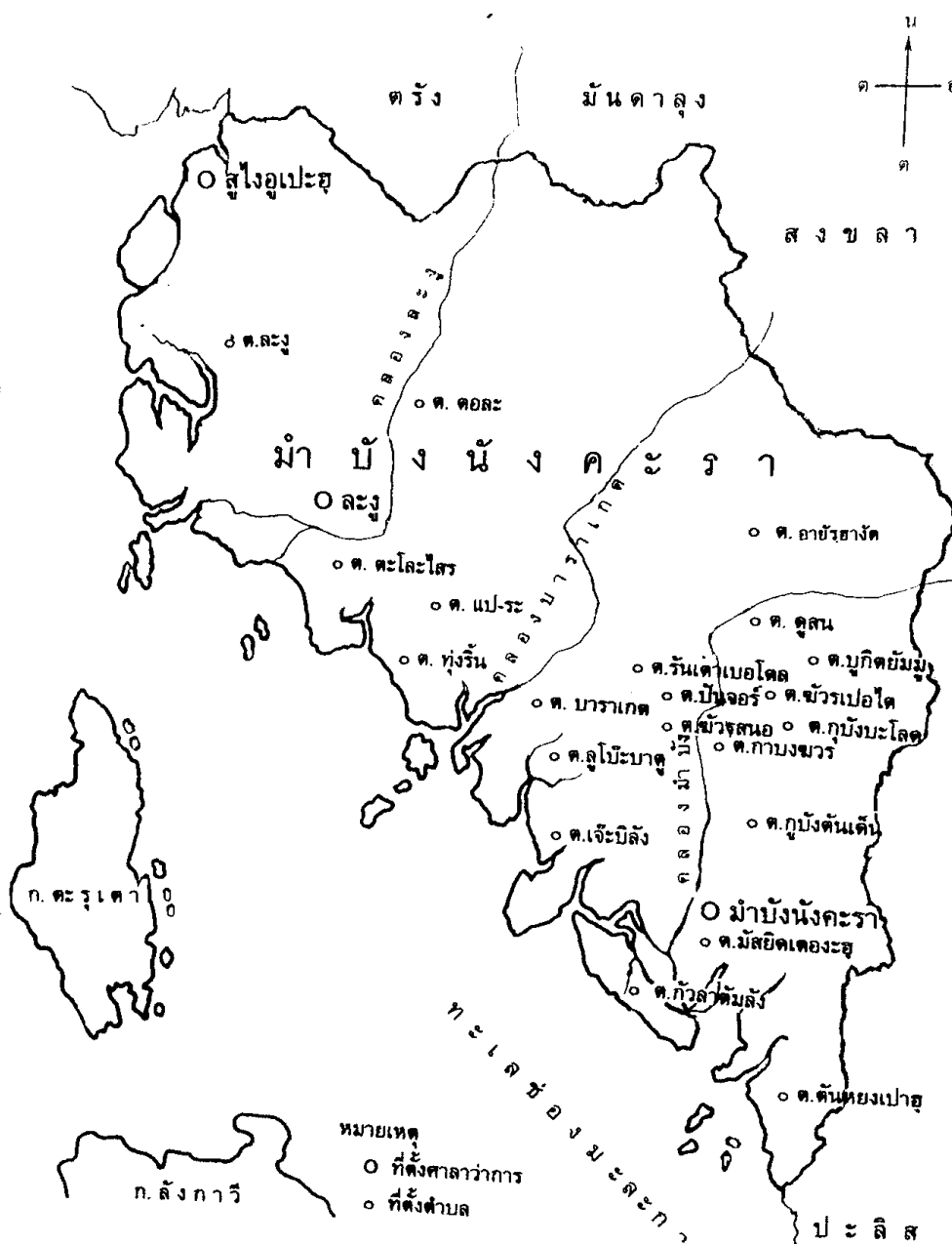


ที่มา : บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 64

3.6.1.2 เมืองสตูลเป็นส่วนหนึ่งของเมืองไทรบุรี

สมัยก่อนเมืองไทรบุรีแบ่งเขตการปกครองเป็นตำบลกับหมู่บ้านมากมาย ตำบลเรียกเป็นภาษามลายูว่ามูเก็ม ส่วนหมู่บ้านเรียกภาษามลายูว่ากำปาง ตำบลและหมู่บ้านสำคัญตั้งอยู่ทางตอนเหนือของไทรบุรีได้แก่ ปะลิส สตุลหรือสโตย บาราเกต และละงู(บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 65)

รูปภาพที่ 5 แผนที่มำบังนังคะราแสดงเขตการปกครองละงู



ที่มา : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสตูล, 2550 : 31

เนื่องจากหมู่บ้านและตำบลดังกล่าวตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง มีเส้นทางเรือติดต่อกันได้ ปะลิสตั้งอยู่ริมแม่น้ำปะลิส บริเวณปากแม่น้ำเป็นท่าเรือใหญ่ สตุลหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ม่าบังนังคะรา ตั้งอยู่ริมคลองมาบัง ชาวตะวันตกเรียกว่าแม่น้ำสตุล คลองมาบังไหลผ่านบ้านเกาะนวก แล้วแยกออกเป็น 2 สาย สายที่ 1 ไหลออกจากปากน้ำที่บ้านตำมะลัง ส่วนสายที่ 2 ไหลลงสู่ทะเลที่บ้านตันหยงโป ไหลลงสู่ทะเลที่บ้านตันหยงโป ชาวตะวันตกเข้าใจว่าเป็นแม่น้ำสตุล ส่วนบาราเกตชาวตะวันตกเรียกชื่อเพี้ยนเป็นมีรากิต เป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ริมฝั่งคลองบาราเกตกลายเป็นชื่อแม่น้ำมีรากิต หรือแม่น้ำบาราเกต ทุกวันคือคลองท่าแพตั้งอยู่ในตำบลท่าแพ ส่วนลวงชาวตะวันตกเรียกว่าล้ง มีเส้นทางคมนาคมสำคัญคือแม่น้ำล้งหรือคลองล้งต้นน้ำเกิดจากภูเขาในจังหวัดตรัง กล่าวได้ว่า สตุล บาราเกต ล้ง เป็นท่าเรือติดต่อกับต่างประเทศตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นตำบลหรือหมู่บ้านสำคัญ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของไทรบุรีอีกทั้งเป็นท่าเรือและฐานทัพเรือของเมืองนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะที่ล้งเคยใช้เป็นที่ต่อเรือรบ ชุมชุมไพรพลเมื่อต้องการยกทัพไปปราบศึกทางหัวเมืองมลายูฝ่ายใต้ ดังนั้นเมืองสตุลในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงมีฐานะเป็นเพียงตำบล หรือหมู่บ้าน ขึ้นต่อเมืองไทรบุรี อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองนครศรีธรรมราชอีกทีหนึ่ง การเดินทางจากเมืองสระบุรีไปเมืองนครศรีธรรมราชอาศัยเส้นทางเรือไปขึ้นที่เมืองตรัง แล้วใช้เส้นทางบกติดต่อกับเมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้นในสมัยโบราณเมืองไทรบุรีกับเมืองนครศรีธรรมราชมีพรมแดนติดต่อกัน มีเมืองตรังเป็นท่าเรือสำคัญทางด้านทะเลช่องมะละกาฝั่งตะวันตก(บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 65-66)

3.6.1.3 เมืองสตุลเป็นส่วนหนึ่งของเมืองไทรบุรี

ความไม่สงบเรียบร้อยที่เกิดขึ้นในเมืองไทรบุรี มักเกิดจากการแย่งชิงอำนาจกันในหมู่พี่น้องลูกหลานของเจ้าพระยาไทรบุรี ต่างต้องการขึ้นปกครองเมืองสืบต่อ เช่นในตอนปลายรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ตนกูอับลละห์ มุการาม ซาห์ พระยาไทรบุรีรุ่นแก่นิจกรรม มีบุตรชาย 10 คนต่างมารดากัน ตนกูฎิยาฮุดดิน ผู้เป็นน้องชายขึ้นปกครองเมืองได้สองปีก็ถึงแก่นิจกรรมอีก พระยาไทรบุรีคนนี้ไม่มีบุตร ดังนั้นบุตรของพระยาไทรบุรีคนก่อนจึงแย่งตำแหน่งเจ้าเมืองกันเอง คู่แข่งมีสองคนคือตนกูปะแงรันกับตนกูบิสนู ชาวเมืองไทรบุรีสนับสนุนให้ตนกูปะแงรันขึ้นเป็นเจ้าเมืองแทนแต่เจ้าพระยานคร (พัฒน์) สนับสนุนตนกูบิสนู ซึ่งมีมารดาเป็นเชื้อสายสยาม ในที่สุดรัชกาลที่ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งตนกูปะแงรันเป็นพระยาไทรบุรีและให้ตนกูบิสนูเป็นรายมุดาหรือปลัดเมือง ต่อมารัชกาลที่ 2 ทรงแต่งตั้งให้ตนกูบิสนูมาปกครองตำบล โดย-ล้ง ภายหลังจากได้รับราชทินนามเป็นพระยาอภัยนุราช ตนกูบิสนูมีความสนิทสนมกับเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นพิเศษ เนื่องจากตนเองมีมารดาเชื้อสายชาวสยาม

ดังกล่าว(ศาลจังหวัดสตูลแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว, 2554 :107-108)

ตนกูบิสนูปกครองตำบลสโตย-ละงูอยู่เพียง 2 ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม ตำบลสโตย-ละงูถูกโอนกลับขึ้นไปขึ้นต่อเมืองไทรบุรีตามเดิม ทำให้ว่างเว้นผู้ปกครองเมืองอยู่ร่วม 24 ปี เมืองนครศรีธรรมราชกับเมืองสงขลาต้องส่งกำลังทหารมาคอยดูแลความสงบเรียบร้อยบริเวณท่าเรือทั้งหลาย ได้แก่ท้องที่มายัง บาราเกดและละงู คอยป้องกันมิให้เมืองไทรบุรีก่อความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง ตำบลสโตย-ละงูจึงได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากเมืองนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงตลอดมา ในห้วงเวลาที่เป็นเมืองร้างนั้น บังเกิดขบถใหญ่ขึ้นในเมืองไทรบุรีถึง 2 ครั้ง คือเมื่อปี พ.ศ. 2364 เจ้าพระยานคร (น้อย) เป็นแม่ทัพใหญ่เกณฑ์กำลังจากเมืองใกล้เคียงกว่า 7,000 คน ต่อเรือรบเรือไล่เตรียมพร้อมที่เมืองสตูลและตรัง ยกพลไปตีเมืองไทรบุรีจนแตกพ่ายในที่สุดเจ้าพระยาไทรบุรี (ตนกูปะแงรัน) หลบหนีไปขอพึ่งอังกฤษที่เกาะปีนัง เจ้าพระยานคร (น้อย) แต่งตั้งบุตรชายชื่อพระภักดีบริรักษ์ (แสง) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองไทรบุรี ภายหลังได้รับราชทินนามเป็นพระยาภักดีบริรักษ์ และมอบหมายให้น้อยชายชื่อนายนุช เป็นปลัดเมือง ยกกองทัพไปยึดเกาะลังกาวิไลสำเร็จ แต่งตั้งให้ หลวงต่างใจราษฎร์ (ตันตระภูทิจสมุท) เป็นผู้ปกครองเกาะลังกาวิไลสืบมา นับเป็นครั้งแรกที่เมืองไทรบุรีถูกปกครองโดยคนเชื้อสายสยามแท้ แต่ก็ปกครองอยู่ชั่วระยะเวลาไม่นานนัก ชาวเมืองไทรบุรีส่วนใหญ่ยังต้องการให้เชื้อสายของพระยาไทรบุรีขึ้นเป็นเจ้าเมืองดังเดิม ความวุ่นวายจึงบังเกิดขึ้นในเมืองไทรบุรีไม่รู้จบสิ้น(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 20-21)

ชาวไทรบุรีอพยพขึ้นทางเหนือเมื่อกองทัพสยามปราบขบถไทรบุรีได้สงบราบคาบ มีนโยบายตัดทอนชุมกำลังทางทหารเมืองไทรบุรีให้อ่อนแอลง ไม่ให้กำเริบเลิบบ้านก่อนขบถขึ้นมาอีก จึงให้มีการอพยพชาวไทรบุรีกันขนานใหญ่ ให้ขึ้นไปตั้งถิ่นฐานตามเมืองต่างๆ ทางตอนเหนือไกลที่สุดคือเมืองมะริด ตะนาวศรีและข้ามเขตสู่เมืองหลวง ส่วนทหารพัทลุงก็เกณฑ์ชาวไทรบุรีไปไว้ที่บ้านปากพะยูน บ้านตะโหมด บ้างกงหรา กองทัพเมืองนครศรีธรรมราชจัดชุมชนให้อยู่ที่ตัวเมืองและบ้านท่าศาลา สำหรับฝั่งทะเลตะวันตกตั้งแต่เมืองตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง มะริดและตะนาวศรี ก็มีพี่น้องชาวไทรบุรีเคลื่อนย้ายขึ้นไปตั้งถิ่นฐานทั่วไป ส่วนหนึ่งอาจอพยพไปจากมูเก็มสโตย-ละงูก็เป็นไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากตั้งอยู่ทางตอนเหนือ สะดวกในการเดินทาง(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 21)

จากหลักฐานที่ ๑ พบฯ เจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ บันทึกไว้ในหนังสือ ประวัติย่อของจังหวัดสตูล หน้า 4 สรุปสาระโดยย่อดังนี้

“เมื่อปี พ.ศ. 2470 เคยเดินทางไปเที่ยวที่เมืองมะริด ตะนาวศรี และหมู่เกาะใกล้เคียงปากแม่น้ำ เช่น เกาะเปียนสลาดสุรี เกาะจะดิงและเกาะปูเลาดูวา (เกาะสอง) ได้พบกับชาวพื้นเมืองที่นับถือศาสนาอิสลาม ผู้คนส่วนใหญ่ยังพูดภาษามลายูสำเนียงมลายูสตูล มลายูประบั้ง

ผู้ใหญ่ว่ากันว่าเดิมพวกเขาเป็นชาวละวูอพยพมาเมื่อร้อยกว่าปี ชาวมุสลิมพม่าถามว่าเมืองละวูยังขึ้นต่อเมืองไทรบุรีเหมือนเดิมหรือเปล่า...”

นี่คือหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่น้องมุสลิมจากเมืองไทรบุรีต้องอพยพทิ้งถิ่น บ้านเกิดเมืองนอน ขึ้นไปอยู่ทางเหนือเมืองไทรบุรีเมื่อปี พ.ศ. 2364 ฟังทะเลตะวันตกไล่ไปตั้งแต่เมืองตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง มะริด ตะนาวศรี สอดคล้องกับคำบอกเล่าของ ฯพณฯ เจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ เพราะเหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อร้อยกว่าปี ส่วนฝั่งตะวันออก ชาวไทรบุรีอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดพัทลุงและนครศรีธรรมราช กลายเป็นชาวไทยมุสลิมภาคใต้ที่อาศัยอยู่ทางแหลมมลายูตอนบน สืบสาวบรรพบุรุษหรือโต๊ะแนแนกันแล้ว ต่างสืบเชื้อสายจากเมืองไทรบุรีทั้งสิ้น ส่วนหนึ่งอาจจะอพยพไปจากตำบลสโตย-ละวูกี้ได้(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 21-22)

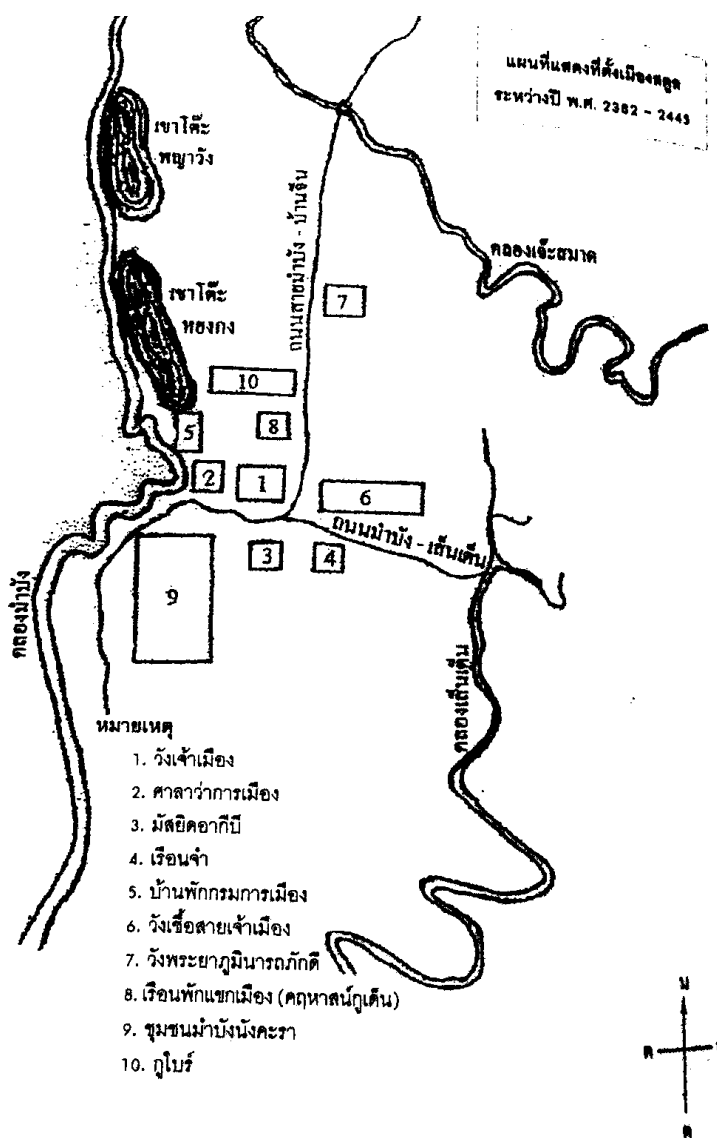
3.6.1.4 เหตุการณ์ก่อนจัดตั้งเมืองสตูล

ปี พ.ศ. 2374 ชั่วโมงเพียง 10 ปีให้หลัง เกิดขบถใหญ่บังเกิดขึ้นอีกครั้งในเมืองไทรบุรี ขบถครั้งที่สองรุนแรงกว่าครั้งแรก ต้องใช้กำลังทหารจากเมืองหลวงเข้ามาสมทบอีกส่วนหนึ่งจึงจะเผด็จศึกเมืองไทรบุรีลงได้ แต่กระนั้นเหตุการณ์บ้านเมืองก็ยังไม่สงบราบคาบอยู่ดี ลูกหลานของเจ้าพระยาไทรบุรี (ตงกูปะแวงัน) มีความประสงค์ให้ผู้ปกครองเมืองเป็นเชื้อสายของสกุลต่านเช่นแต่ก่อน จึงก่อความวุ่นวายขึ้นในเมืองไทรบุรี เหตุการณ์ลุกลามไปทั่วทั้งหัวเมืองทั้ง 7 ของปัตตานี แถมทางตอนเหนือของเมืองไทรบุรีก็มีหัวหน้าโจรสลัดชื่อ หวันมาลี ช่องสุมพรรคพวกปล้นสะดมผู้คนไปทั่วเมืองตรังและภูเก็ต พระภักดีบริรักษ์ (แสง) เจ้าเมืองไทรบุรีเชื้อสายเจ้าพระยานคร (น้อย)ต้องหลบหนีเข้าศึกมาอาศัยอยู่ที่เมืองพัทลุง พระปลัดจ้อย (ตันตระกุลจันทโรจันวงศ์) รักษาการเจ้าเมืองพัทลุง นำกำลังทหารมาสู้รบกับฝ่ายขบถที่รัตภูมิ สนามรบคือที่เขาซอยดาว บ้านเขาพระ บ้านท่าชะมวง เกิดสู้รบกันอย่างดุเดือด ทหารฝ่ายเมืองพัทลุงเพียงพล้ำเสียที่เข้าศึกต้องถอยร่นไม่เป็นขบวน ศพทหารพัทลุงกองเกลื่อนกลาด พระปลัดจ้อยเห็นจวนตัว ขึ้นสู้รบไปก็ตายเปล่า แกล้งออกอุบายทำที่ว่าตาย ล้มตัวลงนอนปะปนกับศพ ทำให้ทหารเมืองไทรบุรีนึกว่าตายแล้ว เมื่อทหารเมืองไทรบุรีไปไกลลับตา พระปลัดจ้อยค่อยๆ พาร่างที่บอบช้ำ เข้าป่า มุ่งหน้าไปเมืองพัทลุง เมื่อเดินทางถึงพัทลุงก็เร่งระดมพลจัดกองทัพขึ้นใหม่ หวนกลับมาสู้รบกับพวกขบถไทรบุรีที่สมรภูมิดิม จนฝ่ายขบถพ่ายแพ้หลบหนีกลับเมืองไทรบุรีไปในที่สุด พระปลัดจ้อยเข้ายึดเมืองสตูลได้สำเร็จ เป็นวีรกรรมของทหารเมืองพัทลุงที่ช่วยกอบกู้เมืองสตูลเอาไว้(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 22)

รัชกาลที่ 3 ทรงแต่งตั้งพระปลัดจ้อยเป็นพระยาอภัยบริรักษ์ ตำแหน่งเจ้าเมืองพัทลุง เมื่อเมืองไทรบุรีสงบราบคาบแล้ว พระยาศรีพิพัฒนราชโกศา (ทัต) เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช กราบ

ทูลต่อรัชกาลที่ 3 เห็นสมควรแบ่งเมืองไทรบุรีออกเป็น 4 เมืองย่อย แต่งตั้งให้ลูกหลานของพระยาไทรบุรีปกครองตนเอง ในปี พ.ศ. 2382 จึงเป็นต้นกำเนิดของสามเมืองใหม่ได้แก่ สตูล ปะลิส และกูบังปาตู พื้นที่ส่วนที่เหลือยกให้เมืองไทรบุรี ปกครองดั้งเดิม สำหรับเมืองสตูล ก็มีต้นกุ่มูอำมหัดอาเก็บ บุตรชายของพระยาอภัยนุราช (ตนกูบิสนุ) ได้ขึ้นเป็นเจ้าเมืองคนแรก ภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สูงสุดที่ พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ ทำให้เมืองสตูลเป็นปึกแผ่น ส่วนเหตุการณ์บ้านเมืองในเมืองไทรบุรีก็สงบเรียบร้อยนับแต่บัดนั้น(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 22)

รูปภาพที่ 6 แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองสตูลระหว่างปีพ.ศ. 2382- 2445



ที่มา : บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 78

3.6.1.5 เจ้าพระยาไทรบุรีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

เมืองไทรบุรีมีฐานะเป็นหัวเมืองประเทศราชของกรุงสยาม ในตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองนครศรีธรรมราช ฐานะหัวเมืองชั้นเอกอีกต่อหนึ่ง เมืองไทรบุรีมีเจ้าผู้ปกครองสืบต่อกันมาตั้งแต่ราชามะโรมหรือ พระราชามหาวงศ์ หรือ พระราชามหาวงศ์ ผู้เป็นปฐมวงศ์ก่อตั้งเมืองเกดะห์หรือไทรบุรีองค์แรก ซึ่งเคยนับถือศาสนาพุทธมาก่อน ผู้ครองเมืองไทรบุรีถือว่าเป็นเจ้าหรือสุลต่าน เมื่อตกอยู่ภายใต้การปกครองของไทย เจ้าเมืองไทรบุรีหลายคนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระมหากษัตริย์ไทยเป็นชั้นพระยาหรือเจ้าพระยา ตามธรรมเนียมของขุนนางไทย เจ้าเมืองไทรบุรีที่มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาทั้งสิ้น 3 องค์ ได้แก่

1. เจ้าพระยาไทรบุรี (ตงกูปะแงรัน) สุลต่านองค์ที่ 21 ในสมัยรัชกาลที่ 2-3 ไม่ปรากฏราชทินนามที่แน่ชัด นับเป็นเจ้าพระยาคนแรก
2. เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตงกูอาหมัด) สุลต่านองค์ที่ 25 สมัยรัชกาลที่ 4-5
3. เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตงกูอัปดุลฮามิด) สุลต่านองค์ที่ 27 สมัยรัชกาลที่ 5 (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 23)

ขอกกล่าวถึงเจ้าพระยาคนที่ 2-3 หรือเจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 25 และ 27 ถือว่ามีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น และจงรักภักดีต่ออาณาจักรสยาม จนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของกษัตริย์ไทยอย่างยิ่ง กอปรกับได้สร้างคุณงามความดีไว้แก่แผ่นดินไทย จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สูงสุดถึงชั้นเจ้าพระยาดังกล่าวแล้วแต่ต้น

คนแรกคือ เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตงกูอาหมัด) เป็นบุตรพระยาไทรบุรีคนที่ 24 ผู้ซึ่งสนิทสนมคุ้นเคยของเมืองหลวงอย่างยิ่ง รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชดำริให้สร้างถนนเชื่อมต่อกันระหว่างเมืองไทรบุรีกับเมืองสงขลา โดยประสานงานกับพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) ปรากฏว่าฝ่ายเมืองไทรบุรีเร่งรัดจัดสร้างทันภายใน 3 ปี คือถนนสายไทรบุรี-ด่านจันทน์นั่นเอง ทางฝ่ายเมืองสงขลาที่สร้างไปบรรจบกันที่ด่านสะเดา กลายเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างประเทศไทย-มาเลเซียมาทุกวันนี้ รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาเมื่อปี พ.ศ. 2415 เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตงกูอาหมัด) มีชายคนหนึ่งเชื้อสายคนไทยชื่อว่า หวันยา ตามธรรมเนียมของมลายูมีบุตรชายชื่อ ตงกูไชนาระชิต ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นเจ้าเมืองไทรบุรีคนที่ 26 บรรดาศักดิ์ภายหลังคือพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตงกูไชนาระชิต) แต่เป็นผู้มีบุญน้อย ได้ปกครองเมืองไทรบุรีเพียง 2 ปี ก็ถึงแก่อนิจกรรม อย่างไรก็ตาม ถือว่าเจ้าเมืองไทรบุรีคนที่ 26 มีมารดาเชื้อสายคนไทยหรือสยาม

คนที่สองคือ เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตนกู้อับดุลฮามิด) เจ้าพระยาคนสุดท้ายที่ขึ้นต่ออาณาจักรไทย เป็นบุตรของเจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตนกูอาหมัด) หรือเจ้าพระยาไทรบุรีคนที่ 25 ดำรงฐานะน้องชายของเจ้าพระยาไทรบุรีคนที่ 26 นั่นเอง เป็นบุคคลสำคัญที่รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระประสงค์ปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคเสียใหม่เป็นมณฑลเทศาภิบาล ให้เมืองไทรบุรี สตูลและปะลิสเข้ามาอยู่ในมณฑลไทรบุรี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้ง เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตนกู้อับดุลฮามิด) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลผู้สำเร็จราชการมณฑล เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดีพิจารณาเห็นว่าพระยาอภัยนุราช (ตนกู้อับดุลเราะห์มาน) เจ้าเมืองสตูลมีความอ่อนแอ ไม่สามารถปกครองบ้านเมืองตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ 5 ได้ ปี พ.ศ. 2439 จึงตัดสินใจส่งพระยาภูมินารถภักดี ซึ่งไม่ได้มีเชื้อสายของพระยาไทรบุรีแต่อย่างใด มารักษาการเจ้าเมืองสตูลไปพลางก่อน ต่อมาปี พ.ศ. 2443 จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองสตูล เมืองสตูลอย่างเข้าสู่ยุคปฏิรูปอย่างแท้จริง เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดีได้ชื่อเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อแผ่นดินไทย เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของรัชกาลที่ 5 เป็นอย่างยิ่ง ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นปฐมจุลจอมเกล้า นับเป็นชั้นสูงสุดสำหรับข้าราชการในกรุงสยามและถือเป็น เจ้าพระยาไทรบุรีคนสุดท้าย(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 23-24)

เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตนกู้อับดุลฮามิด) มีชายาคนหนึ่งเป็นคนไทยชื่อเนื่องหรือท่านผู้หญิงเนื่อง ในสกุล นนทะนาคร พื้นเพเดิมเป็นชาวเมืองนนทบุรี บิดาชื่อหลวงนราบริรักษ์ รับราชการเป็นนายอำเภอ รัชกาลที่ 5 พระราชทานแก่เจ้าพระยาไทรบุรี เป็นรัฐประศาสน์นโยบายทางการเมืองสมัยนั้น ท่านผู้หญิงเนื่องมีนามใหม่ตามธรรมเนียมมลายูว่า มะเจ๊ะ เมนเจลารา (Mache Menjelara) ความหมายตามคติมลายูคือ “ท่านผู้หญิงผู้เฝ้ายพร้อมด้วยเสน่ห์และใจบุญ” ท่านเป็นกุลสตรีไทยที่เฝ้ายพร้อมด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติ เป็นที่โปรดปรานของเจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (ตนกู้อับดุลฮามิด) เป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งชาวเมืองไทรบุรีก็ให้ความเคารพยกย่อง มีบุตร-ธิดากับพระสวามีจำนวน 8 คน คนโตชื่อ ตนกูยูซุฟ เจ้าพระยาไทรบุรีและท่านผู้หญิงเนื่องส่งตัวมาเรียนหนังสือที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ถือเป็นชาติเป็นคนไทย ต่อมากระทรวงมหาดไทยส่งตัวไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ กลับมารับราชการในสังกัด กรมตำรวจ ได้รับพระราชทานยศเป็นร้อยตำรวจเอก ถึงแก่กรรมในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 6(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 24-25)

บุตรชายคนสำคัญที่กำเนิดจากท่านผู้หญิงเนื่อง คือตนกู้อับดุลเราะห์มาน เป็นบุตรคนที่ 4 วัยเด็กได้เดินทางมาอยู่กับพี่ชายที่กรุงเทพมหานคร เรียนหนังสือที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์เช่นกัน ภายหลังเดินทางไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ สำเร็จการศึกษาแล้วได้กลับไปเมืองไทรบุรีรับราชการเป็นนายอำเภอ อัยการประจำรัฐไทรบุรีและหันเหชีวิต

สู่การเมือง ช่วยปลดแอกมลายูให้หลุดพ้นจากการปกครองของอังกฤษ ประกาศเอกราชได้สำเร็จ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2500 คนกู้อับดุลเราะห์มานดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนแรกของ สหพันธรัฐมาเลเซีย (ทุกวันนี้เรียกประเทศมาเลเซีย) ระหว่างปี พ.ศ. 2500-2513 เป็นเวลา 13 ปี กล่าวได้ว่าท่านคือนายกรัฐมนตรีที่มีมารดาเชื้อสายไทย เคยเรียนหนังสือที่โรงเรียนมีชื่อในเมืองหลวงของประเทศเรา ท่านคือบุคคลที่ปูพื้นฐานความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างไทยกับมาเลเซียมา ตราบเท่าทุกวันนี้(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 25)

3.6.1.6 เมืองสตูลเป็นเมืองขึ้นของเมืองสงขลาและเมืองนครศรีธรรมราช

ปี พ.ศ.2382 มีการจัดตั้งเมืองสตูลเป็นเมืองโดยสมบูรณ มีพระยาอภัยนุราช (ตงกูฮัมหมัดอาเก็บ) เป็นผู้ว่าราชการเมืองคนแรก ระยะเวลาที่มีการตั้งเมืองใหม่ๆ ได้มอบให้เมืองสงขลา ปกครองอีกต่อหนึ่ง เมืองสงขลามีความใกล้ชิดกับเมืองสตูลมาก การคมนาคมสะดวกกว่าเมือง นครศรีธรรมราช ประกอบกับในช่วงที่เมืองสตูล เว้นจาก ผู้ปกครองร่วม 24 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2358-2382 มูเก็บส โดย กลับไปขึ้นต่อ เมืองไทรบุรี ตามเดิมนั้น ฝ่ายกรุงเทพมหานคร มอบหมายให้ ข้าราชการเมืองสงขลาจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยตลอดมา(บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 80)

เมืองสตูลขึ้นต่อเมืองสงขลา ระหว่างปี พ.ศ.2382-2387 รวมเป็นเวลา 5 ปี แต่ ช่วงเวลาดังกล่าว เมืองสตูลได้สร้างปัญหา เป็นที่หนักใจแก่พระยาสงขลา(เกียนเส็ง)ยิ่งนัก เรื่อง สำคัญที่ทำให้พระยาสงขลาไม่พอใจเจ้าเมืองสตูล เรื่องแรก เมื่อถึงเวลาเมืองสตูลส่งดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง เป็นเครื่องราชบรรณาการ ฐานะเมืองมลายูฝ่ายใต้ ถวายต่อทางกรุงเทพมหานคร แต่ เจ้าเมืองสตูล กลับเพิกเฉย ไม่ปฏิบัติตามโบราณประเพณี เรื่องที่สอง เจ้าเมืองสตูลมักมีกรณีพิพาท กับเจ้าเมืองประลิส(ตงกูไซยิดสูเซ็น) พระยาสงขลาจึงแจ้งเรื่องดังกล่าว ไปทางกรุงเทพมหานคร ทราบ ได้มีคำสั่งจากเมืองบนให้เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชกับเจ้าเมืองสงขลา ช่วยกันแก้ไขปัญหา และสามารถตกลงกันได้ เจ้าเมืองสงขลา จึงไม่พอใจเจ้าเมืองสตูล จึงมีใบบอกแจ้งไปยัง กรุงเทพมหานคร ให้ยกเมืองสตูล ไปขึ้นกับเมืองนครศรีธรรมราช อีกประการหนึ่งสงขลามีภาระ ต้องดูแลดินแดนถึงเจ็ดหัวเมืองอยู่แล้ว ดังนั้นในปีพ.ศ. 2387 เมืองสตูลจึงตกเป็นเมืองขึ้นต่อ นครศรีธรรมราชตามข้อเสนอของเจ้าเมืองสงขลา(บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 80-81)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2387 เป็นต้นมา เมืองสตูลต้องอยู่ภายใต้การปกครองของเมือง นครศรีธรรมราช แท้จริงแล้วเมืองนครศรีธรรมราช เคยมีความสัมพันธ์กับเมืองสตูลมาก่อน เจ้าพระยานคร(พัฒน์) เคยให้การสนับสนุนพระยาอภัยนุราช(ตงกูบิสนู) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองไทรบุรี มาแล้ว แม้จะไม่ความประสบความสำเร็จก็ตาม ต่างแสดงความมีเชื้อสายต่อกัน มาแต่อดีตเมื่อพระยา

อภัยนุราช(ตนกูบิศนุ) มีความโน้มเอียง จะเชื่อฟังเจ้าพระยานครศรีธรรมราชมากกว่าเจ้าเมืองไทรบุรี ดังนั้น เมื่อพระยาอภัยนุราช(ตนกูมฮัมหมัดอาเก็บ) ซึ่งเป็นทายาทเจ้าเมืองสตูลคนก่อน เป็นเจ้าเมืองสตูลคนต่อมา ย่อมเป็นข้อได้เปรียบ ของการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เพราะผู้ปกครองเมืองคนก่อนๆ เคยปูพื้นฐานความเข้าใจที่ดีเอาไว้ก่อนแล้ว เมืองสตูลขึ้นต่อเมืองนครศรีธรรมราช ระหว่างปีพ.ศ. 2387-2440 เป็นระยะเวลาประมาณ 52 ปี ประเพณีหัวเมืองมลายูต้องปฏิบัติ คือการส่งเครื่องราชบรรณาการ ต่อพระเจ้ากรุงสยามกำหนด 3 ปีต่อครั้ง เมื่อขึ้นต่อเมืองสงขลา เจ้าเมืองสตูลละเลยไม่ได้ ส่งเครื่องราชบรรณาการต่อทางกรุงเทพฯ มาแล้วครั้งหนึ่ง ดังนั้น เมื่อมาขึ้นต่อ นครศรีธรรมราช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชต้องดูแลหัวเมืองมลายูทั้ง 4 เมืองให้ส่งเครื่องราชบรรณาการ ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองตามกำหนด หัวเมืองมลายู ที่มีอยู่ในความปกครองดูแลเมือง นครศรีธรรมราช ได้แก่เมืองไทรบุรี เมืองปะลิส เมืองกูบังปะตู และเมืองสตูล สมัยสตูลขึ้นต่อ นครศรีธรรมราช ระหว่างปี พ.ศ.2387-2440 นั้น ตกอยู่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คาบเกี่ยวกัน 3 รัชกาล ระหว่างปี พ.ศ. 2382-2440 เมืองสตูลตกอยู่ในความปกครองดูแลของเมืองสงขลา กับเมืองนครศรีธรรมราช(เป็น เวลาประมาณ 57 ปี คือเมืองสงขลา 5 ปีและอีก 52 ปี อยู่ในความปกครองของเมืองนครศรีธรรมราช แต่เมืองสตูลยังคงมีความสัมพันธ์แนบแน่นมั่นคงต่อเมืองไทรบุรี เนื่องจากผู้ปกครองเมืองมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน โดยเครือญาติมีองค์ว่านเครือเดียวกันมาก่อน นับตั้งแต่ผู้ปกครองมุเก็บสุโกยคนแรกได้แก่ พระยาอภัยนุราช(ตนกูบิศนุ) ผู้เป็นน้องต่างมารดา กับเจ้าพระยาไทรบุรี (ตนกูปะแจร์น) ได้มาปกครองเมืองสตูล ในฐานะมุเก็บ เมื่อปีพ.ศ. 2356-2358 ถึงแม้ว่าสองพี่น้องจะมีเรื่องบาดหมางกันชุนเคืองกันก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ฐานะพี่น้องยังคงอยู่ เมืองพระยาอภัยนุราชถึงแก่กรรม ต้องนำไปประกอบพิธีที่เมืองไทรบุรี(บุญเสริม ฤทธิ์ชาภิรมย์, 2548 : 81-82)

3.6.1.7 เมืองสตูลอย่างเข้าสู่ยุคปฏิรูปขึ้นต่อมณฑลไทรบุรี(พ.ศ. 2440- 2452)

ปีพ.ศ.. 2440 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคเสียใหม่ ให้รวมเมืองไทรบุรีและเมืองปะลิสและเมืองสตูลเข้าอยู่ในมณฑลเทศาภิบาลเดียวกัน เรียกว่ามณฑลไทรบุรี เมืองทั้งสามตั้งอยู่ใกล้กันต่างก็มีความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์มาก่อนคือเป็นหัวเมืองมลายูฝ่ายใต้ ผู้คนมีพื้นเพทางด้านวัฒนธรรมเหมือนกันย่อมเป็นการได้เปรียบในการบริหารบ้านเมืองทรงพระกรุณา โปรดเกล้าแต่งตั้งเจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี ตนกูฮามิด เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลหรือผู้สำเร็จราชการมณฑล ผู้ว่าราชการเมืองสตูลและเมืองปะลิส ตลอดจนกรรมการเมืองของเมืองทั้งสอง ต้องฟังคำสั่งและการบังคับบัญชาของเจ้าเมืองไทรบุรีตามที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตทุกประการ(บุญเสริม ฤทธิ์ชาภิรมย์, 2548 : 86-87)

เป็นความ โชคดีของเมืองสตูลที่มีพระยาฤทธิสงครามรามภักดี เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลคอคอยดูแลเอาใจใส่เมืองสตูลอีกทีหนึ่ง นอกจากเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารบ้านเมืองแล้วเจ้าพระยาไทรบุรีท่านนี้เป็นบุคคลที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดมากได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระมหากษัตริย์ไทยอย่างสูงยิ่ง ก็เป็นที่น่าสังเกตประการหนึ่งว่า เมื่อครั้งที่เมืองสตูลประสบปัญหาวิกฤต หรือเจ้าเมืองอ่อนแอ บ้านเมืองน่าจะไปไม่รอด ท่านทรงคนดีมีฝีมือจากเมืองไทรบุรี คือ กูเด็น บิน กูแหมะ มาช่วยบ้านเมืองสตูลไว้ได้ทัน กล่าวได้ว่า เมืองสตูลอย่างเข้าสู่ยุคปฏิรูปอย่างชัดเจนหลังจากชบเซากว่า 20 ปี ที่ขึ้นอยู่กับเมืองนครศรีธรรมราช กูเด็น บิน กูแหมะได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองสตูลโดยความเห็นชอบของพระยาไทรบุรี เมื่อปีพ.ศ. 2443 ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงอินทวิชัย ลงนามในหนังสือราชการว่า ตนกูบาสะรุคติน บิน กูแหมะ ต่อมาได้รับพระราชทานยศเป็นพระอินทวิชัยและพระยาอินทวิชัยตามลำดับ(บุญเสริม ฤทธิธำภิรมย์, 2548 : 88)

ตนกูบาสะรุคติน บิน กูแหมะ เป็นผู้ว่าราชการเมืองสตูลคนแรกที่มาจากคนธรรมดาสามัญไม่มีเชื้อสายเจ้าพระยาไทรบุรีแต่อย่างใด ได้บริหารบ้านเมืองเจริญก้าวหน้าจึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ จนกระทั่งได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งเป็นมหาอำมาตย์ตรีพระยาภูมินาถภักดี จางวางกำกับราชการเมืองสตูล และได้ออกราชการเมื่อปีพ.ศ. 2457 ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองสตูลเป็นเวลา 14 ปี และได้สร้างผลงานไว้แก่เมืองสตูลเป็นที่ประจักษ์ไว้หลายเรื่อง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสตูล, 2550 : 21)

รูปภาพที่ 7 ภาพคฤหาสน์กูเด็นในอดีต



ที่มา : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสตูล, 2550 : 23

รูปภาพที่ 8 ภาพเจ้าพระยาอุททิศงครามรามภักดี และคณะทำงานสมัยพระยาภูมินารถภักดี



ที่มา : บุญเสริม ฤทธาภิรมย์, 2548 : 87

3.6.1.8 สตูลเป็นเมืองขึ้นต่อมณฑลภูเก็ต

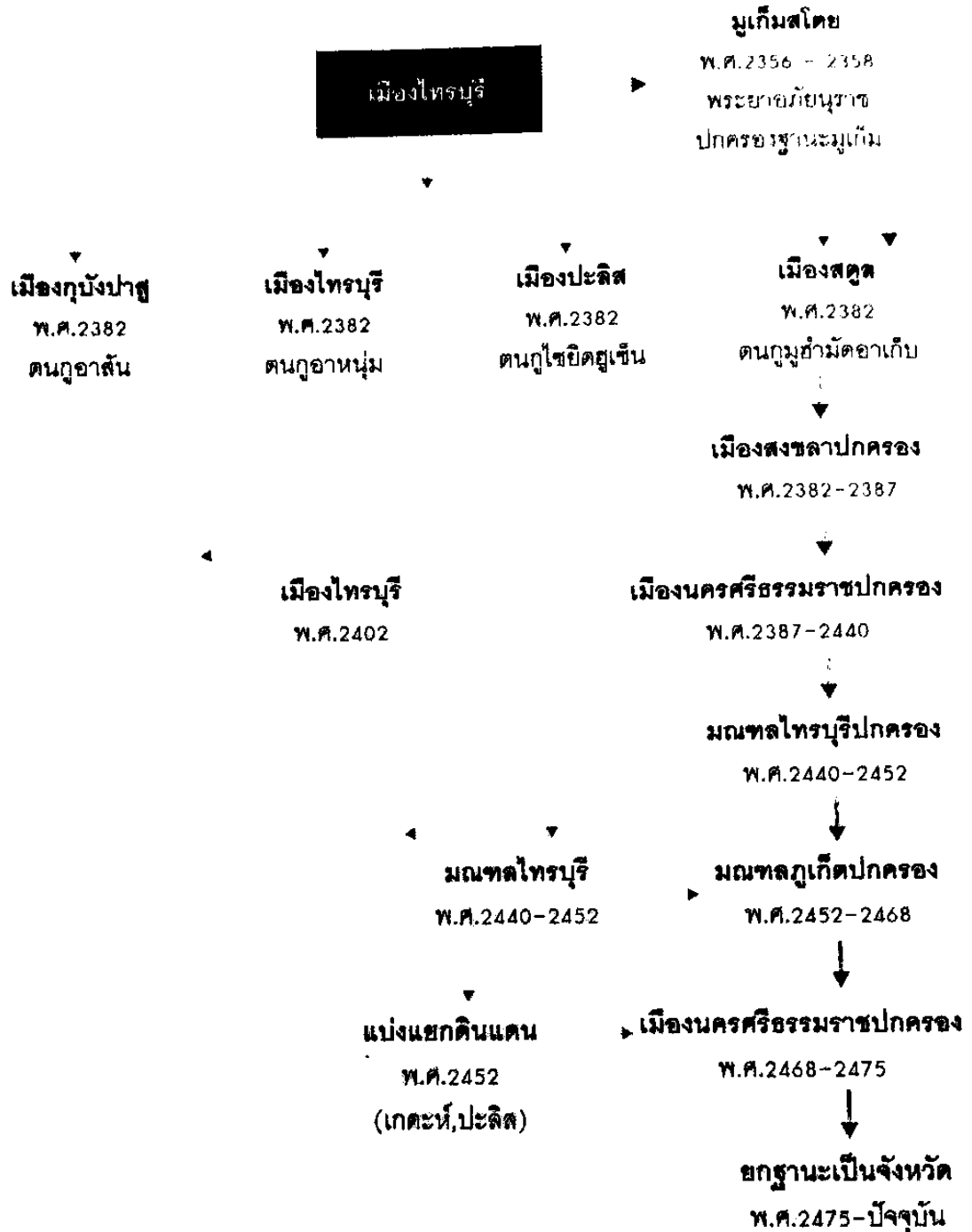
สตูลได้โอนไปขึ้นกับมณฑลภูเก็ต (พ.ศ. 2452 – 2468) โดยมีพระยารัชฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) เป็นสมุหเทศาภิบาล มณฑลการปฏิรูปการปกครองบ้านเมืองมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากสตูลเคยเป็นหัวเมืองมลายูมาก่อน มีพระยาภูมินารถภักดีเป็นผู้ว่าราชการเมือง ส่วนการเมืองนั้นก็ให้กรมการเดิมปฏิบัติหน้าที่สืบต่อไป พระยารัชฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี คือ ผู้ที่ร่วมวางรากฐานการศึกษาได้ เริ่มต้นจากการจัดให้มีโรงเรียนสอนหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2453 เราเรียกว่า “โรงเรียนไทยมลายู” มีการสอนทั้งภาษาไทยและมลายูควบคู่กันไปเป็นรูปแบบการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างคนนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม มณฑลภูเก็ตจัดส่งครูสอนภาษาไทยมาให้ ส่วนครูสอนมลายูเลือกจากครูในท้องถิ่น โรงเรียนไทยมลายูจึงเป็นโรงเรียนประถมศึกษาแห่งแรกของจังหวัดสตูล ต่อมาในปี พ.ศ. 2461 โรงเรียนแห่งนี้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนสตูลวิทยา ภายหลังได้ตัดชั้นประถมศึกษาไปเหลือแค่ชั้นมัธยมศึกษาอย่างเดียว จึงเป็นต้นเค้าของโรงเรียนสตูลวิทยายุควันนี้นี้ พระยารัชฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีปกครองเมืองสตูลฐานะเมืองหนึ่งของมณฑลภูเก็ต เพียง 4 ปีเศษเท่านั้น ท่าน

เดินทางไปตรวจราชการที่จังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2455 เวลาประมาณเที่ยงวัน ท่านถูกคนร้ายคือนายจันทร์ยิงที่บริเวณท่าเรือกันตัง และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2456 ซึ่งเป็นต้นปีใหม่ (สมัยนั้นปีใหม่ไทยเริ่มนับ 1 เมษายน) จึงมีสมุหเทศาภิบาลมณฑลคนต่อมาดำรงตำแหน่งแทนได้แก่ พลโทพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร ระหว่างปี พ.ศ. 2456 – 2463 และต่อมาพระยาสุรินทราชา (ยกยงวิเศษกุล) ดำรงตำแหน่งระหว่างปี พ.ศ. 2463 – 2469 หลังจากนั้นสตูลก็ต้องไปขึ้นกับมณฑลนครศรีธรรมราช(บุญเสริม ฤทธิธำกริมย์ , 2548 : 93 – 97)

3.6.1.9 สตูลเป็นเมืองขึ้นต่อมณฑลนครศรีธรรมราชและถูกตั้งเป็นจังหวัด

เมืองสตูลอยู่ในความปกครองดูแลของมณฑลภูเก็ตเป็นเวลา 16 ปี เมื่อทางราชการปรับปรุงถนนสายสตูล – ควนเนียง จนใช้การได้ ทำให้การเดินทางระหว่างสตูลกับนครศรีธรรมราชสะดวกกว่าการเดินทางไปมณฑลภูเก็ต สมัยนั้นควนเนียงขึ้นต่ออำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เส้นทางรถไฟสายใต้ผ่านบ้านควนเนียง ช่วยให้การติดต่อกับมณฑลนครศรีธรรมราชคล่องตัวยิ่งขึ้นเมืองสตูลขึ้นต่อมณฑลนครศรีธรรมราชเพียง 7 ปี นับเป็นเวลาค่อนข้างสั้น กล่าวได้ว่า สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราชมีบทบาทช่วยเหลือสตูลได้ค่อนข้างน้อย ต่างจากพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี และสมุหเทศาภิบาลคนต่อมา (พลโทพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร พ.ศ. 2456 – 2463) พระยาสุรินทราชา (ยกยง วิเศษกุล) พ.ศ. 2463 – 2469) ของมณฑลภูเก็ตที่ได้ช่วยวางพื้นฐานความเจริญของเมืองสตูลไว้ค่อนข้างดีแล้ว อาจเป็นเพราะระยะเวลาที่แตกต่างกันก็ได้ คือ เมืองสตูลขึ้นต่อมณฑลภูเก็ตนาน 16 ปี ในช่วงที่อยู่ในความปกครองของมณฑลนครศรีธรรมราช พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ ยังดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองตลอดสมัย พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ ได้สานต่อนโยบายของพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี และเทศาภิบาลคนต่อ ๆ มาไว้ เช่น การปกครอง การศึกษา การส่งเสริมอาชีพและรายได้ของประชาชน ตลอดจนการพัฒนาบ้านเมืองด้านอื่น ๆ เมื่อขึ้นต่อมณฑลนครศรีธรรมราชก็ได้เร่งรัดพัฒนาให้เจริญรุดหน้ายิ่งขึ้น ปี พ.ศ. 2472 พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ก็ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ต่ออายุราชการ ไปจนถึงปี พ.ศ. 2475 อันเป็นปีที่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตย ต่อมาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารออกเป็นราชการบริหารราชการส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ต่อมาราชบัญญัติฉบับนี้ไม่มีราชการบริหารส่วนภูมิภาคเป็นมณฑล เมืองสตูลจึงมีฐานะเป็นจังหวัดโดยสมบูรณ์ ไม่ต้องขึ้นต่อมณฑลนครศรีธรรมราชนับแต่บัดนี้ถึงปัจจุบัน(บุญเสริม ฤทธิธำกริมย์ , 2548 : 97 – 99)

รูปภาพที่ 9 แผนผังแสดงลำดับการตั้งเมืองสตูล



3.6.2 มุสลิมและมัสยิดในจังหวัดสตูล

จังหวัดสตูล เป็นจังหวัดใต้สุดของประเทศไทยด้านฝั่งอันดามัน ห่างจากกรุงเทพฯ 973 กิโลเมตร โดยมีเนื้อที่ประมาณ 2,807.522 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,754,701 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดตรัง สงขลา รัฐเปอร์ลิส และรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2560 รวมทั้งสิ้น 319,700 คน ชาย 158,832 คน หญิง 160,868 คน จำนวนครัวเรือน 101,646 ครัวเรือน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 76.77 ศาสนาพุทธร้อยละ 23.02 และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ 0.21 มีมัสยิด 241 แห่ง วัด 41 แห่ง โบสถ์ 3 แห่ง ศาลเจ้า 3 แห่ง และศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด 208 ศูนย์ มีพระภิกษุ 392 รูป สามเณร 53 รูป มีอิمام 230 คน(จังหวัดสตูลออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2564)

3.6.2.1 การเข้ามาของมุสลิมในจังหวัดสตูล

การเข้ามาของบรรพบุรุษชาวเมืองสตูล สำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินเมืองสตูล มาแต่โบราณกาล สืบต่อมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้มีอยู่เพียง 5 เผ่าพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มเชื้อสายมุสลิม มลายู พวกนิกริโตหรือเงาะเซม้าง กลุ่มเชื้อสายไทยหรือสยาม กลุ่มเชื้อสายจีน และกลุ่มชาวเลหรือชาวน้ำ(ศาลจังหวัดสตูลแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว, 2554 :103)

ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 16 ก่อตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ก่อตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีชาวอาหรับได้นำศาสนาอิสลามมาเผยแพร่ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตราประเทศอินโดนีเซีย ภายหลังได้เผยแพร่สู่แคว้นเกดะห์ ประเทศมาเลเซีย ราชามหาवंศาแห่งเกดะห์ค้ำนบถือพระพุทธศาสนา ทรงเลื่อมใสยอมรับศาสนาใหม่ เปลี่ยนจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาอิสลาม ชาวเมืองก็ยอมเปลี่ยนตามไปด้วย แต่ในขณะนั้นอิสลามยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ล่วงมาราวต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา ศาสนาอิสลามที่เมืองมะละกาเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ได้แผ่อิทธิพลไปทั่วแหลมมลายู เจ้าเมืองต่างๆตลอดจนผู้คนต่างหันไปนับถือศาสนาอิสลามกันถ้วนหน้า ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ในแหลมมลายูตอนกลางและตอนล่างกลายเป็นมุสลิมมาจนกระทั่งทุกวันนี้(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 12) อีกทั้งในประวัติศาสตร์ได้บันทึกว่าในสมัยนั้นมีชาวสยามอพยพไปตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่างๆ ส่วนหนึ่งเป็นทหารคอยรักษาบ้านเมือง ส่วนใหญ่มีพื้นเพมาจากเมืองนครศรีธรรมราชหรือเมืองบริวารใกล้เคียง ชาวสยามบางกลุ่มยอมเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม เรียกเป็นภาษามลายูว่าพวกส้ามสาม ซึ่งมาจากคำว่าสยามอิสลามนั่นเอง(บุญเสริม ฤทธิธำภิรมย์, 2552 : 34)

ชาวสตูลสืบเชื้อสายมุสลิมมลายู เนื่องจากจังหวัดสตูลเคยเป็นตำบลหนึ่ง ที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเมืองไทรบุรี บรรพบุรุษชาวสตูลส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมมลายู นับถือศาสนา

อิสลามเป็นหลัก ดังนั้นชาวสตูลที่มีเชื้อสายมลายูคือชาวเมืองไทรบุรีเดิมนั่นเอง(ศาลจังหวัดสตูล แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว, 2554 :105) การเข้ามาของมุสลิมในจังหวัดสตูล มาจากคนเชื้อสายมลายูเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองสตูลตั้งแต่ในสมัยที่เมืองไทรบุรีมีอิทธิพลด้านประเพณีและวัฒนธรรมมลายู ที่สำคัญที่สุดคือศาสนากับภาษา กล่าวคือในยุคเจ้าเมืองไทรบุรีองค์ที่ 7 คือราชามหาवंสา โดยรับอิทธิพลจากอาณาจักรศรีวิชัย ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามตั้งแต่ตอนต้นของสมัยกรุงสุโขทัย และเปลี่ยนพระนามเป็นสุลต่านมุซัฟฟา ซาห์²⁰ ตามคติของอาหรับทำให้ศาสนาอิสลามเจริญรุ่งเรืองในเมืองไทรบุรีมาช้านาน ดังนั้นเมืองสตูลจึงพลอยได้รับอานิสงส์ด้านศาสนาอิสลามไปด้วย เนื่องจากเจ้าเมืองสตูลมีเชื้อสายของพระยาไทรบุรี นั่นแสดงให้เห็นว่าการเข้ามาของศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูลมาจากเชื้อสายของพระยาไทรบุรีที่ได้ปกครองเมืองสตูลร่วม 60 ปี ในยุคของเจ้าเมืองไทรบุรีองค์ที่ 7 ชาวเมืองสตูลส่วนใหญ่จึงมีพื้นเพเดิมเป็นคนมลายูส่วนหนึ่งอาจจะมาจากการอพยพจากเมืองไทรบุรีเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เมื่อมีลูกหลานก็กลายเป็นบรรพบุรุษชาวสตูลทุกวันนี้มาถึงสมัยของพระยาภูมินารทกัตดีก็ได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลามเช่นเดิม ชาวไทยมุสลิมเมืองสตูลได้จรรโลงศาสนาอิสลามคู่บ้านคู่เมืองสตูลมาตราบนานเท่าทุกวันนี้(บุญเสริม ฤทธิ์ธาภิรมย์, 2552 : 38-39)

รูปภาพที่ 10 เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี (คนกู้อับดุลฮามิด) ข้าหลวงเทศาภิบาล
สำเร็จราชการมณฑลไทรบุรี



ที่มา : บุญเสริม ฤทธิ์ธาภิรมย์, 2552 : 388

²⁰ สุลต่านมุซัฟฟา ซาห์เป็นชื่อของเจ้าเมืองไทรบุรีพระองค์ที่ 7 ก่อนหน้านั้นเจ้าเมืองไทรบุรีทั้ง 6 พระองค์ คือ 1.พระองค์มหาवंสา 2.พระองค์มหาโพธิสัตว์ 3.พระศรีมหาवंสา 4.พระศรีมหาอินทรวังสา 5.พระองค์มหายาคดาหระ 6.พระองค์มหาโพธิสัตว์นับถือพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่พระองค์ที่ 7 นามเดิมชื่อ พระองค์มหาवंสาได้เข้ารับอิสลามนับแต่นั้นมาจึงเปลี่ยนพระนามเป็นสุลต่านมุซัฟฟาซาห์ประมาณปี ค.ศ.1474 (Ahmat Sharom, 1984:11)

3.6.2.2 ความเป็นมาของมัสยิดในจังหวัดสตูล

สถานที่สำคัญที่จำเป็นต้องก่อสร้างก่อนคือ มัสยิดประจำเมืองหรือมัสยิดเต๊องะห์ กำหนดไว้ใจกลางชุมชน ตั้งอยู่ตรงข้ามศาลาว่าการเมือง ทั้งนี้เพื่อสะดวกสำหรับประชาชนและข้าราชการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เนื่องจากศาสนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ยี่งขณะนั้นในนคริส โดย ผู้คนอยู่กันไม่ค่อยหนาแน่นเช่นแต่ก่อน สาเหตุจากรายการส่วนใหญ่มากัน ที่ถิ่นฐานไปอยู่ตามป่าเขาทางตอนเหนือของเมือง เนื่องจากหวาดกลัวทหารเมืองนครศรีธรรมราช ที่คอยทำร้ายและกวาดต้อนให้ไปอยู่ที่อื่น เมื่อเมืองสตูลมีเจ้าเมืองเชื้อสายมลายูปกครอง ทำให้ผู้คน มีความอุ่นใจ จึงอพยพเข้ามาอยู่พื้นนคริส โดยตามเดิม ทำให้เมืองเริ่มเป็นปึกแผ่นโดยลำดับ การ ก่อสร้างมัสยิดประจำเมืองจึงเริ่มต้นมาพร้อมกับการก่อสร้างเมืองสตูลนั่นเอง(บุญเสริม ฤทธิ ชาติกรมย์ , 2552 : 49)

มัสยิดหลังแรกของจังหวัดสตูลมีชื่อเดิมว่ามัสยิดอากีบี ตั้งอยู่ใจกลางเมือง เป็น ผลงานชิ้นสำคัญของพระยาอภัยนุราช ตนกุมฮำมัดอาเก็บ ร่วมด้วยกับวันฮุมาร์ บิน หวันฮาดี และ ข้าราชการอื่นๆ เห็นพ้องต้องกันว่ามีความจำเป็นจะต้องสร้างมัสยิดประจำเมือง จึงมอบหมายให้ วันฮุมาร์ บิน หวันฮาดี เป็นหัวหน้าควบคุมการก่อสร้าง สำหรับงบประมาณค่าก่อสร้างได้มาจากการต่อเรือปีละหลายลำ โดยนำไปขายที่เมืองไทรบุรีจากกลับ ได้ซื้ออิฐและปูนมาจากเมืองไทรบุรี ส่วนกระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องปูพื้น ซื้อจากเมืองมะละกาใช้เวลาในการก่อสร้างอยู่หลายปี เสร็จ สมบูรณ์ประมาณปีพ.ศ. 2390 เมื่อวันฮุมาร์ บิน หวันฮาดีถึงแก่กรรม เจ้าเมืองและราชการนำศพมา ผังไว้ บริเวณกำแพงด้านทิศตะวันตกของมัสยิด ซึ่งยังปรากฏอยู่ตราบทุกวันนี้(บุญเสริม ฤทธิ ชาติกรมย์ , 2548 : 79)

รูปภาพที่ 11 กลุ่มสิ่งศพวันฮุมาร์ บิน หวันฮาดี หน้ามัสยิดมาบังในปัจจุบัน



ที่มา : บุญเสริม ฤทธิชาติกรมย์, 2552 : 51

มัสยิดอากีบีนันใช้แบบแปลนอาคารมัสยิดเมืองมะละกา ก่อสร้างแบบอาคารชั้นเดียว ผนังก่ออิฐถือปูน ข้างในใช้เสาไม้เหลี่ยมสี่เสา พื้นที่ข้างในเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ 13 เมตร รูปทรงหลังคาแบบมลายู มุงด้วยกระเบื้องกาบกล้วย ค่อยๆลาดลงมาจากทั้ง 4 ด้าน มียอดหลังคาขนาดเล็กยกขึ้นอีกชั้นหนึ่งเพื่อเป็นช่องระบายลม ส่งยอดสุดหลังคามีแผ่นไม้แข็ง ประดิษฐ์เป็นลวดลายประกบไว้ทั้ง 4 มุม รอบอาคารมัสยิดสร้างเป็นกำแพงล้อมรอบ ห่างตัวอาคาร 4 วา เพื่อเป็นทางเดินรอบมัสยิด(บุญเสริม ฤทธิ์ชาภิรมย์, 2552 : 49)

รูปภาพที่ 12 มัสยิดอากีบีนัน มัสยิดหลังแรกของเมืองสตูล



ที่มา : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสตูล, 2550 : 29

ส่วนด้านหน้าทิศตะวันออกมีประตูใหญ่ อีก 2 ประตูเล็กอยู่ทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ โดยบริเวณหน้าประตูทิศตะวันออกมีที่เก็บน้ำละหมาด สำหรับอาบน้ำละหมาด มีการก่ออิฐเป็นแท่งที่นั่งเพื่อความสะดวกในการวักน้ำ ทำความสะอาดร่างกายก่อนเข้าไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตรงมุมทิศเหนือด้านบนของที่เอน้ำละหมาด มีกลองหุ้มหนังวัวหน้าเดียวผูกโยงไว้ด้วยหวายเส้นใหญ่สำหรับตีบอกเวลาละหมาดในแต่ละวัน 5 ครั้ง และละหมาดวันศุกร์ ตีปลุกให้ผู้คนลุกขึ้นรับประทานอาหารก่อนยามรุ่งในเดือนถือศีลอด ตีในวันอิดิลฟิฏริ และอิดิลอัฎฮา แม้กระทั่งตีบอกข่าวการตายของญาติพี่น้องและผู้คนในชุมชน มัสยิดอากีบีนันเป็นศูนย์รวมใจของชาวมุสลิมเมืองสตูลตั้งแต่ปีพ.ศ. 2390 มาโดยลำดับนับตั้งแต่สมัยเจ้าเมืองสตูลซึ่งมีเชื้อสายของพระยาไทรบุรี ผู้ยุคของพระยาภูมินาถภักดี พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ จนถึงสมัยผู้ว่าราชการจังหวัดสตูลหลายคน

ที่ส่วนกลางส่งมาปกครองบ้านเมือง มัสยิดหลังเก่าก็ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ต้องบูรณะซ่อมแซมขนาดใหญ่ถึง 2 ครั้ง มัสยิดหลังนี้ใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจรวมเป็นระยะเวลา 127 ปี นับจำนวนเจ้าเมือง ผู้ว่าราชการเมือง และผู้ว่าราชการจังหวัดที่คอยอุปถัมภ์ค้ำจุน รวม 25 คน(บุญเสริม ฤทธิธำภิรมย์ , 2552 : 52)

มัสยิดอาภิเบ็ญหรือถอนเมื่อปีพ.ศ. 2517 สมัยนายศุกโยค พานิชวิทย์เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล และนายอำ วรโสพรรณ เป็นศึกษาธิการจังหวัดสตูล ได้รับข้อเสนอจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ขอรื้อถอนมัสยิดหลังเก่าและของงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลก่อสร้างมัสยิดหลังใหม่ ใช้เวลาในการสร้างระหว่างปีพ.ศ. 2518- 2522(บุญเสริม ฤทธิธำภิรมย์ , 2552 : 52)

ในปีพ.ศ. 2516 สมัยที่นายศุกโยค พานิชวิทย์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ได้รับข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดขอรื้อถอนมัสยิดหลังเก่า เนื่องจากมีสภาพทรุดโทรมมาก ขาดต่อการบูรณะซ่อมแซมได้ อีกทั้งมีสภาพคับแคบ เนื้อที่ใช้สอยไม่เพียงพอต่อการประกอบศาสนกิจของชาวไทยมุสลิม ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา ทางราชการได้เสนอของบประมาณไปยังกรมการศาสนา ทั้งนี้มีนายชูลิน โคนันท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสตูล มีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับทางราชการ ทำให้งบประมาณการก่อสร้างตกสู่จังหวัดสตูล ในปีงบประมาณ 2517 เพื่อให้การก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ตามแผน จังหวัดสตูลได้รับงบประมาณในการก่อสร้างมัสยิดไว้ 4 ปีงบประมาณ ซึ่งจังหวัดมอบหมายให้นายเจริญ ไม่ทราบนามสกุล โดยมีบริษัทการพานิชจำกัด เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง ได้มีการรื้อถอนมัสยิดหลังเก่า และกำหนดการก่อสร้างอาคารเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2517(บุญเสริม ฤทธิธำภิรมย์ , 2552 : 52)

เมื่อวันที่ 9 กันยายนพ.ศ. 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรขัตติยราชนารี ได้เสด็จโดยเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง จากพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ถึงสนามบินตำบลคลองขุด นายอรุณ รุจิกันหะ ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ได้จัดสถานที่รับเสด็จ บริเวณหน้าโรงเรียนสตูลวิทยา หรือสนามทุ่งเฉลิมสุข เมื่อเสร็จจากพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นแก่ลูกเสือชาวบ้าน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้เสด็จไปยังมัสยิดมาบัง ขณะนั้นอยู่ในระหว่างการเริ่มต้นก่อสร้างมัสยิดหลังใหม่และทรงปลูกต้นราชพฤกษ์ 2 ต้นหน้ามัสยิด ด้านทิศเหนือเป็นต้นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงปลูกไว้ ส่วนด้านทิศใต้เป็นต้นที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถพระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงปลูกไว้ หลังจากนั้นจึงได้ทรงเสด็จ

ไปเยี่ยมชมราษฎรที่สมาคมจงหัวซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลนัก มัสยิดมาบังหลังใหม่มีความสง่างาม โดดเด่นแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ประกอบด้วยเสาสูงชะลูดรอบข้าง สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามีโดมใหญ่รูปบัวตูมเป็นเฟือง 8 แฉก ประดับประดาด้วยกระจกสีทองเหลืองอร่าม ภายในมัสยิดแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นใต้ดินใช้เป็นที่ประชุมและห้องสมุด ชั้นกลางใช้ประกอบพิธีละหมาดตามปกติ ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่ละหมาดเช่นกันในกรณีที่ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมากหรือในพิธีสำคัญ ด้านหน้ามีหออาคารสูงเด่นมียอดเป็นรูปโดม แต่มีขนาดเล็กกว่าโดมใหญ่ที่ตั้งอยู่บนหลังคามัสยิด(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 192)

รูปภาพที่ 13 มัสยิดมาบัง(หลังใหม่) ซึ่งเป็นมัสยิดกลางประจำจังหวัดในปัจจุบัน



ที่มา : บุญเสริม ฤทธิ์ชาภิรมย์, 2552 : 52

เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ 2522 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินี พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรจัตติยราชนารี ได้เสด็จมายังมัสยิดมาบังจังหวัดสตูล ขณะนั้นเวลาประมาณ 18.00 น เพื่อทรงประกอบพิธีเปิดมัสยิดหลังใหม่อย่างเป็นทางการ(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 193)

รูปภาพที่ 14 ในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระราชินี พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพและเจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ เสด็จมายังมัสยิดมาบัง วันที่ 20 กันยายนพ.ศ. 2522



ที่มา : บุญเสริม ฤทธิธำภิรมย์, 2548 : 279

ในวันนั้นมีผู้คนทยอยเข้ามาในบริเวณมัสยิดตั้งแต่เช้า เพื่อรอคอยรับเสด็จพระองค์ท่านทั้งที่รู้ว่าพระองค์จะเสด็จมาถึงในตอนเย็นจากสายเป็นเที่ยง เที่ยงเป็นบ่าย จนถึงเย็น ผู้คนยังแน่นหนา สมทบด้วยลูกเสือ ข้าราชการ ผู้นำศาสนาอิสลาม และชาวมลายูเซียที่เข้าร่วมด้วย มัสยิดหลังนี้ใช้เวลาในการสร้างรวม 6 ปี เปลี่ยนผู้ว่าราชการถึง 3 คน จนเสร็จสมบูรณ์ในสมัยคุณอารีย์ วงศ์อารยะ(บุญเสริม ฤทธิธำภิรมย์, 2548 : 282)

รูปภาพที่ 15 ผู้นำศาสนาและประชาชนเข้าเฝ้าในหลวงรัชกาลที่ 9 ณ มัสยิดมาบัง



ที่มา : บุญเสริม ฤทธิธำภิรมย์, 2548 : 279

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และพระราชธิดาทั้ง 2 พระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปตามลาดพระบาทสู่ตัวอาคาร แล้วเสด็จขึ้นบันไดสู่ชั้นกลางของมัสยิด เพื่อทรงประกอบพิธีเปิดแพรคลุมป้ายมัสยิดมำบังจังหวัดสตูลต่อไป(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 194)

รูปภาพที่ 16 ในหลวงรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระบรมราชินี ประทับ ณ มัสยิดมำบัง ภายหลังจากเปิดป้ายมัสยิด



ที่มา : บุญเสริม ฤทธิธำกริมย์ , 2548 : 281

3.6.2.3 ประวัติอิหม่ามมัสยิดหลังแรกในจังหวัดสตูล

คณะกรรมการบริหารมัสยิดหลังแรกของจังหวัดสตูล ตั้งแต่มัสยิดหลังเก่าคือมัสยิดอากีบีและในเวลาต่อมาเปลี่ยนเป็นมัสยิดมำบังในปัจจุบัน ประกอบด้วย อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น และกรรมการมัสยิดจำนวน 10 คน (เรียกว่าคนสิบ) มาตั้งแต่สมัยก่อน อิหม่ามถือเป็นผู้บริหารสูงสุดได้รับการคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนา โดยมีเจ้าเมือง ผู้ว่าราชการเมือง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ สมัยก่อนได้รับเงินเดือน เดือนละ 10 เหรียญ อิหม่ามเป็นผู้คัดเลือกผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมเป็นคอเต็บ บิหลั่น ตลอดจนคนอื่นๆเข้ามาร่วมเป็นกรรมการ คอเต็บหมายถึงตำแหน่งรองจากอิหม่าม ส่วนบิหลั่นนั้นทำหน้าที่อะซานเรียกหรือไปสู่การละหมาด ส่วนกรรมการอื่นๆทำหน้าที่เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด ตั้งแต่ก่อตั้งมัสยิดหลังนี้

มีผู้ทำหน้าที่เป็นอิหม่ามดังต่อไปนี้

1. นายฮัจยีอับดุลละห์
2. นายฮัจยีเนาะห์
3. นายฮัจยีบาแฮร์
4. นายฮัจยีบาซัน หลังปูเต๊ะ
5. นายฮัจยีบารี บินสะอาด
6. นายไซยิดกาเซ็ม สหาบ
7. นายละไบละห์ หลงสะเคียะ
8. นายอาบีดิน พันยูโซ๊ะ
9. นายยูโซบ สลาม

(อเนก ปะลาวัน, 2522 : 195)

สรุปมัสยิดมาบังเป็นมัสยิดเก่าแก่ที่สุดของจังหวัดสตูล ก่อสร้างในสมัยพระยาสมันตรัฐบุรินทร์ เมื่อปีพ.ศ. 2390 มีชื่อว่ามัสยิดอากีบี ถูกรื้อถอนไปเมื่อปีพ.ศ. 2517 เพื่อก่อสร้างเป็นมัสยิดหลังใหม่ชื่อว่ามัสยิดมาบัง เป็นแหล่งรวมจิตใจของชาวไทยมุสลิม มัสยิดมีความสวยงามตั้งอยู่ใจกลางเมืองสตูล สถานที่ก่อตั้งเมืองสตูลครั้งแรก หากย้อนรอยประวัติศาสตร์ของมัสยิดแห่งนี้ ก่อสร้างขึ้นมาได้เกี่ยวกับการสร้างนคริสโดยทีเดียว นำเสียดายที่มีการรื้อถอนมัสยิดอากีบีหลังเก่าไป หากลงเรือไวกูทุกวัน จะมีอายุน้อยกว่าเมืองสตูลไม่กี่ปีเอง ชาวสตูลรุ่นเก่าคงรู้สึกเสียดายที่มัสยิดหลังเดิมต้องถูกรื้อถอนไป หากมีการอนุรักษ์ไว้ดังที่ ฯพณฯ เจ๊ะอับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ ได้โต้แย้งไว้ในสมัยนั้น จังหวัดสตูลคงมีโบราณสถานเก่าแก่ที่สุดประจำเมือง อายุได้เท่ากับเมืองสตูลทีเดียว มากกว่าอุทยานแห่งชาติหลายปี คนรุ่นเก่ายังคงจดจำตัวอาคารมัสยิดหลังเดิมได้ติดตามจนถึงทุกวันนี้ ยังมีภาพถ่ายให้เห็นเพื่อเตือนความทรงจำ ส่วนคนรุ่นใหม่คงไม่มีโอกาสเห็นของจริง รับทราบเฉพาะคำบอกเล่ากลับเห็นจากภาพถ่ายเท่านั้น ผากไว้เป็นข้อคิดเราจะช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานที่เหลืออยู่ในเมืองสตูลเพียงไม่กี่แห่งได้อย่างไร(องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล, 2552 : 195)

ปัจจุบันมัสยิดในจังหวัดสตูลนั้น ถูกสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ปีพ.ศ.2564 นั้นมีจำนวน 241 มัสยิด โดยแยกเป็น 7 อำเภอดังนี้

- 1.อำเภอเมือง 72 มัสยิด
- 2.อำเภอละงู 66 มัสยิด

- 3.อำเภอควนโดน 25 มัสยิด
4. อำเภอทุ่งหว้า 18 มัสยิด
5. อำเภอท่าแพ 30 มัสยิด
6. อำเภอควนกาหลง 23 มัสยิด
- 7.อำเภอมะนัง 7 มัสยิด

(สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลออนไลน์ สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2564)

บทที่ 4

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล

เนื้อหาบทนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล โดยที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งสรุปได้ 3 ประเด็นสำคัญตามลำดับดังนี้

4.1 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดจากบทสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดต่อผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ประธาน รองประธาน ฝ่ายวิชาการ และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล รวมถึงอิมาม คอเต็บ บิลาต และผู้นำชุมชน ซึ่งได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

4.1.1 สัมภาษณ์ประธาน รองประธาน และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

4.1.1.1 สัมภาษณ์นายอรุณ อูมาจิ

ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ที่อยู่ 1521 หมู่ 5 ตำบลเกดตรี อำเภอเมือง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2565 เวลา 14.00 น. ได้กล่าวว่า

ท่านเองมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม กำกับดูแล และตรวจตราการปฏิบัติงานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในจังหวัดตามที่คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมอบหมาย

จากความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลจะพบว่าสภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมนั้นมีหลายด้านด้วยกัน ได้แก่ ด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งด้านที่ควรริบเร่งในการแก้ปัญหาคือด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม เนื่องจากการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่ตั้งแต่ระดับเยาวชน ระดับผู้ที่ประกอบอาชีพ และคนแก่ชรา การดำเนินชีวิตส่วนมากแล้วจะไม่สอดคล้องกับวิถีหลักคำสอนทางศาสนาในเรื่องของความเป็นอยู่การประกอบศาสนกิจ ยังมีมุสลิมอีกจำนวนมากที่ยังขาดละหมาด ขาดการศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนา เมื่อมุสลิมขาดองค์ความรู้ ขาดการปฏิบัติศาสนกิจให้ครบถ้วน จึงเป็นเหตุทำให้คุณภาพชีวิตในความเป็นมุสลิมนั้นมีอาจพัฒนาก้าวล้ำให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันได้ในแง่ของคุณธรรม และปัญหาถัดมาที่เป็นปัญหาระยะยาวถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงาน

ทางภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ อบรมและรณรงค์แล้วก็ตาม คือปัญหาเสพติด ที่ยังมีเยาวชนมุสลิมเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่แล้วด้วยความอยากรู้อยากลองการไม่ตระหนักถึงบาปบุญในหลักคำสอนทางศาสนา เหตุจากการขาดความอบอุ่นภายในครอบครัวพ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนบุตรของตน เนื่องจากใช้เวลาในการประกอบอาชีพทั้งวัน และปัญหาถัดมาคือปัญหาในเรื่องของเศรษฐกิจความยากจนของคนในพื้นที่ ซึ่งมีมุสลิมจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่ขาดปัจจัยในการลงทุน การประกอบอาชีพ มีการกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งกู้ยืมนอกระบบที่มีดอกเบี้ย ถือเป็นการละเมิดข้อห้ามทางศาสนา และยังรวมถึงปัญหาในเรื่องสุขภาพอนามัยในการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของอิสลาม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ถือเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ควรแก้ปัญหอย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมัศยิดในพื้นที่ควรมีบทบาทนำร่องในการแก้ปัญหเหล่านี้เป็นการเบื้องต้น เพื่อมุสลิมในพื้นที่จะได้เห็นถึงความดูแลเอาใจใส่ของคณะกรรมการสับบุรุษมัศยิดที่มีต่อประชาชน อีกทั้งยังเป็นการฟื้นฟูและสร้างบทบาทอันเป็นศูนย์รวมใจของมุสลิมในพื้นที่อีกด้วย

จากปัญหาคุณภาพชีวิตที่ได้นำเสนอมานั้น ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่รวมถึงสับบุรุษของมัศยิดจำเป็นจะต้องวางแผนวางระบบในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเป็นการส่งเสริมและช่วยเหลือต่อมุสลิมในพื้นที่ ในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นในรูปแบบของอิสลาม ดังนั้นทางมัศยิดควรจัดระบบการเรียนการสอนให้ทั่วถึงควรใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการดำเนินการเพื่อมุสลิมที่ไม่มีโอกาสเข้าไปรับฟังในมัศยิดจะได้ติดตามย้อนหลังได้ มัศยิดควรส่งเสริมในเรื่องของระบบกองทุนชะกาตอย่างจริงจัง ควรมีการสำรวจผู้ที่มีทรัพย์สินและติดตามในเรื่องของการจ่ายชะกาตตามบทบัญญัติทางศาสนา มัศยิดควรประสานหน่วยงานภายนอกสาธารณสุขในการแก้ไขปัญหาเสพติดของเยาวชนรวมถึงเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนรณรงค์และปราบปรามปัญหาเสพติดให้หมดไปในพื้นที่ มัศยิดควรประสานหน่วยงานต่างๆในการส่งเสริมอาชีพเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่เป็นการลดปัญหาความยากจนภาวะการตกงานได้อีกระดับหนึ่ง มัศยิดควรมีทะเบียนครัวเรือนมีข้อมูลการศึกษา ข้อมูลรายได้ และความเป็นอยู่ของมุสลิมในพื้นที่ของตนเพื่อสามารถเข้าถึงและรับรู้ปัญหาที่แท้จริงในการเข้ามามีส่วนช่วยเหลือเยียวยาซึ่งเป็นสิ่งที่ศาสนาส่งเสริมและเป็นบทบาทที่สำคัญที่นอกเหนือจากการใช้สถานที่แห่งนี้ในการประกอบศาสนกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้เป็นศูนย์รวมใจของคนมุสลิมในพื้นที่เป็นแหล่งในการแสวงหาวิทยากรความรู้ต่างๆ และเป็นศูนย์กลางในการประสานและแก้ปัญหาดังๆเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้เกิดขึ้นกับมุสลิม

4.1.1.2 สัมภาษณ์นายสมาน เกป็น

รองประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ที่อยู่ 39/1 หมู่ 5 ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล ทำการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2565

เวลา 10.00 น. ได้กล่าวว่า

ท่านเองมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมในจังหวัดสตูล โดยเป็นผู้ให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสนา และใช้มัศยิดเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติหน้าที่ มีการพบปะพูดคุย ปรึกษาแลกเปลี่ยนรับฟังความคิดเห็นจากมุสลิมในพื้นที่

จากสภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมในจังหวัดสตูลนั้น ส่วนใหญ่แล้วมุสลิมจำนวนมากไม่ได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติทางศาสนาอย่างเต็มรูปแบบ ทำให้การเป็นอยู่ไม่สอดคล้องกับวิถีของความเป็นมุสลิม จึงเป็นเหตุให้คุณภาพชีวิตตกต่ำ ทั้งๆที่คำสอนของศาสนาอิสลามนั้นมุสลิมคือประชาชาติตัวอย่าง ดังนั้นสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นปัญหาหนัก คือ การที่มุสลิมขาดการปฏิบัติ ขาดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อหลักคำสอนของอิสลาม เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด เศรษฐกิจ ความยากจน ปัญหาครอบครัวและสังคม

ดังนั้นทางมัศยิดในแต่ละพื้นที่จำเป็นต้องหาแนวทางในการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจทางศาสนาและวิถีการดำเนินชีวิตในพื้นที่อย่างทั่วถึงในหลายๆรูปแบบ ทั้งในด้านการจัดการอบรม การจัดการเรียนการสอนของมัศยิด การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบออนไลน์และประกาศภายในพื้นที่ ควรมีการเชื่อมโยงอย่างสม่ำเสมอเพื่อทราบถึงปัญหาของแต่ละครอบครัว จัดหากิจกรรมต่างๆโดยประสานกับหน่วยงานภายนอกมาให้ความรู้แก่คนในพื้นที่ ทั้งในเรื่องของการแก้ปัญหาความยากจน ควรจัดการในเรื่องของระบบชะกาศให้ทั่วถึง การแก้ไขปัญหาในเรื่องของยาเสพติด ปัญหาครอบครัวและสังคมนั้น ควรมีการแบ่งฝ่ายในการปฏิบัติงานเพื่อเป็นการกระตุ้นและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมภายในพื้นที่ได้อย่างครอบคลุม

4.1.1.3 สัมภาษณ์นายอับดุลเลาะ บังเลมาปูเลา

ฝ่ายวิชาการกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ที่อยู่ 125 หมู่ 4 ตำบลย่านซื่อ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 14.00 น. ได้กล่าวว่า

ท่านเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการนำหลักคำสอนของศาสนาเผยแพร่สู่ประชาชนภายในจังหวัด โดยมีหน้าที่หลัก คือ ดำรงตำแหน่งเป็นฝ่ายวิชาการคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

สภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตภายในจังหวัดสตูลนั้น ในความเห็นส่วนตัวคิดว่าปัญหาเสพติดถือเป็นปัญหาที่ใหญ่และนำไปสู่ปัญหาอย่างอื่นอีกมากมายตามมา ทั้งในเรื่องของสุขภาพจิตและสุขภาพกาย ปัญหาในเรื่องของการประกอบอาชีพ ความยากจน และอีกปัญหาที่ถือได้ว่าเป็นปัญหาระยะยาวคือปัญหาในเรื่องของมุสลิมในพื้นที่ขาดวิชาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

รวมถึงแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ถึงแม้ว่าจะมีการแก้ปัญหา มาตลอดมีการจัดการเรียนการสอนภายในมัสยิดในแต่ละพื้นที่เองก็ตาม แต่ยังไม่ได้รับการตอบรับน้อยมาก จะเห็นได้ว่าในเรื่องของความรู้ที่จำเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน เพราะถ้าหากมุสลิมยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนาแน่นอนคุณภาพในการดำเนินชีวิตของมุสลิมจะไม่เกิดการพัฒนาทั้งในเรื่องทางโลกและทางธรรม

จากที่ได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในจังหวัดสตูลนั้น ทางมัสยิดของแต่ละพื้นที่ควรมีบทบาทในการนำแนวทางจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลามสู่การแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นควรมีความสอดคล้องกับบริบทในสังคมปัจจุบันเพื่อเป็นการแก้ไขแนะนำเสนอแนวทางที่สามารถนำมาปรับใช้ตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง ผมขอแนะนำว่า ทางมัสยิดควรจัดระบบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับครัวเรือนที่สังกัดอยู่ในมัสยิดของท่าน เพื่อเป็นการรับรู้ถึงสภาพของแต่ละครอบครัวและปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น จะช่วยให้เกิดความง่ายดายในการติดตาม มัสยิดควรจัดการเรียนการสอนให้ทั่วถึง มีการประชาสัมพันธ์ให้เหมาะสมกับคนในพื้นที่ สร้างกลุ่มไลน์ครอบครัวสุขสันต์ของมัสยิด และทุกครั้งที่มีการจัดการเรียนการสอนนั้นควรมีการเผยแพร่แบบไลฟ์สด เพื่อให้ผู้ที่ไม่สามารถเข้ามารับฟังที่มัสยิดนั้น สามารถรับฟังในช่องทางอื่นได้ ที่สำคัญทางบัญชีควรวางแผนจัดระบบและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนพร้อมทั้งมีการประเมินในการปฏิบัติหน้าที่ ส่วนเรื่องใดที่เห็นควรว่าต้องประสานหน่วยงานภายนอกให้มันมีส่วนเกี่ยวข้องก็ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น ในเรื่องของยาเสพติดและการประกอบอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่มัสยิดของท่านได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง

4.1.1.4 สัมภาษณ์นายนิสาด แควีหาว

เลขานุการและกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ที่อยู่ 178 หมู่ 2 ตำบลเขาขาวเหนือ อำเภอละงู จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 15.00 น. ได้กล่าวว่า

ท่านดำรงตำแหน่งเลขานุการกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ปฏิบัติหน้าที่ จัดการประชุม วางแผน แบ่งภาระงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดตามเขตพื้นที่ต่างๆ

สภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมในจังหวัดสตูลหากมองอีกมิติหนึ่ง จะพบว่า มุสลิมส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพที่หลากหลาย ในช่วงเวลาในการทำงานนั้นตั้งแต่ช่วงเช้าถึงค่ำ ทั้งอาชีพเกษตรกรรม ประมง รับจ้าง และอื่นๆ จึงเป็นสาเหตุให้ไม่มีเวลาในการอยู่ร่วมกับครอบครัวมากนัก บางส่วนทำงานจนลืมการประกอบศาสนกิจประจำวัน ละทิ้งสิ่งที่เป็นพิธีกรรม เช่น ละหมาด 5 เวลา ขาดการศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับศาสนา จึงทำให้คุณภาพการดำเนิน

ชีวิตตกต่ำ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมมีปัญหาตามมาหลายๆด้านตามมา และอีกประการหนึ่งคือการไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนบุตร เป็นเหตุทำให้เยาวชนไปคบหาสมาคมหรือคบเพื่อนที่ติดยาเสพติด สุดท้ายจึงกลายเป็นผู้ติดยาเสพติดในที่สุด นอกเหนือจากนี้แล้วปัญหาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลนั้น ยังมีในเรื่องของปัญหาความยากจน ปัญหาสุขภาพและสภาวะต่างๆในการดำเนินชีวิต คนชราไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลานอย่างทั่วถึง และยังรวมถึงปัญหาสังคมทั้งในด้านการใช้ชีวิตร่วมกัน ความสามัคคี และการให้ความร่วมมือกับองค์กรศาสนาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ถึงแม้ว่าบางมัสยิดในจังหวัดสตูล มีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ อบรมต่างๆจากหน่วยงานภายนอกแล้วก็ตาม

จากสภาพปัญหาดังกล่าวนั้น ทางองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะมัสยิดคือศูนย์รวมใจของมุสลิมในพื้นที่ ควรวางแผนและนโยบายต่างๆในการเสริมสร้างให้มุสลิมอยู่ภายในพื้นที่ ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีอิสลาม จึงขอเสนอว่า ผู้ที่มีหน้าที่ ทั้งอิมาม คอเต็บ บิลาต และกรรมการมัสยิดในจังหวัดสตูลจำเป็นต้องหาหนทางในเรื่องนี้ ควรมีการวางแผน สำรวจปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ของตน แนะนำประเด็นเหล่านี้มาแก้ปัญหาตามลำดับ เช่น ควรจัดระบบในเรื่องชะกาตให้เข้มแข็ง เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ลำบากยากจน จัดอบรมให้ความรู้ จัดเก็บข้อมูลในรูปแบบของทะเบียนสมาชิกที่สังกัดในมัสยิดของตน ควรให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามหลักเศรษฐศาสตร์อิสลาม โดยประสานหน่วยงานภายนอกเข้ามาอบรมเน้นในด้านของการพัฒนาอาชีพ จัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ยากไร้ในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างและลดปัญหาความยากจน ถึงแม้ว่าทางมัสยิดนั้นไม่สามารถจัดการในทุกเรื่องได้แต่ควรมีบทบาทประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม ควรเน้นให้สัปปุรุษคณะกรรมการของมัสยิด รับรู้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาของคนในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง

4.1.1.5 สัมภาษณ์นายเจ๊ะอาด สัจญญา

กรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล หมู่ 1 ตำบลฉลุง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 13.00 น. ได้กล่าวว่า

ท่านปฏิบัติหน้าที่เป็นกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จัดระเบียบดูแลเกี่ยวกับการจัดตั้งมัสยิด แต่งตั้งกรรมการประจำมัสยิด และดูแลกรรมการมัสยิดในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม 2540 เพื่อความสงบสุขของสัปปุรุษประจำมัสยิด

ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมในจังหวัดสตูลนั้น มุสลิมส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการดำรงชีพ เนื่องจากรายได้ค่อนข้างจำกัด จึงส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มวัยทำงานส่วนมากละเลยการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน หมกมุ่นอยู่กับอบายมุข

รวมถึงสิ่งเสพติดต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนและคนวัยทำงานยังมีส่วนเกี่ยวข้อง จึงเป็นช่องทางในการหารายได้ที่ผิดกฎหมาย ซึ่งทางมาชีวิตเองไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาดังนี้ได้ กล่าวคือ ปัญหาหลักๆ มาจากเรื่องของยาเสพติด ทั้งเสพและจำหน่าย เมื่อเป็นเช่นนี้แน่นอนคุณภาพในการดำเนินชีวิตย่อมตกต่ำเป็นที่สุด และปัญหาที่ตามมาคือการละเลยในการปฏิบัติตามบทบัญญัติทางศาสนา ขาดการศึกษาแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องของศาสนา จึงทำให้ขาดความตระหนักถึงวิถีชีวิตที่แท้จริงของการเป็นมุสลิม มุสลิมจำนวนไม่น้อยภายในพื้นที่ที่ยังประสบปัญหาในเรื่องของการประกอบอาชีพมีรายได้ก็น้อย หาเช้ากินค่ำ ไม่มีเวลาให้กับครอบครัวของตน เนื่องจากการประกอบอาชีพทั้งวัน จึงส่งผลกระทบต่อบุตรหลานในที่สุดทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่นในการอบรมดูแลสมาชิก แม้ว่าทางมัศยิดในแต่ละพื้นที่ที่มีการจัดการเรียนการสอนในเรื่องของศาสนาแล้วก็ตาม อีกทั้งยังมีในเรื่องของการดูแลสุขภาพ ความสะอาดและสุขภาวะด้านต่างๆ ยังถือว่ามุสลิมในพื้นที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ซึ่งปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและจัดวางระบบในการพัฒนาอย่างเร่งด่วนจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงมัศยิดอันเป็นศูนย์กลางของมุสลิมในพื้นที่อีกด้วย

จากปัญหาดังกล่าว ควรเริ่มต้นในการสร้างความเข้าใจให้กับสัปบุรุษที่จะต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามหลักการทางศาสนา และพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับมุสลิมในพื้นที่ หากผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในมัศยิดมีความเข้มแข็ง ก็จะทำให้เกิดความง่ายภายในการวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ทางมัศยิดควรมีการอบรมให้ความรู้ทางศาสนาให้กับสมาชิกในพื้นที่ในหลายๆ รูปแบบและควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ส่วนในเรื่องปัญหาเสพติดนั้นถือเป็นสิ่งที่บั่นทอนคุณภาพชีวิตของมุสลิมอย่างหนัก ควรมีการใช้หลักการทางศาสนาปรับความเข้าใจถึงพิษภัยที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง และควรประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการอย่างชัดเจน ด้านปัญหาความยากจนทางมัศยิดควรแนะนำในเรื่องหลักความพอเพียงและการประกอบอาชีพเพิ่มเติมให้กับคนในพื้นที่ ควรจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความปรองดองสามัคคีการพัฒนาสถาบันทางครอบครัวชุมชนในขอบเขตของการมีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยในขอบเขตของการนำหลักการทางศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตจริง

4.1.2 สัมภาษณ์อิมามทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล

4.1.2.1 สัมภาษณ์นายฮาสนัน พรัดคำ

กรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลและอิมามประจำมัศยิดบูเก๊ะตูปูหงา หมู่ 7 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ได้ทำการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2565

เวลา 13.30 น. ได้กล่าวว่า

จากสภาพชีวิตจริงของมุสลิมภายในพื้นที่ ส่วนใหญ่แล้วยังขาดการตระหนักรู้ ความพร้อมในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของการศึกษาแม้ว่ามุสลิมบางส่วนมีการกระตือรือร้นในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นแล้วก็ตาม เพราะจะเน้นไปในทางสามัญมากกว่า ส่วนความรู้ทางศาสนานั้นถือได้ว่ายังมีน้อยมาก ด้วยเหตุนี้เมื่อมุสลิมขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องทางศาสนา ปัญหาที่ตามมาย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ตัวอย่างเช่นมุสลิมยังขาดการปฏิบัติหน้าที่ในความเป็นผู้ศรัทธาต่อพระเจ้าในการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันยังไม่ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการละหมาด 5 เวลา การถือศีลอด หรือข้อบัญญัติอื่น ๆ ในการดำเนินชีวิต เมื่อเป็นเช่นดังกล่าวเป็นเหตุทำให้คุณภาพชีวิตของมุสลิมในทางธรรมตกต่ำลง และเมื่อมุสลิมขาดความรู้ความเข้าใจทางศาสนาอย่างลึกซึ้งการกระทำสิ่งที่ฝ่าฝืนอบายมุขต่างๆย่อมเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของยาเสพติด การประกอบอาชีพที่ผิดหลักการทางศาสนา การปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ย และค้าขายสิ่งที่มีผิดข้อบัญญัติและกฎหมายบ้านเมือง และอีกปัญหาหนึ่งคือการทำมุสลิมขาดความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆกับทางมัสยิด ขาดการติดตามและมีส่วนร่วมกับทางมัสยิด ทำให้ไม่ทราบข้อมูลความคืบหน้าต่างๆขององค์กรที่จัดให้แก่มุสลิมภายในพื้นที่

จากปัญหาข้างต้นทางมัสยิดเองควรมีการจัดระบบในการบริหาร วางแผนงานให้ครบถ้วน ควรมีการสำรวจข้อมูลแต่ละครอบครัวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยติดตามและประเมินผลการทำงานของคณะกรรมการและสัปบุรุษมัสยิดเอง ควรมีการอบรมวางแผนงานและให้ความรู้แก่คณะกรรมการผู้ที่เกี่ยวข้องกับมัสยิดทุกฝ่าย ในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นควรมีบทบาทให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ทางมัสยิดควรส่งเสริมในเรื่องของการจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและความรู้ทางศาสนาให้กับคนในพื้นที่ตามความเหมาะสมวันเวลาที่ทุกคนทุกฝ่ายสะดวก อาจจัดในรูปแบบที่หลากหลายโดยแบ่งกลุ่มแบ่งโซนสำหรับมุสลิมที่ยังอ่อนแอในความรู้ทางศาสนา เพื่อเป็นการพบปะกับมุสลิมได้อย่างทั่วถึงและสามารถที่จะแก้ปัญหาหลักๆได้ มัสยิดควรประสานงานกับองค์กรและหน่วยงานภายนอกเข้ามามีบทบาทแก้ปัญหาของคนในพื้นที่ทั้งในเรื่องความยากจน ปัญหา ยาเสพติด และส่งเสริมทุนทรัพย์ทางการศึกษาให้กับเยาวชนที่ลำบาก ส่งเสริมในเรื่องของการประกอบอาชีพที่ halal โดยนำหลักคำสอนทางศาสนาไปใช้ในการตัดสินใจให้รู้บาปบุญ และประสานหน่วยงานเข้ามาอบรมในเรื่องของการประกอบอาชีพสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ ทั้งนี้ มัสยิดเองควรมีบทบาทในการสรรหาบประมาณต่างๆจากหน่วยงานภายนอก ควรจัดโครงการและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สร้างสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมุสลิมกับมัสยิด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมให้ดียิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

4.1.2.2 สัมภาษณ์นายอรุณ ติลาเต๊ะ

อิมามประจำมัสยิดกลางกำแพง ที่อยู่ 35 หมู่ 4 ตำบลกำแพง อำเภอละงู จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น. ได้กล่าวว่า

สภาพความเป็นอยู่และปัญหาในการดำเนินชีวิตด้านคุณภาพ มุสลิมในพื้นที่ส่วนมากยังประสบปัญหาเกี่ยวกับเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหายาเสพติด เยาวชนส่วนมากยังละเลยการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนา แต่จะพัฒนาการศึกษาเฉพาะด้านสามัญอย่างเห็นได้ชัดเจน เมื่อเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา การปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตก็ยังเป็นไปในทิศทางที่สวนทางจากหลักคำสอนมากมาย เช่น การแต่งกายให้ถูกต้องตามหลักศาสนา การไปมาหาสู่พบปะสังสรรค์ระหว่างชายหญิงอย่างอิสระ และเยาวชนปฏิบัติตนฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของอัลลอฮ์ อย่างเป็นรูปธรรม และปัญหาต่อมาเกี่ยวกับคนในพื้นที่ซึ่งละเลยต่อการปฏิบัติตามบทบัญญัติอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการละหมาด 5 เวลาและการประกอบศาสนกิจอื่นๆ คนส่วนมากใช้เวลาหมดไปกับการประกอบอาชีพหารายได้เนื่องจากผลกระทบจากเศรษฐกิจที่กำลังตกต่ำ จนไม่มีเวลาเข้ามัสยิดหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีสัจได้จัดขึ้น จึงทำให้ขาดโอกาสในการรับฟังข่าวสารและการอบรมคุณธรรมจริยธรรมปรับความเข้าใจในเรื่องของการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม เมื่อเป็นเช่นนี้คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ก็ยังคงขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นเป็นอย่างยิ่งในการหาแนวทาง หรือนโยบายต่างๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพที่เกิดขึ้นกับชีวิตจริง เพื่อเป็นการหาหนทางในการแก้ปัญหาเบื้องต้นและระยะยาวต่อไป

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ทางมัสยิดควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ในการหาหนทางแก้ไขปัญหาร่วมกันเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันกับมัสยิดทุกพื้นที่ในจังหวัดสตูล โดยที่เสนอว่า สิ่งแรกที่จะเริ่มต้นในการแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมของแต่ละมัสยิดนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริม อบรมให้ความรู้แก่สภานุรุษของมัสยิดก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อให้ทุกฝ่ายมีความเข้าใจตรงกันแนะนำแนวทางนโยบายมาปรับใช้จริงในการปฏิบัติหน้าที่ หลังจากนั้นควรมีการสำรวจและเก็บข้อมูลของแต่ละครอบครัวที่สังกัดอยู่ในมัสยิดนั้นๆ แล้วนำข้อมูลเหล่านี้มาแยกเป็นประเด็นปัญหา เช่น ครอบครัวไหนมีสมาชิกติดยาเสพติด ครอบครัวไหนประสบปัญหาความยากจน ครอบครัวไหนขาดทุนทรัพย์ส่งบุตรหลานเข้าศึกษา ครอบครัวไหนขาดการศึกษาหาความรู้ทางศาสนา และปัญหาอื่นๆที่กำลังประสบอยู่ เมื่อทางมัสยิดได้รับทราบข้อมูลและรายละเอียดเบื้องต้นแล้ว ถือเป็นเรื่องง่ายในการนำปัญหาเหล่านี้มาแก้ไขปัญหาร่วมกันและประสานหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือ นับเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงตามเป้าหมายจริงๆ ของคนในพื้นที่ และที่

สำคัญคณะกรรมการสัปบุรุษของมัสยิดจะต้องมีความบริสุทธิ์ใจมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อช่วยเหลือและส่งเสริม สร้างบทบาทให้เกิดขึ้นภายในมัสยิดของตน ให้มัสยิดนั้นเป็นองค์กรที่เป็นจุดศูนย์รวมใจของมุสลิมในพื้นที่ ใครมีปัญหาอันใดก็เข้ามาขอร้องมัสยิดนอกเหนือจากเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิมแล้ว ก็ยังเป็นสถานที่ใช้ในการแก้ปัญหาเยียวยาช่วยเหลือพี่น้องมุสลิม และส่งเสริมในการประกอบความดีงามทั้งทางโลกและทางธรรมอย่างสอดคล้องตามบริบทสังคมปัจจุบัน หากทุกมัสยิดในจังหวัดสตูลจริงจังในเรื่องนี้ ด้วยความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ แน่อนเราคงจะได้เห็นความเป็นมัสยิดต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมได้อย่างชัดเจน

4.1.2.3 สัมภาษณ์นายมิตรชา โต๊ะลาตี

อิมามประจำมัสยิดบาราฮี ที่อยู่ 118 หมู่ 7 ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาและความเป็นอยู่ของมุสลิมในพื้นที่นั้นส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาทางครอบครัวเป็นหลัก เพราะฐานในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นมาจากครอบครัวเป็นอันดับแรก ฉะนั้นแล้วจะเห็นได้ว่าปัญหาแรกคือวิชาความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศาสนาซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เมื่อสมาชิกในครอบครัวขาดพื้นฐานหลักในเรื่องขององค์ความรู้แน่นอนปัญหาอื่นๆก็จะตามมาอย่างเห็นได้ชัดเจน อาทิเช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก หย่าร้าง ท้องก่อนแต่ง และปัญหาสุขภาพจิต ส่วนปัญหาในด้านสุขภาพนั้นในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นโรคที่เกิดจากการใช้ชีวิตประจำวันในเรื่องของการอุปโภคบริโภคต่างๆ คนส่วนมากจะประสบกับโรคเบาหวาน โรคหัวใจ ความดัน เหล่านี้เป็นต้น ส่วนปัญหาในด้านเศรษฐกิจจะพบว่าคนในพื้นที่ได้รับรายได้ไม่สมดุลกับรายจ่ายสุดท้ายทำให้เกิดปัญหาหนี้สินตามมา ด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ยังต้องมีการพัฒนาจัดการเกี่ยวกับความมีวินัยของมุสลิมเอง ทั้งในเรื่องของขยะและด้านสุขภาวะต่างๆ

จากสภาพปัญหาดังกล่าวนั้น เห็นควรว่าทางมัสยิดจำเป็นจะต้องพัฒนาและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง วางแผนการจัดการอย่างเป็นระบบ ด้วยการสำรวจและดำเนินการแก้ปัญหาในแต่ละประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ เสนอว่าควรมีการพัฒนาการศึกษา การเรียนรู้ที่มุ่งสู่ความเข้าใจและการคิดอย่างเป็นระบบตามวิถีอิสลามเป็นประเด็นแรกก่อน เพราะเมื่อมุสลิมในพื้นที่มีความเข้าใจ สิ่งที่มาคือการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ควรสร้างการเรียนรู้พร้อมฝึกฝนในครอบครัวในเรื่องของการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม ส่วนปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว การท้องก่อนแต่ง การหย่าร้าง และสมาชิกภายในครอบครัวติดยาเสพติดนั้นเสนอแนะว่า ทางมัสยิดควรสำรวจอย่างจริงจังและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่ทางภาครัฐให้เข้ามาช่วยเหลือส่งเสริมและสร้างความเข้าใจถึงผลร้ายและข้อเสียต่างๆของปัญหาเหล่านี้ อาจเป็นไปได้ในลักษณะการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำศาสนาในพื้นที่กับองค์กร

เหล่านี้ ทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมผู้รู้ทางศาสนาจำเป็นในการนำหลักคำสอนเข้ามาทำการตกแต่งเตือนให้รู้ถึงบาปบุญ ส่วนเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้นควรอธิบายถึงผลร้ายพิษภัยโดยนำสื่อรูปภาพ วีดีโอต่างๆเข้ามาประกอบในการอบรมทั้งนี้เพื่อให้เห็นได้อย่างชัดเจนและเป็นการกระตุ้นให้คนในพื้นที่ได้มีความตระหนกอย่างจริงจัง ด้านสุขภาพนอกเหนือจากที่คนในพื้นที่ได้รับการตรวจและการสำรวจจากอสม.แล้ว ควรจัดอบรมสมาชิกในครอบครัวเชิงบูรณาการกับหลักการทางศาสนาในเรื่องของความสะอาดและสุขภาวะต่างๆในการดำเนินชีวิตของมุสลิม ด้านเศรษฐกิจทางมัสยิดควรให้ความช่วยเหลือต่อพี่น้องมุสลิมควรมีกองทุนชะกาตและเงินกองกลางที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติทางศาสนาช่วยเหลือผู้ที่ลำบาก และควรประสานหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวกับการส่งเสริมด้านอาชีพเข้ามามีบทบาทในการสร้างรายได้เพิ่มเติมให้กับคนในชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมนั้นทางมัสยิดควรมีบทบาทในการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้ตระหนักแนะนำแบบอย่างคำสอนของศาสนาในเรื่องของความสะอาดและด้านสุขภาวะทางต่างๆมาใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจอย่างทั่วถึงและทางมัสยิดเองควรจัดกิจกรรม ในเรื่องของวิถีการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างท่านนบีในด้านต่างๆรวมถึงด้านสุขภาพ ความสะอาด และวิธีบำบัดตามแบบอย่างของท่าน และควรจัดกิจกรรมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้น่าอยู่ในแต่ละเดือน เพื่อเป็นการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม และอีกประเด็นหนึ่งควรส่งเสริมในการพัฒนาศักยภาพผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้อง กระบวนการเรียนรู้และสร้างกลไกขับเคลื่อนในการพัฒนาและการแก้ปัญหาพร้อมกันโดยประสานสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลในการวางแผนกำกับติดตามและให้ทุกมัสยิดภายในจังหวัดได้มีการนำไปใช้ในการแก้ไขและพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันตามทัศนะอิสลามต่อไป

4.1.2.4 สัมภาษณ์นายนิรัต อะตันตรา

อิมามประจำมัสยิดนะฮ์รุลสลาม ที่อยู่ 20 หมู่ 4 ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันเสาร์ ที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 11.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนใหญ่คือความหละหลวมในเรื่องวิชาความรู้และการปฏิบัติศาสนกิจที่จำเป็นในศาสนา ยังมีคนในพื้นที่อีกจำนวนมากขาดความตระหนกในการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนามุ่งถึงการส่งเสริมบุตรหลานให้ศึกษาต่อ ส่วนใหญ่จะเน้นไปทางสามัญเพียงอย่างเดียว ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ขาดพื้นฐานความรู้ทางศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้การปฏิบัติศาสนกิจของเขาเหล่านั้นย่อมไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ ส่วนคนวัยทำงานนั้นก็จะมีหมกมุ่นในการประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว การละหมาดในมัสยิดร่วมกันและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางมัสยิดจัดขึ้นนั้น มีการเข้าร่วมน้อยมากถึงกับบางครอบครัวขาดขาดการเข้าร่วมอย่างอย่างต่อเนื่อง ปัญหาต่อมาคือปัญหาในเรื่องของความสามัคคีของคนในพื้นที่ สืบเนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง

เกี่ยวกับคำสอนของอิสลาม ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเกือบทุกครั้งเมื่อมีการทำกิจกรรมร่วมกัน คนในพื้นที่ที่มีการแข่งขันกัน ปัญหาเหล่านี้ถือเป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมได้อย่างชัดเจน เพราะความปรองดองสามัคคีกันนั้น เป็นบ่อเกิดในการรวมพลังเสริมสร้างทักษะในการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันของพี่น้องมุสลิม ปัญหาดังกล่าวนี้ล้วนมาจากการขาดวิชาความรู้ทางศาสนา และจำเป็นจะต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้แล้ว ยังมีปัญหาที่ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาภายในครอบครัว และปัญหาการทะเลาะขัดแย้งกัน รวมถึงปัญหาผู้สาวของเยาวชนในพื้นที่

จากสภาพปัญหาข้างต้นนั้น ควรมีการพัฒนาและปรับความเข้าใจให้กับสัปบุรุษและผู้ปฏิบัติหน้าที่ของทางมัสยิด โดยเริ่มจากการอบรมและวางแผนการดำเนินงาน วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ร่วมกัน ทางมัสยิดควรนำเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็น นโยบายต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาของมัสยิดในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่ของผมนั้น ขอเสนอแนะว่า ควรจัดรูปแบบการเรียนการสอนวิชาความรู้ทางศาสนาให้กับคนในพื้นที่ในหลายๆรูปแบบเพื่อให้ข้อมูลต่างๆ เข้าถึงคนในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง ควรจัดการเยี่ยมชมเยือนครอบครัวที่มีปัญหาในเรื่องของวิชาความรู้และการปฏิบัติศาสนกิจภาคจำเป็น และติดตามผล ถือเป็น การเผยแพร่วิชาความรู้และคำสอนของอิสลาม โดยตระหนักถึงความเป็นอยู่ของพี่น้องมุสลิมในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างบทบาทการทำงานของสัปบุรุษทางมัสยิดอีกด้วย ส่งเสริมในเรื่องของการปฏิบัติคุณงามความดีและยับยั้งห้ามตามในเรื่องของความชั่ว ควรมีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เยาวชน และจัดทำโครงการขวัญกำลังใจให้กับครอบครัวตัวอย่างต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางอิสลาม ส่วนปัญหาในเรื่องของความยากจนนั้นขอเสนอแนะว่า ควรมีการจัดตั้งกองทุนชะกาตเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ และกองทุนด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมเยาวชนที่ลำบากในพื้นที่ ด้านปัญหาเยาวชนติดยาเสพติดนั้นทางมัสยิดควรมีการปรึกษาหารือขอความร่วมมือจากผู้ปกครองในการเข้าร่วมแก้ไขปัญหามอบบับเดียวยาเยาวชนที่ติดยาเสพติดอย่างจริงจัง ควรมีการประสานสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือกลุ่มคนเหล่านี้ ส่วนปัญหาอื่นๆที่เกิดขึ้นควรมีการวางแผนงานที่ต่อยอดมาใช้ในการแก้ไขปัญหานั้น หากเป็นเช่นนี้ ทางมัสยิดก็จะเป็นศูนย์รวมใจในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาดังกล่าวของคนมุสลิมในพื้นที่ได้อีกระดับหนึ่ง

4.1.2.5 สัมภาษณ์นายคนละ สามะ

อิมามประจำมัสยิดคาร์ลูดาย์ ที่อยู่ 153 หมู่ 7 ตำบลควนสตอ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 14.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ซึ่งจำเป็นจะต้องรีบเร่งในการแก้ปัญหา คือปัญหา ยาเสพติด ยาเสพติดบางส่วนในพื้นที่มีการเสพยา โดยเฉพาะน้ำกระท่อมซึ่งมีส่วนผสมที่ทำให้เกิดอาการมินเมา รวมถึงยาเสพติดชนิดอื่นๆ และปัญหา ยาเสพติดถือเป็นปัญหาระยะยาว ซึ่งทางมัสยิด ได้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด อบรมคุณธรรมจริยธรรม ปลุกฝังเยาวชนตั้งแต่เยาว์วัย ที่เข้ามาศึกษาในศูนย์ตาดิกาของมัสยิดให้รับรู้ถึงโทษทัณฑ์และผลร้ายที่จะเกิดขึ้นสำหรับผู้ติดยาเสพติดโดยนำหลักคำสอนทางศาสนามาอบรม และคัดเตือนคนในพื้นที่ ทั้งการเทศนาธรรมคุตบะฮ์ วันศุกร์ แต่ปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่หมดไป ปัญหาต่อมาคือเรื่องการศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนาของเยาวชน ก็ยังถือเป็นปัญหาที่ยังเกิดขึ้นอยู่เพราะยังมีเยาวชนเพียงบางส่วนที่ยังละเลยในเรื่องของการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนา และการรักษาการปฏิบัติละหมาด 5 เวลา รวมถึงศาสนกิจอื่นๆ แต่ส่วนมากแล้วเยาวชนเริ่มมีการตระหนักและสนใจในการศึกษาต่อเนื่องไม่ว่าจะเป็นด้านสามัญหรือศาสนา และปัญหาต่อมาของคนในพื้นที่คือปัญหาเรื่องเศรษฐกิจการประกอบอาชีพรายได้ประจำวัน ยังมีอีกหลายครอบครัวที่ประสบปัญหาความยากจนขาดแคลนรายได้ขาดปัจจัยในการส่งเสริมลูกหลานด้านการศึกษาต่อ ส่วนปัญหาด้านสุขภาพนั้นคนชราภายในพื้นที่ที่มีจำนวนพอสมควรที่ประสบกับภาวะโรคที่เกิดจากการอุปโภคบริโภคเป็นหลัก เช่น โรคเบาหวาน ความดัน โรคหัวใจ และโรคอื่นๆ ด้านสุขอนามัยและความมีวินัยของคนในพื้นที่นั้นควรมีการปรับปรุง เช่น ในเรื่องของการทิ้งขยะ เรื่องของสุขภาวะ และสภาพแวดล้อมต่างๆของสถานที่อยู่อาศัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดการระบาดของโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ เช่น ในช่วงที่มีโรคไข้เลือดออกระบาด การดูแลเอาใจใส่กำจัดแหล่งน้ำขังบริเวณบ้านก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม และสร้างความมีวินัยให้กับมุสลิมเช่นกัน ดังนั้นปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นแล้วคุณภาพการดำเนินชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ที่ยังอยู่ในเกณฑ์ที่ยังไม่บรรลุตามเป้าหมายตามหลักคำสอนของอิสลาม และยังทำให้มุสลิมในพื้นที่นั้นล่าช้าในการพัฒนาตนเองอีกด้วย

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้นนั้น สิ่งแรกคือการเสริมสร้างกำลังใจและความบริสุทธิ์ใจในการปฏิบัติหน้าที่ของสัปบุรุษ มัสยิดเอง ให้มีจิตสำนึก ตระหนักถึงบทบาทที่ได้รับความไว้วางใจจากคนในพื้นที่ให้เข้ามาเป็นตัวแทนปฏิบัติหน้าที่ภายในมัสยิดก่อน เมื่อคณะกรรมการและสัปบุรุษของมัสยิดมีความตั้งใจที่ดีแล้ว การปฏิบัติและการแก้ไขอย่างจริงจังจึงจะเป็นไปไม่ยาก ดังนั้นทางมัสยิดควรกำหนดคนนโยบายสำรวจข้อมูลของคนในพื้นที่อย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถดึงข้อมูลได้จากหน่วยงานอื่นๆเพื่อให้เกิดความง่ายง่ายในการปฏิบัติงาน สำรวจในแต่ละครอบครัวว่าประสบปัญหาใดบ้าง แล้วนำข้อมูลเหล่านี้มาจำแนกเป็นประเด็นปัญหาต่างๆของคนในพื้นที่ หลังจากนั้นทางมัสยิดควรแต่งตั้ง

ผู้รับผิดชอบเป็นเขตพื้นที่ในสังกัดของตนจากคณะกรรมการมัสยิดทั้ง 12 คนให้เป็น 12 เขต เพื่อให้เกิดความง่ายภายในการกำกับติดตามและช่วยกันแก้ปัญหา เริ่มตั้งแต่ปัญหาหนัก เช่น ปัญหาเยาเสฟติดที่มีมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ยังมีมัสยิดเองก็ควรประสานเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐ สาธารณสุขให้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือเยาชนติดยาและหากิจกรรมอาชีพเสริมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม หากคนเหล่านี้ได้รับการดูแลเอาใจใส่และมีกำลังใจในการเปลี่ยนแปลงตัวเอง ทำให้เขาารู้ถึงคุณค่าของตนเอง รู้ถึงสังขรณ์ในการดำเนินชีวิต รู้คุณรู้โทษตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ในไม่ช้าการแก้ปัญหายาเสฟติดคงมีการเปลี่ยนแปลงอยากเห็นได้ชัดเจน ส่วนเยาชนคนใดที่มีอาการในการเสพยาหนัก ทางมัสยิดก็นำข้อมูลแจ้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาบำบัดรักษาตามกระบวนการทางการแพทย์ต่อไป ด้านการศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนาของเยาชน เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันก็ควรมีการสร้างกลุ่มไลน์เยาชนในพื้นที่ หากมีการจัดการเรียนการสอนควรมีไลฟ์สดและส่งลิงค์ต่างๆเข้ากลุ่มเพื่อให้เยาชนที่อยู่ต่างจังหวัดหรือในพื้นที่ที่ไม่มีโอกาสเข้ารับฟังและได้รับการติดตามข่าวจากทางมัสยิดอย่างต่อเนื่อง ด้านปัญหาความยากจน ควรมีการส่งเสริมและสร้างกลุ่มภายในหมู่บ้านโดยมัสยิดประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานกรมส่งเสริมแรงงานเข้ามาให้ความรู้ อบรม สร้างรายได้ สร้างผลิตภัณฑ์ให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มแม่บ้านหรือสมาชิกของแต่ละครอบครัวที่ไม่มีงานทำ ให้มีรายได้เสริมเพื่อเป็นการช่วยเหลือครอบครัวในเรื่องค่าใช้จ่ายในแต่ละวัน ได้อีกระดับหนึ่ง ข้อเสนอเหล่านี้ฉันคิดว่าอยากให้สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเข้ามามีบทบาทติดตามกำกับงานอย่างต่อเนื่องเพื่อการดำเนินงานในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อคนมุสลิมในพื้นที่

4.1.2.6 สัมภาษณ์นายยาหนี แดสา

อิมามประจำมัสยิดมัสยิดดารุลอุสฎอ หมู่ 12 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 10.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่อันดับแรกคือปัญหาด้านวิชาความรู้ คนในพื้นที่ส่วนมากแล้วยังขาดความรู้ทางศาสนาจึงเป็นเหตุทำให้การปฏิบัติศาสนกิจต่างๆในชีวิตประจำวันไม่ครบถ้วน และการปฏิบัติตนในแต่ละวันนั้นไม่สอดคล้องตามหลักคำสอนทางศาสนา ก็เพราะว่าเนื่องจากไม่มีความรู้ความเข้าใจ โดยเฉพาะการแต่งกายของวัยรุ่นทั้งผู้ชายและผู้หญิง มีการนุ่งกางเกงขาสั้น และไม่คลุมอวัยวะเมื่อออกจากบ้าน ความเป็นอยู่ของเยาชนมุสลิมกับเพศตรงข้ามไม่แตกต่างกับความเป็นอยู่ของต่างศาสนิกที่มีความอิสระ ไปไหนมาไหนอย่างเสรี สุดท้ายก่อให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น ปัญหาท้องก่อนแต่ง ปัญหาชู้สาวระหว่างชายหญิง และปัจจุบันยังพบปัญหาความเบี่ยงเบนทางเพศของเยาชนอีกด้วย เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นได้เพราะขาดความเข้มแข็งที่

แท้จริงต่ออัลลอฮ์ และปัจจัยหลักก็คือการขาดวิชาความรู้ทางศาสนา แต่เยาวชนส่วนมากจะเน้นเพียงการศึกษาทางโลกเท่านั้น ปัญหาต่อมาที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือปัญหาเศรษฐกิจ ภาวะการตกงาน เยาวชนหมกมุ่นในเรื่องของยาเสพติด การเสพยาและคอยตามวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลกับวิถีชีวิตของเยาวชนมุสลิม รวมถึงปัญหาความยากจนการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบัน ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาระยะยาวที่จำเป็นจะต้องเยียวยาและแก้ไขโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทขององค์กรทางศาสนาและมัสยิดในพื้นที่

การแก้ปัญหาเหล่านี้ทางมัสยิดควรมีการจัดประชุมตัวแทนสมาชิกในครอบครัวของคนในพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาต่างๆของแต่ละครอบครัวที่ต้องการให้มัสยิดเข้ามามีบทบาทดำเนินการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาร่วมกัน เมื่อทางมัสยิดได้รับรู้ปัญหาที่แท้จริงแล้ว การแก้ไขปัญหตามมานั้นย่อมเป็นการอำนวยความสะดวกให้หายคายยิ่งขึ้น เช่น ปัญหาด้านวิชาความรู้ของคนในพื้นที่เกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจและการดำเนินชีวิตประจำวันตามแนวทางหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ทางมัสยิดสามารถที่จะรับฟังความคิดเห็นโดยตรงจากคนในพื้นที่ถึงวิธีแก้ไขปัญหาในการจัดการเรียนการสอนพื้นฐานความรู้ทางศาสนาอย่างทั่วถึงอย่างไร ปัญหาเยาวชนบุตรหลานละเลยหน้าที่ในการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต ปัญหาชายหญิง การแต่งกาย และความเบี่ยงเบนทางเพศ ทางมัสยิดสามารถที่จะชี้แจงให้ตัวแทนสมาชิกของแต่ละครอบครัวได้รับทราบและหาแนวทางแก้ไขอย่างเป็นมาตรฐานเดียวกันได้ ทั้งนี้ทางมัสยิดเองควรประสานหน่วยงาน สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และองค์กรทางศาสนาเข้ามาทำงานร่วมกันในการแก้ไขอบรมให้ความรู้ และเผยแพร่ตามสื่อการเรียนรู้อ่างๆให้กลุ่มคนที่มีปัญหาได้ตระหนักสำนึกตนและเปลี่ยนแปลงตนเอง ด้านปัญหายาเสพติดและความยากจนเช่นกัน เมื่อทางมัสยิดได้รับข้อเสนอแนะจากตัวแทนของแต่ละครอบครัวแล้ว สิ่งต่อมาก็คือการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหอย่างต่อเนื่อง โดยการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม และเพื่อเป็นประโยชน์แก่พี่น้องมุสลิมได้อย่างทั่วถึง

4.1.2.7 สัมภาษณ์นายหะเสน สเขวาริ

อิมามประจำมัสยิดมัสยิดซอลาฮุดดีน ที่อยู่ 15 หมู่ 2 ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น. ได้กล่าวว่า

สิ่งที่เกิดขึ้นและถือว่าเป็นปัญหาหลักสำหรับมุสลิมในพื้นที่คือเรื่องของยาเสพติด เยาวชนบางกลุ่มมีการเสพยาและจำหน่ายยาเสพติดซึ่งเป็นปัญหาที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ และทางมัสยิดเองได้แค่ทำหน้าที่ตักเตือนเรียกร้องเชิญชวนให้ละทิ้งสิ่งเหล่านี้ โดยที่ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาหรือเข้ามาควบคุมเยาวชนติดยาเสพติดได้ เนื่องจากความพลอดกัยของตนเอง ทั้งนี้ปัญหา

เยาวชนยังมีมาอย่างต่อเนื่อง เช่นปัญหาทะเลาะวิวาท ชายหญิงอยู่ร่วมกันโดยไม่ผ่านการแต่งงานที่ถูกต้องตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม สุดท้ายนำไปสู่ปัญหาท้องก่อนแต่ง เยาวชนและคนทั่วไปในพื้นที่ยังขาดความรู้ทางศาสนา รวมถึงผู้ที่ปฏิบัติศาสนกิจขาดการศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมอย่างจริงจัง แต่จะเน้นไปในเรื่องของการปฏิบัติอามาลเพียงอย่างเดียว ด้านการประกอบอาชีพคนในพื้นที่บางส่วนยังประสบปัญหาความยากจน รายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตภายในครอบครัว และสุดท้ายคือเรื่องการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ที่ไม่สอดคล้องตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม หากเทียบแล้วกลุ่มคนที่เข้ามัสยิดประกอบศาสนกิจในแต่ละวันนั้นยังมีจำนวนน้อยมากกว่ากลุ่มคนที่ยังไม่เข้ามัสยิด ถึงแม้ว่าทางมัสยิดได้จัดการเรียนการสอนมีการเยี่ยมชมเยียนในรอบสัปดาห์ แต่ยังคงขาดการให้ความร่วมมือของคนในพื้นที่อีกจำนวนมากเช่นกัน

ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่นั้น ผมคิดว่าวิธีแก้ที่ดีที่สุดคือการนำหลักคำสอนทางศาสนาตามแบบอย่างของท่านบีมาปรับใช้ในการแก้ปัญหา โดยเริ่มตั้งแต่ระดับผู้นำ คำสอนในอิสลามได้วางระบบอย่างไรในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำ เพราะทุกคนที่มีหน้าที่ล้วนได้รับการสอบสวน ดังนั้นการส่งเสริมและให้ผู้นำผู้ที่มีหน้าที่ของมัสยิดได้มีความตระหนักรู้อย่างจริงจังเป็นอันดับแรกนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ได้รู้ถึงบทบาทและทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ดีที่สุด เมื่อกลุ่มคนเหล่านี้มีความเข้าใจและมีความจริงใจในการปฏิบัติหน้าที่แล้วสิ่งที่ตามมาคือการเข้าถึงสมาชิกคนในพื้นที่ให้มากที่สุดด้วยการเยี่ยมชม ติดตาม สอบถามทุกข์สุข เมื่อรับทราบถึงปัญหาต่างๆแล้ว คณะกรรมการมัสยิดควรมีการจัดประชุมปรึกษาหารือและหาวิธีการแก้ไขช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมเท่าที่สามารถกระทำได้เป็นการเบื้องต้นก่อน เช่นในเรื่องวิชาความรู้ ควรจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติม แจกเอกสารใบความรู้ต่างๆให้กับคนในพื้นที่ ตกเดือนซึ่งกันและกันและคอยให้กับพวกเขาเหล่านั้น ส่วนในเรื่องปัญหาหาเสพติดของเยาวชนและการทะเลาะวิวาทต่างๆ ทางมัสยิดควรจัดอบรมเข้าถึงเยาวชนเหล่านั้นให้เขาเหล่านั้นได้ตระหนักและเห็นคุณค่าในความเป็นมุสลิมเป็นการเบื้องต้น หากใช้วิธีการนี้ไม่สำเร็จแล้วอาจเป็นเพราะฤทธิ์ของยาเสพติดทางมัสยิดก็ควรประสานพูดคุยกับผู้ปกครองและติดต่อสาธารณสุข เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบให้เข้ามาช่วยเหลือเยียวยาต่อไป ด้านการใช้ชีวิตที่ยังไม่สอดคล้องกลับหลักคำสอนของศาสนาอิสลามก็ให้มีการตกเดือนอย่างต่อเนื่อง ทุกวิธีที่เหมาะสมโดยเอาแบบอย่างจากท่านบีมาปรับใช้ในการอบรมสั่งสอนพร้อมทั้งคอย โดยที่กรรมการมัสยิดทุกคนควรติดตาม เยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ และขอคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้รู้ทางศาสนา กรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้แนวทาง วางแผน ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ และการใช้ชีวิตของมุสลิมท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรมซึ่งอำเภอมะนังนั้นมุสลิมอยู่ร่วมกับต่างศาสนิกจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและลดปัญหาการทะเลาะวิวาท ไม่ว่าจะเป็นมุสลิมเองกับมุสลิมด้วยกัน

หรือมุสลิมกับต่างศาสนิก ควรมีการจัดกิจกรรม เช่น กีฬาสัมพันธ์ หรือกิจกรรมอื่นๆที่ไม่เกี่ยวข้อง กับเรื่องของศาสนา ด้านการประกอบอาชีพ เสนอว่าทางมัสยิดเองควรประสานหน่วยงานภายนอก เข้ามาให้ความรู้ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้มีรายได้ ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาความยากจน และส่งเสริมให้ มุสลิมในพื้นที่ที่มีความขยันในการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น โดยที่ปัญหาเหล่านี้จะหมดไป หากทุก ฝ่ายให้ความร่วมมือ ทั้งมัสยิด ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ รวมถึงองค์กรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

4.1.3 สัมภาษณ์คอเต็บทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล

4.1.3.1 สัมภาษณ์นายราหม หล่ทองคำ

คอเต็บประจำมัสยิดบูเกตบุหงา หมู่ 7 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ได้ ทำการสัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 14.30 น. ได้กล่าวว่า

สภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ ณปัจจุบันนี้ที่เป็นปัญหามาก อันดับหนึ่งคือเรื่องของยาเสพติด โดยเฉพาะน้ำกระท่อม บุหรี่และสิ่งเสพติดอื่นๆ ซึ่งเป็นปัญหากับ เยาวชนอย่างต่อเนื่อง แม้ทางมัสยิดได้จัดกิจกรรมต่างๆที่เป็นการรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดแล้วก็ตาม แต่ยาเสพติดก็ยังไม่หมดไปจากพื้นที่ ปัญหาดังกล่าวคือปัญหาทางครอบครัวการทะเลาะวิวาทภายใน เนื่องจากหัวหน้าครอบครัวไม่รับผิดชอบดูแลสมาชิกในครอบครัวอย่างเต็มที่ รวมถึงปัญหาการหย่าร้างแตกแยกกันภายในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของเยาวชนและคนในพื้นที่ยังขาด การศึกษาหาวิชาความรู้ในทางศาสนา ความเคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนกิจขาดหายไป ถึงแม้ว่าคน ในพื้นที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในด้านการศึกษาแต่จะเน้นไปทางวิชาชีพและศาสตร์แขนงต่างๆ เกี่ยวกับทางโลกเสียมากกว่า น้อยมากที่จะมีความตระหนักในการส่งเสริมให้บุตรหลานได้ศึกษา เรียนรู้วิชาศาสนาควบคู่ไปกับสามัญ ซึ่งทางมัสยิดได้เปิดรับนักเรียนเยาวชนเข้าศึกษาวิชาความรู้ ทางศาสนาของโรงเรียนดาดีกาในสังกัดของมัสยิด แต่ได้รับการตอบรับเป็นจำนวนน้อยหาก เปรียบเทียบกับประชากรที่สังกัดอยู่ในพื้นที่

จากปัญหาต่างๆข้างต้นจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการ พัฒนาคูณภาพชีวิตของมุสลิมให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นทางมัสยิดควรดำเนินการในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ อย่างจริงจังและคณะกรรมการมัสยิดทุกคนจำเป็นต้องให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ ปรับ ความเข้าใจ รู้จักมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ของมุสลิมเป็นหลัก ในการดำเนินงานนั้นควรแบ่ง ภาระหน้าที่รับผิดชอบให้ชัดเจน และมีการติดตามประเมินผลการทำงานของคณะกรรมการทุกฝ่าย โดยร่วมมือกันแก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญ มีการสำรวจข้อมูลของคนในพื้นที่ ทั้งในเรื่องของ ปัญหา ยาเสพติดมัสยิดควรมีการรณรงค์ในรูปแบบของการตักเตือนตามคำสอนของอิสลามอย่าง จริงจัง และใช้สื่อป้ายประกาศต่างๆติดตามชุมชนเพื่อเป็นการตักเตือนเบื้องต้น หลังจากนั้นควร

ประธานเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการต่อต้านยาเสพติดเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทางมัสยิด ด้านปัญหาครอบครัวควรมีการสำรวจเช่นกันว่าครอบครัวใดบ้างมีปัญหาทะเลาะวิวาทภายใน หรือแยกทางกัน รวมถึงปัญหาเยาวชนของแต่ละครอบครัว ทางมัสยิดควรมีการเรียกมาคัดเตือนเป็นการส่วนตัวหรือส่งตัวแทนคณะผู้ทำงานที่มัสยิดได้แต่งตั้งไว้เข้าไปเยี่ยมเยียนให้คำตักเตือนตามหลักคำสอนของอิสลาม ให้ตระหนักและรับทราบถึงภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายภายในครอบครัว ให้คำแนะนำต่างๆ และหาแนวทางช่วยเหลือต่อไป หากมัสยิดและคณะทำงานทุกฝ่ายปฏิบัติงานด้วยความบริสุทธิ์ใจในการช่วยเหลือสังคมมุสลิม ช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ของตน แน่แน่นอนปัญหาคงได้รับการเยียวยาและแก้ไขอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่ระดับที่ดีขึ้น

4.1.3.2 สัมภาษณ์นายคนัย หวันตาหลา

คอเต็บประจำมัสยิดกลางกำแพง ที่อยู่ 293 หมู่ 4 ตำบลกำแพง อำเภอละงู จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันเสาร์ ที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 13.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาและความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นยังถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องแก้ไขและจำเป็นต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกี่ยวกับเยาวชน ปัญหายาเสพติด ปัญหาชู้สาว ความอิสระของวัยรุ่นในการใช้ชีวิตประจำวันที่ปะปนอยู่กับเพศตรงข้าม รวมถึงปัญหาที่เยาวชนส่วนมากทะเลาะในหน้าที่ของความเป็นมุสลิมทั้งในเรื่องของการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันและเรื่องของการเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักคำสอนทางศาสนา ซึ่งปัญหาเหล่านี้ทำให้เกิดอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในภาพรวม ส่วนปัญหาโดยทั่วไปที่เกิดขึ้นกับคนวัยทำงานส่วนใหญ่คือปัญหาหนี้สิน ปัญหาความยากจนที่มีมาอย่างต่อเนื่อง มีการกู้เงินจากหน่วยงานต่างๆ หรือนอกระบบซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย นอกจากนี้ยังรวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนวัยชรา เรื่องของสุขภาพ และโรคประจำตัวต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาความสะอาดและสุขภาพต่างๆ ทั้งที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย และอื่นๆ ยังถือได้ว่ามีอยู่บางครอบครัวที่ยังบกพร่องอยู่ อีกทั้งการอุปโภคบริโภคนั้นไม่ได้คำนึงถึงสุขภาพของตนว่าสิ่งใดรับประทานได้ สิ่งใดรับประทานไปแล้วมีผลเสียต่อสุขภาพ ถึงแม้ว่าอาหารที่บริโภคนั้นจะเป็นอาหารทะเลก็ตาม แต่มีผลต่อโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นอยู่ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัญหาที่มีมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และยังไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในพื้นที่อย่างจริงจัง

การแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาของเยาวชน ทางมัสยิดควรวางแผนจัดระบบ เริ่มจากการจัดอบรมให้ความรู้แก่สัปบุรุษของมัสยิดเป็นรายสัปดาห์หรือรายเดือน หลังจากนั้นควรมีการวางแผนการ

ปฏิบัติงานดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยเริ่มจากปัญหาของเยาวชนก่อนเป็นอันดับแรก ในเรื่องของยาเสพติดมีสยิดควรวางแบบแผนนโยบายเข้าไปมีส่วนในการช่วยเหลือและติดตามเยาวชนที่ติดยาเสพติดภายในพื้นที่พร้อมทั้งประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยกันปรึกษาหารือกับผู้นำในชุมชน ผู้ใหญ่บ้านกำนันเพื่อให้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาเยียวยาบำบัดและดำเนินการรักษาเป็นรายบุคคล ในเรื่องของปัญหาผู้สาวการปะปนระหว่างชายหญิงที่แต่งงานกันได้อย่างเสรี ทางมีสยิดควรวางระเบียบและประชาสัมพันธ์ให้กับคนในพื้นที่ได้รับทราบเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาผู้สาวของเยาวชนให้กับผู้ปกครองแต่ละครอบครัวได้รับทราบอย่างทั่วถึง หากพบเห็นการกระทำดังกล่าวควรมีฝ่ายดำเนินการที่มีสยิดได้แต่งตั้งขึ้นประสานผู้ปกครองให้รับทราบและดำเนินการต่อไปให้ถูกต้องตามหลักการทางศาสนา ส่วนปัญหาในเรื่องของความยากจนและหนี้สินของคนในพื้นที่นั้น ทางมีสยิดควรประสานสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและควรเสนอเกี่ยวกับการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือคนยากจนเด็กกำพร้าจากระบบชะกาดของคนในพื้นที่ เพื่อเป็นการเยียวยาอีกระดับหนึ่งและเป็นการเปิดช่องทางช่วยเหลือมุสลิมให้ห่างไกลจากการกู้ยืมในระบบที่มีดอกเบี้ยเกี่ยวข้อง ส่วนด้านสุขภาพและสุขภาพของคนชราในพื้นที่ ถึงแม้ว่ามีสยิดได้ดำเนินการให้เจ้าหน้าที่ทางสาธารณสุข ใช้สถานที่บริเวณมีสยิดในการตรวจสุขภาพคนชราและคนในพื้นที่แล้วก็ตาม ทางมีสยิดก็ควรส่งเสริมโดยนำหลักคำสอนทางศาสนาด้านความสะอาดสุขอนามัยต่างๆตามแบบอย่างของท่านบีมาเผยแพร่ให้กับคนในพื้นที่ได้รับทราบให้ทั่วถึง ควรสร้างสื่อออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชันต่างๆในการเผยแพร่ความรู้เพื่อให้นักพื้นที่สามารถติดตามย้อนหลังได้

4.1.3.3 สัมภาษณ์นายอิสมาแอล ตาเดอิน

คอเต็บประจำมีสยิดบาราฮี ที่อยู่ 24/1 หมู่ 7 ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 14.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาที่ถือว่าเป็นปัญหาภายในหมู่บ้านลำดับต้นๆคือปัญหาเรื่องของยาเสพติด เนื่องจากยังมีเยาวชนบางกลุ่มหมกมุ่นอยู่กับสิ่งเสพติด ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกลุ่มวัยรุ่นและยังมีบางส่วนที่เป็นกลุ่มวัยกลางคน และยาเสพติดที่แพร่ระบาดภายในหมู่บ้านส่วนใหญ่คือน้ำกระท่อมและสารเสพติดอื่นๆ แม้ว่าทางมีสยิดได้ทำการตักเตือนในละหมาดวันศุกร์ โดยนำบทบัญญัติทางศาสนามาอบรมสั่งสอน แต่ก็ยังถือว่าไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาให้หมดไปจากหมู่บ้านได้ และยังมี การเสพอยู่อย่างต่อเนื่อง สาเหตุเพราะคนเหล่านี้ยังเป็นผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการบำบัดอย่างจริงจัง และเจ้าตัวก็ไม่ให้ความร่วมมือหรือคิดที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขปรับปรุงตนเอง ปัญหาต่อมาคือปัญหาเรื่องการศึกษาด้านศาสนาและการให้ความร่วมมือในการเข้าอบรมและร่วมกิจกรรมต่างๆที่ทางมีสยิดได้จัดขึ้น เมื่อคนในพื้นที่บางกลุ่มก็ยังไม่มีความเข้าใจหรือมีความรู้ทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง

แน่นอนการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น บางครั้งอาจสวนทางจากหลักคำสอนทางศาสนา แม้ว่าทางมัศยิดจัดการเรียนการสอน แต่ยังไม่ทั่วถึงเนื่องจากคนบางกลุ่มออกไปประกอบอาชีพทั้งวันและขาดการติดตามข้อมูลต่างๆที่ทางมัศยิดได้ดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของกิจกรรม โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ เมื่อเป็นเช่นนี้แน่นอนคนกลุ่มเหล่านี้ย่อมประสบปัญหาในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในด้านวิชาความรู้และความเป็นอยู่ตามวิถีอิสลามฉะนั้นจึงจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาต่อไป

จากปัญหาดังกล่าว สิ่งที่ทางมัศยิดพอที่จะดำเนินการและให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ได้ คือการเข้าถึงและนำปัญหาต่างๆมาประชุมปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะปัญหาที่ถือว่าเป็นเรื่องเร่งด่วน คือปัญหาด้านยาเสพติด ทางมัศยิดทำได้แต่เพียงประสานผู้ปกครองให้ข้อมูลและความร่วมมือในการเฝ้าระวัง ซึ่งในขั้นตอนต่อไปได้เป็นการส่งต่อให้กับเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐ และหน่วยงานสาธารณสุขเข้ามาช่วยปรับความเข้าใจและเฝ้าระวังกลุ่มคนเหล่านี้ และอีกวิธีหนึ่งเมื่อกลุ่มคนเหล่านี้ได้รับการบำบัดตามวิธีการแพทย์แล้วผมขอเสนอแนะแนวทางหนึ่ง คือใช้หลักศาสนาบำบัดในการขัดเกลาจิตใจ ให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ ให้มีความหวังและสู้ชีวิตต่อไปด้วยการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ปัญหาต่อมาคือปัญหาเรื่องวิชาความรู้ เสนอว่าทางมัศยิดควรประชุม ปรึกษาหารือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังในการวางแผนระบบการจัดการศึกษาที่ทางมัศยิดจะนำไปพัฒนาเพื่อให้เข้าถึงคนในพื้นที่ ดังนั้นควรมีการจัดการสอนโดยเผยแพร่ความรู้ในระบบออนไลน์ และมีการประชุมทุกครั้งของแต่ละเดือน มัศยิดควรติดตามเอาใจใส่ครอบครัวที่ยังขาดองค์ความรู้หรือความเข้าใจทางศาสนาที่ถูกต้อง ด้วยการเชื่อมโยงให้กำลังใจและสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกันให้คนเหล่านี้ได้รับทราบถึงสายสัมพันธ์และความสำคัญของความเป็นพี่น้องมุสลิมและมีความรักต่อมัศยิดอันเป็นศูนย์รวมใจของมุสลิมในพื้นที่ เมื่อความเป็นพี่น้องของคนในพื้นที่มีความเข้มแข็ง การแก้ปัญหาและการพัฒนาคุณภาพชีวิตจะดีขึ้นตามมา

4.1.3.4 สัมภาษณ์นายมนูญ อะตันตรา

คอเต็บประจำมัศยิดนะฮ์รุสลาม หมู่ 4 ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันเสาร์ ที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 13.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นและเป็นที่มาของทุกปัญหาในมุมมองของผม ภายในเขตพื้นที่ ณ ปัจจุบันนี้คือปัญหาในเรื่องของรายได้ การประกอบอาชีพ รวมถึงค่าครองชีพที่สูง ถือได้ว่าเป็นวิกฤติที่เกิดขึ้นในพื้นที่มากที่สุด และปัญหานี้มีมาอย่างต่อเนื่อง เป็นเหตุทำให้คนในพื้นที่ต้องกู้ยืมเงินนอกระบบและมีส่วนข้องเกี่ยวกับเรื่องดอกเบี้ย ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับบทบัญญัติทางศาสนาอิสลามอย่างชัดเจน ส่วนปัญหาถัดมาคือเรื่องปัญหาเยาวชนขาดความตระหนักและดำเนิน

ชีวิตประจำวันไม่สอดคล้องกับแนวทางของอิสลาม ใช้ชีวิตปะปนระหว่างหญิงชายแบบอิสระ แม้เห็นว่าทางมัสยิดได้ทำการตกแต่งเดือนเทศนาธรรมในรอบสัปดาห์ แต่ยังไม่สามารถที่จะแก้ไขสิ่งเหล่านี้ให้หมดสิ้นจากหมู่บ้านได้ หากพิจารณาเชิงลึกแล้วสาเหตุหลักคือเยาวชนขาดวิชาความรู้และขาดจิตสำนึกต่อบทบัญญัติทางศาสนา ซึ่งทางมัสยิดได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้ ในรอบสัปดาห์ แต่คนในพื้นที่ยังขาดการให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางมัสยิดจัดขึ้น ดังนั้นปัญหาเหล่านี้จึงเป็นปัญหาที่มีมาอย่างต่อเนื่องและควรได้รับการแก้ไขเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ต่อไป

จากปัญหาดังกล่าว ทางมัสยิดควรวางแผนแนวทางในการช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมในพื้นที่เพื่อเป็นการสร้างบทบาทและตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่มุสลิมในพื้นที่ประสบมากที่สุดคือในเรื่องของค่าครองชีพ และการประกอบอาชีพ ภาวะการตกงาน ทางมัสยิดควรประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน หาแหล่งทุนต่างๆเข้ามาช่วยเหลือเยียวยาเป็นการเบื้องต้น เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงจากภาระหนี้ของคนในพื้นที่จากการกู้ยืมที่เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย ซึ่งเป็นการขัดแย้งกับบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ส่วนปัญหาหาเสพติดเสนอว่า คณะทำงานของมัสยิดทุกคนควรมีความตระหนักและปรึกษาร่วมกันกับคนในพื้นที่ วางแผนและนโยบายต่างๆ ทำความเข้าใจร่วมกันในการหาหนทางมาเยียวยาบำบัดผู้ที่ติดยาเสพติด ทางมัสยิดควรมีกรรมรงค์ ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆถึงผลร้าย พิษภัย และบาปที่จะได้รับจากการเสพยาเสพติดตามคำสอนของศาสนาอิสลาม นอกเหนือจากนี้แล้ว ทางมัสยิดควรเป็นฝ่ายประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามาช่วยเหลือเยียวยาและบำบัดตามวิถีทางการแพทย์ต่อไป และปัญหาด้านวิชาความรู้คุณธรรมจริยธรรมนั้น ขอเสนอว่าให้สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดจัดอบรมคณะกรรมการมัสยิดในรอบเดือนวางแผนแนวทางต่างๆในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยให้ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละมัสยิดนั้น นำนโยบายและหลักการไปปรับใช้ในพื้นที่ของตน มีการจัดการเรียนการสอนผ่านระบบสื่อต่างๆเพื่อให้เท่าทันกับยุคสมัยปัจจุบัน และแต่งตั้งผู้ที่ได้รับมอบหมายให้กำกับติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เมื่อเยาวชนหรือคนในพื้นที่ทั่วไปได้ผ่านการรับรู้รับฟังจากการเรียนการสอน และสื่อต่างๆที่ทางมัสยิดได้จัดขึ้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ น่าจะดีตามมาและสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้องตามสภาพจริงของคนในพื้นที่

4.1.3.5 สัมภาษณ์นายอิบรอเฮม หมาดสุเร็น

คอเต็บประจำมัสยิดคารุสสุตัย หมู่ 7 ตำบลควนสตอ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 11.30 น. โดยที่ผู้วิจัยได้สนทนา และมีการ

เสนอว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือปัญหาฮาเซฟติด โดยที่มัสยิดได้มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านฮาเซฟติด อบรมคุณธรรมจริยธรรม ปลุกฝังเยาวชน รวมถึงตักเตือนผ่านคุตบะฮ์วันศุกร์แล้วก็ยังไม่หมดไป เรื่องต่อมาคือ การศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนา คนในพื้นที่บางส่วนที่ยังละเลยในเรื่องของการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนา และรักษาการละหมาด 5 เวลา รวมถึงศาสนกิจอื่นๆ ส่วนเรื่องเศรษฐกิจการประกอบอาชีพนั้นยังมีอีกหลายครอบครัวที่ประสบปัญหาขาดแคลนรายได้ ดังนั้นสิ่งเหล่านี้ได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

การแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ข้างต้นนั้น คณะกรรมการและสัปบุรุษของมัสยิดจำเป็นต้องปฏิบัติและการแก้ไขอย่างจริงจัง โดยกำหนดนโยบาย ดำรวจข้อมูลของคนในพื้นที่ว่าประสบปัญหาใดบ้าง แล้วนำข้อมูลเหล่านี้มาจำแนกเป็นประเด็นปัญหาต่างๆ โดยควรเริ่มต้นแก้ไขปัญหาฮาเซฟติดที่ก่อนเป็นอันดับแรก ประธานเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐ สาธารณสุขให้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือเยาวชนติดยาและบำบัดรักษาตามกระบวนการทางการแพทย์ ด้านการศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนานั้น เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบันก็ควรมีการไลฟ์สด ด้านปัญหาความยากจน มัสยิดควรประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานกรมส่งเสริมแรงงานเข้ามาให้ความรู้ อบรม สร้างรายได้แก่คนในพื้นที่ และประสานสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเข้ามามีบทบาทติดตามกำกับงานอย่างต่อเนื่อง

4.1.3.6 สัมภาษณ์นายศีกีร์ เดสตา

ขอเชิญประจํา มัสยิด มัสยิดดารุสสุฏอ หมู่ 12 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 11.30 น. ได้กล่าวว่า

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ณปัจจุบันนี้ ส่วนใหญ่แล้วคือปัญหาฮาเซฟติด ในหมู่วัยรุ่น เป็นปัญหาที่มีมาอย่างยาวนาน และยากที่จะเยียวยา เนื่องจากคนในพื้นที่โดยเฉพาะผู้ปกครอง ไม่สามารถที่จะควบคุมบุตรหลาน หรือให้ความร่วมมือ กับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องเท่าใดนัก ฉะนั้นแล้วปัญหาของวัยรุ่นนี้จึงแยกออกเป็นประเด็นต่างๆหลายๆปัญหาด้วยกัน ที่นอกเหนือจากฮาเซฟติด ยังมีปัญหาในเรื่องของความอิสระเสรีในการใช้ชีวิตที่ไม่สอดคล้องตามบทบัญญัติของศาสนา ปัญหาท้องก่อนแต่ง ปัญหาการผิดประเวณี และปัญหาการลักขโมยของวัยรุ่นที่เสพยาเสพติด และยังมีปัญหาในเรื่องของการละเลยการปฏิบัติหน้าที่ภาคบังคับ เช่น ละหมาด 5 เวลา การถือศีลอดในเดือนรอมะฎอน และการประกอบศาสนกิจอื่นๆ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาจากการขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา ถึงแม้ว่าจะมีมุสลิมบางส่วนในพื้นที่ได้ศึกษาตามโรงเรียนเอกชนสวนศาสนาอิสลามแล้วก็ตาม น้อยมากที่จะมีเยาวชนที่เคร่งครัด และ

ดำเนินชีวิตในรูปแบบคำสอนของอิสลามอย่างเป็นรูปธรรม หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว จุดเกิดของปัญหาและการฝ่าฝืนทุกอย่างมาจากความไม่เข้าใจในเรื่องศาสนาอย่างแท้จริง เพราะหากเยาวชนเหล่านี้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งพร้อมทั้งมีความตระหนักในการแสดงถึงความเป็นบ่าว และภาระหน้าที่ของความเป็นมุสลิมแน่นอนปัญหาเหล่านี้ย่อมไม่เกิดขึ้นมาถึงปัจจุบัน นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วยังมีปัญหาในเรื่องของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ เช่น ในเรื่องของการระเบิดภูเขาเป็นการทำลายแหล่งธรรมชาติ และรบกวนผู้ที่อาศัยอยู่แทนบริเวณนั้น และยังมีอีกหนึ่งปัญหาคือในเรื่องของสภาวะความเป็นอยู่ความสะอาดที่อยู่อาศัยสภาพแวดล้อม และแม้กระทั่งการอุปโภคบริโภคคนในพื้นที่ยังขาดความตระหนัก และไม่มีการควบคุมอาหารที่ไม่เหมาะสมกับโรคภัยไข้เจ็บที่กำลังเผชิญอยู่ มีคนในพื้นที่โดยเฉพาะวัยชราที่มีโรคประจำตัวมากมายโรคเบาหวานความดันไขมันในเส้นเลือด และโรคอื่นๆอีก หากคนเหล่านี้นำวิถีสุนนะฮ์ในการอุปโภคบริโภค ปัญหาความรุนแรงของโรคเหล่านี้คงจะหมดไปอีกระดับหนึ่ง ส่วนปัญหาทางด้านเศรษฐกิจการประกอบอาชีพยังถือว่าคนในพื้นที่มีรายได้อยู่ในระดับกลาง พอที่จะใช้จ่ายดูแลครอบครัวได้ แต่ยังมีอีกบางส่วนที่ประสบปัญหาความยากจน ขาดรายได้ บวกกับสภาพของเศรษฐกิจที่ตกต่ำในปัจจุบันนี้ ก่อให้เกิดภาระหนี้สินต่างๆมากมาย โดยเฉพาะในเรื่องของดอกเบี้ยเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง จากการกู้ยืมทั้งในระบบและนอกระบบ

การแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้นจำเป็นจะต้องวางระบบแบบแผนที่ชัดเจนในการดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายที่มีหน้าที่หรือคณะกรรมการมัสยิด ควรทำความเข้าใจและรับรู้ร่วมกันถึงแบบแผนในการปฏิบัติงาน ฉะนั้นแล้วสิ่งที่สำคัญที่สุดคือความบริสุทธิ์ใจความตั้งใจมุ่งมั่นในการช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมภายในพื้นที่ของคณะกรรมการมาคิดทุกคนต้องให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง โดยมีการสำรวจปัญหาและที่มาของทุกปัญหาโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกิดขึ้นณปัจจุบันคือปัญหาที่มาจากเยาวชนในเรื่องของยาเสพติดที่มีเกือบทุกพื้นที่ ทางมัสยิดควรประสานสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหายาเสพติดตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามให้เข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาก็ทั้งควรทำเป็นมาตรฐานเดียวกันในการวางแบบแผนให้แก่มัสยิดภายในจังหวัดสตูล วางแผนในการส่งต่อให้กับเจ้าหน้าที่และหน่วยงานทางภาครัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือเยียวยากลุ่มคนเหล่านี้ ด้านการปฏิบัติศาสนกิจของเยาวชนและคนทั่วไปในพื้นที่นั้นควรใช้ระบบการคัดเตือนทุกรูปแบบตามแบบอย่างของท่านนบีให้ทั่วถึงคนภายในหมู่บ้านด้วยการเยี่ยมเยียนและติดตามคนเหล่านั้น ให้คำแนะนำส่งเสริมสนับสนุนในสิ่งที่ดีงามจัดโครงการอบรม คุณธรรมจริยธรรมและให้ความรู้ทางศาสนาแก่คนในพื้นที่ทั้งภายในมัสยิดและนอกพื้นที่ในหมู่บ้าน เสนอว่าควรมีสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์และต่อต้านอบายมุขต่างๆติดภายในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการเตือนอีกรูปแบบหนึ่งได้อย่างทั่วถึง ปัญหา

ความยากจนควรจัดตั้งกองทุนชะงักมาเยียวยาคนในพื้นที่ หรือประสานหน่วยงานที่เป็นกองทุน ในการกู้ยืมในระบบที่ปลอดดอกเบี้ยให้กับคนที่ขาดแคลนทรัพยากรในการลงทุนต่างๆ ด้านสุขภาพ และสุขอนามัยต่างๆควรมีการจัดอบรมให้กับคนชราเกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของ ท่านนบีในเรื่องของความสะอาด และด้านอนามัยต่างๆของท่านให้คนในหมู่บ้าน ได้รับทราบโดยทั่วถึง ส่งเสริมและรณรงค์ในเรื่องของสิ่งแวดล้อมภายใน ทั้งที่อยู่อาศัยบริเวณบ้านของมุสลิมให้มีความสะอาดและน่าอยู่ตามระบบแบบแผนของอิสลาม ส่วนปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน คณะกรรมการมัสยิดทุกคนควรให้ความร่วมมือและประสานคนในพื้นที่ให้มีความสามัคคี ประองคองซึ่งกันและกันช่วยเหลือกัน แก้ไขปัญหาาร่วมกัน หากพี่น้องมุสลิมมีความสามัคคีกัน ปัญหาทุกอย่างก็สามารถที่จะลุล่วง และแก้ไขพัฒนาต่อไปได้เป็นอย่างดี

4.1.3.7 สัมภาษณ์นายยูซุฟ สมเกษร

ขอเชิญประจํา มัสยิดมัสยิดซอลาฮุดดีน ที่อยู่ 15 หมู่ 2 ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 09.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านและมีมาอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่คือปัญหาฮาเสฟติด โดยเฉพาะในหมู่บ้านตั้งแต่การสูบบุหรี่น้ำกระท่อม รวมไปถึงสารเสพติดอื่น ๆ ตามมา ซึ่งทางมัสยิดได้ให้คำตักเตือน ทั้งในช่วงเวลาของการอ่านเทศนาธรรมวันศุกร์ และมีการจัดการเรียนการสอน ให้คนในพื้นที่ได้รับรู้ถึงบาปบุญต่างๆ แต่ปัญหาฮาเสฟติดก็ยังไม่หมดไป นอกเหนือจากกลุ่มวัยรุ่นแล้วยังมีกลุ่มวัยกลางคนที่เป็นหัวหน้าครอบครัว มีการหมกมุ่นอยู่กับสารเสพติด โดยเฉพาะน้ำกระท่อม และปัญหาต่อมาคือปัญหาในเรื่องของฟิตนะระหว่างชายหญิง ไปมาหาสู่กันอย่างอิสระสุดท้ายนำไปสู่การ ผิดประเวณี เกิดปัญหาท้องก่อนแต่งตามมา ทำให้เป็นผลเสียระยะยาวและมีปัญหาอย่างต่อเนื่อง นอกเหนือจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ ค่าครองชีพและปัญหาความยากจน ภาระหนี้สินจากการกู้ยืมในระบบดอกเบี้ย ทุกปัญหาที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นควรได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง

จากสภาพปัญหาข้างต้น ขอเสนอว่าการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่นั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ ทั้งคณะกรรมการประจํา มัสยิดและคนในพื้นที่ เมื่อมีการสำรวจและรับรู้ถึงปัญหาต่างๆ ในลำดับต่อไป ควรมีการประชุมปรึกษาหารือและวางระเบียบ โดยให้คณะทำงานตัวแทนจากมัสยิด ประสานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เข้ามามีส่วนในการแนะนำถึงวิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและแก้ไขได้ถูกวิธี ดังเช่น ปัญหาฮาเสฟติด ควรประสานงานและจัดกิจกรรมให้กับเยาวชนได้มีส่วนร่วมให้รับทราบและตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นเยาวชนมุสลิม จัดกีฬาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมเยาวชน

ห่างไกลจากยาเสพติด ทั้งนี้ถือเป็นการส่งเสริมให้กับเยาวชนที่ยังไม่ข้องเกี่ยวกับยาเสพติด ส่วนเยาวชนกลุ่มใดที่มีปัญหาหรือติดยาเสพติดหรือเป็นกลุ่มเสี่ยง คณะทำงานของมัสยิดควรเข้าไปติดตามเยี่ยมเยียนและตักเตือนอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งนำเสนอให้ผู้ปกครองได้รับทราบร่วมมือกันหาวิธีการแก้ไขเป็นการเบื้องต้นก่อน หากดีขึ้นถือได้ว่าประสบผลสำเร็จไปอีกระดับหนึ่ง ส่วนคนที่ติดยาขั้นรุนแรงควรประสานสาธารณสุขและเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มาเยียวยาบำบัดรักษา เพราะถือว่าคนเหล่านี้เป็นผู้ป่วย ด้านวิชาความรู้ทำอาชีพเองควรพัฒนาในเรื่องของการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อออนไลน์ต่างๆ ให้เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับยุคสมัยโดยมีการจัดอบรมออนไลน์หรือสอนแบบระบบออนไลน์แก่ผู้ที่ไม่สามารถศึกษาโดยตรงกับทางมัสยิดได้ ด้านเศรษฐกิจความเป็นอยู่ ในเรื่องของค่าครองชีพต่างๆรวมถึงปัญหาความยากจน ทางมัสยิดควรปฏิบัติหน้าที่ให้ทั่วถึงโดยมีการสำรวจบุคคลที่มีฐานะ เพื่อเป็นฝ่ายประสานในเรื่องของกองทุนชะกาตของคนในพื้นที่เอง เข้ามาเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือประสบปัญหาความยากจน และอีกทางเลือกหนึ่งทางมัสยิดควรประสานหาหน่วยงานหรือกองทุนที่ไม่มีในเรื่องของดอกเบี้ยเข้ามาช่วยเหลือเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงจากภาระหนี้ของคนในพื้นที่จากการกู้ยืมที่ผิดหลักการศาสนาในระบบดอกเบี้ย ส่วนปัญหาด้านอื่นๆทางมัสยิดควรตระหนักให้ความสำคัญในการช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมอย่างจริงจัง เพื่อให้คนในพื้นที่ได้มีโอกาส มีแนวทางและมีผู้แนะนำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองต่อไป

4.1.4 สัมภาษณ์บิดาลทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล

4.1.4.1 สัมภาษณ์นายเจน เหล่าทองคำ

บิดาลประจำมัสยิดบูเกะตุงหงา หมู่ 7 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ได้ทำการสัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 15.00 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงตามสภาพของสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิมที่สวนทางกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ใช้ชีวิตแบบอิสระเสรี เบาความในการปฏิบัติศาสนกิจ จะเห็นได้ว่าคนในพื้นที่เองมีการแต่งกายที่ยังไม่ปกปิดเอาระยะเป็นจำนวนมาก เช่น นุ่งกางเกงขาสั้นสำหรับบุรุษ และไม่คลุมหิญาบสำหรับสตรี ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีมาอย่างยาวนาน แม้ว่าทางมัสยิดได้มีการตักเตือนถึงบาปบุญแล้วก็ตาม ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นได้โดยขาดองค์ความรู้และความศรัทธาที่มั่นคงเป็นหลัก โดยเฉพาะพื้นฐานความเป็นอยู่ของมุสลิมตามหลักคำสอนของอิสลาม หลายคนยังไม่มี ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ หากเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรในพื้นที่ถือได้ว่าคนส่วนใหญ่ยังมีการละเลยในการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนา แต่จะเน้นไปทางด้านการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่แล้วผู้ที่เข้ามาประกอบศาสนกิจในมัสยิด คือคน

วัยกลางคนและคนชราเป็นส่วนมาก ทางมัสยิดได้จัดการเรียนการสอนและอบรมคุณธรรมจริยธรรมรวมถึงกิจกรรมต่างๆในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องแต่ยังขาดความร่วมมือจากคนในพื้นที่ ด้านปัญหาเยาวชนก็ยังถือว่าเป็นปัญหาหนักเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในเรื่องของยาเสพติดที่ระบาดอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานและองค์กรต่างๆประสานความร่วมมือกับทางมัสยิดในการรณรงค์แล้วก็ตาม ปัญหาเหล่านี้ก็ยังคงมีอยู่ จนกลายเป็นค่านิยมในหมู่วัยรุ่นชาย นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของเศรษฐกิจความเป็นอยู่ เนื่องจากค่าครองชีพที่สูง คนในพื้นที่มีการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนต่างๆที่ปะปนในเรื่องของดอกเบี้ย หากดูเพียงภายนอกบางครอบครัวดูเหมือนว่ามีฐานะดี แต่เบื้องหลังแล้วมีภาระหนี้สินอย่างมากมาย ฉะนั้นปัญหาในเรื่องดอกเบี้ยจึงเป็นปัญหาที่มีมาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน ด้านสุขภาพและสภาวะต่างๆรวมถึงมารยาทต่างๆตามแนวทางอิสลาม คนในพื้นที่ยังขาดความตระหนักและขาดความรู้ในการนำแบบอย่างของท่านนบีมาปฏิบัติในชีวิตจริง

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้น เสนอว่าทางมัสยิดควรวางแผนในการปฏิบัติงาน และมอบหมายหน้าที่ชี้แจงปรับความเข้าใจให้กับคณะกรรมการมัสยิดทุกฝ่าย ให้มีความเข้าใจตรงกันในการจัดระบบและวางแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ และปัญหาใดที่ถือว่าเป็นปัญหาระยะยาวทางมัสยิดควรดำเนินการแจ้งแก่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดได้รับทราบ และขอความร่วมมือให้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกำกับติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ควรแก้ปัญหาก็เห็นเป็นเชิงประจักษ์ก่อน เช่น ในเรื่องของความเป็นอยู่ของมุสลิมการแต่งกายที่ฝืนฝืนต่อบทบัญญัติ การละเลยในการปฏิบัติศาสนกิจ และส่งเสริมในเรื่องของความรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยที่ทางมัสยิดควรสำรวจข้อมูลในแต่ละครอบครัว แบ่งฝ่ายในการทำงาน เข้าไปเยี่ยมเยียนครอบครัวที่มีปัญหาให้คำตักเตือนตามแบบอย่างของท่าน นบี เพราะวิธีการแก้ปัญหาก็แท้จริงในเรื่องของการดำเนินชีวิตที่สวนทางกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม นั้นจำเป็นต้องใช้ระบบในการตักเตือน ด้วยความห่วงใยและไม่เป็นการทำลายจิตใจหรือประจานให้เกิดความเสื่อมเสีย ด้านภาระหนี้สินและปัญหาความยากจนนั้นทางมัสยิดควรให้คำแนะนำถึงวิถีแห่งความพอเพียงตามแบบอย่างอิสลาม และให้คนในพื้นที่ได้ตระหนักถึงผลร้ายของดอกเบี้ย ควรมีการจัดตั้งกองทุนชะกาต และสำรวจกลุ่มคนที่ควรจะได้รับ หรือเป็นไปได้ทางมัสยิดควรจัดตั้งสหกรณ์ให้กับชุมชน พร้อมทั้งประสานหน่วยงานกรมอาชีพต่างๆมาอบรมให้ความรู้กับแม่บ้านของแต่ละครอบครัวเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่และเป็นการลดภาระหนี้สินรวมถึงการกู้ยืมในระบบดอกเบี้ยต่อไป

4.1.4.2 สัมภาษณ์นายฮาสัน ชายทุย

บิลาลประจำมัสยิดกลางกำแพง หมู่ 4 ตำบลกำแพง อำเภอละงู จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันเสาร์ ที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 14.30 น. ได้กล่าวว่า

สภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมในหมู่บ้าน มาจากการขาดความรู้ทางศาสนาเป็นหลัก ผู้ปกครองไม่ส่งเสริมให้เยาวชนเข้าเรียนในโรงเรียนตาดีกาของมัสยิด ดังนั้นปัญหาในเรื่องของความรู้ทางศาสนานั้น ถือเป็นบ่อเกิดทุกๆ ปัญหา เพราะหากมุสลิมมีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาอย่างมั่นคง แน่นนอนการฝ่าฝืนและสร้างปัญหาต่างๆ ให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านคงหมดไป และยังมีปัญหาที่ถือว่าเป็นเรื่องที่ร้ายแรงที่สุด คือปัญหายาเสพติดที่ทุกพื้นที่กำลังเผชิญอยู่ และยังไม่สามารถที่จะแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ เป็นเพียงแค่การประคับประคอง ป้องกัน และรณรงค์ต่อต้านเท่านั้น และปัญหาในเรื่องของยาเสพติดนี้นำไปสู่การทะเลาะวิวาทและปัญหาการลักขโมยตามมา ยังมีอีกหนึ่งปัญหาที่เกิดขึ้น คือปัญหาในเรื่องของครอบครัว การหย่าร้างเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจ และภาวะการตกงาน เป็นต้น

จากปัญหาข้างต้น ผมเสนอว่าให้ทางมัสยิดดำเนินการประชุมผู้นำครอบครัวทุกครอบครัวในพื้นที่ เพื่อรับฟังรับทราบถึงปัญหาต่างๆ ของแต่ละครอบครัว เมื่อทางมัสยิดได้ข้อมูลจากคนในพื้นที่โดยตรงแล้ว สามารถที่จะสรุปปัญหาต่างๆ โดยแยกเป็นประเด็นปัญหาและวางแผนทางแก้ไข การสอบถามจากคนในพื้นที่โดยตรงนั้นถือว่าได้รับข้อมูลที่ชัดเจนกว่า ทางมัสยิดควรประสานขอความร่วมมือต่อสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และแต่งตั้งผู้ปรึกษาหลักจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมาแนะนำในการวางแผนแนวทางให้กับทางมัสยิด แล้วดำเนินการแก้ปัญหาตามขั้นตอนเริ่มตั้งแต่ปัญหาแรกคือเรื่องของการขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับหลักการทางศาสนา มัสยิดควรจัดรูปแบบการสอนให้เข้ากับยุคสมัย ทั้งมีสื่อประชาสัมพันธ์ของมัสยิดเอง และใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการเผยแพร่ความรู้ เชิงออนไลน์แก่คนในพื้นที่ และควรจัดกิจกรรมต่างๆ ในช่วงปิดภาคเรียนให้กับเยาวชน และคนทั่วไป เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดีต่อมัสยิด และสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่คนในพื้นที่เอง ใช้ระบบการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเสริมสร้างความศรัทธา จัดสรรงบประมาณในการมอบขวัญกำลังใจให้กับครอบครัวตัวอย่าง พร้อมทั้งหาแหล่งทุนส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ปัญหาด้านยาเสพติดนั้น สิ่งที่มัสยิดควรกระทำอย่างต่อเนื่องคือการให้คำตักเตือน เข้าเยี่ยมเยียนบุคคลที่ติดยาเสพติดและกลุ่มเสี่ยง ประสานความร่วมมือหน่วยงานจากภาครัฐให้เข้ามาช่วยเหลือบำบัดเยียวยา ส่วนปัญหาในด้านครอบครัวการหย่าร้าง ทางมัสยิดควรจัดอบรมให้กับทุกครอบครัวเพื่อเป็นการเสริมความรัก ความเข้าใจให้เกิดขึ้นภายในโดยนำหลักการทางศาสนาแบบอย่างของท่านนบีในเรื่องของการใช้ชีวิตภายในครอบครัว มาประกอบการอบรมเพื่อเป็นการลดภาวะการทะเลาะวิวาทและการหย่าร้างได้อีกระดับหนึ่ง และในด้านปัญหาการตกงาน ความยากจน ทางมัสยิดควรส่งเสริมจัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฝีมือแรงงาน ให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ประชาสัมพันธ์และประสานหน่วยงานที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมให้เข้ามาสนับสนุน

เพื่อเป็นการช่วยเหลือ และพัฒนาคนในพื้นที่ ต่อไป

4.1.4.3 สัมภาษณ์นายส่อแหด แสงเขียว

บิลาลประจํามัศยิดบารายี หมู่ 7 ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 15.00 น. ได้กล่าวว่า

สภาพความเป็นอยู่และปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ส่วนใหญ่แล้วเกี่ยวข้องกับเยาวชน อาทิเช่น เยาวชนไม่สามารถอ่านกุรอานได้ เยาวชนยังขาดละหมาด 5 เวลาและขาดความรู้พื้นฐานทางศาสนา อยู่แบบสากล ทั้งด้านการแต่งกาย การใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างชายหญิง ปัญหายาเสพติด รวมถึงปัญหาผู้สาวตามมา ส่วนความเป็นอยู่ของคนทั่วไป หากพิจารณาถึงจำนวนของประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จะเห็นได้ว่าคนหนุ่มมักยังขาดความตระหนักในเรื่องของวิชาความรู้ทางศาสนา และการประกอบศาสนกิจที่เป็นภาคบังคับ ด้านครอบครัวส่วนใหญ่จะประสบปัญหาในเรื่องของค่าครองชีพ เป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทระหว่างสามีภรรยาในเรื่องของค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอ บางกรณีเกิดการทะเลาะวิวาทเนื่องจากสามีติดยาเสพติดน้ำกระท่อม เป็นต้น คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบหลากหลายอาชีพทั้งประมง กรีดยางพารา ข้าราชการ ครู โรงเรียนเอกชน และอาชีพรับจ้างทั่วไป อย่างไรก็ตามเนื่องด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจตกต่ำเป็นเหตุให้บางครอบครัวต้องประสบกับปัญหาภาระหนี้สินต่างๆที่เกี่ยวพันกับดอกเบี้ย ซึ่งปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการเยียวยา แก้ไขอย่างทั่วถึง

การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่นั้นจำเป็นต้องให้ความร่วมมือทุกภาคส่วน ทั้งทางมัศยิดและคนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวิชาความรู้แนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิมถือเป็นภาระจำเป็นต้องแก้ไขเร่งด่วน ทางมัศยิดจำเป็นต้องวางแนวทางในการแก้ไขมอบหมายให้กับคณะกรรมการมัศยิด โดยคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมให้ดำเนินการ เช่นในเรื่องของเยาวชนไม่สามารถอ่านกุรอานได้ ถือเป็นเรื่องใหญ่ ทางมัศยิดควรจัดการเรียนการสอนแบบเข้มให้กับเยาวชนและมีการกำกับติดตามประเมินอย่างต่อเนื่องโดยสำรวจเป็นครอบครัว จัดโครงการหรือกิจกรรมให้กับเยาวชนเหล่านี้ในการพัฒนาทักษะการอ่านอัลกุรอาน และควรจัดให้มีการเข้าค่ายอบรมเยาวชนในพื้นที่ช่วงปิดภาคเรียน ทางมัศยิดเองควรขอความร่วมมือ จากองค์กรต่างๆทางศาสนา ขอความอนุเคราะห์ให้มีการส่งตัวแทนนักวิชาการที่มีความรู้ทางศาสนาเข้ามาอบรมและสอนให้กับคนในพื้นที่ นอกเหนือจากบุคลากรภายในมัศยิดเองแล้ว ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และสรรหากิจกรรมต่างๆให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้ามาร่วมมือกับทางมัศยิดและสร้างความผูกพันต่อมัศยิด ในด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพนั้น ทางมัศยิดควรให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการการประกอบอาชีพที่สุจริต ภาระหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวเพื่อลดปัญหาการทะเลาะวิวาทขัดแย้งภายในครอบครัวเนื่องจากค่าครองชีพ คณะกรรมการมัศยิดควรประสาน

ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆทางการเงิน จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านแบบทะเลสาบ เพื่อเป็นทางออกหนึ่งให้กับมุสลิมใช้เป็นแหล่งในการกู้ยืมที่ปลอดดอกเบี้ย ควรจัดส่งเสริมในเรื่องของระบบชะกาตให้ทั่วถึงแก่ผู้ที่ยากไร้ภายในหมู่บ้าน

4.1.4.4 สัมภาษณ์นายสุกรี เปรมใจ

บิลาลประจามัสยิดนะฮ์รุสลาม ที่อยู่ 207 หมู่ 4 ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันเสาร์ ที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 11.30 น. ได้กล่าวว่า

จากสภาพเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ สิ่งทีถือว่เป็นปัญหาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม คือการละเลยในการปฏิบัติตามบทบัญญัติทางศาสนา เนื่องจากยังมีผู้คนจำนวนมากที่ละทิ้งในเรื่องของศาสนกิจภาคบังคับทั้งการละหมาด การถือศีลอดและอื่นๆ อีกทั้งการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนา ยังมีคนในพื้นที่บางส่วนรวมถึงเยาวชนละเลยกันเป็นจำนวนมากหากเทียบกับจำนวนประชากรในพื้นที่ และปัญหาที่เกิดขึ้นมาก คือปัญหาเยาวชนติดยาเสพติด เยาวชนบางกลุ่มมีการสังสรรค์ฉลองด้วยสิ่งที่ไม่ต้องห้าม ทั้งสุรายาเมาต่างๆ รวมถึงปัญหาในการผิดประเวณี ท้องก่อนแต่ง การอยู่กันระหว่างใช้หญิงและแอบมีสัมพันธ์กัน ในบางกรณีผู้ปกครองเองยังไม่รับทราบ โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาที่อยู่ต่างจังหวัด สุดท้ายก็นำปัญหามาสู่หมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้แม้ทางมัสยิดได้ทำการตักเตือนบรรยายทั้งในวันศุกร์และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของทางมัสยิดแต่ยังไม่ทั่วถึง ฉะนั้นแล้วจึงเป็นปัญหาที่ต้องรีบเร่งแก้ไขหาทางออกร่วมกัน นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้วยังมีปัญหาในเรื่องของความเบี่ยงเบนทางเพศ ผู้ชายแต่งกายเลียนแบบผู้หญิง ผู้หญิงเลียนแบบผู้ชาย ปัญหาตุ๊ด กระเทย ทอมและเลสเบียน ยังมีอยู่ภายในหมู่บ้านแต่เป็นจำนวนน้อย ดังที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ถือเป็นปัญหาและขัดแย้งต่อบทบัญญัติทางศาสนาอย่างชัดเจน จึงทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมอยู่ในเกณฑ์ที่น่าเป็นห่วง

จากสภาพดังกล่าว การแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่นั้น คือการสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนได้มีความตระหนัก และเสริมสร้างศรัทธาอันมั่นคงด้วยการนำแบบอย่างที่ดีงามตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามมาสู่การปฏิบัติจริง โดยที่ทางมัสยิดนั้นจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการปลูกฝังอบรมตักเตือนคนในหมู่บ้าน และที่สำคัญคือการเยี่ยมเยียน ให้คำแนะนำ นำหลักการทางศาสนามาใช้โดยเฉพาะในเรื่องของการดำเนินชีวิตประจำวัน การปฏิบัติศาสนกิจและความรู้ทางศาสนาภาคบังคับ ควรมีการประชุม ปรึกษาหารือ และแบ่งฝ่ายทำงานให้ทั่วถึง สำรองและจำแนกครอบครัวที่มีปัญหา จัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมทั้งภายในมัสยิดและนอกสถานที่ในหมู่บ้าน ปัญหาเยาวชนติดยาเสพติดละเลยการปฏิบัติหน้าที่ตามข้อบัญญัติทางศาสนา หรือฝ่าฝืนบทบัญญัติ คณะกรรมการมัสยิดควรดูแลเป็นพิเศษกับกลุ่มคนเหล่านี้ให้กำลังใจในการตักเตือนและให้การช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ปัญหาการเบี่ยงเบนทางเพศ

ก็เช่นกัน ทางมัสยิดควรจัดอบรมและตัดเคื่อนคนเหล่านี้เป็นการเฉพาะ เพื่อให้สำนักและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความเป็นมุสลิมที่แท้จริง โดยใช้คำสอนทางศาสนาทั้งตัวบทหลักฐานต่างๆมาใช้ในการขัดเกลา และขอความร่วมมือจากทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิต พร้อมทั้งประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการดำเนินงานทุกอย่างนั้นจะสำเร็จลุล่วง หากทุกฝ่ายให้ความร่วมมือกัน พร้อมทั้งวิงวอนคู่อต่ออัลลอฮอย่างสม่ำเสมอ

4.1.4.5 สัมภาษณ์นายอาหมาด มาลิกัน

บิลาลประจำมัสยิดดารุสสุลตอ หมู่ 7 ตำบลควนสตอ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 15.00 น. โดยที่ผู้วิจัยได้สนทนา และมีการเสนอว่า

สิ่งที่ปัญหาหนักภายในหมู่บ้าน ได้แก่ปัญหายาเสพติด พิณะฮฺระหว่างชายหญิงในหมู่บ้าน ชาวชนและคนทั่วไปยังขาดวิชาความรู้ทางศาสนา รวมถึงของการละเลยการละหมาด 5 เวลารวมถึงศาสนกิจอื่นๆ ส่วนเรื่องค่าครองชีพนั้นยังมีอีกหลายครอบครัวที่ประสบปัญหาขาดแคลนรายได้ มีการกู้ยืมทั้งในและนอกระบบ ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาต่อไป เพื่อให้คุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น

การแก้ปัญหาข้างต้นนั้น ทางมัสยิดจำเป็นต้องกำหนดนโยบาย สืบหาข้อมูลของคนในพื้นที่ หลังจากนั้นให้นำข้อมูลที่ได้มาจำแนกเป็นประเด็นปัญหาต่างๆ โดยเริ่มจากปัญหา ยาเสพติดควรมีการประสานเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้เข้ามาบิบทบาทช่วยเหลือเยาวชนที่ติดยาและบำบัดรักษา ด้านการศึกษานั้นควรมีการสอนเพิ่มเติมทั้งปกติและไลฟ์สด ส่วนปัญหาความยากจน มัสยิดควรประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่ส่งเสริมอาชีพเข้ามาอบรมให้ความรู้แก่คนในพื้นที่และสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน พร้อมทั้งประสานสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เข้ามากำกับดูแล

4.1.4.6 สัมภาษณ์นายกาสิม แดสา

บิลาลประจำมัสยิดมัสยิดดารุสสุลตอ ที่อยู่ 152 หมู่ 12 ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 08.30 น ได้กล่าวว่า

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่มีด้วยกันหลายปัญหามากมายซึ่งมีมาอย่างต่อเนื่อง และทางมัสยิดเองได้ดำเนินการแก้ไขบางส่วนแล้ว แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าใดนัก เช่น ปัญหาในเรื่องของคนในพื้นที่ใช้ชีวิตไม่สอดคล้องกับความเป็นมุสลิม มีการหมกมุ่นในเรื่องของยาเสพติดโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนเพราะความอยากรู้อยากลองและทำทายเป็นหมู่เพื่อนฝูง สุดท้าย

นำไปการติดยาเสพติด ปัญหาเยาวชนถือเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น มากกว่าปัญหาอื่นๆ ยังมีเยาวชนจำนวนมากที่ขาดละหมาด 5 เวลา ไม่สนใจต่อการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนา หรือบางส่วนได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแล้วแต่การปฏิบัติตนไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ได้รับเรียนมา เมื่อกลับมาที่บ้านยังละหมาดไม่ครบ 5 เวลา และเยาวชนอีกบางส่วนที่ไม่ข้องเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติดแต่ใช้เวลาว่างไม่เป็นประโยชน์ ดิคเกม เล่นโทรศัพท์ทะเลาะการประกอบศาสนกิจ กลุ่มนี้ค่อนข้างมีอารมณ์หงุดหงิดบ่อยนัก และเป็นกลุ่มที่มีผลเสียต่อการเรียนเป็นอย่างมาก ถึงกับบางครอบครัวมีบุตรหลานเรียนไม่จบเพราะหมกมุ่นอยู่กับเกมออนไลน์ หนีเรียนจึงทำให้เกิดปัญหาตามมา ทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนมุสลิมด้านการศึกษาตกต่ำ อีกทั้งปัญหาการมั่วสุมระหว่างชายหญิง อย่างเสรี โดยที่ผู้ปกครองไม่รับทราบ ปัญหาแฟนคลับก่อนแต่ง และนำไปสู่การผิดประเวณี ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนภายในพื้นที่ แต่เป็นเพียงบางส่วนเท่าที่ได้รับทราบข้อมูลมา ส่วนปัญหากับคนทั่วไปคือเรื่องของความตระหนักรู้และการประกอบศาสนากิจภาคบังคับที่ยังมีคนหมู่มากละเลยการปฏิบัติอยู่ เมื่อมัสยิดมีการจัดกิจกรรม อบรมให้ความรู้ในรอบสัปดาห์ มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนน้อยมาก ส่วนผู้ที่ไม่เข้าร่วมนั้นมีมากกว่า ทำให้เสียโอกาสในการรับฟัง และไม่รับรู้ว่าข่าวสารต่างๆที่ทางมัสยิดได้ดำเนินการ ปัญหาความยากจนและค่าครองชีพ ในชีวิตประจำวันของคนในพื้นที่ ณปัจจุบันยังมีอีกหลายครอบครัวที่ประสบปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่าย ทุนทรัพย์ในการส่งลูกหลานศึกษาต่อ สุดท้ายนำไปสู่ปัญหาหนี้สิน มีการกู้ยืมจากธนาคารที่มีดอกเบี้ยและหนี้ดอกเบี้ยต่างๆ ดังนั้นปัญหาต่างๆที่นำเสนอมาทั้งหมดนี้ อยากให้มีการแก้ไขเยียวยาและส่งเสริมเพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของมุสลิมภายในพื้นที่ต่อไป

จากสภาพปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมานั้น วิธีแก้ปัญหาคือที่ดีที่สุดคือ ทางมัสยิดจะต้องเข้าถึงคนในพื้นที่ เข้าใจสภาพปัญหาอย่างแท้จริง และพร้อมที่จะพัฒนาแก้ไขและเปลี่ยนแปลงต่อไป เสนอว่าคณะกรรมการมัสยิดทุกคนนั้นต้องมีความเข้าใจและเสียสละเป็นอันดับแรกก่อน หลังจากนั้นจึงดำเนินงาน โดยให้ความร่วมมือกันทุกฝ่าย โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนงาน วิธีการดำเนินงานและติดตามผลของการดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเยาวชนหมกมุ่นในเรื่องของยาเสพติด ความอยากสู้อากลอง และค่านิยมที่ผิดๆ ทางมัสยิดควรจัดตั้งฝ่ายดำเนินงานให้เข้าถึงกลุ่มเยาวชนเหล่านี้ โดยสรรหากิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อเยาวชนได้ตระหนักถึงพิษภัยของยาเสพติด ใช้ระบบการตักเตือนหรือวิธีการศาสนบำบัด โดยนำคำสอนทางศาสนามาบำบัดจิตใจให้มีความมั่นคงเพื่อเป็นเกราะป้องกันในการไม่ข้องเกี่ยวกับยาเสพติดทุกชนิด ทางมัสยิดควรส่งเสริมให้เยาวชนเหล่านี้เข้ามามีบทบาทหรือร่วมกิจกรรมและ โครงการต่างๆที่มัสยิดจัดขึ้นเพื่อให้เขาเหล่านั้นได้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของตนเอง ด้านปัญหาเกมออนไลน์ก็เช่นกัน ทางคณะกรรมการมัสยิดควรสร้างกิจกรรมส่งเสริมให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น ฝึกในเรื่องทักษะ

วิชาชีพตามข้อเสนอแนะของเขาวงตนเอง เมื่อกลุ่มเยาวชนเหล่านี้ได้มีกิจกรรมต่างๆที่ตนเองต้องเข้าร่วม ถือได้ว่ามัศยิดได้วางระบบในการป้องกันการใช้เวลาว่างของเยาวชนที่หมกมุ่นอยู่กับเกมออนไลน์ มาเป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตเป็นการทดแทน ส่วนปัญหาในเรื่องการละเลยหน้าที่ การปฏิบัติศาสนกิจต่างๆเสนอว่า ทางมัศยิดควรให้การตักเตือนเป็นอันดับแรกทีนอกเหนือจากการตักเตือนในรอบสัปดาห์ด้วยการเข้าเยี่ยมเยียนและติดตามอย่างต่อเนื่อง คุณดูแลเอาใจใส่ด้วยความรัก และเมตตาให้คำแนะนำและกำลังใจในการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการสนองพระบัญชาของอัลลอฮ์ ด้านปัญหาค่าครองชีพในชีวิตประจำวันรวมถึงภาระหนี้สินสิ่งๆที่ทางมัศยิดพอกระทำได้คือการส่งเสริมจัดตั้งระบบชะกาด และจัดประชุมแนะนำให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ได้รับทราบถึงภัยร้ายของดอกเบี้ย หากชาวบ้านกลุ่มใดมีความจำเป็นต้องลงทุนหรือภาระอื่นๆ ทางมัศยิดควรแนะนำให้ หาแหล่งทุนหรือแหล่งกู้ยืมจากหน่วยงานที่ปลอดดอกเบี้ย ที่สำคัญทุกปัญหาทางมัศยิดควรชี้แจงให้ชาวบ้านทุกคนมีความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ของทางมัศยิดหากทุกฝ่ายมีความเข้าใจอย่างถูกต้องแล้วการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ย่อมเกิดขึ้นตามมา

4.1.4.7 สัมภาษณ์นายรอฆาน อิสลาม

บิลาลประจำมัศยิดมัศยิดซอลาฮุดดีน ที่อยู่ 15 หมู่ 2 ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 08.30 น. ได้กล่าวว่า

สภาพปัญหาและความเป็นอยู่ของคนภายในพื้นที่โดยภาพรวมแล้วจำเป็นต้องแก้ไขและพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเยาวชนที่เกิดขึ้นณปัจจุบันนี้มาเป็นอันดับหนึ่ง คือปัญหาในเรื่องของยาเสพติด มีกลุ่มเยาวชนทั้งที่เป็นกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่ติดยาเสพติดด้วยความอยากรู้อยากลอง และได้รับการทำทาย เชีชวนจากเพื่อนที่ติดยาเสพติดมาก่อน เมื่อเข้าไปข้องเกี่ยวกับกลุ่มเหล่านี้สุดท้ายนำไปสู่การเสพยา และที่ระบาคมากที่สุดคในหมู่บ้าน คือน้ำกระท่อมที่ผสมสิ่งมีนเมาลงไป รวมถึงยาเสพติดชนิดอื่นๆตามมา การแก้ปัญหาในเรื่องยาเสพติดนั้น ยังถือว่าไม่เด็ดขาด เพราะยังมีเยาวชนบางส่วนเสพยาภายในหมู่บ้านอีก นอกเหนือจากปัญหาในเรื่องของยาเสพติด ยังมีปัญหาในเรื่องของชู้สาว แอบมีสัมพันธ์ก่อนแต่ง ปัญหาเยาวชนละเลยต่อหน้าที่ในความเป็นมุสลิมขาดการปฏิบัติศาสนกิจในแต่ละวันและที่สำคัญเยาวชนบางส่วนในหมู่บ้านยังมีความอ่อนแอในเรื่องวิชาความรู้ทางศาสนา ขาดการศึกษาทบทวนในเรื่องหลักการปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งด้านหลักศรัทธาอย่างต่อเนื่องแต่จะมุ่งเน้นไปทางสามัญเป็นหลัก มีเยาวชนจำนวนมากเช่นกันที่ไม่สามารถอ่านอัลกุรอานได้ ไม่สามารถที่จะปฏิบัติละหมาดตามแบบอย่างของท่านนบีได้ เยาวชนบางส่วนพอมีความรู้เพียงผิวเผินแต่บางส่วนยังขาดความรู้อีกมากมาย แม้กระทั่งภาคบังคับทางศาสนาที่จำเป็นต้องเรียนรู้ หากสำรวจอย่างจริงจังแล้วจะเห็นได้ว่า

ด้านความรู้ทางศาสนานั้น ยังเป็นปัญหาให้กับคนทั่วไปแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวไม่สามารถที่จะอบรมสอนคนในครอบครัวให้เรียนรู้ในเรื่องของการอ่านอัลกุรอานและหลักการทางศาสนาได้ นี่ก็จุดบอดที่เป็นเหตุให้เกิดความตกต่ำและล่าช้าในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ด้านวิชาการทางศาสนา แม้กระทั่งทางมัธยศ ได้จัดกิจกรรมต่างๆมากระตุ้นคนในพื้นที่ให้มีความตระหนัก และสำนึกถึงความเป็นมุสลิมที่แท้จริงด้วยการพัฒนาตนเอง เริ่มตั้งแต่ด้านความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง แต่ยังไม่ได้รับการตอบรับอย่างทั่วถึง ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจอาชีพและค่าใช้จ่ายของคนในพื้นที่ ยังถือว่ามียางครอบครัวที่ประสบปัญหายากจนสมาชิกในครอบครัวขาดงานทำ รายได้ในครอบครัวไม่เพียงพอ ทำให้เกิดภาระหนี้สินต่างๆมากมาย และมีการกู้ยืมจากแหล่งทุนที่มีดอกเบี้ย ถือเป็นการฝ่าฝืนถ้าหากบัญญัติทางศาสนา แต่โดยภาวะความจำเป็น จึงไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ ทั้งๆที่มีธนาคารอิสลามและสหกรณ์ต่างๆ แต่เนื่องด้วยการผ่อนชำระที่มีกำไรสูงกว่าธนาคารที่มีดอกเบี้ยและกู้ได้จำนวนน้อยกว่า แต่ผ่อนชำระในจำนวนที่สูงมากกว่าธนาคารอื่นๆ ทั่วไป นี่ก็เสี่ยงจากประชาชนในพื้นที่ ที่กู้เงินนอกระบบหรือธนาคารที่มีดอกเบี้ย ดังนั้นปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นปัญหาหลักที่เกิดขึ้นณปัจจุบันนี้ และหวังว่าคงได้รับการแก้ไขและพัฒนาต่อไปอย่างเร่งด่วน

จากสภาพปัญหาข้างต้น คณะกรรมการมัธยศทุกฝ่ายจำเป็นต้องให้ความร่วมมือและดำเนินการในการแก้ไขปัญหามุสลิมในพื้นที่อย่างจริงจัง เริ่มตั้งแต่การสำรวจถึงสภาพของปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหามีการวางแผนอย่างเป็นระบบ ดังนั้นจึงขอเสนอว่าให้ทางมัธยศดำเนินการแก้ไขปัญหากับเยาวชนเป็นอันดับแรกก่อน เพราะปัญหาเยาวชนเป็นปัญหาหนักที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ เริ่มตั้งแต่ปัญหายาเสพติดทางคณะกรรมการมัธยศควรสำรวจโดยแยกครอบครัวที่ประสบปัญหาสมาชิกติดยาเสพติด หลังจากนั้นขอความร่วมมือจากผู้ปกครองและประสานผู้ใหญ่บ้านกำนันให้แจ้งเจ้าหน้าที่ทางสาธารณสุขให้เข้ามาเยียวยาเป็นการเบื้องต้น ส่วนกรณีที่ติดยาไม่ถึงขั้นรุนแรงทางมัธยศควรติดตาม นำเยาวชนเหล่านี้เข้ามาอบรมและให้การตัดเตือนตามหลักการทางศาสนาอิสลาม ปัญหาเยาวชนละเลยในเรื่องของการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนามถึงละทิ้งการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ทางคณะทำงานของมัธยศควรเข้าถึงกับกลุ่มเยาวชนเหล่านี้โดยให้การตัดเตือน และจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมส่งเสริมให้เยาวชนได้ตระหนักเกี่ยวกับวิชาความรู้ทางศาสนาและการปฏิบัติศาสนกิจต่างๆในชีวิตประจำวัน ทางมัธยศควรพัฒนาในเรื่องของสื่อเทคโนโลยีต่างๆ หรือสรรหาบุคคลที่มีความถนัดในเรื่องของเทคโนโลยีให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับทางมัธยศ เช่นสร้างเพจมัธยศออนไลน์ในการนำสื่อต่างๆที่ทางมัธยศได้จัดขึ้น เพื่อเผยแพร่สู่ระบบออนไลน์ทั้งการจัดการเรียนการสอน หรือสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆกิจกรรมและโครงการต่างๆที่มัธยศได้ดำเนินการเผยแพร่สู่สาธารณะ เพื่อให้

คนในพื้นที่ได้ติดตามภายหลังได้ ด้านปัญหาเศรษฐกิจความยากจน รวมถึงค่าครองชีพทางมัสยิด ควรให้คำแนะนำตามหลักการทางศาสนาให้คนในพื้นที่ได้รู้เกี่ยวกับวิถีแห่งความพอเพียงและภัยร้ายจากดอกเบี้ยเพื่อเป็นการกระตุ้นให้มุสลิมในพื้นที่ได้มีความตระหนักและห่างไกลจากการกู้ยืมในระบบดอกเบี้ย อีกทั้งมัสยิดควรจัดตั้งกองทุนชะกาต และกองทุนช่วยเหลือผู้ยากไร้โดยที่คณะกรรมการมัสยิดควรประสานขอความร่วมมือจากกรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เข้ามามีส่วนในการแนะนำ และประสานงานขอความร่วมมือจากองค์กรที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือในระบบที่ปลอดจากดอกเบี้ย ทั้งนี้เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับมุสลิมในพื้นที่ที่มีความต้องการในเรื่องของการกู้ยืมเงินมาลงทุน สามารถดำเนินการได้โดยไม่ผิดหลักการทางศาสนา ส่วนปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านทางมัสยิดควรประสานงานขอความร่วมมือและความคิดเห็นจากผู้นำครอบครัวในพื้นที่ ให้มีความเข้าใจตรงกันและดำเนินงานร่วมกันกับทางมัสยิด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ต่อไป

4.1.5 สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล

4.1.5.1 สัมภาษณ์นายชัยณรงค์ ไชยจิตต์

ผู้ใหญ่วินัย 7 ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล ได้ทำการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 17.00 น. ได้กล่าวว่า

จากสภาพปัญหาของคนในพื้นที่ที่ประสบอยู่ ณปัจจุบันนี้ ผมมองว่า ปัญหาขาดแคลนเงินเป็นปัญหาหลักของชุมชน เนื่องจากเยาวชนบางส่วนมีค่านิยมที่ผิด แทนที่จะใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางการศึกษา แต่กลับมามีเวลาว่างด้วยการสังสรรค์พบปะในวงของสุรายาเมาต่างๆ หากเทียบกับจำนวนประชากรในพื้นที่จะเห็นได้ว่าเยาวชนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มัวสุมในเรื่องของยาเสพติด เริ่มตั้งแต่ประถมปลายถึงระดับมัธยมและระดับอุดมศึกษา ซึ่งทางชุมชนได้ประสานงานและขอความร่วมมือจากองค์กรต่างๆภายในพื้นที่ที่มีการณรงค์ต่อต้านยาเสพติด และมีการจัดกิจกรรมต่างๆในวันต่อต้านยาเสพติดโลกให้สมำเสมอแล้ว แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาให้หมดไปได้ ส่วนใหญ่จากเยาวชนที่เสพยาเสพติดนั้นมาจากปัญหาครอบครัวพ่อแม่แยกทางกัน หรือเป็นครอบครัวที่มีปัญหา ทะเลาะวิวาทบ่อยครั้ง จึงเป็นสาเหตุให้กลุ่มคนเหล่านี้ปลีกตัวและใช้เวลาอยู่กับเพื่อนฝูงมากกว่าอยู่กับครอบครัวของตน ปัญหาต่อมาคือปัญหาการทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น เนื่องจากเมาสุราและสิ่งเสพติดอื่นๆ รวมถึงปัญหาชู้สาวที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนทั่วไปภายในพื้นที่ คือปัญหาในเรื่องของการประกอบอาชีพ ภาวะการตกงาน และคนในพื้นที่บางกลุ่มขาดความขยันหมั่นเพียรในการแสวงหาปัจจัยและพัฒนาตนเอง หากสำรวจข้อมูลในเชิงลึกจะเห็นได้ว่าคนในพื้นที่มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายเกินฐานะทาง

การเงินก่อให้เกิดภาระหนี้สินและการผ่อนชำระต่างๆ ทั้งอุปกรณ์เครื่องใช้หรือพาหนะ จะยึดตาม กระแสและค่านิยม เพื่อความสวยหรูแต่ขาดการพิจารณารายจ่ายที่ครอบคลุมพอที่จะแบกรับได้ สุดท้ายก่อให้เกิดปัญหา ภาระหนี้ท่วมตัวค่าใช้จ่ายในครอบครัวไม่เพียงพอทำให้ขาดความสมดุลในการบริหารจัดการภายในครอบครัว เมื่อหลายๆครอบครัวในชุมชนประสบปัญหาเช่นเดียวกัน เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายควรให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่มีคุณภาพและสมบูรณ์แบบต่อไป

การแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเยาวชนติดยาเสพติด แม้ว่าผู้นำชุมชนได้จัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านวันยาเสพติดโลก หรือจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่แสดงถึงการต่อต้านให้ทุกฝ่ายได้รับรู้ถึงพิษภัยของยาเสพติด แต่ผลตอบรับยังอยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องพัฒนาต่อไป เพราะปัญหาเสพติดนั้นยังไม่หมดไปจากชุมชน จึงเสนอว่า ทางผู้ใหญ่บ้านเองรวมถึงผู้นำชุมชนทุกฝ่าย ควรมีการพัฒนาวิเคราะห์การปฏิบัติหน้าที่ของทุกฝ่าย เพื่อหาจุดเด่นและจุดข้อควรปรับปรุงและวางแผนในการดำเนินการใหม่ เมื่อหาข้อสรุปได้แล้ว ผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องเข้าถึงกลุ่มคนเหล่านั้น เพราะถือว่าผู้ที่ติดยาคือผู้ป่วย พร้อมทั้งประสานเจ้าหน้าที่ทางสาธารณสุขให้เข้ามาบำบัดรักษา เป็นกำลังใจให้กับผู้ที่ติดยาเสพติด สรรหากิจกรรมหรือการฝึกทักษะอาชีพให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ได้มีเวลาในการฝึกฝนและใช้เวลาไปกับสิ่งที่เป็นประโยชน์ แทนที่จะไปหมกมุ่นหรือย้อนกลับไปหาสิ่งเสพติด หากเยาวชนคนใดที่ได้รับการรักษาบำบัดจนหายเป็นปกติแล้ว ควรมีรางวัลให้กับคนเหล่านั้นและคัดเลือกให้เป็นบุคคลต้นแบบแก่ผู้ที่ติดยาเสพติดให้เขาได้เข้ามาช่วยเหลือชุมชน แשר์ประสบการณ์และผลเสียของการเสพยาเสพติดต่างๆ ให้กับรุ่นน้องได้รับทราบ เมื่อการแก้ปัญหาเสพติดทุกฝ่ายให้ความร่วมมืออย่างจริงจังแล้ว ผมคิดว่าปัญหาเหล่านี้จะไปในทิศทางที่ดีและลดจำนวนผู้ติดยาในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง ส่วนปัญหาการทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เมื่อรับทราบถึงสาเหตุหลักส่วนใหญ่มาจากยาเสพติดและสิ่งมีเงินมาต่างๆ หากดำเนินการแก้ปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว ปัญหาการทะเลาะวิวาทน่าจะลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน นอกจากนี้ทางผู้นำชุมชนควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้คนในพื้นที่มีความรักสามัคคี เช่น กีฬาสัมพันธ์ หรือร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยกัน เมื่อคนในชุมชนให้ความร่วมมือความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นตามมา ปัญหาความยากจนและภาวะตกงาน ทางผู้นำชุมชนเองควรเป็นพิจารณาเป็นพิเศษในการหาทางออกให้กับคนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาใช้ในการดำเนินชีวิต ควรอบรมให้กับคนในพื้นที่ได้รับรู้ถึงการมีชีวิตที่มีความสุขคือชีวิตแบบพอเพียง ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้รู้จักการออมการประหยัดในสิ่งที่ควรประหยัด โดยไม่ตระหนี่และไม่ฟุ่มเฟือย เมื่อทุกครอบครัวมีความเข้าใจปัญหาค่าครองชีพในแต่ละวันน่าจะพัฒนาดีขึ้น เพราะหากทุกฝ่ายไม่ใช้จ่ายเกินตัวจากรายได้แน่นอนภาระหนี้สิน

ของคนในพื้นที่คงหมดไป และอีกแนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ที่มีความขยันอดทน มุ่งมั่นในการแสวงหาปัจจัย และพร้อมที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้เท่าทันกับยุคสมัย หากเป็นเช่นนี้แล้วความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่คงอยู่ในเกณฑ์ดีและได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง

4.1.5.2 สัมภาษณ์นายชาชุดดิน เล่งเจะ

ผู้ใหญ่อำเภอ 4 ตำบลกำแพง อำเภอละโว้ง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น. ได้กล่าวว่า

คุณภาพการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่นั้นอยู่ในเกณฑ์ระดับกลางซึ่งควรพัฒนาต่อไปและควรได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่เยาวชนในด้านการศึกษา เยาวชนส่วนมากมีความตระหนักในเรื่องของการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท แต่ยังมีเยาวชนบางกลุ่มขาดโอกาสทางการศึกษา แม้กระทั่งในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานแต่ยังไม่จบ สืบเนื่องจากกลุ่มเยาวชนเหล่านี้มีปัญหาจากทางบ้านทั้งในเรื่องของฐานะทางการเงิน และปัญหาจากยาเสพติดที่เป็นสาเหตุทำให้เสียการเรียน เยาวชนเหล่านี้ไม่มีความตระหนักและมุ่งมั่นที่จะศึกษาต่อ ดังนั้นจึงเป็นปัญหาในการพัฒนาประเทศชาติบ้านเมือง เพราะหากเยาวชนเหล่านี้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต แน่แน่นอนย่อมไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้า ถึงแม้ว่ากลุ่มเหล่านี้จะมีจำนวนน้อยก็ตาม ฉะนั้นปัญหาเสพติดในหมู่วัยรุ่นทุกระดับจึงเป็นปัญหาที่ร้ายแรงมาก ถึงแม้ว่าเยาวชนเหล่านี้ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น แต่ยังไม่ละเลิกจากสิ่งเสพติดก็ย่อมเป็นปัญหาเช่นกัน เพราะเมื่อเยาวชนติดยา กลุ่มคนเหล่านี้ใช้จ่ายทรัพย์สินไปในหนทางที่เสียหายและผิดศีลธรรม อีกทั้งเป็นการทำลายสุขภาพของตนเองและสร้างปัญหาให้กับประเทศชาติบ้านเมือง ในบางครั้งเกิดการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว เพราะต้องการเงินมาซื้อสิ่งเสพติด เหมือนกับที่เป็นอยู่ณปัจจุบันนี้ ตามข่าวสารต่างๆที่มีการฆ่าสังหารกัน เพราะภัยร้ายของยาเสพติด ปัญหาต่อมาคือเรื่องของเศรษฐกิจค่าใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตทั้งตนเองและครอบครัว มีหลายครอบครัวที่มีหนี้สินกู้ยืมเนื่องจากขาดรายได้ในการลงทุน ค่าเทอมบุตรและค่าใช้จ่ายอื่นๆภายในครอบครัวไม่เพียงพอก่อให้เกิดภาระหนี้สินตามมา นอกเหนือจากนี้ยังมีภาวะความซึมเศร้าของคนวัยชราที่ขาดการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลาน คนวัยชราทุกคนอยากมีความสุขในบั้นปลายของชีวิต แต่บางครอบครัวยังหลีกเลี่ยงไม่พ้นในเรื่องของการทะเลาะต่อบิดามารดาในช่วงวัยชรา เนื่องจากต้องไปทำงานต่างจังหวัด บางครั้งฝากให้ญาติพี่น้องช่วยดูแลแทน การดูแลเอาใจใส่ต่อคนชรา นั้นจึงไม่ครบถ้วน เหมือนกับได้อยู่กับบุตรของตนเอง หลายครอบครัวที่คนวัยชราอยู่ในภาวะซึมเศร้าคิดถึงบุตรหลาน และบางคนถึงกับถูกทอดทิ้งในช่วงบั้นปลายของชีวิต

จากสภาพปัญหาดังที่กล่าวมานั้น ผู้ใหญ่อำเภอได้ดำเนินการสำรวจอย่างต่อเนื่อง

แต่ยังไม่ได้รับความสำเร็จที่เต็มร้อย เนื่องจากยังขาดหลายๆปัจจัย โดยเฉพาะในเรื่องของการแก้ไข ปัญหายาเสพติด ทางหมู่บ้านยังขาดงบประมาณ ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมธรรมรงค์ต่อต้าน เพราะการแก้ไขปัญหานั้น จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและใช้งบประมาณในการดำเนินการ ทุกครั้ง โดยเฉพาะทางผู้นำชุมชนจำเป็นต้องพึ่งต่อทางมัสยิดในการให้คำสั่งเตือนเป็นวิทยากรให้ ความรู้ในการขัดเกลาเยาวชนตามหลักคำสอนทางศาสนา ซึ่งทางมัสยิดเองยังขาดงบประมาณ ในการดำเนินกิจกรรมเช่นกัน มีเพียงค่าใช้จ่ายเพียงเล็กน้อยๆที่ได้รับจากการบริจาคในวันศุกร์ ดังนั้นอยากให้มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ รวมทั้ง ส่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้เข้ามากำกับติดตามโดยที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ทั้งฝ่ายผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนารวมถึงเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐ ทั้ง 3 ฝ่ายนี้จำเป็นต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการ แก้ไขเยียวยาต่อเยาวชนที่ติดยาเสพติด หากิจกรรมโครงการต่างๆให้แก่กลุ่มคนเหล่านี้ได้มีเวลาเพื่อ ทดแทนการใช้เวลาที่สูญเปล่าในการหมกมุ่นเรื่องยาเสพติด บำบัดรักษา และกำกับติดตาม หากเป็น เช่นนี้แล้ว การแก้ไขของอยู่ในระดับที่ดีขึ้น ส่วนปัญหาในเรื่องของการศึกษานั้น ทางผู้นำชุมชนและ ผู้นำมัสยิดควรจัดโครงการแนะแนวการศึกษาต่อให้กับเยาวชนในพื้นที่โดยเชิญวิทยากรผู้มีความรู้ มาแชร์ประสบการณ์ให้แก่กลุ่มเยาวชนได้ตระหนักและรักในเรื่องของการศึกษา ควรสำรวจ เยาวชนที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือเสียโอกาสจากการศึกษา ให้ได้เข้าศึกษาต่อทั้งในระบบ หรืออาจ เป็นการศึกษานอกระบบ ควรจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านเพื่อการศึกษาแก่เยาวชน ส่งเสริมและติดตามให้ เยาวชนในพื้นที่ได้ศึกษาต่ออย่างทั่วถึง ส่วนในเรื่องของภาระหนี้สินของคนในพื้นที่นั้นเสนอว่า ควรส่งเสริมในเรื่องของการหารายได้เพิ่มเติมจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆภายในท้องถิ่น โดยที่ฝ่ายกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาช่วยเหลือในเรื่องของการ จำหน่ายสินค้า ทางผู้นำชุมชนควรประสานกับมัสยิดให้นำหลักคำสอนทางศาสนา วิถีแห่งความ พอเพียงมาอบรมให้กับคนในพื้นที่รับทราบ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ส่วนปัญหาภาวะ ซึมเศร้าของคนวัยชรา ทางผู้นำชุมชนควรร่วมมือกับคณะกรรมการ มัสยิดสำรวจครอบครัวที่มี ปัญหาและจัดกิจกรรมให้กับคนชราได้พบปะกันเพื่อบรรเทาภาวะซึมเศร้าพร้อมทั้งให้การช่วยเหลือ ต่อคนชราที่ถูกทอดทิ้ง มีการประสานหน่วยงานหรือจัดตั้งบ้านพักคนชราของตำบล โดยหาแหล่ง ทุนและงบประมาณมาสนับสนุน และที่สำคัญทุกการดำเนินงานนั้น จำเป็นต้องมีความสามัคคีกัน และช่วยเหลือกันอย่างจริงจังในการแก้ปัญหาของชุมชนหากทุกฝ่ายปฏิบัติหน้าที่และให้ความ ร่วมมือกันอย่างดี การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่จะดีขึ้นตามมา

4.1.5.3 สัมภาษณ์นายรุ่งตะวัน ส่งแสง

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น. ได้กล่าวว่

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ในฐานะผู้ใหญ่บ้าน ผมมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและกำลังเผชิญอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ คือปัญหาของเยาวชนเป็นหลัก โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องของยาเสพติด และการระบาดของยาเสพติดนั้นเริ่มรุนแรง โดยเฉพาะกับกลุ่มเด็กประถมปลายถึงระดับมัธยม เริ่มจากการสูบบุหรี่ น้ำกระท่อมและสารเสพติดอื่นๆตามมา ซึ่งทางหมู่บ้านได้จัดกิจกรรมต่างๆเพื่อณรงค์ต่อต้านยาเสพติด แต่มีอาจแก้ไขปัญหาให้หมดไปจากพื้นที่ได้ ปัญหาถัดมาคือเรื่องของปัจจัยยังชีพ รายรับรายจ่ายของคนในพื้นที่ เนื่องจากเศรษฐกิจปัจจุบันนี้ ข้าวของเครื่องใช้มีราคาแพงทั้งสิ่งอุปโภคบริโภค รวมถึงค่าน้ำมันเชื้อเพลิงต่างๆสูงขึ้น อีกทั้งการแพร่ระบาดของโควิด 19 ที่ผ่านมา เป็นเหตุให้หลายๆคนในพื้นที่ไม่สามารถไปประกอบอาชีพได้ โดยเฉพาะอาชีพรับจ้างต่างๆ ซึ่งรับค่าจ้างรายวัน รวมถึงยังมีผู้ที่ตกงานหลายๆครอบครัวเช่นกัน ปัญหาความยากจน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย มีผลมาอย่างต่อเนื่องต่อคนในพื้นที่ สุดท้ายก่อให้เกิดภาระหนี้สินจากการกู้ยืม นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องคนชราขาดผู้ดูแล ภาวะความเครียดของคนชราในพื้นที่นำไปสู่ปัญหาสุขภาพตามมา ส่วนปัญหาทางการศึกษานั้นเป็นปัญหาที่มีน้อยมาก โดยเฉพาะการศึกษาทางด้านวิชาชีพและอุดมศึกษาในระดับที่สูงขึ้น เยาวชนส่วนมากมีความตระหนักและศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จะเป็นปัญหาแค่เพียงการศึกษาหาความรู้ในด้านศาสนา เพราะเยาวชนในพื้นที่ที่มีจำนวนน้อยมากที่ศึกษาในทางด้านนี้ ทั้งๆที่ในหมู่บ้านเป็นชุมชนที่มีมุสลิมอาศัยอยู่เกิน 80% จากประชากรทั้งหมด

การแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผมเสนอว่าควรแก้ที่ต้นเหตุเป็นหลัก มิใช่มาแก้ที่ปลายเหตุ โดยเฉพาะปัญหาของเยาวชนตั้งแต่ในเรื่องของยาเสพติด เพราะส่วนใหญ่เยาวชนที่เสพยา นั้นมีปัญหาในเรื่องของครอบครัวเป็นหลัก ฉะนั้นทางผู้ใหญ่บ้านเองจำเป็นต้องสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วประสานทางกำนันและผู้นำชุมชนรวมถึงองค์กรทางศาสนาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไข เริ่มตั้งแต่ต้นเหตุให้ทุกครอบครัวควรมีความรับผิดชอบในการดูแลบุตรหลานให้ความอบอุ่นกับสมาชิกภายในครอบครัว ส่งเสริมให้เยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างทั่วถึงทั้งศาสนาและสามัญ เพื่อสามารถที่จะนำความรู้มาสู่การปฏิบัติในชีวิตจริง รู้เหตุรู้ผล รู้พิษภัยจากสิ่งที่เป็นอบายมุขต่างๆที่สำคัญหากเยาวชนในพื้นที่ได้รับการอบรมสั่งสอนที่ดีจากทุกครอบครัว ให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติบ้านเมือง มีความตระหนักคิดถึงผลดีผลเสีย สามารถแยกแยะผิดถูกได้ เยาวชนเหล่านี้จะห่างไกลจากยาเสพติดและไม่ข้องเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้อย่างแน่นอน ส่วนการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุคือแก้ปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มเยาวชนที่เสพยาเสพติดและอยู่ในภาวะที่เป็นผู้ติดยาหรือผู้ป่วยนั้น เสนอว่าให้ทางมัสยิดมีบทบาทในการอบรมกลุ่มเยาวชนเหล่านี้ให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ส่วนทางผู้นำชุมชนนั้นควรประสานเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐ อ.ส.ม และสาธารณสุข ให้เข้ามาบำบัดเยียวยาและรักษาผู้เสพยาเหล่านี้ให้กลับคืนสู่ภาวะปกติ ทางชุมชน

และผู้นำศาสนา ควรมีการประเมินครอบครัวดีเด่นบุคคลตัวอย่าง เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ที่ประพฤติดีทำความดีมีคุณธรรมและไม่ละเมิดหลักการทางศาสนา โดยมีการมอบรางวัลให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับครอบครัวอื่นๆ ในชุมชน ได้ตระหนักและปลูกฝังสมาชิกภายในครอบครัวให้เป็นคนดีของสังคม ส่วนปัญหาในเรื่องของการศึกษา ที่เป็นปัญหาอยู่ ณ ปัจจุบันคือ การศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนานั่นคุณธรรมจริยธรรม ในด้านนี้เสนอว่าทางมัสยิดควรมีบทบาทเป็นฝ่ายหลักในการดำเนินงานการพัฒนาส่งเสริมการศึกษาแสวงหาความรู้ทางศาสนาให้กับคนในพื้นที่ ทางมัสยิดควรมีแบบแผนที่ชัดเจนกำหนดการเรียนการสอนทั้งในระบบออนไลน์และแบบทั่วไปให้ชัดเจน ทางมัสยิดควรจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง และให้คนในพื้นที่ ตั้งแต่เยาวชน ผู้นำครอบครัว และสมาชิกในแต่ละครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาท ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน และถือเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างนันทนาการให้กับคนทุกวัยเช่นกัน อีกทั้งยังเป็นการลดปัญหาภาวะการซึมเศร้าของคนชราในชุมชน ด้วยกับกิจกรรมต่างๆ ที่ทางผู้นำชุมชนและมัสยิดจัดขึ้น ด้านปัญหาความยากจนทางผู้นำชุมชนเองควรร่วมมือกับทางมัสยิดเพื่อบูรณาการในเรื่องของหลักความพอเพียงในการดำเนินชีวิตทั้งทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 และหลักคำสอนในเรื่องของความพอเพียงจากอัลกุรอาน และแบบอย่างของท่านนบี โดยนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้และเผยแพร่แก่คนในพื้นที่ให้มีความเข้าใจและรู้จักคำว่าพอ ส่วนปัญหาภาระหนี้ของคนในพื้นที่นั้น ทางผู้นำชุมชนควรร่วมมือกับทางมัสยิดเช่นกัน ในการประสานกองทุนต่างๆ รวมทั้งกองทุนกัฎีมาที่เหมาะสมกับคนในพื้นที่ คือ แหล่งกัฎีมาที่ปลอดจากดอกเบี้ย เพราะเนื่องจากคนในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก และที่สำคัญทุกปัญหานั้นหากทุกฝ่ายร่วมมือกันคนในพื้นที่ จะได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึง

4.1.5.4 สัมภาษณ์นายสมเดช อาดตันตรา

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันเสาร์ที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 14.30 น. ได้กล่าวว่า

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่มีด้วยกันหลายๆประเด็นปัญหาอาทิเช่น ปัญหาการหย่าร้าง มีการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว ค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอรวมถึงภาวะการตกงาน แต่ส่วนใหญ่จากการหย่าร้างนั้นสืบเนื่องมาจากปัญหาของหัวหน้าครอบครัวติดยาเสพติด เป็นเหตุให้ขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ค่าใช้จ่ายของสมาชิกภายในครอบครัว ค่าเล่าเรียนของบุตร ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ปัญหายาเสพติดมีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา และส่วนใหญ่กลุ่มเสี่ยงที่สุดในเรื่องของยาเสพติดคือกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยกลางคนหรือแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวและยาเสพติดที่ระบาดมากในหมู่วัยรุ่นเริ่มตั้งแต่ บุหรี่ น้ำกระท่อมผสมยาเมา รวมทั้งยาเสพติดชนิดอื่นๆ ในเรื่องของยาเสพติดนั้น ทางผู้นำชุมชนและมัสยิดได้ให้คำตักเตือนเสมอมา

แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ให้หมดไปจากชุมชนได้ และยังมีปัญหาของเยาวชนที่มั่วสุมและทะเลาะวิวาทภายในหมู่บ้านโดยเฉพาะในช่วงที่มีการจัดงานประจำปี ทำให้เกิดการบาดเจ็บแต่ละฝ่ายดูแล้วเป็นสิ่งที่น่าวิตกมากสำหรับผู้ปกครอง และอีกหนึ่งปัญหาที่สร้างความแตกแยกในหมู่เครือญาติของคนภายในพื้นที่คือเรื่องของมรดก มีการ โกงในเรื่องของการแบ่งมรดกเกิดขึ้น ทำให้พี่น้องเกิดความแตกแยกทะเลาะตัดสัมพันธ์ระหว่างกัน ต้องขึ้นโรงขึ้นศาลเพราะสาเหตุเรื่องดังกล่าวมาหลายกรณีแล้ว และปัญหาสุดท้ายเห็นได้อย่างชัดเจนในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคือเรื่องของการศึกษา มีเพียงบางส่วนเท่านั้นไม่ยอมศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษา เป็นเหตุให้เสียโอกาสในการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่แล้วคนในพื้นที่ศึกษานั่นหนักไปด้านสามัญ ส่วนด้านศาสนานั้นถือว่ามีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับเยาวชนในพื้นที่ คนส่วนใหญ่ในพื้นที่มีฐานะระดับปานกลาง พอกินพอใช้ แต่ยังมีอีกบางครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างลำบาก ค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอมีภาระหนี้สิน ถือได้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนในพื้นที่นั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องได้รับแนวทางแก้ไขเพื่อให้ประสบกับคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

จากการชี้แจงถึงปัญหาดังกล่าวนั้น แนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ผมคิดว่าจำเป็นที่ผู้นำครอบครัวทุกคนต้องมีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงและนำสิ่งที่ดีๆสู่ครอบครัวของตน ดังนั้นในด้านผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทในการแนะนำและหาหนทางแก้ไขเพื่อการพัฒนาให้กับคนในพื้นที่ ประการแรกผู้นำชุมชนจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะสัปปุรุษของทางมัสยิด ให้เข้ามาทำงานร่วมกันและประสานความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาที่เห็นได้ชัดเจนคือปัญหาการหย่าร้าง การทะเลาะวิวาทที่เกิดขึ้นเสนอว่าทางมัสยิดควรจัดระบบให้คำตัดสินและจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อสานสัมพันธ์ความรักภายในครอบครัวตามวิธีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับบทบัญญัติทางศาสนา และการแก้ปัญหาดังกล่าวนั้น จำเป็นต้องมีผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีความรู้ที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับศาสนบัญญัติรวมถึงมีจิตวิทยาในการขัดเกลาแนะนำ คลี่คลายปัญหาต่างๆได้ เพื่อลดปัญหาการหย่าร้างภายในหมู่บ้าน ส่วนเรื่องยาเสพติดนั้น เสนอว่าผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้าน คณะทำงานของมัสยิด รวมถึงเจ้าหน้าที่ของภาครัฐทุกฝ่ายจำเป็นต้องร่วมมือกันในการสำรวจแก้ไขและเยียวยากลุ่มคนเหล่านี้ สรรหากิจกรรมต่างๆรวมถึงหาอาชีพเสริม หรือฝึกทักษะการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนเหล่านี้ได้ตระหนักถึงคุณค่าของเวลา คุณค่าของตนเอง และเป็นการสร้างความรับผิดชอบความขยันหมั่นเพียรให้เกิดขึ้นเพื่อทดแทนการใช้เวลาที่สุดญเปล่าไร้ประโยชน์ด้วยการหมกมุ่นกับสิ่งที่ก่อให้เกิดโทษต่อร่างกายปัญญาและสุขภาพ คือยาเสพติด ส่วนกลุ่มที่อยู่ในภาวะติดยาขั้นรุนแรงทางผู้นำชุมชนรวมทั้งผู้นำศาสนาควรให้กำลังใจชี้แจงแก่ผู้ปกครองหรือสมาชิกภายในครอบครัวให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องในการบำบัดรักษาคนเหล่านี้ให้หายกลับมาเป็นภาวะปกติ ดังนั้นจึง

จำเป็นต้องนำกลุ่มคนเหล่านี้ไปรักษา เพราะเขาเหล่านั้นคือผู้ป่วยจนกว่าจะหายเป็นปกติ ส่วนในเรื่องของความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก เสนอว่าองค์กรที่ควรมีบทบาทมากที่สุดคือทางมัสยิด คณะกรรมการมัสยิดและผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องชี้แจงโดยนำหลักการทางบทบัญญัติในศาสนาอิสลามมาอธิบายให้รับทราบถึงการแบ่งมรดกในอิสลาม และชี้แจงถึงโทษและบาปที่จะได้รับสำหรับผู้ที่มีข้อ โกง เพื่อเป็นการไกล่เกลี่ยและสร้างความรักสายสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างญาติพี่น้องของทุกครอบครัวในชุมชน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งระยะยาวในเรื่องของทรัพย์สินมรดกให้หมดไปจากพื้นที่ หากไม่สามารถดำเนินการได้ ทางมัสยิดควรประสานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้เข้ามาช่วยเหลือและหากไม่สามารถแก้ไข หรือดำเนินการต่อได้ก็ควรส่งเรื่องไปยังคาโต๊ะยุติธรรมเพื่อดำเนินการตามข้อกฎหมายต่อไป เมื่อปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้รับการคลี่คลายและได้รับการแก้ปัญหอย่างต่อเนื่อง คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่จะเกิดการพัฒนาต่อไปอย่างเห็นได้ชัดเจน

4.1.5.5 สัมภาษณ์นายอภิชาติ พลาอาด

กำนันหมู่ 7 ตำบลควนสอด อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น. ได้กล่าวว่า

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตามลำดับที่เห็นได้อย่างชัดเจน ปัญหาแรกคือปัญหายาเสพติดในกลุ่มของเยาวชนที่มีความอยากรู้อยากลอง สัตว์จรจัดลงด้วยกับสิ่งที่มีเงินมา และรับค่านิยมที่ผิดๆมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเริ่มตั้งแต่การสูบบุหรี่ เบียร์ สุราและสิ่งที่มีเงินมาชนิดอื่นๆ จนกระทั่งกลายเป็นผู้ที่ติดยาเสพติดอย่างถอนตัวไม่ได้ ถึงแม้ว่าทางผู้นำได้ประสานงานร่วมมือกับทางมัสยิดในการจัดกิจกรรมต่างๆที่แสดงถึงการต่อต้านและระณรงค์ยาเสพติด ปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่หมดไป จากปัญหายาเสพติดนำไปสู่การทะเลาะวิวาทด้วยความคึกคะนองมีเงินมาไว้สติไม่รับรู้ว่าจะทำอะไรลงไปโดยที่กลุ่มคนเหล่านี้จะมีนิสัยที่ก้าวร้าวต่อคนในครอบครัว เมื่อต้องการเงินเพื่อซื้อยาเสพติดมีการขู่เชิญต่อผู้ปกครองทำให้ครอบครัวเกิดปัญหา นอกเหนือจากปัญหาดังกล่าวแล้วยังมีในเรื่องของคู่สาวแอบมีสัมพันธ์ก่อนแต่ง รวมถึงปัญหาความเบี่ยงเบนทางเพศ ซึ่งเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม และไม่เป็นที่ยอมรับของครอบครัว ถึงแม้ว่าในยุคสมัยนี้มีหลายๆสังคมที่ให้การยอมรับก็ตาม ปัญหาต่อมาคือปัญหาคนว่างงาน นักศึกษาที่เรียนจบไม่มีงานทำ ทำให้บัณฑิตเหล่านี้ตกอยู่ในภาวะเครียดและขาดรายได้ อีกทั้งยังมีอีกบางครอบครัวประสบปัญหาในเรื่องของการประกอบอาชีพเนื่องจากสภาพของเศรษฐกิจ ณปัจจุบัน ที่ค่าครองชีพสูงขึ้นข้าวของแพง แต่ค่าจ้างเท่าเดิม ถือว่าขาดความสมดุลและเป็นปัญหา สุดท้ายนำไปสู่การกู้ยืม และก่อให้เกิดภาระหนี้ตามมา ดังนั้นทุกปัญหานั้นควรได้รับการแก้ไขและมีแนวทางในการช่วยเหลือเพื่อลดปัญหาต่างๆในพื้นที่ให้มากที่สุด

จากข้อมูลที่แสดงถึงปัญหาข้างต้นนั้นขอเสนอแนะว่า การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายควรร่วมมือกันและสามัคคีในการช่วยเหลือและสนับสนุน ดังนั้นทางผู้นำชุมชน คณะกรรมการมัสยิด และเจ้าหน้าที่ทุกภาคส่วน ควรมีการประชุมวางแผนในการดำเนินการแก้ไข เริ่มตั้งแต่ในเรื่องของยาเสพติดที่ทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือ ผู้ปกครอง หัวหน้าครอบครัวไม่ควรปิดบังต่อผู้นำและคณะกรรมการมัสยิด ทั้งนี้ควรแจ้งข้อมูลและให้ความร่วมมือในการแก้ไขหากสมาชิกในบ้านของตนที่ติดยาเสพติด เมื่อทุกครอบครัวมีความเข้าใจตรงกันทำงานร่วมกันได้ การแก้ปัญหาย่อมเกิดความง่ายดาย ผู้นำชุมชนจำเป็นต้องทำงานร่วมกับผู้นำศาสนาคณะกรรมการมัสยิดในการนำหลักคำสอนข้อห้ามต่างๆทางศาสนามาขัดเกลาดักเตือนและติดตามกลุ่มคนเหล่านี้เป็นพิเศษ ใช้วิธีการที่เหมาะสมจัดกิจกรรม โครงการต่างๆให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เพื่อเป็นการป้องกันยาเสพติด ส่งเสริมให้เยาวชนได้ตระหนักถึงการมีชีวิตและคุณค่าของชีวิตโดยไม่ทำลายอนาคตด้วยสิ่งเสพติด การดำเนินการดังกล่าวนี้ เป็นการเยียวยาเบื้องต้นสำหรับกลุ่มเสี่ยง ส่วนผู้ป่วยที่ติดยาเสพติดนั้นควรประสานงานทำความเข้าใจกับคนในครอบครัวส่งเข้าบำบัดรักษา และที่สำคัญทางผู้นำชุมชน ควรประสานขอความร่วมมือจากทางเจ้าหน้าที่ตำรวจให้เข้ามากำกับติดตามอย่างจริงจังในการปราบปรามยาเสพติด หากเป็นเช่นนี้แล้วการแก้ไขปัญหายาเสพติดคงประสบความสำเร็จได้อย่างต่อเนื่อง ด้านปัญหาผู้สาวสัมพันธ์ก่อนแต่งงานรวมถึงความเบี่ยงเบนทางเพศ องค์กรที่เหมาะสมที่สุดในการเข้ามาแก้ไขปัญหาคือทางมัสยิดควรจัดอบรม ดักเตือนและติดตามอย่างต่อเนื่องโดยใช้บทบัญญัติทางศาสนามาชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้รับทราบถึงผลร้าย และบาปกรรมของการผิดประเวณีเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกจริงๆและละทิ้งจากอบายมุขต่างๆเหล่านี้ ควรมีมาตรการต่างๆสำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่เยาวชนคนอื่นๆ แต่ที่สำคัญที่สุดคือการสร้างจิตสำนึกจริงๆให้เกิดขึ้นกับกลุ่มคนเหล่านี้ เพราะนั่นคือการลดปัญหาระยะยาวและทำให้ปัญหาหมดไป ด้านปัญหาคนว่างงาน เสนอว่าทางผู้นำชุมชนควรเป็นฝ่ายรับเรื่องสำรวจข้อมูลบัณฑิตในพื้นที่หรือคนว่างงาน โดยตรง หลังจากนั้นประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางภาครัฐกรมฝีมือแรงงานหรือสำนักงานจัดหางานและแจ้งแก่ผู้ว่างงานเหล่านั้นได้รับทราบข้อมูลโดยแนะนำ รวมถึงจัดอบรมสร้างรายได้สร้างอาชีพให้กับกลุ่มคนเหล่านั้น เพื่อเป็นการลดปัญหาว่างงานเป็นการเบื้องต้น ลดปัญหาความกดดันความเครียดในภาวะตกงาน จนกว่าจะได้ประกอบอาชีพหลักตามที่ตนถนัด อีกทั้งการแนะนำอบรมในเรื่องของการฝึกฝนด้านวิชาชีพนั้นยังเป็นการสร้างรายได้ลดปัญหาภาระหนี้สินอีกด้วย ทางผู้นำชุมชนควรบูรณาการหลักการทฤษฎีพอเพียงมาใช้ นำคำสอนเกี่ยวกับความพอเพียงในอิสลามมาอบรมให้กับกลุ่มคนเหล่านั้น และประสานกับทางมัสยิดจัดตั้งกองทุนเพื่อเป็นการช่วยเหลือและเยียวยาแก่ผู้ที่ประสบปัญหา ทั้งนี้การแก้ปัญหาดังกล่าวนั้น ถือเป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตของคนในพื้นที่ต่อไป

4.1.5.6 สัมภาษณ์นายอาหมาด มรรคาเขต

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 ตำบลทุ่งน้อย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 09.00 น ได้กล่าวว่า

สภาพปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่นั้นสิ่งที่ถือว่าเป็นปัญหาที่สุดคือเยาวชนมั่วสุมในเรื่องของยาเสพติดเกือบทุกประเภทรวมถึงสุรายาเมาต่างๆ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความก้าวร้าวและสร้างปัญหาอย่างต่อเนื่องในหมู่บ้านทั้งในเรื่องของการทะเลาะวิวาท ปัญหาการลักขโมยเพื่อนำเงินไปซื้อยาเสพติด แม้จะทางกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ดำเนินการตักเตือนและทางมัสยิดได้ทำการอบรมเทศนาธรรมในวันศุกร์ รวมถึงการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมเยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติดโดยนำคำสอนทางศาสนามาขัดเกลา แต่ปัญหาเหล่านี้ยังมีมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นได้เกือบทุกพื้นที่ในจังหวัดสตูล และยังรวมถึงปัญหาเยาวชนขาดมารยาท มีความก้าวร้าวต่อบุพการี และละเลยในการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนารวมถึงละทิ้งการปฏิบัติศาสนกิจในแต่ละวัน และอีกปัญหาหนึ่งคือปัญหาเยาวชนติดเกมออนไลน์ ใช้เวลาว่างกับการเล่นเกม ทั้งช่วงกลางวันและกลางคืนไม่มีเวลาพักผ่อนเต็มที่ จึงเป็นเหตุให้ผลการเรียนตกต่ำนอนหลับในห้องเรียน ซึ่งบางครั้งครูทางผู้ปกครองเองไม่สามารถที่จะควบคุมหรือตักเตือนได้ การที่เยาวชนใช้เวลาว่างในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์และละทิ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์นั้น ทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนตกต่ำ และปัญหาเด็กติดเกมนั้นถือเป็นปัญหาหนึ่งที่ผู้ปกครองหนักใจเป็นอย่างมากไม่น้อยไปกว่าปัญหายาเสพติดเช่นกัน ส่วนปัญหาทั่วไปที่เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่คือเรื่องค่าครองชีพในชีวิตประจำวัน ปัญหาความยากจน และปัญหาในเรื่องของสุขภาพ

จากปัญหาดังกล่าว โดยเริ่มจากเรื่องของยาเสพติดการแก้ปัญหาจำเป็นที่ทุกฝ่ายต้องให้ความร่วมมือ และสาเหตุที่สำคัญ ทำไมยาเสพติดจึงไม่หมดไปจากพื้นที่ เนื่องจากมีผู้ผลิตและมีการแอบจำหน่ายในหมู่บ้านอย่างทั่วถึง ฉะนั้นการแก้ปัญหาจึงเป็นการแก้แค่ปลายเหตุแต่มีอาจดับต้นเหตุได้ อย่างไรก็ตามทางผู้ใหญ่บ้านกำนันและเจ้าหน้าที่จำเป็นต้องทำงานอย่างจริงจัง กำชับส่งเสริมเยาวชนให้ห่างไกลจากยาเสพติด ทางผู้นำชุมชนควรจัดกิจกรรมร่วมกับทางมัสยิดหรือองค์กรทางศาสนาให้มากที่สุดเพื่อเป็นการขับเคลื่อนนโยบายในการต่อต้านยาเสพติดจากคำสอนทางศาสนา และผลร้ายที่มีต่อสุขภาพ ปลูกฝังจิตสำนึกของคนในพื้นที่ พร้อมทั้งสร้างสื่อรณรงค์ ติดป้ายประกาศ เตือนสติถึงผลร้ายของยาเสพติด ผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการสัจปุรุษของมัสยิดควรมีข้อมูลเบื้องต้น และควรเข้าถึงกลุ่มคนเหล่านั้น ติดตามให้กำลังใจตักเตือนและหาวิธีเยียวยา หากกลุ่มเหล่านั้นเป็นเพียงแค่กลุ่มเสี่ยงควรกำชับเป็นพิเศษให้รับรู้ถึงผลร้ายและบทลงโทษทางศาสนาของผู้ที่ติดยา หากเป็นกลุ่มที่ติดยาเสพติดควรประสานเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ให้เข้ามาบำบัดรักษา ปัญหาเยาวชนติดเกมออนไลน์เสนอว่า การแก้ปัญหา

ชนิดนี้ ควรได้รับความร่วมมือหรือการแจ้งจากทางผู้ปกครองให้ทางผู้นำชุมชนและมัสยิดได้รับทราบ แล้วนำปัญหาเหล่านี้มาปรึกษาหารือขอความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในการหาหนทางเยียวยา โดยที่ทางมัสยิดและผู้นำชุมชนนั้นควรมีกิจกรรมให้กับผู้ที่ติดเกมออนไลน์ได้เข้าร่วม เพื่อเป็นการปลูกฝังให้คนเหล่านี้ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของเวลาที่สูญเสียไปอย่างไร้ประโยชน์ และกิจกรรมที่จัดขึ้นควรเป็นการฝึกทักษะในการพัฒนาด้านวิชาชีพ หรือเป็นการเพิ่มทักษะชีวิตเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน อาทิเช่น กิจกรรมเสริมทักษะการเรียนรู้ในด้านวิชาชีพ หรือจัดกีฬาสัมพันธ์เพื่อกระชับความสัมพันธ์กับเยาวชนในพื้นที่ ส่วนปัญหาในเรื่องของค่าครองชีพและความยากจนนั้นทางผู้นำชุมชนควรจัดหากองทุนส่งเสริมในการหารายได้จากผลผลิตหรือการแปรรูปสิ่งที่มีอยู่ในตำบลให้เป็นผลิตภัณฑ์ ควรจะตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายในพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งรวมอาชีพเสริมและองค์ความรู้ต่างๆ ในการดำเนินการ รวมถึงการนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป

4.1.5.7 สัมภาษณ์นายพิเชฐ อุทัยรังสี

ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ตำบลป่าส้มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น. ได้กล่าวว่า

ปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้แก่ ปัญหายาเสพติด มีทั้งผู้เสพและผู้จำหน่ายซึ่งไม่สามารถที่จะแก้ไขให้หมดไปจากพื้นที่ได้ และปัญหายาเสพติดนี้ก็เป็นปัญหาที่ต่อเนื่องก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา เมื่อมีเยาวชนติดยาเสพติดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอนาคตย่อมตกต่ำอย่างแน่นอน เพราะเยาวชนคือคลื่นลูกใหม่ที่จะขับเคลื่อนสังคม และเป็นตัวแทนของชุมชนต่อไปในอนาคต มีเยาวชนติดยาคือปัญหา ที่จะลุกลามไปยังเยาวชนคนอื่นๆ อีกทั้งยังมีเยาวชนจำนวนมากที่ละเลยการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน เยาวชนยังขาดความรู้ทางศาสนา คุณธรรมจริยธรรมเริ่มลดน้อยลง รวมถึงปัญหาการพนันที่มาในหลายรูปแบบทั้งการพนันออนไลน์ และการพนันจากการแข่งขันเช่น วัวชน ไก่ชน พนันบอล เป็นต้น มีการระบาดอย่างมากในหมู่บ้านและกลุ่มคนทั่วไปถึงกับบางครอบครัวมีผู้นำติดการพนันทำให้เสียทรัพย์สินเงินทองมากมาย สุดท้ายขอให้เกิดปัญหาภายในครอบครัวการทะเลาะวิวาทอย่างร้ายแรงและปัญหาการลักขโมยเป็นต้น ถึงแม้ว่าปัญหาเหล่านี้อยู่กับคนส่วนน้อย หากเทียบกับประชากรในพื้นที่ แต่ปัญหาเหล่านี้ถือเป็นสิ่งที่ถ่วงดุลความเจริญและการพัฒนาของหมู่บ้าน ส่วนปัญหาต่อมาคือเรื่องของอาชีพและภาระหนี้ของคนในพื้นที่ ปัญหาคนว่างงาน บัณฑิตตกงาน และตำแหน่งงานไม่เพียงพอ ทั้งหมดล้วนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ และมีมาเป็นระยะยาวยังไม่สามารถแก้ปัญหาก็หมดไปได้

การแก้ปัญหาข้างต้นนั้นขอเสนอว่าด้านปัญหาเสพติด ทางผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้นำศาสนาคณะกรรมการมัสยิดทุกฝ่ายควรทำหน้าที่ในการรณรงค์ต่อต้าน โดยที่

ทางมัธยคตินั้นควรอบรมและตัดเตือนอย่างต่อเนื่อง โดยพึงหลักคำสอนทางศาสนามาขัดเกลา ส่วนทางฝ่ายผู้นำในพื้นที่ควรกำกับติดตามประสานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้ององค์กรต่างๆ ที่ต่อต้านยาเสพติดให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขและติดตามเยาวชนรวมถึงผู้ติดยา โดยแยกประเภทกลุ่มเสี่ยงนำกลุ่มเหล่านี้มาเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ ในการต่อต้านยาเสพติด ส่วนกลุ่มคนติดยานั้นให้นำไปบำบัดรักษาเมื่อหายเป็นปกติแล้วก็ควรติดตามภายหลังเพื่อเป็นการป้องกันต่อไป ด้านปัญหาในเรื่องของการพนันนั้น ทางมัธยคติควรให้คำตัดเตือนโดยนำทฤษฎีจิตวิทยาศาสนามาขัดเกลา ส่วนทางผู้นำชุมชนนั้นควรประสานเจ้าหน้าที่ตำรวจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินการเพื่อปราบปรามในเรื่องของการพนัน โดยเฉพาะแหล่งพนันในพื้นที่ ปัญหาการทะเลาะวิวาท ควรมีฝ่ายไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะทำงานจากมัธยคติให้เข้ามามีบทบาทในการตัดเตือนและให้กำลังใจจากคำสอนของศาสนา ส่วนปัญหาคนว่างงานหรือตำแหน่งงานไม่เพียงพอ ฝ่ายผู้นำชุมชนกำหนดผู้ใหญ่บ้านควรจัดอบรมเกี่ยวกับการหารายได้เช่นอาชีพเสริมควรประสานหน่วยงานหรือกรมฝีมือแรงงานให้เข้ามา อบรมให้ความรู้หรือฝึกฝนอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ และควรมีการส่งเสริมในเรื่องของความประหยัดการรู้จักเก็บออมหากเป็นไปได้ควรมีสหกรณ์หมู่บ้านเพื่อช่วยเหลือคนในพื้นที่ในการเก็บออมหรือร่วมลงทุนต่างๆ ทั้งนี้การแก้ปัญหาาร่วมกันที่สำคัญทุกคนจำเป็นต้องให้ความร่วมมือและทำความเข้าใจร่วมกันส่งเสริมสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นต่อไปในอนาคต

จากการสัมภาษณ์แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัธยคติจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้ง 33 ท่านนั้น พอสรุปประเด็นปัญหาและแนวทางการพัฒนาดังต่อไปนี้

1. ปัญหายาเสพติด ทางมัธยคติและผู้นำชุมชนส่วนมากให้ความเห็นในทิศทางเดียวกันคือจำเป็นต้องมีแบบแผนนโยบายในการแก้ไข โดยเริ่มจากการตัดเตือนนำหลักคำสอนศาสนามาอบรมสั่งสอน เยี่ยมเยียนกลุ่มเสี่ยงและติดตามผล นอกจากนี้จำเป็นต้องประสานเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐ สาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและเยียวยาบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดจนกระทั่งหายเป็นปกติ ทางมัธยคติและผู้นำชุมชน ต้องดำเนินการติดตามและจัดโครงการกิจกรรม เพื่อเป็นการส่งเสริม และรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดจนกระทั่งหมดไปจากพื้นที่

2. ปัญหาเยาวชนละเลยต่อการแสวงหาวิชาความรู้ทางศาสนาและละทิ้งการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน จากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นเหมือนกันเกือบทุกพื้นที่ คือให้ทางมัธยคติส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแก่เยาวชนและคนทั่วไปหลากหลายรูปแบบ เช่น ทุกครั้งที่จัดการเรียนการสอนหรืออบรมควรมีการไลฟ์สดและจัดตั้งกลุ่มไลน์สำหรับเยาวชน และคนทั่วไป พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งการประกาศหรือ ประชาสัมพันธ์ทาง facebook กลุ่ม Line

รวมถึงการสอนออนไลน์ในกลุ่มเยาวชนช่วงปิดภาคเรียนหรือวันหยุดเสาร์อาทิตย์ อีกทั้งมัสยิดในแต่ละพื้นที่ควรมีกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ อบรมคุณธรรมจริยธรรมและให้การตักเตือนเยาวชนและคนในพื้นที่อย่างทั่วถึงเพื่อเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มุสลิมทุกคนได้มีความตระหนักทั้งในด้านความรู้และการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนา

3. ปัญหาภายในครอบครัว จากบทสัมภาษณ์ในหลายๆพื้นที่ที่ได้ให้ความเห็นว่า ปัญหาภายในครอบครัวการทะเลาะวิวาทการหย่าร้างนั้นให้แต่ละมัสยิดเป็นฝ่ายไกล่เกลี่ย ควรมีการอบรมผู้นำครอบครัวในแต่ละเดือน และจัดอบรมมุสลิมะฮฺให้ตระหนักถึงการใช้ชีวิตที่สำนึกหน้าที่ของการเป็นภรรยาและเคารพให้เกียรติต่อสามี มีการเสนอว่า ทางมัสยิดควรจัดกิจกรรมประเมินครอบครัวตัวอย่าง และให้ขวัญกำลังใจรวมถึงรางวัลต่างๆเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับครอบครัวอื่นๆภายในพื้นที่ได้มีความตระหนัก กลมเกลียวและสร้างความอบอุ่นภายในครอบครัว ทางมัสยิดจำเป็นต้องนำหลักคำสอนทางศาสนาและมีแบบแผนในการติดตามจำนวนครอบครัวในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านครอบครัว มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อลดปัญหาการหย่าร้างและความแตกแยกภายในครอบครัวของคนในพื้นที่

4. ปัญหาการละเมิดข้อบัญญัติทางศาสนา จากการสัมภาษณ์แต่ละพื้นที่ ได้เสนอแนะว่า ปัญหาชู้สาว ท้องก่อนแต่ง การเล่นการพนัน กินเหล้าเมายาหรือปัญหาอื่นๆที่แสดงถึงการฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนาอิสลามนั้น องค์กรที่มีบทบาทมากที่สุดคือมัสยิด ดังนั้นทางมัสยิดและผู้นำชุมชน ควรติดตามเยี่ยมเยียนและใช้วิธีการตักเตือนตามรูปแบบของอิสลาม ทั้งการตักเตือนในมัสยิดและนอกพื้นที่ ควรมีฝ่ายติดตาม และใช้วิธีการตักเตือนที่หลากหลายทั้งสื่อในการณรงค์อธิบายมุขต่างๆและที่สำคัญคือการตักเตือนตามแบบอย่างของท่านนบี ทางมัสยิดจำเป็นต้องเข้าเยี่ยมเยียนให้ข้อตักเตือนเป็นการเฉพาะแก่กลุ่มเหล่านี้ โดยไม่เป็นการประจานหรือเปิดเผยให้กับคนอื่นฯ ได้รับรู้ และที่สำคัญควรเป็นกำลังใจในการส่งเสริมให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงตนเองและรักในความดีงามต่อไปด้วยการสร้างจิตสำนึกที่แท้จริง จัดอบรมหรือโครงการต่างๆให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมที่มัสยิดให้ได้มีความรักต่อมัสยิด เมื่อเป็นเช่นนี้การแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตจะดีขึ้นตามมา

5. ปัญหาคนชราและสุขภาพของคนในพื้นที่ จากผลการสัมภาษณ์เกือบทุกพื้นที่ที่ได้ให้ความเห็นว่า ปัญหาคนชราหลายๆพื้นที่ที่กำลังประสบอยู่ คือคนชราบางส่วนอยู่ในภาวะซึมเศร้า บางครอบครัวไม่ได้อาศัยอยู่กับบุตรหลานเนื่องจากต้องไปประกอบอาชีพต่างจังหวัด เป็นเหตุให้คนเหล่านี้มีความวิตกและอยู่ในภาวะซึมเศร้าหรือบางครอบครัวถึงกับไม่ได้รับการดูแลจากบุตรหลาน หรือถูกทอดทิ้ง ดังนั้นจึงมีข้อเสนอที่หลากหลาย เช่น ทางผู้นำชุมชนและมัสยิดควรจัดกิจกรรมส่งเสริมในเรื่องของความกตัญญู และจัดกิจกรรมให้กับคนชราได้มีส่วนร่วมเพื่อเป็นการ

ลดภาวะซึมเศร้าให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ รวมถึงควรมีการสำรวจคนชราในพื้นที่ว่าครอบครัวใดมีปัญหาบ้าง และยังมีการเสนอว่าควรจะต้องบ้านพักคนชราภายในตำบลหากพื้นที่นั้นมีคนชราที่ถูกทอดทิ้งเป็นจำนวนมาก หรืออาจประสานความร่วมมือจากหลายๆตำบลและองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้จัดสร้างบ้านพักคนชรา พร้อมทั้งมีการจัดการเรียนการสอนทางศาสนาเพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจและให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้มีความสุขในบ้านปลายชีวิตของเขา ส่วนปัญหาด้านสุขภาพหลายๆพื้นที่เสนอว่า ทางมัสยิดควรมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพตามแบบอย่างของท่านนบีทั้งในเรื่องการใช้ชีวิตความเป็นอยู่สุขอนามัยด้านต่างๆ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมสถานที่อยู่อาศัยให้มีความสะอาดเรียบร้อยตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม และผู้นำชุมชนควรประสานเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้ความรู้แก่คนในพื้นที่ เพื่อให้สมาชิกทุกคนได้มีความเข้าใจและนำองค์ความรู้มาใช้ในชีวิตจริงด้วยการดูแลสุขภาพอนามัย เพื่อลดปัญหา ด้านสุขภาพแก่คนในพื้นที่และเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีกว่าเดิม

6. ปัญหาความยากจนคนตกงานและภาระหนี้สินต่างๆ ทุกพื้นที่ให้ข้อเสนอแนะที่ตรงกัน โดยเฉพาะ ปัญหาความยากจนมีข้อเสนอแนะว่า ทางมัสยิดควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักพอเพียงตามหลักคำสอนของศาสนา และส่งเสริมในการประกอบอาชีพให้ทุกคนมีความขยัน โดยนำหลักฐานตัวบทจากอัลกุรอานและแบบอย่างของท่านนบีมาถ่ายทอดแก่คนในพื้นที่ ส่วนผู้นำชุมชนกำหนดผู้ใหญ่บ้านควรประสานหน่วยงานทางภาครัฐให้เข้ามาอบรมเกี่ยวกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้คนในพื้นที่ได้รู้จักแนวทางและบูรณาการหลักคำสอนทางศาสนากับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงความสอดคล้องต่างๆ โดยนำมาปรับใช้ในชีวิตจริงได้ ปัญหาคนในพื้นที่ว่างงาน หรือบัณฑิตที่จบมาไม่มีงานทำทางมัสยิดและผู้นำชุมชนควรประสานหน่วยงานทางภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาอบรมอาชีพเสริมและการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ให้แก่กลุ่มแม่บ้าน รวมทั้งประสานงานกับกรมฝีมือแรงงานต่างๆ เพื่อฝึกทักษะแก่คนในพื้นที่ และควรมีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการสร้างรายได้ เพื่อเป็นการลดปัญหาการขาดรายได้ของสมาชิกจนกว่ามีงานทำที่ตนถนัดด้านภาระหนี้สิน ได้มีการเสนอว่า ให้ทางมัสยิดสำรวจและจัดตั้งกองทุนชะกาตเพื่อช่วยเหลือบุคคลที่ลำบากขาดแคลนในเรื่องของค่าใช้จ่าย และยังมีการเสนออีกว่า ให้ทางมัสยิดร่วมกับผู้นำชุมชนจัดตั้งสหกรณ์ภายในหมู่บ้านหรือประสานหน่วยงานองค์กรในระบบการกู้ยืมที่ปลอดจากดอกเบี้ยมาเป็นทางเลือกให้กับคนในพื้นที่ในการลงทุนเพื่อหลีกเลี่ยงจากการกู้ยืมในระบบที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยซึ่งเป็นการขัดกับบทบัญญัติทางศาสนาอิสลามอย่างชัดเจน

จากข้อเสนอแนะข้างต้นนั้นผู้วิจัยได้สรุปบทสัมภาษณ์ และข้อเสนอแนะแนวทางจากบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องประสานกรรมการ รองประธานและคณะกรรมการอิสลามประจำ

จังหวัด 5 ท่านรวมถึงอิมาม คอเต็บ บิลาล และผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 7 อำเภอในจังหวัดสตูล เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูลต่อไป

4.2 การกำหนดนโยบายและแบบแผนของการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม

การวางนโยบายและแบบแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีระบบ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถแก้ไขพัฒนาได้ตรงตามเป้าหมาย ดังนั้นจากการศึกษา ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

4.2.1 บทบาทของผู้นำมัสยิดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พุทธศักราช 2540 มาตรา 4 ได้ระบุว่า อิมามคือผู้นำศาสนาอิสลามประจำมัสยิด และมาตรา 37 ได้ระบุว่าอิมามมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นที่ไปตามพระราชบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
2. ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เรียบร้อย
3. แนะนำให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งศาสนาและกฎหมาย
4. อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ
5. สั่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด

(สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล, 2560 : 27)

ดังนั้นตามนัยยะทางกฎหมายข้างต้นนี้ ผู้วิจัยขออธิบายว่า อิมามคือผู้นำสูงสุดประจำมัสยิดและมีหน้าที่บทบาทต่างๆ ทั้งการอำนวยความสะดวกแก่มุสลิม อบรมสั่งสอนแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด อีกทั้งปฏิบัติหน้าที่อื่นๆที่เป็นภาคบังคับและส่งเสริมให้เป็นที่ไปตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม ในการนี้ยังรวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมในพื้นที่อีกด้วย เพราะเป็นสิ่งที่บัญญัติไว้ในอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์ ดังนั้นผู้นำศาสนาทุกมัสยิดจึงมีบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ แนะนำตักเตือน ให้ความรู้ อบรมสั่งสอน แนะนำแนวทางจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลามมาอธิบาย และแนะนำแนวทางการปฏิบัติให้กับมุสลิมที่สังกัดมัสยิดในพื้นที่ของตน จากข้อมูลรายชื่อมัสยิดที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดสตูลทั้ง 7 อำเภอมีดังต่อไปนี้

4.2.1.1 รายชื่อมัสยิดในเขตอำเภอเมืองสตูล

รายชื่อของมัสยิดในเขตอำเภอเมืองสตูลจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลรวมทั้งหมด 72 มัสยิด ดังข้อมูลจากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงข้อมูลรายชื่อมัสยิด เลขที่ และตำบลในเขตอำเภอเมืองสตูล

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
1	กมาลุลอิสลาม(โคกพยอม)	167	พิมาน
2	กลางนลุง	005	นลุง
3	กาเณะ	001	บ้านควน
4	ควนโพธิ์	022	ควนโพธิ์
5	ญะบัลเราะห์มะฮ์	209	นลุง
6	ญะบาถูเราะห์มะฮ์	203	ควนขัน
7	ญันนะตุ้นนะอิม	199	บ้านควน
8	ญามิอริยาฎิศอลิฮีน	241	นลุง
9	คารุตตักวาโคกประดู่	019	นลุง
10	คารุตญันนะห์	120	นลุง
11	คารุตนาญียะฮ์	184	คลองขุด
12	คารุตมะวะ(ท่าเส้นเต็น)	225	พิมาน
13	คารุตมุตตกิน	140	คลองขุด
14	คารุตมุฮิบบะฮ์	214	นลุง
15	คารุตอาชีกิน	185	เกตรี
16	คารุตอาบีดิน	157	ควนโพธิ์
17	คารุตอาหม้าน	137	เกตรี
18	คารุตอิสลามิยะฮ์	147	เกตรี
19	คารุตอับาดะห์	110	ตันหยงโป
20	คารุตอีมาน	117	ควนขัน
21	คารุตสาลาม	100	นลุง
22	ตันหยงกลิง	063	เกาะสาหร่าย
23	ตันหยงอูมา	013	เกาะสาหร่าย
24	ตำมะลัง	050	ตำมะลัง

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
25	นุรูนอิสลาม	094	ควนขัน
26	นุรุลมุสตาอิม บ้านกะตุ	052	ควนขัน
27	นุรุลอับดะฮ์	227	เกตรี
28	นุรุลฮาซานะห์	216	บ้านควน
29	นุรุลฮาติม	132	เจ๊ะบิลัง
30	นุรุลฮิดายะฮ์	222	พิมาน
31	นุรุลฮิดายะฮ์	148	เกตรี
32	นุรุลสลาม	159	เกตรี
33	นุรุลเอียะห์ซาน	093	ควนขัน
34	บันนังปูเลา	053	เจ๊ะบิลัง
35	บากรบาตา(ดาร์สลาม) ซ.17	210	พิมาน
36	บ้านกลาง ดาร์สลาม	238	คลองขุด
37	บ้านกุ่มบังกะยมบัง	066	นลุง
38	บ้านปาเต๊ะ ควนเรียง	098	เจ๊ะบิลัง
39	บ้านใหม่	091	ควนโพธิ์
40	บูเก็ดตริ	020	เกตรี
41	บูเก็ดนุหงา	077	คลองขุด
42	ปูยู	055	ปูยู
43	ฟัดฮูลมายิด	204	นลุง
44	มะห์มูเดียะเจ๊ะบิลัง	018	เจ๊ะบิลัง
45	มาบัง	051	พิมาน
46	มิฟตาฮุลญันนะ(กาลูบี)	212	บ้านควน
47	มิศบาฮุดดิน	002	บ้านควน
48	มุฮำมาดียะห์	141	ควนโพธิ์
49	ยะระโตด 2	054	เกาะสาหร่าย
50	ยามืออูลอิกวานียะฮ์	065	นลุง
51	ย่ำอะตุลอิสลาม	228	คลองขุด
52	ลีวาอูลอิสลาม	234	ควนขัน

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
53	ลูโป๊ะการันยี	003	บ้านควน
54	ลูโอะบาตู	061	บ้านควน
55	สุโหงมาตี	182	บ้านควน
56	หาดทรายยาว	016	ตันหยงโป
57	อปีซร์อัลมิฟารีย	221	เกาะสาหร่าย
58	อะห์มาเคียะห์นุลงเจ๊ะบิลัง	017	เจ๊ะบิลัง
59	อัสซากีริน	163	เกาะสาหร่าย
60	อรัร็อยยาน(โลกพิลา)	226	ควนโพธิ์
61	อัล-ฟุรกอน	170	พิมาน
62	อัล-อักศอบุกิตจินา(ท่าแม่เงาะ)	154	คลองขุด
63	อัลมอยริยะ เกาะยาว	064	ปยู
64	อิสลามิมะห์ตันหยงโป	015	ตันหยงโป
65	อีกอมาตุคติน	192	นุลง
66	ซีดาชาตุลอีมาน	202	ปยู
67	เกาะยะระโตคใหญ่	014	เกาะสาหร่าย
68	เรากูอตุลมุฮาญีริน	158	ควนโพธิ์
69	เรากูอตุลซอลิฮีน	122	ควนขัน
70	เรากูอตุลญันนะห์	138	พิมาน
71	แสงอิสลามมียะห์	088	ตำมะลัง
72	โลกทราย	004	บ้านควน

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล)

4.2.1.2 รายชื่อมัสยิดในเขตอำเภอละงู

รายชื่อของมัสยิดในเขตอำเภอละงูจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลรวมทั้งหมด 66 มัสยิด ดังข้อมูลจากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงข้อมูลรายชื่อมัสยิด เลขที่ และตำบลในเขตอำเภอละงู

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
1	กลางกำแพง	035	กำแพง
2	กุรตปะฮ์	181	ปากน้ำ
3	ควนไสน	033	กำแพง
4	ญามิอุฎฏอยฮ์บีน	145	เขาขาว
5	อะฮ์วะตุลญันนะฮ์	217	แหลมสน
6	คารุคีนียะห์	223	ละงู
7	คารุคสลาม บ้านนาข่าเหนือ	235	เขาขาว
8	คารุคอาฆาล	134	น้ำผุด
9	คารุคซอลิฮีน	193	แหลมสน
10	คาเวตุลอิสลาม	194	กำแพง
11	ตะโละไฮ (ญามิอุลอิสลาม)	049	ปากน้ำ
12	ตาลากาตุโย๊ะ	044	ปากน้ำ
13	นุรอตูลอาซิมีย์	239	ละงู
14	นุรุตตักวา	191	ปากน้ำ
15	นุรุเราะฮ์มานพัฒนาบ้านปากละงู	186	ละงู
16	นุรูลมีวะฮีนีน	173	ละงู
17	นุรุลมุบีน	127	เขาขาว
18	นุรุลอิกวาน (บ้านเกาะยวน)	041	ละงู
19	นุรุลอิสลาม	150	น้ำผุด
20	นุรุสสะอะอะคะคั	218	ละงู
21	บ้านกาเบ็ง	126	แหลมสน
22	บ้านคลองขุด	079	ละงู
23	บ้านคลองน้ำเค็ม	160	ละงู
24	บ้านท่ามาลัย	180	ปากน้ำ
25	บ้านท่ายาง	074	ปากน้ำ
26	บ้านท่าแลหลา	034	กำแพง
27	บ้านทุ่ง	043	ละงู

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
28	บ้านทุ่งใหญ่	130	ละงู
29	บ้านทุ่งไม้	075	น้ำฝุด
30	บ้านนาพญา	081	ละงู
31	บ้านบากันโต๊ะทิด	188	ละงู
32	บ้านปากละงู	040	ละงู
33	บ้านปีใหญ่	036	กำแพง
34	บ้านพยอมงาม	233	ละงู
35	บ้านห้วยมะพร้าว อัลมุฮิรีน	111	ละงู
36	บ้านอุไร	073	กำแพง
37	บ้านเกาะเกล	071	เขาขาว
38	บ้านโกตา	142	กำแพง
39	บาหลีหงา (ต้นปราบ)	076	ละงู
40	บาหลี	075	ปากน้ำ
41	ปลัดมัลย์	038	กำแพง
42	ปากบึง	056	กำแพง
43	ปากีสถาน	057	กำแพง
44	ป่าขวาง	037	กำแพง
45	ฟัจรูลอิสลาม	172	เขาขาว
46	มิฟต้าหุดดิน	195	เขาขาว
47	มุฮายีรีนบ่อน้ำฝุด	190	น้ำฝุด
48	ยามืออาตุลอิควาล	136	เขาขาว
49	ยามืออุลอิควาน (ต้นตำเสา)	143	กำแพง
50	ราวฎอตุลยันนะห์	105	ละงู
51	สนกลาง	072	แหลมสน
52	หัวหิน	039	ละงู
53	อะบุกอมร์	231	ละงู
54	อ็ชช่อล่าตุ้ร่อฮีม	196	น้ำฝุด
55	อัล-มุตตกิน	156	แหลมสน

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
56	อัล-มุเนาะเราะฮ์	165	ละงู
57	อัล-อับรอร์	169	ละงู
58	อัล-อามานะฮ์	042	ละงู
59	อัลมูญฮิดีน	151	ปากน้ำ
60	อุมร์อิบนุค็อฎฏอบ	219	แหลมสน
61	อูษมานียะฮ์	176	กำแพง
62	ฮามิดียะฮ์	177	กำแพง
63	ฮิดายาตุสซอลิฮีน	197	น้ำผุด
64	เขาวาเหนือ	048	น้ำผุด
65	เขาวาใต้	047	เขาวา
66	แหลมสน	046	แหลมสน

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล)

4.2.1.3 รายชื่อมัสยิดในเขตอำเภอทุ่งหว้า

รายชื่อของมัสยิดในเขตอำเภอทุ่งหว้าจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลรวมทั้งหมด 18 มัสยิด ดังข้อมูลจากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงข้อมูลรายชื่อมัสยิด เลขที่ และตำบลในเขตอำเภอทุ่งหว้า

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
1	คารุลอัครอม	164	ทุ่งบุหลัง
2	ทุ่งหว้า (กลาง)	032	ทุ่งหว้า
3	นุหฺรอนมุคฺลึฮีน	139	ทุ่งหว้า
4	นุรุดดีนบ้านราไว	116	xonกลาน
5	บัยตุลมุคฺตาคีน	205	นาทอน
6	บ้านช่องไทร	174	นาทอน
7	บ้านท่าคลอง	108	xonกลาน
8	บ้านท่าศิลา	113	นาทอน
9	บ้านทุ่งดินลู่ม	119	ป่าแกบ่อหิน
10	บ้านทุ่งบุหลัง	099	ทุ่งบุหลัง

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
11	บ้านทุ่งสะโง๊ะ	030	ทุ่งบุหลัง
12	บ้านบารายี	118	นาทอน
13	บ้านมะหัง	128	ทุ่งบุหลัง
14	บ้านวังตง	101	นาทอน
15	อารเราะฮ์มาน	183	ขอนแก่น
16	อิบาตุเราะฮ์มาน	166	นาทอน
17	สุดัลเลาะห์	200	นาทอน
18	เปรี๊ยะ	031	นาทอน

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล)

4.2.1.4 รายชื่อมัสยิดในเขตอำเภอท่าแพ

รายชื่อของมัสยิดในเขตอำเภอท่าแพจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลรวมทั้งหมด 18 มัสยิด ดังข้อมูลจากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงข้อมูลรายชื่อมัสยิด เลขที่ และตำบลในเขตอำเภอท่าแพ

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
1	กลางแปะ-ระ	029	แปะ
2	คลองน้ำเค็ม	067	ท่าแพ
3	ควนสาคร	027	สาคร
4	คารุลมุหมีนีน	028	แปะ
5	คารุซซอลิฮีน 2	220	สาคร
6	ทอนแค	201	สาคร
7	ท่าแพกลาง	024	ท่าแพ
8	ท่าแพพัฒนา	085	ท่าแพ
9	ท่าแพเหนือ	026	ท่าแพ
10	ท่าแพใต้	025	ท่าแพ
11	นะฮ์รุสลาม	207	ท่าแพ
12	นุรุตุกรอ่าน	236	สาคร
13	นุรุตุอิสลาม	083	สาคร

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
14	นุรุลอุมมีฮะฮฺ(ควน โตะเง๊ะ)	232	ท่าแพ
15	นุรุลอิกมะฮฺ	229	แปะระ
16	บ้านคลองบัน	082	สาคร
17	บ้านคลองสองปาก	124	สาคร
18	บ้านควนพัฒนา	112	ท่าเรือ
19	บ้านทุ่งรีน	125	สาคร
20	บ้านปลักหว้า	084	ท่าแพ
21	บ้านปลักแรดพัฒนา	133	สาคร
22	บ้านป่าเสม็ด	162	ท่าเรือ
23	บ้านสายห้วย	115	สาคร
24	บ้านโคกหิน	096	ท่าเรือ
25	บ้านไร่ทอน	078	ท่าเรือ
26	ขามืออาตุลอิสลามียะฮ์วังปริง	206	ท่าเรือ
27	สายควน	070	ท่าแพ
28	เกาะไทร	023	แปะระ
29	แปะ-ระใต้	028	ท่าเรือ
30	ใหม่หน้าโตะขุน	092	แปะระ

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล)

4.2.1.5 รายชื่อมัสยิดในเขตอำเภอควนโดน

รายชื่อของมัสยิดในเขตอำเภอควนโดนจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลรวมทั้งหมด 25 มัสยิด ดังข้อมูลจากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงข้อมูลรายชื่อมัสยิด เลขที่ และตำบลในเขตอำเภอควนโดน

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
1	กลางควนโดน	104	ควนโดน
2	กียามัดดิน	131	วังประจัน
3	กุบังปะโหลด	021	ควนสตอ
4	ควนสตอ	009	ควนสตอ

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
5	คารุลนาอิม	090	ย่านซื่อ
6	คารุลฮูดาบี	153	ควนสตอ
7	คารุศกอติฮีน	006	ย่านซื่อ
8	คุสน	008	ควนโดน
9	ทุ่งมะปราง	102	วังประจัน
10	นัศรุดดีน	224	ควนสตอ
11	นุรุ้ลเอียะซาน	149	วังประจัน
12	บ้านควนไสน	109	ควนสตอ
13	บ้านทุ่งพัฒนา	135	ควนสตอ
14	บ้านวังประจัน	058	วังประจัน
15	บ้านไต่ะสะ	103	ควนสตอ
16	บุกิคยามู	060	ควนโดน
17	พืดหุเราะห์มาน	168	ควนโดน
18	สะพานเกียน	059	ควนโดน
19	หิชนุ้ลอิสลาม	240	ควนโดน
20	อะห์มาดียะ ปันจอร์	007	ย่านซื่อ
21	อ็ชชอคาอตุลอิสลาม	123	ควนโดน
22	อิชลาเอียะ ทางงอ	062	ควนสตอ
23	อิสลามสามัคคีบ้านถ้ำทะเล	106	ควนโดน
24	อุบูดียะห์	087	ควนโดน
25	ใหม่บ้านกลาง	089	ควนสตอ

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล)

4.2.1.6 รายชื่อมัสยิดในเขตอำเภอควนกาหลง

รายชื่อของมัสยิดในเขตอำเภอควนกาหลงจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลรวมทั้งหมด 23 มัสยิด ดังข้อมูลจากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงข้อมูลรายชื่อมัสยิด เลขที่ และตำบลในเขตอำเภอควนกาหลง

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
1	มอยเรียวห์ (บ้านโตน)	080	ทุ่งนุ้ย
2	ญะมาอะตุลอิสลาม	144	ควนกาหลง
3	คารูตญาลาล	011	ทุ่งนุ้ย
4	คารูตวุสฎอ	152	ทุ่งนุ้ย
5	คารูตอามาน บ้านหัวกาหมิง	107	ทุ่งนุ้ย
6	ธรรมประทีปห้วยน้ำคำ	086	ควนกาหลง
7	น้ำร้อน(กอชิมียะห์)	012	ทุ่งนุ้ย
8	นูริลสุดา	010	ทุ่งนุ้ย
9	นูรดดีน ควนกาหลง	097	ควนกาหลง
10	นูรัลอิสลาม	189	ควนกาหลง
11	บ้านพรุ	121	ควนกาหลง
12	บ้านอูไค	069	อูไคเจริญ
13	บ้านอูไคใต้	129	อูไคเจริญ
14	บ้านเขาไคร	068	ควนกาหลง
15	ฟาลาหุดดีน	213	ทุ่งนุ้ย
16	มัสละหะตุคคีนียะฮ์	171	ทุ่งนุ้ย
17	มัสยิดคารูตตักวา ทุ่งนุ้ยใต้	215	ทุ่งนุ้ย
18	อัสซาฟีอีย์	178	ทุ่งนุ้ย
19	อัล-อติก	146	ควนกาหลง
20	อัสซากีนาคูลยันนะห์	211	ทุ่งนุ้ย
21	ฮิคายาตุคคีนียะฮ์	187	ทุ่งนุ้ย
22	ฮิคายาตุลมุสตาอิม	198	ทุ่งนุ้ย
23	เราฎอตุลญันนะฮ์	175	อูไคเจริญ

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล)

4.2.1.7 รายชื่อมัสยิดในเขตอำเภอมะนัง

รายชื่อของมัสยิดในเขตอำเภอมะนังจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลรวมทั้งหมด 7 มัสยิด ดังข้อมูลจากตารางต่อไปนี้

ตารางแสดงข้อมูลรายชื่อมัสยิด เลขที่ และตำบลในเขตอำเภอมะนัง

ที่	รายชื่อมัสยิด	เลขที่	ตำบล
1	ซอลาฮุดดีน	144	ป่าลัมพัฒนา
2	ญูมาลุดดีน	179	นิคมพัฒนา
3	อะวาตุลอิสลาม	095	ป่าลัมพัฒนา
4	คารุลมะอุมูร์	161	ป่าลัมพัฒนา
5	อัล-นุร	230	นิคมพัฒนา
6	อัล-อิรฟาน	155	นิคมพัฒนา
7	อัลมุฮาญีรีน บ้านควนล้อม	237	ป่าลัมพัฒนา

(ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล)

4.2.1.8 แนวทางสำหรับผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม

บทบาทของผู้นำมัสยิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมประกอบด้วยหลายด้านด้วยกัน ทั้งในด้านการปฏิบัติตนและด้านการส่งเสริมนำความรู้สู่คนในพื้นที่ ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ได้กำหนดไว้ เพื่อเพิ่มศักยภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดภายในจังหวัด ดังนี้

1. ด้านจิตใจ ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมคนในพื้นที่ให้มีความศรัทธา มั่นใจ ไม่ลังเล มีความภาคภูมิใจ ไม่ดูถูกตนเอง มีความเป็นตัวเอง ไม่ย่อท้อตัดสินใจเด็ดเดี่ยว มีความรักและซื่อสัตย์สุจริต

2. ด้านความประพฤติ ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมให้คนในพื้นที่เคร่งครัดศาสนกิจ มีระเบียบ มีความสำรวม มีมารยาท ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

3. ด้านสังคม ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมให้คนในพื้นที่รักษาวัฒนธรรมทางสังคม มีความรักสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ดูแลรักษา ทรัพย์สินของส่วนรวม และเป็นมิตรกัน ได้กับทุกคน

4. ด้านศาสนา ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมให้คนในพื้นที่ มีความศรัทธาในศาสนาอย่างเหนียวแน่น ไม่ดูถูก ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม ไม่รังแก ไม่รังเกียจ ไม่ประทุษร้าย ตักเตือนกัน ห่วงใยกัน ดูแลกัน และเป็นหูเป็นตาให้กัน

5. ด้านการศึกษา ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมให้คนในพื้นที่ ศึกษาตลอดชีวิต บูรณาการวิชาศานากับสามัญ สร้างการศึกษาให้ยั่งยืน สร้างมรดกทางวิชาการ ผลิตตำราและสื่อแห่งการเรียนรู้

6. ด้านภาษา ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมให้คนในพื้นที่ ใช้ภาษาที่สุภาพ ศึกษาเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร เพื่อการศึกษา และเพื่อ ประกอบศาสนกิจที่ตนนับถือ พุดจาไพเราะ สุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม แจ่มใส

7. ด้านวัฒนธรรม ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมให้คนในพื้นที่ ได้มีความเข้าใจอย่างทั่วถึง หากเป็นวัฒนธรรมทางศาสนายอมรับปฏิบัติได้โดยผู้นับถือศาสนานั้น ส่วนวัฒนธรรมทั่วไปหากไม่ขัดแย้งกับศาสนาที่ตนนับถือก็สามารถปฏิบัติได้

8. ด้านชาติพันธ์ ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมให้คนในพื้นที่ มีความรักหวงแหนประเทศชาติ พร้อมทั้งจะเสียสละเพื่อประเทศชาติ เช่น มีการเสียภาษีอากรในรอบปี เมื่อครบอายุชัยเข้ารับการคัดเลือกทหารเกณฑ์ และเมื่อชนชาติอื่นเข้ามาบูรกรานก็พร้อมที่จะออก ต่อสู้ป้องกันประเทศอย่างอิสระ

9. ด้านเศรษฐกิจ ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมคนในพื้นที่ ให้ประกอบอาชีพสุจริต ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และจ่ายชะกาตสำหรับมุสลิม

10. ด้านศักดิ์ศรี ผู้นำและคณะกรรมการมัสยิดต้องปฏิบัติตนและส่งเสริมให้คนในพื้นที่ ในฐานะเป็นคนไทยทุกคนมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และแสดงความเคารพต่อกันด้วยความดีงาม

(สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล, 2560 : 27-28)

จากหลักปฏิบัติ 10 ประการ ซึ่งเป็นแบบแผนและนโยบายของทางสำนักงาน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลได้วางไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างบทบาทให้แก่ ผู้นำศาสนาและคณะกรรมการทุกๆมัสยิดในจังหวัดสตูลได้นำมาเป็นหลักปฏิบัติและเป็นการ ส่งเสริมคนในพื้นที่ เพื่อเป็นการปลุกฝังให้มีความตระหนักและพัฒนาคุณภาพชีวิต ของมุสลิมในพื้นที่ให้ก้าวล้ำและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันท่ามกลางสังคม พหุวัฒนธรรม และยังเป็นส่งเสริมให้รู้จักมีความรักความสามัคคีกลมเกลียวกันในฐานะพี่น้อง ร่วมชาติอีกด้วย

4.2.2 แบบแผนของมัสยิดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม

ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลได้กำหนดแบบแผนการพัฒนา มัสยิดสู่มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ โดยการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่แล้ว หรือยังไม่มีโดยยกระดับให้ดีขึ้น หรือจัดให้มีขึ้นเพื่อสอดคล้องกับมาตรฐานที่ทางสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลได้กำหนดไว้ ผลที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงและการยกระดับดังกล่าวจะทำให้มัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและที่สำคัญไปกว่านั้นคือเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชนและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1. อาคารสถานที่ของมัสยิด มัสยิดที่พัฒนาสู่เกณฑ์มาตรฐานแล้วจะต้องมีอาคารที่มั่นคงถาวร รวมทั้งอาคารประกอบ มีสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ มีห้องน้ำแยกชายหญิง มีสถานที่อาบน้ำละหมาดที่ถูกต้องลักษณะ มีห้องทำงานห้องประชุม มีป้ายนิเทศป้ายประกาศ ประชาสัมพันธ์งานต่างๆแก่คนในพื้นที่ มีป้ายสถิติต่างๆ มีป้ายแผนภูมิการบริหาร มีแผนผังสังเขปของมัสยิด มีนาฬิกาฝาผนัง มีตารางบอกเวลาละหมาด มีป้ายชื่อมัสยิด มีดอกไม้ไม้ประดับต่างๆและคุระบายน้ำ เป็นต้น

2. การเงินการบัญชี การเงินการบัญชีเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารมัสยิด และมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าฝ่ายอื่นๆ หากการเงินล้มเหลวหมายถึงการบริหารมัสยิดก็ล้มเหลวเช่นกัน มัสยิดต้องมีบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวัน สมุดคู่ฝากเงินธนาคารหรือสหกรณ์ บัญชีเงินสดในมือ ใบเสร็จรับเงิน ทะเบียนคุมใบเสร็จรับเงิน ใบสำคัญรับเงิน ทะเบียนพัสดุครุภัณฑ์ รวมถึงบัญชีรายรับรายจ่ายในการจัดกิจกรรมส่งเสริมเยาวชนและคนในพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆทั้งโครงการอบรมจริยธรรมและกิจกรรมต่างๆที่มัสยิดได้จัดขึ้น

3. งานธุรการ เป็นงานที่เกี่ยวกับเอกสารรวมทั้งการจัดเก็บเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกต่อการค้นหาและการใช้ อาทิเช่น ทะเบียนรับส่งหนังสือ แฟ้มเก็บหนังสือเข้าออก สมุดบันทึกรายงานการประชุม สมุดเยี่ยมชม สมุดทะเบียนการนิกาหุ การหย่าร้าง การคืนดี ทะเบียนบุตรนอกสมรส สมุดการแบ่งมรดก สมุดทะเบียนการประนีประนอม สมุดทะเบียนเด็กกำพร้า สมุดทะเบียนผู้เข้ารับอิสลามใหม่ สมุดทะเบียนผู้มีสิทธิรับชะกาต ทะเบียนสัปบุรุษ สมุดทะเบียนอสังหาริมทรัพย์ สมุดทะเบียนประวัติกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ตู้เก็บเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์ เป็นต้น

4. งานวิชาการ หมายถึงงานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้แก่สัปบุรุษหรือเยาวชนรวมถึงคนในพื้นที่ในเขตมัสยิดนั้นๆ อาทิเช่น มีการเปิดสอนภาคฟรฎูอิน เปิดสอนอัลกุรอานในมัสยิด หรือเปิดสอนบรรยายวิชาการทางศาสนาในมัสยิด อบรมก่อนทำการละหมาด

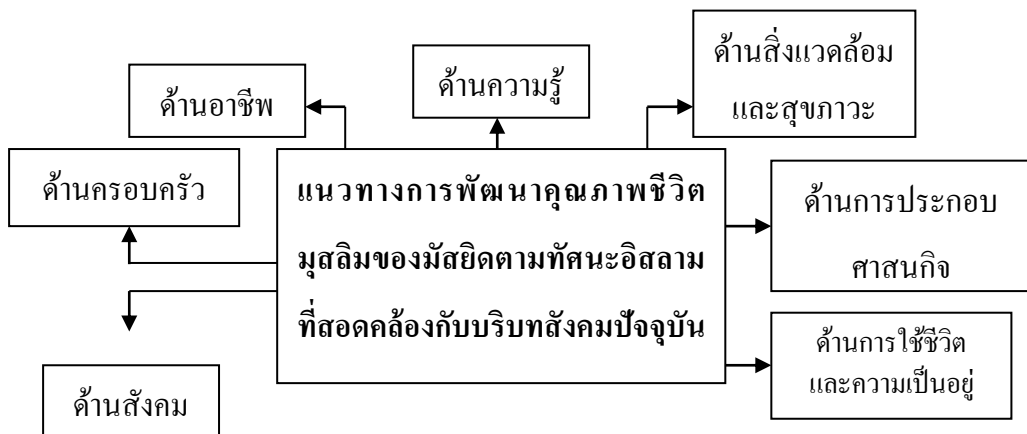
วันศุกร์ สอนหนังสือใช้เสียงตามสาย หรือพิมพ์เนื้อหาบทความแจกจ่าย เป็นต้น

ทั้ง 4 ประการที่กล่าวมาเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารมัสยิดเพื่อให้เกิดการพัฒนาสู่เกณฑ์มาตรฐานทั้งผู้นำมัสยิดและคนในพื้นที่ หากคณะผู้บริหารมัสยิดมีความตั้งใจที่จะพัฒนา มัสยิดสู่เกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวแล้ว คงจะไม่เกินกำลังความสามารถที่จะกระทำได้ ใน ขณะเดียวกันผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นนั้นเกินความคาดหมายอย่างแน่นอน(สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล, 2560 : 30)

จากข้อมูลและแบบแผนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นแนวทางและแบบแผนที่ดีแก่มัสยิดในจังหวัดสตูลทุกพื้นที่หากได้นำมาปฏิบัติ แต่ยังมีส่วนที่ขาดหายอีกหลายประเด็น ในการแก้ไขและพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลเพื่อให้สอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามและบริบทสังคมในยุคปัจจุบันนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลเป็นการเพิ่มเติมและเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปเพื่อประโยชน์ต่อมุสลิมทุกคนและมัสยิดทุกพื้นที่ในจังหวัดสตูลในการนำแบบแผนและแนวทางมาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับคนในพื้นที่ได้อย่างครอบคลุม โดยที่ผู้วิจัยจะนำเสนอในประเด็น หัวข้อถัดไป

4.3 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า และสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลนั้น ผู้วิจัยขอนำเสนอถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตไว้ 7 แนวทางดังต่อไปนี้



ภาพประกอบที่ 17 กรอบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดตามทัศนะอิสลาม

4.3.1 ด้านความรู้

หนึ่งในแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมคือการศึกษา ถือได้ว่าเป็นสิ่งแรกในศาสนาอิสลามที่มีบัญญัติไว้และเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนจำเป็นต้องแสวงหาวิชาความรู้ ดังนั้นมัสยิดถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทต่อสังคมมุสลิมในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ ดังนั้นคณะกรรมการและสัปบุรุษของมัสยิดทุกคนจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้แก่มุสลิมตั้งแต่ขั้นพื้นฐานแก่เยาวชน และจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายรูปแบบเพื่อให้เท่าทันกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากการดำเนินชีวิตของมุสลิมไม่มีการพัฒนาใดๆเกิดขึ้น ครอบงำที่ยังขาดการศึกษาโดยเฉพาะศาสตร์ที่เป็นภาคบังคับแก่มุสลิมทุกคน ทางมัสยิดย่อมมีบทบาทและมีความผูกพันกับมุสลิมทุกยุคสมัยในการบริหารจัดการ และส่งเสริมด้านการศึกษา ซึ่งหากศึกษาประวัติศาสตร์อิสลามในสมัยของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ พบว่ามัสยิดไม่ใช่เฉพาะเป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ศึกษาและเผยแพร่ความรู้แก่บรรดาศอหาบะฮ์ ﷺ เป็นสถานที่ประชุมหารือกันและเป็นศูนย์กลางในการบริหารปกครองของอิสลามตลอดจนเป็นสถานที่ศึกษาของผู้แสวงหาความรู้ในยุคหลัง(อับดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ, อะห์มัด ยี่สุนทรง, 2558 : 19) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ اِفْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اِفْرَأْ وَرَبُّكَ
الْأَكْرَمُ، الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴾
(العلق: ๑-๕)

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่งผู้อภิบาลของเจ้า ผู้ทรงให้บังเกิด ทรงให้บังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิดและผู้อภิบาลของเจ้านั้นผู้ทรงการุณยยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้”

(อัลอะลัก : 1-5)

จากอายะฮ์ข้างต้นนี้เป็น โองการแรกที่ถูกระทานลงมา จงอ่านด้วยพระนามของอัลลอฮ์ผู้ผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงสร้าง ทรงสร้างมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านและพระผู้อภิบาลของเจ้าเป็นผู้ทรงเกียรติสูงสุด ซึ่งพระองค์ได้เล่าถึงความเป็นมาของการสร้างมนุษย์ นับเป็นความกรุณาอันยิ่งใหญ่ที่พระองค์สร้างมนุษย์จากสิ่งที่ไม่มีความสำคัญอะไรเลย พระองค์ได้ทำให้เขามีความรู้ซึ่งเป็นลักษณะที่มีเกียรติสูงส่ง และพระองค์ได้ทำให้เขาไม่เพียงแต่เป็นผู้มีความรู้เท่านั้น

แต่ยังได้ทรงสอนถึงศิลปะของการเขียนโดยใช้ปากกาซึ่งกลายเป็นเครื่องมือของการเผยแพร่ความก้าวหน้าและการรักษาความรู้ไว้อย่างมากยามมหาศาล หากพระองค์ไม่ห้ามมนุษย์มีความรู้ในเรื่องศิลปะการใช้ปากกาและการเขียนความสามารถทางด้านสติปัญญาของเขาก็คงจะหยุดนิ่งและมันจะไม่มีโอกาสพัฒนาหรือขยายหนทางการเผยแพร่ความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งและสร้างความก้าวหน้าในอนาคตได้เลย(เมอลานา ซัยยิด อบุล อะลา เมาคูตี, 2545 : 8/3434)

จากคำอธิบายข้างต้น จะเห็นได้ว่ามนุษย์นั้นไม่สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ ตรีบาใดที่ยังขาดทักษะหรือขาดวิชาความรู้ แม้กระทั่งศิลปะในการเขียนบันทึก โดยการใช้ปากกาก็ยังมีความจำเป็นในการเผยแพร่ความรู้รุ่นต่อรุ่น มนุษย์จำเป็นต้องศึกษาแสวงหาความรู้ โดยเริ่มต้นจากการอ่าน ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัซฮิดจำเป็นอย่างยิ่งต้องเริ่มจากการพัฒนาวิชาความรู้ให้กับมุสลิมในพื้นที่เป็นอันดับแรก โดยใช้กระบวนการและหลักคำสอนในอิสลามดังนี้

4.3.1.1 มัซฮิดส่งเสริมการอ่านแก่มุสลิม

การอ่านนั้นเป็นสิ่งที่อัสซรรยัยัง เพราะคำแรกในปฐม โองการที่ประทานลงมา ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ที่ว่า اقرأ “จงอ่านเถิด” และคำๆนี้ได้ถูกกล่าวซ้ำอีกครั้งในคำแรกของโองการที่สามจากสุเราะฮ์อัลอะลักเช่นกัน การอ่านเป็นบ่อเกิดแห่งวิทยปัญญา และเป็นต้นกำเนิดแห่งความดีงาม การอ่านที่เกิดประโยชน์และมีความสิริมงคลนั้น อิสลามสอนให้อ่านสิ่งที่เป็นพระบัญชาจากอัลลอฮ์ ﷻ สิ่งของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ นำมา และสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์(วิศรุต เลาะวีตี, 2559 : 11) ดังนั้นการอ่านถือเป็นวิธีหนึ่งของการแสวงหาวิชาความรู้และเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมที่ทางมัซฮิดควรส่งเสริมให้มุสลิมมีความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการอ่านจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เมื่อการอ่านเป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาวิชาความรู้และเป็นการสนองตอบพระบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้นถือเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนในการพัฒนาตนเองด้วยการอ่าน ศึกษาแสวงหาความรู้โดยมีครูผู้ชี้แนะหรือปรึกษาผู้รู้อย่างต่อเนื่อง มีรายงานจากท่านอะนัส บิน มาลิก ﷺ ได้เล่าว่าท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ))

(ابن ماجه ، ١٩٩٧ : ٢٢٤)

ความว่า “การแสวงหาวิชาความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน”

(Ibn Majah, 1997 : 224)

จากอัลหะดีษข้างต้นแท้จริง ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่สำคัญคือ การแสวงหาวิชาความรู้ เพราะการแสวงหาวิชาความรู้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสิ่งแรกที่จะนำไปสู่การปฏิบัติความดีงามอื่นๆ ได้อย่างถูกต้อง และยังรวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นด้วยการแสวงหาวิชาความรู้เพื่อขจัดความเขลาต่างๆ ให้หมดไป

จากที่กล่าวมานั้น สิ่งที่สำคัญทางมัสยิดควรพัฒนาส่งเสริมให้มุสลิมได้มีความรักในการอ่าน วรรณคดีเชิษวอนและสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นและปลูกฝังในเรื่องของการอ่านให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ควรประชาสัมพันธ์สร้างแหล่งเรียนรู้ภายในมัสยิดที่ส่งเสริมในลักษณะของการอ่าน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการสร้างสื่อเรียนรู้ต่างๆ เพื่อเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ให้มีความรักในการอ่านมากยิ่งขึ้น

4.3.1.2 มัสยิดจัดการเรียนการสอนแบบครบวงจร

การจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นการสร้างความสมดุลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม ไม่ใช่เพียงเพื่อความรู้หรือเพื่อสร้างศรัทธาในตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นเป้าหมายที่สำคัญในการยกระดับความเป็นมนุษย์ สร้างความเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้นในมิติของการประกอบศาสนกิจ ความเชื่อและหลักคุณธรรมที่ครอบคลุมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิม ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในมัสยิดจึงเป็นการจัดการศึกษาเพื่อชุมชนในเรียนรู้ศาสนาขั้นพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงตนตามวิถีทางแห่งศาสนา และเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นต่อไป (วิศรุต เลาะวิถี, 2559 : 19) มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ ﷺ ได้กล่าวว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً.))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٣٤٦٢)

ความว่า “จงเอาจากฉันไปเผยแพร่เถิด แม้เป็นเพียงแค่นั่ง
อายะฮ์ก็ตาม”

(al – Bukhariy, 1992: 3462)

จากอัลหะดีษข้างต้น ท่านอับดุลลอฮ์ บิน อัมรฺ ﷺ กล่าวว่า “เมื่อการเชิษวอนเรียกร้องไปสู่อัลลอฮ์เป็นการกิจที่มีเกียรติ สูงส่ง และประเสริฐยิ่งของปวงบ่าว ดังนั้นมันจะไม่บรรลุผลได้นอกจากด้วยวิชาความรู้ ซึ่งเขาต้องเชื่อมั่นในการเชิษวอนเรียกร้อง ยิ่งกว่านั้น ในการเรียกร้องที่มีผลสมบูรณ์ จำเป็นที่เขาต้องพยายามเข้าถึงความรู้อย่างถ่องแท้ เป็นการเพียงพอกว่าผู้ที่ทำหน้าที่

เรียกร้องสามารถเข้าถึงจุดนี้ได้ และอัลลอฮ์จะประทานความโปรดปรานให้แก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ (abn al-Qiam al-Jawziyah, 2005 : 319)

อิสลามได้กำชับให้มีการเผยแพร่องค์ความรู้ แม้แต่เพียงหนึ่งอายะฮ์ก็ตาม นั่นแสดงให้เห็นว่าในคำสอนของอิสลามนั้นให้ความสำคัญในเรื่องของวิชาความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้แขนงต่างๆสู่มุสลิม เพราะถือเป็นแนวทางที่สำคัญในการยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมได้ลำดับต้นๆ ซึ่งทางมัศยิดควรมีแบบแผนที่ชัดเจนในการจัดการเรียนรู้แก่คนในพื้นที่อย่างทั่วถึง และการบริการความรู้ ผู้ให้และผู้รับนั้นถือได้ว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่มของผู้ที่ได้รับ ความดีงาม ดังที่มีปรากฏในรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน มัสอูด رضي الله عنه ได้เล่าว่า ท่านเราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((النَّاسُ رَجُلَانِ : عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ ، وَلَا خَيْرَ فِيمَا سِوَاهُمَا))

(رواه الطبراني، ٢٠٠٧ : ٢٠١)

ความว่า “มนุษย์เรานั้นมีอยู่สองประเภทคือ ผู้ที่มีวิชาความรู้ และผู้ที่ศึกษาวิชาความรู้ ไม่มีความดีงามใดๆเลยในสิ่งอื่น จากทั้งสองสิ่งนี้”

(al-Tabaraniy, 2007 : 201)

จากอัลหะดีษข้างต้นเป็นคำสอนที่ย้ำให้ตระหนักว่า ผู้ที่มีวิชาความรู้และผู้แสวงหาวิชาความรู้ทั้งสองประเภทนี้อยู่ในความดีงามตลอด และนี่คือรูปแบบแนวทางของการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความรู้สำหรับมุสลิม ผู้ที่มีวิชาความรู้นั้นทำหน้าที่ในการเผยแพร่อบรมสั่งสอนด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีความมุ่งมั่นมานะ มีความปรารถนาในการเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่มุสลิมที่ยังขาดวิชาความรู้ เพื่อให้คนเหล่านี้ได้มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนเองและเข้าใจในเรื่องของศาสนาพร้อมที่จะนำองค์ความรู้มาสู่การปฏิบัติในชีวิตจริงได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ส่วนมุสลิมที่อยู่ในฐานะผู้ศึกษาจงปฏิบัติหน้าที่ในการแสวงหาวิชาความรู้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ มุ่งมั่นและรักในการแสวงหาวิชาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความเข้าใจและได้รับองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้ โดยมีมัศยิดเป็นศูนย์กลางของมุสลิม ทางมัศยิดจำเป็นต้องมีบทบาทในการพัฒนามุสลิมสู่ความเป็นเลิศในด้านวิชาความรู้ และควรมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้อการจัดการเรียนการสอนของมัศยิดให้เท่าทันกับยุคสมัยโดยนำเทคโนโลยีต่างๆมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์หรือในรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ และ

เผยแพร่ในเว็บไซต์ เพจของมัศยิด ยูทูป และแหล่งสื่อออนไลน์ต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบ การสอนและอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง

จากเนื้อหาทั้งหมดที่ได้กล่าวมานั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า การนำแนวทางในเรื่อง ของการอ่านและการเผยแพร่ความรู้จากหลักคำสอนจากอัลกุรอานและอัลหะดีษมาพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของมุสลิมนั้นเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับบริบทสังคมทุกยุคสมัยเป็นอย่างยิ่ง แต่อาจมีความแตกต่าง กันในเรื่องของสื่อในการอ่านและเผยแพร่ เช่น มัศยิดควรมีห้องสมุด หรือสร้างโปรแกรมห้องสมุด ออนไลน์ของทางมัศยิดเองผ่านสื่อต่างๆทางเว็บไซต์ จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงมีการ อบรมจัดการเรียนการสอนภายในมัศยิดในระบบที่หลากหลาย มีการไลฟ์สด สร้างเพจของมัศยิด บนทวิตเตอร์การจัดการเรียนการสอนเผยแพร่ย้อนหลัง และมีสื่อประชาสัมพันธ์แบบครบวงจรแก่ มุสลิมในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านวิชาความรู้ให้เกิดขึ้น อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

4.3.2 ด้านการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิม

ด้านการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิมนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและมีผลต่อ สังคม ดังนั้นหากการใช้ชีวิตของมุสลิมดำเนินตามหลักคำสอนของอิสลาม แน่นอนสังคมนั้นย่อม สงบสุข หากใช้ชีวิตของมุสลิมสวนทางกับหลักคำสอนของอิสลาม สังคมนั้นย่อมเกิดความวุ่นวาย และไม่สงบสุข ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรมและการอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มาก ดังนั้นผู้นำมัศยิดย่อมมี บทบาทในการให้โอวาท ตักเตือน และแนะนำความถูกต้อง ซึ่งแจ้งถึงหลักการดำเนินชีวิตตาม แนวทางของอิสลามแก่คนมุสลิมในพื้นที่ เพราะอิสลามเป็นศาสนามีหลักคำสอนที่สมบูรณ์แบบใน ทุกๆด้าน ทั้งด้านหลักศรัทธา ความจงรักภักดีต่อพระเจ้า รวมถึงวิธีการดำรงชีวิตของมวล มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ(ศูนย์ศึกษาาน โยบายเพื่อการพัฒนา, 2548 : 78) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴾

(آل عمران: 32)

ความว่า “จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด)ว่า พวกท่านจงเชื่อฟังอัลลอฮ์ และเราเราะสูลเถิด แต่หากพวกเขาผินหลังให้ แท้จริงอัลลอฮ์นั้น ไม่ทรงชอบผู้ปฏิเสธศรัทธาทั้งหลาย”

(อาลิอิมรอน : 32)

อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿...وَمَنْ يَعْصِمِ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

(آل عمران: جزء من آية 101)

ความว่า “และผู้ที่ยึดมั่นต่ออัลลอฮ์ แน่นอนเขาก็ได้รับ
คำแนะนำไปสู่ทางอันเที่ยงตรง”

(อาลิอิมรอน ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 101)

จากอายะฮ์ข้างต้นได้ระบุถึงความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ แท้จริงแล้วใครก็ตามที่ยึดมั่น
ในอุดมการณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ และยึดมั่นในศาสนาของพระองค์พร้อมทั้งเคารพภักดีต่อพระองค์
แนแท้เขาเป็นผู้ได้รับทางนำแล้ว เขาจะได้รับการชี้นำสู่แนวทางที่เที่ยงตรง และได้รับความพอ
พระทัยจากพระองค์ อีกทั้งรอดพ้นจากการลงโทษของพระองค์ ได้รับความสำเร็จและชัยชนะอย่าง
ใหญ่หลวงด้วยผลตอบแทนแห่งสวรรค์ของพระองค์ (al-Tabariy, 2001 : 2/63) ดังนั้นการใช้ชีวิต
และความเป็นอยู่ของมุสลิมจึงจำเป็นในการดำรงตนบนหนทางแห่งการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ การที่
บุคคลหนึ่งจัดอยู่ในประเภทของผู้ที่ไม่ได้รับทางนำหรือออกห่างจากแนวทางที่ถูกต้องนั้นแสดงให้เห็น
ถึงความล้มเหลวในการดำเนินชีวิตอย่างชัดเจน และคนเหล่านี้ไม่สามารถที่จะพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ได้รับความสันติสุขอย่างแท้จริงได้ เมื่อสังเคราะห์หลักคำสอนจาก
อัลกุรอานได้ระบุไว้อย่างชัดเจน แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดและผู้ที่
เกี่ยวข้องนั้น จำเป็นต้องนำหลักคำสอนมาใช้ในการดำเนินการอบรมสั่งสอนแนะนำถึงการใช้ชีวิต
และความเป็นอยู่ของมุสลิมให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลาม ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ
4 ประการดังต่อไปนี้

1. หลักพื้นฐานทางศาสนา ทางมัศยิดจำเป็นต้องดำเนินการจัดอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้
เกี่ยวกับหลักศรัทธาที่ถูกต้อง ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้มีความเข้าใจและเชื่อมั่นตามแนวทาง
อะฮฺลุสสุนนะฮฺ วัลญะมาอะฮฺ

2. หลักการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมุสลิม ทางมัศยิดจำเป็นต้องเผยแพร่หลักคำสอน
เรียกร้องเชิญชวนมุสลิมภายในพื้นที่ให้ดำรงตนปฏิบัติตนตามข้อบัญญัติทางศาสนา ประกอบ
ศาสนกิจภาคบังคับ และให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่ครอบคลุมทั้งด้านบุคคล
ครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตร ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่นๆ

3. สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่มุสลิมในพื้นที่ ด้วยการเรียกร้องเชิญชวนไปสู่ความดี และห้ามปรามในเรื่องสิ่งที่เป็นอบายมุขต่างๆ สิ่งที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนทางศาสนา

4. ส่งเสริมและแนะนำการดำเนินชีวิตตามแนวทางสุนนะฮ์ ให้คนในพื้นที่ที่มีความรักต่อแบบอย่างของท่านนบี ﷺ และหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นอุตริกรรม(บิดอะฮ์)ทางศาสนาทั้งปวงที่เกิดขึ้นมากมายในยุคปัจจุบันนี้(ศูนย์ศึกษานโยบายเพื่อการพัฒนา, 2548 : 79-80)

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมานั้น เป็นแบบแผนและแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน สำหรับมัศยิดในแต่ละพื้นที่ควรนำมาใช้เพื่อแก้ไข และส่งเสริมให้มุสลิมในพื้นที่ ได้มีความตระหนักและทำความเข้าใจพร้อมที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินชีวิตของมุสลิมนั้นมีการพัฒนาในด้านความเป็นอยู่ที่ดีสอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนาอย่างชัดเจน

4.3.3 ด้านการประกอบอาชีพ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านการประกอบอาชีพนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและเป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง ครอบครัว ศาสนาอิสลามจึงกำชับให้ทุกคนนั้นประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าครอบครัว ไม่ส่งเสริมให้คาดหวังต่อการขอบริจาคต่อผู้อื่น (ยะอ์กูบ ทั่วมประดม, ม.ป.ป. : 3/166) ดังนั้นมัศยิดฐานะอ์ศรสำคัญและมีบทบาทอย่างมากมายต่อการดำเนินชีวิตของมุสลิม การนำหลักคำสอนในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนั้นถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้นำและสัปปุรุษของมัศยิดในการเผยแพร่ อบรม และให้ความรู้แก่มุสลิมในพื้นที่ถึงแนวทางในการนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้ในการประกอบอาชีพ ด้วยการส่งเสริมแนะนำให้คนได้ในพื้นที่ที่มีความตระหนักและขยันในการประกอบอาชีพควบคู่ไปกับการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ซึ่งเจงถึงผลเสียของการละเลยการประกอบอาชีพและเลี้ยงดูครอบครัวแก่มุสลิมในพื้นที่ด้วยการประชาสัมพันธ์ เสียงตามสายในการจัดการเรียนการสอน และ คุตบะฮ์วันศุกร์ให้ได้รับทราบและเข้าใจถึงความประเสริฐของการประกอบอาชีพ ดังที่ปรากฏหลักฐานจากอัลหะดีษ ซึ่งมีรายงานจากท่านอับูสุรเราะฮ์ฮะฮ์ ﷺ ว่า ท่านเราะฮ์ฮะฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((لَا يَنْتَظِبُ أَحَدُكُمْ حُرْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ
أَحَدًا فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ))

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥: ١٢١٧؛ وأبو داود، ١٩٩٠: ١٦٤١)

ความว่า “การที่คนใจจากพวกท่านหาพินแล้วแบกขึ้นบนหลัง
เอาไปขายนั้นย่อมดีกว่าการที่เขวขอจากผู้อื่น ซึ่งเขาอาจให้หรือ
ไม่ให้ก็ได้”

(al-Tirmidhi, 1975: 1217; Abu Dawud, 1990 : 1641)

จากหลักฐานในอัลหะดีษได้อธิบายถึงความประเสริฐของการประกอบอาชีพ และ
ส่งเสริมมุสลิมมีการประกอบอาชีพแม้กระทั่งอาชีพแบกพินยังดีกว่าการขอบริจาคทานจากผู้อื่น
ซึ่งการประกอบอาชีพนั้นมุสลิมจำเป็นต้องประกอบอาชีพที่สุจริตไม่ละเมิดต่อบทบัญญัติ
ทางศาสนาและกฎหมายบ้านเมือง อิสลามส่งเสริมให้ใช้แรงกายและสติปัญญาในการแสวงหา
รายได้ แม้กระทั่งท่านเราะสูล ﷺ ยังประกอบอาชีพค้าขาย คุมกองการวานบรรทุกสินค้าออกไป
ค้าขายยังต่างแดน และบรรดาอัครสาวก ﷺ ของท่านต่างประกอบอาชีพด้วยกันทั้งสิ้น(ยะกูบ ท้วม
ประถม, ม.ป.ป. : 3/168-169)

จากข้อมูลทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางของมัศยิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของมุสลิมด้านการประกอบอาชีพนั้น ทางมัศยิดควรมีบทบาทในการให้ความรู้แนวทางการ
ประกอบอาชีพตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม และควรประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงาน
ของภาครัฐและองค์กรต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพด้าน
ต่างๆ ประสานให้หน่วยงานเหล่านี้เข้ามาอบรมให้กับมุสลิมในพื้นที่ และฝึกทักษะการประกอบ
อาชีพตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยที่ทางมัศยิดนั้นควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ทางมัศยิดควรวางแผนงานและทำโครงการอบรมทักษะด้านการประกอบอาชีพ
2. ทางมัศยิดควรเสนอโครงการและยื่นโครงการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามา
สนับสนุน
3. ประชาสัมพันธ์โครงการและรับสมัครมุสลิมในพื้นที่ให้เข้ามาอบรม
4. ดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการพร้อมทั้งนำหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเข้ามาใช้ใน
การอบรม
5. ประเมินผลโครงการและวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยในการดำเนินการ
6. รายงานผลการดำเนินโครงการ
7. ติดตามผลพร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะและให้การแนะนำส่งเสริมคนในพื้นที่อย่าง
ต่อเนื่อง

แผนงานทั้ง 7 ข้อนี้เป็นแบบแผนและแนวทางในการจัดทำโครงการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านการประกอบอาชีพที่สังกัดในแต่ละมัสยิด ให้ได้รับโอกาสและรับรู้ถึงแนวทาง ทักษะ และการนำองค์ความรู้จากการอบรมมาประกอบเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นการช่วยเหลือและเป็นช่องทางในการหารายได้ของมุสลิมในพื้นที่

4.3.4 ด้านการประกอบศาสนกิจ

ด้านการประกอบศาสนกิจของมุสลิมนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นการสนองตอบต่อพระบัญชาของพระเจ้า และเป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามพระบัญชาจนขวยในการปฏิบัติความดีงามต่างๆ เพื่อให้ได้รับความเมตตาและความปลอดภัยในโลกอาคิเราะฮ(อะฎีบ ท่วมประณม, ม.ป.ป. : 3/28) อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا...﴾

(النساء: جزء من اية 36)

ความว่า “และพวกเจ้าจงเคารพภักดีต่ออัลลอฮฺ และอย่าตั้งสิ่งใดเป็นภาคีต่อพระองค์”

(อันนิสาอฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 36)

จากอายะฮฺข้างต้น อัลลอฮฺ ﷻ ทรงบัญชาให้ให้ทำการภักดีต่อพระองค์เพียงผู้เดียวเท่านั้น ห้ามมิให้มีภาคีใดๆต่อพระองค์ เพราะพระองค์คือผู้สร้าง ผู้ประทานปัจจัยยังชีพทั้งหลาย ผู้ทรงประทานความโปรดปราน ผู้ทรงประเสริฐกว่าบรรดาสิ่งที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ดังนั้นพระองค์คือผู้ที่มหาวริสุทธิ์ยิ่งเหนือบรรดาสิ่งต่างๆทั้งหลาย ดังนั้นการศรัทธาต่อพระองค์นั้นจะไม่มีภาคีใดๆต่อพระองค์แม้แต่เพียงฐูลีเดียว (Ibn Kathir, 2010 : 2/280)

ดังที่กล่าวมานั้น แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในด้านการประกอบศาสนกิจ ประเด็นนี้มัสยิดย่อมมีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง นอกจากเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจแล้ว ผู้นำและสัปบุรุษของมัสยิดจำเป็นต้องมีการเรียกร้องเชิญชวนสู่การปฏิบัติความดีงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันของมุสลิม ทางมัสยิดควรมีแบบแผนที่ชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่เรียกร้องสมาชิกในพื้นที่ให้มีจิตสำนึกปฏิบัติตนไม่ละเลยต่อการประกอบศาสนกิจ

ดังนั้นทางมัศยิดควรมีแนวทางในการส่งเสริมเชิญชวนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านการประกอบศาสนกิจดังนี้

4.3.4.1 มัสยิดนำแนวทางการเชิญชวน(ตะวะฮฺ)การปฏิบัติศาสนกิจตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ ผ่านคำพูด

แนวทางการเชิญชวนของทางมัศยิดจำเป็นต้องใช้กระบวนการและวิธีการเรียกร้องด้วยกบวิทย์ปัญหา เพื่อให้มุสลิมได้มีความตระหนักและเกิดจิตสำนึกอย่างแท้จริง ฉะนั้นสัปปุรุษของมัศยิดต้องมีแบบแผนและข้อมูลของมุสลิมในพื้นที่เพื่อเข้าไปเยี่ยมเยียนและให้คำตักเตือนกลุ่มคนเหล่านั้น ซึ่งแนวทางการเชิญชวนมีปรากฏหลักฐานในอัลกุรอานให้ทำการตักเตือนที่ดี และได้แย้งด้วยสิ่งที่ดีกว่า(อัลสุดา บินดีฮารุน, ซาฟีอี อาดำ, 2557 : 3) ดังคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า

﴿ اذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ... ﴾

(النحل: جزء من اية 125)

ความว่า “จงเรียกร้องสู่แนวทางแห่งพระเจ้าของสุเจ้าโดยสุขุมและการตักเตือนที่ดี”

(อันนะหุล ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 125)

จากอายะฮฺข้างต้น อัลลอฮ์ ﷻ ได้มีพระบัญชาใช้แก่เราะสุลของพระองค์ ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ให้ทำการเรียกร้องเชิญชวนผู้คนทั้งหลายสู่การภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยวิทย์ปัญหา หมายถึง สิ่งที่ถูกประทานลงมาแก่ท่านจากคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮฺของท่านด้วยคำพูดที่ดีเยี่ยม(Ibn Kathir, 2010 : 281) นี่คือนำแบบแผนทั้งดงามและประเสริฐยิ่งในการเรียกร้องเชิญชวนให้มุสลิมทั้งหลายสู่การภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัด ดังนั้นทางมัศยิดจะต้องมีแนวทางและนำแบบแผนมาจากหลักคำสอนในอัลกุรอานและสุนนะฮฺมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านการประกอบศาสนกิจของคนในพื้นที่อย่างเคร่งครัดโดยการกำกับและติดตามอย่างต่อเนื่อง

4.3.4.2 มัสยิดนำแนวทางการเชิญชวน(ตะวะฮฺ)การปฏิบัติศาสนกิจผ่านการนำเสนอคุตบะฮฺวันศุกร์แก่มุสลิม

การเชิญชวนในเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจของมุสลิมผ่านการนำเสนอคุตบะฮฺถือเป็นภารกิจหลักของทางมัศยิดในการเรียกร้องและให้คำตักเตือน ซึ่งดังกล่าวเป็นสิ่งที่ท่านนบีมุหัมมัด ﷺ บรรดาสะหะฮะฮฺ ﷺ และบรรดาอะลิมะฮฺผู้รู้ทั้งหลายได้ปฏิบัติมาโดยตลอด เพื่อให้

มุสลิมทั้งหลายที่ถูกเชิญชวนได้รับความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷺ (มุหะมัด คอยา, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 31) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสว่า

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾

(فصلت: ๓๓)

ความว่า “และผู้ใดเล่าจะมีคำพูดที่ดีเลิศยิ่งไปกว่าผู้เชิญชวนไปสู่อัลลอฮ์ และเขาปฏิบัติงานที่ดี และกล่าวว่า แท้จริงฉันเป็นผู้หนึ่งจากบรรดาผู้นอบน้อม”

(ฟุศลีลัต : 33)

จากอายะฮ์นี้ท่านอิมาม อัลกุฎฎีบีย์ ร.ฮ. ได้กล่าวว่า ผู้ที่ถูกกล่าวในอายะฮ์ คือ ท่านนบี ﷺ และบุคคลทั่วไปที่ทำการเชิญชวนมนุษย์ทั้งหลายสู่ทางนำของอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการประกอบศาสนกิจทั้งที่เป็นภาคพิธีกรรมและสุนัตพร้อมทั้งห่างไกลจากสิ่งต้องห้ามทั้งปวง และทำยังกล่าวต่ออีกว่า ผู้ที่มีคุณลักษณะดังอายะฮ์ข้างต้นนั้นย่อมเป็นบ่าวที่ดี ด้วยการปฏิญาณตนและยอมรับว่าอัลลอฮ์ ﷻ ทรงเป็นพระเจ้าของเขา พร้อมทั้งเผยแพร่สัจธรรมแก่นมนุษย์ทั้งหลาย อีกทั้งปฏิบัติตนตามหลักคำสอนที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ และห่างไกลจากสิ่งที่ต้องห้ามทั้งปวง (al-Tabariy, 2001 : 18/419)

การเชิญชวนไปสู่หนทางของอัลลอฮ์ ﷻ จากหลักฐานในอัลกุรอานและคำอธิบายของอูละมาฮ์ ยังครอบคลุมถึงรูปแบบหนึ่งจากคำพูดในการตักเตือนมุสลิมทั้งหลาย คือการอ่านคุตบะฮ์วันศุกร์ ซึ่งเป็นวันที่มุสลิมมารวมตัวกันละหมาดอย่างมากมาย ดังนั้นถือเป็นช่องทางสำคัญที่ทางมัสยิดจะนำเสนอและชี้แนะแนวทางการปฏิบัติต่างๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านการประกอบศาสนกิจ ด้วยคำพูดที่สวงามพร้อมทั้งวิทย์ปัญญาในการเรียกร้องเชิญชวนให้ผู้ที่มาละหมาดตระหนักในหน้าที่ของความเป็นมุสลิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน

4.3.4.3 มัสยิดนำแนวทางการเชิญชวน(ตะวะฮ์)การปฏิบัติศาสนกิจผ่านรูปแบบสื่อออนไลน์ต่างๆ

การเผยแพร่และเชิญชวนในยุคปัจจุบันนี้จำเป็นต้องพัฒนาองค์กรหรือหน่วยงานให้มีความก้าวหน้าต่อยุคสมัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ เพราะสังคมปัจจุบันนั้นคนส่วนใหญ่รับสื่อข่าวสารจากทางโลกออนไลน์ด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้นทาง

มัสยิดควรมีวิธีการเรียกร้องเชิญชวนผ่านระบบสื่อออนไลน์โดยใช้ศาสตร์ร่วมสมัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วย การบูรณาการกับศาสตร์ที่หลากหลาย ทันสมัย มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลในการเผยแพร่อย่างทั่วถึง(มูหะมัด คอยา, ซาฟีอี อาดำ, 2562 : 31) อาทิเช่น การสอนออนไลน์ การเผยแพร่เนื้อหาบทความตามเว็บไซต์ต่างๆหรือเพจของมัสยิด รวมถึงคำสอนหรือข้อคิดเตือนสติในการส่งเสริมให้มุสลิมได้มีความตระหนักในการส่งเสริมให้มุสลิมได้มีความตระหนักต่อการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นแนวทางที่ผู้วิจัยได้นำเสนอเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน และเป็นการบูรณาการศาสตร์ร่วมสมัยในด้านเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเผยแพร่ ทั้งการเชิญชวนในรูปแบบที่ผ่านคำพูด การเชิญชวนในรูปแบบที่ผ่านการนำเสนอคุตบะฮ์วันศุกร์ และการเชิญชวนในรูปแบบสื่อออนไลน์ต่างๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบแผนแก่มัสยิดต่างๆในการนำแนวทางเหล่านี้มาใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม ด้านการประกอบศาสนกิจให้เกิดประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง

4.3.5 ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ

ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ มนุษย์เป็นเสมือนจุดศูนย์กลางของสรรพสิ่งทั้งหลายที่แวดล้อมอยู่ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สิ่งแวดล้อมรอบตัวเราส่วนใหญ่มักหมายถึงสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เช่นที่อยู่อาศัย น้ำที่ใช้อุปโภคบริโภค ดินที่ใช้เพาะปลูก ซึ่งไม่ว่าสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวหรือไกลตัวก็มีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการสร้างของพระเจ้า และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา อิสลามสอนให้เราทราบว่ามนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและวิญญาณ มนุษย์จึงจำเป็นต้องดูแลร่างกายของตนให้มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ได้รับอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ได้รับการพักผ่อนอย่างพอเพียง และเป็นผู้ที่รักษาความสะอาดทั้งร่างกายเครื่องแต่งกายและสถานที่อยู่อาศัย (อรุณ บุญชม, 2547 : 9) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ
بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾

(الرُّوم: ๔๒)

ความว่า “ความเสียหายได้เกิดขึ้นทั้งบนบก และในน้ำเป็นผลจากน้ำมือของมนุษย์ เพื่อที่พระองค์จะให้พวกเขาได้ลิ้มรสในบางส่วนของสิ่งที่พวกเขาได้ก่อไว้ โดยหวังที่จะให้พวกเขา กลับเนื้อกลับตัว”

(อรุณ : 42)

จากอาเยฮุซซังตันนักวิชาการมีทัศนะที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความหมายของการความเสียหายได้เกิดขึ้นทั้งบนบก และในน้ำ กล่าวคือ ความเสียหายที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือการตั้งภาคี และยิ่งรวมถึงการฆ่าฟันกันตาย ความวิบัติเนื่องจากความแห้งแล้ง และขาดพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ (al-Tabariy, 2001 : 14/39)

จากคำอธิบายดังกล่าวนี้ ข้อมูลปัจจุบันชี้ชัดว่า ความเสื่อมโทรมได้ปรากฏทั้งบนบกและในน้ำดังที่อัลกุรอานได้ระบุไว้ และมนุษย์ได้ประสบภัยอันตรายบางอย่างจากการกระทำของมนุษย์เอง เช่น มนุษย์ตัดไม้ทำลาย ภูเขาหัวโล้น ทำให้ความสมดุลสูญเสียไป เมื่อมีฝนตกลงมาก่อนให้เกิดน้ำท่วมฉับพลันและน้ำไหลทะลักลงมาทำลายชีวิตและทรัพย์สิน (อรุณ บุญชม, 2547 : 14) ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อมนั้น ทางมัสยิดควรมีบทบาทในการส่งเสริมและรณรงค์ให้คนในพื้นที่ที่มีความตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและส่งเสริมด้านสุขภาวะของมุสลิม ซึ่งทางมัสยิดควรมีแนวทางในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

4.3.5.1 ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นทางมัสยิดควรมีการรณรงค์และส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้มุสลิมในพื้นที่ได้รับรู้ถึงคุณค่าและมีความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึงการส่งเสริมให้คนในพื้นที่รักษาความเป็นธรรมชาติให้คงสภาพเดิมแบบค่อยเป็นค่อยไปและต่อเนื่อง ซึ่งลักษณะของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีคือการทำตามกำลังความสามารถและไม่ทำเกินกำลังดังที่มีคำสอนจากคัวบทอัลหะดีษ ซึ่งมีรายงานจากท่านอัลมิกดาต رضي الله عنه จากท่านนบี صلى الله عليه وسلم ได้กล่าวว่า

(مِمَّا عَلَيْكُمْ مِمَّا تُطِيقُونَ فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا وَكَانَ أَحَبَّ
الَّذِينَ إِلَيْهِ مَا دَامَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٢٠٧٢)

ความว่า “ท่านทั้งหลายมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกำลังความสามารถของพวกท่าน ขอสาบานต่ออัลลอฮ์ว่า อัลลอฮ์จะไม่เบื่อนอกจากพวกท่านจะเบื่อ และศาสนาที่พระองค์ทรงโปรดปรานที่สุดคือผู้ที่นับถือศาสนาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง”

(al – Bukhariy, 1992 : 2072)

ดังนั้นการนำหลักคำสอนข้างต้นมาใช้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น คือการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในการอนุรักษ์และไม่ทำลายธรรมชาติ หากอธิบายแยกเป็นคำ คำว่าอนุ หมายถึงเล็กน้อย ดังนั้นการรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้นทางมัสยิดควรมุ่งใจให้มุสลิมทุกคนในพื้นที่

ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและกระทำตามกำลังความสามารถของตน ไม่หักโหม แม้จะกระทำเพียงเล็กน้อยก็ตาม(อรุณ บุญชม, 2547 : 17)

4.3.5.2 ส่งเสริมให้มีการทดแทนทรัพยากร

การใช้ทรัพยากรในธรรมชาตินั้นย่อมเล็งไม่พ้นต่อการสูญเสีย ดังนั้นทางมัซฮิดควรวางแผนทางและส่งเสริมมุสลิมในพื้นที่ให้มีความตระหนักในการทดแทนหรือชดเชยด้วยสิ่งที่ดีกว่า เช่น กรณีของการตัดไม้เพื่อมาใช้ประโยชน์ในการปลูกสร้างบ้านเรือน อย่างน้อยแล้วมุสลิมควรชดเชยด้วยการปลูกต้นไม้ทดแทนในลักษณะเดิมหรือดีกว่า(อรุณ บุญชม, 2547 : 18) ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿... ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

(النمل: جزء من آية 11)

ความว่า “หลังจากนั้นเขาได้เปลี่ยนแปลงสิ่งที่ดีกว่า ภายหลังจากสิ่งที่เลว แท้จริงอัลลอฮ์ทรงอภัยยิ่ง ทรงเมตตายิ่ง”

(อันนัมล ส่วนหนึ่งของอาเยฮ์ : 11)

เมื่อทางมัซฮิดได้ใช้แนวทางในการทดแทนทรัพยากรที่สูญเสียไปนั้น โดยให้มีการทดแทนขึ้นมาใหม่ภายหลัง ถือได้ว่าเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิต และจะเกิดผลดีต่อมุสลิมในด้านสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคต

4.3.5.3 ส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมด้านสิ่งแวดล้อมในการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อปรับภูมิทัศน์และแวดล้อมในธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต มัซฮิดควรมีแนวทางในการแนะนำแก่มุสลิมในพื้นที่ จากที่ดินที่เป็นป่ากร้างให้กลายเป็นสถานที่ทำกินด้วยการเพาะปลูกหรือเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นเข้ามาทำการเพาะปลูกและแบ่งปันผลกำไร และการกระทำดังกล่าวนี้เป็นการพัฒนาพื้นที่แหล่งธรรมชาติให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่มุสลิม(อรุณ บุญชม, 2547 : 21) มีรายงานจากท่านญาบิร رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

(مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا، أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ، فَإِنَّ أَبِي

فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٢٣٤١)

ความว่า “ผู้ใดมีที่ดินให้เขาจงพบในที่ดินนั้น หรือจงมอบที่ดิน ให้แก่พี่น้องของเขา ถ้าหากเขาไม่ยินยอมก็จงให้เขาจงยึด ที่ดินไว้”

(al – Bukhariy, 1992 : 22341)

และยังมีมีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮฺ رضي الله عنها ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ ، فَهِيَ أَحَقُّ بِهَا))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٢٣٣٥)

ความว่า “ผู้ใดพัฒนาที่ดินที่ไม่ใช่ของผู้ใด เขามีสิทธิ์ในที่ดิน แปลงนั้นยิ่งกว่าผู้อื่น”

(al – Bukhariy, 1992 : 2335)

จากหลักฐานข้างต้นท่านนบี ﷺ สนับสนุนให้มีการพัฒนาที่ดินให้เป็นประโยชน์ มากที่สุด เพื่อมิให้ปล่อยให้ที่ดินรกร้างซึ่งไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์อันใดได้ ดังนั้นการพัฒนา ที่ดินด้วยการเพาะปลูกหรือเป็นการเอื้อให้กับพี่น้องมุสลิมนั้นถือเป็นแนวทางหนึ่งที่มีสติควร สำรองและแนะนำให้มุสลิมรู้จักใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์มากที่สุด อีกทั้งเป็นการปรับระบบ แวดล้อมภายในหมู่บ้านให้ดีขึ้นและเป็นประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

4.3.5.4 ส่งเสริมให้มีการรักษาความสะอาด

ความสะอาดเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตและเป็นการเสริมสร้างสุขภาพที่ดี ของมุสลิม เมื่อมีการรักษาความสะอาดโรคทุกชนิดจะไม่เข้ามาเบียดเบียน ความสกปรกเป็นพาหะ นำเชื้อโรค เช่น ขยะ ของเน่าเสีย และสิ่งสกปรกต่างๆ ย่อมนำความเดือดร้อนและเชื้อ โรคมาสู่คน ความสะอาดเป็นคุณลักษณะของผู้ศรัทธาและเป็นเงื่อนไขแรกในการกักต้ออัลลอฮ์ ﷻ ดังนั้น ทางมีสติควรวางแนวทางรณรงค์ ซึ่งแจ้งให้มุสลิมในพื้นที่มีอุปนิสัยรักความสะอาดจนกลายเป็น กิจจะลักษณะในการดำเนินชีวิต ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสุขลักษณะความสะอาดใน การดำเนินชีวิต เริ่มตั้งแต่ร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ตลอดจนสถานที่ต่างๆภายในชุมชน ถนน

หนทางและสภาพแวดล้อมทั่วไปจำเป็นต้องช่วยกันรักษาความสะอาด(อรุณ บุญชม, 2547 : 27)
 ดังที่มีปรากฏในอัลหะดีษ ซึ่งรายงานจากท่านมาลิก อัลอัชชะรีย์ رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٢٣٣)

ความว่า “ความสะอาดเป็นครึ่งหนึ่งอิมาน”

(Muslim, 1955 : 233)

และมีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์ رضي الله عنها ว่า

((أمر رسول الله ﷺ ببناء المساجد في الدور وأن تنظف وتُطَيَّب))

(رواه الطبراني، ٢٠٠٧ : ٢٥٢)

ความว่า “ท่านเราะสูล ﷺ ใช้พวกเราสร้างมัสยิดในชุมชน
 ใช้ให้ทำความสะอาด และให้มีกลิ่นหอม ”

(al-Tabaraniy, 2007 : 252)

จากหลักฐานขั้นต้นการรักษาความสะอาดถือเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการดำเนินชีวิต ซึ่งทางมัสยิดจำเป็นต้องส่งเสริมแก่มุสลิมในพื้นที่ เพราะเป็นการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีทางด้านจิตภาพและกายภาพ และเป็นสิ่งที่บัพญญูติทางศาสนาม้าขับให้มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องรักษาความสะอาด ทั้งทางด้านร่างกาย สถานที่อยู่อาศัย หรือแม้กระทั่งถนนหนทางโดยไม่สร้างความสะดวกให้แก่ผู้สัญจร เช่น ทิ้งขยะ กิ่งไม้ หรือสิ่งกีดขวางตามเส้นทาง และบรรดาผู้ที่รักษาความสะอาดนั้นเป็นบุคคลที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงรักและโปรดปราน

4.3.5.5 ส่งเสริมให้มีการรักษาสุขภาพอนามัยและการเยียวยา

ด้านการรักษาสุขภาพอนามัยถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ดังนั้นสิ่งที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการรักษาโรคนั้นอิสลามย่อมจะไม่ละทิ้งเป็นอันขาด เนื่องจากความจริงของการดำเนินชีวิตจะไม่เกิดความสุขได้ หากไม่มีการรักษาสุขภาพอนามัย(ศูนย์ศึกษานโยบายเพื่อการพัฒนา, 2548 : 55-56) มีรายงานจากท่านอบูคัรดาอ์ رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ الدَّاءَ وَالِدَّوَاءَ ، وَجَعَلَ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءً فَتَدَاوُوا

وَلَا تَدَاوُوا بِحَرَامٍ))

(رواه أبو داود، ١٩٩٠ : ٣٨٧٤)

ความว่า “แท้จริงแล้วอัลลอฮ์ ส่งประทาน โรคภัยไข้เจ็บและยา
รักษา และทำให้ทุกโรคนั้นมียารักษา ดังนั้นพวกเจ้าจงเยียวยา
รักษาและจงยารักษาด้วยสิ่งที่ต้องห้าม”

(Abu Dawud, 1990 : 3874)

จากอัลหะดีษข้างต้นท่านนบี ﷺ ได้ส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนมีความตระหนักรู้
ในเรื่องของการดูแลสุขภาพอนามัย เมื่อมีโรคภัยไข้เจ็บมาประสบก็จงเยียวยารักษา เพราะทุกโรค
นั้นล้วนมียารักษาเว้นแต่ความตาย ดังนั้นเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย ทางมัศยิดควรมีการ
เผยแพร่คำสอนแนวทางการปฏิบัติและแบบอย่างในการรักษาสุขภาพของท่านนบี ﷺ ซึ่งควรมี
แบบแผนในการส่งเสริมดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้มีการดูแลสุขภาพอนามัยและเยียวยาตามแนวทางของชะรีอะฮ์

ทางมัศยิดควรส่งเสริมและเผยแพร่ให้มุสลิมทุกคนได้ตระหนักว่าการดูแลสุขภาพ
อนามัยและการเยียวยานั้นเป็นสิ่งจำเป็น เมื่อโรคภัยไข้เจ็บได้มาเยือนสิ่งนั้นเกิดขึ้นตามการกำหนด
สภาวะการณ์ของอัลลอฮ์ ﷻ และพระองค์ท่านนั้นเป็นผู้ทำให้หายจากอาการเจ็บป่วย ส่วนการรักษา
และดูแลนั้นเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งในการหายป่วยและศาสนาใช้ให้มุสลิมเยียวยารักษาเมื่อเกิดการ
เจ็บป่วย(อรุณ บุญชม, 2547 : 63) ดังที่มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ รอยเราะฮ์ ﷺ ว่าท่านนบี ﷺ
ได้กล่าวว่

((مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ، مِنْ نَصَبٍ وَلَا وَصَبٍ، وَلَا هَمٍّ وَلَا حُزْنٍ وَلَا
أَذَى وَلَا غَمٍّ، حَتَّى الشُّوْكَةِ يُشَاكُّهَا، إِلَّا كَفَّرَ اللَّهُ بِهَا مِنْ خَطَايَاهُ))
(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٥٦٤١)

ความว่า “ไม่มีสิ่งใดที่ประสบกับมุสลิมจากความเหน็ดเหนื่อย
โรคประจำตัว ความกังวล ความสุขเศร้า ภัยอันตรายและความ
มัวหมอง แม้กระทั่งหนามที่ตำ นอกจากอัลลอฮ์จะให้มันเป็น
เครื่องลบล้างความผิดของเขา”

(al – Bukhariy, 1992 : 5641)

มีชายหนุ่มผู้หนึ่งจากเผ่ากูรอยซุ ได้เข้าไปหาท่านหญิงอาอิชะฮฺ رضي الله عنها ขณะอยู่ที่มินา โดยพวกเขากำลังหัวเราะกัน ท่านหญิงอาอิชะฮฺ رضي الله عنها ถามว่าอะไรทำให้พวกท่านหัวเราะ พวกเขาคอบว่ามีคนคนหนึ่งสะดูคเชื้อกกระโจมหกล้ม ต้นคอของเขาเกือบหัก หรือตาของเขาเกือบแตก ท่านหญิงอาอิชะฮฺ رضي الله عنها กล่าวว่า ท่านทั้งหลายอย่าได้หัวเราะเพราะแท้จริงข้าพเจ้าได้ยินท่านเราะฮฺลุส رضي الله عنه กล่าวว่า

((ما من مسلمٍ يُشَاكُ شَوْكَةً، فَمَا فَوْقَهَا إِلَّا كُتِبَتْ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ،
وَمُحِبَّتٌ عَنْهُ بِهَا حَطِيئَةٌ))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٢٥٧٢)

ความว่า “ไม่มีมุสลิมคนใดที่ถูกหนามตำหรือเกินกว่าหนาม นอกจากความดีหนึ่งจะถูกบันทึกให้แก่เขา ด้วยสาเหตุหนามนั้น และจะถูกลบออกจากเขาด้วยเหตุหนามนั้นหนึ่งความผิด”

(Muslim, 1955 : 2572)

จากทั้งสองหลักฐานข้างต้นนั้น การประสบโรครกข์ไข้เจ็บนั้นถือเป็นบททดสอบหนึ่งให้มุสลิมมีความอดทน และเป็นสาเหตุของการได้รับการอภัยจากความผิดบาป ดังนั้นแนวทางหลักคำสอนในอิสลามจึงมีบัญญัติให้มุสลิมเชี่ยวชาญรักษาเมื่อโรครกข์ไข้เจ็บมาประสบแก่เขามีรายงานจากท่านญาบิร บิน อับดุลลอฮฺ رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((كُلُّ دَاءٍ دَوَاءٌ، فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ بَرَأَ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ))

(رواه مسلم ، ١٩٥٥ : ٢٢٠٤)

ความว่า “ไม่มีมุสลิมคนใดที่ถูกหนามตำหรือเกินกว่าหนาม นอกจากความดีหนึ่งจะถูกบันทึกให้แก่เขา ด้วยสาเหตุหนามนั้น และจะถูกลบออกจากเขาด้วยเหตุหนามนั้นหนึ่งความผิด”

(Muslim, 1955 : 2204)

จากตัวบทอัลหะดีษข้างต้น การเชี่ยวชาญรักษาโรคและดูแลสุขภาพนั้นเป็นสิ่งจำเป็นและอัลลอฮฺ ﷻ ได้ให้หลักประกันว่าทุกโรคนั้นมียารักษา จึงเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นให้มุสลิมได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการรักษาโรคต่างๆ ทั้งนี้ก็เพื่อนำมาซึ่งการนำมาใช้ในการรักษาโรคซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมหาศาลต่อมุสลิม ดังนั้นการดูแลสุขภาพและเชี่ยวชาญเป็นหน้าที่ของทุกคนและการอนุมัติให้หายจากการเจ็บป่วยนั้นมาจากอัลลอฮฺ ﷻ แต่เพียงผู้เดียว

2. ส่งเสริมให้มีการขออ้อให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์

การมีสุขภาพร่างกายที่ดีนั้นนับเป็นความโปรดปรานที่สูงส่งหลังจากการศรัทธาด้วยเหตุนี้เองทางมัซฮิดควรมีแนวทางเผยแพร่หลายๆช่องทาง ทางในการจัดการเรียนการสอนอบรม ประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อออนไลน์ต่างๆเข้ามาช่วยในการส่งเสริมให้ประชาชาติทุกคนใช้โอกาสที่อัลลอฮ์ ﷻ ประทานมาในการประกอบคุณงามความดีให้มากที่สุด และอิสลามส่งเสริมให้วิงวอนขออ้อให้มีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์(ศูนย์ศึกษาานโยบายเพื่อการพัฒนา, 2548 : 57) มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮ์ บิน อุมร์ رضي الله عنه ท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه กล่าวแก่พวกเราว่า

((من فُتِحَ له منكم بابُ الدعاءِ ، فُتِحَتْ له أبوابُ الرحمةِ ، وما

سُئِلَ اللهُ شيئًا يعني أحبَّ إليه من أن يسألَ العافية))

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥ : ٣٥٤٨)

ความว่า “ผู้ใดที่ได้รับการชี้นำสู่ประตูแห่งการขออ้อ แน่แท้ว่าเขาได้ถูกเปิดประตูแห่งความเมตตาแก่เขาแล้ว และไม่มีสิ่งใดที่ถูกขอกจากอัลลอฮ์จะเป็นที่โปรดปรานมากไปกว่าการขอให้มีสุขภาพที่ดี”

(al-Tirmidhi, 1975 : 3548)

ดังนั้นการขออ้อให้มีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพจากหลักคำสอนในอิสลาม และแท้จริงอ้อนั้นมีคุณประโยชน์ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วและสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นอีก ดังนั้นปวงป่าวของอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งหลาย จึงควรขออ้ออย่างสม่ำเสมอ

3. ส่งเสริมให้มีการป้องกันและออกห่างจากโรคระบาด

การป้องกันและออกห่างจากโรคระบาดนั้นถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ทางมัซฮิดควรให้คำแนะนำและอธิบายถึงแนวทางหลักคำสอนในอิสลาม เพื่อให้มุสลิมในพื้นที่ที่มีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในยามที่มีโรคระบาดเกิดขึ้น หรือสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆตามแบบอย่างของท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه มีรายงานจากท่านอับดุลเราะฮ์มาน บิน อาฟ رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ فَلَا تَقْدُمُوا عَلَيْهِ، وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا،

فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٥٧٣٠)

ความว่า “เมื่อท่านทั้งหลายได้ยืนยันว่ามีโรคระบาดเกิดขึ้นในแผ่นดินใด ท่านทั้งหลายอย่าได้เดินทางเข้าไปในแผ่นดินนั้น และเมื่อมันเกิดขึ้น ณ แผ่นดินใด โดยท่านทั้งหลายอยู่ในแผ่นดินนั้น ท่านทั้งหลายอย่าหนีออกมาจากแผ่นดินนั้น”

(al – Bukhariy, 1992 : 5730)

และมีรายงานจากท่านอับดุลฮะดีษ رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((فِرَّ مِنَ الْمَجْذُومِ فَارِكًا مِنَ الْأَسَدِ))

(رواه البيهقي ، ١٩٩٩ : ٦٥/٣)

ความว่า “จงหนีโรคเหมือนกับหนีสิงโต”

(al-Baihaqi, 1999 : 3/65)

จากหลักฐานตัวบทอัลหะดีษทั้งสองข้างต้นบ่งบอกถึงแนวทางในการป้องกันจากโรคระบาดต่างๆ นั้นแสดงให้เห็นว่าในหลักคำสอนของศาสนาอิสลามนั้นไม่มองข้ามต่อความรับผิดชอบตนเองและสังคม ที่ใดมีโรคระบาดเกิดขึ้นก็จงหลีกเลี่ยงจากการไปยังสถานที่นั้น และเมื่อทราบข่าวว่าสถานที่ใดมีโรคระบาดเกิดขึ้นก็อย่าได้เข้าไปยังสถานที่นั้น นี่คือวิธีการป้องกันเบื้องต้นในการดูแลสุขภาพของตนเองมิให้เสี่ยงต่อการติดโรคระบาด และยังเป็นการฝึกความมีวินัยต่อตนเองในการป้องกันและแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่นำโรคระบาดไปเผยแพร่สู่ผู้อื่น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการป้องกันและออกห่างจากโรคระบาดนั้นเป็นหนึ่งในแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านสุขภาวะและสุขภาพความเป็นอยู่ของมุสลิม

4.3.6 ด้านครอบครัว

ด้านครอบครัวถือเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม หากครอบครัวของมุสลิมมีความเข้มแข็ง เป็นครอบครัวที่มีความสุขปราศจากอบายมุขทั้งหลาย มีความปลอดภัยทั้งร่างกายและทรัพย์สินของผู้อาศัย ในครอบครัวล้วนเป็นคนดี แน่นอนยอมส่งผลให้เกิดความสันติสุขภายในสังคม(กรมศาสนากระทรวงวัฒนธรรม, 2557 : 14) และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมด้านครอบครัวนั้น ทางมัศยิดจำเป็นต้องมีบทบาทในการส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตภายในครอบครัวตามหลักคำสอนทางศาสนา การสร้างความรักความอบอุ่นให้เกิดขึ้น

ภายในครอบครัวมุสลิม ตลอดจนการดูแลสมาชิกภายในครอบครัวให้ประพฤติปฏิบัติตนตามบทบัญญัติทางศาสนา อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ ﴾

(الرّوم: ๔๒)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงดูแลตัวของพวกเจ้า และครอบครัวของพวกเจ้าให้รอดพ้นจากไฟนรกเถิด เพราะเชื้อเพลิงของมันคือมนุษย์ และก้อนหิน มีมะลาอิกะฮ์ผู้แข็งแกร่งคอยเฝ้ารักษามันอยู่ พวกเขาจะไม่ฝ่าฝืนอัลลอฮ์ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาแก่พวกเขา และพวกเขาจะปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกบัญชา”

(อิรรัม : 42)

จากอายะฮ์ข้างต้นส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ว่า “قُوا أَنْفُسَكُمْ” นั้นหมายถึง พวกท่านจงอบรมสั่งสอนบางกลุ่มจากพวกท่านกับอีกบางกลุ่มในสิ่งที่ให้ได้รับความปลอดภัยจากไฟนรก และพวกท่านร่วมกันปกป้องให้ห่างไกลจากไฟนรกด้วยสิ่งนั้น เมื่อได้มีการปฏิบัติจากรูปแบบการกักต้ออัลลอฮ์ ﷻ และพวกท่านทั้งหลายจงสอนกันในรูปแบบของการกักต้ออัลลอฮ์ ﷻ และอีกส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ว่า “وَأَهْلِيكُمْ نَارًا” นั้นหมายถึง พวกท่านทั้งหลายจงสอนสมาชิกภายในครอบครัวเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจ ด้วยการกำชับให้มีการกักต้ออัลลอฮ์ ﷻ จากสิ่งที่ปกป้องพวกเขาและตัวท่านเองให้รอดพ้นจากไฟนรก(al-Tabariy, 2001 : 23/491)

ดังนั้นความรับผิดชอบต่อผู้นำครอบครัวในการอบรมสั่งสอนสมาชิกภายในครอบครัวนั้นถือเป็นสิ่งจำเป็น และทางมัซฮิดควรมีแบบแผนแนวทางในการอบรมทั้งภายในสถานและระบบออนไลน์แก่หัวหน้าครอบครัวพร้อมทั้งกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนเหล่านี้มีความเข้าใจถึงหลักการในการดูแลสมาชิกภายในครอบครัวตามวิถีอิสลาม รู้ถึงการดักเตือนแก้ไข ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายใน การทะเลาะวิวาท การส่งเสริมทางการศึกษา การประกอบอาชีพ รวมถึงการสร้างความอบอุ่นให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว ควรมีโครงการหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างความรักภายในครอบครัว ควรมีการคัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ครอบครัวอื่นๆภายในพื้นที่ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านครอบครัวให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

4.3.7 ด้านสังคม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมให้มนุษย์ดำรงตนอยู่ในกรอบของความดีงามที่สมบูรณ์ ซึ่งอิสลามนั้นได้ประกันความปลอดภัยในชีวิตและความผาสุกสำหรับผู้ที่ยอมรับและปฏิบัติตาม อีกทั้งส่งเสริมให้มุสลิมได้ตระหนักถึงการดำรงชีวิตทั้งในด้านบุคคล ครอบครัว และสังคม ด้านสังคมถือเป็นภาพรวมของความสงบสุขร่มเย็นที่มาจากฐานทางครอบครัว อันเป็นผลมาจากการดำรงชีวิตของมุสลิมที่สะท้อนคำตอบให้เห็นเป็นภาพรวมสู่สังคม(ศูนย์ศึกษาานโยบายเพื่อการพัฒนา, 2548 : 232-233) อัลลอฮฺ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا
وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾
(الحجرات: 13)

ความว่า “โอ้มนุษยชาติทั้งหลาย แท้จริงเราได้สร้างพวกเจ้าจากเพศชาย และเพศหญิง และเราได้ให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่า และตระกูลเพื่อจะได้รู้จักกัน แท้จริงผู้ที่มีเกียรติยิ่งในหมู่พวกเจ้า ณ ที่อัลลอฮฺ. นั้น คือผู้ที่มีความยำเกรงยิ่งในหมู่ พวกเจ้า แท้จริงอัลลอฮฺ. นั้นเป็นผู้ทรงรอบรู้อย่างละเอียดถี่ถ้วน”

(อัลหุจญรอต : 13)

จากอายะฮ์ข้างต้นเป็นที่ประจักษ์ว่ามนุษย์นั้นมีการอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม(สังคม) โดยเริ่มจากบุรุษเพศส่วนใหญ่จะถูกบังเกิดในลักษณะความใคร่ต่อสตรีเพศ จึงทำให้มีการกำเนิดลูกหลานวงศ์วานและแยกย้ายอาศัยอยู่เป็นเผ่าเป็นตระกูล ทั้งนี้เพื่อจะได้ทำการรู้จักซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือกัน(al-Tabariy, 2001 : 106) ดังนั้นการใช้ชีวิตจึงมีความจำเป็นในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และสังคมนั้นย่อมเกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้วางไว้แก่มนุษย์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่ถูกสร้างที่มีความอ่อนแอ มีความสามารถจำกัด ความอ่อนแอของมนุษย์นั้นเห็นได้ชัดเจนมาก หากวิเคราะห์ปัจเจกบุคคลแต่ละคนอย่างละเอียดในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การที่มนุษย์ต้องรับประทานอาหารซึ่งกว่าที่มนุษย์จะได้อาหารในแต่ละมื้อ ต้องผ่านกระบวนการต่างๆ ในการได้มาซึ่งอาหารนั้นและพึ่งพาซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงจำเป็นต้องอยู่เป็นสังคม การอยู่เป็นสังคมของมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่อัลลอฮฺ ﷻ ได้กำหนดไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสะดวกและเป็น วิธีแห่งความสุขในการอยู่ร่วมกัน(อับดุลรอซิด เจมะมะ, 2542 : 18)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสังคมนั้น มัสยิดย่อมมีบทบาทในการขับเคลื่อนและส่งเสริมมุสลิมในพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นทางมัสยิดควรมีแบบแผนและนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสังคมให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน พร้อมทั้งร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น โดยนำหลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทาง ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมให้คนสังคมมีหลักความเชื่อ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง

การเชื่อมั่นที่ถูกต้องนั้นเป็นมูลฐานของศาสนาและเป็นหลักหลักพื้นฐานของการศรัทธา ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าจำเป็นต้องมีแหล่งที่มาจากอัลกุรอานและฮาดิสุนนะฮ์ เพราะทุกกิจการงานต่าง ๆ นั้นจะถือว่าใช้ได้และเป็นที่ยอมรับ จะต้องเกิดขึ้นมาจากหลักการเชื่อมั่นที่ถูกต้อง ดังนั้นหากหลักการเชื่อมั่นไม่ถูกต้อง การปฏิบัติก็ย่อมถือว่าเป็น โมฆะ (Abd al-Aziz bin Abdallah bin Baz, 2006 : 6) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿...وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنْ

الْخَاسِرِينَ﴾

(المائدة: جزء من آية ๕)

ความว่า “และผู้ใดที่ปฏิเสธการศรัทธา งานของเขาก็พินาศ และในวันอาคิเราะห์นั้น เขาก็เป็นหนึ่งในบรรดาผู้ขาดทุน”

(อัลมาอิดะฮ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 5)

จากอายะฮ์ข้างต้นเป็นการเน้นย้ำให้กับบรรดามุสลิมได้ตระหนักถึงการปกป้องความศรัทธาและศีลธรรมของตัวเองจากอิทธิพลของผู้ที่ไม่มีความศรัทธาในการคอยตามความเชื่อและการกระทำที่ผิดๆ ซึ่งอาจทำให้สูญเสียความศรัทธาและศีลธรรมไปพร้อมๆกันได้ (เมอลานา ซัยยิด อนุต อะลา เมาคูดี, 2545 : 2/324) และการส่งเสริมให้คนสังคมมีหลักความเชื่อและการปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการสร้างสังคมในรูปแบบอิสลาม เพราะหลักความเชื่อ นั้นเป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นบรรทัดฐานแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากการสร้างปัจเจกบุคคลให้มีหลักการเชื่อมั่นที่ถูกต้อง มีอิมานที่ล้ำลึกและเข้มแข็ง เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นรากฐานแก่นแท้ความมั่นคงในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง (อับดุลรอฮิดี เจมะมะ, 2542 : 60)

ดังนั้นการพัฒนาและส่งเสริมให้มุสลิมมีหลักความเชื่อและการปฏิบัติที่ถูกต้องนั้น ทางมัซฮิดจำเป็นต้องดำเนินการในการเผยแพร่และจัดอบรมให้ความรู้กับคนในพื้นที่ อาทิเช่น มีการรณรงค์และต่อต้านหลักความเชื่อที่เบี่ยงเบน และการกระทำที่หลงผิด โดยนำหลักฐานจาก อัลกุรอานและอัซสุนนะฮฺมาชี้แจง ทั้งในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย การจัดอบรม และสอนภายในมัซฮิด และช่องทางอื่นๆ โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่

2. ส่งเสริมและจัดตั้งกองทุนชะกาตเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้

ชะกาตเป็นหนึ่งในองค์ประกอบพื้นฐานแห่งความเป็นมุสลิม และเป็นเครื่องสานสายใยความผูกพันระหว่างมุสลิมด้วยกัน เป็นแหล่งรายได้สำคัญของการปกครองตามระบบอิสลาม และเป็นหลักประกันอันมั่นคงของสังคมมุสลิม อิสลามใช้ระบบชะกาตเป็นฟันเฟืองสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนและเป็นสื่อ นำบุคคลผู้การวางตนเหนืออิทธิพลของความ โลกและความเห็นแก่ตัวโดยมีเป้าหมายใหญ่คือความพึงพอพระทัยจากอัลลอฮฺ ﷻ (วิสุทธ์ บิลลาเต๊ะ, 2548 : 58-59) ดังที่พระองค์ทรงมีพระดำรัสที่ว่า

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾

(النور : جزء من اية ٥٦)

ความว่า “และพวกท่านทั้งหลายจงดำรงละหมาด และจงจ่ายชะกาต”

(อันนุร : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 56)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮฺ ﷻ ได้บัญญัติให้มุสลิมผู้ศรัทธาต่อพระองค์ดำรงละหมาด ซึ่งเป็นการภักดีต่อพระองค์เพียงองค์เดียวโดยห้ามมิให้มีสิ่งใดเป็นภาคีต่อพระองค์ และพระองค์ทรงกำหนดให้มีการจ่ายชะกาตเพื่อเป็นการกระทำความดีต่อบรรดาผู้ที่ขัดสนและยากจน (Ibn Kathir, 2010 : 6/81)

และมีรายงานจากท่านอิบนุอับบาส رضي الله عنه ได้เล่าว่าแท้จริงท่านนบี ﷺ ได้กล่าวแก่ท่านมูอาซ رضي الله عنه เมื่อคราวแต่งตั้งไปว่าการเมืองเยเมนว่า

((فَاعْلَمِيهِمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي أَمْوَالِهِمْ تَتَّخَذُ مِنْ

أَعْيَانِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فُقَرَائِهِمْ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ١٣٩٥)

ความว่า “ดังนั้นท่านจงประกาศให้พวกเขาทราบว่า แท้จริงอัลลอฮ์ได้บัญญัติการจ่ายซากาตต่อพวกเขาในทรัพย์สินของพวกเขา โดยรวบรวมจากผู้ที่มีรายกว่าของพวกเขา แล้วจัดจ่ายให้แก่ผู้ที่ยากจนในหมู่พวกเขา”

(al – Bukhariy, 1992 : 1395)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้เป็นหลักฐานที่แสดงถึงข้อบัญญัติในการจ่ายซากาตของมุสลิม ซึ่งถือว่ามีความจำเป็นสำหรับมุสลิมที่ครบเงื่อนไขต้องจ่ายซากาตในทรัพย์สินของเขา เพื่อช่วยเหลือมุสลิมที่ยากจน อนาถา เป็นการสร้างความดีด้วยการบริจาคและชำระทรัพย์สินที่เหลืออยู่ให้สะอาดบริสุทธิ์ทำให้ผู้ยากจนขัดสนได้รับสิทธิของตนที่มีอยู่ในซากาตนั้น ดังนั้นการส่งเสริมระบบชะกาตเพื่อช่วยเหลือผู้ขัดสนและคนยากจนนั้น ทางมัศยิดจำเป็นต้องมีแบบแผนในการปฏิบัติงาน โดยเริ่มจากการสำรวจข้อมูลของมุสลิมในพื้นที่ข้อมูลของครอบครัวที่ประสบปัญหาความยากจนมีหนี้สิน และข้อมูลของผู้ที่มีรายได้ฐานะดีซึ่งจำเป็นต้องจ่ายชะกาตในรอบปีเมื่อทางมัศยิดได้ข้อมูลเหล่านี้ชัดเจนแล้ว ในลำดับต่อมาควรมีการประชุมวางแผนเพื่อจัดตั้งกองทุนชะกาตของมัศยิดและสำรวจปัญหาพร้อมทั้งวางแผนแนวทางในการช่วยเหลือมุสลิมที่มีสิทธิรับชะกาตให้ทั่วถึง ซึ่งวิธีแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ นับเป็นกลไกอันทรงประสิทธิภาพในการสร้างหลักประกันอันมั่นคงแก่คนยากจนให้มีโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว และเป็นการปลูกฝังให้มุสลิมที่มีฐานะร่ำรวยมีจิตสำนึกเอื้อเฟื้อต่อผู้ที่ยากลำบาก เพื่อเป็นการสนองตอบพระบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ ในการแก้ไขปัญหาและเป็นการสร้างคุณประโยชน์อย่างมหาศาลต่อสังคม

3. รมรงค์ต่อต้านยาเสพติดและสิ่งทีหะรอมทุกชนิด

ปัญหายาเสพติดและสิ่งทีหะรอมทุกชนิดนั้นเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วน ไม่ใช่แค่ตัวของผู้ติดยาเสพติดเอง แต่ยังส่งผลต่อครอบครัว สังคม ประเทศ รวมทั้งเศรษฐกิจด้วย ผู้ใช้และผู้ติดยาเสพติดขั้นรุนแรงมักก่อปัญหาอื่นๆตามมาเช่น อาชญากรรม ซึ่งเป็นส่วนที่ทำลายสังคมและเศรษฐกิจของชาติ ดังนั้นทางมัศยิดจึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งในการแก้ปัญหานี้ นั่นคือการหาวิธีในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ปัจจุบันมีรูปแบบการบำบัดยาเสพติดที่หลากหลาย หนึ่งในทางเลือกของการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดคือรูปแบบศาสนบำบัด(ณัฐนิชา กันชัน, 2564 : 258) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿...وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾

(النساء: جزء من آية 29)

ความว่า “และจงอย่าฆ่าตัวของพวกเจ้าเอง แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้
ทรงเมตตาต่อพวกเจ้าเสมอ”

(อันนิสาอ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 29)

จากอายะฮ์ข้างต้นที่ว่าจงอย่าฆ่าตัวของพวกเจ้าเองนั้นหมายถึง กระทำ
สิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงห้าม และกระทำสิ่งที่เป็นบาปโดยไม่เชื่อฟังต่อพระองค์ รวมถึงการกิน
ทรัพย์สินในหมู่พวกเจ้าอย่างไม่ยุติธรรม และความหมายที่ว่า แท้จริงอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงเมตตา
ต่อพวกเจ้าเสมอ คือ พระองค์ทรงสั่งใช้ให้พวกเจ้าห่างไกลจากสิ่งที่พระองค์ทรงห้ามทั้งปวง
(Ibn Kathir, 2010 : 83) ดังนั้นการทำร้ายตนเองทุกกรณีเป็นสิ่งที่ต้องห้าม และยาเสพติดทุกชนิด
ถือเป็นสิ่งต้องห้ามเช่นกัน เพราะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดโทษแก่ร่างกายและมีผลเสียอย่างมากมาย
ทั้งต่อตนเองครอบครัวและสังคม นอกจากนี้ยังรวมถึงสิ่งที่ต้องห้ามทุกชนิดที่อัลลอฮ์ ﷻ
ได้ทรงบัญญัติห้ามไว้ หากพิจารณาถึงผลที่ตามมาย่อมเกิดโทษและผลเสียต่อร่างกาย จิตใจ
ครอบครัวและสังคมอย่างแน่นอน มีรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮ์   ได้กล่าวว่าท่าน
เราะฮ์   ได้ถูกถามว่า

((سئل رسول الله ﷺ عن البتء - وهو شراب العسل فقال رسول
الله ﷺ: كُلُّ شَرَابٍ أَسْكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ))

(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٥٥٨٦)

ความว่า “ท่านเราะฮ์   ได้ถูกถามถูกถามถึงเรื่อง
เครื่องดื่มจากน้ำผึ้ง ดังนั้นท่านเราะฮ์   กล่าวว่า ทุกสิ่ง
ที่ดื่มแล้วมึนเมา สิ่งนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้าม (หะรอม)

(al – Bukhariy, 1992 : 5586)

จากอัลหะดีษข้างต้น เป็นหลักฐานที่ยืนยันอย่างชัดเจนว่า ทุกสิ่งทีก่อให้เกิดโทษ
แก่ร่างกายและมึนเมานั้นถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามบทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม รวมถึงยาเสพติด
และสุรายาเมาทุกชนิด

ดังนั้นทางมัชยิดจำเป็นต้องดำเนินการในการเรียกร้องเชิญชวนไปสู่ความดีงาม
และให้มุสลิมในพื้นที่ห่างไกลจากสิ่งที่ต้องห้าม โดยเฉพาะเรื่องของยาเสพติดที่กำลังเกิดขึ้นกับ

กลุ่มเยาวชนในสังคมปัจจุบันและการกระทำสิ่งที่ต้องห้ามต่างๆ มัสยิดในฐานะองค์กรทางศาสนา จำเป็นอย่างยิ่งในการตักเตือนเรียกเรื่องเชิญชวนให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้ห่างไกลและเปลี่ยนแปลงตนเอง เริ่มตั้งแต่การให้คำตักเตือน จัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ ที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนา ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อออนไลน์ เสียงตามสาย อบรมและกำกับติดตาม ประสานงานขอความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือและเยียวยาผู้ติดยาเสพติดในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักคำสอนทางศาสนามาเป็นที่ยึดเหนี่ยวในการป้องกันและห่างไกลจากสิ่งต้องห้ามทั้งปวง ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีแก่มุสลิมให้ห่างไกลจากสิ่งทำลายสุขภาพ สารเสพติดต่างๆ รวมถึงการกระทำสิ่งต้องห้ามฝ่าฝืนบทบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ

4. สนับสนุนและส่งเสริมคนดีให้เป็นผู้นำในสังคม

การสนับสนุนและส่งเสริมคนดีให้เป็นผู้นำในสังคมเป็นสิ่งที่ศาสนาอิสลามได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนในการส่งเสริมคนดีและปฏิเสธผู้ที่ฝ่าฝืน โดยถือว่าการละเลยต่อหน้าที่ดังกล่าวนั้นจะเป็นตัวลุดคิงให้สังคมสูญเสียเกียรติและศักดิ์ศรี เพราะหมายถึงการอยู่แบบไม่มีการร่วมด้วยช่วยกัน ต่างคนต่างอยู่และมุ่งหาแต่เพียงความสุขส่วนตน ซึ่งจะเป็นช่องทางให้คนชั่วเข้ามามีอำนาจเหนือสังคม การปล่อยให้คนชั่วที่ประพฤติชั่วเป็นผู้นำสังคมนั้นนับเป็นวิกฤตหนึ่ง ที่จะส่งผลกระทบซึ่งกว้างขวางต่อบ้านเมือง และทำให้คุณภาพชีวิตของมุสลิมตกต่ำตามมา(ฝ่ายวิชาการและการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 22-23) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ
النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾

(النساء: ๕๘)

ความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงบัญชาพวกเจ้าให้มอบความไว้วางใจแก่ผู้ทรงสิทธิของมัน และเมื่อพวกเจ้าพิพากษาระหว่างมนุษย์ จงพิพากษาอย่างยุติธรรม”

(อันนิสาอู : 58)

จากอาเยฮ์ข้างต้นการมอบความไว้วางใจให้กับผู้ที่มีสิทธิ์นั้นถือเป็นสิ่งสำคัญ และการเลือกตั้งผู้นำทางสังคมถือเป็นความไว้วางใจอย่างหนึ่ง โดยเมื่อจะเลือกระหว่างผู้สมัคร

หลายๆคนนั้น ให้ตัดสินด้วยความยุติธรรมและเลือกคนดีเข้ามาเป็นผู้นำ(ฝ่ายวิชาการและการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย, 2561 : 22-23) และการเลือกผู้นำนั้น ท่านเราะสูล ﷺ ได้เตือนสติแก่มุสลิมทั้งหลาย ดังที่มีรายงานจากท่านอับดุลลอฮฺ บิน อับบาส رضي الله عنه ว่าท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((مَنِ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا مِنْ عَصَابَةٍ وَفِي تِلْكَ الْعَصَابَةِ مَنْ هُوَ أَرْضَى
لِلَّهِ مِنْهُ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَخَانَ رَسُولَهُ وَخَانَ الْمُؤْمِنِينَ))

(رواه الطبراني، ٢٠٠٧ : ١١٤)

ความว่า “ผู้ใดก็ตามที่เลือกใช้คนหนึ่งในกลุ่มคนโดยในกลุ่มนั้นมีผู้ที่อัลลอฮฺทรงพิชิตินดีมากกว่า แท้จริงผู้ที่เลือกใช้นั้นได้ทรยศต่ออัลลอฮฺและศาสนทูตของพระองค์ และยังได้ทรยศต่อบรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย”

(al-Tabaraniy, 2007 : 114)

จากอัลหะดีษข้างต้นได้เตือนสติมุสลิมทั้งหลายให้ตระหนักถึงการเลือกคนดีในทัศนะของอัลลอฮฺ ﷻ และศาสนทูตของพระองค์ หากเขาได้เลือกบุคคลที่ตรงข้ามคนดังกล่าวแล้วแน่นอนเท่ากับบุคคลผู้นั้นได้ทำการทรยศอันใหญ่หลวง อีกทั้งในยุคปัจจุบันมีการจ่ายสินบนในการเลือกตั้งผู้นำและการกระทำความผิดกล่าวนั้นถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามสำหรับมุสลิมอย่างชัดเจน

ดังนั้นในด้านการตักเตือนและให้คำแนะนำในการส่งเสริมคนดีให้มาเป็นผู้นำสังคมนั้นถือเป็นหน้าที่สำคัญที่ทางมัชยิดจำเป็นต้องชี้แจงอธิบายแก่มุสลิมในพื้นที่ผ่านคุตบะฮ์วันศุกร์ เสี่ยงตามสาย การจัดการเรียนการสอนภายในมัชยิด รวมถึงการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้มุสลิมในพื้นที่ได้รับทราบอย่างทั่วถึงเกี่ยวกับผลดีของการมีผู้นำที่เป็นคนดีและผลร้ายของการส่งเสริมสนับสนุนคนเลวให้มาเป็นผู้นำในสังคม ทางมัชยิดควรอธิบายให้ทราบถึงบาปบุญและผลตอบแทนที่จะได้รับจากการทุจริตรับสินบนต่างๆ ในการเลือกผู้นำ โดยนำหลักคำสอนจากอัลกุรอานและอัลหะดีษมาใช้ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้มุสลิมได้มีจิตสำนึกและรับฟังคำสอนทางศาสนา และเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการมีผู้นำที่ดีในสังคม ที่จะส่งผลสะท้อนถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้คนต่อไป

5. ส่งเสริมให้คนในสังคมมีความรักสามัคคีกันท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม

การสร้างความรักสามัคคีในสังคมนั้นเป็นสิ่งที่อิสลามส่งเสริมและเป็นพื้นฐานสำคัญของความสันติสุขในสังคม ดังนั้นมุสลิมจึงจำเป็นต้องมีความรอบคอบในการดำเนินชีวิต ไม่สร้างความเดือดร้อนหรือสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นภายในสังคม ทั้งคำพูดและการกระทำ หากมุสลิมคนใดได้สร้างความเจ็บช้ำน้ำใจต่อผู้อื่นไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือการกระทำ สามารถกล่าวได้ว่าเขาผู้นั้นยังเป็นมุสลิมที่ไม่สมบูรณ์แบบ(ศูนย์ศึกษาานโยบายเพื่อการพัฒนา, 2548 : 234) อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสไว้ว่า

﴿وَاغْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۗ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا ۗ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾

(آل عمران: 103)

ความว่า “และพวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลลอฮ์(ศาสนาของอัลลอฮ์)ในทุกๆส่วนทั้งหมด และจงอย่าแตกแยกกัน และจงรำลึกถึงความเมตตาของอัลลอฮ์ที่มีต่อพวกเจ้า ขณะที่พวกเจ้าเป็นศัตรูกัน แล้วพระองค์ก็ได้ทรงทำให้หัวใจของพวกเจ้ามีความสนิทสนมกัน และพวกเจ้าก็กลายเป็นพี่น้องกันด้วยความเมตตาของพระองค์ และพวกเจ้าเคยอยู่บนปากหลุมของไฟนรก แล้วพระองค์ก็ทรงช่วยพวกเจ้าให้พ้นจากปากหลุมแห่งไฟนรกนั้น ในทำนองนั้นแหละ อัลลอฮ์จะทรงชี้แจงแก่พวกเจ้าซึ่งโองการต่างๆของพระองค์ เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับแนวทางอันถูกต้อง”

(อาลิอิมรอน : 103)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ทรงมีพระบัญชาให้มุสลิมมีความรักสามัคคีในกลุ่มหมู่คณะและพระองค์ทรงห้ามจากการสร้างความแตกแยก และอายะฮ์นี้ยังได้กล่าวถึงชนเผ่าอาวสุและชนเผ่าคอซรอจญ์แห่งเมืองมะดีนะฮ์ ซึ่งเป็นการเตือนสติว่าในสมัยยุคญาฮิลียะฮ์นั้น ทั้งสอง

ชนเผ่าเป็นศัตรูกัน มีการทะเลาะวิวาทสังหารกันอยู่บ่อยครั้ง อีกทั้งการดำรงชีวิตของพวกเขาก็เป็น การใช้ชีวิตตามความรู้สึกของตนอย่างไม่มีขอบเขต และยังมี การตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์ ﷻ อีกด้วย เสมือนหนึ่งว่าพวกเขากำลังอยู่บนปากเหวแห่งไฟนรกเกือบจะตกลงไปอยู่แล้ว แต่ด้วยพระเมตตา ของอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ได้ทรงประทานศาสนาอิสลามและอิมานมายังพวกเขา เป็นเหตุให้พวกเขา รอดพ้นจากการตกลงสู่นรก อีกทั้งพวกเขาก็กลายเป็นพี่น้องกัน มีความรัก ความสามัคคีต่อกัน และ ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Ibn Kathir, 2010 : 2/85) นอกจากนี้ยังมีคำตักเตือนจากท่าน เราะฮ์สูล ﷺ ซึ่งมีรายงานจากท่านอบูฮุร็อยเราะฮ์ رضي الله عنه ว่าท่านเราะฮ์สูลอัลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวว่า

((لَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَنَاجَشُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَلَا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا، الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ، لَا يَظْلِمُهُ، وَلَا يَخْذُلُهُ، وَلَا يَحْقِرُهُ، التَّقْوَى هَاهُنَا - وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - بِحَسَبِ امْرَأٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمِ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ: دَمُهُ، وَمَالُهُ، وَعَرِضُهُ بَرًّا بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ))

(رواه مسلم ، 1955 : 2564)

ความว่า “พวกท่านทั้งหลายจงอย่าอิจฉาริษยากัน จงอย่าคดโกงกัน จงอย่าเกลียดชังกัน จงอย่าทะเลาะกัน จงอย่าเบียดเบียนในการซื้อขายของผู้อื่นและขอให้พวกท่านทั้งหลายเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ที่มีความรักฉันท์พี่น้องกัน มุสลิมด้วยกันนั้นคือพี่น้องกัน จะต้องไม่ทำร้ายกัน ไม่ทำให้เขาต้องเสียใจไม่โกหก หลอกลวงกัน ไม่ดูถูกเหยียดหยามกัน ความยำเกรงนั้นอยู่ตรง นี้(แล้วท่านนบีมูฮัมมัด ﷺ ใช้น้ำอกของท่านสามครั้ง) และท่านกล่าวต่อไปอีกว่า เป็นการเพียงพอแล้วที่จะเรียกว่า คนเลว สำหรับคนที่ดูถูกเหยียดหยามพี่น้องมุสลิมด้วยกัน มุสลิมทุกคนจะต้องได้รับการคุ้มครองไว้ซึ่งชีวิต ทรัพย์สินและเกียรติของเขา”

(Muslim, 1955 : 2564)

จากอัลหะดีษข้างต้นท่านเราะฮ์สูลอัลลอฮ์ ﷺ ได้สั่งห้ามให้มุสลิมทั้งหลายพึงระวัง และอย่าได้ปฏิบัติด้วยพฤติกรรมดังกล่าว เพราะสิ่งดังกล่าวทั้งหมดนั้นเป็นสิ่งที่ทำลายความรัก

ความสามัคคีที่จะก่อให้เกิดขึ้นภายในสังคม ดังนั้นเมื่อมุสลิมได้ละทิ้งพฤติกรรมข้อห้ามจากคำสอนของอัลหะดีษบทนี้ การดำรงชีวิตในสังคมย่อมเกิดความรักและความปรองดองสามัคคีและสงบสุขอย่างแน่นอน ดังที่กล่าวมานั้น องค์กรที่สำคัญในการขับเคลื่อนความสามัคคี ความรัก ความปรองดองกันในสังคม คือมัสยิด ดังนั้นทางมัสยิดจึงจำเป็นต้องชี้แจงและให้ความรู้แก่มุสลิมในพื้นที่ถึงหลักการดำเนินชีวิตท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน ให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถแยกแยะถึงความแตกต่างโดยไม่สร้าง ความแตกแยกในสังคม มัสยิดควรมีการจัด โครงการสานสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมกับต่างศาสนิกให้มีความสามัคคีกันในฐานะพี่น้องร่วมชาติเดียวกัน และจำเป็นต้องเน้นย้ำให้มุสลิมได้รับทราบอย่างชัดเจนว่าสิ่งใดที่มุสลิมกระทำได้และสิ่งใดที่ไม่สามารถกระทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการปฏิบัติทางศาสนา เพื่อให้มุสลิมมีจุดยืนที่มั่นคงและสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างสงบสุข

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต โดยที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า จากตัวบทในอัลกุรอาน อัลหะดีษ ทัศนะและคำอธิบายของนักวิชาการ รวมถึงงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อเป็นแบบแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมแก่มัสยิดในจังหวัดสตูล และเป็นประโยชน์ต่อการนำมาใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล นั้น ผู้วิจัยขอสรุปใน 3 ด้านดังต่อไปนี้

5.1.1 ผลการวิจัยด้านความหมาย ลักษณะ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม

จากการศึกษาผลการวิจัยด้านความหมาย ลักษณะ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

5.1.1.1 คำว่าคุณภาพชีวิตที่ดีในภาษาอาหรับนั้น คือคำว่า **حَيَاةٌ طَيِّبَةٌ** ดังนั้น ความหมายของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ การได้รับปัจจัยยังชีพที่สุจริตถูกต้องตามหลักการของ ศาสนา ยังรวมถึงสิ่งที่อัลลอฮ์ **ﷻ** ทรงทำให้บ่าวของพระองค์รู้สึกความพอใจในโลกคุณานี้ด้วย ปัจจัยยังชีพที่ถูกอนุมัตี แม้ว่ามันจะมีเพียงน้อยนิดก็ตาม ฉะนั้นภายในจิตใจจะไม่เรียกร้องปัจจัย ยังชีพที่ศาสนาไม่อนุมัตี และการมีคุณภาพชีวิตที่ดียังหมายถึง การมีชีวิตในสรวงสวรรค์ของ อัลลอฮ์ **ﷻ** ดังคำดำรัสของพระองค์ที่ว่า **وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** และแน่นอน เราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดียิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้ นอกจากนี้ท่าน อิมามอฏฏอ็อบรีย **رحمه الله** นักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้กล่าวถึงทัศนะของนักปราชญ์ในอิสลามเกี่ยวกับการให้นิยามคุณภาพชีวิตไว้ด้วยกัน 5 ประการคือ 1. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การใช้ชีวิตในโลกนี้โดยอาศัยอยู่และดำรงชีวิตด้วยปัจจัยยังชีพที่หะลาละ(ด้วยสิ่งทีศาสนาอนุมัตี) 2. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีความพึงพอใจ ความพอใจเพียงในสิ่งที่ตนมีอยู่ โดยไม่มีความโลภเกิดขึ้นภายในจิตใจ 3. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การดำรงชีวิตโดยเป็นผู้ศรัทธาต่อพระเจ้าพร้อมด้วยการปฏิบัติภักดีต่อพระองค์ 4. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การได้รับความสุข 5. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีชีวิตอยู่ในสรวงสวรรค์ของ อัลลอฮ์ **ﷻ** ในวันแห่งการตอบแทน(วันอากิเราะฮ์)

5.1.1.2 ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเป็นเป้าหมายสำคัญของมนุษย์เพื่อให้ บรรลุถึงความสุขที่คาดหวังไว้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี นักวิชาการมุสลิมได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้ 1. การได้รับปัจจัยยังชีพที่หะลาละและดี 2. ความรู้สึกพึงพอใจในสิ่งที่ได้รับ 3. ความสุขสภาพ 4. ปัจจัยยังชีพที่หะลาละและการประกอบอิบาดะฮ์ (เคารพภักดี)

อย่างถูกต้องบนโลกคุณยา 5. การได้รับปัจจัยยังชีพในแต่ละวัน 6. การเชื่อฟังในคำสอนและมีความสุข 7. มีชีวิตเปี่ยมสุขอันแท้จริงคือชีวิตในสวนสวรรค์ในวันอาคิเราะฮ์ 8. มีชีวิตเปี่ยมสุขคือชีวิตในหลุมสุสาน และท่านอิบนุกะษีร ร.ฮ. นักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้สรุปว่า ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น คือ ชีวิตที่ครอบคลุมทั้งแปดประการดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะชายหรือหญิง ซึ่งปฏิบัติความดีพร้อมศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูตของพระองค์ เขาก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่เปี่ยมสุขบนโลกคุณยานี้ และได้รับผลตอบแทนที่ดีในโลกอาคิเราะฮ์

5.1.1.3 การมีคุณภาพชีวิตบนโลกนี้คือการดำรงชีวิตด้วยความพอใจ มีปัจจัยยังชีพที่เหลาและความสำเร็จแห่งการทำงานที่จำต้องประกอบด้วย 2 เงื่อนไขคือ 1. الْبَيْتَةُ الصَّالِحَةُ การตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์กล่าวคือ มีเจตนาพร้อมกับความสำเร็จของท่านเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ มิใช่เพียงแต่การดำเนินชีวิตแห่งโลกคุณยานี้ มันคือเพียงแต่ท่านมีเจตนาของท่านเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ท่านก็จะได้ทั้งคุณยาและอาคิเราะฮ์ เพราะพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบันทึกความดีให้แก่ท่านทุกๆ เวลาที่ท่านได้กระทำไป 2. التَّوَجُّؤُ การดำเนินชีวิตของท่านโดยการใช้ความสมดุลในการดำเนินชีวิตของโลกคุณยาและใฝ่หาผลงานเพื่อความสุขในโลกอาคิเราะฮ์ 3. اتِّبَاعُ السُّنَّةِ ปฏิบัติตามและเจริญรอยตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทั้งในด้านการประกอบอิบาดะฮ์ ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านการใช้ชีวิตประจำวัน

5.1.1.4 การมีคุณภาพชีวิตบนโลกนี้คือการดำรงชีวิตด้วยความพอใจ มีปัจจัยยังชีพที่เหลาและความสำเร็จแห่งการทำงานที่จำต้องประกอบด้วย 2 เงื่อนไขคือ 1. الْبَيْتَةُ الصَّالِحَةُ การตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์กล่าวคือ มีเจตนาพร้อมกับความสำเร็จของท่านเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ มิใช่เพียงแต่การดำเนินชีวิตแห่งโลกคุณยานี้ มันคือเพียงแต่ท่านมีเจตนาของท่านเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ท่านก็จะได้ทั้งคุณยาและอาคิเราะฮ์ เพราะพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบันทึกความดีให้แก่ท่านทุกๆ เวลาที่ท่านได้กระทำไป 2. التَّوَجُّؤُ การดำเนินชีวิตของท่านโดยการใช้ความสมดุลในการดำเนินชีวิตของโลกคุณยาและใฝ่หาผลงานเพื่อความสุขในโลกอาคิเราะฮ์ ดังนั้นการมีคุณภาพชีวิตที่ดีบนโลกนี้จะต้องมีเจตนาที่ดีประกอบคุณงามความดีทั้งทางโลกและทางธรรมตามข้อบัญญัติของศาสนาด้วยความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง พร้อมทั้งตระหนักถึงผลตอบแทนในโลกอาคิเราะฮ์โดยเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตในโลกนี้ให้มีความสมดุลกับโลกอาคิเราะฮ์ ยอมจำนนและมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ

5.1.1.5 การมีคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกอาคิเราะฮ์นั้นคือการได้พำนักอยู่ในสวรรค์โดยไม่มีวันสิ้นสุด ดังนั้นการที่จะได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกอาคิเราะฮ์ มุสลิมจะต้องปฏิบัติและศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ในทุกสิ่งที้อัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวมา ทั้งในเรื่อง

การฟื้นคืนชีพ การให้สรรพสิ่งไปยังสนามรวม ณทุ่งมะหุซุร การสอบสวน สะพานสิรอกู ตาซัง วัตถุประสงค์ความชั่ว สวนสวรรค์ นรก และอื่นๆที่เกิดขึ้นในวันอาคิเราะฮ์ ซึ่งการเชื่อมั่นดังกล่าวนี้ ถือเป็นหลักประกันถึงความสันติสุขและความสำเร็จทั้งในโลกคุณยาและอาคิเราะฮ์

5.1.1.6 การดำรงชีวิตของมุสลิมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขได้นั้นจะต้องประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1. **الْجَانِبُ الْإِيمَانِي** ด้านความศรัทธา คือ ฐานหลักยึดที่เหนียวแน่นแห่งความศรัทธา และเป็นองค์ประกอบที่มั่นคงของความสุขที่แท้จริง และความสำเร็จอันสมบูรณ์ มันจะเกิดขึ้นแก่บ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ ไม่ได้นอกจากทางนำและการให้ความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ ﷻ 2. **الْجَانِبُ الشَّخْصِي** ด้านปัจเจกบุคคล คือ ด้านที่ครอบคลุมการวางแผนแห่งการดำเนินชีวิตเพื่อสู่เป้าหมายที่ตั้งใจ 3. **الْجَانِبُ الْاجْتِمَاعِي** ด้านสังคม คือ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเริ่มจากทางครอบครัวที่ประกอบไปด้วยภรรยา และบรรดาญาติๆ ตลอดจนสังคมส่วนรวม 4. **الْجَانِبُ الْمَادِي** ด้านวัตถุ คือ ความสุขที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพการงาน ที่ได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพที่ทะเลาะและปัจจัยต่างๆพร้อมกับการมีสุขภาพที่ดี

5.1.1.7 แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น อิสลามได้กำหนดแนวทางโดยยึดหลักการจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ มาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต เพื่อให้มุสลิมมีคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริงและได้รับความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งร่างกายจิตใจ ความรู้สึกตลอดจนการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ รวมถึงผลสะท้อนจากการดำเนินชีวิตบนโลกคุณยานี้ที่จะได้รับผลตอบแทนในวันโลกหน้าอาคิเราะฮ์ ซึ่งประกอบด้วย 4 แนวทาง คือ 1. การแสวงหาปัจจัยยังชีพถือเป็นการแสวงหาพระเมตตาปราณีจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในหน้าแผ่นดิน มิใช่เพียงแก่การประกอบอิบาดะฮ์อย่างเดียว แต่ละทิ้งการแสวงหาปัจจัยยังชีพนั้น ไม่ใช่จุดหมายของศาสนา ในขณะที่เดียวกันการประกอบอาชีพก็ยังสามารถรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ได้ด้วยการทำมาหากินในหนทางที่ดิบริสุทธีไม่ประกอบอาชีพที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนา 2. การครองตนด้วยความพอเพียง มุสลิมจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้จากหลักคำสอนของอิสลามแล้วนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตจริง ด้วยความพอดี ดำรงตนอยู่ในทางสายกลาง ซึ่งเหล่าบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้ดำรงตนด้วยความพอเพียง ท่านอุมัร ﷓ กล่าวว่า : “ความละโมภนั้นคือความยากจน การไม่คาดหวังคือความร่ำรวย แท้จริงแล้วใครที่หมดหวังจากสิ่งที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของคนอื่นเขาขอมเพียงพอ (ไม่ต้องการ) จากพวกเขา” ความพึงพอใจคือคลังทรัพย์อันยิ่งใหญ่เป็นสัญลักษณ์หนึ่งจากสัญลักษณ์แห่งความยำเกรง 3. การสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ มุสลิมจะต้องเริ่มจากการปรับความรู้สึกภายในไปสู่การกระทำภายนอก ซึ่งจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการอิบาดะฮ์และประกอบคุณงามความดีต่างๆตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ในประเด็นนี้ท่านอิมามอัลฆอซาลี ﷺ ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวทางแห่งความสุขไว้ 3 ประการ

ด้วยกัน หากผู้ใดได้ปฏิบัติก็จะพบกับความสุข จะเป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งสิทธิแห่งความสุข เป็นผู้ที่มิ
 เกียรติในวันอาคิเราะฮ์ แต่หากผู้ใดละเลยก็จะประสบกับความทุกข์ ซึ่ง 3 ประการคือ 1. พลังแห่ง
 ความโกรธ 2. พลังแห่งอารมณ์ 3. พลังแห่งความรู้ดั่งนั้นทั้งสามประการนี้ต้องอยู่ในความเป็นกลาง
 และสมดุล ความพอดีทำให้เกิดความสุข เพื่อไม่ให้เกิดทวีความรุนแรงของอารมณ์มากเกินไป
 จนกระทั่งทำให้มีความอ่อนแอ เป็นเหตุให้ตกอยู่ในความเสียหาย หรือไม่ควรมีความโกรธมาก
 เกินไปจนกระทั่งนำไปสู่ความดื้อรั้น ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ตกอยู่ในความเสียหายเช่นกัน เมื่อพลังทั้ง
 สองคือพลังแห่งความโกรธและพลังแห่งอารมณ์ มีความพอดีด้วยการขึ้นนำของพลังแห่งความรู้
 ดั่งนั้นพลังแห่งวิชาความรู้จึงนำไปสู่ทางนำเช่นเดียวกัน ในเรื่องของความโกรธเมื่อมันได้ทวีคูณมัน
 ย่อมง่ายแก่การพิชิต และหากมันลดลงความกระตือรือร้นในเรื่องศาสนาและคุณยาย่อมมลายี่สิ้น
 แต่หากมันมีความพอดี แน่นอนมันจะทำให้เกิดความอดทน ความกล้าหาญและวิทย์ปัญญา
 เช่นเดียวกันกับอารมณ์ ซึ่งหากมันทวีคูณขึ้น มันก็ย่อมทำให้เกิดความเลวและความชั่ว แต่หากมัน
 ลดลงมันจะทำให้เกิดความอ่อนแอ แต่หากมันมีความพอดีก็จะก่อให้เกิดการห่างไกลจากความชั่ว
 ก่อให้เกิดความพอดี และมีความสมดุลในการสร้างความสุขทางด้านจิตใจและสะท้อนไปยังร่างกาย
 ด้วยความสุขอย่างแท้จริง 4. มุสลิมจะต้องมีการวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการแสวงหา
 ความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการได้รับทั้งสองสวรรค์ คือสวรรค์แห่งโลกคุณยาและ
 สวรรค์ในโลกอาคิเราะฮ์ ก่อนที่มุสลิมจะได้รับสวรรค์ จำเป็นจะต้องรับรู้ว่าสวรรค์นั้นคืออะไร ใน
 ทำนองเดียวกันเมื่อต้องการหลีกเลี่ยงจากขุมนรก ก็จำเป็นต้องรับรู้ว่านรกมันคืออะไร สวรรค์เป็น
 ดินแดนแห่งความสุข และความสุขใดหนอในโลกนี้จะเทียบเท่ากับความสุขทางใจ ฉะนั้นหาก
 มุสลิมทำจิตใจให้เป็นสุขอยู่ตลอดเวลาด้วยการรำลึกและภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ พร้อมทั้งปฏิบัติตาม
 แนวทางของท่านเราะฮูล ﷺ ก็เท่ากับมุสลิมผู้นั้นได้เป็นชาวสวรรค์ในโลกคุณยานี้แล้ว
 ในขณะที่เดียวกันนรกคือดินแดนแห่งความทุกข์ และทุกข์ใดหนอในโลกนี้จะเทียบเท่ากับทุกข์ทางใจ
 เพราะฉะนั้นถ้าจิตใจของมุสลิมมีทุกข์แล้ว ก็เปรียบเสมือนว่ากำลังตกลงไปในขุมนรก ดั่งนั้นผู้ที่มี
 จิตใจที่เป็นทุกข์กังวลใจ เมื่อเกิดสิ่งที่ไม่ชอบอารมณ์ แต่เมื่อมีความปิติยินดีเกิดขึ้นแก่เขา เขาก็จะ
 หยิ่งยโส ทะนง โอ้อวด นั่นแหละอุปนิสัยของชาวนรก ดั่งนั้นจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิต
 ของมุสลิมให้ได้รับความโปรดปรานจากพระเจ้าด้วยผลตอบแทนแห่งสวรรค์ทั้งสองโลก มุสลิม
 จำเป็นต้องทำใจให้เป็นสุขอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้จะมีสิ่งที่ไม่ชอบอารมณ์เกิดขึ้น ก็สามารถวางเฉยได้
 อดทนรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อยู่ตลอดเวลา หากมีความโปรดปรานจากพระองค์หรือสิ่งที่ดีงามต่างๆ
 เกิดขึ้นแก่เขา เขาก็จะไม่หยิ่งยโส โอ้อวด แต่จะเป็นผู้ที่รู้จักขอบเขตต่ออัลลอฮ์ ﷻ การมีสภาพ
 จิตใจเช่นนี้แหละคือคุณลักษณะของชาวสวรรค์ที่จะได้รับตั้งแต่โลกคุณยานี้ และโลกอาคิเราะฮ์
 ต่อไป ด้วยความประสงค์ของอัลลอฮ์ ﷻ

5.1.1.8 การพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมุสลิม ในการนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งวิวัฒนาการสมัยใหม่ ความเจริญต่างๆ ที่ทยอยเข้ามาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มุสลิม ได้รับประโยชน์จากแนวทาง หลักคำสอนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามทัศนะอิสลาม และเกิดความสมบูรณ์ทั้งโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์ มุสลิมทุกคนจะต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ อยู่เสมอ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข อดทนต่อความทุกข์ทั้งปวง พร้อมทั้งมีชีวิตอยู่ระหว่างความสุขกับความทุกข์ได้ และหาทางแก้ปัญหาโดยนำหลักคำสอนในอิสลามมาปรับใช้ตามสภาพต่างๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วมุสลิมก็จะพบกับความสุขอย่างแท้จริง ด้วยการช่วยเหลือ ความเมตตา และการประทานความสำเร็จจากอัลลอฮ์ ﷻ

5.1.2 ผลการวิจัยด้านความหมายของมุสลิมและมัศยิดในอิสลาม และความเป็นมาของมุสลิม และมัศยิดในจังหวัดสตูล

จากการศึกษาผลการวิจัยด้านความหมายของมุสลิมและมัศยิดในอิสลาม และความเป็นมาของมุสลิมและมัศยิดในจังหวัดสตูลผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

5.1.2.1 คำว่ามุสลิม **مُسْلِمٌ** ซึ่งมาจากคำว่า **سَلِمَ** นั้นเป็นคำนามที่แสดงถึงผู้กระทำ **سَلِمَ** มาจากคำว่า **سَلَمٌ** แปลว่ายอมจำนน หมายถึง มุสลิมนั้นต้องดำรงการละหมาดห้าเวลาโดยเป็นผู้ที่ยอมจำนนยอมรับปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม และสิ่งที่ท่านนบี ﷺ นำมาจากสิ่งที่เป็นพรีภู สำหรับพหุพจน์ของคำว่า **مُسْلِمٌ** ในสภาพที่รับด้วยสระอุมมะฮุ **مُسْلِمُونَ** และในสภาพที่รับด้วยสระกะเราะฮุ **مُسْلِمِينَ** โดยทั่วไปแล้วในทางภาษามุสลิมคือผู้ที่เข้ารับนับถือศาสนาของอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า มุสลิมคือ ผู้ที่ยอมจำนนต่ออัลลอฮ์ ﷻ ว่าเป็นพระเจ้าที่แท้จริงแต่เพียงพระองค์เดียว และนอบน้อมต่อพระประสงค์ของพระองค์โดยสิ้นเชิง คำจำกัดความดังกล่าว มุสลิมจึงเป็นบุคคลใดก็ได้โดยไม่คำนึงถึงสีผิว เผ่าพันธุ์หรือภาษา และมุสลิมก็มีใช่เพียงจะมีขึ้นมาในสมัยของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เท่านั้น หากแต่มีขึ้นมาในทุกยุคทุกสมัยที่มีนบีหรือศาสนทูตก่อนหน้านั้นแล้ว สิ่งที่ตัดสินว่าใครเป็นมุสลิมก็คือการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านนบีที่มาจากพระองค์ ดังนั้นมุสลิมจึงเป็นผู้ที่ยอมรับนับถือศาสนาอิสลามและดำรงไว้ซึ่งความสงบสุข

5.1.2.2 คำว่ามัศยิด **مَسْجِدٌ** เป็นคำนามที่ใช้เรียกสถานที่ (**اسم مكان**) ตามหลักภาษาอาหรับแล้วให้อ่านสระพัดหะฮุที่อักษรฎีม คือ **مَسْجِد** แต่ไม่มีการอ่านในลักษณะดังกล่าวเท่าใดนัก สำหรับพหุพจน์ของคำว่า **مَسْجِدٌ** คือ **مَسَاجِد** มัสยิดจึงเป็นบ้านแห่งการละหมาด

และเป็นสถานที่ประกอบอิบาดะฮ์ของบรรดามุสลิมทั้งหลาย โดยมีมัสยิดที่เป็นศูนย์กลางที่ใหญ่ที่สุดได้แก่ มัสยิดอัลหะรอมนครมักกะฮ์ มัสยิดอัลอักศอ และมัสยิดนะบะวีเยนครมาดีนะฮ์ ฉะนั้นแล้ว มัสยิด คือบ้านของอัลลอฮ์ ﷻ หมายถึงสถานที่ที่ใช้ปฏิบัติศาสนกิจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งมัสยิดยังเป็นสถานที่ซึ่งมนุษย์ได้แสดงความศรัทธาของตนเป็นบ้านที่สร้างขึ้นมาจากความยำเกรงหรือการทำความคิด ดังนั้นจึงเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจการต่างๆเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของมุสลิมทั้งหลาย

5.1.2.3 มัสยิดในอิสลามคือองค์การที่เกิดขึ้นและคงอยู่กับสังคมมุสลิมมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและอนาคต ถือเป็นศาสนสถานที่มีมุสลิมจัดตั้งขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนามนุษยชาติในกรอบของความดีงาม และเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ มัสยิดแห่งแรกที่เกิดขึ้นคือมัสยิดอัลหะรอมน ครั้นจึงสรุปได้ว่า มัสยิดในอิสลาม คือ บ้านของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นสถานที่อิบาดะฮ์ต่อพระองค์บนพื้นพิภพแห่งนี้ และเป็นที่ยิ่งความเมตตาของพระองค์ได้ถูกประทานลงมา อีกทั้งเป็นสถานที่พบปะของบรรดาผู้ศรัทธา เป็นศูนย์รวมจิตใจของบรรดาผู้ยำเกรง เป็นสถานที่อันดีเยี่ยมที่ถูกส่องประกายด้วยรัศมีและความปิติ ซึ่งทำให้ความหมายที่แท้จริงของความรักและความเป็นพี่น้องเกิดขึ้น ณ สถานที่แห่งนี้ และในหลักการของอิสลามนั้น ยังถือว่าทุกสถานที่ในพื้นที่แผ่นดินสามารถสร้างเป็นมัสยิดและใช้เป็นมัสยิดได้

5.1.2.4 มัสยิดคือศูนย์รวมศรัทธาของมวลมุสลิมทั้งหลาย ซึ่งการดำเนินชีวิตของมุสลิมนั้นย่อมมีความผูกพันกับมัสยิด อีกทั้งมัสยิดมีความสำคัญในชีวิตของคนมุสลิมตั้งแต่เกิดมาจนถึงบั้นปลายอันเป็นจุดจบของชีวิต มัสยิดจึงเป็นสัญลักษณ์ของอิสลาม มีมัสยิดอยู่ณที่ใดก็หมายความว่ามุสลิมย่อมมีอยู่ณสถานทีนั้น ดังนั้นมัสยิดที่มีความสำคัญและมีความประเสริฐยิ่งกว่ามัสยิดทั้งหลายนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงเจازงให้มัสยิดหะรอมน์มักกะฮ์ และมัสยิดนะบะวีเยนที่ มะดีนะฮ์เป็นการเฉพาะไม่เหมือนกับที่อื่นๆและพระองค์ทรงให้ความโปรดปรานทั้งสองมากกว่ามัสยิดที่อื่นๆและทำให้ผลบุญของการละหมาดในมัสยิดทั้งสองนี้มากกว่าผลบุญของการละหมาดที่อื่นหลายเท่า และทรงห้ามการเดินทางที่ไปเพื่อใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ นอกจากมัสยิดทั้งสองและมัสยิดอัลอักศอ

5.1.2.5 การเข้ามาของมุสลิมในจังหวัดสตูลช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 16 ก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีชาวอาหรับได้นำศาสนาอิสลามมาเผยแพร่ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตราประเทศอินโดนีเซีย ภายหลังได้เผยแพร่สู่แคว้นเกดะห์ประเทศมาเลเซีย ราชามหาวังสาแห่งเกดะห์เดิมนับถือพระพุทธศาสนา ทรงเลื่อมใสยอมรับศาสนาใหม่ เปลี่ยนจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาอิสลาม ชาวเมืองก็ยอมเปลี่ยนตามไปด้วย แต่ในขณะนั้น

อิสลามยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ถ่วงมาราวต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา ศาสนาอิสลามที่เมืองมะละกา เจริญรุ่งเรืองสูงสุด ได้แผ่อิทธิพลไปทั่วแหลมมลายู เข้าเมืองต่างๆตลอดจนผู้คนต่างหันไปนับถือ ศาสนาอิสลามกันถ้วนหน้า ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ในแหลมมลายูตอนกลางและตอนล่างกลายเป็น มุสลิมมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ชาวสตูลสืบเชื้อสายมุสลิมมลายู เนื่องจากจังหวัดสตูลเคยเป็นตำบล หนึ่ง ที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเมืองไทรบุรี บรรพบุรุษชาวสตูลส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมมลายู นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก ดังนั้นชาวสตูลที่มีเชื้อสายมลายูคือชาวเมืองไทรบุรีเดิมนั่นเอง การเข้ามาของมุสลิมในจังหวัดสตูล มาจากคนเชื้อสายมลายูเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองสตูลตั้งแต่ ในสมัยที่เมืองไทรบุรีมีอิทธิพลด้านประเพณีและวัฒนธรรมมลายู ที่สำคัญที่สุดคือศาสนาภาษา กล่าวคือในยุคเจ้าเมืองไทรบุรีองค์ที่ 7 คือราชามหาवंสา โดยรับอิทธิพลจากอาณาจักรศรีวิชัย ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามตั้งแต่ตอนต้นของสมัยกรุงสุโขทัย และเปลี่ยนพระนามเป็น สุลต่านมุฮัมมัด ซาห์ ตามคติของอาหรับทำให้ศาสนาอิสลามเจริญรุ่งเรืองในเมืองไทรบุรีมาช้านาน ดังนั้นเมืองสตูลจึงพลอยได้รับอานิสงส์ด้านศาสนาอิสลามไปด้วย เนื่องจากเจ้าเมืองสตูลมีเชื้อสาย ของพระยาไทรบุรี นั้นแสดงให้เห็นว่าการเข้ามาของศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูลมาจากเชื้อสาย ของพระยาไทรบุรีที่ได้ปกครองเมืองสตูลร่วม 60 ปี ในยุคของเจ้าเมืองไทรบุรีองค์ที่ 7 ชาวเมือง สตูลส่วนใหญ่จึงมีพื้นเพเดิมเป็นคนมลายูส่วนหนึ่งอาจจะมาจากการอพยพจากเมืองไทรบุรีเข้ามา ตั้งถิ่นฐาน เมื่อมีลูกหลานก็กลายเป็นบรรพบุรุษชาวสตูลทุกวันนี้มาถึงสมัยของพระยาภูมินารถภักดี ก็ได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลามเช่นเดิม ชาวไทยมุสลิมเมืองสตูลได้จรรโลงศาสนาอิสลาม คู่บ้านคู่เมืองสตูลมาตราบเท่าทุกวันนี้

5.1.2.6 ความเป็นมาของมัสยิดในจังหวัดสตูล มัสยิดหลังแรกของจังหวัดสตูลมี ชื่อเดิมว่ามัสยิดอากีบี ตั้งอยู่ใจกลางเมือง เป็นผลงานชิ้นสำคัญของพระยาอภัยนุราช ตนกุมุอำมัด อาเก็บ ร่วมด้วยกับหวันอุมาร์ บิน หวันฮาดี และข้าราชการอื่นๆ เห็นพ้องต้องกันว่ามีความจำเป็น จะต้องสร้างบัญชาประจำเมือง จึงมอบหมายให้ หวันอุมาร์ บิน หวันฮาดี เป็นหัวหน้าควบคุมการ ก่อสร้าง สำหรับงบประมาณค่าก่อสร้างได้มาจากการต่อเรือปีละหลายลำ โดยนำไปขายที่เมือง ไทรบุรีหากลับได้ซื้ออิฐและปูนมาจากเมืองไทรบุรี ส่วนกระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องปูพื้น ซื้อจาก เมือง มะละกาใช้เวลาในการก่อสร้างอยู่หลายปี เสร็จสมบูรณ์ประมาณปีพ.ศ. 2390 เมื่อหวันอุมาร์ บิน หวันฮาดีถึงแก่กรรม เจ้าเมืองและราษฎรนำศพมาฝังไว้ บริเวณกำแพงด้านทิศตะวันตกของ มัสยิด มัสยิดอากีบีถูกรื้อถอนเมื่อปีพ.ศ. 2517 สมัยนายสุภโยค พานิชวิทย์เป็นผู้อำนวยการจังหวัด สตูล และนายอำ วรโสพรรณ เป็นศึกษาธิการจังหวัดสตูล ได้รับข้อเสนอจากคณะกรรมการอิสลาม ประจำมัสยิด ขอรื้อถอนมัสยิดหลังเก่าและของงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลก่อสร้างมัสยิดหลัง ใหม่ ใช้เวลาในการสร้างระหว่างปีพ.ศ. 2518- 2522 ในปีพ.ศ. 2516 สมัยที่นายสุภโยค พานิชวิทย์

เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ได้รับข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดหรือถนน
มัสยิดหลังเก่า เนื่องจากมีสภาพทรุดโทรมมาก ขาดต่อการบูรณะซ่อมแซมได้ อีกทั้งมีสภาพคับแคบ
เนื้อที่ที่ใช้สอยไม่เพียงพอต่อการประกอบศาสนกิจของชาวไทยมุสลิม ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นตาม
กาลเวลา ทางราชการได้เสนอของบประมาณไปยังกรมการศาสนา ทั้งนี้มีนายชูลิน โคนันท์
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสตูลมีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับทางราชการ ทำให้
งบประมาณการก่อสร้างตมสตูลในปีงบประมาณ 2517 เพื่อให้การก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์
ตามแผน จังหวัดสตูลได้รับงบประมาณในการก่อสร้างมัสยิดไว้ 4 ปีงบประมาณ ซึ่งจังหวัด
มอบหมายให้นายเจริญ ไม่ทราบนามสกุล โดยมีบริษัทการพานิชจำกัด เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง ได้
มีการรื้อถนนมัสยิดหลังเก่า และกำหนดการก่อสร้างอาคารเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2517 เมื่อวันที่ 9
กันยายน พ.ศ. 2518 พระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระ
พระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราช
เจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬา
ภรณ์วลัยลักษณ์อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรชัตติยราชชนนีได้เสด็จโดยเครื่องบิน
เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งจากพระตำหนักทักษิณราชินีเวสท์ จังหวัดนราธิวาส ถึงสนามบินตำบล
คลองขุด นายอรุณ รุจิกันหะ ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ได้จัดสถานที่รับเสด็จ บริเวณหน้าโรงเรียน
สตูลวิทยา หรือสนามทุ่งเฉลิมสุข เมื่อเสร็จจากพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นแก่ลูกเสือชาวบ้าน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้เสด็จไปยังมัสยิดมาบัง ขณะนั้นอยู่ในระหว่างการ
เริ่มต้นก่อสร้างมัสยิดหลังใหม่และทรงปลูกต้นราชพฤกษ์ 2 ต้นหน้ามัสยิด ด้านทิศเหนือเป็นต้นไม้
ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงปลูกไว้ ส่วนด้านทิศใต้เป็นต้นไม้ที่สมเด็จพระนาง
เจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถพระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงปลูกไว้ หลังจากนั้นจึงได้ทรงเสด็จ
ไปเยี่ยมราษฎรที่สมาคมจหวซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลนัก มัสยิดมาบังหลังใหม่มีความสง่างาม โดดเด่น
แบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ประกอบด้วยเสาสูงชะลูดรอบข้าง สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก
หลังคามีโดมใหญ่รูปบัวตูมเป็นเฟือง 8 แฉก ประดับประดับด้วยกระจกสีทองเหลืองอร่าม ภายใน
มัสยิดแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นใต้ดินใช้เป็นห้องประชุมและห้องสมุด ชั้นกลางใช้ประกอบพิธี
ละหมาดตามปกติ ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่ละหมาดเช่นกันในกรณีที่ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมากหรือ
ในพิธีสำคัญ ด้านหน้ามีหออาคารสูงเด่นมียอดเป็นรูปโดม แต่มีขนาดเล็กกว่าโดมใหญ่ที่ตั้งอยู่บน
หลังคามัสยิด เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2522 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วย
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินี พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราช
เจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬา
ภรณ์วลัยลักษณ์อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรชัตติยราชชนนี ได้เสด็จมายังมัสยิดมาบัง

จังหวัดสตูล ขณะนั้นเวลาประมาณ 18.00 น เพื่อทรงประกอบพิธีเปิดมัสยิดหลังใหม่อย่างเป็นทางการ ปัจจุบันมัสยิดในจังหวัดสตูลนั้นมีมัสยิดถูกสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ปีพ.ศ.2564 นั้นมีจำนวน 241 มัสยิด โดยแยกเป็น 7 อำเภอ คือ 1.อำเภอเมือง 72 มัสยิด 2.อำเภอละงู 66 มัสยิด 3.อำเภอกวน โคน 25 มัสยิด 4. อำเภอทุ่งหว้า 18 มัสยิด 5. อำเภอท่าแพ 30 มัสยิด 6. อำเภอกวนกาหลง 23 มัสยิด และ 7.อำเภอมะนัง 7 มัสยิด

5.1.3 ผลการวิจัยด้านปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและอนาคต

จากการศึกษาผลการวิจัยด้านปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและอนาคต จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

5.1.3.1 การดำเนินชีวิตของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลจะพบว่าสภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมนั้นมีหลายด้านด้วยกัน ได้แก่ ด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม ด้านครอบครัว ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งด้านที่ควรริเริ่มเร่งในการแก้ปัญหาคือด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม เนื่องจากการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่ตั้งแต่ระดับเยาวชน ระดับผู้ที่ประกอบอาชีพ และคนชรา การดำเนินชีวิตของคนส่วนมากจะไม่สอดคล้องกับวิถีหลักคำสอนทางศาสนาในเรื่องของความเป็นอยู่การประกอบศาสนกิจ ยังมีมุสลิมอีกจำนวนมากที่ยังขาดละหมาด ขาดการศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนา เมื่อมุสลิมขาดองค์ความรู้ ขาดการปฏิบัติศาสนกิจให้ครบถ้วน จึงเป็นเหตุทำให้คุณภาพชีวิตในความเป็นมุสลิมนั้นมีอาจพัฒนาก้าวล้ำให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันได้ในแง่ของคุณธรรม ปัญหาถัดมาที่เป็นปัญหาระยะยาวถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานทางภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ อบรมและรณรงค์แล้วก็ตาม ก็ปัญหาด้านสังคม ยาเสพติดและสุรายาเมาทุกชนิด ยังมีเยาวชนมุสลิมเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่แล้วด้วยความอยากรู้อยากลองการไม่ตระหนักถึงบาปบุญในหลักคำสอนทางศาสนา สาเหตุจากการขาดความอบอุ่นภายในครอบครัวพ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนบุตรของตน เนื่องจากใช้เวลาในการประกอบอาชีพทั้งวัน ปัญหาถัดมาคือปัญหาด้านครอบครัวมีการทะเลาะวิวาทภายในส่งผลให้เกิดการหย่าร้างตามมา ปัญหาถัดมาคือปัญหาด้านเศรษฐกิจความยากจนและการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ ซึ่งมีมุสลิมจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่ขาดปัจจัยในการลงทุน ภาวะตกงาน มีการกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งกู้ยืมนอกระบบที่มีดอกเบี้ย ถือเป็นภาระละเมิดข้อห้ามทางศาสนา และยังรวมถึงปัญหาด้านสุขภาพอนามัยในการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของอิสลามและด้านสุขภาพต่างๆ

การรักษาความสะอาดทั้งที่อยู่อาศัยและต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การใช้ชีวิตของผู้สูงวัยที่ยังไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลานอย่างทั่วถึง และยังรวมถึงปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตร่วมกัน ความสามัคคี ปัญหาการทะเลาะขัดแย้งกัน รวมถึงปัญหาผู้สาวของเยาวชน และการให้ความร่วมมือกับองค์กรศาสนาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

5.1.3.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและอนาคตนั้นจำเป็นต้องพัฒนาและแก้ไขตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ดังนั้นมัสยิดเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนและส่งเสริม สัมปยุตของมัสยิดจำเป็นต้องมีการประชุมวางแผนให้เป็นระบบที่ชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเป็นการพัฒนา ส่งเสริมและช่วยเหลือมุสลิมในพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตมุสลิมให้ดีขึ้น มัสยิดควรมีทะเบียนครัวเรือนมีข้อมูลการศึกษา ข้อมูลรายได้ และความเป็นอยู่ของมุสลิมในพื้นที่ของตนเพื่อสามารถเข้าถึงและรับรู้ปัญหาที่แท้จริงในการเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือเยียวยา ดังนั้นทางมัสยิดควรเริ่มพัฒนาจัดระบบการศึกษาทั้งระบบตาดีกา และการสอนภายในมัสยิดให้ทั่วถึงควรรใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อให้มุสลิมได้โอกาสเข้าไปรับฟังได้หลายช่องทาง สามารถติดตามย้อนหลังได้ ด้านเศรษฐกิจ ความยากจน และการประกอบอาชีพ มัสยิดควรส่งเสริมจัดตั้งระบบกองทุนชะกาต ควรมีการสำรวจผู้ที่มีทรัพย์สินและครบพิกัด ติดตามในเรื่องของการจ่ายชะกาตอย่างต่อเนื่องโดยมีแบบบันทึกการจ่ายชะกาตเป็นลายลักษณ์อักษร ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ประกอบอาชีพที่หลากหลายประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางภาครัฐและองค์กรต่างๆที่ส่งเสริมด้านอาชีพให้เข้ามาอบรมให้ความรู้คนในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้และแก้ไขปัญหาภาวะการตกงานและปัญหาความยากจน ด้านปัญหาทางครอบครัวและสังคมทางมัสยิดจำเป็นต้องให้ความรู้ผ่าน โครงการต่างๆ เช่น จัดกิจกรรมอบรมในเรื่องของการใช้ชีวิตภายในครอบครัว ครอบครัวอบอุ่นตามวิถีอิสลาม คัดเลือกมอบรางวัลให้แก่ครอบครัวตัวอย่างเพื่อเป็นขวัญกำลังใจและเป็นแบบอย่างแก่คนในพื้นที่ พร้อมทั้งเข้าเยี่ยมเยียนครอบครัวที่มีปัญหา ให้คำแนะนำ และติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัญหาทางสังคมนั้น มัสยิดควรมีข้อมูลที่ชัดเจนและดำเนินการแก้ปัญหาตามขั้นตอน เช่น การทะเลาะวิวาท ปัญหาผู้สาวของเยาวชน และการลักขโมย ทางมัสยิดควรเรียกกลุ่มคนเหล่านี้เข้ามาตักเตือนเป็นการเฉพาะและบันทึกข้อความ พร้อมทั้งประสานผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้รับทราบและดำเนินการตามบทบัญญัติทางศาสนา ส่วนปัญหาคนชราขาดการดูแลนั้นทางมัสยิดควรประสานไปยังบุตรหลานและขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางภาครัฐให้เข้ามาช่วยเหลือสำหรับกรณีที่คนชราเหล่านี้ถูกทอดทิ้ง ด้านยาเสพติด ทางมัสยิดควรตักเตือนในรูปแบบของศาสนบำบัดและประสานหน่วยงานภายนอกสาธารณสุขให้เข้าร่วมแก้ไข รวมถึงเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนรณรงค์และปราบปรามปัญหาเสพติดให้

หมดไปในพื้นที่ ด้านการรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ทางมัศยิดควรมีการให้ความรู้และอบรมการดูแลสุขภาพและสุขภาพตามแบบอย่างของอิสลาม เริ่มตั้งแต่การรักษาความสะอาด การทำความสะอาด การบริโภค รวมถึงการดูแลสุขภาพเมื่อประสบกับโรคภัยไข้เจ็บ และควรมีการส่งเสริมในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความมีวินัยของคนมุสลิม การสร้างความเป็นระเบียบในสถานที่อยู่อาศัยและสถานที่ต่างๆภายในชุมชน ควรมีการประสานขอความร่วมมือจากสาธารณชนให้เข้ามาอบรมถ่ายทอดความรู้การดูแลสุขภาพตนเองและด้านสุขอนามัยต่างๆ เพื่อให้คนในพื้นที่ได้มีความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังนั้นการแก้ปัญหาเหล่านี้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมให้ดีขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ศาสนาส่งเสริมและเป็นบทบาทที่สำคัญของมัศยิดที่นอกเหนือจากการใช้สถานที่แห่งนี้ในการประกอบศาสนกิจ แต่ยังใช้เป็นศูนย์กลางรวมใจของคนมุสลิมในพื้นที่เป็นแหล่งในการแสวงหาวิทยากรความรู้ต่างๆ และเป็นศูนย์กลางในการประสานและแก้ปัญหาต่างๆเพื่อยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมได้อย่างทั่วถึง

5.2 อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลนั้น ผู้วิจัยขอเสนออภิปรายผลดังต่อไปนี้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล ตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตควรพัฒนาดังนี้

ด้านความรู้ มัศยิดถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทต่อสังคมมุสลิมในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ ดังนั้นคณะกรรมการและสัปบุรุษของมัศยิดทุกคนจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้แก่ มุสลิมตั้งแต่ขั้นพื้นฐานแก่เยาวชน และจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายรูปแบบเพื่อให้เท่าทันกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากการดำเนินชีวิตของมุสลิมไม่มีการพัฒนาใดๆเกิดขึ้นตราบใดที่ยังขาดการศึกษาโดยเฉพาะศาสตร์ที่เป็นภาคบังคับแก่มุสลิมทุกคน ทางมัศยิดย่อมมีบทบาทและมีความผูกพันกับมุสลิมทุกยุคสมัยในการบริหารจัดการและส่งเสริมด้านการศึกษาซึ่งหากศึกษาประวัติศาสตร์อิสลามในสมัยของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ พบว่ามัศยิดไม่ใช่เฉพาะเป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ศึกษาและเผยแพร่ความรู้แก่บรรดาศอหาบะฮ์ ﷺ เป็นสถานที่ประชุมหารือกันและเป็นศูนย์กลางในการบริหารปกครองของอิสลามตลอดจนเป็นสถานที่ศึกษาของผู้แสวงหาความรู้ในยุคหลัง ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาวิชาความรู้ให้กับมุสลิมในพื้นที่เป็นอันดับแรก โดยใช้กระบวนการดังนี้ คือ มัศยิดส่งเสริมการอ่าน

แก่มุสลิมและจัดการเรียนการสอนแบบครบวงจร ดังนั้นการนำแนวทางในเรื่องของการอ่านและการเผยแพร่ความรู้จากหลักคำสอนจากอัลกุรอานและอัลหะดีษมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมนั้น เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับบริบทสังคมทุกยุคสมัยเป็นอย่างยิ่ง แต่อาจมีความแตกต่างกันในเรื่องของสื่อในการอ่านและเผยแพร่ เช่น มัสยิดควรมีห้องสมุด หรือสร้าง โปรแกรมห้องสมุดออนไลน์ของทางมัสยิดเองผ่านสื่อต่างๆทางเว็บไซต์ จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงมีการอบรมจัดการเรียนการสอนภายในมัสยิดในระบบที่หลากหลาย มีการไลฟ์สด สร้างเพจของมัสยิดบนทวิตเตอร์การจัดการเรียนการสอนเผยแพร่ย้อนหลัง และมีสื่อประชาสัมพันธ์แบบครบวงจรแก่มุสลิมในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านวิชาความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ด้านการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิมนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและมีผลต่อสังคม ดังนั้นหากการใช้ชีวิตของมุสลิมดำเนินตามหลักคำสอนของอิสลาม แน่ใจว่าสังคมนั้นย่อมสงบสุข หากใช้ชีวิตของมุสลิมสวนทางกับหลักคำสอนของอิสลาม สังคมนั้นย่อมเกิดความวุ่นวายและไม่สงบสุข ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรมและการอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มาก ดังนั้นผู้นำมัสยิดย่อมมีบทบาทในการให้โอวาท ตักเตือน และแนะนำความถูกต้อง ชี้แจงถึงหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางของอิสลามแก่มุสลิมในพื้นที่ เพราะอิสลามเป็นศาสนามีหลักคำสอนที่สมบูรณ์แบบในทุกๆด้าน ทั้งด้านหลักศรัทธา ความจงรักภักดีต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้า รวมถึงวิธีการดำรงชีวิตของมวลมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

การใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิมจึงจำเป็นในการดำรงตนบนหนทางแห่งการภักดีต่ออัลลอฮ์ ^ﷻ การที่บุคคลหนึ่งจัดอยู่ในประเภทของผู้ที่ไม่ได้รับทางนำหรือออกห่างจากแนวทางที่ถูกต้องนั้นแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวในการดำเนินชีวิตอย่างชัดเจน และคนเหล่านี้ไม่สามารถที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ได้รับความสันติสุขอย่างแท้จริง แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดและผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น จำเป็นต้องนำหลักคำสอนมาใช้ในการดำเนินการอบรมสั่งสอนแนะนำถึงการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิมให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลาม ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ 4 ประการ คือ

1. หลักพื้นฐานทางศาสนา ทางมัสยิดจำเป็นต้องดำเนินการจัดอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักศรัทธาที่ถูกต้อง ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้มีความเข้าใจและเชื่อมั่นตามแนวทางอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์

2. หลักการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมุสลิม ทางมัสยิดจำเป็นต้องเผยแพร่หลักคำสอนเรียกร้องเชิญชวนมุสลิมภายในพื้นที่ให้ดำรงตนปฏิบัติตนตามข้อบัญญัติทางศาสนา ประกอบศาสนกิจภาคบังคับ และให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่ครอบคลุมทั้งด้านบุคคล ครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตร ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่นๆ

3. สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่มุสลิมในพื้นที่ ด้วยการเรียกร้องเชิญชวนไปสู่ความดี และห้ามปรามในเรื่องสิ่งที่เป็นอบายมุขต่างๆ สิ่งที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนทางศาสนา

4. ส่งเสริมและแนะนำการดำเนินชีวิตตามแนวทางสุนนะฮ์ ให้คนในพื้นที่ที่มีความรักต่อแบบอย่างของท่านนบี ﷺ และหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นอุตุกรรม(บิดอะฮ์)ทางศาสนาทั้งปวงที่เกิดขึ้นมากมายในยุคปัจจุบันนี้

ด้านการประกอบอาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านการประกอบอาชีพนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง ครอบครัว ศาสนาอิสลามจึงกำชับให้ทุกคนนั้นประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าครอบครัว ไม่ส่งเสริมให้คาดหวังต่อการขอบริจาคต่อผู้อื่น ดังนั้นมัสยิดในฐานะองค์กรสำคัญและมีบทบาทอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของมุสลิม การนำหลักคำสอนในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนั้นถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้นำและสัปบุรุษของมัสยิดในการเผยแพร่ อบรม และให้ความรู้แก่มุสลิมในพื้นที่ถึงแนวทางในการนำหลักคำสอนทางศาสนามาใช้ในการประกอบอาชีพ ด้วยการส่งเสริมแนะนำให้คนได้ในพื้นที่ที่มีความตระหนักและขยันในการประกอบอาชีพควบคู่ไปกับการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ซึ่งเจงถึงผลเสียของการละเลยการประกอบอาชีพและเลี้ยงดูครอบครัวแก่มุสลิมในพื้นที่ด้วยการประชาสัมพันธ์ เสียงตามสายในการจัดการเรียนการสอน และคุตบะฮ์วันศุกร์ ให้ได้รับทราบและเข้าใจถึงความประเสริฐของการประกอบอาชีพทางมัสยิดควรประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานของภาครัฐและองค์กรต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพด้านต่างๆ ประสานให้หน่วยงานเหล่านี้เข้ามาอบรมให้กับมุสลิมในพื้นที่ และฝึกทักษะการประกอบอาชีพตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยที่ทางมัสยิดนั้นควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ควรวางแผนงานและทำโครงการอบรมทักษะด้านการประกอบอาชีพ
2. ควรเสนอโครงการและยื่นโครงการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาสนับสนุน
3. ประชาสัมพันธ์โครงการและรับสมัครมุสลิมในพื้นที่ให้เข้ามาอบรม
4. ดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการพร้อมทั้งนำหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเข้ามาใช้ในการอบรม
5. ประเมินผลโครงการและวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยในการดำเนินการ
6. รายงานผลการดำเนินโครงการ
7. ติดตามผลรับฟังข้อเสนอแนะและให้การแนะนำส่งเสริมคนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ด้านการประกอบศาสนกิจของมุสลิม นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นการสนองตอบต่อพระบัญชาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของและเป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตาม พระบัญชาขนขวายในการปฏิบัติความดีงามต่างๆเพื่อให้ได้รับความเมตตาและความปลอดภัยในโลกอาคิเราะฮ์ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในด้านการประกอบศาสนกิจ ประเด็นนี้มีมติยึดอ้อมมีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง นอกจากเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจแล้ว ผู้นำและสัปบุรุษของมัสยิดจำเป็นต้องมีการเรียกร้องเชิญชวนสู่การปฏิบัติความดีงามโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันของมุสลิม ทางมัสยิดควรมีแบบแผนที่ชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่เรียกร้องสมาชิกในพื้นที่ให้มีจิตสำนึกปฏิบัติตนไม่ละเลยต่อการประกอบศาสนกิจ ดังนั้นทางมัสยิดควรมีแนวทางในการส่งเสริมเชิญชวนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านการประกอบศาสนกิจดังนี้ คือ

1. มัสยิดนำแนวทางการเชิญชวน(ตะวะฮฺ)การปฏิบัติศาสนกิจตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ ผ่านคำพูด
2. มัสยิดนำแนวทางการเชิญชวน(ตะวะฮฺ)การปฏิบัติศาสนกิจผ่านการนำเสนอคุตบะฮ์วันศุกร์แก่มุสลิม
3. มัสยิดนำแนวทางการเชิญชวน(ตะวะฮฺ)การปฏิบัติศาสนกิจผ่านรูปแบบสื่อออนไลน์ต่างๆ

ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ มนุษย์เป็นเสมือนจุดศูนย์กลางของสรรพสิ่งทั้งหลายที่แวดล้อมอยู่ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สิ่งแวดล้อมรอบตัวเราส่วนใหญ่มักหมายถึงสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เช่นที่อยู่อาศัย น้ำที่ใช้อุปโภคบริโภค ดินที่ใช้เพาะปลูก ซึ่งไม่ว่าสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวหรือไกลตัวก็มีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการสร้างของพระเจ้า และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา อิสลามสอนให้เราทราบว่ามนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและวิญญาณ มนุษย์จึงจำเป็นต้องดูแลร่างกายของตนให้มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ได้รับอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ได้รับการพักผ่อนอย่างพอเพียง และเป็นผู้ที่รักษาความสะอาดทั้งร่างกายเครื่องแต่งกายและสถานที่อยู่อาศัย ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมนั้น ทางมัสยิดควรมีบทบาทในการส่งเสริมและรณรงค์ให้คนในพื้นที่ที่มีความตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและส่งเสริมด้านสุขภาพของมุสลิม ซึ่งทางมัสยิดควรมีแนวทางในการปฏิบัติ คือ ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้มีการทดแทนทรัพยากร ส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ส่งเสริมให้มีการรักษาความสะอาด และส่งเสริมให้มีการรักษาสุขภาพอนามัยและการเยียวยา

ด้านครอบครัว ถือเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม หากครอบครัวของมุสลิมมีความเข้มแข็ง เป็นครอบครัวที่มีความสุขปราศจากอบายมุขทั้งหลาย มีความ

ปลอดภัยทั้งร่างกายและทรัพย์สินของผู้อาศัย ในครอบครัวล้วนเป็นคนดี แน่นอเนกยอมส่งผลให้เกิดความสันติสุขภายในสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมด้านครอบครัวนั้น ทางมัสยิดจำเป็นต้องมีบทบาทในการส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตภายในครอบครัวตามหลักคำสอนทางศาสนา การสร้างความรักความอบอุ่นให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวมุสลิม ตลอดจนการดูแลสมาชิกภายในครอบครัวให้ประพฤติปฏิบัติตนตามบทบัญญัติทางศาสนา ดังนั้นทางมัสยิดควรมีแบบแผนแนวทางในการอบรมทั้งภายในสถานและระบบออนไลน์แก่หัวหน้าครอบครัวพร้อมทั้งกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนเหล่านี้มีความเข้าใจถึงหลักการในการดูแลสมาชิกภายในครอบครัวตามวิถีอิสลาม รู้ถึงการตักเตือนแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายใน การทะเลาะวิวาท การส่งเสริมทางการศึกษา การประกอบอาชีพ รวมถึงการสร้างความปลอดภัยให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว ควรมีโครงการหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างความรักภายในครอบครัว ควรมีการคัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ครอบครัวอื่นๆภายในพื้นที่ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ด้านสังคม ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมให้มนุษย์ดำรงตนอยู่ในกรอบของความดีงามที่สมบูรณ์ ซึ่งอิสลามนั้น ได้ประกันความปลอดภัยในชีวิตและความผาสุกสำหรับผู้ที่ยอมรับและปฏิบัติตาม อีกทั้งส่งเสริมให้มุสลิมได้ตระหนักถึงการดำรงชีวิตทั้งในด้านบุคคล ครอบครัว และสังคม ด้านสังคมถือเป็นภาพรวมของความสงบสุขร่มเย็นที่มาจากฐานทางครอบครัว อันเป็นผลมาจากการดำรงชีวิตของมุสลิมที่สะท้อนคำตอบให้เห็นเป็นภาพรวมสู่สังคม ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสังคมนั้น มัสยิดย่อมมีบทบาทในการขับเคลื่อนและส่งเสริมมุสลิมในพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นทางมัสยิดควรมีแบบแผนและนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสังคมให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันพร้อมทั้งร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้น โดยนำหลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทาง คือ มัสยิดควรส่งเสริมให้คนสังคมมีหลักความเชื่อ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง จัดตั้งกองทุนชะกาตเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ธรรมรงค์ต่อต้านยาเสพติดและสิ่งที่ไม่เหมาะสมทุกชนิด สนับสนุนและส่งเสริมคนดีให้เป็นผู้ผู้นำในสังคม และส่งเสริมให้คนในสังคมมีความรักสามัคคีกันท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้และข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไปดังต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

ผลการวิจัยในครั้งนี้ควรนำไปดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

5.3.1.1 นำผลการวิจัยออกเผยแพร่สู่สาธารณะ โดยนำไปประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในอิสลาม ความหมาย ลักษณะ ประเภท เคสลับและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม เพื่อให้มุสลิมทั่วไป นักเรียนนักศึกษา รวมถึงผู้ที่สนใจ ได้รู้ถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม

5.3.1.2 ข้อเสนอแนะจากประธาน รองประธาน ฝ่ายวิชาการ และกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูล โดยมอบข้อมูลดังกล่าวแก่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อพิจารณาในการจัดอบรมบรรดาศาสนิกชนของมัสยิดในจังหวัดสตูล เพื่อนำไปเป็นแบบแผนในการพัฒนาต่อไป และเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวตามสื่อออนไลน์ต่างๆแก่ผู้ที่สนใจ

5.3.1.3 นำผลการวิจัยครั้งนี้มอบให้กับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนนโยบายและดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดภายในจังหวัดให้ทั่วถึง

5.3.1.4 สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลควรจัดการประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมภายในจังหวัดแก่ผู้นำมัสยิด พร้อมทั้งเผยแพร่ นโยบายและแบบแผนจากงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางแก่มัสยิดในการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมต่อไป

5.3.1.5 นำผลการวิจัยออกเผยแพร่ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อเป็นแบบแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดภายในจังหวัด หรือพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงจังหวัดอื่นๆภายในประเทศและต่างประเทศ

5.3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการทำวิจัยครั้งต่อไปเพื่อเป็นการต่อยอดและขยายผลอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

5.3.2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยหาประสิทธิภาพของแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ว่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดได้จริงและมีประสิทธิภาพ

5.3.2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการมัสยิดในรูปแบบมัสยิดครบวงจรเพื่อพัฒนาสังคมมุสลิม

5.3.2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับมัชยิดมิตินำมาพัฒนาคุณภาพการศึกษามุสลิมในประเทศไทย

5.3.2.4 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแผนการพัฒนาคุณภาพการจัดการบริหารองค์กรมัชยิดของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยสู่ความเป็นเลิศ

บรรณานุกรม

หนังสือ

- การ์ม อับดุลละฮ์. การ์ม. ม.ป.ป. คู่มือมุสลิมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมานพ วงศ์เสงี่ยม. กษิณิษ ศรีสง่า. 2552. การแพทย์ตามแนวทางท่านศาสดามุฮัมมัด ซล. กรุงเทพฯ : แผนงาน เสริมสร้างสุขภาวะมุสลิมไทย.
- กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์มิรอาต.2558. หะยาตันฎ็อยยิบะฮฺ. กรุงเทพฯ : นัฏวีดาการพิมพ์.
- คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย. 2561. รวมกฎหมายกฎกระทรวงระเบียบข้อบังคับ และประกาศเกี่ยวกับการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ.
- คณิดา ชันชชัย, สุรสิทธิ์ วชิรขจร.2557. คุณภาพชีวิตสตรีมุสลิมในชุมชนตำบลคลองตะเคียน อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สาขาพัฒนาสังคม.
- โจเซฟ อี. สติกลิตซ์. 2553. เราจะวัดคุณภาพชีวิตที่ไปพันจีดีพีได้อย่างไร?. กรุงเทพฯ : บริษัทสวนเงินมีมา จำกัด.
- จารึก เซ็นเจริญ, มุหัมมัด พายิบ. ม.ป.ป. นิติศาสตร์อิสลาม มัชฮับฮาฟีอี. กรุงเทพฯ : ส.วงศ์เสงี่ยม. ชูฟอัม อุษมาน. 2550. บางมุมมองด้วย ซิกุลลอฮฺ. กรุงเทพฯ : สำนักงานความร่วมมือเพื่อการเผยแพร่และสอนอิสลาม อีร์-ร็อบวะฮฺ.
- ณัฐนิชา กั้นชัน. 2564. อิสลามบำบัดสำหรับผู้ติดสารเสพติด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ดารี บินอะหฺมัด. 2547. หนทางแห่งความสุข. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายสัมพันธ์.
- ดิตรัดน์ พิมพ์ภรณ์. 2559. อิทธิพลของคุณภาพชีวิตในการทำงานที่มีต่อความตั้งใจคงอยู่ในงาน ผ่านความผูกพันในอาชีพของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐแห่งหนึ่ง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทงศักดิ์ หมายดี, ซาฟีอี อาดำ. 2562. คุณภาพชีวิตในอิสลาม. การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่10. : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ฝ่ายเผยแพร่ศาสนาสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร. 2555. คู่มือหะวันศุกร์ประจำเดือนพฤษภาคม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร.
- ฝ่ายวิชาการและการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย. 2561. อิสลามกับการสรรหาผู้นำและการเลือกตั้ง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลาม

แห่งประเทศไทย.

ฝ่ายวิชาการและเผยแพร่. 2551. บทบาทมัชยิดในอิสลาม. สงขลา : มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและ

พัฒนาสังคมขนาดใหญ่.

บุญเสริม ฤทธาภิรมย์. 2548. รวมเรื่องเมืองสตูล. สงขลา : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาการพิมพ์ .

บุญเสริม ฤทธาภิรมย์. 2552. แผ่นดินเมืองสตูลกับศตวรรษที่ ๕๐. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

บรรจง บินกาซัน. 2547. สารานุกรมอิสลามฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

อัล อะมีน.

มุชา มณีโชติ. ม.ป.ป. นักศาสนาสัมัยใหม่. กรุงเทพฯ : ส.วงศ์เสงี่ยม.

มุณีร มุหะหมัด. 2538. ชีวประวัติคนปีมุฮัมมัด คือลัทธิลัทธิอะลวะฮ์ฮะลัม. กรุงเทพฯ : บริษัทนัทธา

พับลิชชิ่ง จำกัด.

-----, 2543. ฟิกฮ์อูบาดีต. กรุงเทพฯ : บริษัทเอดิสัน เพรส โพรดักส์ จำกัด.

-----, 2534. หลักการเตฮีด. กรุงเทพฯ : บริษัทออฟเซ็ท จำกัด.

เมอลานา ซัยยิด อบูล อะลา เมาคูดี. 2545. ตัฟซีร์มุลกุรอาน. แปลโดย บรรจง บินกาซัน : บริษัท ออฟ

เซ็ทเพรส จำกัด.

เมอลานามูฮัมมัด ยูซุฟ. 2553. มุนตะกือบอะฮาดิษ. กรุงเทพฯ : บริษัท เอดิสันเพรส โพรดักส์ จำกัด.

มหาวิทยาลัยทักษิณ. 2561. แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน 4 ปี (พ.ศ. 2561 – 2564).

มุหะหมัด คอยา, ซาฟีอี อาดำ. 2562. อะฮ์ลุลฮัจญ์ด้วยหลักอัลวะฮ์ฮะลัมผ่านการนำเสนอคุณูปการ

วันศุกร์. ยะลา : มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.

ยะกู๊บ ท้วมประดม. ม.ป.ป. คุตบะฮ์วันศุกร์. กรุงเทพฯ : ส.วงศ์เสงี่ยม.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2554. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์

พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนพิเศษ 45 ง. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.

วิศรุต เลาะวิถี. 2562. วารสารศิลปศาสตร์ปีที่ 14 ฉบับที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรังสิต.

-----, 2559. การเรียนรู้ในมติของอิสลาม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรังสิต.

วิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ. 2548. ปรีทศน์สังคมมุสลิม. สงขลา : สำนักพิมพ์อาลีฟาณิชย์.

-----, 2539. เขื่อนมาฮา. กรุงเทพฯ : ส.วงศ์เสงี่ยม.

วาสนา มะเจแฉ. 2557. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ คณะมนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2. : มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.

- ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต, เถลิงพล แจ่มจันทร์, กาญจนา ตั้งชลทิพย์, จรัมพร ให้อายอง. 2555. คุณภาพชีวิต การทำงาน และความสุข. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมดาเพรส จำกัด.
- ศาลจังหวัดสตูลแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว. 2554. ๑ ทศวรรษ ศาลจังหวัดสตูลแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว.
- สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล. 2560. คู่มือประชุมเชิงปฏิบัติการเพิ่มศักยภาพคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจังหวัดสตูล. สงขลา : เอส พี การพิมพ์.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน. 2557. แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคใต้ชายแดน พ.ศ. 2557 – 2560 (ฉบับทบทวน).
- สำนักงานบริหารยุทธศาสตร์สุขภาพวิถีชีวิตไทย. 2561. คู่มือประกอบการพิจารณาระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการ โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสตูล. 2560. รายงานคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดสตูล. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสตูล. 2550. บันทึกจดหมายเหตุพระยาภูมินาถภักดี. สน สุวรรณ. 2559. ฐานข้อมูลจังหวัดสตูลด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2533. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยรัชกาลที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- สำราญ ชูช่วย. 2555. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- ศูนย์ศึกษานโยบายเพื่อการพัฒนา. 2548. รวมคุตบะฮ์เพื่อสุขภาวะ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล. 2552. เกร็ดความรู้ ตำนาน โຕะแนแนะ ทวดเมืองสตูล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพการพิมพ์.
- อเนก ปะลาวัน. 2522. ที่ระลึกพระราชพิธีเปิดมัสยิดกลางจังหวัดสตูล 20 กันยายน 2552. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์มณศ.
- อับดุลการิม เกิดภักดี. ม.ป.ป. โลกของญินและไซตอน ตอนที่ 1. กรุงเทพฯ : ส.วงศ์เสงี่ยม.
- อับดุลการิม วันแอะละ. ม.ป.ป. ความรู้เบื้องต้นวิชาตะเซาฟู. กรุงเทพฯ : ส.วงศ์เสงี่ยม.
- อับดุลลาฮับ บินอะหมัด. 2541. ทางนำไปสู่อัลเลาะห์. กรุงเทพฯ : ส.วงศ์เสงี่ยม.
- อับดุลฮาгим วันแอะละ. ม.ป.ป. จริยธรรมของอิสลาม. กรุงเทพฯ : ส.วงศ์เสงี่ยม.

- อับดุลฮารี อีสมายิล อีละฮัมมัด. ม.ป.ป. อิสลามคืออะไร?. กรุงเทพฯ : สำนักงานความร่วมมือเพื่อการเผยแพร่และสอนอิสลาม อรั-ร็อบวะฮ์.
- อับดุลรอซิด เจมะมะ. 2542. สังคมอิสลาม : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อับดุลเลาะ กาเรินา. 2551. ศาสตร์แห่งอัลกุรอานและฮัจญ์ฮัจญ์ : โรงพิมพ์หาดใหญ่กราฟฟิก.
----- 2555. หลักการอิสลาม : โรงพิมพ์หาดใหญ่กราฟฟิก.
----- 2550. อุลุมอัลหะดีษ (Ulum al-Hadith) : วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อับดุลสุโก ดินอะ. 2555. ชะกาศวัตติการุญชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- อับดุลลาตีฟ การี. 2554. นักคิดและกลุ่มฟื้นฟูอิสลาม. ยะลา : มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา.
- อับดุลอาซิซ เจ๊ะมามะ, อะห์มัด ยี่สุนทรอง. 2558. บทบาทของอิหม่ามในการบริหารและการจัดการศึกษาศูนย์การศึกษาอิสลามประจำ มัสยิด (ตาดีกา). : วิทยาลัยอิสลามศึกษา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อะมีน บิน อับดุลลอฮ์ อัย-ชะกอวีย์. 2555. การได้รับความปลอดภัย. แปลโดย อับดุลศอหมัด อัคนาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานความร่วมมือเพื่อการเผยแพร่และสอนอิสลาม อรั-ร็อบวะฮ์.
- อรุณ บุญชม. 2529. หะดีษซอเฮียะฮ์. กรุงเทพฯ : มานพวงส์เส็งยม.
----- 2547. คลังวิชาการสุภาพะมุสลิม. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายเพื่อการพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาเซ็ม อับชะรีฟ. 2552. กระบวนทัศน์อิสลามด้านสุภาพะ. กรุงเทพฯ : บริษัท ออฟเซ็ท จำกัด.
- อาดิศร์ อิดริส รักษมณี. 2554. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม 36. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์.
- อัลอิสลาห์ สมาคม บางกอกน้อย. 2558. เราจะแสวงหาริชกีที่หะลาลกันอย่างไร ?. กรุงเทพฯ.
- อิสมาอีลลุดฟี จะปะเกีย. 2552. คู่มือมุอิมินในภาวะวิกฤตและศึกสงคราม. กรุงเทพฯ : สำนักงานความร่วมมือเพื่อการเผยแพร่และสอนอิสลาม อรั-ร็อบวะฮ์.
----- 2553. ชีวิตอภิมรย์ : จากถ้อยคำที่ดิงามสู่นิวาสถานอันบรมสุขสถาพร. กรุงเทพฯ : สำนักงานความร่วมมือเพื่อการเผยแพร่และสอนอิสลาม อรั-ร็อบวะฮ์.
- อิสมาแอ อาลี. 2552. อุลูลูกฟูก. ปัตตานี : โรงพิมพ์มิตรภาพ.
- อิสมาอีล อาวัง. ม.ป.ป. เขายังเป็นมุสลิมเข็นเป็นกาเฟรเสียแล้ว. กรุงเทพฯ : ส.วงส์เส็งยม.

อัลฮุคคา บินดีฮารุน, ซาฟีอี อาดำ. 2557. แนวทางการตะอวะฮฺในสุเราะฮฺอันนะหฺลฺ อายะฮฺที่ 125.

วารสาร อัล-ฮิกมะฮฺ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี.

อัสหมัด สมบูรณ์บัวหลวง. 2544. รายงานการวิจัยเรื่องความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของมัศยิด
คารุนนาอิม ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ฮะนาฟี มุฮัมมัด. ม.ป.ป. อิสติหมพัรสวรรค์ที่ได้กลับคืน. กรุงเทพฯ ฯ : มานพ วงศ์เสงี่ยม.

ฮาสัน หะยีมะเย็ง, กาเดร์ สะอะ, อับดุลรอมนัน เจอะอารง. 2548. รวมคุดบะฮฺเพื่อสุขภาพเล่ม 2.

กรุงเทพฯ : แผนงานสร้างเสริมสุขภาพมุสลิมไทย ศูนย์ศึกษานโยบายเพื่อพัฒนา
(ศศนพ.) คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Abd al-Aziz bin Abdallah bin Baz. 2006. al-Aqidah al-Sahihah wama yudaduha

(العقيدة الصحيحة وما يضادها). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.

Abdul al-gani abu azm. 2011. Mujam al-Ghani (معجم الغني). Beirut : Dār al-Kutub al-

‘Ilmiyyah.

Abdul al-Rahman, Abdul al-Karim al-Shihah. 2011. Risalah al-Islam (رسالة الإسلام).

al-Saudiyah : Dar al-rabwah.

Abd al-Rahman bin hasan. 2012. Fath al-Majid Sharh Kitab al-Tawhid (فتح المجيد شرح كتاب

التوحيد). al-Riyad : Dar al-Salam.

Abd al-Rahman bin Muhamad bin Idris al-Raazi Ibn Abi Hatim. 2008. Tafsir Ibn Abi Hatim

(تفسير ابن أبي حاتم). al-Riyad : Maktabah Nizar Mustafaa al-Baz.

Abdul al-Rahmān bin Nāsir. 2003. Sharh al-Aqīdat al-Tahāwīyah (شرح العقيدة الطحاوية). s.l.

: Dār al-Tadmuriyah.

Abd al-Rahman bin Nasir al-Saedi. 2007. al-Qawl al-Sadid Sharh Kitab al-Tawhid

(القول السديد شرح كتاب التوحيد). al-Riyad : Dar al-Thabat.

-----, 2016. Al-Wasa'il al-Mufidah Lilhayaah al-Saeidah

(الوسائل المفيدة للحياة السعيدة). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.

Abdul al-Rashid Banjar. 1979. Perukunan Besar Melayu (فروكونن ملايو). Surabaya : Maktabah

Saad bin Nasir bin Nabhan wa Auladiah.

Abdul al-Malek Mohammed Saad. 2021. EDUCATIONAL INDICATIONS OF A GOOD LIFE

IN LIGHT OF SURAH ALMU'MINUN AND AL-NUR. al- Qanatirh :
Malesely.

- Abi Abdullah Muhammad bin Abi Bakr Ibn Qayyim Al-Jouziyah, 2018. **Kitab al-solah**
(كتاب الصلاة). : al- Saudiyah : Dar Alimil fawaa'id.
- Abu Dawud, Sulaiman Ibn al-Ash'ath. 1990. **Sunan Abi Dawud (سنن أبي داود)** . Vol. 3. s.l.: Dar
Ihya' al-Sunnah al-Nabawiyah.
- Ahmad bin Hanbal, 1993. **Musnad al-Imam Ahmad bin hanbal(مسند الامام أحمد بن حنبل)**.
Beirut : Mu assasah al-Risalah.
- Ahmad al-Zayat, Hamid Abdul al-Qadir, Ibrahim Mustofa, Muhammad al-Najar. 2010. **Mu'jam**
al-wasit (المعجم الوسيط). Cairo: Dar ad-Da'wah.
- Amir Syarifudin. 2004. **Hukum Kewarisan Islam**. Jakarta : Prenada Media.
- al-Baihaqi, Abu Bakr Ahmad Ibn Husain Ibn Ali. 1999. **Al-Sunan al-Kubra (سنن الكبرى)**.
Vol. 6. Beirut : Dar al-Fikr.
- al-Bukhariy, Abu Abdallah Muhammad bin 'Ismail'. 1992. **Sahih al – Bukhariy**
(صحيح البخاري) . Beirut: Dar al-Fikr.
- al-Darimi, Abu Muhammad Abdullah Ibn Abd al-Rahman. 1966. **Sunan al-Darimi**
(سنن الدارمي). Vol. 1. Cairo: Dar al-Mahasin.
- al-Dar Qutni, Abu al-Hasan Ali Ibn 'Umar. 1966. **Sunan al-Dar Qutni (سنن الدارقطني)**.
Vol.3. Cairo: Dar al-Mahasin.
- al-Dhahabiy, MuhammadBinAhmad. 1994. **Sir Anlam al-Nubala(سير اعلام النبلاء)**. Beirut
Lebanon : Muassasah al-Risalah.
- Ahmad bin Abdul al-Halim Ibn Taimiyah, 2008. **Kitab Sifatissolah (كتاب صفة الصلاة)** . : al-
Saudiyah : Dar al-Asimah.
- Ahmad bin Muhamad al-Fayuwmi. 2009. **al-Misbah al-Munir (المصباح المنير)**. Lubnan :
al-Maktabah Lubnan.
- Ahmad Mukhtar Omar. 2008 Mukjam **al-Ghani al-Lughah al-Arabiah al-Mu'asirah**
(معجم اللغة العربية المعاصرة). al-Qāhira : Maktabah al-Sunnah.

- al-Ghazaliy Abu Hamid Muhammad Ibn Muhammad al-Tusiy. 2018. **al-Kashf wa-al-tabyin fi ghurur al-khalq ajmain** (الكشف والتبيين في غرور الخلق أجمعين). al-Qāhirah : Maktabah al-Quran.
- , 2019. **Kimiyyaa al-Saeadah (كيمياء السعادة)**. Cairo : Matbaah al-Saeadah .
- al-Husayn bin Masaud al-Baghawi. 2007. **Tafsir al-Baghawi (تفسير البغوي)**. s.2. : al- riyad : Dar Tayibah.
- Ali al-Qariy Muhamad al-Khatib al-Tabrizi. 2008. **Mirqat al-Mafatih (مدارج السالكين)**. Beirut Lebanon : Dar al-Kutub al-ailmiyah.
- al-Misriy. 1993. **Lisan al-Arabiy (لسان العرب)**. Beirut: Dar Sadir.
- al-Nawawiy Yahya Ibn Sharaf. 1930. **Sharh al-Nawawiy ala Muslim (شرح النووي على مسلم)**. s.1. al-Qahirah : Maktabah al-Misriyah al-Azhar.
- , 2006. **Kitab al-Majmue Sharah al-Muhadhab Lilshiyrazi (كتاب المجموع شرح المهذب للشيرازي)**. al-Saudiyah : Maktabah al-Arshad.
- al-Qurtubiy, Abi Abdullah. n. d. **Tafsir al-Qurtubiy (تفسير القرطبي)**. Beirut : Dar Ihya' al-Turath al-Arabiy.
- al-Tabariy**. Abi Ja'far Muhammad Ibn Jarir. 2001. **Tafsir al-Tabari Jami' al-Bayan 'an Ta'wil 'ay al-Qur'an (تفسير الطبري جامع البيان عن تأويل آي القرآن)**. Vol.I-XXIX. Qahirah: Hijr.
- al-Tirmidhi, Muhammad Ibn 'Isa. 1975. **Sunan al-Tirmidhi (سنن الترمذي)**. Vol. 4. Cairo: Mustafa al-Babi al-Halabi.
- Amin bin Abdullah al- Shaqawi. 2013. **al-Amanah (الأمانة)**. al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2012. **al-Zuh fi al-Dunya (الزهد في الدنيا)**. al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2013. **Sirah Talhah bin Ubaidillah (سيرة طلحة بن عبيد الله)**. al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2011. **al-Zuh fi al-Dunya (طلب العلم الشرعي)**. al-Saudiyah : Dar al-rabwah.

- , 2011. al-Qanaah (القناعة). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- Asad Muhammad bin Saeed, 1993. al-saum (الصوم) . : al- Saudiyah : Dar al-qiblah.
- Badruddin al-Zarkashiy. 1979. al-Burhan fi Ulum al-Quran (البرهان في علوم القرآن) . :
al- Saudiyah : Dar- al-Fikr.
- Bilal Philips. 2008. al-dinul sahih (الدين الصحيح). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- Fuad niamah. 2007. Mulakhis qawaeid al-lughah al-earabiyah(ملخص قواعد اللغة العربية).
: al-Qahirah : Maktabah al-Alami.
- Husain bin Abdullah al-humairi. 1178. Shams al-Ulum (شمس العلوم) . : Beirut : Dar al-Fikr.
- Ibnu al-Hajjar al-Asqalany. 2007. al-Isabah fi tamyiz al-Sahabah (الإصابة في تمييز الصحابة).
Cairo : al-Muttaabah al-Sharfiyah.
- , 1989. Fathul al-Bari (فتح الباري بشرح صحيح البخاري). Cairo: Dar al-
Raiyan.
- Ibn Kathir, Abu Fidaa' Ismaail bin Kathir Alqurashi. 2010. Tafsir al-Quraan al-'Azim
(تفسير القرآن العظيم) . Vol. 1. 6. Beirut: Maktabat al-Asriyah.
- , 1988. Qisas al-Ambiyah (قصص الأنبياء) . al-
Saudiyah : Maktabah al-Tolib al-Jamiie.
- Ibn Majah, Abu Abdillah Muhammad Ibn Yazid al-Qazwini. 1997. Sunan Ibn Majah
(سنن ابن ماجه). Vol. 2. s.l.: Dar al-Fikr.
- Ibn Qiyim al-Jawziyah. 1996. al-Jawab al-Kafi (الجواب الكافي). Cairo : Matabah Ibnu
Taymiyah.
- , 2013. Madarij al-Saalikin (مدارج السالكين). Cairo : Dar al-Hadith.
- , 2005. al-Tafsir al-Qiyim (التفسير القيم). Beirut : Dar al- Kutub.
- Jalal ad-Din Suyutiy. 2010. Tafsir al-Jalalin (تفسير الجلالين). s.l. : al-Qahirah : Dar al-Hadith.
- Mahmud al-Malaah. 2017. Sharah Nahj al-Balagha (شرح نهج البلاغة). Baghdad : Matbaah
Asad.
- Mahmud al-Tohan. 2004. Taysir mustalah al-Hadith (تيسير مصطلح الحديث). Cairo :
Dar al-Hadith.
- Muhamad al-Amin al-Shanqitiy. 2006. . Adwa al-Bayan fi lidah al-Quran bi al-Quran

- (أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن). Jiddah : Dar al-Fawaaid.
- Muhammad Abdul al-Malik, 1992. al-Wail laka yatarikassolah (الويل لك يا تارك الصلاة) . : al-Qahirah : Maktabah al-Iman.
- Muhamad ali al-Qutub. 2005. Nisa' Hawl al-Rasul (نساء حول الرسول). Lubnan : al-Maktabah al-Aasriyah.
- Muhammad Amim Ihsan al-Mujdadi al-Barakati. 2003. al-Tarif al-Fiqhiyyah (التعريفات الفقهية). Beirūt : dār al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Muhammad Arafah al-Disuqiu. 2016. Hashiyah al-Dasuqi ala al-Sharh al-Kabir (حاشية الدسوقي على الشرح الكبير). Cairo : al-Matabah al-Azhariyah.
- Muhamad Bakr Ismaeil. 2017. al-Fiqh al-Islami (الفقه الإسلامي). Cairo : Dar al-Manar.
- Muhammad bin Abdul al-Wahab. 1991. al-usul assalasa wa'udlatuha (الأصول الثلاثة وأدلتها). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- Muhammad bin Abdul Karim Al-Shahristani. 1986. al-Milan Wannihal (الملل والنحل). S.1. Beirut : Dar al-Machreq.
- Muhamad bin Abdullah al-Hakim. 2011. al-Mustadrak ala al-Sahihayn (المستدرک علی الصحيحين) . : Beirut : Dar al-kutub al-ailmiyah.
- Muhamad bin Abi bakr bin Aabdul al-Qadir al-razi. 1986. Mukhtar al-Sohah (مختار الصحاح) . : Lubnan : al-Maktabah al-Aasriyah.
- Muhamad bin hasan. 2011. al-Hayaah al-Tayibah (الحياة الطيبة) . : al-Saudiyah : al-Maktabah al-Malik al-Fahad.
- Muhamad bin Iibrahim al-Tuwijiri. 2017. al-Iiman bilyawm al-Akhar (الإيمان باليوم الآخر). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2009. Ziyarah al-Masjid al-Nabawi (زيارة المسجد النبوي). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- Muhammad bin Salih al-ausi min. 1988. Huquq da'at ilaiha al fithroh wa qorrortho as syari'ah (حقوق دعت إليها الفطرة وقررتها الشريعة). al-Saudiyah : Maktabah al-Islamiyah.
- Muhammad bin Saud bin Manie al-Zahri. 2006. al-Tabaqat al-Kabir (الطبقات الكبير) . :

- al-Qahirah : Maktabah al-Khaniji.
- Muslim Ibn Hajjaj. 1955. Sahih Muslim (صحيح المسلم). Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi.
- Mustafa al-Kin, Mustafa al-Bugha, Ali al-Shar baji . 1992. al-Fiq al-Manhaji (الفقه المنهجي) . s.1. s.2. : Damascus : Dar al-Qalam.
- Nashwan bin Saeed al-humairi. 1993. Shamsul Ulum (شمس العلوم). al-Saudiyah.
- Rashid bin Hussein al-Abdul al-Karim. 2014. al-Haya wal Amrubih (الحياء والأمر به). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2015. Birrul walidain (بر الوالدين). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2014. Fadl al-dakwah ilallah (فضل الدعوة الى الله). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2013. Fadl al-Sadaqah (فضل الصدقة). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2014. Fadl al-Masjid al-Haram wamasjid al-Madinah (فضل المسجد الحرام ومسجد المدينة). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2014. Iiyadah al-Marid (عيادة المريض). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- , 2014. al-Nasihah (النصيحة). al-Saudiyah : Dar al-rabwah.
- Saeed bin Ali, 2011. al- Sakah fi al-Islam (الزكاة في الإسلام) . : al- Saudiyah : Maktabah al-Malik Fahad.
- Sayyid Sabiq, 1971. Fiqh al-Sunnah (فقه السنة). s.2. Beirūt : Dar al-Fikr.
- Sulayman bin Ahmad al-Tabaraniy Abu al-Qasim. 2007. al-Muejam al-Kabir (المعجم الكبير). Cairo : Maktabah aibn Taymiyah.
- Sulayman Muhamad al-Nasyan. 2015. Tarjamah lilhafiz abn hajar (ترجمة للحافظ ابن حجر) . : al- Qahirah : Maktabah al-Iman.
- Wahbah al-Zuhayli. 2009. Tafsir al-Munir (تفسير المنير). Dimashq : Dar al-Fikr.

Zain al-Din Abu Al-Faraj Abdul al-rahman Bin Shihab al-Din. 2008. **Jami al-Ulum walhikam** (جامع العلوم والحكم). Vol. 2. Beirut : Dar Ibn Kathir.

วิทยานิพนธ์

ก้อหรี บุตรหล้า. 2550. การศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้ศรัทธาในสุเราะฮ์ อัลมูมินูน อายุระหว่าง 1-11. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ดวงกมล คณ โทเงิน. 2556. คุณภาพชีวิตของประชากรในเขตควบคุมมลพิษของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เถลิงศักดิ์ อินทรสร. 2554. แรงจูงใจกับการปฏิบัติงานของพนักงานรักษาความปลอดภัยในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พันเอกหญิง ปาณา มินะกนิษฐ. 2551. ชาวไทยมุสลิม: วิถีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิตกรณีศึกษาชุมชนลำสนุ่นตำบลคลองสอง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ภัทรนันต์ ร่มแก้ว. 2559. รูปแบบการมีส่วนร่วมของมัชยิดในการส่งเสริมสุขภาพ จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

มูฮำมาดอาดลันด์ มะแซ. 2561. จริยธรรมของอิมามอันนะวะวีย์ด้านการใช้ชีวิตและด้านการศึกษา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

พีพรรณ มุหะหมัด. 2556. อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนมัชยิด กมาลุลอิสลาม คลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา การจัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สาการียา กาเร็ง. 2554. บทบาทของคณะกรรมการมัชยิดต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา. ภาคนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลัก สูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนสังคม) คณะพัฒนสังคมและสิ่งแวดล้อมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เว็บไซต์

- <http://al-budeewee.blogspot.com/2011/04/blog-post.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2564)
- <http://cis.psu.ac.th/fathoni/lesson/histry/chapter1.htm> (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2561)
- http://cis.psu.ac.th/fathoni/lesson/basic_islam/is4.htm(สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2563)
- <http://www.fityatulhaq.net/forum/index.php?topic=1975.20;wap2> (สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2561)
- <http://www.islammore.com/view/1111>(สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2561)
- <https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดสตูล>(สืบค้นเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2561)
- <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=พระราชกฤษฎีกา>(สืบค้นเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2562)
- <https://lite.islamstory.com/ar/artical/6647/> المسجد النبوي - عهد رسول الله (สืบค้นเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2564)
- <http://www.masjidthai.com/stn/masjid/>สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล(สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2564)
- <http://www.satun.go.th/content/general>จังหวัดสตูล(สืบค้นเมื่อวันที่ 27 กันยายน 2564)

บุคคลานุกรม

- กาเล็ม แดสา. 2565. ให้สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม.
- เจน เหล่ทองคำ. 2565. ให้สัมภาษณ์. 6 พฤษภาคม.
- เจ้ไนย การ์จัน. 2562. ให้สัมภาษณ์. 10 ธันวาคม.
- เจ้อาด สัญญา. 2565. ให้สัมภาษณ์. 29 พฤษภาคม.
- เจ้อิสมาแอน ปะดุกา. 2562. ให้สัมภาษณ์. 8 ธันวาคม.
- ชำชูดดิน เล่งเจะ. 2565. ให้สัมภาษณ์. 7 พฤษภาคม.
- ชัยณรงค์ ไชยจิตต์. 2565. ให้สัมภาษณ์. 29 พฤษภาคม.
- ซอหมาด อาเก็ม. 2562. ให้สัมภาษณ์. 14 กุมภาพันธ์.
- คนัย หวันดาหลา. 2565. ให้สัมภาษณ์. 7 พฤษภาคม.
- คนเลาะ สาเมาะ. 2565. ให้สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม.
- คอดี๊ะ หมาดเต๊ะ. 2562. ให้สัมภาษณ์. 9 เมษายน.
- ตาด บิลังโหลด. 2562. ให้สัมภาษณ์. 8 เมษายน.
- นิรัต อะตันตรา. 2565. ให้สัมภาษณ์. 29 พฤษภาคม.

นีศาต แควยหา.2565. ให้สัมภาษณ์. 29 พฤษภาคม.
 พิเชฐ อุทัยรังสี. 2565. ให้สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม.
 มาแอ มาลินี.2562. ให้สัมภาษณ์. 10 ธันวาคม.
 มิตรชา โต๊ะลาตี.2565. ให้สัมภาษณ์. 29 พฤษภาคม.
 มนูญ อะตันตรา.2565. ให้สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม.
 ยูซุฟ สมเกษร.2565. ให้สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม.
 ยูโสบ สลาม.2562. ให้สัมภาษณ์. 8 เมษายน.
 ยาหนี แดสา.2565. ให้สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม.
 รุ่งตะวัน ส่งแสง.2565. ให้สัมภาษณ์. 20 พฤษภาคม.
 ราหม เหล่ทองคำ. 2565. ให้สัมภาษณ์. 6 พฤษภาคม.
 รือผาน อิสลาม. 2565. ให้สัมภาษณ์. 23 พฤษภาคม.
 รอหมาน หลังจิ. 2562. ให้สัมภาษณ์. 22 พฤศจิกายน.
 วัชรศักดิ์ สลาม. 2562. ให้สัมภาษณ์. 8 เมษายน.
 วิศักดิ์ เส็มหยัง.2562. ให้สัมภาษณ์. 9 เมษายน.
 ศักดิ์กรี แดสา.2565. ให้สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม.
 สุกกรี เปรมใจ.2565. ให้สัมภาษณ์. 21 พฤษภาคม.
 สมเดช อาดตันตรา.2565. ให้สัมภาษณ์. 19 พฤษภาคม.
 สมาน เกป็น.2565. ให้สัมภาษณ์. 19 พฤษภาคม.
 ส่อแหด แสงเขียว. 2565. ให้สัมภาษณ์. 20 พฤษภาคม.
 หมาดหนอด โต๊ะแดง.2561. ให้สัมภาษณ์. 27 พฤศจิกายน.
 หมาน โมงหมัน.2561. ให้สัมภาษณ์. 5 ธันวาคม.
 เหยบ แซะอาหลี.2562. ให้สัมภาษณ์. 12 มกราคม.
 หะเสน สเยวารี. 2565. ให้สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม.
 อาชีซัน โต๊ะประดู่.2561. ให้สัมภาษณ์. 5 ธันวาคม.
 อับดุลเลาะ บังแลมาปูเลา.2565. ให้สัมภาษณ์. 19 พฤษภาคม.
 อิดเร๊ะ สุมาตรา.2562. ให้สัมภาษณ์. 17 มกราคม.
 อิดริส แควยหา.2561. ให้สัมภาษณ์. 29 พฤศจิกายน.
 อีน รัญจวน.2561. ให้สัมภาษณ์. 8 ธันวาคม.
 อิบรอเฮม หมาดสุเร็น. ให้สัมภาษณ์. 20 พฤษภาคม.
 อภิชาติ พลาอาด. 2565. ให้สัมภาษณ์. 8 พฤษภาคม.

- อรุณ ตีลาเต๊ะ.2565. ให้สัมภาษณ์. 20 พฤษภาคม.
- อรุณ อุมัจ.2565. ให้สัมภาษณ์. 21 สิงหาคม.
- อาหมาด มรรคาเขต. 2565. ให้สัมภาษณ์. 22 พฤษภาคม.
- อาหมาด มาลิกัน. 2565. ให้สัมภาษณ์. 8 พฤษภาคม.
- อิสมาแอล ตาเคอิน.2565. ให้สัมภาษณ์. 20 พฤษภาคม.
- ฮาสัน ชายฟู๋.2565. ให้สัมภาษณ์. 7 พฤษภาคม.
- ฮาสัน พรัดขำ.2565. ให้สัมภาษณ์. 6 พฤษภาคม.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือขอความอนุเคราะห์



บันทึกข้อความ

สำนักงาน คณะวิทยาการอิสลาม สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา ☎ 2259,0846335944

ที่ มอ 205/65 - ๐4๗๐

วันที่ 3๐ มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุสมาน ยูนู

ด้วยนายทองศักดิ์ หมายดี รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี บัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ คณะวิทยาการอิสลาม ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัยต่อไป พร้อมนี้ขอส่งแบบสัมภาษณ์และเอกสารประกอบการพิจารณาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย จำนวน 2 ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูห์หมัดรอฟลี แวทะมะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะวิทยาการอิสลาม สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา ☎ 2259,0846335944

ที่ มอ 205/65 - ๐ 47๐

วันที่ 3๐ มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย
เรียน ผศ.ดร.อัปดุลรอญิง ลีอูมุด

ด้วยนายทองศักดิ์ หมาดหัง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ คณะวิทยาการอิสลาม ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัยต่อไป พร้อมนี้ขอส่งแบบสัมภาษณ์และเอกสารประกอบการพิจารณาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย จำนวน 2 ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะวิทยาการอิสลาม สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา ☎ 2259,0846335944

ที่ มอ 205/65 - ๐47๐

วันที่ 3๐ มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร.อิสมาแอ กาเต๊ะ

ด้วยนายทองศักดิ์ หมาดทั้ง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ คณะวิทยาการอิสลาม ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัยต่อไป พร้อมนี้ขอส่งแบบสัมภาษณ์และเอกสารประกอบการพิจารณาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย จำนวน 2 ชุด

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จักขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย



แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อการวิจัย
เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้ใช้เฉพาะผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ ประธาน รองประธาน ฝ่ายวิชาการ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล อิมาม คอเต็บ บิลาล และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น
2. แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล จึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านได้โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริง
3. กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อและทุกตอน
4. ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทุกอย่างอย่างเป็นความลับและจะใช้เพื่อการวิจัยในครั้งนี้นี้เท่านั้น
5. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด 4 ตอนดังต่อไปนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์
 - ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตมุสลิมจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในจังหวัดสตูล
 - ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล
 - ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล

ผู้วิจัย

นายทนงศักดิ์ หมาดทิ้ง

รหัสนักศึกษา 6120430006

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขต ปัตตานี

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอให้อัลลอฮ์สุบหานะฮฺวะตาอาลาทรวงประทานความดีงามแก่ทุกท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1.1 ชื่อ.....นามสกุล.....อายุ.....ปี ตำแหน่ง.....
 มัสยิด..... เลขที่.....หมู่.....ตำบล.....อำเภอ.....
 สถานที่ให้สัมภาษณ์.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.
 เริ่มเวลา.....สิ้นสุดเวลา.....รวมเวลา.....

1.2 ท่านมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในจังหวัดสตูลอย่างไร?

.....

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตมุสลิมจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในจังหวัดสตูล

2.1 สภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมในจังหวัดสตูลนั้นเป็นอย่างไร?

.....

2.2 ท่านคิดว่าปัญหาใดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตมุสลิมที่ทางมัสยิดจำเป็นต้องพัฒนาอย่าง
 เร่งด่วน(เรียงตามลำดับความสำคัญ) ?

.....

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล

3.1 แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตในมัสยิดของท่านนั้นเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2 มัสยิดของท่านมีการจัดกิจกรรมหรือโครงการใดบ้าง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตภายในพื้นที่?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล

4.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตของมัสยิดในจังหวัดสตูล ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.2 ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้างเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมตาม
ทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตของมัลดีศในจังหวัดสตูล ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้ให้ข้อมูลหลัก
(.....)

ขอให้้อลลอฮฺทรงตอบแทนความดีงามแก่ท่าน
นายทนงศักดิ์ หมดทิ่ง นักศึกษาปริญญาตรีบัณฑิต สาขาอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล



ที่ อว 68205/ว.482

คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรู่สมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

31 มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน อิมามประจำมัสยิด.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามประกอบการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนายทงศักดิ์ หมดทั้ง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี
บัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุหัมมัดรอฟลี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ 073 331 305 ต่อ 2259, มือถือ 084 6335944

E-mail: tanongsak5944@gmail.com

ที่ อว 68205/ด 402



คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรู่สะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

31 มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน คอเต็บประจำมัสยิด.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามประกอบการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนายทองศักดิ์ หมดทั้ง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี
บัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุหัมมัดรอฟีลี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ 073 331 305 ต่อ 2259, มือถือ 084 6335944

E-mail: tanongsak5944@gmail.com

ที่ อว 68205/ก 482



คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรุสะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

31 มีนาคม 2565

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน บิลาลประจักษ์มัสยิด.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามประกอบการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนายทงศักดิ์ หมดทั้ง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็น ประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหัมมัดรอฟี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ 073 331 305 ต่อ 2259, มือถือ 084 6335944

E-mail: tanongsak5944@gmail.com

ที่ อว 68205/ว 4.82



คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

๓ มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามประกอบการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนายทงศักดิ์ หมดทั้ง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ซาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุหัมมัดรอฟลี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ 073 331 305 ต่อ 2259, มือถือ 084 6335944

E-mail: tanongsak5944@gmail.com

ที่ อว 68205/ก 482



คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรู่สมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

31 มีนาคม 2565

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน รองประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามประกอบการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนายทนงศักดิ์ หมาดทั้ง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี
บัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัธยมในจังหวัดสตูล” โดยมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหัมมัดรอฟลี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ 073 331 305 ต่อ 2259, มือถือ 084 6335944

E-mail: tanongsak5944@gmail.com



ที่ อว 68205/ว 482

คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประติษฐ์ ตำบลรู่สะมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

31 มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน กรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามประกอบการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนายทองศักดิ์ หมดาทัง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มุหัมมัดรอฟลี่ เวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ 073 331 305 ต่อ 2259, มือถือ 084 6335944

E-mail: tanongsak5944@gmail.com

ที่ อว 68205/ก 482



คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรูสมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

31 มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ผู้นำชุมชน.....

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามประกอบการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนายทงศักดิ์ หมดทึง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี
บัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหมัดรอฟี แวหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ 073 331 305 ต่อ 2259, มือถือ 084 6335944

E-mail: tanongsak5944@gmail.com



ที่ อว 68205/ว 492

คณะวิทยาการอิสลาม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ถนนเจริญประดิษฐ์ ตำบลรู่สมิแล
อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

31 มีนาคม 2565

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ฝ่ายวิชาการสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามประกอบการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วยนายทองศักดิ์ หมดทั้ง รหัสนักศึกษา 6120430006 นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี
บัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” โดยมี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาฟีอี อาดำ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในกรณีนี้ นักศึกษาจะต้องเก็บข้อมูลจากท่านโดยการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม
จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดให้ข้อมูลในครั้งนี้ เพื่อใช้ประกอบเป็นข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ต่อการเสริมสร้างองค์ความรู้ทางการศึกษาต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูหัมมัดรอฟลี แวะหะมะ)

คณบดีคณะวิทยาการอิสลาม

สำนักงานบริหารคณะ งานบัณฑิตศึกษา

โทรศัพท์ 073 331 305 ต่อ 2259, มือถือ 084 6335944

E-mail: tanongsak5944@gmail.com

ภาคผนวก ง

ประมวลภาพการออกสัมมนา



ภาพที่ 1 : สัมภาษณ์นายอรุณ อูมาจิ ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล
ที่อยู่ 1521 หมู่ 5 ตำบลเกตุตรี อำเภอเมือง จังหวัดสตูล
สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2565
เวลา 14.00 น.



ภาพที่ 2 : สัมภาษณ์นายอัศดุลละาะ บังแลมาปูเลา ฝ่ายวิชาการกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล
ที่อยู่ 125 หมู่ 4 ตำบลย่านซื่อ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 29 พฤษภาคม
พ.ศ.2565 เวลา 14.00 น.



ภาพที่ 3 : นายเจ๊ะอาด สัจญา กรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ที่อยู่หมู่ 1 ตำบลฉลุง
อำเภอเมือง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2565
เวลา 13.00 น.



ภาพที่ 4 : นายพิเชฐ อุทัยรังสี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล
สัมภาษณ์เมื่อวันจันทร์ ที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น.



ภาพที่ 5 : มัสยิดบารายี ที่อยู่ 118 หมู่ 7 ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล



ภาพที่ 6 : นายมิตรชา โต๊ะลาตี อิมามประจำมัสยิดบาราฮี ที่อยู่ 118 หมู่ 7 ตำบลนาทอน อำเภอ
ทุ่งหว้า จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 16.30 น.



ภาพที่ 7 : มัสยิดดารุสซาดาย์ หมู่ 7 ตำบลควนสตอ อำเภอกวนโดน จังหวัดสตูล



ภาพที่ 8 : นายคนเลาะ สาเมาะ อิมามประจำมัสยิดดารุสสุคัย ที่อยู่ 153 หมู่ 7 ตำบลกวนสตอ
อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2565

เวลา 14.30 น.



ภาพที่ 9 : นายราhem เหล่ทองคำ คอเตี๊ยะประจํามัศยิดนูเกี๊ยะตนูหงา หมู่ 7 ตำบลคลองขุด อําเภอเมือง จังหวัดสตูล ได้ทำการสัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ ที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2565 เวลา 14.30 น.



ภาพที่ 10 : นายกาเส็ม แดสา บิลาลประจำมัสยิดมัสยิดดารุสสุออ ที่อยู่ 152 หมู่ 12 ตำบลทุ่งนุ้ย
อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2565

ภาคผนวก จ
แบบฟอร์มต่างๆเกี่ยวกับมัสยิด

แบบฟอร์มต่างๆเกี่ยวกับมัสยิด

1. คำขอสร้างและจัดตั้งมัสยิด

แบบ บ.อ. ๑

คำขอที่...../.....

สำนักงานคณะกรรมการ

รับวันที่...../...../.....

ประจำจังหวัด.....

คำขอ

 สร้างและจัดตั้งมัสยิด

 จัดตั้งมัสยิด

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

๑. ข้าพเจ้า

 ๑.๑ ชื่อ.....

สัญชาติ.....อายุ.....ปี บัตรประชาชนเลขที่.....

ออกให้ ณอำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

อยู่บ้านเลขที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

 ๑.๒ เป็นอิหม่าม/ ชื่อ.....

เป็นคอเด็บ/ ชื่อ.....

เป็นบิหลัน/ ชื่อ.....

ประจำมัสยิด.....ตั้งอยู่ ณ เลขที่.....ตรอก/ซอย.....

ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....

จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

 ๑.๓ ชื่อ.....

เป็นนิติบุคคลประเภท.....จดทะเบียนเมื่อ.....เลขทะเบียน.....

มีสำนักงานตั้งอยู่เลขที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

๒. ขอยื่นคำขอต่อคณะกรรมการ.....

เพื่อขอรับความเห็นชอบ

- ให้สร้างและจัดตั้งมัสยิด
 ให้จัดตั้งมัสยิด

ดังมีรายการต่อไปนี้

(๑) ชื่อมัสยิด.....

(๒) สิ่งก่อสร้างของมัสยิดตั้งอยู่ในที่ดิน

โฉนดที่ดินเลขที่.....เลขที่ดิน.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....เนื้อที่.....ไร่.....งาน.....ตารางวา

น.ส. ๓ ก. เลขที่.....เลขที่ดิน.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

น.ส. ๓ สารบบเล่ม.....หน้า.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

หนังสือสำคัญประเภทอื่น.....

เนื้อที่ที่เป็นเขตที่ตั้งของมัสยิด จำนวน.....ไร่.....งาน.....ตารางวา

(๓) มีมุสลิมที่คาดว่าจะเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด จำนวน.....คน

(๔) มีเงินทุนที่จะใช้สร้างมัสยิด จำนวน.....บาท

(๕) ระยะเวลาในการก่อสร้าง.....ปี.....เดือน.....วัน

๓. พร้อมกับคำขอนี้ได้แนบหลักฐานต่างๆ มาด้วยแล้ว คือ

(๑) แผนผังแสดงการใช้ที่ดินและสิ่งก่อสร้างของมัสยิด

(๒) แผนที่แสดงเขตที่ตั้งมัสยิดและระยะห่างจากมัสยิดอื่น

(๓) สำเนาหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองที่ดินที่ใช้สร้าง

มัสยิด

(๔) สำเนาหนังสือสัญญาซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์หรือผู้มีสิทธิครอบครองที่ดิน

ตามกฎหมายทำกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด แสดงความจำนงว่าจะยกที่ดินดังกล่าว ให้แก่มัสยิด

(๕) สำเนาหนังสือรับรองการจดทะเบียน วัดอุประสงค์ และผู้มีอำนาจลงชื่อ
แทนนิติบุคคล (กรณีผู้ยื่นคำขอเป็นนิติบุคคล)

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

(ลายมือชื่อ).....ผู้เขียนหรือผู้พิมพ์

มติคณะกรรมการ.....

เห็นชอบให้สร้างและจัดตั้งมัสยิด

เห็นชอบให้จัดตั้งมัสยิด

ไม่เห็นชอบให้สร้างและจัดตั้งมัสยิด เพราะ.....

.....
.....
.....

ไม่เห็นชอบให้จัดตั้งมัสยิด เพราะ.....

.....
.....
.....

(ลายมือชื่อ).....

(.....)

ตำแหน่ง.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

2. คำขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด

แบบ บอ.2



คำขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

1. ข้าพเจ้า

หรือ
 อีหม่าม/ ชื่อ.....
 คอเต็บ/ ชื่อ.....
 บิหลั่น/ ชื่อ.....

1.1 เป็นอีหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ที่ได้รับมอบหมายจากผู้ได้รับความเห็นชอบในการ
 สร้างและจัดตั้งมัสยิด ประจำมัสยิด.....ตั้งอยู่ ณ เลขที่.....
 ตรอก/ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....
 อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

1.2 เป็นผู้ได้รับความผิดชอบไม่สร้างและจัดตั้งมัสยิด อยู่บ้านเลขที่.....
 ตรอก/ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....
 อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

2. ยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อขอจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิดชื่อ
 ตั้งอยู่ ณ เลขที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....
 อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

3. พร้อมกับคำขอนี้ได้แนบหลักฐานต่าง ๆ มาด้วยแล้วคือ

- (1) หนังสือแจ้งมติเห็นชอบให้จัดตั้งมัสยิดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
- (2) สำเนาหนังสืออนุญาตให้ก่อสร้างอาคารมัสยิดหรือใบรับแจ้งการก่อสร้างอาคารตาม
 กฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

(ลายมือชื่อ).....ผู้เขียนหรือผู้พิมพ์

บันทึก

ความเห็นชอบนายอำเภอ

.....
.....
.....
.....
.....

(ลายมือชื่อ).....
(.....)

นายอำเภอ

คำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่

- รับผิดชอบ
- ไม่รับผิดชอบ เพราะ

.....
.....
.....
.....

(ลายมือชื่อ).....
(.....)

พนักงานเจ้าหน้าที่

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

3. หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด

แบบ บอ.3



หนังสือสำคัญ

แสดงการจดทะเบียนจัดตั้งมัสยิด

เล่มที่..... สถานที่จดทะเบียน.....

เลขที่

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 เพื่อแสดงว่ามีสยิด.....ตั้งอยู่ ณ เลขที่.....

ตรอก/ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

ได้จดทะเบียนจัดตั้งวัดยี่ดแล้ว จึงมีฐานะเป็นนิติบุคคล หมายเลขทะเบียน.....

เมื่อวันที่.....เดือน..... พ.ศ.

(ลายมือชื่อ).....

.....

พนักงานเจ้าหน้าที่

4. คำขอย้ายมัสยิด

แบบ บอ.4

คำขอย้ายมัสยิด

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

1. ข้าพเจ้า.....ประธานกรรมการอิสลาม
ประจำมัสยิด ชื่อ อยู่บ้านเลขที่
ตรอก/ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....
อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

2. ขอยื่นคำขอต่อคณะกรรมการ.....
เพื่อขอรับความเห็นชอบให้ย้ายมัสยิด.....หมายเลขทะเบียน.....
ซึ่งตั้งอยู่ ณ เลขที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....
ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....
ไปตั้งอยู่ ณ เลขที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....
ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....
หมายเลขโทรศัพท์.....

3. พร้อมกับคำขอนี้ได้แนบหลักฐานต่างๆ มาด้วยแล้ว คือ

(1) หนังสือแจ้งมติเห็นชอบไม่สร้างและจัดตั้งมัสยิดแห่งใหม่ของคณะกรรมการ
อิสลามประจำจังหวัด

(2) สำเนาหนังสืออนุญาตให้ก่อสร้างอาคารมัสยิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุม
อาคาร

(3) รายชื่อของสัปบุรุษประจำวันอาทิตย์ที่ให้ความเห็นชอบให้ย้ายมาขีดจำนวนไม่
น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสัปบุรุษที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด

(ลายมือชื่อ)..... ผู้ยื่นคำขอ

มติคณะกรรมการ.....

- เห็นชอบให้ย้ายมัสยิดได้
- ไม่เห็นชอบให้ย้ายมัสยิด เพราะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ลายมือชื่อ).....

(.....)

ตำแหน่ง.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

5. คำขอรวมมัสยิด

แบบ บอ.5

คำขอรวมมัสยิด

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

1. ข้าพเจ้า.....ประธานกรรมการอิสลาม
ประจำมัสยิด ชื่อ อยู่บ้านเลขที่
ตรอก/ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....
อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

และข้าพเจ้า.....ประธานกรรมการอิสลาม
ประจำมัสยิดหลัก ชื่อ อยู่บ้านเลขที่
ตรอก/ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....
อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

2. ขอยื่นคำขอต่อคณะกรรมการ.....
เพื่อขอรับความเห็นชอบให้รวมมัสยิดชื่อ.....หมายเลขทะเบียน.....
ซึ่งตั้งอยู่ ณ เลขที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....
ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....
หมายเลขโทรศัพท์.....กับมัสยิด.....
หมายเลขทะเบียน.....ซึ่งเป็นมัสยิดหลัก ตั้งอยู่ ณ เลขที่.....
ตรอก/ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....
อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

3. พร้อมกับคำขอนี้ได้แนบรายชื่อของสัปบุรุษประจำวันอาทิตย์แต่ละแห่งที่ให้ความ
เห็นชอบให้รวมมัสยิดจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสัปบุรุษที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนสัปบุรุษ
ประจำมัสยิดแต่ละแห่งมาด้วยแล้ว

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

6. คำขอเลิกมัสยิด

แบบ บอ.6

คำขอเลิกมัสยิด

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

1. ข้าพเจ้า

-ประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
-กรรมการอิสลามประจำมัสยิด
-นายอำเภอท้องที่

อยู่บ้านเลขที่ตรอก/ซอย.....ถนน.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

2. ขอยื่นคำขอต่อคณะกรรมการ.....

เพื่อขอรับความเห็นชอบให้รวมมัสยิดชื่อ.....หมายเลขทะเบียน.....

ซึ่งตั้งอยู่ ณ เลขที่.....ตรอก/ซอย.....ถนน.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

เนื่องจาก มีจำนวนสัปบุรุษประจำมัสยิดน้อย ได้เลิกร้างไปเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี มีพฤติกรรมอื่นอันไม่สามารถดำรงอยู่ได้ คือ

.....

.....

.....

.....

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

7. คำขอจดทะเบียนเลิกมัสยิด

แบบ บอ.7



คำขอจดทะเบียนเลิกมัสยิด

เขียนที่.....

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

1. ข้าพเจ้า

-ประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
-กรรมการอิสลามประจำมัสยิด
-นายอำเภอท้องที่

อยู่บ้านเลขที่ตรอก/ซอย.....ถนน.....

ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

2. ขอยื่นคำขอต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อจดทะเบียนเลิกมัสยิดชื่อ.....

หมายเลขทะเบียน.....ตั้งอยู่ ณ เลขที่.....ตรอก/ซอย.....

ถนน.....ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....

จังหวัด.....หมายเลขโทรศัพท์.....

ซึ่งได้จดทะเบียนเมื่อวันที่.....เดือน..... พ.ศ.

3. พร้อมกับคำขอนี้ได้แนบหนังสือแจ้งมติเห็นชอบให้มัสยิดของคณะกรรมการอิสลาม
ประจำจังหวัดมาด้วยแล้ว

(ลายมือชื่อ).....ผู้ยื่นคำขอ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม
 พ.ศ. 2540 โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ.....
 จึงประกาศยกเลิกการจดทะเบียนมัสยิด.....และได้ทักสาเหตุ
 แห่งการเลิกลงในทะเบียนจัดตั้งมัสยิดแล้วตั้งแต่วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

(ลายมือชื่อ).....

(.....)

พนักงานเจ้าหน้าที่

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

ภาคผนวก ฉ

การเข้าร่วมปรึกษาหารือเฉพาะกลุ่ม (Focus Group)

แบบบันทึกการเข้าร่วมปรึกษาหารือเฉพาะกลุ่ม (Focus Group)
 เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล
 Way of Masjids in Developing Life Quality of Muslims in Satun Province.
 วันอาทิตย์ ที่ 4 ธันวาคม 2565
 เวลา 10.30 - 11.30 น.
 ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

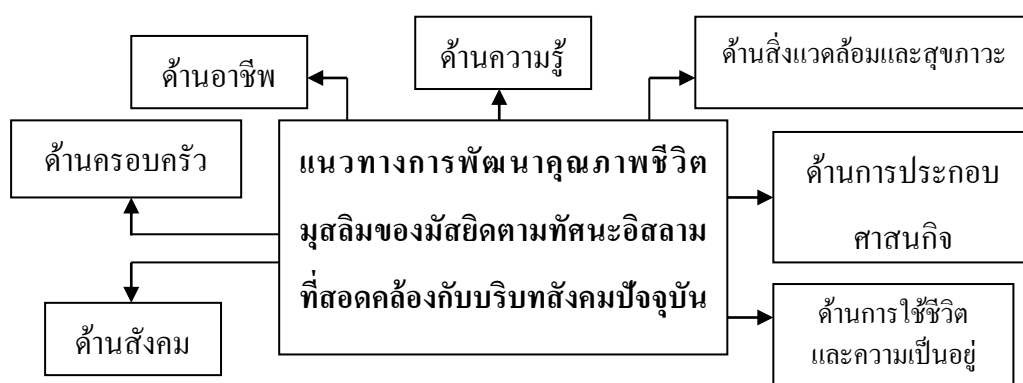
ผู้แทนเข้าร่วมประชุม

1. ชื่อ - นามสกุล นายอรรถ คุมภา
 ตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล
 โทรศัพท์ 0872879837 ลงชื่อ (นายอรรถ คุมภา)
2. ชื่อ - นามสกุล นายเกียรติ สิวอง
 ตำแหน่ง คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
 โทรศัพท์ 0896559070 ลงชื่อ (นายเกียรติ สิวอง)
3. ชื่อ - นามสกุล นายวิชาญ หงวน
 ตำแหน่ง กม.ท.อิสลามประจำจังหวัดสตูล และคณบดีวิทยาลัยอิสลามศึกษา
 โทรศัพท์ 0899757707 ลงชื่อ (นายวิชาญ หงวน)
4. ชื่อ - นามสกุล นายอรรถ คุ้ม
 ตำแหน่ง ก.ท.อิสลามประจำจังหวัดสตูล และคณบดีมัสยิดดารุ้ลอิสลาม
 โทรศัพท์ 0910479909 ลงชื่อ (นายอรรถ คุ้ม)
5. ชื่อ - นามสกุล นายวิชาญ หงวน
 ตำแหน่ง คณบดีวิทยาลัยอิสลามศึกษา
 โทรศัพท์ - ลงชื่อ (นายวิชาญ หงวน)

ลงชื่อ (นายทงศักดิ์ หมดทั้ง) ผู้บันทึกการประชุม
 (นายทงศักดิ์ หมดทั้ง)

**ข้อสรุปสำหรับการยืนยันผลการวิจัยโดยการเข้าร่วมปรึกษาหารือ
เฉพาะกลุ่ม (Focus Group)
เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล
Way of Masjids in Developing Life Quality of Muslims in Satun Province.**

จากการนำเสนอผลการวิจัยเมื่อวันอาทิตย์ ที่ 4 ธันวาคม 2565 เวลา 10.30 – 11.30 น. ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตไว้ 7 แนวทางดังต่อไปนี้



1.ด้านความรู้

เห็นด้วยกับผลสรุปจากการวิจัย แต่มีการเสนอเพิ่มเติม ควรมีการยกระดับผู้นำศาสนาในการพัฒนาตนเองด้านการศึกษา เพื่อให้ผู้นำได้มีความเข้าใจถึงแนวทางของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่รับผิดชอบได้อย่างครอบคลุมและสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด และถูกกลุ่มเป้าหมาย

2. ด้านอาชีพ

เห็นด้วยกับผลสรุปจากการวิจัย

3.ด้านครอบครัว

เห็นด้วยกับผลสรุปจากการวิจัย

4.ด้านการประกอบศาสนกิจ

เห็นด้วยกับผลสรุปจากการวิจัย แต่มีการเสนอเพิ่มเติม ให้มีการทำสมุดทะเบียนรายชื่อประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบของมัสยิดทุกแห่งในจังหวัดสตูลให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและรูปแบบเดียวกันทั้งจังหวัด โดยขึ้นตรงกับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด เพื่อสามารถตรวจสอบผ่านหัวหน้าครอบครัวเป็นรายบุคคลในการส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการละเลยในการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันอันเป็นหน้าที่ภาคบังคับของมุสลิม ซึ่งเป็นการสร้างฐานข้อมูลในการดำเนินการปรึกษาหารือและตักเตือนได้อย่างทั่วถึง

5. ด้านการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่

เห็นด้วยกับผลสรุปจากการวิจัย

6. ด้านครอบครัว

เห็นด้วยกับผลสรุปจากการวิจัย

7. ด้านสังคม

เห็นด้วยกับผลสรุปจากการวิจัย แต่มีการเสนอเพิ่มเติม ให้ทางมัสยิดจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง โดยส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้มีความตระหนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกผู้นำที่เป็นคนดี ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และระดับประเทศ โดยใช้หลักคำสอนทางศาสนามาขัดเกลาเพื่อสร้างความเข้มแข็งภายในจิตใจ และสามารถนำองค์ความรู้มาใช้ในการพิจารณาเลือกผู้นำที่เหมาะสม ห่างไกลจากการรับสินบนและคอร์รัปชันต่างๆ ทั้งนี้เพราะผู้นำนั้นมีผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติบ้านเมือง

จากข้อมูลที่น่าเสนอข้างต้นเป็นการสนทนาแบบกลุ่ม โดยมีตัวแทนผู้นำทางศาสนา ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ฝ่ายวิชาการ ตัวแทนอิมาม คอเต็บ บิลาต กรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งทุกฝ่ายนั้นมีความเห็นตรงกันและมีการเสนอแนะเพิ่มเติมในการนำแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลจากงานวิจัยในครั้งนี้มาใช้เป็นแบบแผนให้แก่มัสยิดทุกพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของมุสลิมให้ดียิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

ประมวลภาพการเข้าร่วมปรึกษาหารือเฉพาะกลุ่ม (Focus Group)

ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 4 ธันวาคม 2565 เวลา 10.30 – 11.30 น.



ประมวลภาพการเข้าร่วมปรึกษาหารือเฉพาะกลุ่ม (Focus Group)

ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล

เมื่อวันอาทิตย์ ที่ 4 ธันวาคม 2565 เวลา 10.30 – 11.30 น. (ต่อ)



ภาคผนวก ข

นิพนธ์ต้นฉบับ

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล

ทงนศักดิ์ หมดทั้ง¹ ซาฟีอี อาดำ²

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา

E-mail: tanongsak5944@gmail.com

²Ph.D (ตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา)

E-mail: ardam1234@gmail.com

สาขาตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาอิสลามศึกษา

คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม 2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับมุสลิมและมัสยิดในอิสลาม รวมถึงความเป็นมาของมุสลิมและมัสยิดในจังหวัดสตูล 3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต

สำหรับวิธีการดำเนินการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งใช้กระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจาก อัลกุรอาน อัลหะดีษ และทรรศนะของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงคำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อใช้เฉพาะในการเก็บข้อมูลโดยรวมจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน รองประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน ฝ่ายวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 2 คน อิมาม 7 คน คอเต็บ 7 คน บิลาล 7 คน และผู้นำชุมชนมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลทั้ง 7 อำเภอ (เฉพาะมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางราชการเท่านั้น) 7 ท่าน ซึ่งคัดเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณภาพชีวิตที่ดีในอิสลามนั้นประกอบด้วย การดำรงชีวิตโดยการแสวงหาปัจจัยยังชีพที่ศาสนาอนุมัติ การมีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ การดำรงชีวิตโดยเป็นผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ พร้อมด้วยการปฏิบัติภักดีต่อพระองค์ การได้รับความสุขต่างๆ และการมีชีวิตอยู่ในสวรรค์ของอัลลอฮ์ ﷻ ในวันแห่งการตอบแทน

2. การดำเนินชีวิตของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลยังขาดการพัฒนาคุณภาพชีวิตหลายด้าน เช่น ด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม ด้านครอบครัว ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสังคม และด้านสุขภาพ เป็นต้น

3. มัสยิดถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทต่อสังคมมุสลิมในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ เป็นศูนย์รวมศรัทธาของมุสลิมทั้งหลาย ซึ่งการดำเนินชีวิตของมุสลิมนั้นย่อมมีความผูกพันกับมัสยิดตั้งแต่เกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

4. ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ ได้แก่ ปัญหาการฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนา ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจน ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาการทะเลาะวิวาทของเยาวชน ปัญหาการหย่าร้าง และปัญหาการศึกษาทางด้านศาสนา

5. แนวการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตควรพัฒนา 7 ด้านคือ 1) ด้านความรู้มัสยิดควรมีห้องสมุด หรือสร้างโปรแกรมห้องสมุดออนไลน์ของทางมัสยิดเองผ่านสื่อต่างๆทางเว็บไซต์ จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงมีการอบรมจัดการเรียนการสอนภายในมัสยิดในระบบที่หลากหลาย มีการไลฟ์สด สร้างเพจของมัสยิดบนทวิตเตอร์จัดการเรียนการสอนเผยแพร่ย้อนหลัง และมีสื่อประชาสัมพันธ์แบบครบวงจรแก่มุสลิมในพื้นที่ 2) ด้านการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ มัสยิดควรให้โอวาท ตักเตือน และชี้แจงถึงหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางของอิสลาม 3) ด้านการประกอบอาชีพ มัสยิดควรส่งเสริมแนะนำให้คนในพื้นที่ที่มีความตระหนักและขยันในการประกอบอาชีพและประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้าอบรมฝึกทักษะวิชาชีพ 4) ด้านการประกอบศาสนกิจ มัสยิดควรนำแนวทางการเชิญชวนผ่านคำพูด การนำเสนอคุตบะฮ์วันศุกร์ และเชิญชวนผ่านระบบออนไลน์ต่างๆ 5) ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ มัสยิดควรส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้มีการทดแทนทรัพยากร ส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ส่งเสริมให้มีการรักษาความสะอาด และส่งเสริมให้มีการรักษาสุขภาพอนามัยและการเยียวยา 6) มัสยิดควรมีโครงการหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างความรักภายในครอบครัว คัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง เพื่อเป็นแบบอย่างแก่คนในพื้นที่ 7) มัสยิดควรส่งเสริมให้คนสังคมให้มีหลักความเชื่อ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง จัดตั้งกองทุนชะกาตเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ไร้แรงจูงใจต่อต้าน

ยาเสพติดและสิ่งต้องห้ามทุกชนิด สนับสนุนและส่งเสริมคนดีให้เป็นผู้นำในสังคม และส่งเสริมให้คนในสังคมมีความรักสามัคคีกันท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Manuscript

Way of Masjids in Developing Life Quality of Muslims in Satun Province.

Tanongsak Madthing¹ Sarfee Ardam²

¹ Ph.D Candidate, Graduate, Department of Islamic Studies.

E-mail: tanongsak5944@gmail.com

² Ph.D (West Asain Studies) Instructor

Ph.D. (Middle East Studies),

Prince of Songkla University, Pattani Campus.

E-mail: ardam1234@gmail.com

ABSTRACT

Research study on the guidelines for the development of Muslim quality of life of Masjids in Satun province are as follows: 1) to study the meaning, characteristics and guidelines for improving the quality of life in Islam. 2) to study about Muslims and Masjids in Islam, including the history of Muslims and Masjids in Satun province. 3) to study the problem conditions and guidelines for the development of Muslims' quality of life of Masjids in Satun province according to Islamic findings that are consistent with the current and future social context.

For how to conduct research. This is qualitative research which uses the process of analyzing and presenting descriptive data, analyzing it by means of collecting document data from the Quran, Al-Hadith, and the views of Muslim philosophers, including textbooks and related research and an in-depth interview with individual key informants for use only in collecting the overall data from the interviews, namely 1 of the chairman of the Islamic Committee of Satun province, 1 of the deputy chairman of the Islamic Committee of Satun province, 2 of Satun Islamic Committee, 7 Imams, 7 Koteps, 7 Bilals, and Muslim community

leaders in Satun provinces in all 7 districts (only Masjids registered with the government) 7 people selected using a specific method.

The study found that:

1) Good quality of life in Islam consists of subsistence by seeking sustenance approved by religion being satisfied with what they have living a life of believer in Allah with devotion to them. The bliss and happiness of living in the paradise of Allah on the day of retribution.

2) The way of life of Muslims in Satun province still lacks improvement in quality of life in many aspects. For example, islamic lifestyle, family, occupation, social and health, etc.

3) Masjids are an organization that plays a role in Muslim society in driving and improving the quality of life of Muslims in the area. It is the center of the faith of all Muslims. The life of a Muslim is bound to Masjid from birth until the end of life.

4) Problems affecting the development of the quality of life of Muslims in the area. For example, the problems of violation of religious provisions, drug problems, poverty, unemployment problems, the problems of quarrels among youths, divorce, and religious education problems.

5) Guidelines for the development of Muslim quality of life of Masjids in Satun province, according to the Islamic findings that is consistent with the current and future social context, 7 aspects should be developed: 1. Knowledge of Masjids should have a library or create your own online library program of Masjid through various media on the website, prepare electronic books, including training in teaching within Masjid in a variety of systems, having a live broadcast, creating a page of Masjid, recording a video of teaching management, publishing it backwards, and has a comprehensive public relations media for Muslims in the area. 2. Life and well-being, Masjids should give sermons, admonish and point out the principles of Islamic lifestyle. 3. Occupationally, Masjids should encourage and advise people in the area to be aware and diligent in their careers and to seek cooperation from relevant agencies for training and training in vocational skills. 4. Religious practice, Masjids should guide the approach of inviting through words with Friday Khutbah presentation and invites through various online systems. 5. Environment and health, Masjids should promote environmental conservation. Promote the

replacement of resources, promote the use of land, promote cleanliness, and promote health and healing. 6. Masjids should have projects or activities to promote family love. Select a model family to be a role model for people in the area. 7. Masjids should encourage people in society to have faith and correct practice to establish a zakat fund to help the poor campaign against drugs and prohibited substances of all kinds. Support and promote good people to be leaders in society and encourage people in the society to have love and unity in the midst of a multicultural society to develop of Muslim life effectively.

บทนำ

อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดอิสลามให้เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของมวลมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งด้านการยึดมั่นและการปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นผู้ที่ได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ และได้รับความสุขอย่างแท้จริงทั้งในโลกดุนยาและโลกอาคีเราะฮ์ ดังนั้นคุณภาพชีวิตที่ดีถือเป็นความมั่งคั่งและความสุขที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตของบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นผลที่สะท้อนจากความเชื่อมั่นและการปฏิบัติที่ถูกต้อง ทั้งด้านจิตใจ ด้านการปฏิบัติตน รวมถึงการใช้ชีวิตภายในครอบครัวและสังคม (Muhamad bin Hasan, 2011 : 5) มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ การที่จะพัฒนาประเทศให้ประสบผลสำเร็จและก้าวหน้าได้นั้น ทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่จะต้องเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ ดังนั้นคุณภาพชีวิตของประชากร จึงถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนา การที่จะเป็นคนที่มีความคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ไม่ได้พิจารณาแต่เพียงความต้องการทางกายภาพของบุคคลในด้านต่างๆเท่านั้น สำหรับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ทุกคนนั้นจำเป็นต้องนำหลักการทางศาสนาที่เกี่ยวข้อง เพราะมุสลิมไม่สามารถแยกศาสนาออกจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ อีกทั้งการมีวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักการของศาสนาอิสลามตามที่อัลลอฮ์ ﷻ กำหนดไว้นั้น เป็นบทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่สำคัญอย่างยิ่ง หากมุสลิมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ย่อมจะทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในด้านต่างๆตามไปด้วย (คณิตา ชันธชัย, สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2557: 83) ดังนั้นมุสลิมจำเป็นต้องนำแบบแผนการมีคุณภาพชีวิตที่ดีมาเป็นแนวทาง โดยยึดมั่นและปฏิบัติตามอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างเคร่งครัด ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้มีพระดำรัสเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ดีในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งพระองค์ทรงตรัสไว้ว่า

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاتًا طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾

(النحل : ๙๗)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดีไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ตาม โดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธา ดังนั้นเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดี และแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดี ยิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้”

(อันนะหุล : 97)

จากอายะฮ์ข้างต้นนี้ได้รับรู้ถึงการตอบแทนจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งคุณาและอาคิเราะฮ์สำหรับผู้ที่ได้ปฏิบัติกิจการงานที่ดี ซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามอัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ ทั้งชายและหญิงจากวงศัวานของท่านนบีอาดัม عليه السلام และหัวใจของเขาศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเราะฮ์สุล ﷺ ของพระองค์ แท้จริง นี่เป็นการทำงานที่ถูกสั่งใช้โดยอัลกุรอานและแนวทางเราะฮ์สุล ﷺ ของพระองค์ ซึ่งถูกกำหนดไว้ ณ อัลลอฮ์ ﷻ โดยที่พระองค์ทรงให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกคุณานี้ และทรงตอบแทนรางวัลที่ดียิ่งจากสิ่งที่เขาได้กระทำไว้ในโลกอาคิเราะฮ์ (Ibn Kathir, 2010 : 4/516) นอกจากนี้อายะฮ์ข้างต้นยังขจัดความเข้าใจผิดของบรรดามุสลิมและผู้ปฏิเสธที่มีความเห็นว่า คนที่อาศัยความยุติธรรม ความซื่อตรงและความมีคุณธรรมนั้นส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ที่ขาดทุนในโลกนี้ถึงแม้ว่าพวกเขาจะเป็นผู้ได้รับในอาคิเราะฮ์ อัลลอฮ์ ﷻ ได้ขจัดความเข้าใจผิดนี้เหมือนกับจะกล่าวว่า การที่พวกเขาเชื่อเช่นนี้เป็นเรื่องผิด การมีคุณธรรมนั้นไม่เพียงแต่จะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่เป็นสุขในโลกอาคิเราะฮ์เท่านั้น แต่มันคือความจริง บรรดาคนที่ทำความดีด้วยความจริงใจ ซื่อตรง บริสุทธิ์จะได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกนี้ ส่วนตำแหน่งของพวกเขาในอาคิเราะฮ์จะถูกตัดสินตามการทำดีที่สุดของพวกเขา กล่าวคือ หากใครได้กระทำความดีทั้งเล็กน้อยและมากมาย เขาจะได้รับการตอบแทนด้วยตำแหน่งอันสูงส่งที่เขาจะได้รับตามความดีอันยิ่งใหญ่ของเขา (เมอลานา ชัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 1/324)

การสร้างคุณภาพที่ดีในการดำเนินชีวิตของผู้ศรัทธานั้นนอกจากมีหลักฐานจากอัลกุรอานแล้ว ยังมีหลักฐานจากอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ที่กำชับให้มุสลิมขอคูอาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ให้มีความสุข ความสบาย ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีรายงานจากอัลหะดีษริฟอะฮ์ อิบนุ รอฟีอฺ เล่าว่า วันหนึ่ง ขณะที่ท่านอุมัยรฺ رضي الله عنه ได้ยื่นขึ้นปราศรัยบนมิมบ์รแล้วท่านก็ร้องให้ ท่านเล่าว่า ครั้งหนึ่งท่านเราะฮ์สุล ﷺ ได้ยื่นบนมิมบ์รแห่งนี้แล้วท่านก็ร้องให้ ท่านเราะฮ์สุล ﷺ กล่าวแก่พวกเราว่า

((سَلُوا اللَّهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ، فَإِنَّ أَحَدًا لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنْ

(العافية))

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥ : ٣٥٥٨)

ความว่า “พวกเจ้าจงขอต่ออัลลอฮ์ให้มีความสุขสบาย ปลอดภัยจากโรคร้ายทั้งปวงเถิด เพราะไม่มีความดีอันใดที่บุคคลหนึ่งจะได้รับหลังจากการตักวา ที่จะดียิ่งไปกว่าการมีสุขภาพอนามัยที่ดี”

(al-Tirmidhi, 1975 : 3558)

ท่านอิบน์ กอซอิม رحمته الله ได้อธิบายอัลหะดีษบทนี้ไว้ในหนังสือ ตุหฺฟะตุช-ซาकिริน หน้า 305 ว่า “เขาได้รับความสุขสบายทั้งในเรื่องศาสนาและการใช้ชีวิตในโลกนี้ ซึ่งบุคคลหนึ่งจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขทั้งในคุณค่าและอาภิเราะฮฺ ได้ก็ต่อเมื่อเขามีความมั่นใจและมีพละทานามัยที่ดี ความมั่นใจในศรัทธาจะคอยปกป้องเขาจากการลงโทษในวันอาภิเราะฮฺ ส่วนการมีพละทานามัยที่ดี จะปกป้องเขาจากโรคภัยไข้เจ็บที่จะเกิดขึ้นทางด้านจิตใจและร่างกายในโลกนี้” (อะมีน บิน อับดุลลอฮฺ อัช-ชะกอวีย์, 2555 : 7-8) ดังนั้นการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทัศนะของอิสลามจึงหมายถึงการมีชีวิตที่ดีทั้งคุณค่าและอาภิเราะฮฺ

อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล” มีอัลกุรอาน อัลหะดีษ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

อัลกุรอาน

อายะฮฺที่ 1

﴿ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴾

(الأعراف: آية ٢٩)

ความว่า “จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด) ว่า พระเจ้าของฉันได้ทรงสั่งให้มีความยุติธรรม และพวกเจ้าจงผินให้ตรงซึ่งใบหน้า ของพวกเจ้า ณ ทุก ๆ มัสยิด และจงวิงวอนต่อพระองค์ในฐานะผู้มอบอิบาดะฮฺทั้งหลายแด่พระองค์ โดยบริสุทธิ์ใจ เช่นเดียวกับที่พระองค์ได้ทรงบังเกิดพวกเจ้าแต่แรกนั้น พวกเจ้าก็จะกลับไป”

(อัลอะรอฟ : อายะฮฺที่ 29)

จากอายะฮฺข้างต้นอัลลอฮฺ ﷻ ได้บัญชาให้มนุษย์มีการดำเนินชีวิตด้วยความยุติธรรมและความถูกต้อง ซึ่งเขาจะต้องผินหน้าของเขา ณ ทุก ๆ มัสยิด หมายถึง การปฏิบัติศาสนกิจของเขาจะต้องมุ่งตรงไปยังอัลลอฮฺ ﷻ เท่านั้น และจะต้องไม่มีสิ่งใดที่เป็นการตั้งภาคีต่อพระองค์ ในการปฏิบัติศาสนกิจของเขาจะต้องไม่แสดงออกใดๆถึงการเชื่อฟังหรือการยอมในความเป็นบ่าว

ต่อผู้ใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น(เมอลานา ซัยยิด อบุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 2/608) ดังนั้นการที่ บ่าวดำรงตนด้วยความยุติธรรมและความถูกต้อง พร้อมทั้งปฏิบัติศาสนกิจต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียวโดยไม่มีสิ่งใดเป็นการตั้งภาคีต่อพระองค์นั้น ถือเป็นพื้นฐานแรกในการสร้างคุณภาพชีวิตของมุสลิมในการภักดีต่อพระเจ้าอย่างแท้จริง

อายะฮ์ที่ 2

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْنَا تُحْشَرُونَ ﴾

(الأنفال: آية ٢٤)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! จงตอบรับอัลลอฮ์ และรอซูลเถิด เมื่อเขาได้เชิญชวนพวกเจ้าสู่สิ่งที่ทำให้พวกเจ้ามีชีวิตชีวาขึ้น และพึงรู้เถิดว่า แท้จริงอัลลอฮ์นั้นจะทรงกั้นระหว่างบุคคลกับหัวใจของเขา และแท้จริงยังพระองค์นั้นพวกเจ้าจะถูกนำกลับไปชุมนุม”

(อัลอันฟาล : อายะฮ์ที่ 24)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้สั่งใช้ให้บรรดาผู้ศรัทธาน้อมรับสิ่งทีมาจากอัลลอฮ์ ﷻ และท่านเราะสูล ﷺ ด้วยการศรัทธาอย่างแท้จริง ซึ่งเขาจะต้องเกี่ยวข้องกับอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงรอบรู้ทุกสรรพสิ่ง แม้แต่เจตนา ความต้องการ แผนการ ความคิดของเขาและทุกสิ่งที่อยู่ในจิตใจของเขา และในที่สุดเขาจะต้องกลับไปยังพระองค์(เมอลานา ซัยยิด อบุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 2/729) และในอายะฮ์นี้ยังใช้สำนวน(لِمَا يُحْيِيكُمْ)หมายถึง สู่สิ่งที่ทำให้พวกเจ้ามีชีวิตชีวาขึ้น ทั้งๆที่คำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ มีพระบัญชาถึงบรรดาผู้ศรัทธาที่ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการย้ำเตือนบรรดาผู้ศรัทธาให้ปฏิบัติตนน้อมรับคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลของพระองค์ ดำเนินตามหลักการอย่างเคร่งครัด เพื่อจะได้มีชีวิตชีวาที่ดีงาม ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบรรดาผู้ศรัทธาให้ดียิ่งขึ้น

อายะฮ์ที่ 3

﴿ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلِّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴾

(هود: 105)

ความว่า “วันที่เมื่อมันมาถึงไม่มีชีวิตใดจะพูดได้เว้นแต่โดย
อนุมติของพระองค์ ดังนั้น ในหมู่พวกเขาจะมีผู้เป็นทุกข์และผู้
เป็นสุข”

(ฮุด : 105)

จากอายะฮ์นี้ วันที่เมื่อมันมาถึงไม่มีชีวิตใดจะพูดได้เว้นแต่โดยอนุมติของพระองค์
นั่นหมายถึง ในวันกิยามะฮ์เป็นวันแห่งการฟื้นคืนชีพจะมาถึงในเวลาที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้กำหนดไว้
ซึ่งในวันนั้นไม่มีใครพูดได้เว้นแต่อัลลอฮ์ ﷻ ทรงอนุญาต ในวันนั้นมีทั้งกลุ่มที่เศร้าหมองและกลุ่ม
ที่มีความสุข (al-Tabariy, 2001 : 4/312) ดังนั้นเมื่อพิจารณาถึงความทุกข์และความสุขในอายะฮ์นี้
อัลลอฮ์ ﷻ ได้แจ้งให้ทราบถึงสภาพของผู้ที่ได้ผลตอบแทนในวันกิยามะฮ์ ซึ่งเป็นผลที่สะท้อนถึง
คุณภาพในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนที่ได้กระกระทำไว้ในโลกดุนยานี้ ผู้ที่ได้รับความทุกข์แสดง
ให้เห็นว่าเขานั้นขาดคุณภาพในการดำเนินชีวิต ขาดการเตรียมพร้อมในการปฏิบัติคุณงามความดี
เพื่อความสุขในโลกอาคิเราะฮ์เป็นเหตุให้พบกับจุดจบแห่งความทุกข์ในที่สุด ดังนั้นมุสลิมจะต้อง
เตรียมความพร้อมด้วยการปฏิบัติตามพระบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ และแบบอย่างของท่านนบี ﷺ
มาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตที่มั่นคงให้กับตนเองอันมีผลไปยังโลก
อาคิเราะฮ์ให้ได้รับความสุขที่ถาวรตลอดกาล

อายะฮ์ที่ 4

﴿وَأَمَّا الَّذِينَ سَعَدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ
وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرٌ مَجْدُودٍ﴾

(هود : 108)

ความว่า “และสำหรับบรรดาผู้เป็นสุขก็จะอยู่ในสวนสวรรค์
พวกเขาจะพำนักอยู่ในนั้นตลอดกาลตราบเท่าที่ชั้นฟ้าทั้งหลาย
และแผ่นดินยืนยง เว้นแต่ที่พระเจ้าของของเจ้า ทรงประสงค์
เป็นการประทานให้โดยปราศจากการคัดทอน”

(ฮุด : 108)

จากอายะฮ์ข้างต้นได้ระบุถึงผู้ที่ได้รับความสุขคือ บรรดาผู้ที่ห่างไกลจากไฟและ
เข้าสู่สวรรค์โดยพำนักอยู่ในสวรรค์ตลอดกาลตราบเท่าที่ชั้นฟ้าและแผ่นดินดำรงอยู่ หมายถึงชั้นฟ้า

และแผ่นดินถูกเพิ่มระยะเวลาของความคงทนคือในสวรรค์นั้น ซึ่งเป็นพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ﷻ ที่พระองค์ได้ประทานให้เป็นขวัญจากพระเจ้าโดยปราศจากการตัดทอนใดๆจากบรรดาชาวสวรรค์(al-Tabariy, 2001 : 4/313) ดังนั้นผู้ที่ได้รับผลตอบแทนสวรรค์และได้รับความสุขอย่างถาวรนั้น คือสิ่งที่บ่งบอกถึงความสำเร็จของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างแท้จริงสำหรับมุสลิม เพราะการได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นคือการได้รับความสุข ความปลอดภัยทั้งโลกคุณาและอาคิเราะฮ์

อายะฮ์ที่ 5

﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

(النحل : 97)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดีไม่ว่าจะเป็นเพศชายหรือเพศหญิงก็ตาม โดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธา ดังนั้นเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดีและแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดียิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้”

(อันนะหุล : 97)

จากอายะฮ์ข้างต้น ผู้ที่ปฏิบัติความดี คือผู้ที่ปฏิบัติตนภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาต่ออัลลอฮ์ ﷻ ทั้งชายและหญิงจากวงศัวานของท่านนบีอาดัม عليه السلام เขาผู้นั้นคือผู้ศรัทธาและจะได้รับรางวัลที่ดียิ่งจากอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถูกเตรียมไว้สำหรับผู้เชื่อฟังภักดีต่อพระองค์ และผู้ที่ไม่เชื่อฟังต่ออัลลอฮ์ ﷻ เขาจะได้รับบาปต่อการฝ่าฝืนของเขา สำหรับสำนวนในอายะฮ์นี้ที่ว่า طَيِّبَةً حَيَاةً فَلَنُحْيِيَنَّهٗ ดังนั้นเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดีนั้น ท่านอิบนุอับบาส رضي الله عنه ได้ให้ความหมายชีวิตที่ดีคือ การได้รับปัจจัยยังชีพที่ดีใน โลกคุณา(al-Tabariy, 2001 : 4/555-556) ดังนั้นการมีชีวิตที่ดีหมายถึงการมีคุณภาพในการดำเนินชีวิต ซึ่งมุสลิมจะต้องดำเนินชีวิตด้วยการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริงและหวังในพระเมตตาของพระองค์ เมื่อพระองค์ประทานสิ่งที่ดีงามในการดำเนินชีวิตแล้ว สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

อายะฮ์ที่ 6

﴿ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنَّ كُنتُمْ لِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴾

(النحل: 114)

ความว่า “พวกเจ้าจงบริโภคในสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงประทานปัจจัยยังชีพแก่พวกเจ้า ซึ่งเป็นที่อนุมัติที่ดี และพวกเจ้าจงขอบคุณความโปรดปรานของอัลลอฮ์ หากพวกเจ้าเคารพภักดีเฉพาะพระองค์เท่านั้น”

(อินนะหุล : 114)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้กำชับให้บริโภคสิ่งที่พระองค์ทรงอนุมัติจากสิ่งที่ดีมีประโยชน์และงดเว้นสิ่งที่ต้องห้าม ซึ่งทั้งสองนี้เป็นบททดสอบในการแสดงความจงรักภักดีต่อพระองค์ ป่าวที่ศรัทธาต่อพระองค์นั้นจะต้องบริโภคสิ่งที่อนุมัติ สะอาดบริสุทธิ์และแสดงความขอบคุณต่อพระองค์พร้อมทั้งห่างไกลจากสิ่งที่ต้องห้าม(เมอลานา ซัยยิด อิบูล อะลา เมาคูดิ, 2545 : 3/1176) ดังนั้นการบริโภคอาหารที่ดีมีประโยชน์จากสิ่งที่ดีมีประโยชน์และห่างไกลจากสิ่งที่ต้องห้ามนั้นถือเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างสุขภาพที่ดีต่อร่างกาย

อายะฮ์ที่ 7

﴿ وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا هُوَ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ
الْحَيَوَانُ لَو كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴾

(العنكبوت: 64)

ความว่า “และการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้มีไข่อื่นใด เว้นแต่เป็นการละเล่น และการสนุกสนานร่าเริง และแท้จริงสถานที่ในปรโลกนั้น แน่นอนมันคือชีวิตที่แท้จริงหากพวกเขาได้รู้”

(อัลอันกะบุด : อายะฮ์ที่ 64)

จากอายะฮ์ข้างต้นความจริงการใช้ชีวิตบนโลกนี้ไม่ได้มีอะไรมากมายไปกว่าการเล่นสนุกสนานของเด็กเพียงชั่วครู่หนึ่งแล้วหลังจากนั้นก็กลับบ้าน ดังนั้นผู้ที่หลงอยู่กับชัยชนะระยะสั้นๆแห่งโลกคุณยานี้และสามารถสะสมปัจจัยแห่งความสุขสำราญและความรุ่งเรืองโดยสูญเสียความสำนึกและความศรัทธาของพวกเขา นั่นก็เป็นเพียงคนที่กำลังสนุกสนานอยู่กับการละเล่น ซึ่งของเล่นเหล่านั้นจะเป็นประโยชน์อะไรต่อพวกเขาหลังจากที่มันให้ความสนุกสนานแก่พวกเขาเพียงไม่กี่สัปดาห์ในโลกคุณยานี้ และหลังจากนั้นพวกเขาจะต้องผ่านประตูแห่งความตายเข้าไปยังโลกแห่งชีวิตใหม่ที่นรินทร์และพบว่าสิ่งของเหล่านั้นเป็นสาเหตุทำให้พวกเขาต้องได้รับความทุกข์ทรมานอย่างยาวนาน(เมาลานา ซัยยิด อิบูล อะลา เมาคูดิ, 2545 : 5/1913) และแท้จริงชีวิตในวันอาคิเราะฮ์นั้นเป็นสิ่งที่ถาวรไม่มีการดับสูญหรือเสียชีวิตอีกต่อไป หากบรรดาผู้ปฏิเสธได้รับรู้ถึงความจริง พวกเขาจะไม่ปฏิเสธต่อพระเจ้าและมีการภักดีต่อพระองค์ แต่พวกเขาเหล่านั้นไม่ได้รับรู้ในเรื่องดังกล่าวนี้(al-Tabariy, 2001 : 6/87)

เมื่อมุสลิมได้พิจารณาถึงความหมายของอายะฮ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสัจธรรมในการดำเนินชีวิตบนโลกคุณยานี้เป็นเพียงแค่ความสุขเพียงชั่วคราว แต่โลกอาคิเราะฮ์นั้นเป็นสิ่งที่ถาวรซึ่งมุสลิมเองจะต้องดำเนินชีวิตบนโลกคุณยานี้เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ความสุขที่แท้จริงในโลกอาคิเราะฮ์ด้วยการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีโดยคำนึงถึงผลจากการใช้ชีวิตบนโลกคุณยานี้ ทั้งในเรื่องของการภักดีต่อพระเจ้า การแสวงหาปัจจัยยังชีพ การใช้ชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น รวมถึงหน้าที่ทุกประการที่จะต้องพึงปฏิบัติ ซึ่งทั้งหมดนั้นจะต้องถูกสอบสวนและได้รับผลตอบแทนในโลกอาคิเราะฮ์อย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้มุสลิมจำเป็นจะต้องตระหนักในเรื่องของคุณภาพชีวิตทั้งในโลกคุณยานี้และคุณภาพชีวิตที่ถาวรในโลกอาคิเราะฮ์

อายะฮ์ที่ 8

﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾

(المجادلة: جزء من آية 11)

ความว่า “อัลลอฮ์จะทรงยกย่องเทิดเกียรติแก่บรรดาผู้ศรัทธาในหมู่พวกเจ้า และบรรดาผู้ได้รับความรู้หลายชั้น และอัลลอฮ์ทรงรอบรู้ยิ่งในสิ่งที่พวกเจ้ากระทำ”

(อัลมูญาอะละฮ์ : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 11)

จากอายะฮ์ข้างต้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ยกย่องเกียรติของบรรดาผู้ศรัทธาที่มีความรู้ โดยที่เขาเหล่านั้นจะได้รับผลบุญในวันอากิเราะฮ์และได้รับเกียรติในโลกุณยานี้ ดังนั้นผู้ศรัทธา จะได้รับการยกย่องเหนือกว่าผู้ที่ปฏิเสธศรัทธา และบรรดาผู้ที่มีความรู้ย่อมเหนือกว่าบรรดาผู้ที่ไม่มีความรู้ (al-Qurtubiy, 2006 : 1/319) และสิ่งที่จะทำให้ใครได้รับการยกย่องอย่างแท้จริงนั้นคือความศรัทธาและความรู้ เพราะผู้ที่จะได้รับตำแหน่งสูงส่งคือผู้ที่มีทั้งสองประการนี้ แม้กระทั่งการได้นั่งใกล้กับท่านนบี ﷺ เป็นเวลานานนั้นก็ไม่ได้ทำให้เขาได้รับการยกย่องอยู่ในตำแหน่งที่สูงส่งเป็นอันขาด ผู้ที่มีตำแหน่งสูงส่งในทัศนะของอัลลอฮ์คือผู้ศรัทธาและมีวิชาความรู้ที่แท้จริงเปี่ยมไปด้วยศีลธรรมของความเป็นผู้ที่มีความศรัทธาอย่างแท้จริงต่างหาก (เมาลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูดี, 2545 : 7/2895)

เมื่อพิจารณาจากคำอธิบายดังกล่าวแล้วการที่มุสลิมมีความศรัทธาและมีวิชาความรู้ นั้นถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมเอง เพราะความรู้ที่เปรียบเสมือนแสงสว่างในการดำเนินชีวิต ทั้งในด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตในครอบครัว และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย ซึ่งในแต่ละยุคสมัยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งหมดนั้นจะต้องอาศัยองค์ความรู้มาเป็นบรรทัดฐานในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันตามหลักคำสอนของอิสลาม

อายะฮ์ที่ 9

﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا (٢) وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ﴾

(الطلاق: جزء من آية ٢-٣)

ความว่า “และผู้ใดยำเกรงอัลลอฮ์ พระองค์ก็จะทรงหาทางออกให้แก่เขา และจะทรงประทานปัจจัยยังชีพแก่เขาจากที่ที่เขามิได้คาดคิด”

(อัญญาอลาก : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 2-3)

จากอายะฮ์ข้างต้นผู้ที่ยำเกรงอัลลอฮ์ ﷻ นั้นพระองค์ทรงให้ทางออกให้แก่เขา และประทานปัจจัยยังชีพแก่เขา หมายถึง ผู้ที่ยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญชาให้ และละทิ้งสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม พระองค์จะทรงประทานทางออกให้แก่เขาเหล่านั้นและประทานปัจจัย

ยังชีพแก่เขา คือประทานปัจจัยยังชีพที่เขาไม่สามารถคาดคิดมาก่อน (Ibn Kathir, 2010 : 8/146) การให้ทางออกของอัลลอฮ์ ﷻ นั้นพระองค์จะทรงให้เขาหลุดพ้นจากปัญหาที่เกิดขึ้นแก่เขา และเขาจะได้รับปัจจัยยังชีพโดยปราศจากสภาพเลวร้ายใดๆ ทั้งปวงหมายถึงเต็มเปี่ยมไปด้วกับความดีและสิ่งที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อน นี่เป็นหลักฐานที่บ่งบอกว่า แท้จริงความยำเกรงนั้น คือหนทางสู่ความสำเร็จให้พ้นจากวิถีชีวิตที่คับแคบ เศร้าหมอง ความกังวลที่จะเกิดขึ้นทั้งคุณยา อาคิเราะฮ์ และโลกแห่งความตาย จึงสรุปได้ว่าความยำเกรงนั้นเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ได้รับปัจจัยยังชีพที่ได้อย่างกว้างขวาง ไร้ขีดจำกัดอีกเช่นเดียวกัน (Wahbah al-Zuhayli, 2009 : 14/656)

การได้รับปัจจัยยังชีพที่ดีนั้น นับได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญที่สนองความต้องการต่อการดำรงชีวิตบนโลกคุณยานี้ และเป็นเครื่องหมายที่ยืนยันถึงการมีคุณภาพชีวิตของมุสลิม เพราะปัจจัยยังชีพที่ได้มา จะต้องได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริต หรือได้มาด้วยหนทางที่ไม่ขัดแย้งกับบทบัญญัติของอิสลาม ซึ่งมุสลิมจำเป็นจะต้องตระหนักถึงดังกล่าวเรื่องนี้ โดยตั้งมั่นบนพื้นฐานของความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการแสวงหาปัจจัยยังชีพที่ได้มาอย่างถูกต้อง

อายะฮ์ที่ 10

﴿ الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ ﴾

(الملک : آية ۲)

ความว่า “พระองค์ทรงให้มีความตายและให้มีความเป็น เพื่อจะทดสอบพวกเจ้าว่า ผู้ใดบ้างในหมู่พวกเจ้าที่มีผลงานดียิ่ง และพระองค์เป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงให้ภัยเสมอ”

(อัลมุลก : อายะฮ์ที่ 2)

จากอายะฮ์ข้างต้นเป็นหลักฐานที่ยืนยันว่า ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน เพราะแท้จริงความตายนั้นเป็นที่สิ่งถูกสร้างขึ้นมาเช่นกัน อัลลอฮ์ ﷻ ได้สร้างสรรค์สิ่งทั้งหลายจากที่ไม่มีอะไรเลย เพื่อทำการทดสอบพวกเขา และแจ้งแก่พวกเขาเหล่านั้นว่าใครบ้างเป็นผู้ที่มีการงานที่ดี และพระองค์นั้นเป็นผู้ทรงอำนาจที่ยิ่งใหญ่ ในเวลาเดียวกันพระองค์ก็ทรงภัยแก่ผู้ที่สำนึกผิดขออภัยโทษและหันกลับมาดำรงอยู่บนแนวทางของพระองค์ หลังจากที่ได้กระทำความผิดโดยไม่

ปฏิบัติตามคำสั่งใช้ ซึ่งพระองค์ผู้ทรงสูงส่งและยิ่งใหญ่ ในเวลาเดียวกันพระองค์ก็ทรงอภัยโทษ ทรงเมตตา ทรงอภัย และทรงกรุณายิ่ง (Ibn Kathir, 2010 : 8/176) และวัตถุประสงค์ของการ ประทานชีวิตแก่มนุษย์ในโลกนี้และทำให้เขาตายก็เพื่อเป็นการทดสอบพวกเขาว่าผู้ใดในหมู่พวกเขาที่มีการปฏิบัติที่ดีที่สุดในการดำเนินชีวิตไว้ดังนี้ คือ

1. ชีวิตและความตายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีผู้ใดสามารถจะให้ชีวิตและทำให้ตายได้ นอกจากอัลลอฮ์ ﷻ

2. ไม่มีชีวิตและความตายของมนุษย์คนใดที่อัลลอฮ์ ﷻ ประทานอำนาจให้กระทำ ได้ทั้งความดีและความชั่วอย่างไรวัตถุประสงค์ พระองค์ทรงสร้างเขามาในโลกเพื่อการทดสอบ ชีวิตคือระยะเวลาของการทดสอบสำหรับเขาและความตายก็หมายถึงเวลาที่ถูกจัดไว้สำหรับเขาได้ สิ้นสุดลง

3. เพื่อเป็นการทดสอบดังกล่าวนี้พระองค์ได้ประทานโอกาสสำหรับการกระทำแก่ มนุษย์ทุกคนทั้งนี้เพื่อที่เขาจะได้กระทำความดีหรือทำชั่วในโลกดุนยานี้และได้แสดงว่าเขาเป็นคน ประเภทใด

4. อัลลอฮ์ ผู้ทรงสร้างเท่านั้นที่จะตัดสินว่าใครทำดีหรือทำชั่ว ไม่ใช่ตัวเราที่จะไป เสนอออกเกณฑ์ตัดสินความดีหรือความชั่วออกไปจากพระองค์ ดังนั้นใครก็ตามที่ต้องการผ่านการ ทดสอบนี้จะต้องดูว่าจะอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำความดีในทัศนะของพระองค์

5. สิ่งที่อยู่ในความหมายของการทดสอบนั้นคือทุกคนจะได้รับการตอบแทน ตามที่เขาได้กระทำไว้ หากไม่มีการตอบแทนหรือการลงโทษการทดสอบนั้นก็จะเป็นความหมาย (แมลาลานา ซัยยิด อิบดุล อะลา เมาคูลี, 2545 : 8/3110-3111)

เมื่อพิจารณาถึงคำอธิบายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ ได้สร้างความตายและ ความเป็นเพื่อเป็นการทดสอบบ่าวของพระองค์ว่าผู้ใดบ้างที่มีผลงานดียิ่ง ดังนั้นสิ่งที่ยืนยันว่าบ่าว ของพระองค์นั้นมีคุณภาพในการดำเนินชีวิตที่ดีทุกด้าน คือผลจากการปฏิบัติความดีของตนเองที่ได้ กระทำไว้ ฉะนั้นมุสลิมจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องตระหนักถึงผลที่จะได้รับการตอบแทนที่ดีงามในโลก อากิเราะฮ์ โดยที่มุสลิมมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนในทุกด้านอยู่เสมอ เพื่อให้บรรลุตาม เป้าหมายดังกล่าว และเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างแท้จริงทั้ง โลกดุนยา และอากิเราะฮ์

อัลหะดีษ

อัลหะดีษที่ 1 มีรายงานจากอัลหะดีษ ริฟาอะฮ์ อิบนุ รอฟีอฺ เล่าว่า

วันหนึ่ง ขณะที่ท่านอับอบุบกรุรฺ ﷺ ได้ขึ้นขึ้นปราศรัยบนมิมบัร

แล้วท่านก็ร้องไห้ ท่านเล่าว่า ครั้งหนึ่งท่านเราะฮูส رضي الله عنه ได้ยืนบน
มิมบรแห่งนี้แล้วท่านก็ร้องไห้ ท่านเราะฮูส رضي الله عنه กล่าวแก่พวกเราว่า

((سَلُوا اللَّهَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ، فَإِنَّ أَحَدًا لَمْ يُعْطَ بَعْدَ الْيَقِينِ خَيْرًا مِنْ

(العافية)

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥ : ٣٥٥٨)

ความว่า “พวกเจ้าจงขอต่ออัลลอฮ์ให้มีความสุขสบาย ปลอดภัย
จากโรคภัยทั้งปวงเถิด เพราะไม่มีความดีอันใดที่บุคคลหนึ่งจะ
ได้รับหลังจากการตักวา ที่จะดียิ่งไปกว่าการมีสุขภาพอนามัยที่
ดี”

(al-Tirmidhi, 1975 : 3558)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้การมีสุขภาพอนามัยที่ดีนั้นเป็นผลแห่งความดีที่ได้รับ
หลังจากการตักวาต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพราะสุขภาพของคนเรานั้นถือเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต หาก
สุขภาพดีร่างกายแข็งแรง การดำเนินชีวิตก็จะราบรื่น มีความสุขกาย สบายใจ อีกทั้งสามารถ
ประกอบกิจการงานต่างๆ ได้อย่างสะดวก ทั้งเรื่องการปฏิบัติอิบาดะฮ์ การประกอบอาชีพ และอื่นๆ
อีกมากมาย ดังนั้นสิ่งที่ท่านเราะฮูส رضي الله عنه ได้แนะนำในอัลหะดีษบทนี้ คือการขอพรต่ออัลลอฮ์ ﷻ
ให้มีความสุขที่ดีปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและให้มีความสุขสบาย ซึ่งประการเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคน
ปรารถนา และเป็นเครื่องหมายหนึ่งของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้านร่างกาย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการ
ขอต่ออัลลอฮ์ ﷻ และรักษาสุขภาพทางด้านร่างกายนั้นเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตของมุสลิม

อัลหะดีษที่ 2 จากท่านอับดุลลอฮ์ อับดุลลอฮ์ อับดุลลอฮ์ บินอะซิม رضي الله عنه

ได้กล่าวว่า ฉันได้ยินท่านเราะฮูส رضي الله عنه กล่าวว่า

((إِنَّ الْخُلَالَ بَيْنَ ، وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيْنَ ، وَبَيْنَهُمَا أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ

لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدْ اسْتَبْرَأَ

لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ ، كَالرَّاعِي

يُرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ ، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى

، أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ ، أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْعَةً ، إِذَا

صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ،

((الْأَوْهَى الْقَلْبُ.))

(رواه البخاري، ١٩٩٢ : ٥٢ ; ومسلم، ١٩٥٥ : ١٥٩٩)

ความว่า “แท้จริง สิ่งที่อนุมัติ (หะลาล) นั้นขัดแย้ง สิ่งที่ต้องห้าม (หะรอม) ก็ขัดแย้ง และในระหว่างทั้งสองสิ่งนั้นคือ สิ่งที่ถูกคุมครือ (ไม่ขัดแย้ง) ซึ่งผู้คนส่วนมากไม่รู้ ดังนั้น ผู้ใดรักษาตัวเขาจากสิ่งที่ถูกคุมครือนั้น เขาได้ชำระตัวเขาในการปกป้องศาสนาของเขาและเกียรติของเขา ส่วนที่ตกลงไปในการกระทำสิ่งที่ถูกคุมครือ เขาก็ได้ตกลงไปในเรื่องที่ต้องห้าม เช่นเดียวกับผู้ที่เลี้ยงปศุสัตว์รอบ ๆ ที่ดินที่ต้องห้าม (เช่น สวนของคนอื่น) ไม่ซำมันก็จะเข้าไปกินใน(สวน)นั้น จงจำไว้ว่า ผู้ปกครอง (กษัตริย์) ทุกคนมีขอบเขตที่ต้องห้าม จงจำไว้เถิดว่า ที่อัลลอฮฺทรงห้ามนั้น คือสิ่งที่พระองค์ไม่ทรงอนุมัติ จงจำไว้ว่า ในร่างกายนั้นมีเนื้อก้อนหนึ่ง เมื่อมันดีร่างกายนั้นก็ดีด้วย แต่เมื่อมันเสีย ร่างกายก็จะเสียไปด้วย จงจำไว้ว่ามันคือ หัวใจ”

(al – Bukhariy, 1992: 52; Muslim, 1955 : 1599)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้สิ่งที่ศาสนาอนุมัติและสิ่งที่ต้องห้ามนั้นมีความชัดเจนและการห่างไกลจากสิ่งที่ถูกคุมครือไม่ชัดเจนนั้นเป็นการป้องกันตนเองจากความเสี่ยงที่จะนำไปสู่สิ่งที่ต้องห้าม ดังนั้นการสร้างคุณภาพชีวิตของมุสลิมในเชิงของการบริ โภคและการประกอบอาชีพต่างๆ จะต้องดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอน โดยไม่ละเมิดขอบเขตตามบทบัญญัติของอัลลอฮฺ ﷻ โดยปฏิบัติในสิ่งที่ถูกอนุมัติเท่านั้น เพราะการบริ โภคหรือการประกอบกิจการที่ผิดหลักการทางศาสนานั้นถือเป็นบาป และเป็นการทำลายคุณภาพชีวิตของความเป็นมุสลิมในด้านการดำรงชีวิต อีกทั้งการบริ โภคสิ่งที่ถูกห้ามนั้นเป็นการสร้างความโสมมให้กับจิตใจ สุดท้ายทำให้จิตใจมีความมืดมนอันเป็นผลจากการกระทำที่เป็นบาป เมื่อจิตใจไม่ดีทุกส่วนของร่างกายก็จะไม่ดีตามไปด้วย และหากจิตใจนั้นดีร่างกายทุกส่วนก็จะดีตามไปด้วย เพราะจิตใจนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการเจตนาที่จะนำไปสู่การปฏิบัติต่างๆ ด้วยเหตุนี้มุสลิมจำเป็นจะต้องบริ โภคและกระทำในสิ่งที่ศาสนาอนุมัติ ซึ่งประการเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของมุสลิมเช่นกัน

อัลหะดีษที่ 3 จากท่านอัลมิกดาด رضي الله عنه จากท่านนบี صلى الله عليه وسلم
ได้กล่าวว่า

((مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ،
وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ))
(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٢٠٧٢)

ความว่า “ไม่มีผู้ใดทานอาหารคนใดที่จะดีกว่าผู้ที่ทานอาหารที่
ได้จากการทำงานด้วยมือของตนเอง และแท้จริงท่านนบีของ
อัลลอฮ์ ดาวิด عليه السلام ท่านจะทานอาหารที่ได้จากการทำงานด้วย
มือของตนเอง”

(al – Bukhariy, 1992 : 2072)

จากอัลหะดีษข้างต้นนี้ท่านนบี صلى الله عليه وسلم ได้บอกถึงความประเสริฐของการรับประทาน
อาหารที่ได้จากการทำงานด้วยตนเอง หมายถึงการประกอบอาชีพที่สุจริตจากน้ำพักน้ำแรงของตน
ดังนั้นจากคำสอนดังกล่าวนี้ อิสลามส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องของการประกอบอาชีพ และ
ค่าตอบแทนจากการประกอบอาชีพด้วยตนเองนั่นถือเป็นปัจจัยยังชีพที่มีคุณค่าอย่างยิ่งและมีความ
ประเสริฐ ดังนั้นการประกอบอาชีพถือเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตของมุสลิมในการดำรงฐานะทาง
สังคม หากมุสลิมมีความขยันหมั่นเพียรและมีการพัฒนาในอาชีพที่ตนถนัดอย่างต่อเนื่องนั้น
คุณภาพชีวิตของมุสลิมในเชิงปัจจัยยังชีพก็จะดีขึ้นและมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น

อัลหะดีษที่ 4 ได้เล่าโดยท่านอิบนุอับบาส رضي الله عنه ว่า ท่าน
เราะฮ์ลุ رضي الله عنه ได้กล่าวว่า

((نِعْمَتَانِ مَعْبُودٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَالْفَرَاغُ))
(أخرجه البخاري ، ١٩٩٢ : ٦٤١٢)

ความว่า “ความโปรดปรานสองประการ ที่มนุษย์ส่วนมาก
มักจะปล่อยให้สูญหายไป โดยเปล่าประโยชน์ นั่นคือ การมี
สุขภาพที่ดี และการมีเวลาว่าง”

(al – Bukhariy, 1992 : 6412)

จากอัลหะดีษดังกล่าวนี้ท่านเราะสูล ﷺ ได้บอกถึงความโปรดปรานสองประการ คือ การมีความสุขที่ดี และการมีเวลาว่าง ดังนั้นการมีความสุขที่ดีเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับมุสลิม เพราะการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้นั้นเริ่มต้นที่สุขภาพที่ดี หากสุขภาพขำแยการประกอบศาสนกิจ การประกอบอาชีพ และอื่นๆ ไม่สามารถที่จะดำเนินการอย่างสมบูรณ์ได้ จึงกล่าวได้ว่าสุขภาพ คือ คุณภาพอย่างหนึ่งของชีวิตมุสลิมที่มีผลต่อร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญดังกล่าวแล้ว เป็นหน้าที่ของมุสลิมที่จะต้องปฏิบัติตามคำสอนของท่านนบี ﷺ ด้วยการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ดูแลรักษาสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์อย่าให้สูญเปล่ากับเรื่องที่ไม่สาระ เพราะทั้งสองประการนี้หากมุสลิมละเลย คุณภาพชีวิตของมุสลิมก็จะตกต่ำและขาดการพัฒนาในที่สุด

อัลหะดีษที่ 5 ได้เล่าโดยอบูสุรอยเราะฮ์ رضي الله عنه ว่า ท่าน
เราะสูล ﷺ ได้กล่าวว่า

((لَا يَخْتَبِطُ أَحَدُكُمْ حُزْمَةً عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ
أَحَدًا فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ))

(أخرجه الترمذي، ١٩٧٥: ١٢١٧؛ وأبو داود، ١٩٩٠: ١٦٤١)

ความว่า “การที่คนใดจากพวกท่านหาพินแล้วแบกขึ้นบนหลัง
เอาไปขายนั้นย่อมดีกว่าการที่เขวขอจากผู้อื่น ซึ่งเขาอาจให้หรือ
ไม่ให้ก็ได้”

(al-Tirmidhi, 1975: 1217; Abu Dawud, 1990 : 1641)

จากอัลหะดีษข้างต้นได้ระบุถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพ ซึ่งมีความ
ประเสริฐยิ่งถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงการประกอบอาชีพแบกพินขายก็ตาม ดังนั้นอิสลามส่งเสริมให้
มุสลิมมีความตระหนักรู้ มีอาชีพในการดำเนินชีวิต และไม่ส่งเสริมให้มุสลิมขอทานจากผู้อื่น เพราะ
การกระทำดังกล่าวนี้ไม่มีความแน่นอนอีกทั้งเป็นปัญหาสังคมอันเป็นผลมาจากปัญหาความ
ยากจน คนขี้เกียจทำงาน ทำให้คุณภาพของการดำเนินชีวิตตกต่ำ ฉะนั้นแล้วมุสลิมจำเป็นจะต้อง
ยกระดับคุณภาพชีวิตในด้านการประกอบอาชีพให้มีความมั่นคงโดยปฏิบัติตามแนวทางของ
ท่านนบี ﷺ ประกอบอาชีพที่ถูกต้องตามหลักการอิสลาม มีความขยันหมั่นเพียรและรู้จักพัฒนา
คุณภาพชีวิตของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัย เรื่อง ชาวไทยมุสลิม: วิถีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีศึกษาชุมชนลำสนุ่น ตำบลคลองสอง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี โดย พันเอกหญิง ปาณทรา มินะกนิษฐ (ปาณทรา มินะกนิษฐ, 2551 : บทคัดย่อ)

การวิจัยเรื่องชาวไทยมุสลิม: วิถีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทของศาสนาอิสลามที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิม 2) ศึกษาวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม 3) ศึกษาโลกทัศน์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวไทยมุสลิม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยวิทยาวัฒนธรรมในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ประชากรที่ศึกษา คือ ชาวไทยมุสลิมชุมชนลำสนุ่น ตำบลคลองสอง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษพบว่า 1) ศาสนามีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมลำสนุ่นในด้านต่างๆ ได้แก่ การปกครองและการรวมกลุ่มทางสังคม โดยให้ความเคารพนับถือผู้นำศาสนาเป็นสำคัญ ศาสนามีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของครอบครัว การประกอบอาชีพ การศึกษา สุขภาพอนามัย การบริโภคอาหาร การนันทนาการ รวมทั้งภาษาและการสื่อสาร ซึ่งชาวไทยมุสลิมลำสนุ่นนำบทบัญญัติทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ดังกล่าว มาอย่างเคร่งครัดตามวิถีชีวิตของมุสลิม 2) วิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมลำสนุ่นเดิมใช้ชีวิตแบบเกษตรกรรมทำนา สามารถดำรงชีวิตสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในแบบการพึ่งพาอาศัยกันปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นชุมชนอุตสาหกรรม ส่งผลให้วิถีชีวิตต้องปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบการพึ่งพิงทางเศรษฐกิจมากขึ้น 3) โลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวไทยมุสลิมลำสนุ่นมีโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักคำสอนทางศาสนา ที่สอนให้รู้จักความพอเพียงและการแบ่งปัน ในด้านการปกครองมีความเคารพและเชื่อฟังผู้นำทั้งฝ่ายศาสนาและฝ่ายปกครอง มีความรักความผูกพัน เกื้อกูลในครอบครัว ดำเนินชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและพึ่งพาทางธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต มีโลกทัศน์ในการใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตด้านสุขภาพอนามัยยังขาดการตระหนักรู้ถึงอันตรายของโรคที่เกิดจากการบริโภคอาหาร ใช้ศิลปะและนันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการสรรเสริญและขอพรจากพระเจ้า ชาวชุมชนไทยมุสลิมใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวัน และใช้ภาษาอาหรับเพื่อปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาสรุปได้ว่า ชาวไทยมุสลิมชุมชนลำสนุ่นมีโลกทัศน์ที่ดีในด้านต่างๆ ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ยกเว้นในเรื่องของการบริโภคอาหาร และสุขภาพอนามัยที่ยังไม่ให้ความสำคัญมากนักข้อเสนอแนะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเชื่อมโยงโลกทัศน์ของชาวไทยมุสลิมในชุมชนลำสนุ่นไปพัฒนาชาวมุสลิมในชุมชนอื่น และเพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

งานวิจัยข้างต้นนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคูณภาพชีวิต โดยศึกษาถึงบทบาทของศาสนาอิสลามต่อการดำเนินชีวิตของมุสลิม วิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม ชุมชนลำสนุ่น ตำบลคลองสอง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี รวมถึงการพัฒนาคูณภาพชีวิต ซึ่งเป็นวิจัยเชิงคุณภาพที่จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคูณภาพชีวิตต่อไป

2. งานวิจัย เรื่อง คุณภาพชีวิตของประชากรในเขตควบคุมมลพิษของประเทศไทย โดยนางสาวดวงกมล คนโทเงิน (ดวงกมล คนโทเงิน, 2556 : บทคัดย่อ)

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดดัชนีคุณภาพชีวิต ศึกษาถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อค่าดัชนีคุณภาพชีวิต วิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชากรในเขตควบคุมมลพิษของประเทศไทย โดยเน้นการศึกษาเชิงปริมาณเป็นหลัก ทำการรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบพบจากกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเป็นหัวหน้าครัวเรือนและอาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ใน 3 พื้นที่ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พื้นที่สมุทรสาคร และพื้นที่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี จำนวนทั้งหมด 680 คน โดยสถิติที่ความแตกต่างระหว่างพื้นที่ คือการทดสอบแบบไคสแควร์ ส่วนสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกับความพึงพอใจโดยรวมคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน และนำมาคำนวณเป็นค่าดัชนีคุณภาพชีวิต คือ การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างในเขตควบคุมมลพิษ 3 พื้นที่ที่มีปัจจัยด้านวิถีชีวิตที่แตกต่างกันซึ่งประกอบด้วยสภาพเศรษฐกิจสภาพสังคมสภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัยจึงทำให้มีความพอใจต่อปัจจัยด้านจิตวิสัย 5 ด้านหลัก ซึ่งได้แก่ด้านที่อยู่อาศัยด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสุขภาพอนามัย และมีความพึงพอใจโดยรวมต่อคุณภาพชีวิตในปัจจุบันแตกต่างกัน ทั้งนี้จึงมีผลให้มีค่าดัชนีคุณภาพชีวิตของประชากรในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีค่าดัชนีคุณภาพชีวิตสูงกว่าพื้นที่อื่นซึ่งมีค่าเท่ากับ 80.0 (จากคะแนนเต็ม 100.0) หมายความว่ามีความพอใจอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี รองลงมาคือ กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร มีค่าดัชนีคุณภาพชีวิตเท่ากับ 76.7 และกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีค่าดัชนีคุณภาพชีวิตเท่ากับ 75.1 ตามลำดับ แต่ถือว่ายังมีคุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ปานกลางเช่นกัน

จากข้อค้นพบ พอสรุปได้ว่า ปัจจัยหลักที่ต้องพิจารณาให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชากรในเขตควบคุมมลพิษให้สูงขึ้น คือ ปัจจัยด้านสุขภาพอนามัย โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องปรับปรุงให้บริการของสถานพยาบาลในพื้นที่ให้มีความรวดเร็วมากขึ้น จัดให้มีบริการดูแล และตรวจสุขภาพแก่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง

รณรงค์ต่อต้านไม่ให้ดื่มสุราและยาเสพติด อบรมให้มีความรู้เกี่ยวกับการกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ แก่คนในชุมชน และสนับสนุนงบประมาณเพื่อก่อตั้งสถานพยาบาลใกล้แหล่งชุมชน

งานวิจัยข้างต้นนี้เป็นการวิจัยที่ศึกษาเชิงปริมาณเป็นหลัก เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตควบคุมมลพิษ เป็นการพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพชีวิต โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขพัฒนา สถานพยาบาลเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมปัจจัยด้านสุขภาพอนามัย และเสริมสร้างสุขลักษณะที่ถูกต้องให้แก่คนในพื้นที่

3. งานวิจัย เรื่อง อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนมัสยิด กมาลุลอิสลาม คลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร โดยนางสาวพิพรรณ มุหะหมัด (พิพรรณ มุหะหมัด, 2556 : บทคัดย่อ)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักศาสนาอิสลามมาใช้ในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยศึกษากรณีของชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามที่ตั้งถิ่นฐานริมคลองแสนแสบ ในเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ ได้แก่ อิหม่าม (ผู้นำศาสนา) คอเต็บ (ผู้ทำหน้าที่แสดงธรรมแก่สัปบุรุษ (สมาชิก) ในมัสยิด) บิหลัน (ผู้ประกาศเชิญชวนให้มุสลิมปฏิบัติศาสนกิจ) คณะกรรมการมัสยิดผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากสมาชิกจำนวน 12 คนและคณะกรรมการเครือข่ายชุมชน 22 ชุมชนๆ ละ 1 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาข้อสรุปและการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เชิงพรรณนา (Description Method)

ผลการวิจัย พบว่า ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลสูงต่อความเป็นอยู่ของมุสลิม ความศรัทธาต่ออัลลอฮ์เป็น สิ่งที่สำคัญที่สุดเป็นพลังทางสังคมที่ทำให้เกิดความสามัคคี ความผูกพันภายในชุมชนและมีผู้นำศาสนาเป็นบุคคลสำคัญในการประยุกต์ใช้ศาสนาในการรักษาคลองแสนแสบผ่านการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายโดยอิหม่ามวินัย สะมะฮุน เป็นผู้อธิบายให้ความรู้และเชิญชวนให้คนในชุมชนรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเน้นแนวคิดในการพัฒนาตน พัฒนาสังคมให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่การมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศให้เกิดคุณภาพที่จะพัฒนาชีวิตให้ครอบคลุมและสมบูรณ์ในทุกมิติ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ชุมชนมัสยิดกมาลุลอิสลามส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามโดยมีอัลลอฮ์เป็นพระเจ้าเพียงองค์เดียวทำให้เกิดการปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันเป็นจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยการปฏิบัติศาสนกิจ (ละหมาด) 5 ครั้งต่อวันอย่างเคร่งครัด ทำให้ชุมชนมีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกันและแน่นแฟ้น โดยมิมัสยิดเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติศาสนกิจทำให้ได้พบปะพูดคุย ปรึกษาแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็น เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหา ทั้งนี้มัสยิดยังเป็น

สถาบันที่สำคัญในการปลูกฝังความศรัทธาและส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจริยธรรมและสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ศักยภาพของอิหม่าม ซึ่งอิหม่ามเป็นผู้นำที่มีบทบาททางสังคม โดยประยุกต์ใช้หลักคำสอนศาสนาจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษมาเป็นแบบอย่างในการพัฒนา หรืออิหม่ามเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม ทำให้คนในชุมชนเชื่อถือ ไว้วางใจและปฏิบัติตามแบบอย่างผู้นำ ซึ่งผู้นำได้ส่งเสริมและให้ความรู้ อบรมบุคลากรและคณะกรรมการมัศยิดอยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และศักยภาพโดยถ่ายทอดผ่านเสียงตามสายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจอย่างจริงจังในการพัฒนา ทั้งนี้เพราะชุมชนมีความเป็นอยู่แบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดและผูกพันกับคลองแสนแสบจึงทำให้เกิดจิตสำนึกรักคลองแสนแสบและช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนมัศยิดกมาลุลอิสลามมีศักยภาพในการพัฒนาด้วยตนเอง โดยไม่คาดหวังความช่วยเหลือจากภายนอก จึงทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพร้อมรับมือกับปัญหาต่างๆ ที่จะเข้ามาได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ให้ชุมชนประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบของชุมชนที่พัฒนาให้แก่ชุมชนอื่นได้

งานวิจัยข้างต้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยประยุกต์หลักศาสนาอิสลามมาใช้ในบริบทของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยหลักคำสอนศาสนาจากอัลกุรอานและอัลหะดีษมาเป็นบรรทัดฐานในการพัฒนาโดยที่ผู้นำศาสนาเป็นผู้ประสานส่งเสริมและให้ความรู้แก่คนในชุมชน ทำให้ชุมชนมีศักยภาพและพัฒนาเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นได้

4. งานวิจัยต่างประเทศ เรื่อง EDUCATIONAL INDICATIONS OF A GOOD LIFE IN LIGHT OF SURAH ALMU'MINUN AND AL-NUR: AN EMPIRICAL STUDY ON YEMENI POSTGRADUATE STUDENTS IN MALAYSIA (Abdulmalek Mohammed Saad, 2021 : บทคัดย่อ)

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและอธิบายเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ดีจากคำสอนในซูเราะฮ์ อัล-มูมินูน และอัล-นุร โดยมีการสัมภาษณ์เชิงลึกต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง และศึกษาด้านหลักคำสอน ด้านบทบัญญัติ และด้านจริยธรรม นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจถึงบทบาทและผลกระทบของการดำเนินชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาชาวเยเมนในประเทศมาเลเซียเพื่อหาแนวในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันการให้ความสำคัญต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกประเทศทั่วโลกนั้นถือเป็นเรื่องที่เป็น และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการศึกษาจากหลักคำสอนในอัลกุรอานที่ปรากฏในซูเราะฮ์ อัล-มูมินูน และอัล-นุร นั้นมีน้อยมาก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาหลักคำสอนจากซูเราะฮ์ อัล-มูมินูน และอัล-นุร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความศรัทธา (อะกีดะฮ์) ด้านการปฏิบัติตามบทบัญญัติ (ชะรีอะฮ์)

และด้านจริยธรรม (อัคลาक) แก่นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาชาวเยเมนในประเทศมาเลเซีย ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงทดลองถึงบทบาทและผลกระทบของการดำเนินชีวิต โดยวิจัยถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีผ่านการศึกษาออกสถานที่ของนักศึกษาชาวเยเมนในประเทศมาเลเซีย โดยวิธีการวิเคราะห์และเชิงพรรณนาจากการนำหลักคำสอนมาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งพอสรุปผลลัพธ์ได้ดังนี้ นัยทางการศึกษาโดยนำหลักคำสอนจากอัลกุรอานทั้งสองสุเราะฮ์นี้มาใช้ทั้งด้านความศรัทธา (อะกีดะฮ์) ด้านบทบัญญัติ (ชะรีอะฮ์) และด้านจริยธรรม (อัคลาค) ส่งผลกระทบเชิงบวกอย่างมากต่อการมีคุณภาพชีวิตของนักศึกษาเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างชัดเจน

งานวิจัยข้างต้นนี้เป็นการวิจัยที่นำหลักคำสอนจากอัลกุรอานมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาชาวเยเมนในประเทศมาเลเซียทั้งสามด้าน คือ ด้านการศรัทธา ด้านการปฏิบัติ และด้านจริยธรรม ซึ่งเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์ต่อมุสลิมในการนำมาเป็นแบบแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นองค์ความรู้ที่สามารถขยายต่อไปให้กับประเทศมุสลิมทั่วโลกได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะ และแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับมุสลิมและมัศยิดในอิสลาม รวมถึงความเป็นมาของมุสลิมและมัศยิดในจังหวัดสตูล
3. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต

คำถามวิจัย

1. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลามนั้นเป็นอย่างไร?
2. มุสลิมและมัศยิดในอิสลาม และความเป็นมาของมุสลิมและมัศยิดในจังหวัดสตูลนั้นเป็นอย่างไร?
3. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไร?

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม

2. ทราบถึงคุณภาพชีวิตของมุสลิมและมัสยิดในจังหวัดสตูล
3. ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล
4. ทราบถึงแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน
5. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล
6. เพื่อขยายแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและจังหวัดอื่นๆทั้งภายในประเทศและต่างประเทศต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้แนวทางการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Research) โดยศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล คุณภาพชีวิตในอิสลาม แนวทางการพัฒนา ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน โดยยึดหลักการจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ และทรรศนะของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล โดยศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่สัปบุรุษของมัสยิดทั้ง 241 มัสยิดในจังหวัดสตูลโดยวิธีการเจาะจงดังต่อไปนี้

1.6.2.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้คือ ประธาน รองประธาน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล อิมาม คอเต็บ บิลาต และสัปบุรุษคณะกรรมการมัสยิด โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อใช้เฉพาะในการเก็บข้อมูลโดยรวมจากการสัมภาษณ์ ได้แก่ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน รองประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการของสำนักงาน

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 1 คน คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล 2 คน รวมกลุ่มตัวอย่างนี้จำนวน 5 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ใช้ศึกษาโดยการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลหลัก จำนวน 28 คน จาก อิมาม 7 คน คอเต็บ 7 คน บิลาต 7 คน และผู้นำชุมชนมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลทั้ง 7 อำเภอ (เฉพาะมัสยิดที่จดทะเบียนกับทางราชการเท่านั้น) 7 ท่าน ซึ่งคัดเลือกโดยใช้วิธีการเจาะจง

รวมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น 33 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลผู้วิจัย มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้กระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูลแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description Research) โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจากการ อัลกุรอาน อัลหะดีษ และวรรณกรรมของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล

2. แหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ตามลำดับต่างๆของเนื้อหาในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ห้องสมุดอิสลามศึกษา คณะวิทยาการอิสลาม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต

ปัตตานี

2. หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

3. ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสตูล

4. หอสมุดมหาวิทยาลัยฟาฏอนี

5. หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามนานาชาติมาเลเซีย

6. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

7. ห้องสมุดวิทยาลัยชุมชนจังหวัดสตูล

8. ห้องสมุดโรงเรียนพัฒนาการศึกษามูลนิธิจังหวัดสตูล

9. ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ เช่น المكتبة الشاملة

10. ฐานข้อมูลออนไลน์ และอินเทอร์เน็ต

11. การสัมภาษณ์เชิงลึก

3. เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย 2 ส่วน คือ เครื่องมือในการวิจัยที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารจากการ อัครอราน อัลหะดีษ และทรศนะของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยสำหรับเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบบันทึกข้อมูลเอกสารเพื่อให้ข้อมูลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยรวมเอกสารสำคัญ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในอิสลาม มุสลิม มัสยิดในจังหวัดสตูล และแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน หลักฐานและบทบัญญัติจากอัครอราน อัลหะดีษ และทรศนะของนักปราชญ์มุสลิม รวมถึงแบบบันทึกข้อมูลเอกสาร ซึ่งผู้วิจัยได้นำแบบบันทึกข้อมูลเอกสารที่สร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักเพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไข

2. แบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์คำถามปลายเปิดที่มีความละเอียด ซึ่งแนวของคำถามนั้น ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้ถามผู้ให้สัมภาษณ์ในลักษณะการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับรายละเอียดของแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิด และบันทึกข้อมูลลงในแบบสัมภาษณ์ ดังมีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ครอบคลุมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล และทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน

2. สร้างแบบสัมภาษณ์โดยครอบคลุมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล และทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบัน

3. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสม เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการแก้ไขให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีเชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล 2 ท่าน เพื่อทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์

5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแล้ว ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นนำมาเรียบเรียงและวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล นั้น ผู้วิจัยขอสรุปใน 3 ด้านดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยด้านความหมาย ลักษณะ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม

จากการศึกษาผลการวิจัยด้านความหมาย ลักษณะ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

1. คำว่าคุณภาพชีวิตที่ดีในภาษาอาหรับนั้น คือคำว่า **حَيَاة طَيِّبَة** ดังนั้นความหมายของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ การได้รับปัจจัยยังชีพที่สุจริตถูกต้องตามหลักการของศาสนา ยังรวมถึงสิ่งที่อัลลอฮ์ **ﷻ** ทรงทำให้บ่าวของพระองค์รู้สึกความพอใจในโลกคุณานี้ด้วยปัจจัยยังชีพที่ถูกอนุมัติ แม้นว่ามันจะมีเพียงน้อยนิดก็ตาม ฉะนั้นภายในจิตใจจะไม่เรียกร้องปัจจัย ยังชีพที่ศาสนาไม่อนุมัติ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดียังหมายถึง การมีชีวิตในสรวงสวรรค์ของอัลลอฮ์ **ﷻ** ดังคำดำรัสของพระองค์ที่ว่า **وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ** และแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดียิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยกระทำไว้ นอกจากนี้ท่านอิมามอฏฺูออ์บรีย **ﷺ** นกอรธธาธิบายอัลกุรอาน ได้กล่าวถึงทัศนะของนักปราชญ์ในอิสลามเกี่ยวกับการให้นิยามคุณภาพชีวิตไว้ด้วยกัน 5 ประการคือ 1. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การใช้ชีวิตในโลกนี้โดยอาศัยอยู่และดำรงชีวิตด้วยปัจจัย ยังชีพที่หะลาล(ด้วยสิ่งที่ศาสนาอนุมัติ) 2. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีความพึงพอใจ ความพอเพียงในสิ่งที่ตนมีอยู่ โดยไม่มีความโลภเกิดขึ้นภายในจิตใจ 3. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การดำรงชีวิตโดยเป็นผู้ศรัทธาต่อพระเจ้าพร้อมด้วยการปฏิบัติภักดีต่อพระองค์ 4. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การได้รับความสุข 5. คุณภาพชีวิตที่ดี คือ การมีชีวิตอยู่ในสรวงสวรรค์ของอัลลอฮ์ **ﷻ** ในวันแห่งการตอบแทน(วันอาคิเราะฮ์)

2. ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นเป็นเป้าหมายสำคัญของมนุษย์เพื่อให้บรรลุถึงความสุขที่คาดหวังไว้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี นักวิชาการมุสลิมได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้ 1. การได้รับปัจจัยยังชีพที่หะลาลและดี 2. ความรู้สึกเพียงพอในสิ่งที่ได้รับ 3. ความสุขสถาพร 4. ปัจจัยยังชีพที่หะลาลและการประกอบอิบาอะฮ์ (เคารพภักดี)

อย่างถูกต้องบน โลกคุณยา 5. การได้รับปัจจัยยังชีพในแต่ละวัน 6. การเชื่อฟังในคำสอนและมีความสุขใจ 7. มีชีวิตเปี่ยมสุขอันแท้จริงคือชีวิตในสวนสวรรค์ในวันอาคิเราะฮ์ 8. มีชีวิตเปี่ยมสุขคือชีวิตในหลุมสุสาน และท่านอิบนุกะษีร ร.ฮ. นักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้สรุปว่า ลักษณะของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น คือ ชีวิตที่ครอบคลุมทั้งแปดประการดังกล่าวข้างต้น ไม่ว่าจะชายหรือหญิง ซึ่งปฏิบัติความดีพร้อมสรีรชาติต่ออัลลอฮ์ ﷻ และศาสนทูตของพระองค์ เขาก็จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีที่เปี่ยมสุขบนโลกคุณยานี้ และได้รับผลตอบแทนที่ดีในโลกอาคิเราะฮ์

3. การมีคุณภาพชีวิตบน โลกนี้คือการดำรงชีวิตด้วยความพอใจ มีปัจจัยยังชีพที่ทะลาลและความสำเร็จแห่งการทำงานที่ดีจำเป็นต้องประกอบด้วย 3 เงื่อนไขคือ 1. الْكَيْفِيَّةُ الصَّالِحَةُ การตั้งเจตนาที่บริสุทธิ์ก็คือ มีเจตนาพร้อมกับความสำเร็จของท่านเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ มิใช่เพียงแต่การดำเนินชีวิตแห่งโลกคุณยานี้ มันคือเพียงแต่ท่านมีเจตนาของท่านเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ ท่านก็จะได้ทั้งคุณยาและอาคิเราะฮ์ เพราะพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงบันทึกความดีให้แก่ท่านทุกๆ เวลาที่ท่านได้กระทำไป 2. التَّوَجُّؤُ การดำเนินชีวิตของท่านโดยทำให้ความสมดุลในการดำเนินชีวิตของโลกคุณยาและไฝหาผลงานเพื่อความสุขในโลกอาคิเราะฮ์ 3. اتِّبَاعُ السُّنَّةِ ปฏิบัติตามและเจริญรอยตามแบบอย่างของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ทั้งในด้านการประกอบอิบาดะฮ์ ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านการใช้ชีวิตประจำวัน

4 การมีคุณภาพชีวิตที่ดีบน โลกนี้จะต้องมีเจตนาที่ดีประกอบคุณงามความดีทั้งทางโลกและทางธรรมตามข้อบัญญัติของศาสนาด้วยความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง พร้อมทั้งตระหนักถึงผลตอบแทนในโลกอาคิเราะฮ์โดยเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตในโลกนี้ให้มีความสมดุลกับโลกอาคิเราะฮ์ ขอมงานนและมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ

5 การมีคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกอาคิเราะฮ์นั้นคือการได้พำนักอยู่ในสวรรค์ โดยไม่มีวันสิ้นสุด ดังนั้นการที่จะได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีในโลกอาคิเราะฮ์ มุสลิมจะต้องปฏิบัติและศรัทธาเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ในทุกสิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ และเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวมา ทั้งในเรื่องการฟื้นคืนชีพ การไล่ดอนสรรพสิ่งไปยังสนามรวมยังทุ่งมะหุซรุ การสอบสวน สะพานสิรอกู ตาชั่งวัด ความดีความชั่ว สวนสวรรค์ นรก และอื่นๆที่เกิดขึ้นในวันอาคิเราะฮ์ ซึ่งการเชื่อมั่นดังกล่าวนี้ถือเป็นหลักประกันถึงความสันติสุขและความสำเร็จทั้งในโลกคุณยาและอาคิเราะฮ์

6 การดำรงชีวิตของมุสลิมจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุข ได้นั้นจะต้องประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1. الْجَانِبُ الْإِيمَانِي ด้านความศรัทธา คือ ฐานหลักยึดที่เหนียวแน่นแห่งความศรัทธา และเป็นองค์ประกอบที่มั่นคงของความสุขที่แท้จริง และความสำเร็จอันสมบูรณ์ มันจะเกิดขึ้นแก่บ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ ไม่ได้นอกจากทางนำและการให้ความช่วยเหลือจาก

อัลลอฮ์ ﷻ 2. الْجَانِبُ الشَّخْصِيُّ ด้านปัจเจกบุคคล คือ ด้านที่ครอบคลุมการวางแผนแห่งการดำเนินชีวิตเพื่อสู่เป้าหมายที่ตั้งใจ 3. الْجَانِبُ الْأَجْتِمَاعِيُّ ด้านสังคม คือ การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีเริ่มจากทางครอบครัวที่ประกอบไปด้วยภรรยา และบรรดาญาติๆ ตลอดจนสังคมส่วนรวม 4. الْجَانِبُ الْمَادِيُّ ด้านวัตถุ คือ ความสุขที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพการงาน ที่ได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพที่ทะลาลและปัจจัยต่างๆพร้อมกับการมีสุขภาพที่ดี

7. แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น อิสลามได้กำหนดแนวทาง โดยยึดหลักการจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ มาเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มุสลิมมีคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริงและได้รับความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้สึก ตลอดจนการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ รวมถึงผลสะท้อนจากการดำเนินชีวิตบนโลกคุณานี้ที่จะได้รับผลตอบแทนในวันโลกหน้าอาคิเราะฮ์ ซึ่งประกอบด้วย 4 แนวทาง คือ 1. การแสวงหาปัจจัยยังชีพถือเป็นการแสวงหาพระเมตตาปราณีจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ในหน้าแผ่นดิน มิใช่เพียงแก่การประกอบอิบาดะฮ์อย่างเดียว แต่ละทิ้งการแสวงหาปัจจัยยังชีพนั้นไม่ใช่จุดหมายของศาสนา ในขณะที่เดียวกันการประกอบอาชีพก็ยังสามารถรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ได้ด้วยการทำมาหากินในหนทางที่ดิบริสุทฺ์ไม่ประกอบอาชีพที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนา 2. การครองตนด้วยความพอเพียง มุสลิมจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้จากหลักคำสอนของอิสลามแล้วนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตจริง ด้วยความพอดี ดำรงตนอยู่ในทางสายกลาง ซึ่งเหล่าบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ได้ดำรงตนด้วยความพอเพียง ท่านอุมัร ﷓ กล่าวว่า : “ความละโมภนั้นคือความยากจน การไม่คาดหวังคือความร่ำรวย แท้จริงแล้วใครที่หมดหวังจากสิ่งที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของคนอื่นเขาขอมเพียงพอ (ไม่ต้องการ) จากพวกเขา” ความพึงพอใจคือคลังทรัพย์อันยิ่งใหญ่เป็นสัญลักษณ์หนึ่งจากสัญลักษณ์แห่งความยำเกรง 3. การสร้างความสุขให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ มุสลิมจะต้องเริ่มจากการปรับความรู้สึกภายในไปสู่การกระทำภายนอก ซึ่งจำเป็นจะต้องผ่านกระบวนการอิบาดะฮ์และประกอบคุณงามความดีต่างๆตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ในประเด็นนี้ท่านอิมามอัลฆอซาลี ﷺ ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวทางแห่งความสุขไว้ 3 ประการด้วยกัน หากผู้ใดได้ปฏิบัติก็จะพบกับความสุข จะเป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งสิทธิแห่งความสุข เป็นผู้ที่มิเกียรติในวันอาคิเราะฮ์ แต่หากผู้ใดละเลยก็จะประสบกับความทุกข์ ซึ่ง 3 ประการคือ 1. พลังแห่งความโกรธ 2. พลังแห่งอารมณ์ 3. พลังแห่งความรู้ ดังนั้นทั้งสามประการนี้ต้องอยู่ในความเป็นกลางและสมดุล ความพอดีทำให้เกิดความสุข เพื่อไม่ให้เกิดทวีความรุนแรงของอารมณ์มากเกินไปจนกระทั่งทำให้มีความอ่อนแอ เป็นเหตุให้ตกอยู่ในความเสียหาย หรือไม่ควรมีความโกรธมากเกินไปจนกระทั่งนำไปสู่ความดื้อรั้น ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ตกอยู่ในความเสียหายเช่นกัน เมื่อพลังทั้ง

สองคือพลังแห่งความโกรธและพลังแห่งอารมณ์ มีความพอดีด้วยการขึ้นนำของพลังแห่งความรู้ ดังนั้นพลังแห่งวิชาความรู้จึงนำไปสู่ทางนำเช่นเดียวกัน ในเรื่องของความโกรธเมื่อมันได้ทวีคูณ มันย่อมง่ายแก่การพิชิต และหากมันลดลงความกระตือรือร้นในเรื่องศาสนาและคุณยาย่อมมลายี่สิ้น แต่หากมันมีความพอดี แน่ของมันจะทำให้เกิดความอดทน ความกล้าหาญและวิทญ์ปัญญา เช่นเดียวกันกับอารมณ์ ซึ่งหากมันทวีคูณขึ้น มันก็ย่อมทำให้เกิดความเลวและความชั่ว แต่หากมันลดลงมันจะทำให้เกิดความอ่อนแอ แต่หากมันมีความพอดีก็จะก่อให้เกิดการห่างไกลจากความชั่ว ก่อให้เกิดความพอดี และมีความสมดุลในการสร้างความสุขทางด้านจิตใจและสะท้อนไปยังร่างกาย ด้วยความสุขอย่างแท้จริง 4. มุสลิมจะต้องมีการวางแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการได้รับทั้งสองสวรรค์ คือสวรรค์แห่งโลกคุณยา และสวรรค์ในโลกอาคิเราะฮ์ ก่อนที่มุสลิมจะได้รับสวรรค์ จำเป็นจะต้องรับรู้ว่าสวรรค์นั้นคืออะไร ในทำนองเดียวกันเมื่อต้องการหลีกเลี่ยงจากขุมนรก ก็จำเป็นต้องรับรู้ว่านรกนั้นคืออะไร สวรรค์เป็นดินแดนแห่งความสุข และความสุขใดหนอในโลกนี้จะเทียบเท่ากับความสุขทางใจ ฉะนั้นหากมุสลิมทำจิตใจให้เป็นสุขอยู่ตลอดเวลาด้วยการรำลึกและภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ พร้อมทั้งปฏิบัติตามแนวทางของท่านเราะฮ์สุล ﷺ ก็เท่ากับมุสลิมผู้นั้นได้เป็นชาวสวรรค์ในโลกคุณยานี้แล้ว ในขณะที่เดียวกันนรกคือดินแดนแห่งความทุกข์ และทุกข์ใดหนอในโลกนี้จะเทียบเท่ากับทุกข์ทางใจ เพราะฉะนั้นถ้าจิตใจของมุสลิมมีทุกข์แล้ว ก็เปรียบเสมือนว่ากำลังตกลงไปในขุมนรก ดังนั้นผู้ที่มีจิตใจที่เป็นทุกข์กังวลใจ เมื่อเกิดสิ่งที่ไม่สบอารมณ์ แต่เมื่อมีความปิติยินดีเกิดขึ้นแก่เขา เขาก็จะหยิ่งยโส ทะนง โอ้อวด นั่นแหละอุปนิสัยของชาวนรก ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมให้ได้รับความโปรดปรานจากพระเจ้าด้วยผลตอบแทนแห่งสวรรค์ทั้งสองโลก มุสลิมจำเป็นต้องทำใจให้เป็นสุขอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้จะมีสิ่งที่ไม่สบอารมณ์เกิดขึ้น ก็สามารถวางเฉยได้ อดทนรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ อยู่ตลอดเวลา หากมีความโปรดปรานจากพระองค์หรือสิ่งที่ดีงามต่างๆ เกิดขึ้นแก่เขา เขาก็จะไม่หยิ่งยโส โอ้อวด แต่จะเป็น ผู้ที่รู้จักขอบคุนต่ออัลลอฮ์ ﷻ การมีสภาพจิตใจเช่นนี้แหละคือคุณลักษณะของชาวสวรรค์ที่จะได้รับตั้งแต่โลกคุณยานี้ และโลกอาคิเราะฮ์ต่อไป ด้วยความประสงค์ของ อัลลอฮ์ ﷻ

8. การพัฒนาคุณภาพชีวิตในทัศนะอิสลาม ถือเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมุสลิมในการนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งวิวัฒนาการสมัยใหม่ ความเจริญต่างๆ ที่ทยอยเข้ามาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มุสลิมได้รับประโยชน์จากแนวทาง หลักคำสอนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามทัศนะอิสลาม และเกิดความสุขุมบูรณ์ทั้งโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์มุสลิมทุกคนจะต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้อยู่เสมอ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดียิ่งขึ้น ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข อดทนต่อความทุกข์ทั้งปวง พร้อม

ที่จะมีชีวิตอยู่ระหว่างความสุขกับความทุกข์ได้ และหาทางแก้ปัญหาโดยนำหลักคำสอนในอิสลาม มาปรับใช้ตามสภาพต่างๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วมุสลิมก็จะพบกับความสุขอย่างแท้จริง ด้วยการช่วยเหลือ ความเมตตา และการประทานความสำเร็จจากอัลลอฮ์ ﷻ

2. ผลการวิจัยด้านความหมายของมุสลิมและมัสยิดในอิสลาม และความเป็นมาของมุสลิม และมัสยิดในจังหวัดสตูล

จากการศึกษาผลการวิจัยด้านความหมายของมุสลิมและมัสยิดในอิสลาม และความเป็นมาของมุสลิมและมัสยิดในจังหวัดสตูลผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

1. คำว่ามุสลิม **مُسْلِمٌ** ซึ่งมาจากคำว่า **سَلِمَ** นั้นเป็นคำนามที่แสดงถึงผู้กระทำ **سَلِمَ** **عَلَى** มาจากคำว่า **أَسْلَمَ** แปลว่ายอมจำนน หมายถึง มุสลิมนั้นต้องดำรงการละหมาดห้าเวลาโดยเป็นผู้ที่ยอมจำนนยอมรับปฏิบัติตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม และสิ่งที่ท่านนบี ﷺ นำมาจากสิ่งที่เป็นพรีฏู สำหรับพหุพจน์ของคำว่า **مُسْلِمٌ** ในสภาพที่รับด้วยสระอุมมะฮุ **مُسْلِمُونَ** และในสภาพที่รับด้วยสระกะสเราะฮุ **مُسْلِمِينَ** โดยทั่วไปแล้วในทางภาษามุสลิมคือผู้ที่เข้ารับนับถือศาสนาของอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า มุสลิมคือ ผู้ที่ยอมจำนนต่ออัลลอฮ์ ﷻ ว่าเป็นพระเจ้าที่แท้จริงแต่เพียงพระองค์เดียว และนอบน้อมต่อพระประสงค์ของพระองค์โดยสิ้นเชิง คำจำกัดความดังกล่าว มุสลิมจึงเป็นบุคคลใดก็ได้โดยไม่คำนึงถึงสีผิว เผ่าพันธุ์หรือภาษา และมุสลิมก็มีชีพังจะมีขึ้นมาในสมัยของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ เท่านั้น หากแต่มีขึ้นมาในทุกยุคทุกสมัยที่มีนบีหรือศาสนทูตก่อนหน้านั้นแล้ว สิ่งที่ตัดสินว่าใครเป็นมุสลิมก็คือการศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ﷻ และปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านนบีที่มาจากพระองค์ ดังนั้นมุสลิมจึงเป็นผู้ที่ยอมรับนับถือศาสนาอิสลามและดำรงไว้ซึ่งความสงบสุข

2. คำว่ามัสยิด **مَسْجِدٌ** เป็นคำนามที่ใช้เรียกสถานที่ (اسم مكان) ตามหลักภาษาอาหรับแล้วให้อ่านสระฟัดหะฮุที่อักษรฎีม คือ มัสยัด **مَسْجِدٌ** แต่ไม่มีการอ่านในลักษณะดังกล่าวเท่าใดนัก สำหรับพหุพจน์ของคำว่า มัสยิด **مَسْجِدٌ** คือ **مَسَاجِدٌ** มัสยิดจึงเป็นบ้านแห่งการละหมาดและป็นสถานที่ประกอบอิบาดะฮุของบรรดามุสลิมทั้งหลาย โดยมีมัสยิดที่เป็นศูนย์กลางที่ใหญ่ที่สุดได้แก่ มัสยิดอัลอะรอมนครมักกะฮุ มัสยิด อัลอักศอ และมัสยิดนะบะวีขุนครมาดีนะฮุ ฉะนั้นแล้วมัสยิด คือบ้านของอัลลอฮ์ ﷻ หมายถึงสถานที่ที่ใช้ปฏิบัติศาสนกิจเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ อีกทั้งมัสยิดยังเป็นสถานที่ซึ่งมนุษย์ได้แสดงความศรัทธาของตนเป็นบ้านที่สร้างขึ้นด้วยความยำเกรงหรือการทำความดี ดังนั้นจึงเป็นศูนย์รวมของมุสลิมในการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของมุสลิมทั้งหลาย

3. มัสยิดในอิสลามคือองค์กรที่เกิดขึ้นและคงอยู่กับสังคมมุสลิมมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและอนาคต ถือเป็นศาสนสถานที่มีมุสลิมจัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนามุสลิมในกรอบของความดีงาม และเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ มัสยิดแห่งแรกที่เกิดขึ้นคือมัสยิดอัลหะรออม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า มัสยิดในอิสลาม คือ บ้านของอัลลอฮ์ ﷻ เป็นสถานที่ที่อบาอะฮ์ต่อพระองค์บนพื้นพิภพแห่งนี้ และเป็นที่ยิ่งความเมตตาของพระองค์ได้ถูกประทานลงมา อีกทั้งเป็นสถานที่พบปะของบรรดาผู้ศรัทธา เป็นศูนย์รวมจิตใจของบรรดาผู้ยำเกรง เป็นสถานที่อันดีเยี่ยมที่ถูกส่งประกายด้วยรัศมีและความปิติ ซึ่งทำให้ความหมายที่แท้จริงของความรักและความเป็นพี่น้องเกิดขึ้น ณ สถานที่แห่งนี้ และในหลักการของอิสลามนั้น ยังถือว่าทุกสถานที่ในพื้นที่แผ่นดินสามารถสร้างเป็นมัสยิดและใช้เป็นมัสยิดได้

4. มัสยิดคือศูนย์รวมศรัทธาของมวลมุสลิมทั้งหลาย ซึ่งการดำเนินชีวิตของมุสลิม นั้นย่อมมีความผูกพันกับมัสยิด อีกทั้งมัสยิดมีความสำคัญในชีวิตของคนมุสลิมตั้งแต่เกิดมาจนถึงบั้นปลายอันเป็นจุดจบของชีวิต มัสยิดจึงเป็นสัญลักษณ์ของอิสลาม มีมัสยิดอยู่ ณ ที่ใดก็หมายความว่ามุสลิมย่อมมีอยู่ ณ สถานที่นั้น ดังนั้นมัสยิดที่มีความสำคัญและมีความประเสริฐยิ่งกว่ามัสยิดทั้งหลายนั้นอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงเจาะจงให้มัสยิดหะรออมที่มักกะฮ์ และมัสยิดนะบะวีย์ที่มะดีนะฮ์ เป็นการเฉพาะไม่เหมือนกับที่อื่นๆ และพระองค์ทรงให้ความโปรดปรานทั้งสองมากกว่ามัสยิดที่อื่นๆ และทำให้ผลบุญของการละหมาดในมัสยิดทั้งสองนี้มากกว่าผลบุญของการละหมาดที่อื่นหลายเท่า และทรงห้ามการเดินทางที่ไปเพื่อใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ ﷻ นอกจากมัสยิดทั้งสองและมัสยิดอัลอักศอ

5. การเข้ามาของมุสลิมในจังหวัดสตูลช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 16 ก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ก่อนตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีชาวอาหรับได้นำศาสนาอิสลามมาเผยแพร่ทางตอนเหนือของเกาะสุมาตราประเทศอินโดนีเซีย ภายหลังจากได้เผยแพร่สู่แคว้นเกดะห์ ประเทศมาเลเซีย ราชามหาวิงศาแห่งเกดะห์เดิมนับถือพระพุทธศาสนา ทรงเลื่อมใสยอมรับศาสนาใหม่ เปลี่ยนจากศาสนาพุทธเป็นศาสนาอิสลาม ชาวเมืองก็ย่อมเปลี่ยนตามไปด้วย แต่ในขณะนั้นอิสลามยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ล่วงมาราวต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา ศาสนาอิสลามที่เมืองมะละกาเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ได้แผ่อิทธิพลไปทั่วแหลมมลายู เจ้าเมืองต่างๆตลอดจนผู้คนต่างหันไปนับถือศาสนาอิสลามกันถ้วนหน้า ทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ในแหลมมลายูตอนกลางและตอนล่างกลายเป็นมุสลิมมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ชาวสตูลสืบเชื้อสายมุสลิมมลายู เนื่องจากจังหวัดสตูลเคยเป็นตำบลหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเมืองไทรบุรี บรรพบุรุษชาวสตูลส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมมลายู นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก ดังนั้นชาวสตูลที่มีเชื้อสายมลายูคือชาวเมืองไทรบุรีเดิมนั่นเอง การ

เข้ามาของมุสลิมในจังหวัดสตูล มาจากคนเชื้อสายมลายูเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองสตูลตั้งแต่ในสมัยที่เมืองไทรบุรีมีอิทธิพลด้านประเพณีและวัฒนธรรมมลายู ที่สำคัญที่สุดคือศาสนาภาษา กล่าวคือในยุคเจ้าเมืองไทรบุรีองค์ที่ 7 คือราชามหาวังสา โดยรับอิทธิพลจากอาณาจักรศรีวิชัย ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามตั้งแต่ตอนต้นของสมัยกรุงสุโขทัย และเปลี่ยนพระนามเป็นสุลต่านมุฮัมมัด ซาห์ ตามคติของอาหรับทำให้ศาสนาอิสลามเจริญรุ่งเรืองในเมืองไทรบุรีมาช้านาน ดังนั้นเมืองสตูลจึงพลอยได้รับอานิสงส์ด้านศาสนาอิสลามไปด้วย เนื่องจากเจ้าเมืองสตูลมีเชื้อสายของพระยาไทรบุรี นั้นแสดงให้เห็นว่าการเข้ามาของศาสนาอิสลามในจังหวัดสตูลมาจากเชื้อสายของพระยาไทรบุรีที่ได้ปกครองเมืองสตูลร่วม 60 ปี ในยุคของเจ้าเมืองไทรบุรีองค์ที่ 7 ชาวเมืองสตูลส่วนใหญ่จึงมีพื้นเพเดิมเป็นคนมลายูส่วนหนึ่งอาจจะมาจากการอพยพจากเมืองไทรบุรีเข้ามาตั้งถิ่นฐาน เมื่อมีลูกหลานก็กลายเป็นบรรพบุรุษชาวสตูลทุกวันนี้มาถึงสมัยของพระยาภูมินารถภักดี ก็ได้รับอิทธิพลจากศาสนาอิสลามเช่นเดิม ชาวไทยมุสลิมเมืองสตูลได้จรรโลงศาสนาอิสลาม คู่บ้านคู่เมืองสตูลมาตราบเท่าทุกวันนี้

6. ความเป็นมาของมัสยิดในจังหวัดสตูล มัสยิดหลังแรกของจังหวัดสตูลมีชื่อเดิมว่ามัสยิดอากีบี ตั้งอยู่ใจกลางเมือง เป็นผลงานชิ้นสำคัญของพระยาภักย์นุราช ตนกุ่มฮำมัดอาเก็บบรร่วมด้วยกับหวันอุมาร์ บิน หวันฮาดี และข้าราชการอื่นๆ เห็นพ้องต้องกันว่ามีความจำเป็นจะต้องสร้างบัญชีประจำเมือง จึงมอบหมายให้ หวันอุมาร์ บิน หวันฮาดี เป็นหัวหน้าควบคุมการก่อสร้างสำหรับงบประมาณค่าก่อสร้างได้มาจากการต่อเรือปีละหลายลำ โดยนำไปขายที่เมืองไทรบุรี ขากลับได้ซื้ออิฐและปูนมาจากเมืองไทรบุรี ส่วนกระเบื้องมุงหลังคา กระเบื้องปูพื้น ซื้อจากเมืองมะละกาใช้เวลาในการก่อสร้างอยู่หลายปี เสร็จสมบูรณ์ประมาณปีพ.ศ. 2390 เมื่อหวันอุมาร์ บิน หวันฮาดีถึงแก่กรรม เจ้าเมืองและราษฎรนำศพมาฝังไว้ บริเวณกำแพงด้านทิศตะวันตกของมัสยิดมัสยิดอากีบีถูกรื้อถอนเมื่อปีพ.ศ. 2517 สมัยนายสุภโยค พานิชวิทย์เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล และนายอำ วร โสพรรณ เป็นศึกษาธิการจังหวัดสตูล ได้รับข้อเสนอจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ขอรื้อถอนมัสยิดหลังเก่าและของงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลก่อสร้างมัสยิดหลังใหม่ ใช้เวลาในการสร้างระหว่างปีพ.ศ. 2518- 2522 ในปีพ.ศ. 2516 สมัยที่นายสุภโยค พานิชวิทย์เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ได้รับข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดขอรื้อถอนมัสยิดหลังเก่า เนื่องจากมีสภาพทรุดโทรมมาก ขาดต่อการบูรณะซ่อมแซมได้ อีกทั้งมีสภาพคับแคบเนื้อที่ไร้สอยไม่เพียงพอต่อการประกอบศาสนกิจของชาวไทยมุสลิม ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา ทางราชการได้เสนอของบประมาณไปยังกรมการศาสนา ทั้งนี้มีนายชูลิน โคนันท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสตูลมีบทบาทสำคัญในการประสานงานกับทางราชการ ทำให้งบประมาณการก่อสร้างคดคู่จังหวัดสตูลในปีงบประมาณ 2517 เพื่อให้การก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์

ตามแผน จังหวัดสตูลได้รับบผูกพันในการก่อสร้างมัสยิดไว้ 4 ปีงบประมาณ ซึ่งจังหวัดมอบหมายให้นายเจริญ ไม่ทราบนามสกุล โดยมีบริษัทกำธรพานิชจำกัด เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง ได้มีการรื้อถอนมัสยิดหลังเก่า และกำหนดการก่อสร้างอาคารเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2517 เมื่อวันที่ 9 กันยายนพ.ศ. 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรขัตติยราชนารี ได้เสด็จโดยเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง จากพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ถึงสนามบินตำบลคลองขุด นายอรุณ รุจิกันหะ ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ได้จัดสถานที่รับเสด็จ บริเวณหน้าโรงเรียนสตูลวิทยา หรือสนามทุ่งเฉลิมสุข เมื่อเสร็จจากพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นแก่ลูกเสือชาวบ้าน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้เสด็จไปยังมัสยิดมาบัง ขณะนั้นอยู่ระหว่างการเริ่มต้นก่อสร้างมัสยิดหลังใหม่และทรงปลูกต้นราชพฤกษ์ 2 ต้นหน้ามัสยิด ด้านทิศเหนือเป็นต้นไม้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงปลูกไว้ ส่วนด้านทิศใต้เป็นต้นไม้ที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถพระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงปลูกไว้ หลังจากนั้นจึงได้ทรงเสด็จไปเยี่ยมราษฎรที่สมาคมจังหวัดสตูลซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลนัก มัสยิดมาบังหลังใหม่มีความสง่างามโดดเด่นแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ประกอบด้วยเสาสูงชะลูดรอบข้าง สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามีโดมใหญ่รูปบัวตูมเป็นเฟือง 8 แฉก ประดับประดาด้วยกระจกสีทองเหลืองอร่ามภายในมัสยิดแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นใต้ดินใช้เป็นห้องประชุมและห้องสมุด ชั้นกลางใช้ประกอบพิธีละหมาดตามปกติ ส่วนชั้นบนใช้เป็นทีละหมาดเช่นกันในกรณีที่ผู้เข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมากหรือในพิธีสำคัญ ด้านหน้ามีหออาคารสูงเด่นมียอดเป็นรูปโดม แต่มีขนาดเล็กกว่าโดมใหญ่ที่ตั้งอยู่บนหลังคามัสยิด เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2522 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินี พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรขัตติยราชนารี ได้เสด็จมายังมัสยิดมาบังจังหวัดสตูล ขณะนั้นเวลาประมาณ 18.00 น เพื่อทรงประกอบพิธีเปิดมัสยิดหลังใหม่อย่างเป็นทางการ ปัจจุบันมัสยิดในจังหวัดสตูลนั้น ถูกสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล ปีพ.ศ.2564 นั้นมีจำนวน 241 มัสยิด โดยแยกเป็น 7 อำเภอ คือ 1.อำเภอเมือง 72 มัสยิด 2.อำเภอละงู 66 มัสยิด 3.อำเภอกวนโดน 25 มัสยิด 4. อำเภอทุ่งหว้า 18 มัสยิด 5. อำเภอท่าแพ 30 มัสยิด 6. อำเภอกวนกาหลง 23 มัสยิด และ 7.อำเภอมะนัง 7 มัสยิด

3. ผลการวิจัยด้านปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัด สตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและอนาคต

จากการศึกษาผลการวิจัยด้านปัญหาและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูลตามทัศนะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและอนาคตจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้

1. การดำเนินชีวิตของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดสตูลจะพบว่าสภาพปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของมุสลิมนั้นมีหลายด้านด้วยกัน ได้แก่ ด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม ด้านครอบครัว ด้านการประกอบอาชีพ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งด้านที่ควรริบเร่งในการแก้ปัญหาคือด้านการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม เนื่องจากการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่ตั้งแต่ระดับเยาวชน ระดับผู้ที่ประกอบอาชีพ และคนชรา การดำเนินชีวิตของคนส่วนมากจะไม่สอดคล้องกับวิถีหลักคำสอนทางศาสนาในเรื่องของความเป็นอยู่การประกอบศาสนกิจ ยังมีมุสลิมอีกจำนวนมากที่ยังขาดละหมาด ขาดการศึกษาวิชาความรู้ทางศาสนา เมื่อมุสลิมขาดองค์ความรู้ ขาดการปฏิบัติศาสนกิจให้ครบถ้วน จึงเป็นเหตุทำให้คุณภาพชีวิตในความเป็นมุสลิมนั้นมีโอกาสพัฒนาก้าวล้ำให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันได้ในแง่ของคุณธรรม ปัญหาถัดมาที่เป็นปัญหาระยะยาวถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานทางภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ อบรมและรณรงค์แล้วก็ตาม คือปัญหาด้านสังคม ยาเสพติดและสุรายาเมาทุกชนิด ยังมีเยาวชนมุสลิมเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่แล้วด้วยความอยากรู้อยากลองการไม่ตระหนักถึงบาปบุญในหลักคำสอนทางศาสนา สาเหตุจากการขาดความอบอุ่นภายในครอบครัวพ่อแม่ไม่มีเวลาในการอบรมสั่งสอนบุตรของตน เนื่องจากใช้เวลาในการประกอบอาชีพทั้งวัน ปัญหาถัดมาคือปัญหาด้านเศรษฐกิจความยากจนและการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ ซึ่งมีมุสลิมจำนวนไม่น้อยเช่นกันที่ขาดปัจจัยในการลงทุน ภาวะตกงาน มีการกู้ยืมเงินทุนจากแหล่งกู้ยืมนอกระบบที่มีดอกเบี้ย ถือเป็นภาระละเมิดข้อห้ามทางศาสนา และยังรวมถึงปัญหาด้านสุขภาพอนามัยในการดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของอิสลามและด้านสุขภาพต่างๆ การรักษาความสะอาดทั้งที่อยู่อาศัยและต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การใช้ชีวิตของผู้สูงวัยที่ยังไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบุตรหลานอย่างทั่วถึง และยังรวมถึงปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ทั้งในด้านการใช้ชีวิตร่วมกัน ความสามัคคี ปัญหาการทะเลาะขัดแย้งกัน รวมถึงปัญหาผู้สาวของเยาวชน และการให้ความร่วมมือกับองค์กรศาสนาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมให้สอดคล้องกับบริบทสังคมในปัจจุบันและอนาคตนั้นจำเป็นต้องพัฒนาและแก้ไขตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ดังนั้นมัสยิดเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนและส่งเสริม ฝั่บรูษของมัสยิดจำเป็นจะต้องมีการประชุม

วางแผนให้เป็นระบบที่ชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเป็นการพัฒนา ส่งเสริมและช่วยเหลือมุสลิมในพื้นที่ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตมุสลิมให้ดีขึ้น มัสยิดควรมีทะเบียนครัวเรือนมีข้อมูลการศึกษา ข้อมูลรายได้ และความเป็นอยู่ของมุสลิมในพื้นที่ของตนเพื่อสามารถเข้าถึงและรับรู้ปัญหาที่แท้จริงในการเข้ามามีส่วนช่วยเหลือเยียวยา ดังนั้นทางมัสยิดควรเริ่มพัฒนาจัดระบบการศึกษาทั้งระบบตาดีกา และการสอนภายในมัสยิดให้ทั่วถึงควรรู้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการดำเนินการเพื่อให้มุสลิมได้โอกาสเข้าไปปรับปรุงได้หลายช่องทาง สามารถติดตามย้อนหลังได้ ด้านเศรษฐกิจ ความยากจน และการประกอบอาชีพ มัสยิดควรส่งเสริมจัดตั้งระบบกองทุนชะกาต ควรมีการสำรวจผู้ที่มีทรัพย์สินและครบพิศัด ติดตามในเรื่องของการจ่ายชะกาตอย่างต่อเนื่องโดยมีแบบบันทึกการจ่ายชะกาตเป็นลายลักษณ์อักษร ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ประกอบอาชีพที่หลากหลาย ประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางภาครัฐและองค์กรต่างๆ ที่ส่งเสริมด้านอาชีพให้เข้ามาอบรมให้ความรู้คนในพื้นที่ เพื่อสร้างรายได้และแก้ไขปัญหาภาวะการตกงานและปัญหาความยากจน ด้านปัญหาทางครอบครัวและสังคมทางมัสยิดจำเป็นต้องให้ความรู้ผ่านโครงการต่างๆ เช่น จัดกิจกรรมอบรมในเรื่องของการใช้ชีวิตภายในครอบครัว ครอบครัวอบอุ่นตามวิถีอิสลาม คัดเลือกมอบรางวัลให้แก่ครอบครัวตัวอย่างเพื่อเป็นขวัญกำลังใจและเป็นแบบอย่างแก่คนในพื้นที่ พร้อมทั้งเข้าเยี่ยมเยียนครอบครัวที่มีปัญหา ให้คำแนะนำ และติดตามดูแลอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัญหาทางสังคมนั้น มัสยิดควรมีข้อมูลที่ชัดเจนและดำเนินการแก้ปัญหาตามขั้นตอน เช่น การทะเลาะวิวาท ปัญหาผู้สาวของเยาวชน และการลักขโมย ทางมัสยิดควรเรียกกลุ่มคนเหล่านี้เข้ามาตักเตือนเป็นการเฉพาะและบันทึกข้อความ พร้อมทั้งประสานผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้รับทราบ และดำเนินการตามบทบัญญัติทางศาสนา ส่วนปัญหาคนชราขาดการดูแลนั้นทางมัสยิดควรประสานไปยังบุตรหลานและขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางภาครัฐให้เข้ามาช่วยเหลือสำหรับกรณีที่สูงอายุเหล่านี้ถูกทอดทิ้ง ด้านยาเสพติด ทางมัสยิดควรตักเตือนในรูปแบบของศาสนบำบัด และประสานหน่วยงานภายนอกสาธารณสุขให้เข้ามาร่วมแก้ไข รวมถึงเจ้าหน้าที่ทางภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนณรงค์และปราบปรามปัญหาเสพติดให้หมดไปในพื้นที่ ด้านการรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ทางมัสยิดควรมีการให้ความรู้และอบรมการดูแลสุขภาพและสุขภาวะตามแบบอย่างของอิสลาม เริ่มตั้งแต่การรักษาความสะอาด การทำความสะอาด การบริโภค รวมถึงการดูแลสุขภาพเมื่อประสบกับโรคภัยไข้เจ็บ และควรมีการส่งเสริมในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความมีวินัยของคนมุสลิม การสร้างความเป็นระเบียบในสถานที่อยู่อาศัยและสถานที่ต่างๆภายในชุมชน ควรมีการประสานขอความร่วมมือจากสาธารณสุขให้เข้ามาอบรมถ่ายทอดความรู้การดูแลสุขภาพตนเองและด้านสุขอนามัยต่างๆ เพื่อให้คนในพื้นที่ได้มีความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังนั้นการแก้ปัญหาเหล่านี้และพัฒนาคุณภาพชีวิต

ของมุสลิมให้ดีขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ศาสนาส่งเสริมและเป็นบทบาทที่สำคัญของมัศยิดที่นอกเหนือจากการใช้สถานที่แห่งนี้ในการประกอบศาสนกิจ แต่ยังใช้เป็นศูนย์รวมใจของคนมุสลิมในพื้นที่เป็นแหล่งในการแสวงหาวิชาการความรู้ต่างๆ และเป็นศูนย์กลางในการประสานและแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมได้อย่างทั่วถึง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูลนั้น ผู้วิจัยขอเสนออภิปรายผลดังต่อไปนี้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดในจังหวัดสตูล ตามที่คณะอิสลามที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคตควรพัฒนาดังนี้

ด้านความรู้ มัศยิดถือเป็นองค์กรที่มีบทบาทต่อสังคมมุสลิมในการขับเคลื่อนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในพื้นที่ ดังนั้นคณะกรรมการและสัปบุรุษของมัศยิดทุกคนจำเป็นต้องจัดการศึกษาให้แก่ มุสลิมตั้งแต่ขั้นพื้นฐานแก่เยาวชน และจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายรูปแบบเพื่อให้เท่าทันกับบริบทสังคมปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากการดำเนินชีวิตของมุสลิมไม่มีการพัฒนาใดๆเกิดขึ้นตราบใดที่ยังขาดการศึกษาโดยเฉพาะศาสตร์ที่เป็นภาคบังคับแก่มุสลิมทุกคน ทางมัศยิดย่อมมีบทบาทและมีความผูกพันกับมุสลิมทุกยุคสมัยในการบริหารจัดการ และส่งเสริมด้านการศึกษาซึ่งหากศึกษาประวัติศาสตร์อิสลามในสมัยของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ พบว่ามัศยิดไม่ใช่เฉพาะเป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ศึกษาและเผยแพร่ความรู้แก่บรรดาศอหาบะฮะฮ์ เป็นสถานที่ประชุมหารือกันและเป็นศูนย์กลางในการบริหารปกครองของอิสลามตลอดจนเป็นสถานที่ศึกษาของผู้แสวงหาความรู้ในยุคหลัง ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาวิชาความรู้ให้กับมุสลิมในพื้นที่เป็นอันดับแรก โดยใช้กระบวนการดังนี้ คือ มัศยิดส่งเสริมการอ่านแก่มุสลิมและจัดการเรียนการสอนแบบครบวงจร ดังนั้นการนำแนวทางในเรื่องของการอ่านและการเผยแพร่ความรู้จากหลักคำสอนจากอัลกุรอานและอัลหะดีษมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมนั้นเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับบริบทสังคมทุกยุคสมัยเป็นอย่างยิ่ง แต่อาจมีความแตกต่างกันในเรื่องของสื่อในการอ่านและเผยแพร่ เช่น มัศยิดควรมีห้องสมุด หรือสร้างโปรแกรมห้องสมุดออนไลน์ของทางมัศยิดเองผ่านสื่อต่างๆทางเว็บไซต์ จัดทำหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงมีการอบรมจัดการเรียนการสอนภายในมัศยิดในระบบที่หลากหลาย มีการไลฟ์สด สร้างเพจของมัศยิดบนทวิตเตอร์เพื่อการจัดการเรียน

การสอนเผยแพร่อ่อนหลัง และมีสื่อประชาสัมพันธ์แบบครบวงจรแก่มุสลิมในพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านวิชาความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ด้านการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิมนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและมีผลต่อสังคม ดังนั้นหากการใช้ชีวิตของมุสลิมดำเนินตามหลักคำสอนของอิสลาม แน่นอนสังคมนั้นย่อมสงบสุข หากใช้ชีวิตของมุสลิมสวนทางกับหลักคำสอนของอิสลาม สังคมนั้นย่อมเกิดความวุ่นวายและไม่สงบสุข ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรมและการอยู่ร่วมกันกับคนหมู่มาก ดังนั้นผู้นำมัศยิดย่อมมีบทบาทในการให้โอวาท ตักเตือน และแนะนำความถูกต้อง ซึ่งแจ้งถึงหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางของอิสลามแก่คนมุสลิมในพื้นที่ เพราะอิสลามเป็นศาสนามีหลักคำสอนที่สมบูรณ์แบบในทุกๆด้าน ทั้งด้านหลักศรัทธา ความจงรักภักดีต่อพระเจ้า รวมถึงวิธีการดำรงชีวิตของมวลมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

การใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิมจึงจำเป็นในการดำรงตนบนหนทางแห่งการภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ การที่บุคคลหนึ่งจัดอยู่ในประเภทของผู้ที่ไม่ได้รับทางนำหรือออกห่างจากแนวทางที่ถูกต้องนั้นแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวในการดำเนินชีวิตอย่างชัดเจน และคนเหล่านี้ไม่สามารถที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ได้รับความสันติสุขอย่างแท้จริง แนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัศยิดและผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น จำเป็นต้องนำหลักคำสอนมาใช้ในการดำเนินการอบรมสั่งสอนแนะนำถึงการมีชีวิตและความเป็นอยู่ของมุสลิมให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของอิสลาม ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ 4 ประการ คือ

1. หลักพื้นฐานทางศาสนา ทางมัศยิดจำเป็นต้องดำเนินการจัดอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักศรัทธาที่ถูกต้อง ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้มีความเข้าใจและเชื่อมั่นตามแนวทางอะฮ์ลุลสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์

2. หลักการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของมุสลิม ทางมัศยิดจำเป็นต้องเผยแพร่วรรณกรรมอิสลาม เรียกร้องเชิญชวนมุสลิมภายในพื้นที่ให้ดำรงตนปฏิบัติตามข้อบัญญัติทางศาสนา ประกอบศาสนกิจภาคบังคับ และให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมุสลิมที่ครอบคลุมทั้งด้านบุคคล ครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูบุตร ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และอื่นๆ

3. สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่มุสลิมในพื้นที่ ด้วยการเรียกร้องเชิญชวนไปสู่ความดี และห้ามปรามในเรื่องสิ่งที่เป็นอบายมุขต่างๆ สิ่งที่ขัดแย้งกับหลักคำสอนทางศาสนา

4. ส่งเสริมและแนะนำการดำเนินชีวิตตามแนวทางสุนนะฮ์ ให้คนในพื้นที่ที่มีความรักต่อแบบอย่างของท่านนบี ﷺ และหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นอูตริกรรม(บิดอะฮ์)ทางศาสนาที่ปวงที่เกิเกิดขึ้นมากมายในยุคปัจจุบันนี้

ด้านการประกอบอาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านการประกอบอาชีพนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสวงหาปัจจัยยังชีพความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ เพื่อการดำรงชีวิตของตนเอง ครอบครัว ศาสนาอิสลามจึงกำชับให้ทุกคนนั้นประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าครอบครัว ไม่ส่งเสริมให้คาดหวังต่อการขอบริจาคต่อผู้อื่นดังนั้น มัสยิดในฐานะองค์กรสำคัญและมีบทบาทอย่างมากมาต่อการดำเนินชีวิตของมุสลิม การนำหลักคำสอนในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนั้นถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้นำและสัปปุรุษของมัสยิดในการเผยแพร่ อบรม และให้ความรู้แก่มุสลิมในพื้นที่ถึงแนวทางในการนำหลักคำสอนทางศาสนาไปใช้ในการประกอบอาชีพ ด้วยการส่งเสริมแนะนำให้คนได้ในพื้นที่ที่มีความตระหนักและขยันในการประกอบอาชีพควบคู่ไปกับการประกอบศาสนกิจในชีวิตประจำวัน ซึ่งแจ้งถึงผลเสียของการละเลยการประกอบอาชีพและเลี้ยงดูครอบครัวแก่มุสลิมในพื้นที่ด้วยการประชาสัมพันธ์ เสียงตามสายในการจัดการเรียนการสอน และคุตบะฮ์วันศุกร์ให้ได้รับทราบและเข้าใจถึงความประเสริฐของการประกอบอาชีพทางมัสยิดควรประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานของภาครัฐและองค์กรต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพด้านต่างๆ ประสานให้หน่วยงานเหล่านี้เข้ามาอบรมให้กับมุสลิมในพื้นที่ และฝึกทักษะการประกอบอาชีพตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยที่ทางมัสยิดนั้นควรดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ควรวางแผนงานและทำโครงการอบรมทักษะด้านการประกอบอาชีพ
2. ควรเสนอโครงการและยื่นโครงการต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาสนับสนุน
3. ประชาสัมพันธ์โครงการและรับสมัครมุสลิมในพื้นที่ให้เข้ามาอบรม
4. ดำเนินการฝึกอบรมตามโครงการพร้อมทั้งนำหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามเข้ามาใช้ในการอบรม
5. ประเมินผลโครงการและวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยในการดำเนินการ
6. รายงานผลการดำเนินโครงการ
7. ติดตามผลพร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะและให้การแนะนำส่งเสริมคนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ด้านการประกอบศาสนกิจของมุสลิม นั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นการสนองตอบต่อพระบัญชาของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า และเป็นหน้าที่ที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามพระบัญชาจนขวายในการปฏิบัติความดีงามต่างๆ เพื่อให้ได้รับความเมตตาและความปลอดภัย

ในโลกอาภิเราะฮ์ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในด้านการประกอบศาสนกิจ ประเด็นนี้มัศยิดย่อมมีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง นอกจากเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจแล้ว ผู้นำและสัปบุรุษของมัศยิดจำเป็นต้องมีการเรียกร้องเชิญชวนสู่การปฏิบัติความดีงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันของมุสลิม ทางมัศยิดควรมีแบบแผนที่ชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่เรียกร้องสมาชิกในพื้นที่ให้มีจิตสำนึกปฏิบัติตนไม่ละเลยต่อการประกอบศาสนกิจ ดังนั้นทางมัศยิดควรมีแนวทางในการส่งเสริมเชิญชวนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านการประกอบศาสนกิจดังนี้ คือ

1. มัศยิดนำแนวทางการเชิญชวน(อะวะฮ์)การปฏิบัติศาสนกิจตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ ﷻ ผ่านคำพูด
2. มัศยิดนำแนวทางการเชิญชวน(อะวะฮ์)การปฏิบัติศาสนกิจผ่านการนำเสนออุตบะฮ์วันศุกร์แก่มุสลิม
3. มัศยิดนำแนวทางการเชิญชวน(อะวะฮ์)การปฏิบัติศาสนกิจผ่านรูปแบบสื่อออนไลน์ต่างๆ

ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ มนุษย์เป็นเสมือนจุดศูนย์กลางของสรรพสิ่งทั้งหลายที่แวดล้อมอยู่ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สิ่งแวดล้อมรอบตัวเราส่วนใหญ่มักหมายถึงสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เช่น ที่อยู่อาศัย น้ำที่ใช้อุปโภคบริโภค ดินที่ใช้เพาะปลูก ซึ่งไม่ว่าสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวหรือไกลตัวก็มีสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการสร้างของพระเจ้า และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมา อิสลามสอนให้เราทราบว่ามนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและวิญญาณ มนุษย์จึงจำเป็นต้องดูแลร่างกายของตนให้มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ได้รับอาหารที่ถูกสุขลักษณะ ได้รับการพักผ่อนอย่างพอเพียง และเป็นผู้ที่รักษาความสะอาดทั้งร่างกายเครื่องแต่งกายและสถานที่อยู่อาศัย ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมนั้น ทางมัศยิดควรมีบทบาทในการส่งเสริมและรณรงค์ให้คนในพื้นที่มีความตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติและส่งเสริมด้านสุขภาพของมุสลิม ซึ่งทางมัศยิดควรมีแนวทางในการปฏิบัติ คือ ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้มีการทดแทนทรัพยากร ส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ส่งเสริมให้มีการรักษาความสะอาด และส่งเสริมให้มีการรักษาสุขภาพอนามัยและการเยียวยา

ด้านครอบครัว ถือเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิม หากครอบครัวของมุสลิมมีความเข้มแข็ง เป็นครอบครัวที่มีความสุขปราศจากอบายมุขทั้งหลาย มีความปลอดภัยทั้งร่างกายและทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัย ในครอบครัวล้วนเป็นคนดี แน่นนอนย่อมส่งผลให้เกิดความสันติสุขภายในสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมด้านครอบครัวนั้น ทางมัศยิดจำเป็นต้องมีบทบาทในการส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตภายในครอบครัวตามหลักคำ

สอนทางศาสนา การสร้างความรักความอบอุ่นให้เกิดขึ้นภายในครอบครัวมุสลิม ตลอดจนการดูแลสมาชิกภายในครอบครัวให้ประพฤติปฏิบัติตนตามบทบัญญัติทางศาสนา ดังนั้นทางมัสยิดควรมีแบบแผนแนวทางในการอบรมทั้งภายในสถานและระบบออนไลน์แก่หัวหน้าครอบครัวพร้อมทั้งกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนเหล่านี้มีความเข้าใจถึงหลักการในการดูแลสมาชิกภายในครอบครัวตามวิถีอิสลาม รู้ถึงการตักเตือนแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายใน การทะเลาะวิวาท การส่งเสริมทางการศึกษา การประกอบอาชีพ รวมถึงการสร้างความอบอุ่นให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว ควรมีโครงการหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการสร้างความรักภายในครอบครัว ควรมีการคัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ครอบครัวอื่นๆภายในพื้นที่ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ด้านสังคม ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ส่งเสริมให้มนุษย์ดำรงตนอยู่ในกรอบของความดีงาม ที่สมบูรณ์ ซึ่งอิสลามนั้นได้ประกันความปลอดภัยในชีวิตและความผาสุกสำหรับผู้ที่ยอมรับและปฏิบัติตาม อีกทั้งส่งเสริมให้มุสลิมได้ตระหนักถึงการดำรงชีวิตทั้งในด้านบุคคล ครอบครัว และสังคม ด้านสังคมถือเป็นภาพรวมของความสงบสุขร่มเย็นที่มาจากฐานทางครอบครัว อันเป็นผลมาจากการดำรงชีวิตของมุสลิมที่สะท้อนคำตอบให้เห็นเป็นภาพรวมสู่สังคม ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสังคมนั้น มัสยิดย่อมมีบทบาทในการขับเคลื่อนและส่งเสริมมุสลิมในพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นทางมัสยิดควรมีแบบแผนและนโยบายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมด้านสังคมให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันพร้อมทั้งร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น โดยนำหลักคำสอนทางศาสนาเป็นแนวทาง คือ มัสยิดควรส่งเสริมให้คนในสังคมนี้อาศัยความเชื่อ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง จัดตั้งกองทุนชะกาตเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ไร้เรณงค์ต่อต้านยาเสพติดและสิ่งที่ไม่เหมาะสมทุกชนิด สนับสนุนและส่งเสริมคนดีให้เป็นผู้นำในสังคม และส่งเสริมให้คนในสังคมมีความรักสามัคคีกันท่ามกลางสังคมพหุวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้และข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไปดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

ผลการวิจัยในครั้งนี้ควรนำไปดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. นำผลการวิจัยออกเผยแพร่สู่สาธารณะ โดยนำไปประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในอิสลาม ความหมาย ลักษณะ ประเภท เคล็ดลี้ลับและแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม เพื่อให้มุสลิมทั่วไป นักเรียนนักศึกษา รวมถึงผู้ที่สนใจได้รู้ถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในอิสลาม

2. ข้อเสนอแนะจากประชาชน รองประธาน ฝ่ายวิชาการ และกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในพื้นที่จังหวัดสตูล โดยมอบข้อมูลดังกล่าวแก่สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเพื่อพิจารณาในการจัดอบรมบรรดาศัลบรุษของมัสยิดในจังหวัดสตูล เพื่อนำไปเป็นแบบแผนในการพัฒนาต่อไป และเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวตามสื่อออนไลน์ต่างๆแก่ผู้สนใจ

3. นำผลการวิจัยครั้งนี้มอบให้กับสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูล เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแบบแผนนโยบายและดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดภายในจังหวัดให้ทั่วถึง

4. สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลควรจัดการประชุมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมภายในจังหวัดแก่ผู้นำมัสยิด พร้อมทั้งเผยแพร่ นโยบายและแบบแผนจากงานวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางแก่มัสยิดในการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมต่อไป

5. นำผลการวิจัยออกเผยแพร่ในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์และเว็บไซต์ต่างๆเพื่อเป็นแบบแผนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดภายในจังหวัด หรือพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงจังหวัดอื่นๆภายในประเทศและต่างประเทศ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการทำวิจัยครั้งต่อไปเพื่อเป็นการต่อยอดและขยายผลอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยหาประสิทธิภาพของแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดในจังหวัดสตูล ว่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดได้จริงและมีประสิทธิภาพ

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการมัสยิดในรูปแบบมัสยิดครบวงจรเพื่อพัฒนาสังคมมุสลิม

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับมัสยิดมิติใหม่กับการพัฒนาคุณภาพการศึกษามุสลิมในประเทศไทย

4. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแผนการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการองค์กรมัสยิดของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยสู่ความเป็นเลิศ

บรรณานุกรม

หนังสือ

- คณิตา ชันธชัย, สุรสิทธิ์ วชิรขจร.2557. คุณภาพชีวิตสตรีมุสลิมในชุมชนตำบลคลองตะเคียน อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์ สาขาพัฒนาสังคม.
- เมาลานา ชัยยิด อบูล อะลา เมาดูดี. 2545. ตัฟฮีมุลกุรอ่าน. แปลโดย บรรจง บินกาซัน : บริษัท ออฟ
เซ็ทเพรส จำกัด.
- อะมีน บิน อับดุลลอฮ์ อัช-ชะกอวีย์. 2555. การได้รับความปลอดภัย. แปลโดย อับดุลศอหมัด อัคนาน.
กรุงริยาด : สำนักงานความร่วมมือเพื่อการเผยแพร่และสอนอิสลาม อรั-ร็อบวะฮ์.
- อรุณ บุญชม. 2529. หะดีษชอเฮียะฮ์. กรุงเทพฯ ฯ : มานพวงส์เสงี่ยม.
- อาเซ็ม อัชชะรีฟ. 2552. กระบวนการทัศน์อิสลามด้านสุขภาพวะ. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท ออฟเซ็ท จำกัด.
- Abu Dawud, Sulaiman Ibn al-Ash'ath. 1990. Sunan Abi Dawud (سنن أبي داود) . Vol. 3. s.l.: Dar
Ihya' al-Sunnah al-Nabawiyah.
- al-Baihaqi, Abu Bakr Ahmad Ibn Husain Ibn Ali. 1999. Al-Sunan al-Kubra (سنن الكبرى).
Vol. 6. Beirut : Dar al-Fikr.
- al-Bukhariy, Abu Abdallah Muhammad bin 'Ismail'. 1992. Sahih al – Bukhariy
(صحيح البخاري) . Beirut: Dar al-Fikr.
- Abdul al-Malek Mohammed Saad. 2021. EDUCATIONAL INDICATIONS OF A GOOD LIFE
IN LIGHT OF SURAH ALMU'MINUN AND AL-NUR. al- Qanatirh :
Malesely.
- al-Qurtubiy, Abi Abdullah. n. d. Tafsir al-Qurtubiy (تفسير القرطبي). Beirut : Dar Ihya' al-
Turath al-Arabiy.
- al-Tabariy. Abi Ja'far Muhammad Ibn Jarir. 2001. Tafsir al-Tabari Jami' al-Bayan 'an Ta'wil
'ay al-Qur'an (تفسير الطبري جامع البيان عن تأويل آي القرآن). Vol.I-XXIX.
Qahirah: Hijr.
- al-Tirmidhi, Muhammad Ibn 'Isa. 1975. Sunan al-Tirmidhi (سنن الترمذي). Vol. 4. Cairo:
Mustafa al-Babi al-Halabi.

Ibn Kathir, Abu Fidaa' Isma'il bin Kathir Alqurashi. 2010. Tafsir al-Quraan al-'Azim

(تفسير القرآن العظيم). Vol. 1. 6. Beirut: Maktabat al-Asriyah.

Muslim Ibn Hajjaj. 1955. Sahih Muslim (صحيح المسلم). Beirut: Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi.

Wahbah al-Zuhayli. 2009. Tafsir al-Munir (تفسير المنير). Dimashq : Dar al-Fikr.

วิทยานิพนธ์

ดวงกมล คณโฑเงิน. 2556. คุณภาพชีวิตของประชากรในเขตควบคุมมลพิษของประเทศไทย.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์วิทยาลัย
ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พັນเอกหญิง ปาณทรา มีนะกนิษฐ. 2551. ชาวไทยมุสลิม: วิถีชีวิตและโลกทัศน์การพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตกรณีศึกษาชุมชนลำสนุ่นตำบลคลองสอง อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา มหาวิทยาลัย
มหิดล.

พีพรรณ มุหะหมัด. 2556. อิสลามกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชนมัสยิด กมาตุลอิสลาม
คลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา การ
จัดการสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล นายทนงศักดิ์ หมาดทิ้ง
 รหัสนักศึกษา 6120430006
 วุฒิกการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต(อิสลามศึกษา)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2552
ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา	2554
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(อิสลามศึกษา)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2559

รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

- รางวัลพระราชทานครูศาสนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ ประจำปี พ.ศ. 2558
- ได้รับประทานรางวัลโล่เกียรติคุณหนึ่งปณิธานความดี ไตรัมพระบารมีแม่ของแผ่นดิน สาขาครูดี มีคุณธรรม จากท่านหญิง(หม่อมเจ้า) มาลินี มงคล ยุคล อมาตยกุล พระปนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ประจำปี พ.ศ. 2558
- ได้รับพระราชทานเกียรติบัตรและเข็มรางวัลผู้ที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นของจังหวัดชายแดนใต้ กลุ่มผู้นำศาสนา สาขาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประจำปี พ.ศ. 2561
- รางวัลพระราชทานครูศาสนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ ประจำปี พ.ศ. 2562
- ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์ ประจำปี พ.ศ. 2564

ตำแหน่งและสถานที่ปฏิบัติงาน

รองผู้อำนวยการ หัวหน้างานด้านสัมพันธ์ชุมชนและหัวหน้าวิชาการศาสนาโรงเรียนพัฒนาการศึกษามูลนิธิ ตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล และอาจารย์พิเศษ สาขาอิสลามศึกษา วิทยาลัยชุมชนสตูล ตำบลเกตตรี อำเภอเมือง จังหวัดสตูล

การตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงาน

- ทงศักดิ์ หมายดี และซาฟีอี อาดำ. 2562. “คุณภาพชีวิตในอิสลาม” การประชุมหาดีใหญ่
วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10 ประจำปี 2562 เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2562
ณ มหาวิทยาลัยหาดีใหญ่ อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- ทงศักดิ์ หมายดี และซาฟีอี อาดำ. 2565. “บทบาทของมัสยิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิม”
ประชุมวิชาการระดับชาติ ปอมท. ประจำปี 2565 เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2565
ณ โรงแรมเรือรัชฎา อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
- ทงศักดิ์ หมายดี และซาฟีอี อาดำ. 2566. “บทบาทของมัสยิดในสมัยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ”
วารสาร อัลอิกมะฮ์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ฉบับที่ 25 (จ ที่1 /2566) ปีที่ 13 ประจำเดือน
มกราคม-มิถุนายน ปี2566 (รอดตีพิมพ์)
- ทงศักดิ์ หมายดี และซาฟีอี อาดำ. 2566. “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตมุสลิมของมัสยิดใน
จังหวัดสตูล” วารสาร อัล-นूर บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี ฉบับที่ 34
(จ ที่1 /2566) ปีที่ 18 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน ปี2566 (รอดตีพิมพ์)